

Atheism
Triumphat
Campanell

LVDOVICO IVSTO XIII: REGI CHRISTIANISSIMO.

AD

CHRISTIANÆ REI PATROCINIVM.

Dedicat Fr. THOMAS CAMPANELLA, Ordin. Prædicat. tres hosce libellos, videlicet:

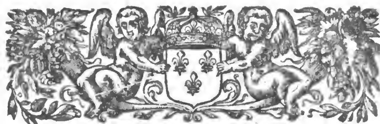
Atheismus Triumphatus, seu Contra Antichristianismum, &c.
De Gentilismo non retinendo.
De Prædestinatione & Reprobatione & auxiliis diuinæ gratiæ Cento Thomisticus.

Donec egrediatur ut splendor IVSTVS eius.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, via Iacobæa, sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

INVICTISSIMO ET CLEMENTISSIMO LVDOVICO IVSTO XIII.

GALLIARVM ET NAVARRAE Regi Christianissimo, primogenito Ecclesiæ Dei, Dextro Messiæ Brachio; Auxilium de SANCTO.

HRISTIANÆ Fidei, Ecclesiæque fidelium tutelam perennem Christianissimo Regi diuinitùs demandatam esse, sacri tituli, seu cognominis ratio, & antiquitas, seu primogenitura inter Reges Ecclesiæ filios, & gratiæ curationum charisma, & Pontificum decreta, & rerum euentus, contestantur. Iudæi enim, Saraceni, Go-

thi, Vandali, Hunni, Longobardi, & quicunque Ecclesiam Dei vexare tentauerunt, armis Christianissimi Regis, aut confracti, aut deleti, aut fugati sunt, quemadmodum Historici sub Clodoueo & Carolo Magno, eiusque successoribus, factitatum memoriæ mandauerunt. (Quorum te verum Hæredem, expugnata Rupella Rebellium arce, cæterisque nidis impiorum (quod nemo politicè ausus fuisset, nisi zelo Dei armatus) in Italiam transiens victor, liberatorque nuper ostendisti.)

Diabolus autem propterea nihil non molitus olim, vt Christianissimum Regnum scissuris & hæresibus debilitaretur, quò res sua alicubi intra Christianos persecutorem validum non haberet: coegit tandem, nescio quibus dolis, Carolum V. Austriacum Imperatorem quamuis Religiosissimum, vt protestantibus principibus sectariis Germaniæ, Galliarum conterminæ, siue Catholicè, siue Hæreticè viuere velint sub Luthero Hæresiarcha, in Comitiis Augustanis, INTERIM licentiam daret.

Etenim quia Lutherus prædicbat, Ecclesiam non habere caput visibile nisi principes Laicos (hac ambitione eos alliciendo) & principatus Apostolici vnitatem, quæ etiam Platonicis Dei character est, esse figmentum; nec debere temporalibus fulciri opibus (hac escâ eosdem captando) quorum vtrumque olim vtilissimum Galliarum Reges esse diuinitus et humanitùs cognoscentes, curauerunt, vt sub vnitate sacri principatus vnitas Fidei staret, ne circumferamur

exitialiter omni vento doctrinæ: & Principes haberent arbitrum discordiarum inter se; ac populi quasi fideiussorem contra Tyrannidem; & omnes simul patrem collectorem animorum ac virium Christianæ Reipub. contra Infideles, Diaboli satellites. Idque vt facere valeret communium diuitiarum ope communem Patrem vallatum esse oportere, ne sicut olim in Græcia, teste Cicerone, sic nunc apud nos cogeretur inermis Pythia philippizare. Ex hoc accidit & in fide iactura quadraginta ferè Prouinciarum, & in Politica scissura: & bonorum Ecclesiasticorum communium priuata vsurpatio. Nec Roma tuta fuisset, nisi Gallica virtus, quę Christi nutu bona Ecclesię applicauit protuenda fide ac dignitate, inuasores Sanctę Ciuitatis absterruisset. Gallia tamen, contra quam Diabolus per eos, qui ab ipsa liberationem & fidei firmitatem acceperant, isthęc machinabatur, latenter ac dolosè Dæmonem hęreseon accepit, qui fidem Catholicam Regni animam ipsumque corpus affligeret; & facta est pestis animorum, perenniter contra vnitatis Authorem murmurantium: Et propè erat, vt disiectis Galliæ viribus, spoliatóque summo Pontifice, Laici de Fide decernerent, ac populi amissa vnitate, ac pastore, Luporum Sophistarum Impiorum multiplex præda fierent; ac principes mutuis discordiis perirent, vel omnes sub Tyrannidem vnius ruerent; nisi Deus regni piissimi nunquam immemor, de Henrico Borbonio Saulo (extinctis Valesiis Regibus, quorum tem-

pore Dęmon irrepſerat) Paulum feciſſet. Cui etiam Te Ludouicum Iuſtum dedit filium, ſicuti Dauidi Salomonem, qui templum vnicũ Deo Cœli reędificares. Id quod tuâ virtute & Magni Miniſtri tui prudentia magna ex parte factum eſt; at & ex toto eſſet confectũ, niſi ab Aquilone & Auſtro, & ab Occaſu & Ortu vſque in cor Regni impedimẽta Abaddon, egreſſus de puteo Abyſſi ſub ſigillo v. excitaſſet, quominus Res Chriſtiana tota in priſtinũ ſtatum reſtitueretur. Ego autem Explorator negotiorum Dei, ad tuam Diuino impulſu accedo S. Maieſtatem, indicans, quòd fruſtra Claudo rectè incedere iubes, niſi prius crura ſanaueris. Crura ſunt ſcientię, quibus animus ad veritatis diuinæ & humanę fertur obiecta: claudicant hoc tempore argumento cornuto cornibus ſathanę ſauciata. Aiunt enim; Aut Deus eſt, aut non eſt. Si non eſt, vt dicunt Democritus, Leucippus, Diagoras, Epicurus, & Pſeudopolitici recentiores, viuamus, regnemus per vim, per Sophiſmata, per Hypocriſim: quia ludus eſt vita noſtra. Si eſt, vt Pythag. Anax. Plato, Stoici, Politici, & Legiſlatores aſſerunt, cauſa eſt profectò rerum omniſcia; ergo ab æterno prædeſtinauit nos ad gloriam, vel reprobauit ad gehennam, vel ad quoſcunque alios fines, per decretum, inuincibile ſibi & nobis; ergo naſcimur iudicati, non iudicandi: ergo etiam viuamus, vt lubet: neque enim bona opera noſtra nec mala poſſunt permutare ſortem; nec augere bonam, nec minuere malam: At nec ipſe rogatus Deus, cum ſit

immutabilis) ergo pariter viuamus per vim, per Sophismata, per Hypocrisim. Et ex hoc Principes fiunt Tyranni, populi seditiosi: Conscientiæ Theologorum, in quorum manu est regimen Animorum, à quibus dependent corpora & fortunæ, incrassantur, vt decipiant, tanquam si non esset Deus, vltra iubens. Semel enim iussit, & semper paret, vti nos.

Propterea contra primum cornu scripsi librum aduersus Atheos, commendatũ principi Apostolorum Petro. Et quoniam fundatur Atheismus in Gentilismo, & sæpè in Astrologismo, adiunxi libellum de Gentilismo non retinendo ad Doctorem Gentium. Et disputationem aduersus Astrologismum istorum

Contra secundum Cornu confeci libellum de Prædestinatione ac Reprobatione, ad D. Thomam scholarum Magistrum, in quo fundari se putant, qui Maozin adorant, id est, Deum fortem, non autem & Sapientem & bonum, cum Mahometismo, ac luthero-caluinismo: atque D. Thomæ verba & rationes sufficere nunc puto ad delendum ex cordibus atrocissimum dogma. Nam ex Natura, ex scriptura, & ex patribus, & legislatoribus, & gentium consensu, in libro 6. Theologicorum disputauimus: quos iudicio Regiæ Academię Parisiensium Theologorum subieci, sicuti vitam & incolumitatem, (ereptam de synagoga potentium, gratísque persequentiũ (quem pro benefactis colere oportebat, vt codices mei

pro illis testantur) Tandem christianissimæ Maiestatis Protectioni: nulli, nullibísque frustrà imploratæ; subiici: à qua meritissimè etiam totus Orbis Christianus libertatem olim acceptam iterum sperat. Nec enim reperitur natio aut principatus aut Resp. quæ à Gallis beneficia non acceperit, & inimici vestri sunt iudices. Sanatis ergo per hosce libellos vt puto, cruribus, ad vlteriora commodè procedemus, Potentissimè Rex, sicut Italici Poëtæ gratissimi beneficiis Gallorum, & piorum mentes hominum, augurantur: & Gallici gladii pudendæ reliquię, diro casu exaltatę, formidant. (Siquidem & Turcę in fatis hoc habent.) Et Ego de Abaddonis manu virtutum exterminatoris per immensa diuturna atrocissima pericula diuinitùs seruatus, vt vniuersitatis rerum Explorator, omnésque viros bonos in pectore meo gestans, vice omnium postulo, deprecor, persentióque. Maximè autem postquam eadem in O de S. Ludouici (cuius regnum & nomen & gesta habes) recinentem precantem & augurantem Christianorum Apollinem Maffęum Barberinum, nostrum Melchisedechem, pronis auribus accepimus.

Suscipiat, obsecro, christianissima Maiestas, prima serui tui munuscula: vtinam quàm necessaria Reipub. cognita, tam vtiliter itidem confecta: donec maiora, ex Italia tandem aducta, quæ radices habuere in Ergastulis Parthenopæis Hispanorum, fructificatura in Campo Libertatis Gallorum, quibus me Diuina seruauit Prouidentia, parauero.

Cer-

Certior redditus tuam benignitatẽ, Magnanimè Rex, infortunatum & pusillum nõ spernere donatorem, cum probè norit sacra Maiestas tua, quomodo solet suos Sapientia probare Asseclas ex Ecclesiastici 4. *Timorem & metum & probationem inducet super illũ, & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec dent eum in cogitationibus suis &c. & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum Iustitiæ & denudabit absconsa sua,* Hæc vt examinẽtur; (neque enim propriæ innitor prudentiæ) vtque libertatem & salutem fugientem apprehenderem, ad Christianiss. Regnum intrare oportuit more Maiorum. Nec enim aliunde sacri Pontifices. Itali principes, & Christiana Respub. multiplicationem sapientiæ & Fidei & probitatis & veracitatis & libertatis, quantum humanis datur sæculis, nisi frustrà sperare vnquam potuere. Quantâ autem alacritate ac honorificentia & charitate sua sub protectionẽ me suscepit Pietas Cristianissima, & in summa Maiestate mirificè splendescens Humilitas, nõ erit in obliuione apud Deum, nec apud homines, hostes condemnatura tuos, quorum superbia ascendit semper. Interea gratias agendo Apostolorum principi, quod de probatica piscina conturbatis aquis iuxta preces meas ereptum patrocinio tanto me commendauit: Itaut dicere possit, ô felix persecutio, quæ talem ac tantùm meruit habere liberatorem: cum Dauid ipse cantabo. *Domine saluũ fac Regem.* Et iterum. *Domine in virtute tua lætabitur Rex, & super sa-*

ẽ

ſalutare tuam exultabit vehementer. Et audiam ſimul concinentes Fratres meos. *Quoniam Rex ſperat in* DOMINO, *in miſericordia Altiſſimi non commouebitur.*

Tuorum ſonitus Elogiorum

F. P. CAMPANELLA.

AD

DIVVM PETRVM

APOSTOLORVM PRINCIPEM
TRIVMPHANTEM.

ATHEISMVS TRIVMPHATVS,

SEV

REDVCTIO AD RELIGIONEM
per Scientiarum veritates.

Fr. THOMÆ CAMPANELLÆ, Stylensis
Ordinis Prædicatorum.

CONTRA
ANTICHRISTIANISMVM ACHITOPHELLISTICVM.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ,
sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO.

ROPTER peccata Terræ, ait Salomon, multi Principes eius: propter peccata Principum multæ sectæ eius, quarum impietas propter peccata Sophistarum. Condidit enim Deus genus humanum sub vno Parête: vnamque ei Religionem dedit, qua Deum cognoscerent, colerentque, omniaque bona ab ipso peterent; subque eius prudentia, tanquam oues pascuæ eius, se se, Remque publicam gubernarent. Ratio autem ambitiosa Sophistarum sectas peperit. Ratio demum politica, (quam vocant, DE STATV vulgares, Apostolus verò prudentiam carnis, Deo inimicam) Animis potentum placere fecit sectarum multiplicitatem. Neque enim secta falsa vlla vigeret, nisi Principes vellent. Volunt autem qui nullam putant esse veram. Propterea tandem hoc putant, quoniam pluris faciunt partem, quam Totum: & pluris se ipsos, quàm Genus humanum; & tandem pluris quàm Deum. Æstimatio hæc vilissima, proles inopiæ & Amoris proprij, affectantis copiam, vnde non est, non vnde est; incepit in Diabolo, incedit per diabolicos filios, & in inferno consummabitur. Arctat enim in modicum omnia magna, quasi vermis in ventre hominis positus, putans nihil esse hominem, ad se comparatum, sed vas inanime, ad sui vitam Fato datum: nec extrà ventrem extare Mundum, neque Deum: ac proinde licere sibi quidquid libet facere. Propterea que pauci satagunt conuersionem Prouerb. 28.

Hominum ad Deum, ſed ad ſeipſos. Ninus Rex in patris Beli honorem, Idololatriam primus ſtatuæ illius adhibuit, quò Regnum ſibi pararet ſuper Nationes, debitum ſoli Deo. Ieroboam, vt partum contra Roboam retineret in Samaria. Mahometes aſtu Sergij, vt Imperium ad ſe traheret. Principes Proteſtantes Luthero fauerunt, vt bonis Eccleſiæ ditarentur. Batavi & Angli, vt zelo conſcientiæ libertatem à ſubiectione arriperent. Neque enim in Boreali regione fides aliqua apud illos reperitur Principes, qui decreto communi ſtatuerunt, vt populus eam teneat Religionem, quam Princeps: & cùm mutat, mutet. Et quidem ſectas in multas ſecti continuò mutant, atque permutant. Ex illis etiam exiit liber *De tribus Impoſtoribus*, nihil in Religione ponens, niſi aſtutiam, & deceptionem. Quapropter Hæreſiarchas libenter audiunt, Tyrannum ipſis ſimilem prædicantes Deum, qui alios Fato ad gehennam deſtinat, alios ad vitam, quam tamen omnibus promittit, vt maiorem partem decipiat: libertatémque arbitrij negantes pariter collaudant pſeudopolitici, Caluini ſoboles, & Mahometani ipſorum patres; à quibus parum diſtant Iaponenſes Proceres; quò ſuper homines tanquã in beſtias libertatis expertes, imperium exercere poſſint. Sic hominum, pro Diis cultorum, multitudo inter gentes. Papam contradicentem vocant Antichriſtum, à quo electionis imperiique Iura habent: ac conſequenter fatentur ſe ſequaces Antichriſti; vt hinc videas, eos nec D. Papæ Religionem, nec hæreſiarcharum credere veram eſſe vllam: quod iam Politici, & Libertini palàm profitentur. Omnis autem hæreſis in Atheiſmum terminatur, ſicut in epiſtola ad Vltramontanos Principes & Philoſophos pro inſtauranda Religione oſtendimus; & quotidiana oſtendit experientia. Vtinam non ſerperet interiùs huiuſmodi peſtis, quam Macchiauellus ſeminauit: docens Religionem eſſe artem politicam, ad populos in officio ſpe Paradiſi, & timore Infernorum, retinendos. Quapropter ad expediendam Nationũ conuerſionem, ſtatui hoc in Opuſ-

culo ostendere Religionem in communi esse non secundum artem astutorum, aut ignorantium, sed secundum naturam, à Deo nobis inditam, Philosophis, & Nationibus probatam, Prophetis reuelatam, & à Deo deinde supernaturaliter publicatam, illustratamque gratiis, miraculis veris, Prophetia, & Sanctitate. Ad id verò demonstrandum, oportuit incipere non à *Credo sanctam Ecclesiam*, sed à *Credo in Deum*. In quem si verè crederēt, illicò Deum ex prouidentia paternali Sholam indubitata fide dignam pro filiis suis, ne circumferamur omni vento doctrinæ, in Terris seruare intelligerent; & per suas quæsitā notas, in Romana Ecclesia ipsam inuenirent. Idcirco necesse habui prius demonstrare, quòd Deus sit (potest enim ex creaturis cognoscibiliter videri, Sap. 13. & Rom. 2.) & quòd curam omnium rerum gerat, maximè autē hominum: quòd Homo sit animo immortalis, aliaque vita illi conueniat; (veluti Platonici, Stoici, Pythagorici, Legislatores omnes, & inter nostros D. Thomas, & Augustinus, Clemēs, & Lactantius, & Cyrillus, & Arnobius, & Iustinus, & alij Patres disputando fecerunt, ex naturalibus, concessisque ab omnibus) & propterea Deum esse colendum non ficta, sed vera Religione. Item pseudopoliticos, aliter sentientes cum Epicuræis, & Peripateticis, conuincere ita fortiter me puto, vt propriis etiam ex malis, ne dum ex naturæ decretis, intelligāt, se se errare; & neminem hac opinione affectum, Principatum & vitam in se, vel in suis statim, non perditum iuisse. Et quoniam miraculis non mouentur, & inspirationibus diuinis resistunt, ad naturalia argumenta, quibus se credere profitentur, sicut Patres olim, & D. Tho. in tribus lib. cont. Gent. se fecisse testantur (nam in IV. ex autoritatibus sacræ Scripturæ procedit) me cōuerto. Quapropter transfiguraui me in ipsorum personam, sed in puris naturalibus positam, ne firmitatem fidei, quam profiteor, putantes esse obstinationem, ipsi quoque in sua opinione obstinentur. Qui enim in aliqua secta, aut in Atheismo ob-

ſtinatur, is meliora quærere ſit ineptus. Idcirco nullum ab ipſis vel aliundè excogitatum pro ipſorum opinione argumentum, quamuis irriſorium, omiſi, ne me imperitum, aut ſimilem ipſis diſſimulatorem putarent. Idcircò id, quod fecit Eccleſiaſtes in perſona impij non obſtinati, vt impietatem tolleret, & S. Iuſtinus, fidem veram quærens, veluti ipſemet teſtatur; ſic faciant ſectarij conſulens, & ego, & illi nudi, ſpoliatique omni opinione aſſertiua, quæramus opto veritatẽ; cuius habitum induamur tandem. cum ſimiliter non obſtinato quæritante Iuſtino. Solis rationibus pugnandum erat: Sacri tamen cenſores zelotypi coëgerunt me autoritates Patrum colligere, ſtylumque mutare ex philoſophico in Theologicum. Sed res puto benè ceſſit, quoniam Patres cõuenire cũ decretis naturæ ſimul ex hoc Politici agnoſcent. Quapropter per Philoſophiam humanam, & cæleſtem, conatus ſum viam aperire: ſcio enim nullum in hoc ſæculo libri argumentum neceſſarium eſſe magis. Nec enim lucro vt plerique, nam ſemper vexatus: nec timore impulſus, cui nec animus, nec effugium poſt ternas, & quaternas vexationes defuit: at ſolo veritatis amore vrgente, certitudinem præſto omnibus, non indoctam, nec fictam de Religionis virtute, ac veracitate, partim experimento proprio agnitis, partim inueſtigatis ſagaciter in experimentis alienis, partim ea perceptis ſagacitate, qua olfacere incipit homo ea, quæ hominem ad illam transhumanant celſitudinem, ad quam non poteſt ſyllogiſmus extendi. Miſi hunc libellum amico, vt proficeret in Germania, anno Domini M. DC. VII. multoſque libros meos, quibus ad ſuorum compoſitionem profecit. Sed dummodo annuncietur Deus vndecunque, nobis placeat oportet. Fiat nunc publici Iuris: ſi fortè meliores fructus apud veritatis, & non propriæ gloriæ cultores nanciſcatur. Romæ 11. Iunij 1630.

INDEX

INDEX CAPITVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

EXAMEN COMMVNE.

pore Dęmon irrepserat) Paulum fecisset. Cui etiam Te Ludouicum Iustum dedit filium, sicuti Dauidi Salomonem, qui templum vnicū Deo Cœli reędificares. Id quod tuâ virtute & Magni Ministri tui prudentia magna ex parte factum est; at & ex toto esset confectū, nisi ab Aquilone & Austro, & ab Occasu & Ortu vsque in cor Regni impedimēta Abaddon, egressus de puteo Abyssi sub sigillo v. excitasset, quominus Res Christiana tota in pristinū statum restitueretur. Ego autem Explorator negotiorum Dei, ad tuam Diuino impulsu accedo S. Maiestatem, indicans, quòd frustra Claudo rectè incedere iubes, nisi prius crura sanaueris. Crura sunt scientię, quibus animus ad veritatis diuinæ & humanę fertur obiecta: claudicant hoc tempore argumento cornuto cornibus sathanę sauciata. Aiunt enim; Aut Deus est, aut non est. Si non est, vt dicunt Democritus, Leucippus, Diagoras, Epicurus, & Pseudopolitici recentiores, viuamus, regnemus per vim, per Sophismata, per Hypocrisim: quia ludus est vita nostra. Si est, vt Pythag. Anax. Plato, Stoici, Politici, & Legislatores asserunt, causa est profectò rerum omniscia; ergo ab æterno prædestinauit nos ad gloriam, vel reprobauit ad gehennam, vel ad quoscunque alios fines, per decretum, inuincibile sibi & nobis; ergo nascimur iudicati, non iudicandi: ergo etiam viuamus, vt lubet: neque enim bona opera nostra nec mala possunt permutare sortem; nec augere bonam, nec minuere malam: At nec ipse rogatus Deus, cum sit

immutabilis) ergo pariter viuamus per vim, per Sophismata, per Hypocrisim. Et ex hoc Principes fiunt Tyranni, populi seditiosi: Conscientiæ Theologorum, in quorum manu est regimen Animorum, à quibus dependent corpora & fortunæ, incrassantur, vt decipiant, tanquam si non esset Deus, vltra iubens. Semel enim iussit, & semper paret, vti nos.

Propterea contra primum cornu scripsi librum aduersus Atheos, commendatū principi Apostolorum Petro. Et quoniam fundatur Atheismus in Gentilismo, & sæpè in Astrologismo, adiunxi libellum de Gentilismo non retinendo ad Doctorem Gentium· Et disputationem aduersus Astrologismum istorum

Contra secundum Cornu confeci libellum de Prædestinatione ac Reprobatione, ad D. Thomam scholarum Magistrum, in quo fundari se putant, qui Maozin adorant, id est, Deum fortem, non autem & Sapientem & bonum, cum Mahometismo, ac luthero-caluinismo: atque D. Thomæ verba & rationes sufficere nunc puto ad delendum ex cordibus atrocissimum dogma. Nam ex Natura,, ex scriptura, & ex patribus, & legislatoribus, & gentium consensu, in libro 6. Theologicorum disputauimus: quos iudicio Regiæ Academię Parisiensium Theologorum subieci, sicuti vitam & incolumitatem, (ereptam de synagoga potentium, gratísque persequentiū (quem pro benefactis colere oportebat, vt codices mei

pro illis teſtantur) Tandem chriſtianiſſimæ Maie-ſtatis Protectioni: nulli, nullibíque fruſtrà im-ploratæ; ſubiici: à qûa meritiſſimè etiam totus Or-bis Chriſtianus libertatem olim acceptam iterum ſperat. Nec enim reperitur natio aut principatus aut Reſp. quæ à Gallis beneficia non acceperit, & inimici veſtri ſunt iudices. Sanatis ergo per hoſce libellos vt puto, cruribus, ad vlteriora commodè procedemus, Potentiſſimè Rex, ſicut Italici Poëtæ gratiſſimi beneficiis Gallorum, & piorum mentes hominum, augurantur: & Gallici gladii pudendæ reliquię, diro caſu exaltatę, formidant. (Siquidem & Turcę in fatis hoc habent.) Et Ego de Abaddonis manu virtutum exterminatoris per immenſa diuturna atrociſſima pericula diuinitùs ſeruatus, vt vniuerſitatis rerum Explorator, omnéſque viros bonos in pectore meo geſtans, vice omnium poſtulo, deprecor, perſentióque. Maximè autem poſtquam eadem in O de S. Ludouici (cuius regnum & nomen & geſta habes) recinentem precantem & augurantem Chriſtianorum Apollinem Maffęum Barberinum, noſtrum Melchiſedechem, pronis auribus accepimus.

Suſcipiat, obſecro, chriſtianiſſima Maieſtas, prima ſerui tui munuſcula: vtinam quàm neceſſaria Reipub. cognita, tam vtiliter itidem confecta: donec maiora, ex Italia tandem aduecta, quæ radices habuere in Ergaſtulis Parthenopæis Hiſpanorum, fructificatura in Campo Libertatis Gallorum, quibus me Diuina ſeruauit Prouidentia, parauero.

Cer-

Certior redditus tuam benignitatē, Magnanimè Rex, infortunatum & pusillum nō spernere donatorem, cum probè norit sacra Maiestas tua, quomodo solet suos Sapientia probare Asseclas ex Ecclesiastici 4. *Timorem & metum & probationem inducet super illū, & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec dent eum in cogitationibus suis &c. & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum Iustitiæ & denudabit absconsa sua,* Hæc vt examinētur; (neque enim propriæ innitor prudentiæ) vtque libertatem & salutem fugientem apprehenderem, ad Christianiss. Regnum intrare oportuit more Maiorum. Nec enim aliunde sacri Pontifices. Itali principes, & Christiana Respub. multiplicationem sapientiæ & Fidei & probitatis & veracitatis & libertatis, quantum humanis datur sæculis, nisi frustrà sperare vnquam potuere. Quantâ autem alacritate ac honorificentia & charitate sua sub protectione me suscepit Pietas Cristianissima, & in summa Maiestate mirificè splendescens Humilitas, nō erit in obliuione apud Deum, nec apud homines, hostes condemnatura tuos, quorum superbia ascendit semper. Interea gratias agendo Apostolorum principi, quod de probatica piscina conturbatis aquis iuxta preces meas ereptum patrocinio tanto me commendauit: Itaut dicere possit, ô felix persecutio, quæ talem ac tantùm meruit habere liberatorem: cum Dauid ipse cantabo. *Domine saluū fac Regem.* Et iterum. *Domine in virtute tua lætabitur Rex, & super sa-*

ẽ

lutare tuam exultabit vehementer. Et audiam simul concinentes Fratres meos. *Quoniam Rex sperat in* DOMINO, *in misericordia Altissimi non commouebitur.*

Tuorum sonitus Elogiorum
F. P. CAMPANELLA.

AD

DIVVM PETRVM

APOSTOLORVM PRINCIPEM TRIVMPHANTEM.

ATHEISMVS TRIVMPHATVS,

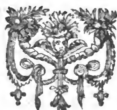
SEV

REDVCTIO AD RELIGIONEM per Scientiarum veritates.

Fr. THOMÆ CAMPANELLÆ, Stylensis Ordinis Prædicatorum.

CONTRA

ANTICHRISTIANISMVM ACHITOPHELLISTICVM.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ, sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO.

ROPTER peccata Terræ, ait Salomon, multi Principes eius: propter peccata Principum multæ sectæ eius; quarum impietas propter peccata Sophistarum. Condidit enim Deus genus humanum sub vno Parẽte: vnamque ei Religionem dedit, qua Deum cognoscerent, colerentque, omniáque bona ab ipso peterent; subque eius prudentia, tanquam oues pascuæ eius, sese, Remque publicam gubernarent. Ratio autem ambitiosa Sophistarum sectas peperit. Ratio demum politica, (quam vocant, DE STATV vulgares, Apostolus verò prudentiam carnis, Deo inimicam) Animis potentum placere fecit sectarum multiplicitatem. Neque enim secta falsa vlla vigeret, nisi Principes vellent. Volunt autem qui nullam putant esse veram. Propterea tandem hoc putant, quoniam pluris faciunt partem, quam Totum: & pluris se ipsos, quàm Genus humanum; & tandem pluris quàm Deum. Æstimatio hæc vilissima, proles inopiæ & Amoris proprij, affectantis copiam, vnde non est, non vnde est; incepit in Diabolo, incedit per diabolicos filios, & in inferno consummabitur. Arctat enim in modicum omnia magna, quasi vermis in ventre hominis positus, putans nihil esse hominem, ad se comparatum, sed vas inanime, ad sui vitam Fato datum: nec extrà ventrem extare Mundum, neque Deum: ac proinde licere sibi quidquid libet facere. Proptereàque pauci satagunt conuersionem Prouerb. 28.

Hominum ad Deum, ſed ad ſeipſos. Ninus Rex in patris Beli honorem, Idololatriam primus ſtatuæ illius adhibuit, quò Regnum ſibi pararet ſuper Nationes, debitum ſoli Deo. Ieroboam, vt partum contra Roboam retineret in Samaria. Mahometes aſtu Sergij, vt Imperium ad ſe traheret. Principes Proteſtantes Luthero fauerunt, vt bonis Eccleſiæ ditarentur. Batavi & Angli, vt zelo conſcientiæ libertatem à ſubiectione arriperent. Neque enim in Boreali regione fides aliqua apud illos reperitur Principes, qui decreto communi ſtatuerunt, vt populus eam teneat Religionem, quam Princeps: & cùm mutat, mutet. Et quidem ſectas in multas ſecti continuò mutant, atque permutant. Ex illis etiam exiit liber *De tribus Impoſtoribus*, nihil in Religione ponens, niſi aſtutiam, & deceptionem. Quapropter Hæreſiarchas libenter audiunt, Tyrannum ipſis ſimilem prædicantes Deum, qui alios Fato ad gehennam deſtinat, alios ad vitam, quam tamen omnibus promittit, vt maiorem partem decipiat: libertatémque arbitrij negantes pariter collaudant pſeudopolitici, Caluini ſoboles, & Mahometani ipſorum patres; à quibus parum diſtant Iaponenſes Proceres; quò ſuper homines tanquã in beſtias libertatis expertes, imperium exercere poſſint. Sic hominum, pro Diis cultorum, multitudo inter gentes. Papam contradicentem vocant Antichriſtum, à quo electionis imperiique Iura habent: ac conſequenter fatentur ſe ſequaces Antichriſti; vt hinc videas, eos nec D. Papæ Religionem, nec hæreſiarcharum credere veram eſſe vllam: quod iam Politici, & Libertini palàm profitentur. Omnis autem hæreſis in Atheiſmum terminatur, ſicut in epiſtola ad Vltramontanos Principes & Philoſophos pro inſtauranda Religione oſtendimus; & quotidiana oſtendit experientia. Vtinam non ſerperet interiùs huiuſmodi peſtis, quam Macchiauellus ſeminauit: docens Religionem eſſe artem politicam, ad populos in officio ſpe Paradiſi, & timore Infernorum, retinendos. Quapropter ad expediendam Nationũ conuerſionem, ſtatui hoc in Opuſ-

culo ostendere Religionem in communi esse non secundum artem astutorum, aut ignorantium, sed secundum naturam, à Deo nobis inditam, Philosophis, & Nationibus probatam, Prophetis reuelatam, & à Deo deinde supernaturaliter publicatam, illustratamque gratiis, miraculis veris, Prophetia, & Sanctitate. Ad id verò demonstrandum, oportuit incipere non à *Credo sanctam Ecclesiam*, sed à *Credo in Deum*. In quem si verè crederēt, illicò Deum ex prouidentia paternali Sholam indubitata fide dignam pro filiis suis, ne circumferamur omni vento doctrinæ, in Terris seruare intelligerent; & persuas quæsitã notas, in Romana Ecclesia ipsam inuenirent. Idcirco necesse habui prius demonstrare, quòd Deus sit (potest enim ex creaturis cognoscibiliter videri, Sap. 13. & Rom. 2.) & quòd curam omnium rerum gerat, maximè autẽ hominum: quòd Homo sit animo immortalis, aliaque vita illi conueniat; (veluti Platonici, Stoici, Pythagorici, Legislatores omnes, & inter nostros D. Thomas, & Augustinus, Clemẽs, & Lactantius, & Cyrillus, & Arnobius, & Iustinus, & alij Patres disputando fecerunt, ex naturalibus, concessisque ab omnibus) & propterea Deum esse colendum non ficta, sed vera Religione. Item pseudopoliticos, aliter sentientes cum Epicuræis, & Peripateticis, conuincere ita fortiter me puto, vt propriis etiam ex malis, ne dum ex naturæ decretis, intelligãt, se se errare; & neminem hac opinione affectum, Principatum & vitam in se, vel in suis statim, non perditum iuisse. Et quoniam miraculis non mouentur, & inspirationibus diuinis resistunt, ad naturalia argumenta, quibus se credere profitentur, sicut Patres olim, & D. Tho. in tribus lib. cont. Gent. se fecisse testantur (nam in IV. ex autoritatibus sacræ Scripturæ procedit) me cõuerto. Quapropter transfiguraui me in ipsorum personam, sed in puris naturalibus positam, ne firmitatem fidei, quam profiteor, putantes esse obstinationem, ipsi quoque in sua opinione obstinentur. Qui enim in aliqua secta, aut in Atheismo ob-

ſtinatur, is meliora quærere ſit ineptus. Idcirco nullum ab ipſis vel aliundè excogitatum pro ipſorum opinione argumentum, quamuis irriſorium, omiſi, ne me imperitum, aut ſimilem ipſis diſſimulatorem putarent. Idcircò id, quod fecit Eccleſiaſtes in perſona impij non obſtinati, vt impietatem tolleret, & S. Iuſtinus, fidem veram quærens, veluti ipſemet teſtatur; ſic faciant ſectarij conſulens, & ego, & illi nudi, ſpoliatique omni opinione aſſertiua, quæramus opto veritatẽ; cuius habitum induamur tandem. cum ſimiliter non obſtinato quæritante Iuſtino. Solis rationibus pugnandum erat: Sacri tamen cenſores zelotypi coëgerunt me autoritates Patrum colligere, ſtylumque mutare ex philoſophico in Theologicum. Sed res puto benè ceſſit, quoniam Patres cõuenire cũ decretis naturæ ſimul ex hoc Politici agnoſcent. Quapropter per Philoſophiam humanam, & cæleſtem, conatus ſum viam aperire: ſcio enim nullum in hoc ſæculo libri argumentum neceſſarium eſſe magis. Nec enim lucro vt plerique, nam ſemper vexatus: nec timore impulſus, cui nec animus, nec effugium poſt ternas, & quaternas vexationes defuit: at ſolo veritatis amore vrgente, certitudinem præſto omnibus, non indoctam, nec fictam de Religionis virtute, ac veracitate, partim experimento proprio agnitis, partim inueſtigatis ſagaciter in experimentis alienis, partim ea perceptis ſagacitate, qua olfacere incipit homo ea, quæ hominem ad illam transhumanant celſitudinem, ad quam non poteſt ſyllogiſmus extendi. Miſi hunc libellum amico, vt proficeret in Germania, anno Domini M. DC. VII. multoſque libros meos, quibus ad ſuorum compoſitionem profecit. Sed dummodo annuncietur Deus vndecunque, nobis placeat oportet. Fiat nunc publici Iuris. ſi fortè meliores fructus apud veritatis, & non propriæ gloriæ cultores nanciſcatur. Romæ 11. Iunij 1630.

INDEX

INDEX CAPITVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Approbatio Adm. R. P. F. Ioannis Thomæ de Alassio Ord. Præd. sacræ Theologiæ Magistri, Consultoris ac Qualificatoris supremę vniuersalis Inquisitionis Romanæ, necnon Socij Reuerendiss. P. Magistri F. Hippolyti Marię Lancij de Aquanigra, eiusdem Inquisitionis Commissarij generalis.

EX commissione Reuerendiss. P. Fratris Nicolai Rodulphij Magistri Generalis totius nostri sacri Ordinis Prædicatorum, legi Opus Adm. R. P. Mag. F. Thomæ Campanellæ eiusdem Ordinis, *Atheismus Triumphatus Contra Antichristianismum Achitophellisticũ meritò nuncupatum*, quoniam in eo de Atheistis insipienter Deum negantibus, efficacissimis rationibus ex naturæ arcanis depromptis, gloriosè triumphat, pseudopoliticos Macchiavellizantes sine vera status naturali, politica, aut Christiana ratione viuere luce clarius demonstrat. Opus certè aureum, tanto dignum Authore, antiquorum Philosophorum stilum redolens, nisce temporibus vel maximè necessarium. Ideò dignum censeo, quod ad totius Reipublicæ Christianæ vtilitatem in lucem prodeat. Romæ in Palatio S. Officij die Sanctissimi Corporis Christi 1630.

Ita est. Fr. Ioannes Thomas de Alassio, qui suprà.

NOS Fr. Vincentius Bartolus Sac. Theol. Mag. & Prouincialis Trinacriæ Ord. Præd. Visa supradicta attestatione concedimus facultatem ex ordine, & commissione Reuerendiss. Patris Fratris Nicolai Rodulphi Generalis Magistri Ordinis Nostri, R. P. Fratri Thomæ Campanellæ imprimendi Librum attitulatum ATHEISMVS TRIVMPHATVS &c. seruatis tamen seruandis, & quantum in nobis est. In quorum fidem, &c. Dat. in Conuentu S. Mariæ super Mineruam de vrbe die tertia Iunij 1630.

Fr. Vincentius Bartolus qui supra, manu propria.

Registr. fol. primo

F. Reginaldus Lucarinus Lector & Socius.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sac. Palatij Apostol.

A. Episc. Bellicastr. Vicesg.

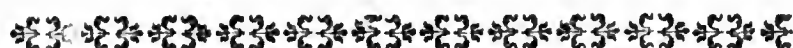
Imprimatur Fr. Nicolaus Riccardius Ordinis Prædicatorum, Sacri Apostolici Palatij Magister.

Publicetur Fr. Nicolaus Riccardius. S. A. P.

Licentia & Approbatio Parisiensis.

NOS Fr. Iulianus Ioubert, Doctor in facultate Parisiẽsi, Vicarius Congregationis Gallicanæ, Ordi. Præd. nostri authoritate Officij tenore præsentium P. Magistro Thomæ Campanellæ, Parisiis sub protectione Regis Christianissimi commoranti, à Reuerendissimo nostro P. Magistro Generali omnibus Prouincialibus ac Prioribus commendato, facultatem concedimus imprimendi & edendi libros tres inuictissimo Regi nostro ad patrocinium Fidei Catholicæ dedicatos, Regiòque, diplomate, ac Priuilegio munitos: videlicet, *Contra Atheistas librum vnum, Romæ impressum, & nunc demùm correctum, vnà cum defensione bullarum summorum Pontificum contra Iudiciarios:* Item, *De Gentilismo non retinendo:* Item, *de Prædestinatione & Reprobatione, & auxiliis diuinæ gratiæ Centonem Thomisticum contra Hæreticos, ac perperam de S. Thoma sentientes.* Quos libros approbatos partim Romæ à Magistro S. P. à nostra Religione, & à tribus Regentibus studiorum publicorum, partim Lutetiæ à Doctoribus Regiæ Academiæ Sorbonicæ: Cuius iudicio solemniter in cætu applausu omnium & duorum moderatorum Elogio exceptus prædictus Pat. Mag. Campanella ingentem erga S. Ecclesiam Cathol. Romanam, fidemque orthodoxam, zelum obedientiamque ostendens, sua scripta submisit) partim à Patribus Magistris nostri Ordinis, à quibus examinari humiliter petiuit: nos requisiti, quo ex florentissimo Collegio nostro S. Iacobi roborentur, pariter commendamus, vtque imprimantur & publicentur quantam possumus de More licentiam impartimur. Dat. Lutet. in Conuentu S. Iacobi Ordin. Prædic. die 8. Decemb. 1635.

Fr. IVLIANVS IOVBERT, *humilis Vicarius Congregationis Gallicanæ Ord. Prædic. manupropria.*

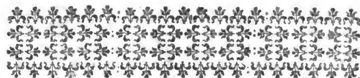

EXTRAICT DV PRIVILEGE du Roy.

PAR grace & Priuilege du Roy, il eſt permis à TOVSSAINCT DV BRAY, marchand Iuré Libraire à Paris, d'imprimer ou faire imprimer quatre Liures en Latin, intitulez le premier *De Prædeſtinatione, Electione, Reprobatione, & de Auxiliis diuinæ gratiæ;* le ſecond, *de Gentiliſmo non retinendo;* le troiſieſme, *Atheiſmus Triumphatus*; & le 4. *Diſputatio an Bullæ SS. Pontificum Sixti, V. & Vrbani VIII. contra Iudiciarios calumniam in aliquo patientur*; Compoſez par F. THOMAS CAMPANELLA, *Stylenſis Ordinis Fratrum Prædicatorum*: & defenſes ſont faites à tous Libraires, Imprimeurs, & autres de ce Royaume, de les faire imprimer, contrefaire, ny alterer, ny en extraire aucune choſe, ſans le conſentement dudit DV BRAY; & cependant le temps & terme de vingt ans entiers & accomplis, à peine aux contreuenans de trois mil liures d'amende, confiſcation des liures contrefaits, & de tous les deſpens, dommages, & intereſts, ainſi que plus amplement eſt contenu eſdites lettres de Priuilege. Données à Paris le 22. iour de Nouemb. 1635.

Par le Roy en ſon Conſeil.

Signé RENOVARD.

ATHEISMVS TRIVMPHATVS; VEL RECOGNITIO RELIGIONIS vniuerſalis.

Secundum communem Philoſophiam ex naturæ arcanis.

Multiplicitas credentium, & contrarietas diuerſi generis, dubiam non orthodoxis reddentium Religionem. Vnde ego intellectus humanus excitatus ſum ad quærendam veritatem eius, quantū attingere poteſt communis ratio.

CHAP. I.

GO Intellectus humanus omnes examinaui Religiones in rerum vniuerſitate, & proprias & rationales, & improprias & naturales apud homines, & belluas & plantas, & apud Angelos, & ſtellas, & mundum, communi præeunte ratione, ſenſatiſque experimentis; vt meipſum certum redderem, atque alios, de fidei veræ dogmatum credulitate; vtque meum agnoſcerem locum inter creaturas: in quibus diuinus relucet cultus, aliis magis, aliis minus, aliis permanens in ſuo principio, aliis deſciſcens à principio.

Vt conuincantur negantes Religionem, à teſtimonio omnium creaturarum exordiendum fuit.

Primus ordo credentium.

I. Inueni vt plurimùm hominum multitudinem in toto mundo ea credere, quæ sibi à lege, sub qua nascuntur, proponi solent; aliudque vltra inquirere nihil; eò quòd contraria argumenta non considerant, atque inter nationes controuersias; nec vident, quòd Philosophorum sectæ omnes fulcire profitentur opiniones quæque suam, rationibus & experimentis, & altera contra alteram obstinatur, ita quòd singulæ sibi videntur veritatem pro se habere. Nec vident, quòd lex omnis jactanter prædicat se habere, ad comprobationem dogmatum suorum, miracula, argumenta, prophetias, martyrium, concordantias veritatis; & quòd tot sunt accusantes, quot accusatæ: propterea nec cujus judicio standum est, examinant.

Catholici nuncupati cæteras gentes esse deceptas à falsis Prophetis, & à Principibus tyrannis, aut à fallacibus interpretibus legis, omnes vniformiter docent. Sic etiam ipsæ gentes omnes de Catholicis loquuntur; & quælibet fides irridetur ab omnibus simul aliis. Qui hæc non considerat, credit quicquid sibi proponitur in Religione & secta sua; ita si natus est in Mahometismo, siue in judaismo, siue in Gentilitate, siue alibi. Itaque sors felix est (id est Dei beneficium nobis occultum) huiusmodi hominum generi (nam omne vulgus tale est) natum esse sub lege vera: nam per se, tanquam arbitrij penè expertes, aliud inquirunt nihil; magnumque infortunium ex occulto Dei judicio est eidem, natum esse sub lege peruersa, in qua obstinantur, nihil amplius indagando: nec mutant mutata rerum serie suarum.

Secundus Ordo.

II. Alij veritatem non quæritant, propterea quòd vtile est illis credere natiuæ Religioni, quoniam in ea est quis Princeps, vel Sacerdos, vel diues, aliasue voluptates, & emolumenta inde captat: quæ ita hominem obcæcant, quòd gratum habent errorem; eaque modò argumenta perquirunt, quæ possunt ostendere veram esse legem, ac fidem, in qua viuunt: alia verò contraria, nihil, aut parum examinant, sed extemplò reputant falsa esse. Profectò in his ratio est filia voluntatis, lucrum rationalitati præferentis contra jus, & fas naturæ. Voluntas enim, quasi fluuius ex principio, subsequitur ex Ratione in cælo & in terra. Vnde fit, vt huiusmodi homines mutata fortuna & imperio, repente opinionem & fidem mutent; vti sæpe hodiernis temporibus apud Vltramontanos: quoniam corruente vtilitate, quæ erat mater & fundamentum rationis fidei ipsorum, statim ratio illa vana apparet, ac similiter fides, quæ super illa sustentatur.

Tertius Ordo.

III. Inueni gentem plurimam rationes contrarias fidei suæ non inuestigare, propter timorem ab his, qui gladio, & tribunalibus ipsam defendunt. Idcircò facilè inhærere argumentis fauentibus, non autem contradicentibus: quoniam illa sunt sibi gaudio, & vanitati malorum; hæc verò nocumento, viæque ad passionem.

Hæc sanè gens sæpè vtiliter timens, amisso timore amittit legem, & fidem: quoniam pater argumenti eius decidit, & filius ergo euanuit. At in libertate deinde paulatim librat, & perpendit omnia, si pollet iudicio. Maior pars hac in classe versatur; sicuti in Germaniæ, & Galliæ, & Angliæ, & Belgij, & Poloniæ Nationibus plurimo compertum est experimento.

IV. Alij autem nullam credunt esse Religionem secundùm naturam, sed secundùm artem tantùm regnandi, & conuiuendi; atque inuentionem astutorum, & prudentum; ac verè Deum non esse, vel res humanas nil curare; vel mundi partem aliam casu, aliam verò ratione regi: & vnumquemque debere seipsum exaltare quod potest per fas & ne fas, sicuti & bestiis accidit: vt lupi deuorant oues, & aquilæ columbas innocentes. Atque Deum singulis permittere vt faciant quod possunt, aut volunt: post mortem verò, aliam non superesse vitam; vel si superest, omnibus æquè conuenire: Quandoquidem hic Deus sinit omnes iuxta proprium ingenium, & voluntatem operari. Qui etiam si concurrit (vt creditur) ad omnes entium operationes, non dari peccatum putant: quoniam & Deus peccaret, quia fieri permittit, & quia concurrit ad eius efficientiam, tanquam causa præpotentior. Ergo animi esse imbecillitatem, putare quòd peccatum sit. Sed tantummodo lege statui propter conseruationem communitatis, vtque vulgus in obedientia retineatur. At quicunque potest quod placet operari, statim satisfacere sibi debere, & omnibus mundi perfrui voluptatibus, quoniam hæc est pars nostra. Quartus Ordo.

Hanc sententiam tuentur Macchiauellistæ, & Libertini, & Caluinistæ ex parte, & plurimum serpit inter Principes, & Aulicos, & Gubernatores, & iudices iniquos: vt enim Chrysost. monet, ter repetendo, *Impossibile est, impossibile est, impossibile est*, eum qui malè viuit, non vacillare tandem in fide: eius radix enim super proprio fundatur amore, idcircò difficillimè eradicatur, Estque pestis totius sæculi, & omnibus, licèt non in toto nec in omnibus grassetur; & personarum humanarum in communi; & singulatim ex participio opinionis, vel malorum exinde in alios deriuatorum. Quorum est esse quartus ordo.

Hi veritatem adipisci intellectu nunquam ferè possunt, nisi Dei brachio extento; quoniam existimant sese sapientissimos: Et aliud quærere, esse vanitatem pauperculæ gentis, quæ nesciat viuere: Aut astutorum, vt nouam struant Religionem, quæ sit Dominatus, & Imperij concupiti fundamentum. Qui autem putat se ad sapientiam peruenisse, nil quæritat amplius.

Hi religionem (sed palàm tantùm) defendunt armis per fas & nefas: quoniam gloriosum æstiment propriam sustentare sectam: aut quia vtile est ita facere. At deficiente vtilitate, vel gloria, deficit ratio apparentis fidei ipsorum.

Ideòque ex ratione politica (quam dicunt de statu) suo arbitratu religionem interpretantur, & mutant : sic etiam leges omnes, & fœdera rumpunt per glossas fallaces, torquendo ea quocunque vtile fuerit; nec ad fidem veramque religionem absque fictione conuertuntur, nisi per miracula euidentissima (ipsi enim arbitrantur esse vel ignarorum illusionem, vel prudentum astutiam ; quodcunque miraculum scriptum, &c. ac sæpè obstinatè interpretantur miracula esse à casu.) Aut si vident Angelos, vel Dæmones, & sæpè, vnde certi redduntur vitæ, quæ remanet post mortem, solent ad piam religionem redire in veritate, sed rarò nimis.

Ordo quintus, Philosophorum est quorundam.

V. Extant verò & Philosophi nonnulli, qui legi naturæ, prout ab eis percipi potest, inhærent : & existimant, vel omnem legem esse veram in suo sensu, omnesque à Deo autorizari miraculis, Prophetis, & Martyribus ad beneficium diuersarum gentium, quibus aliis aliæ conueniunt leges : & deceptionem permitti à Creatore, variis gubernante mundum ritibus, modisque, prout nationum mores varij requirunt. At naturæ legem omnibus communem esse, in qua est certitudo ipsis, & veritas indubitata. Circa supranaturalia verò aut nihil credunt, aut credunt, omnia ex omnibus legibus; aut suspensi, retinent assensum. Atque si post mortem alia nos manet vita, Philosophis illam magis conuenire, qui sese non obstinauerunt in sectis humanis, & in credulitate Deorum, sed primæ tantùm Causæ seruierunt pio affectu, honestis operibus, vtiliter benefici erga genus humanum.

Hi nulli, præterquam sibi, nocent, quoniam indoles, virtusque quam profiteri putant, non permittit; & quoniam non cupiunt honores, diuitias, & victum plusquam natura præscribit, ac proinde occasionem malefaciendi non habent : sed viuunt contenti paruo, fruuntur contemplatione, & reputant se plusquam Reges, & Papas, & Monarchas; tanquam ipsi, & non isti, sint veri boni cognitores, eiusque fruitionis. Atqui hos ceteris aptiores ad præstandum supernaturalibus veritatibus fidem, minusque resistentes diuinæ gratiæ, considero.

Huiusce generis vix quatuor suspicacitate in sæculo præsenti deprehendi, & in historiis omnibus vix legi vigintiquinque. Ego enim nunquam Philosophorum in numero eos conscripsi, qui studio literarum dant operam, vt possint doctrinam in scholis, & in tribunalibus pro gloriola, & pecuniola vendere. Nam re vera sophistici sunt omnes eiusmodi scioli, cupidi apparere sapientes, contentiosi, auaritia, & ambitione pleni, oppressique, ne veritatem intelligant. Quin nec qui philosophantur libellos scribendi gratia, ambitione spoliari queunt, nec ergo ignorantia prorsus. Socratem laudaui supra philosophos omnes, eiusque consimiles.

Inueni etiam agmina hominum fragilium, qui consuetudine du-

cti, & exemplo Sacerdotum ac Principum paruæ conscientiæ, quæcunque deteriora sciunt, operantur: & reputant se quidem sceleratos: & in fide permanent stupidi, & quasi assiderati: cogitant malum esse malum, & bonum bonum; sed ignaui esse abiectique animi, minus quàm cæteri scelestum esse, minusque sycophantam. A credulitate Creatoris, & legis natiuæ non recedunt, sed magis consuetudini se conformant: sin verò credulitatem exuerunt, efficacibus rationibus pro ipsorum emolumento, & appetitu ducti sunt. Nihil ominus proximis benefaciunt, malignique non sunt; propria, & aliena pandunt scelera; & cum abusione ludunt iocanturque. Hac in classe sunt Epicurei, Aretinistæ, Franchistæ, meretrices, & Republicani. Qui etiam faciles, ac repentini interdum sunt, præcunte gratia, ad conuersionem in melius, si optima exempla, aut efficaces rationes eis offerantur. Quin perpetuò videntur sceleribus notati minus quàm Pharisei, & Scribæ hypocritæ, & Sophistæ, adeò assueti obstinatè simulare sanctitatem, ac scientiam, quibus carent, quòd plerique inter eos credunt & se sanctos, ac sapientes propterea esse, quòd sophismata quatuor addidicere, & libellum vnum ab eis laudatum, & quæstiunculas duas, & Deo per soluere inclinationes, & incontorsiones corporis, & de tectiones capitis, & susurros oratio num, quas nec intelligunt nec attendunt, nec attendere satagunt. Hique putant seruire se Deo, dum sibi seruiunt de Deo. Ast ipsorum proceres probè norunt, quòd vilem sibi faciunt Deum, dum viles se ostendunt Deo.

Ordo sextus, Fragilium.

Ad hoc capitulum, in quo sectarum, & credulitatū & Religionis varietatem recensui, ego, non vt ego, sed vt humanus intellectus (sicut Ecclesiastes, & S. Iustinus fecere) vnde suspicantur Macchiauelistæ Religionem esse astutiæ politicæ inuentionem; non requiritur responsio, sed scrupuli isti eximuntur in cap. 3. 4. 5. 6. vbi Deum esse, & prouidentiam, & religionem vnicā, & remunerationē, &c. probatum est.

Quapropter cùm viderem, quòd propria opinio, aut amicorum, aut antecessorum, aut communis sectæ, propter assuetudinem in aliqua credulitate, & prauam natiuitatem, vel educationem, tantum malorum mundo afferret; ego hominum Intellectus, perspicaci intelligentia à Deo me donatum intelligens, ac memoria promptissima, & tenacissima, recognoscere decreui ea quæ credunt homines, quibus donatus sum.

Argumenta, quibus solet moueri quis contra Religionem communem Nationibus in præsenti sæculo; & contra Legislatores mundi; ac mox contra catholicam Fidem. Et ego intellectus ad examen veritatis excitus sum.

CAP. II.

Monotriadis effectus omnes ipsam repræsentant, & per ipsam sunt, & seruãtur participio Potentiæ, Sapiẽtiæ, & Amoris.

EGO Intellectus contuens vndique naturam iterum vniuersam, vidi quòd in Metaphysica demonstratur, Ens Primum essentiari Potentia, Sapientia, & Amore: secunda vero entia horum participio: ac in tantum esse, existere, & viuere in suo quoque gradu, in quantum perseuerant in eis Potestatis, Sapientiæ, & Amoris radij, ac participationes, cuique pro rata sua. Cùm autem non amplius Potestas, aut Sapientia, aut Amor conseruans, adsunt à conseruante Deo, amittere illud. Nullum enim absque tribus his primalitatibus seruari potest. Idque operatio docet omnium, ad quam omnium Esse habet analogiam. Cùm enim aut non possumus, aut nescimus, aut nolumus operari, desinit operatio.

Vita hominum eisdem primalitatibus contestatur.

I. Idem agnoui in artibus viuendi, & vnumquemque viuere, aut tanquam Potentem, aut tanquam Sapientem, aut tanquam Amantem, & Bonum; & hoc plerumque. Nemo enim absque his tribus principiis seruatur. Potentes sunt Principes, & Domini: Sapientes sunt Artifices, & Doctores, & Sacerdotes ex parte: Amantes sunt istorum amici, vel ipsius Dei, & serui eorum, quibus vtiles sunt, amatores, sicut & gens imbellis, & iners apta pietati, & amabilitati humanæ. In qua seruiendo aliis seruatur & ipsa. Ita seruantur mulieres, mancipia, & fideles serui. Item qui, vt Deo vacarent, victum mendicant. Ast illustres quidam sunt in tribus, vel in duabus prædictarum primalitatum, seu præminentiarum; & quidem in vna. Item quò maior est ipsorum amor erga Rempublicam, & Legem, & Creatorem; eò meliores sunt; ac sæpe ascendunt ad apicem Sacerdotij, & ad sublimia, iuxta Dei iudicium, à quo in quadam amoris scientia fiunt magistri. Alij in exemplum & iuuamen aliorum nascuntur.

Degeneratio à potentia est Tyrãnis: à sapientia est sophistica: ab amore boni est hypocri-

II. Vidi deinde in sæculo potentiam veram in aliquibus non reperiri, & in plerisque loco illius eminere Tyrannidem, vt Salomon inquit, quæ est potestas ficta; & nobilitatem sanguinis, quæ est se-

cundùm opinionem, non secundùm veritatem. Arbores enim à fructibus, non à radicibus agnoscuntur. Deinde vidi plerumque in loco Sapientiæ, Sophisticam; Religionis verò Amorisque loco, sæpè Hypocrisim, & Impietatem; atque huiusmodi gentem cuiuslibet nationis, sic sibi vtiliter abuti Deo, & nomine Potentiæ repræsentantis Potentiam diuinam, & nomine Sapientiæ, repræsentantis Sapientiam diuinam, & nomine Bonitatis & Amoris, repræsentantis Amorem diuinum: at non seruire illis neque Deo altissimo, sicuti prædicant, & profitentur, per optima argumenta perquisiui, ne deciperer.

III. Deinde omnes professiones, & artes, & dogmata mortalium, contemplatione, & examine perlustrare conatus sum. Et cùm examinarem Aristotelis philosophiam, hodierno tempore apud multos regnantem, inueni eam non vna ex parte sophisticam (sicut S. Augustinus, & Iustinus, & Ambr. & alij admonuerunt) Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitati diuinæ aduersantem. Et quòd res, quas ignorat, scire simulat, sicut cæli motus & motores, & Animam, & Deum, & Mundi æternitatem, & similia. Rerum verò, quas scit, notitiam exuit. Quippe qui non modò calorem Solis, sed & lucem abnegat. 2. Cæl. tex. 42, *Lumen* (ait (*& calor non est in stellis, sed fit attritione aëris.* Ecquenam clarior veritas? exclamat S. Ambr. in Aristotelem, & quod maius studium impugnandæ veritatis? Ecquenam ignorantia affectata magis?) Transcribit, & furatur aliorum sententias & verba, venditando eas quasi proprias. Inuidusque (vt S. Thom. ex Gellij, & Eustachij, & Simplicij, & S. August. testimonio in 4. *de reg. Princ.* 4. & alibi sæpè aduertit, nedum alij Patres) calumniosè aliorum dicta refert. Et ex diuersorum authorum libris componit proprium, vt ante me multi animaduerterunt: nec considerat inter illos repugnantias ingentes, qualis est inter Parmenidem, & Ocellum, dum ab illo principia duo, ab hoc verò elementa quatuor, quę duo esse debebant, si in eis principia distributa manent (loquor de realibus existentibus, non de fictis postmodum à sequacibus.) Ex quo comperi, ratò inueniri scientiam aliquam, certam, iuxta hominum verbositatem: qui defenderunt illam, seu falsam, seu veram. Et quòd multi præponunt eam Scriptoribus sanctis, & Biblijs, mille glossis phantasticis adductis in concordiam dissonantiæ: contra quos S. August. *lib.* 1. *in Gen. cap.* 18. *&* 19. & S. Thom. in *opusc.* 9. *& super Psal.* 49. declamant, tanquam contra furtum & adulterium spirituale patrantes. Et sectas fundari super credulitate præstigiosa, quam suo præceptori præstant; & super obstinatione in verbis argutis ad defensionem excogitatis; & tamen verba Dei fide tenenda, non credunt, friuolisque dogmatis hominum, & superstitionibus, nulla fultis sapientia, credunt.

Paulò meliores inueni Platonicos minusque arrogantes, altioraque olfacientes. Stoicos verò, discretos magis, seueros, & non im-

fis, & in responsionibus patebit, quod horum adulteratio arbitrij humani libertatem firmat: nec Dei prouidentiam tollit, vt in cap. 6 & 8 & 11. sed mirificat.

Examen artium & professionum ad quid.

Deiectio autoritatis Aristotelis, quatenus fundatur in eo Macchiauellismus, per manifestos errores, proponitur secundum Patres, & sacra Cōcilia. Similiter etiā Melchior Canus in to. de locis Theolog. consulit Aristotelis autoritatē minui oportere; ne errores, quos enumerat plures contra Catholicam fidem, eius autoritas in animis firmet legentium. Narratq. eius ex doctrina ortum esse in Italia Macchiauellismum contra Dei prouidentiam, & contra animorum immortalitatem, & religionis veracitatem. Addimus errores Aristotelis, laudatissimi in philosophia, vt innotescat, quātos intulit errores in Theologicis, super quib⁹ fundatur Macchiauellismus.

Propterea imbecillitatem humanæ sapientiæ mox aperiens, vt intelligant dogmata Christiana in ipsorum dogmatis non fundari, nec ex falsitate philosophiæ quis suspicetur Theologiæ falsitatem. Ideo in cap. 10. n. 9. meliores philosophos, & Heroas Christianorum esse, quam gentilium.

Quod in scientiis desideratur, vt agnoscas, rectè Cōcilium Later. sub Iulio. II. optasse ipsarum reformationem, vt in cap. 10. à Christianis deberi, & passim fieri.

Confusio sæculi dicitur Nox apud S. August. serm. 29. de tem.

probos. Pythagoricos autem pietatem redolentes, Religionis veræ saltem cupidos, & naturam super vagantes. Telesianos sensatos valde, nimisque humiles: & hos omnes Deum Autorem, Doctorem, & iudicem quoquo pacto agnoscentes. Cynicos, inertes, & veridicos etiam aduersum seipsos: Scepticos, nihil certos, nec an sint: Democraticos, & Epicureos, nil altum supér materialia, temporalia, & localia sapientes, & animo concretos. Parmenidis scholam eminentem, & cælestem propemodum, quantum natura datur. Bracmanos verè superstitiosos. Sectas ab Augustino & Clemente Alex. & Eusebio, & Iustino], examinatas sapienter agnoui: & electionem veracioris esse paucorum, & neminem, à Deo non edoctum, erroris expertem; proptereaque omnes reuelatione indigere: ac neminem non appetere: licet multi desperent propter incredulitatem.

IV. Mox omnes scientias sigillatim perlustrare non destiti: inuenique eas diuinitate plenas in se, at malè tractatas propter auaritiam, & ambitionem, & acediam in nobis: horúmque vitiorum seruas iam redditas: miserabiliter miserabilius autem vbi tyrannides in nationibus grassantur. Praua etiam consuetudo, (vt notauit cum Platone & Varrone in 7. & 8. de Ciuit. Dei Augustinus) perniciosior tyrrannide optimos etiam opprimit, fallitque falsatque.

NVM. V.

Inueni me in præsenti sæculo tenebricoso, vbi omnes nullam fidem habentibus, lucernámque in caliginoso relictam non intuentibus vllam, videmur vnicolores: omnes enim Nationes ita defendere profitentur propriā sectam, ac Christiani veram Religionem; sic & multos Principes, & sapientes, pleríque enim illorum dominatum armis, istorum verò dogmata suis syllogismis, ad tuendam positionem potiùs, quàm ad veritatem concinnatis.

Prima dubitatio, & eius causa.

Melius est dubitare, quam in vna obstinari secta, cupiētibus veritatem.

Vidi etiam non rarò Religionis loco hypocrisim: & mundum plenum hæresibus, sectabus, & opinionibus, & legibus

APPOSITIO

Responsionum paruarum ad dubitationes huius capituli, quæ sunt indices magnarum post doctrinam, vt moris est, in cæteris positarum capitulis, ex iussu Superiorum, ne Lector vacillet argumentorum ictibus, ac vt præsentaneum antidotum habeat,

RESPONSIO AD V. NVMERVM.
Index magnarum.

Sectarum & Religionis varietas, non indicat nullas esse veras, vt patet ex cap. 9. 10. & 11. sed libertatem arbitrij, & animorum fluctuationem post peccatum Adæ, & post neglectam Dei doctrinam; esseque obfuscatum vitiositate lumen naturæ, & altiori ope indigere. Item aliquam Religionem

pugnantibus. Et dixi: Quis certum faceret hominem inter tot opinionum controuersias, fucatarum eodem colore? sique ipse deprehendi tot manifestos errores in Philosophorum omnium scholis; Quis etiam, & quomodo discernet, quæ nam Theologorum schola inter tot discordantes in cunctis Nationibus expers erroris est? & quis fideiussionem, & certitudinem præstabit infidelibus, quod Christiana tantummodo vera sit; cæterarum verò orbis sectarum, falsæ? Dum recentiores contra Patrum sententiam, quibus sophista, hosisque fidei Arist. habetur (vt Origenes, Ambrosius, Iustinus, Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, Basilius, Epiphanius, Eusebius, aliique concorde perhibent testimonium) propterea tanti faciunt ipsum Aristotelem, quòd subtilitatibus logicis propria mendacia magis condire, & dulcia facere nouit, quàm alij veritatem rectè dicere: vtque de ipso Picus ait, quasi sæpia atramento eiecto, sese, dũ insipiens deprehenditur, occultare. Si ergo Theologi neotherici cum veteribus pugnant, & aliis atque aliis cuncti secti pro Theologia communi inhærent: ergo sunt vtrique deceptionibus obnoxii.

Religionem & doctrinã esse veram. Nec enim plurium hominum malorum malitia indicat nullum esse bonum. Præterea ex hoc innotescit, dogmata vera, non in poëtica, aut humana scientia fundari, sed in reuelatione diuina, per decem notas agnita: sicuti probamus in *cap. 5. num. 4.* & ex *9. cap. vsque ad 16.* Et qui has notas habet, fideiubet pro dogmatis Christianis. quas cum in Gentilismo, & Hebraismo, & Mahomettismo deesse palam fit, vtrique intelligendum est in his veritatem solidam minimè inueniri, à Deo propalatam; vt patet in *cap. 14.* & 15.

Præterea aliter iudicandum esse in naturalibus, & moralibus, quibus seruit syllogismus; aliter in diuinis arcanis, quorum est testimonium, & fides, non leuis: sed cum credibilitatis suæ euidentissimis notis.

Fide iubet etiam pro Christiana Religione omnis idiota zelo Dei percitus ac lumine: sicut Apostoli coram gentibus, & nostrates Sancti viri miraculis coruscantes, aliisque charismatis.

Porrò possunt Patres & Scholastici in his quorum non est reuelatio, errare: Sed non omnes; & in reddendo rationem dogmatum persuasionibus vtentes physicis, non autem in doctrina reuelatorũ. Quòd Arist. sit solum testis contra suos in schola Christi, non autem doctor; similiter & alij Philosophi, in resp. ad vltim. patebit.

NVM. VI.

Si affers miracula, sanguinem Martyrum, autoritatem Ecclesiæ 1600. annis confirmatam; statim illud offertur è contra, quòd natio omnis miracula pro

AD. VI. NVM. RESP. Ad II.

Dico reponsum esse in *cap. 9.* & à *cap. 10. vsque ad 16. inclusiuè per totum.* vbi differentiam demonstramus inter testimonia, & rationes, & miracula, & martyrium Christianæ Religionis, & sectarum, contra Boccacium, & librum de tribus Impo- Secunda dubitatio.

ſe habere profitetur, martyrium, & autoritatem diuturnam. Religio Iouis, & Apollinis 2000. annis perdurauit. Mahomettana 984. & adhuc creſcit. Hebraica verò 3200. & pluribus; cui cæteræ innituntur, & conteſtantur ob mirabilia Moyſis facinora; qui & alias prædixit, vel præfigurauit.

Tertia dubitatio.

Quod ſi dicat Chriſtianus, mendacia eſſe: dicent & ipſi de Chriſtianis idem, cum Iudæis. Nam & Gentiles Moyſi miracula negarunt, & tribuerunt ea caſui, vt legimus apud C. Tacitum, & Iuſtinum Hiſtoricos, & alibi: vel aſtutiæ & naturali magiæ, vt Plinius docet, & Auicenna. Hinc Boccacius in fabellis impiis probare contendit, non poſſe diſcerni, inter legem Chriſti, Moyſis, & Mahomettis, quia eadem ſigna habent, vti tres annuli conſimillimi. Item Maſutius Salernitanus non minus impias contexuit fabellas: quarum primus autor Lucianus ſophiſta.

Concluſio indocta impiaque Boccacij.

Ad III.

ſtoribus, Macchiauelliſtis: quibus aliæ leges non videntur à Chriſtiana differre; ſicuti pueris indoctiſque videtur idem aurum, & aurichalcum: Sophus & ſophiſta. Item varicolores videri vitio obtenebratis intellectibus, non autem illuſtratis virtute illa, quæ & in tenebris lucet. Oſtendo etiam vnam eſſe ab initio Mundi veram Religionem, minus magiſuè pro temporibus explicitam. cæteras verò ſuperſtitiones, in quo diuinæ Rationi, quæ Chriſtus eſt aduerſantur.

Præterea ibidem falſitates ſectarum, & quibus deprehenduntur argumentis, patefacimus, & iactata miracula ſectarum eſſe, vel ex mendacio hiſtoricorum, vel ex fallacia dæmonum, vel ex diuina diſpenſatione, & cur.

Præterea & qui negant Moſis, & Chriſti miracula, in *cap.* 13. 14. & 16. continentur erroris; veluti Tacitus, & Trogus & qui ea ſtellis, aut caſui, aut temperamento adſcribunt, vt Auicen. & Pomponat. & Lucianus, ibidem refelluntur: id quod etiam fecimus in *Metaph. ſ par.* 3. Item in 4. *de ſenſu rerum*, atque in *Theologicis diſceptationibus*.

NVM. VII.

Sunt peculiaria argumenta contra fidem Chriſtianam. Et primo.

I. Chriſtus promiſit ſe citò venturum ad Iudicium. *Ecce venio* (ait) citò. & alibi. *Non præteribit generatio hæc*, &c. *Sunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem donec videant regnũ Dei*. & tamen tranſiere 1600. anni, nec dum comparet.

II. Credulitas Euchariſtiæ videtur palam impoſſibilis; & mul-

AD VII. NVM. RESP.

Ad argumenta peculiaria, contra fidem Chriſtianam pugnantia.

Ad I. Reſponſio habetur in fine *cap.* 8. & 17. quod ly *Citò* habet comparationem ad æternitatem: nam ſæculum vnum mille annorum, eſt tanquam dies vna, teſte Dauid. ſic etiam reſpondet S. Petrus *epiſt.* 2.

Quod autem in proximo ſit aduentus eius, declaratur in *cap* 8. *nu.* 19. & in fine Appendicis, & in *cap.* 10. *num.* 11. Quod viuentes multi viderint Ieſum in maieſtate, innuimus in *cap.* 5. *nu.* 7. ſimiliter in *cap.* 14 viderunt enim Petrus, ac filij Zebedei in

ti experti sunt illudentes, præcipuè Caluinistæ: & quomodo in tot hostiis, simul corporaliter sit seque comedi faciat.

Thabor.

Ad II. Respondemus: hoc dogma possibile non esse secundùm naturam: esse verò secundùm naturæ & supernaturalium Autorem: & quomodo qui non Caluinisticè, sed Catholicè experiuntur, inchoatiuè beatur, eestases & diuina patiuntur: & quomodo manna absconditum nemo nouit nisi qui accipit Vide *cap* 10. & 11. At veram esse fidem hanc ostendi *cap* 10. §. *de Cerimonialibus.* & *cap.* 11. *num.* 4. & diligentius *cap.* 12 *per totum.* & soluuntur omnia argumenta contrariorum. & cur adulteræ generationi non datur signum, &c.

III. Quòd mater eius sit virgo etiam in partu impossibile videtur Caluino, & multis: non autem tantopere ante, & post.

Ad III. Respondemus doctrinaliter in *cap.* 16. ex testimonio Matt. Luc. Isaiæ: quos nullo pacto reprobari posse ibidem ostendimus. Item ex aliis manifestis miraculis huius occulti veritatem expressimus. vt patet *cap.* 11. & *in eodem cap. num.* 3. & nasci de Virgine consequens rationabile esse ad Dei incarnationem, infertur.

IV. Quod Deus sit maximè Vnus, & tamen Trinus & incarnetur, & non totus.

Ad IV. Nihil repugnare, Deum esse Trinum in personis, & Vnum in essentia, declarauimus in *cap.* 4. ex Potentia, Sapientia, & Amore, primalitatibus essentiatiuis entium Ostendimusque fortissimè, mysterium Trinitatis propter hoc esse euidenter credibile. Eisdem quasi fundamentis idem demostrant Ambr. *in exam cap. ult.* & Magister in 1. *dist.* 3. & Diuus Thomas in *commment.* & Riccard. in *opusc.* ad D. Bern. Item testimonium habere persuasiuum in Natura, ne dum in sacris Litteris reu laliuum, certùmque. Et in *cap.* 11. probatur euidentia credibilitatis huius Fidei. Item posse incarnari vnam personarum, & de facto incarnatam esse, probatur euidentia credibilitatis, & persuasione credibilissimi mysterij in *cap.* 4 & 7. & *cap.* 11. *num.* 3. & 17. quoniam tota Trinitas cõcurrit actiue ad Incarnationem, Verbum autem terminatiuè Ostendimus etiam contra Peripateticos, quod ipsi quotidie incarnant intellectum agentem, simili modo ad vnitatem personalem, argumento ad hominem; quod & D. Thomas, & Augustinus prius animaduerterunt.

V. Quòd se vilitet etiam vsque ad Incarnationem, vt saluet nos; & nihilominus adhuc plures damnantur, quàm saluantur.

Ad V. Respondebus in *cap.* 4. & 7. Item in 11. *num* 5. & 7. nil dignius Deo, nihilque vilius hominibus, & iuxta ipsorum desideriũ, quàm quod Deus incarnetur, condescendens nobis non potentibus ad ipsum ascendere, Nec propterea iuanis Incanatiô, quia plures damnantur: latet enim hic consilium Dei, vt probatur *cap* 11. sufficit nobis scire; quod Deus nihil agit frustra, nec nostris delectatur malis. Præterea damnationem ex abusu liberi arbitrij, peccato primorum parentum deteriorati, non ex Dei prædestinatione ad malum: aut ex impotentia ad saluandum, cùm sit contra peccatores non minus fortis ad puniendum. *cap.* 17. Item non per vim, sed per iustitiam faciendam fuisse redemptionem *cap.* 11. *num.* 8.

VI. Absurdum est prorsus, quod cùm mundus magnitudinem corporis humani (comparatiuè loquendo) Christianismus autem vnum) digitum referat: Deus tamen velit digitum solum vnum ex tanto corpore cunctorum operum suorum saluare, reliquum verò perdere. Quin etiam minimam partem huius digiti saluat, cùm paucissimi sint Christiani probi, salute digni.

Ad VI. Responsum est in *cap.* 8. *num.* 1. & 4. quod etiam si totus mundus nostræ telluris perderetur, esset quasi perditio næui vnius in corpore magno: talis enim tantáque est tellus ad cœlorum, & stellarum, & mundi magnitudinem. Etenim omnis creatura liberabitur à seruitute corruptionis, teste Paulo: & in cælestibus millia millium ministrant Deo, & decies millies centena millium assistunt, teste Daniele, & ratione.

Deinde ex eo, quod ex hominibus plures damnantur, quàm saluantur, nihil Dei potestatem minui, dicitur in *cap.* 17. Nam, & qui saluantur sunt Dei, vt Patris, & qui damnantur, vt iudicis. Diabolus autem eius est carcerarius, & carnifex, non antagonista. Hominis quidem fuisse culpam, vt caderet, Dei verò remedium, vt eriperetur. Idem *cap.* 11. *n.* 29. vbi nec fuisse inutilem aduentum eius, nam verè liberauit homines de potestate Diaboli; sed pueros remedio non repugnantes, prouectos verò voluntarios, non inuitos: ne temeraret libertatem. Item dixi cum Esdra, plus valere montem vnum aureum, quàm mille lapideos: saluandi autem sunt Mons aureus &c. Præterea nec saluandorum numerum esse ad damnandos, vt digitum ad corpus, probatur in *cap.* 10. & 11 & 17. hoc enim verum esset, si soli baptizati in aqua, saluarentur, quoniam salus cœpit sic ab aduentu Christi. At verò in cunctis nationibus semper, & vbique, & omni ætati hominum dedit remedia Deus, vt dicit Bern. *epist.* 77. & allegat Ambr. August. & Cyprianum, idem sentientes. similiter D. Thomas in 4. *dist.* 4. *q.* 3. *ad* 1. & D. Greg. allegatus à Mag. in 4. *dist.* 1. §. *quæritur*; & cum eo Scholastici omnes. Et qui remedia non accipiunt, citra culpam, si possent viuere recta ratione, in puris naturalibus seruando legem naturæ, viuerent Christo summæ rationi, vt Autori naturæ, à quo sumus participio rationales; & non damnati essent ad pœnam sensus, [sicut modo infantes non baptizati; & olim non circumcisi, aut non Deo commendati illa commendatione, quæ erat baptismi loco inter Gentes, vt Circumcisio inter iudæos, secundùm D. Thom. & August. & Ambr. & Bernard. & fruentur bonis naturalibus, & Deo, vt fine naturali: ac solùm supernaturalibus, & beatifica visione carebunt; pro quo non dolebunt, quoniam se ad eam naturaliter non natos agnoscunt, vt nec coquus, quia non fit Rex: Vel quoniam *instaurati sunt in naturalibus ad perfectionem humanæ speciei per Christi humanationem: & ideo resurgent omnes in mensurâ ætatis plenitudinis Christi, & voluntate, & ratione diuinæ voluntati non obuiante*, vt docet S. Thom. 2. *sent dist* 33. *q.* 2. *art.* 1. & 2. *in argumentis contra.* & in *corp & in responsione ad* 5. & idem in *Quæst disput de pœn. peccat. orig. art.* 3. vbi non inordinatam esse illis rationem, & voluntatem contendit: & propterea non dolere: quia *licèt* (ait in *resp. ad* 5. *loco iam dicto in* 2. *sent*) *sint separati à Deo quò ad coniunctionem per gloriam, non tamen sunt penitùs separati imò sibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum: & ita etiam de ipso gaudere poterunt, naturali cognitione, & dilectione.* Idem docent Scotus, Viguerius, Catherinus, D. Bonauentura, & alij, Nyssenus in *lib. de immaturè præreptis*, & Iustinus *quæst. ad Orthodox.*] At quia non possunt ita rectè, vt naturæ iubet lex, viuere, ob culpam originalem, quæ vires animi infecit, & debilitauit: Deus remedia dedit misericors, quæ iustus poterat negare. Ita quòd quibus circumcisio olim, & postea baptismus, datus non dum fuit citra ipsorum cul-

pam' si vt tenentur conuertantur ad Deum, etiam supernaturalem gratiam acquirunt, vt docet S. Thomas in *eisdem locis*, & in *opusc.* 61. *cap.* 17 & 4. *dist.* 17. & 1. *dist* 41. *q.* 3 *ad* 1 non quia se disponunt; hoc enim efficax non est; sed quia Deus bonus: vnde plus habent in remedio diuino, quàm perdiderunt in protoplasti casu. Præterea S. August. *lib de ordine*, putat non esse modicum numerum saluandorum: quod alibi quasi negarat.

VII. Cur etiam super opera propria Deus maiorem Diabolo, quàm sibi finit potestatem? Numquid non potest? aut nescit? aut non vult? Ergo erit inualidus, flaccus, vel ignorans, vel piger, negligens, vel crudelis.

Vel existimandum est, omnem Religionem esse à Deo, & bonam videri in oculis eius; vel ipsum nostri curam non gerere; vel non existere, & res cunctas casu euenire. Aut putandum est fabulam esse, quæ de Diabolo dicuntur, qui Deo repugnet, & habeat regnum in terra maius quam Deus, cùm tantis totque nationibus dicatur dominari. Etenim dedecet valdè, quod Deus factus sit homo, tot stratagematis, & astu seipsum tegendo, vt vinceret Diabolum: ac deinde mortuus sit ob hoc ipsũ. Nihilominus autem plures homines, & Nationes remanent sub ditione, & deuotione Diaboli. Quandoquidem inter Christianos, qui minima pars sunt mundi, paucissimi sunt Deo subditi: omnes verò cæteræ nationes, & Christiani scelesti partinent ad Diaboli ditionem.

Ad VII. Respondemus in *cap.* 11. *nu.* 27. & in eius appendice de causa mali, Diabolum non esse ex æquo Deo antagonistam, sed lictorem carnificem carceratium; vnde potius Dei potestas & iustitia commendatur, quàm id quod argumentum quærit. Ergo nec gloriam Diaboli ex eo, quod punit, esse vllam, sed iudicis Mors autem Christi ars iustitiæ fuit, non astus, vt infra *cap.* 11. Nec omnem gentium religionem placere Deo, *cap.* 10 & 11. Quod autem reperiantur Diaboli vere, & non fabulosè, probaui in *cap.* 8. *num.* 11 & in *cap.* 11. *num.* 25. rationibus, & experimentis multis peritissimorum, non decipientium, nec deceptorum, contra experimenta Plinij fabulam intrudentia, & deceptionem imperitorum contra veritatem: & quod non rectè Cataini, & Manichei habent Diabolum pro Deo, probaui *cap.* 11. De prouidentiæ veracitate dictum est in *cap* 6. 7. deque Religionis in 9. & 11. vt iustitia locum haberet citra violentiam, Deus celauit artem diabolo, qua redemit; & quia non per vim, idcircò non omnes, vel non plures saluantur ad regnum, nisi qui sponte sua, vel parentum, incorporantur Christo per sacramenta supernaturaliter. Cæteri verò non damnantur ad ignem? nisi propter actualia crimina, & impœnitentiam.

VIII. Item cur neglexit prouidere, salutemque afferre tot Gentibus antequam nasceretur in 3000. & pluribus annis? & cur hodierno etiam tempore tot Tartari, Iaponenses, Chinenses,

Ad VIII. Respondemus in *cap.* 12. & præcipuè in 11. *num* 7. sicuti respondet apud S. Clem. D. Petrus ad Simonem magum, quòd mundus nunquam extitit absque sapientia Dei, quæ regit omnia (& hæc est Christus) nec absque auxilio super-

Africani, & Populi Arctici, & Antarctici innumerabiles pereunt, sine Christo? Qua ratione ergo Deus est hominum pater bonus, & potest, & scit, & vult hominum salutem?

naturali externo, vel interno. Idem docet S Chrysost. super illud *psal. 145. Non fecit taliter omni nationi*, & D. Thom. *4. dist.* 1 *q* 1. quoniam sacramentum Fidei, & Pœnitentiæ, etiam quantum ad gratiam, præstò fuerunt vbique ex instinctu Dei, Rationisque diuinæ creantis, & per gratiam liberantis. Incarnatam verò fuisse non ab initio, vt tolleret superbiendi causam: nec in fine, vt multi non perderentur; at quando illi congruum visum est: nec posse nos exactam consiliorum Dei reddere rationem. Sufficit autem, quòd nunquā vlli defuit remediū Christi, vel implicite, vel explicite.

Omnes diximus saluari in sanguine Christi, exceptis impœnitentibus adultis Infantes enim sola pœna priuatiua reprobantur, & plurimi per dicta remedia, etiam ab hac saluantur ad gloriam. Omnes enim antecedenter saluare vult Deus vt Pater, non omnes consequenter, & vt iudex; quemadmodum docet S Thom. 1 *p q.* 19. *art.* 6 Salutem autem prædestinatorum esse decretam per redemptionem, & non aliter, stante peccato primorum parentum: de qua historia diximus in *cap.* 11. *num.* 12. quòd nulla historia, nullaque ratio philosophica soluit quæstionem de causis calamitatum humanarum, nisi hæc de peccato originali. Reprobatio enim non est à naturali fine, sed à supernatnrali. qui non debetur vlli, vt docet S. Thom. 1. *p. q* 23. haud tamen ad cruciatum, nisi in malitia decedentium. Bonitas autem Dei non excludit iustitiam, sed crudelitatem.

IX. Si mortuus est est solùm pro electis, quare elegit tam paucissimos? Præterea si iidem erant electi & prædestinati, profectò damnari non poterant: Ad quid ergo incarnat⁹, & mortuus est, si non saluauit reprobos, neque electos hac ratione?

Ad IX. Respondemus: quod omnes saluat ad bona naturalia per se, non omnes ad supranaturalia, & quod supposito peccato, iustitia exigit redemptionem omnium, non vanam, nisi vanis. Praeterea prædestinatorū salus erat ex prædestinatione Christi. & ideò verè saluauit electos. Reprobos autē nō damnauit ad ignē, nisi qui peccata actualia cum impœnitētia adiungunt prædestinamur enim sine meritis, sed nō reprobamur sine propriis demeritis, & impœnitētia.

X. Item: Si erat alterum Hemisphæriū noui orbis, cur Moyses, loquens de Gentium multiplicatione, de illo nullam facit mentionem? nec Christus? Nec vtrum à diluuio inundatus fuerit? nec scimus quà illuc gentes pertransierunt? ergo spontè nascuntur homines, sicut ranæ, vt dicebat Epicurus, Diodorus, & Auicennas. Item quam ipsorum curam gessit Deus vnquā, si dereliquit eos in perpetuis erroribus? & cur eis tunc subuenit,

Ad X. Respondemus in *cap.* 11: *n.* 17. non esse natos homines in altero hemisphærio, vt culices: sed transire potuisse ex nostro per Arzaret ad Quiviram: & per Grutland ad Estotilant; & per nauium procellosam asportationem, & esse de illis mentionem, quoniam Dedonim, Cethim, Elisa, & Tharsis in insulas perrexerunt: vt dicitur Gen. 10. & in nouo Christus: *Alias* (Io 10. ait) *oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere* &c. & hoc explicuit 4. *Esdr. c.* 7. & S Brigida, & Seneca in *Medea* doctus à Sybillis, & Plato in *Athl* Nec propter tarditatem, accusetur Deus, cum remedia

quando erant facinorosiores, minusque meruere? An semper extitere deteriores?

XI. Item quomodo Deus cuilibet permittit pessima vt libet operari; nec prouidit contra pestes, fames, & bella, hæreses, & schismata?

non defuerint Americanis ex prouidentia Dei, & naturali instinctu ad cultum eius per supernaturales motiones eleuatum, vt dicitur 3. *cont. Gent* à D. Thæ. 119.

Ad XI. Respondemus in *cap. 6 nu. 6. & 7* & in *cap. 11. in Appendice de causa mali*, Deum permittere hominibus operari prout volunt, ne temerare libertatem, & quoniam scit eorum malis in bonum vti. Nec blasphemias nostras physicè tangere Deum summum bonum nostrum, & aliorum entium: Sed idæam falsam, quam peccator sibi fingit de Deo: & ex hoc innotescere libertatem humanam contra Mahometum, & Caluinum, & Iaponis Bongos, adeò magnam, vt etiam Deo resistat blasphemiasque intentet. Mira res! Deus autem non potest blasphemare seipsum: ergò non mouet homines ad blasphemias, quas ipse vetat in omni lege.

Pestes, fames, & bella indiciis Dei seruire mirificis, & esse sicut metaphoras in poëmate, & semitonos in Musica, vt in *cap. 5. & 6 & 8. & 11. & 17.* Nec præter peccatum reperiri ens malum, nisi respectiuè; & bene vtentibus nobis, bona & mala in bonum cedere: malè vtentibus etiam vtraque in malum.

XII. Adde mala, quæ mundo à noxiis animalibus insunt, & ab inutilibus muscis, culicibus, serpentibus, spinis, &c. & à tempestatibus, & inundationibus miseriarum, &c. Si Deus bonus est infinitè, & vbique est, vnde tantum malorum accedit? & cur bonum à malo superatur?

Ad XII. Respondemus in *cap. 5 6. 8 & 17.* non esse mala, quæ videntur nobis, nisi respectiuè, vel ex nostro abusu: & multa obtigisse in pœnam, & mox in medicinam peccati originalis & actualis. Vide in *cap. 11. nu. 12.* & in *Metaph.* Item omnia mala post periodũ huius sæculi cessatura, *cap. 8. & 10.* & *cap. 5. & 6 num. 10.* etiámque multa in mundi fine &c. & interim quæ videntur mala, esse vtilia, & ad quid. Nec Dei bonitatem, ex hoc minui, sed ampliari, sicut in variis instrumentis, & actionibus, & materiebus, probitas & sapientia opificis.

XIII. Si hoc accidit ex peccato, vt aiunt, originali: quid peccauimus nos, qui non consensimus? & qua culpa bestiæ agitantur malis?

Ad XIII. Respondemus in *cap. 11. nu. 12* ex peccato Adæ calamitates humanas venisse, rationabiliori fide teneri, quàm vnde philosophi eas deriuant, præsertim cùm physicam, non metaphysicam redolent, vt dicitur *cap* 8. Item omnes peccasse radicaliter; nec tamen pœna sensus, sed priuatione supernaturalium bonorum hac culpa teneri: naturam enim instauratam à Christo &c. Animalia verò idem, quod nos, pari natura: vel quia omnis creatura subdita homini, eisdem sui domini subiacet passionibus, ex Apost. Rom. 8 *Omnis creatura ingemiscit &c. reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim subiecta est, non volens* &c. similiter *cap. 6. num. 10.* respondemus bruta malis hominum, quorum sunt instrumenta & res, afficier.

XIV. Porrò si consimilia cupiunt, agunt, & patiuntur bestiæ nobiscum: ergo omnes eiusdem sumus naturæ: Et vt Salomon ait: *Quis nouit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus iumentorum descendat?* Sic nascimur, viuimus, spiramus nos, vti & bestiæ. Nec sensus inest nobis, qui in illis non reperiatur; & prophetiam habent ventorum, & tempestatum, & præliorum. Item & Religionem. Adorant namque Lunam Elephanti, vt Gentiles: baptizatur à coitu, vt Mahomettani. Herbæ multæ ad Solem conuertuntur, & Religione quadam ipsum colunt. Et quid homo iumento amplius?

Ad XIV. Respondemus in *cap. 6.* & in 7. quod bestiæ sunt similes homini in sensu, & morte, & passionibus eaurùm; non in mente rationali immortali: quam soli homini infusam probaui ibi, & in toto ferè libro: & Religionem veram, propriamque non esse brutorum, & aliorum entium, nisi metaphoricè, & analogicè, ex instinctu, & sensus passione; similiter præsagium pluuiarum &c. non autem veram prophetiam in secundis causis non præparatorum effectuum, sed soli præcognitorum Deo, qualis homini datur. Vide ibi & in *cap. 9.*

X V. Videntur quoque homines casu regi. Nam *Vidi* (vt Ecclesiasticus ait) *neque velocium esse cursum, nec fortium bellum nec sapientum panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam. sed tempus, casumque in omnibus.* Hæc & alia argumenta subtiliùs infrà discutientur.

Ad XV. Respondemus in *cap. 5.* non reperiri in mundo Casum, & Fortunã respectu Totius, & Dei; sed solum ad ordines entium, Idem respectu Totius, & Dei; sed solum ad ordines entium. Idem respon. in *cap.* 8. & 11. & 17. Nec peccata hominum excludere Deum, aut prouidentiam, sed libertatem ostendere humanam, ac Dei potentiam, qua ex malis etiam facit bona. Et id in *cap* 5. 6. 7. 11. & 17. pluries declarauimus. Et ad id, quod obiiciebatur cur mala bonis potius quam malis eueniunt, in *cap.* 8 & 11. & 17. Mala huius mundi non tollere Religionem, sed confirmare dogma illud religionis, quod videlicet nos haud quaquam sumus in loco proprio, sed peregrinamur &c. & aliam post hanc vitam nobis conuenire, vt immensitas amoris, & intelligentiæ humanæ extra cælum porrecta, nos admonet. Item animas positas esse in agone, & certamine inter contraria entia, cælum & terram, vt dixi in *cap. 8. num. 5. & seq.* & in *cap. 11. num. 9. & seq.* vbi per meritum acquirant æterna bona. Item dixi in *cap. 6. num. 10. vsque in finem*, & in aliis iam citatis, mala huius sæculi esse correctiones, & hortamenta malorum hominum, & minaces ostensiones iustitiæ futuræ: & spectaculum spiritibus abstractis: Mala verò bonorum esse causam coronæ, sicut militibus prælium: certúmque indicium melioris vitæ; ex hoc enim Platonici etiam concludunt, extare pœnas, & præmia post mortem, vt Antenagoras Philosophus in *cap* 8 & 14. præsertim *num.* 10. hanc notam certam veritatis Christianæ Religionis, quoniam promittit ærumnas, & persecutiones in hac vita, & ita certos facit de altera, vt præsentem perdere, qui persuasi benè sunt, non dubitent. Item docui, quomodo hilariores sunt Christiani patientes mala sæculi, quàm alij fruentes bonis sæculi, *cap.* 8. suósque persequutores reddunt bonos, vel confundunt: & propter hoc non reperiri in Mundo verè beantia bona, quò summum bonum beans requireremus. Hoc autem

autem excedit omnia mirabilia, vt dicitur *cap. 14. & 17.* quod quibus tribulationes promissæ sunt, illi vicerint tribulatores; & firmi stabilesque fuerint magis, quàm aliarum Asseclæ sectarum non icti. Scandalizari autem in hoc solum Epicuræos, pro fabula vitæ æternæ spem habentes. Item *cap. 8. & 10. num. 1. 10. & 11. & 12. & 13.* & *cap. 11. num. 16.* & in *cap. 17.* ad bonorum consolationem expectati ab aliquibus in terra felicitatis Regnũ sub vno Pastore, quasi cælestis præludium gloriæ. Sed feliciores esse in spe, & conscientiæ securitate Christianos in bonis, & in malis euentibus, quàm Epicuræos in bonis solùm exultantes; in malis verò vilissimè plorantes: non enim spem præmiorum, & victoriæ habent, nec Dei spiritum roborantem admittunt.

XVI. Vidi præterea eos (inquit Politicus) qui defendunt Religionem martyrio, & miraculis primorum fundatorum, ineptos esse ad miracula facienda, multaque ficta inueniri. Nec promptos esse ad martyrium, sed inimicos Crucis; & terrena sibi cupere, sed laudare nobis cælestia. Idque in omni secta, nedum in Religione Christiana, vt Cardanus obstrepit. Zingaris honoratis Sacerdotes comparantur, inuitantibus ad cæli suspectum, dum marsupia euacuant. Sic Bongi, & Marabuti, & Bracmani, & cæteri, persimiles Diogenis inspuentis in ferculum, vt sodalibus stomachantibus solus voraret. Sic videntur Politico Clerici nationum, vt olim Catoni Flamines, & Diogeni Hierophantæ: qui prædicantes contra libidinem, contra honores, eadem interim sibi adsciscunt; in tempore autem tribulationis fugiendo, calamitates ouibus suis relinquunt; & tamen pro Sanctis haberi volunt. Vnde suspicionem inducere conatur diabolus, quòd historiæ Sanctorum veterum falsæ saltem ex parte sint. Nam reuerà qui certus est prorsus in fide, ac penitus, & per omnia fiduciam habet in

Ad XVI Respondemus in *cap. 6. & 8. & 17. cap.* ex criminibus nostris, potius declarari veritatem fidei Catholicæ, quam nec Tyranni, & Principes totius Mundi euertere potuerunt à principio, vel sophistæ postmodum, & sapientes sæculi, & hæresiarchæ; & nunc vel sui sequaces, & professores eiusdem fidei. Etenim hostes interni domesticiq. sunt omnium periculosissimi, quoniam cauere non possumus, sicut ab externis: & hæc est vltima probatio fidei Christianæ etiam Boccacio impio; nedum pio sancto Bernardo, qui super Cant. serm. 30. *Ecclesiam*, ait, *in bello à Tyrannis sub martyribus amaram pertulisse amaritudinem: in bello ab hæreticis sub Doctoribus amariorem; at nunc à falsis filiis sub pace amarissimam.* Et ne scandalizetur Achitophel, diximus, hoc etiam prædictum fuisse à Christo, quod ante secundi aduentus præludium refrigescet charitas, & deficiet multorum fides: similiter ab Apost. 1. Tim. 3. *Erunt in nouissimis diebus seipsos amantes &c.* vbi ad vnguem depingit Macchiauellisticè viuentes; ex quo intelligimus, sæculi renouationem esse in iannis, sicut in diebus Noë, quando minus credebatur. Sicut ergo ex vita Christiana mala arguunt Fidei falsitatem Macchiauellistæ: ego è contra ex eâdem mala arguo Fidei veritatem. Probaui etiam, in multis sanctitatem vigere, & miracula, & in Ecclesia durare charismata, licet in multis sopita: nec transiuisse ad sectarios sicuti ex Iudæis ad Christianos. Itidem contra Iulianum, & Macchiauellum ostendi,

Deo, magnifacere vitam, aut mundanas res alias, minimè potest. Si enim muliebris amor cogit omnia relinquere, & diù noctuq. amsiam quæritare, longè plus afficere debet diuinus Amor summi boni, primæque pulchritudinis. Gens ergo, quæ mundanis inhiat rebus, suspectam se facit, quòd non credat iis, quæ prædicat, quodque nos decipiat in vtilitatem suam: & quòd nos Religionem intrantes decepti existimus, deinde verò euadamus deceptores: ac remaneamus propter consuetudinem aliorum; & quià melius quid aggredi ignoramus; aut propter commoda nostra, ex Religione comparata. Vnde Arist. saccerdotium militibus veteranis pro quiete dat, sub prætextu diuini cultus, quem vanum putauit. Et quia in nocte sæculi sumus (vt August. ait) vnicolores Mundo cuncti videmur.

scientias, nouum Orbem, & artes nouas, & mirificas, in Christianis gloriosiùs vigere, quàm in gentibus: multáque alia addidi de manna abscondito in nostra fide; quod nemo nouit, nisi qui accipit; Macchiavellistæ autem facti non accipiunt: proptereaq. negant &c. At aliarum sectarum Sacerdotes charismata non habent, sed illusiones, vt rectè Cato, & Diogenes murmurabant, Socrates tamen, & Plato, & Pythagoras, & Trismegistus, & alij Philosophi, quos Epicureis, & Aristotelicis, præposuit antiquitas, Sacerdotium, & Religionem esse in cunctis nationibus de iure naturæ, & diuino instinctu, docuerunt, licet apud gentes labefactum: non autem de hominis venisse astutia, vt ociarentur, sicut Aristoteli placet, cùm veteranis illud pro quiete à laboribus adiudicat. Vide *cap. 9. & seq.*

XVII. Item bona ac mala præsentis vitæ, sic piis, vt impiis eueniunt; nec potest impius agnosci. *Omnia* (inquit Ecclesiastes) *in futurum seruantur incerta:* quin magis pij quam impij subiacent calumniis, & miseriis, vt Plato ait in Apol. & Salomon: *Sunt*, inquit, *iusti, quibus mala proueniunt, tanquam opera egerint impiorum: & sunt impij, qui securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Sed & hoc vanissimum iudico.* Hinc fit (vt paulo ante dixerat) quòd corda filiorum hominum impleantur malitia; ita quod alij negant Deum, aut eius prouidentiam; & quòd absurdum videtur quòd Deus optimus maximus relinquat amicos suos continuò affligi, inimicos verò lætari; quin in sanguine amicorum culpas inimicorum grassari, & lauari.

Ad XVII. Responsum est in eisdem capitulis *de causa mali, & de premiis, & pœnis bonorum, & malorum*, & quod huiusmodi querimoniæ iustæ, probant futurum iudicium, etiam Senecæ, qui alias negarat.

XVIII. Præterea aiunt Politici, Vel Deus est, vel nõ est, si nõ est, decipiamus mundũ, regne-

Ad XVIII. Probatum est, Deum esse; ac neminem prædestinasse ad malum culpæ, nec ad pœnam sensus, voluntate antecedenti peccatorum

mus. Si est, vel nos prædestinauit, vel reprobauit. Tunc ergo nec damnari possumus, nec saluari: nec altiorē gradum acquirere, nec minorem salutis, damnationísque: ergo quidquid lubet faciamus. Quod enim semel decreuit Deus, non potest rescindere; sed, vt Seneca ait: *Semel iussit, semper paret.*

prauisionem; & à naturalibus bonis neminem excludi, vel omnes exclusos reparari ex commercio cum Christo in naturalibus: non autem & ad supernaturalia traduci omnes, nisi ex commercio super naturali: nec vlli fieri ex hoc iniuriam; & propterea Macchiauellistis esse benè viuendum; nam etiam si à gloria supernaturali ex peccato primorum parentum exciderunt, non autem à donis naturalibus, nisi addant actuales culpas, & insuper impœnitentiam, vt docet S. Thom. *q. de pœna pec orig.* & 2 *sent dist.* 33 *q.* 3. *art.* 2 Ad Senecam dicimus, quod Deus non paret neque quando fit quod iubet. Semper autem iubet, quoniam transcendit tempora actus iussionis æternus, & ambit. Nec dicitur iussisse, aut iussurus esse, nisi respectu effectorum, non sui, cui vnicus nutus præsens est, perpetuúsque.

Seneca in lib. cur bonis mala &c. cap. 5.

XIX. Præterea Aristoteles (ait Politicus) inuictum contra Religoinem facit argumentum. Quem enim Christicolæ non modò quasi optimum philosophorum, sed tanquam secretarium naturæ nullibi errantem, colunt iis mundum æternum docet: Deum non esse factorem Mundi, neque hominum, neque doctorem, qui communicet nobiscum, vel in somnó vel vigilia, (vt dicit in libro de somnis, & in Ethicis) nec beatorem ante, vel post mortem. Quippe qui vt docet in 8. *Ethic.* nobiscum nec habere potest commercium. Et in 12. *Metaph text.* 51. nec curat, nec intelligit inferiora. Item animas humanas esse corporum formas corruptibiles: vnam verò vniuersalem semper viuere, quia non est actus corporis, vt dicit in 2. *de Animat.* 11. iuxta expositionem Theophrasti, Alexandri, Themistii, Simplicij, Philoponi, Auerrois, Auicennæ, & aliorum Græco-

Ad XIX. Respond. quod verum vero non contradicit. Propterea que philosophia quæ Theologiæ contrariatur, non est verè philosophia, sed sophystica. Talis verò est Aristotelica, in quibus cum vera fide Pugnat. Demonstratur etiam in hoc libro, quod ex principiis naturalibus veris non eliciuntur conclusiones illæ Aristotelicæ, tam falsæ, sed ex malo suo genio. Nam Plato, aliique Philosophi contrarias deduxerunt, longè validioribus rationibus: propterea que contra errores suos pugnamus in toto libro hoc, præsertim *cap.* 3. 4. 5. 6. 9. 13. 14. 15. & 16. sicut & Patres olim pugnauerunt, atque Scholastici. Non ergo verum est, quod Christiani habent Aristotelem pro textu sacro nullibi errante. Hoc enim imperiti dicunt tantum, & Athei, & Auertoistæ: Vt olim hæretici Carpocratiani, & Theodosiani, qui Aristotelem pro Deo coluerunt, teste Baron. *tom* 3. sic etiam Lucretius habet Epicurum pro Deo. At non modo Platonici, Stoici, aliæque sectæ confutant Aristotelis dogmata hæc, sed omnes etiam Patres, vt in opusc. de Philosophia gentilitiā non retinendo demonstrauimus, non modo in Theologicis, sed etiam in physicis & moralibus; quemadmodum Ambr. Euseb. Epiph. August.

8. Phys. & 12. Metaph.

rum, Arabum, & Latinorum: quos verosimilius est (aiunt) intellexisse mentem Aristotelis, magis quàm Diuum Thomam non Græcũ, aliter exponẽtem libros de Anima Græcos; cui non Scotus modò, sed Caietanus etiam suus, contradicit. Præterea enim idem Aristoteles negat pœnas, & præmia post mortem in 1. *Ethic. cap.* 14. *&* 15. & in 12. *Metaph.* Fabulas vtiles legislatorum esse putat, quæ dicuntur de superis, & inferis; vnde Auerr. scripsit contra tres legislatores, Christum, Mosen, & Mahom. deditque materiam Scriptori impio de tribus Impostoribus. Præterea Aristot. in 7. *&* 8. *Polit.* religionem esse inuentionem politicam, non autem natura constare. Propterea que sacerdotium militibus dat veteranis, reuerà ad quietem, sub prætextu Diuini cultus, quem vanum putat. Amplius negat extare Dæmones, & Angelos, nisi eos, qui affixi cælo mouent orbes. Aliosque alij enumerant eius contra Christianam religionem, sententias. Quapropter videri debet in his etiam, in quibus à Christianis non acceptatur, acceptandus, cùm tantoperè laudetur in cæteris dogmatis physicis, & moralibus, & metaphysicis, vt qui errare non possit: & sanctus Thomas super Aristotelem fundet scientiam Theologicam; ita quòd si allegas Basilium, Augustinum, & cæteros sacros Doctores, negant illos: si verò Aristotelem; tacent & venerantur. Porrò murmur

Hieron Chrysost. Basil. Gregorius Nyssenus, Cyrill. Clemens Alexand. Iust. Martyr in *lib. confutationum Arist.* Item Concil Vien. & Later & Synod. Paris Scholastici tamen etsi eadem dogmata Aristotelica damnent: attamen cùm eius philosophia vtuntur, explosa à Patribus, haudquaquam & Patres damnant, quorum se discipulos profitentur. At quoniam post euersionem scholarum & librorum combustionem per Barbaros, Gothos, Hunnos, Erulos, Vandalos, Saracenos, &c. Carolus Magnus scholas aperiens, aliorum Philosophorum codices non inuenit, nisi Aristotelicos: hos legendos dedit. Cuius ex doctrina cùm errores effunderentur, surrexerunt Dominicani & Franciscani, & partem confutauerunt, partem ad bonum traxerunt sensum. Et vsi sunt illo ad Theologiam enucleandam mundo Aristotelizanti, sicut Patres aliis Philosophis, quando eorum vigebat auctoritas. Præterea nec Theologi maiores, Aristotelem magnifaciunt, sed omnium vtuntur philosophia; quoniam omnis quatenus rationabilis est, à Christo Dei verbo, & Ratione est, vt inquit S August. Non enim prædicamus Christum, vt sectatorum aliquem, sed vt Sapientiam seu Rationem Dei vniuersalem; à qua omnis creaturarum sapientia deriuatur, vt dicitur Eccle 1. Platonici placent præ omnibus sancto Augustino in 8. *de Ciuit Dei* Stoici, Chrysostomo. Pythagoras, & Socrates reputantur apud S Thomam cunctis philosophis meliores, ne dum supra Aristotelem, in 4. *deregim princ* 4 & in 3. *par.* At nemo ex Patribus; nec D. Thomas, prætulit Aristotelem Philosophis cæteris. Melchior Canus in 9. *de locis*, Philosophiam Theologo vtilem docens, ait: *Non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Aristotelicam, philosophiam appellamus, sed studium sapientiæ.* Idem Clem. Alex. 1. *stromat.* 3. *&* 4. Lullus in *lib. de Lament. philosophiæ*, ait: *Non ego philosophia contradico Theolo-*

politicorum audiui in Italia, n Germania, in Gallia, quòd nostra ex confessione, Aristotelem inthronizante, Religio vana sit res. Quemadmodum enim Auerroës, Alfarabius, Almubassar, & alij Mahometani Philosophi, Mahometem negauerunt pro Aristotele, ita etiam multi Christiani Christum. Nam Pomponatius, Iandunus, Antonius Miran. Cremoninus, Zimar, & alij dicunt se aliter credere in Theologia, metu religionis, & aliter sentiendum in Philosophia. Et de Ianduno, & de suis paribus dicit Niphus in com. lib. de Substan. orb. quòd plus credunt simplici verbo Auerrois, quàm diuinis Scripturis. Et Melchior Canus zelo, & doctrina insignis: *Habent* (inquit), *pro Christo Aristotelem; pro Petro Auerroëm pro Paulo Aphrodisiensem*. Vnde gloriantur Politici se vicisse, nostrorum quoque testimonio.

gie, sed Aristoteles, & Auerroës. S. August. in 8. *de Ciuit. Dei c.* 9. cùm prætulisset Platonem omnibus philosophis in Phys. Logic. & Ethic. tandem, quid à philosopho requiritur, vt sit verè Philosophus, & Theologis acceptandus, inquit: *Quicumque igitur philosophi de summo, & vero Deo ista senserunt, quòd & rerum creatarum sit effector, & lumen cognoscendarum, & bonum agendarum; quòd ab illo nobis sit & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, siue Platonici accommodatius nuncupentur, siue quodlibet aliud sectæ suæ nomen imponant, siue tantummodo Ionici generis, qui in eis præcipui fuerunt, ista senserint sicut idem Plato, & qui eum benè intellexerunt: siue etiam Italici propter Pythagoram, & Pythagoræos, & si qui fortè alij eiusdem sententiæ indices fuerunt; siue aliarum quoque gentium, qui sapientes vel philosophi habiti sunt, Athlantici, Lybici, Ægyptij, Indi, Persæ, Chaldæi, Scythæ, Galli, Hispani, aliique reperiuntur, qui hæc viderint, ac docuerint: eos omnes cæteris anteponimus, eosque nobis propinquiores fatemur &c.* Ex quibus Augustini verbis agnoscimus, *Aristotelem, Epicurum, Democritum, & alios qui tria illa de Deo non nouere, à philosophia Christiana arcendos*. Item de Primalitatibus Metaphysicam amplectendam, quibus illa tria correspondent. Mirum ergo quod quidam scioli faciunt S. Thomam peripateticum, tamquam Aristotelis sequacem; propterea quod Mundo peripatetizanti Theologiám ex Peripato enucleandam putauit, cùm esset Aristotele ipso ingeniosior & doctior. Errant autem qui asserunt, Theologiam in Aristot. fundari, quæ in diuinarum reuelationum notis inhæret, vt in 10. & 11. *cap.* patefecimus, & D. Thom. in 1. *cont. Gentes.*

XX. Addit Lucretius huic argumento, quòd *Religio peperit scelerata atque impia facta:* Et ritè ab Epicuro explosam esse.

Respondeo ad XX. Lucretij assertiones, & probationes in toto lib. reprobantur sigillatim. Hic sufficit scire, quòd ipse non cognouit veram Religionem, sed superstitiones tantùm: quæ impia pepererunt facta. Contra impietatem indoctam Auerrois in toto libro etiam pariter concertamus.

Hæc aliaque argumenta mouere possunt eum, qui veritatem amat, non ad desperandum se, sed pro se, & pro genere humano Intellect⁹ iis argumẽtis inhærere non

debet, sed semper inuestigare. Quærite faciem eius semper recto animo. Nam propè est Dominus omnibus inuocantib' se in veritate.

ad inuestigandum semper; nec desistendum in vita sua, donec falsitatem sectarum agnoscat, & in veritate vnica per Dei gratiam sibi oblata & ostensa quietem inueniat; & ad sperandum certò, quòd Deus non deerit quin auxilietur illi, & ostendat suam illi veritatem; quoniam amorosus est, beneficus, gratiósque his qui quærunt eum; non sicut Herodes, vt occidat; sed sicut Magi, vt seruiant, & adorent eum vero cultu, cùm agnouerint eum. Nec enim per patrem stat, quominus saluetur filius; ergo longè minus per Deum. Nec ergo vnquam diffidere debet, quòd Deus non condescendat sibi; eo quòd, vt Caluinistæ ajunt, non sit ad hoc prædestinatus, vtque Astrologi Arabes, non sit ad hoc fato vocatus: nam Deus nullatenus malefacere potest quærentibus bonum: sique prædestinatus est quis inquirere puro corde, prædestinatus est & inuenire. Nemo despondeat animum propter argumenta: sed sentiat semper de Domino in bonitate; nec notiones, & conceptiones ratas, de Deo omnipotenti, omniscio, omnivoloque optimo, deserat, propter argumentorum in peculiari materia difficultatem; sed inquirat faciem eius semper.

Notiones primæ & omnibus communes de Deo, non sunt deserendæ propter argumenta contraria. Sed horum solutio quærenda: quoniam affulgebit.

Sapient. 1.

Id solum stude tu, ne alia vana cupiditas tuum impellat animum ad quærendum, sed tantummodo amor summi Boni, primæque amabilissimæ Pulchritudinis. Scriptum est enim: *Apparebit his, qui fidem habent in illum: sed peruersæ cogitationes separant à Deo.*

Et profectò hæc doctrina est vera, & vtilis per se, & non modò, quia habetur in Bibliis. Præterea si fieri & contingere posset, vt quærens Deum sicut oportet, vt ipsum inuenias, ipse tamen non inueniri se pateretur; quod quidem impossibile est; profectò per te non stetisset, quin inuenires, & propterea redderes securam animam tuam ab inferni cruciatibus, propter hanc causam, ex rationabili excusatione, & non per diabolicam præsumptionem: sicuti Machiauellistæ, & Epicuræi; qui neque hoc scientes, vtrum Sol quotidie renascatur ex ignibus, & extinguatur in Oceano (vt putat Epicurus) nec inuestigantes per omnes scientias Autorem Mundi, veramq; rationem vitæ, super proprio amore fundati, negant Deum, futuramque vitam; ac ita indurantur vt Pharao, & obcæcantur vt iudæi, quòd nunquam alicuius veritatis cognitores recti fieri possunt, & stultitiam, astutiamque habent pro vera sapientia; tanquam si quis aurichalcum esse aurum putaret, & hypocrisim sanctitatem, & tyrannidem nobilitatem, & pictos parietes homines viuos, & scortum coloribus fucatum, virginem venustam, &c.

Tutißima via perueniendi ad primam Rationem diuinam; eiusque mirabilem prouidentiam, dignißimam honore: Quæ est Religio, communißima cunctis Nationibus, ideoque naturalis: quoniam de iure naturæ, & secundùm naturam: vtque confestim increduli Politici conuincantur.

CAP. III.

Primum argumentum ex inductione. Prima inductionis ex Politica.

IXI in secreto animæ meæ. Si Venetiæ reguntur ratione, sapientia, & arte, Roma etiam ratione, Gallia & Hispania ratione, omnesque ac singuli homines consilio, & arte viuunt, quamuis à ratione vera deflectant aliqui, nihilominus rationi credunt se inniti, vel particulari.

Secunda ex impresso sensu, & ratione relucere in naturalibus: & hoc argumento vtitur Greg. Nyss. in exam. & Lact. & Clem. Rom. Recog.

Prætetea non modò homines, sed etiam omnia, ratione vel impressa tantùm, vel impressa, expressaque, seu elicita stant, & viuunt; lapides quasi sentientes, nutrimentum attrahunt, crescunt, roborantur: Similiter, in aërem dissimilem abstracti, regrediuntur ad tellurem sibi consimilem, vel fulcimentum.

Tertia pars à plantis.

Plantæ quoque ratione, vel aliunde operante viuunt. Namque attrahunt ad se proficuum nutrimentum, renuunt noxium, vestiunt se corticibus, roborant ossibus, colligant se fibris, neruisque, & per venas distribuunt succum, earum sanguinem: fructus faciunt, & prolem, ne penitus moriantur, sed remaneat semen, in quo viuant, tanquam in simili portione ipsarum substantiali: emittunt folia in tegmentum eorum à frigore, & æstu nimio. Spinas verò contra feras, quæ ipsos deuorant. Castaneæ echinos contra glires, frumentum aristas contra passeres: blitum tribulos contra asinos, &c. & operantur omnia ratione quadam mirabili, & arte ducta, non casu temereque: & vt meliores physici aiunt, intelligentia non errante.

Quarta ab animalibus.

Si mox animalia contemplaris, præter constructionem eorum admirandam, prælia artificiosè exercent. Alia viuunt in Republica populari, vt formicæ: alia in Monarchia, vt Apes: alia in Aristo-

cratia, vt Grues: excubias habent, agmina, magistros militum, & ordines, & operum vices; & filios contra mortalitatem generant, & educant industriosè in nidis mirificè fabrefactis. Ergo vel sub Sapientia duce.

Cõclusio inductionis.

Igitur necessariò asserendum est, existere primam Sapientiam, ac Rationem, vnde omnis entium cognitio, omnesque artes deriuantur.

Occurrit obiectioni: non enim obstat huic argumento, esse Rationem inditam vel assistẽtem: dum sit:

Non obstat huic argumento, esse rationem inditam vel assistentem in cunctis; nec refert ad hanc demonstrationem, quòd alia instinctu, alia verò ratione, proprioque discursu moueantur. Nam instinctus est impulsus causæ cognoscentis: sique ratione fit propter finem, est causæ rationalis. Quapropter siue participent entia rationem propriæ essentiæ inditam, siue ab alio rationabiliter regantur, vtroque modo est ad primam Rationem, primámque Artem, Sapientiamque fontalem perueniendum; sicuti omnes ignes, & calores, à primo veniunt calore, qui est Sol; & omnia frigora à primo frigore telluris, & omnis multitudo ab vnitate: sic cogitationes ab origine & fonte primo ipsarum emanant.

Secundum argumẽtum ex partibus ad totum,

Præterea stultum est arbitrari homines sensu, & ratione donatos esse, atque gubernari, similiter animalia, & alias Mundi partes plurimas; deinde verò Sensum Rationemque curantem Totius conseruationem negare. Est ergo prima Sapientia, quæ vniuersum totum regit Mundum: & sapientiæ particulares regunt entia particularia, influxum accipientes à prima, & illius participationem, quæ omnia ad suum ordinat consensum.

Tertium ex contradictione negantium primam Sapientiã, ratione, quã simul affirmare cogũtur.

II. Dixi deinde intra me. Stultè Democritus, & Epicurus primam tollunt Rationem, quam Stoici rebus cunctis dominantem præficiunt: quamque Deum vocant gentes. Si enim Democritus hoc dogma probat ratione, cogitur fateri, Rationem reperiri in Mundo: Quandoquidem ex nihilo sui nihil fit, vt ipse plusquam alij asserit. Ergo extat prima ratio. Si autem dicat, se hoc dogma probare absque ratione, cogitur fateri, se indignum cui ab aliquo credatur. Quanto potius Seneca duo principia rerum statuit, Rationem, atque Materiam?

Seneca.
A principio maximo philosophorũ, Ex nihilo nihil, probari Sapientiã primam.
In libro de Sensu rerum, & in Metaph.

III. Hinc stultissimus visus est mihi Lucretius fautor Epicuri, qui neque calorem, neque frigus, neque colorem, neque sensum, neque rationem ponit in atomis principiis Democriticis: At has qualitates euenire illis ex congressu, & mistura. Si enim atomi corpora sunt, nec extra se extenduntur: Ratiò verò, incorporea, & calor, & lux incorporeæ sunt naturæ, licet corporatæ, & actiuæ, & operantes; & Animæ vis extra Mundum etiam cogitatione & appetitu extenditur: id, quòd corpori, aut formæ corporali euenire potest nulli, multoque minus atomis passiuis, inertibusque: vtique ab atomis has egredi virtutes, falsum est prorsus. At sententiam istam demon-

demonſtrationibus plurimis ex Naturæ decretis, deſumptis, alibi examinabimus, expugnabimuſque.

IV. Contemplatus ſubinde Mundi conſtructionem, vidi cælum tenue, calidum, mobile, lucidum, circumdare tellurem frigidam, craſſam, ſtabilem, nigramque, magna quidem ratione, ab eis non intellecta. Non enim tellus à proprio inimico circomplecti vellet, nec cœlum inimicum vellet intra propria viſcera contrarium ſuum habere, ideòque mutuo ſeſe oppugnare. Atque ex calore, à Sole effuſo, in terra relicto, & ex partibus terræ tranſmutatis, fieri ſecunda entia, caſu quodam, ſi elementa reſpicias: frigus namque, ac calor intendunt ſolummodo facere, illud terram, hic cœlum: at dum ob hoc pugnant, affliguntur alter ab altero, modificantur, & concinnantur ita, quòd efficiunt res quaſdam ab alia Cauſa intentas, id eſt lapides, plantas, aquas, metalla, vapores, ventos, pluuias, cometas, maria, fontes. Ex quo innoteſcit, quòd illa Cauſa, nobis inuiſibilis, vtitur huiuſmodi principiis elementaribus, ſicut aurifaber, aut horologiorum, aut ferrarius, vtitur ferro, igne, malleis, incude, aqua, lima, ferro: omnia namque iſthæc inſtrumenta efficiunt ſecundum propriam naturam, ac formas, id quod eis conforme eſt; ignis videlicet calefacit, malleus grauat, & contundit, aqua refrigerat, & temperat ignem, ſerra facit ſectionem, ſimilem propriæ formæ intranti in diſſectam rem. Hinc palam eſt quòd natura omnis agit, & patitur iuxta propriam impreſſionem ſenſus: & quòd a ſapientia imprimente longè præſtantiori ducuntur, & reguntur ad efficientiam ſecundorum entium; & ſicuti ignis neſcit horologia formare, nec malleus gladium, nec ſerra tabulas; ſic elementa formare, efficereque noſtra entia de ſe neſcirent, ac nequirent, niſi colligata fuiſſent adhibitaque ad operandum menſura & arte. Quicquid autem efficiunt, videtur neceſſitate fieri, & ex concurſu tot miſtionum, & cauſarum agentium, & patientium ſimul ad fines certos, quod dicitur Fatum. Deinde patefacta harmonia inueniuntur propter melius omnia euenire: Ideòque ſcripſi, Neceſſitatem, Fatum, & Harmoniam, eſſe influentias primæ Potentiæ, primæ Sapientiæ, & primi Amoris: & non à ſe ipſis, & ſupra Deos, vt Poëtæ, & Phyſiologi gentiles arbitrantur. Et oſtendi fines rerum omnium: & euerti Empedoclem, & Democritum, aſſerentes entia, qualia, quanta, & quomodo ſunt, ex ſola neceſſitate materiali euenire. Ergo, aiunt, dentes anteriores non fuere acuti gratia ſecandi: nec oculus ita, gratia videndi; ſed vt ſic fiant, materiam eſſe in cauſa, quæ in aliam partem concurrit multa, & per planum, in aliam verò per iter ſtrictum in acumen, ſicuti & lapides craſſiores ponuntur in fundamento domus; quoniam ſunt grauiores, ergò cauſa materiæ: graciliores verò iuxtà tectum, quoniam leuiores ex ma-

Quartum argumentum à conſtructione ſyſtematis mundi, & à partibus & toto conſtructis.

Fatum a ſante Deo recipitur à D. Auguſt.

Occurritur phyſiologorum obiectioni.

teria parua. Proculdubio verum est, quod aiunt, sed deficit in doctrina. Nam addendum erat; quod faber mundi ipse liberè fecit per necessitatem, suum influxum, concurrere materiam illo, vel altero modo: sed propter finem, qui sequitur; lapidem quoque crassum poni in fundamento ab arte, vt sit sustentamentum, & ne supernè cadat. Et per necessitatem admoneri artem ad sic faciendum. At ars intranea, quæ est natura, de industria variauit producendo corpulentos, & graciles, & omniformes lapides. Ars autem Dei in natura hoc consilium seminauit.

Contra Epic. & sec.

Stultum quoque est cogitare, artem efficere fenestram, vt per eam videamus foras, & intus: Naturam verò non fecisse oculum, vt videamus. Profectò ars, naturæ est filia, & imitatrix. Sicut ergo propter finem operatur ars, sic & magis natura, vt mox de animalis constructione disputantes ostendemus.

Ex fabrica sequente constructionem.

Deinde si mundi fabricam intueare, quomodocumque eam spectes, siue cum Aristotele, siue cum Platone, siue cum Ptolemæo, siue cum Copernico, siue cum Pythagoræis, aut per te ipsum, inuenies mirabilem, dignamque mirifico supra modum artifice; Et si ego scripserim contra eos: dixi intra me: Hoc opificium adeo magnificum, plenúmque sapientia, & pulchritudine, & virtute, est, quod stuporem, & extasim affert, quacunque via oculus ipsum adspectet. At indoctus Epicurus negauit artificium eius ineptissimè dicens; quòd singulis diebus mane Sol nouus fiat ex vaporibus terreis accensis, vesperi verò moritur in Oceano extinctus. Idem putat de stellis. Quod nisi adhuc alterum hemisphærium esset inuentum, & gyratio siderum aperta, nondum cessassent stolidi sequaces ab insana opinione isthac. Hunc Ducem habent Macchiauellistæ &c.

Indignus fide in magnis, qui in paruis cæcutit.

Vidi hinc Solem variis Zonis circumcingere terram, & in die ipsam ingrauidare seminali calore: Noctem verò succedere, vt, ipsa concipiat melius, semen stringente frigore: Solem quoque ipsam inuadere diuersis viis excurrendo ab altero in alterum tropicum; Noctis verò frigus instaurare quod in die calor aufert: In hyeme verò, quod in estate; & quomodo Sol paulatim descendit deorsum, nunc velociter, nunc tardior: & quomodo obliquitatem excursionis suæ minuit. Et dixi, hoc opus sapientiæ summæ esse. Tot etiam stationes, velocitates, tardationes, retrogressiones, eleuationes, depressionésque planetarum, & variæ facies, & luces variabilis Lunæ, & distinctio, ac variatio virium constellationum, aspectuum, virtutum, temporum, & commoditatum, ac actionum, manifestè ostendunt qualiter æternus Opifex vtitur eis ad secunda entia gignenda artificiosè ea ratione, qua faber eleuat malleum, deprimit, sistit, obliquat, miscet, temperat, æquat, soluit, indurat, vt prodeat affabrè elaboratum opus suum;

3. Argumentum ex artificiosa generatione, & causarum non rationalium rationali causatione opificem sapientissimum probans.

Primus Artifex.

vtque vitarum mensuras in eisdem agentibus virtutibus apposuerit, palam fit.

6. Et vidi, qualiter Deus cum sit intrinsecus ipsis rebus, non autem extrinsecus, sicut Faber, hos actus edit, non manibus & violentia, sed virtute quam influit rebus, quibus internus est. Mouetque omnia maiori intimitate, & magisterio, & virtute, quàm anima mouet pedem nostrum, & brachium, & totam humanam statuam; & omnis creatura naturaliter obedit Deo. Formæque essentiales, quæ in physica sunt principales causæ agentes, in Metaph. sunt post modum Instrumenta primæ Mentis. Rectè S. Hier in Matth. *Omnes creatura sentiunt creatorem.* Et Eccl. 42. *Omnia viuunt; & in necessitate obediunt ei.*

Deus intimior creaturis, quam ipsæ creaturæ sibi ipsis; ex Aug. de verb. Apost.

Attendite, & videte, ò miseri mortales, quod Deus est: & hoc negare stultius, & impudentius est, quàm dicere corpus carere anima; & Venetias Consilio prudentum Rectorum; & Romam Senatu Cardinalium; & res omnes sensu eius.

Arg. septimum ex distinctione elemẽtorum &c.

7. Deinde exclamaui, Hem miseri. Quis distinxit chaos, semperque distinguit? Nonne videtis entia cuncta donata esse participio potentiæ essendi, sapore essendi; & amore essendi; ergò se se conseruandi, fugiendique sectandique ergo notum illis (in se, vel in causa ipsorum diuinissima) amicum, & inimicum; & proptereà cuncta sectari simile cognatúmque, declinaréque contrarium, inimicumque: & ab eo comprehensum vniri, resistere, pugnare, tanquam si arte ducerentur mirifica, etiam si careant arte: & omnia ad propria ferri loca, propriúmque amare esse, seu vitam, quoniam bona est, similis Ideæ, ac formæ, quam participant à summo Bono, eis intimo; *cuius Maiestati sunt sensibilia, & obtemperantia, facientiáque Verbum eius*, teste Dauid (inquit S. Hier. & Greg. Nyss.) quæ *nobis videntur insensibilia, stupidáque?* Nec solum impelluntur extrinsecus, sed propriis etiam formis ab impressione idearum (vt S. Thomas 3. cont. Gent. c. 36.) cumque sit, prima Causa immortalis, omnes illam imitari, cupientes æternari & vitam conseruare in se, vel in sua posteritate per generationem: & sicuti immensa est prima Causa, & infinita, sic omnes optare innato appetitu, vt D. Thom. aduertit, & omnis schola philosophorum, fieri & ipsas immensas, & infinitas: Idcirco dilatare se se, & multiplicare, & effundere, & amplificare: quoniam in hoc æmulantur pro modulo quæque suo Causam primam, & ad cuius similitudinem semper magis aspirant, quantum possunt, vt optimè S. Thom. 3. *cont. Gent. cap.* 19. nedum philosophi probauerunt. Profectò si sensu carerent proprio, vel improprio, casus temerarius regnaret: similiter etiamsi essendi appetitu potentiáque carerent (quod vel ipsi etiam Epicurei, nedum omnis schola, coacti sæpè fatentur) tunc vbi primò calor positus esset, ibi stu-

D. Thom. omnia entia affectant similitudinem diuinam, quoniam participationes eius sunt.

pidus remaneret immotus, nec contra frigus inimicum pugnaret; si ipsum tanquam inimicum nullo sentit pacto; neque repugnarent; nec essent generatio, neque corruptio. Lapis vbi poneretur in aëre, ibi remaneret, similiter & ignis in terra, nec ascenderet sursum. Prosensus ergo ab prima intelligentia non errante inditus distinguit, & regit: quoniam ens omne percipit similia, & contraria, amatque proprium esse, vt dicit D. Thomas, idcircò odit inimicum; omnes autem hæ cognitiones inditæ, vel additæ proculdubio à prima Sapientia Deo deriuantur, qui effudit illam super omnia opera sua, vt Eccles. 1. ait. Et propterea reperitur, alibi clarius, & obscurius, ad regimen vniuersorum. Vnde Eccles. 43. de cunctis prænarratis entibus inquit, *Omnia hæc viuunt, & necessitate obediunt ei*, scilicet pro patricipio, & rata entitatis, vt & celeberrimi Patres, & philosophi monuerunt. Clemens Rom. Athanasius, Gregorius Nyssen. Magnus Basilius. Anaxagoras, & Arist. in 3. de gen. anim. cap. 11. *Generantur in terra humoréque* (ait) *Animalia & Plantæ, quoniam humor in terra, spiritus in humore, color animalis in vniuerso inest, vt quodammodo sint plena Animæ omnia.* Rectè sanè: neque enim potuit generare animalia & plantas Aristoteles, nisi in toto Mundo agnouisset vim animasticam. Et de hoc sensu nos loquebamur: non de Animatione rerum per Animam Diuinam rationalem, corporatam & irretitam vi pugnæ Mali Dei cum Bono, vt docent Manichæi. Nos autem inepti, non agnoscimus sensum naturæ impressum, vel prosensum ab eo qui in sapientia omnia fecit, nisi in animalibus, quibus interclusus est spiritus sensitiuus, & seipsum ostentat per fenestras, & foramina. Dicere ergo quòd ventus non sentiat impresso sensu, vel prosentiat, eo quod caret oculis, naribus, aliísque sensoriis, idem est, ac si dicas ipsum non moueri, quia caret pedibus: & hoc est cæcutire in multiplici sapientiæ Dei participatione. De hoc scripsi in libro de Sensu Rerum. At etiamsi non sentirent, opus est res omnes impelli à cognoscente causa, tam sapienter. Ergo datur prima Cognitio diuina, cuius participes fiunt omnes. Vide lib. de sensu rer. & Apolog. pro illo.

Arg. 8. Primæ Sapientiæ ex fuga vacui.

8. Vidi eandem ob rationem res omnes concludi, & copulari vltrò inter se, ne vacuum intercipiatur. Quod nimirum est destructiuum vnitatis in machina vniuersali, & vitæ Vniuersi, sicut nobis destructiua est diuisio brachij à corpore, alteriusuè membri. Quapropter siue à proprio sensu, siue à communi res ita colligantur, necesse est ex his actibus primam Sapientiam vniuersalem agnoscere. Sed de hoc alibi.

In quo Beatitas.

Quas ob res intelligo vitam beatam consistere in cognitione huius primæ Causæ, & in assimilari ei, eaque frui; omnesque principatus humanos sine illa inanes esse, sicuti Epicuri philosophia est inanis ob idem.

9. Vidi & fabricam animalium cunctorum, quæ cogit exclamare eos, qui ipsam intuentur cum Galeno, in laudem & agnitionem Conditoris. Qui nimirum substrauit ossa tanquam fundamentum fabricæ, vt possit & erecta manere: vtque possit flecti vsquequaque distinxit ossa in iuncturas multas, & vertebras, processibus, & sinubus complicatas; & colligauit ligaminibus, complexibus, anfractuosis. Neruosque superextendit, vt funes qui contineant partes, & per eos possit dilatari, expandi, flecti, constringique ad motus, transmittendo spiritus inter neruos ex capite, vbi eorum est vniuersitas: idcircò effinxit in capite aulas duas anteriores, in quibus spiritus inhabitet; & interius cubiculum, vbi contemplatur; & cœnaculum inferius, vbi est mensa retiformis; muniuitque caput membranis, vt peristomatis, & osseã circumdedit mœnia; quæ & pelle operuit, & pilis; interius verò constrauit quasi anaclinterium molli cerebro; in cuius cauitatibus tenuis spiritus illæsus à duris ossibus spatiatur, & operatur. Toti autem machinæ circumapposuit carnem, ne ossa offendentia in res duras, rumperentur: nec nerui à calore externo arescerent, nec à frigore contraheretur; nec ab aliis rebus offenderentur: vtque super tenero cedente inniteretur machina, absque læsione. Deinde verò quoniam calor continuò exhalat, minuitque corpus, eius instaurationi consuluit, trahendo per venas, toto consparsas, sanguinem crassiusculum, & per arterias subtiliorem ad viuificandam nutritionem: vtque continuò sanguis adgeneretur, cibos deforis creauit, ex similibus vnicuique nutribili: vtque præparetur, dedit animali dentes ad incidendum cibum: molares verò ad molendum, osophagum ad transglutiendum, contextum quidem fibris rectis, obliquis, transuersisque, adstringendum, dilatandum, trahendum, transferendumque aptissimis. Cui subterposuit ventriculum tanquam ollam ad coquendum: cui apposuit Iecur, quod coctioni calorem subministret; deinde consimilium fibrarum ope educit cibum ad spiras, & anfractus plurimos intestini: primò angusti, vbi radices venarum adhærentes exugunt, trahuntque succum meliorem in iecur; quod sanguinis est fons, & officina: inferiùs deinde dilatati, vt cibus iam succo priuatus, incrassatusque, transire queat eidem apposuit cœcum, vbi retineatur, succoq; reliquo spolietur. Tandem intestinum addidit rectum retrò inter nates effluens, vt fœces expellerentur ibi longè à naso per valles carnositatibus occlusas; effectis quoque sedendi gratia tanquam in puluinari, & alios obvsus. Iecur autem coquit sanguinem: spumam cholericam sequestrat in vessicam felleam, etiam trahentem per sympathiam: fœces autem melancholicas in lienem, cineres in renes: serum in vessicam vrinariam: sanguinem partim per venas ad nutritionem Totius, partim ad duos cordis fontes, qui hic inflantur deforis per folles pulmoneos à vento intrante satis artificiosè per buccam: accediturque

9. Arg. ex constructione animalium quod Deus est, & ex vsu partium.

Gal. 17. de vsu par. & in defor. fœcus.

calor impulsus intrà cor; & calefacit, attenuatque sanguinē in spiritum, expellitque fuligines. Qui verò non attenuatur in spiritus instaurationem, excurrit per arterias ad viuificandum statuam, & ad opera nutritionis partialia: partim in caput ascendit in cænaculo, vbi nutrit spirituum vniuersitatem, continuò exhalantem ac deficientem, proprio motu, caloreque attenuatam, & transpirantem. Sanguis deinde concoctior, factusque albus à calore blando intermanente, nutrit neruositatē; albus verò, ac pinguis, ossa: rubeus carnes: & particula omnis minutissima ad suas cōsimiles tēdit per secretos artificiosos alembicos, sponte sua, & à simili attracta, & vivacui.

vsus excrementorum etiam mirus.

Vtitur deinde Melancholia ad excitandam contemplationem, & timorem: ad pungendum ventriculum, vt appetitus repletionis, quæ dicitur fames, ingeneretur, & refectionis memoria. Cholera vtitur ad excitandam iram contra noxia, inimicaque entia: & ad pungendum intestina, inuitandumque ad expulsionem fœcum, dum stringuntur contra pungentem humorem. Ex cinere nutrit renes, decolat vrinam, & ardorem in testiculos demittit, vbi coquatur semen, & memoria excitetur generandæ prolis. Quod in pueris non fit, in quibus quasi nullus fit cinis, nec superest alimentum. Ex vapore nutrit spiritus; pluuiam in capite efficit: humectat inde neruos, & ossa, vt vngantur ad motum: sputum in lingua efficit, vt possit loqui absque afflictione, & mollificare cibum ad gustandum, transglutire vnctum sine fastidio.

Ex multiplicatione vsus partium.

Sed quis enarrat omnia? Omitto etiam qualiter particula omnis in corpore non ad vnum modò vsum, sed quasi ad innumerabiles facta est, ignotos etiam nobis Anatomistis.

Foraminum vsus multiplex.

Taceo & oculorum mirificam formationem, & aurium, & aliorum foraminum formatorum sentiendi gratia, & purgandi, & instaurandi animalis, alibi à nobis declarata.

Conclusio ex anatome quòd datur Opifex rerum.

Dicite nunc quæso, quis tantum opus moliri nouit? Non quidem elementa Empedoclis, & Aristotelis, cùm sint ipsis expertia sensus, & rationis, & artis. Nec calor sentiens Telesij; hic enim intendit solummodo ignem cælumque facere, & propriam amplificationem: & palam videtur calor, quando animal non manducat, occidere & ipsum animal, in vaporem ipsum attenuando, & arefaciendo: & quamuis ipse format statuam animatam, non tamen dici potest ipse ab initio id facere intendisse, sed coactus in corpulentia intercludi, modificatur, diuersificatur, temperaturque tot modis, modulis, & viis ab aliquo excellentissimo Artifice, qui vtitur ipso ad opus eiusmodi.

Confirmatio quòd nec anima nec qualitas vlla potest organicum construere corpus de

Equidem probè noui, animal nullum, nullumque hominem posse scire efformare animal, & viuificare: nec eius opificium subtilissimasque texturas intelligere. At si anima est complexio elementorum, vt Medici, & Physiologi quidam volunt, aut ipse spiritus cali-

dus, vt quidam alii: cur hoc opificium ignorat, & attonitus inspicit anatomiam, tanquam rem sibi ignotissimam? Si respondes, animam iam oblitam esse operis à se iam constructi, propterea quod nutrimento vario operam appulit: Tunc percunctor; cur denuo ipse spiritus, decisus in semine scit animal efformare in fœminæ vtero? & in putridis? Ecquis in memoriã reducit? Item si fabricã, es oblitus, dic tu mihi sapiẽs spiritus, qua ratione corpus nutris nunc quãdo nulla in te cadit obliuio, sed actu operaris? Quomodo comminuis alimentũ? quomodo nec cogitando illud coquis, & distribuis in partes omnes, pro ipsarũ conueniẽtia? quomodo sentis? quomodo dormis? quomodo vigilas? quomodo spiritus interambulat neruos intus & foras? de qua tu substãtia es cõstitutus? cur quęritas per anatomẽ scire opera, quæ tu ipse plasmasti, quasi aliena; exploras à Philosophis, num anima sit mortalis, vel immortalis? num visio fiat intramittendo, vel extramittendo? Num sentire sit mutatio tantum, an informatio à sensibili? Et ad quem vsum factũ est hepar, & renes, aliaque vasa? Item ipsi Philosophi cur hæc ignorant post tantum studium? & profectò absque studio scire deberent: Quippe cùm ipsimet sint spiritus animales operantes hæc opera, intra prædicta vasa; nec spiritus ignorare putandus est ea, quæ tanto cum magisterio facit. Quin etiam bestia omnis scire quo pacto ista fiant deberet, si spiritus earum operatur eadem, scitque operari per se: veluti & ego scio, qua ratione scribo, eo quod ego sum qui per me scribo; omnisque artifex intelligit quæcunque secundùm artem suam facit. Alius ergo Opifex longè abstractior, longè sapientior, longè potentior asserẽdus est, si anima ignorat corporis sui artificiosam fabricã.

se, organaque suis, donare vsibus: sed solus opifex sapientissimus.

Reuera peritus Musicus Cytharam ex arte pulsat, nil cogitando quam chordam, & quomodo mouere debet, nunc hanc, nunc illam. Sic videtur operari anima hominis, & belluæ, & plantæ in eis: sed oportet aliquod fuisse tempus, in quo didicere artem mouendi, nutriendi, & regendi propria corpora, sicuti & Musicus didicit. At quando didicere spiritus hi, nisi à principio? Et quomodo obliti sunt, si nullo Deo operante ipsa operantur?

Ex operibus animæ citra eius sapientiam probatur diuina sapientia, assistens & inoperans, & dans esse, & operari.

Hem cæca Gens, inspice attentius: Ecce anima in tenebris opaci corporis manet: hasque operationes operatur, ducta ab aliquo manente in luce: & per varias necessitates, timores, dolores, amores attractiones, repulsiones, ad opera sua perducitur, excitata à diuina arte, Mundo insita; vocata Natura, seminata à Causa prima sapientissima, quæ continet in se intus & foris rerum vniuersitatem. Ars est auriga: Amor vero & odium ex sensu proficui & nocini, sunt stimuli ad omnes actiones, & frenum, & calcar simul: omnisque agens causa particularis percipit, vel sentit, vel intelligit suum actum particularem pro modulo suo. Sed actus omnes simul sola Sapientia prima nouit, quæ indidit sensum proprij boni, propriique

D. Thom. 2. phys. lect. 14. Natura est ratio diuinæ artis indita rebus perducens eas ad suos fines; idcirco omnes naturales actiones videntur propter finem & artificiosæ. Idem Greg. Nyss. in Hexa.

mali, & conseruationis amorem cunctis rebus intrinsecum; (nec enim vi mouentur, vt vult Epicurus, & casu; neque à solo Deo sine propriis formis, vt volunt in schola Mahometis.) Sicut super triremi quilibet proprium intelligit actum: remigans scilicet proprium remum mouere, non alienum: gubernator gubernaculum operatur, & sapit; alij verò alios actus: sed omnes simul, & quò eunt, & finem nauigationis, solus dux nauis intelligit? qui officia, muneraque distribuit: & alios flagello, alios stipendio, alios cupiditate perueniendi ad proprios lares, alios mercaturæ cupidine, mouet, & conducit ad communem finem. Propterea ergo & Anima nec, quæ ipsa in vita naturali & vegetatiua operatur, nouit, nec corpora fabricari scit per se, sed regitur in his ab alio Sapientissimo.

Insinuatio ab exemplo.

Confirmatio ab exemplo.

Et veluti qui in tenebris quidpiam agit, non videt seipsum, neque opus quod agit, & per fenestram prospicit, & alios percontatur de seipso, & de opere suo: & quis intruserit se: & num hoc acciderit, quando ipse dormiebat, quia iam oblitus est: Sic anima proprias operatur fabricas, & actiones naturales circa corpus, & non videt se, & hæc opera propria intra opacum corpus: deinde egreditur ad oculos, quæ sola foramina habet translucida, & explorat in aliorum similium anatomia, & inquirit, quid est ipsamet anima: quis posuit eam in tenebris, & quomodo ipsa proprium elaborat opus.

Confirmatur ex altera similitudine

X. Idem existimandum est in toto Vniuerso; vbi calor, & frigus variis contentionibus castigati, efficiunt tot entia varia, & dum cupiunt se dilatare, mutuò expugnare, exuperare, & timent perdi, itaque mouentur, & agitantur: sic omnis stella, sol, & luna propria peragunt itinera, & actiones, singuli tanquam scirent quod faciunt, quodam timore amoreque impelluntur. At finem totius magni negotij, ille modò intelligit, qui largitus est eis potentiam, amorem, sensumque operandi, & essendi eum in modum, in quo sunt & operantur ad idæam causæ largitricis, cuius (ait S. Thomas) similitudinem affectant omnia.

Totus planè mundus est instar pistrini animati; omne autem animal mundo est simile: Deus autem faber, & gubernator totius est, sed inuisibilis, sicuti & anima inuisibilis est; sed per se notissimus in quantulauis re, vt Trimegistus ait: sed Anima in corpore opaco clausa, vbi duo tantum foramina transparentia insunt, nimirum oculi, qui etiam constituti sunt ex tunicis, cornea, vuea, & humoribus aqueo, & chrystallino, ita quòd nequeunt ad videntem spiritum ingredi nisi res corpulentæ; idcircò nec Angelos, nec aërem Anima videre potest, nec Dæmones: qui singulis momentis penè præter volant in conspectu nostrorum oculorum innumerabiles, & illudunt nobis: prosunt, nocentque, afficiendo aërem, nostrasque partes, vnde afficitur spiritus noster aëreus, & proinde mens à Deo

indita

indita in illo inuoluta; itaque longè minus possumus Deum videre. Quid autem possemus videre, nisi oculi essent panniculis, vitroque constructi, disputatur in Metaphys.

XI. Hæ sensatæ rationes, aliæque plurimæ, Deum physicè mihi demonstrarunt, non autem illæ Aristotelicæ: Quod videlicet omne quod mouetur, ab alio mouetur; ergo & cælum, & ne in infinitum abeamus, deueniendum est ad motorem primum immobilem &c. Profectò fallax Scoto, Alberto, Senecæ, Telesio, & Greg. Arim. & aliis fundamentum hoc videtur. Nam palam ignis à se mouetur sursum, & lapis deorsum & non à distincto mortuoque generante. Item Angelus, & anima de loco in locum quocumque vadant. Et principium in physicis destruxerunt Philosophi, & ipsemet Aristoteles. Nam, quæ violenter mouentur, & ab arte, mouentur Aristoteli ab alio; non autem quæ natura: quæ etiam Aristoteli *est principium intrinsecum eius, in quo est primum, per se, & non secundum accidens.* Et dato quod ita sit, non tamen motus est æternus, vnde probat Arist. Deum esse; & D. Thom. 12. Met. lec. 5. agnouit hanc stultitiam. Et quòd, perempta motus æternitate, per Arist. non datur Deus, neque Angeli; cuius contrarium concludere ex nouitate debebat. Sed de his in Metaphys.

2. Phys.

Ergo ratione per vniuersum sparsa, reperi primam Rationem primum. Verum, primam Sapientiam: & sic voco ipsam non quasi rationem humani discursus, sed quasi discurrentem causam æternam in omnibus, & per omnia, & semper: & ab effectibus causam nomino prout possum. Quod & Sancti Doctores Hieron. & August. & Bas. & Greg. Nyss. & Iustinus fecere. Vidi hinc vitam, beatam esse in huius primæ causæ notitia, & assimilatione ad ipsam, & fruitione ipsius; & Principatus humanos absque ipsa esse cadauera fœtentia, cuiusmodi est Epicuri philosophia: & hòc doctè Plato probauit.

Conclusio iteratur. Quid Rationis primæ nomine intelligunt Sancti Patres. Quod Plato, Plut. & Seneca, & Cicero, & Stoici omnes scripserunt.

XII. Eamdem per viam ex omnibus potestatibus rerum argumentando perueni ad Primam Potentiam, & ex omnibus appetitibus, & amoribus ad primum Amorem, sicut ad primam Sapientiam. Ac Deum esse Ens primum sapientissimum, potentissimum, amorosissimum, factorem, ac gubernatorem omnium. Et nullas alias reperi Primalitates. Et de hoc scripsi plurima, non vulgariter, quæ conuincunt Peripateticos, sophistas, Epicuræosque inertes. Sic primum Bonum, primum Verum, & Vnum inuenitur. Alias ergo hic rationes taceo, quoniam ad Principes nostræ ætatis propero eos, qui dominantur per rationem (vt aiunt) de statu: & primam Rationem non agnoscunt, & de hac intendo eos certo reddere, sicut reddidi meipsum inter tenebras.

Sicut necesse est esse primam Sapientiã, sic & primam Potentiam, & primum Amorem, ac primum Bonum & Verum, & Ens primum.

Descriptio Dei e argumentis præ actis.

XIII. De hinc vidi, cogi nos ex his fateri, Deum incorporeum

Quid non sit Deus ex eisdem argumentis elicitur.

esse contra Mahometem: & non esse Mundi animam contra Varronem; neque primi Cæli, contra Aristotelicos: quoniam corpus per se non agit nisi per virtutes actiuas. Ergo vis actiua est prima potestas agens quia potest, scit, & vult, ergo incorporea. Item si esset mista, & forma rerum, non posset architectari, & distinguere ordines rerum diuersarum, quæ factæ sunt, ac fiunt; nec dominari, ait Anax. nec intelligere omnia, ait Arist. Fatigaretur etiam à corpulentia, sicut & nostra anima, nec mundus Auctorem haberet, sed esset æternus, veluti est sua forma. At cum operetur Sapientia prima, vt probatum est, non modo in Cælo, sed etiam in cunctis rebus ergo vbique est, & non solùm in Cælo. Et quia omnia particularia ab ipsa fiunt sapienter, multo magis mundus, cuius constructio mirificam supra modum ostentat sapientiam.

Quod mundi autor Sapientia Dei.

Item necessariò affirmandum est, ab hac Mente potentissima productum esse Mundum, cum & ab ipsa nunc gubernetur Totus, & omnis particula eius etiam vilissima.

Quod non ab æterno creatus sit mundus.

Item Mundus compositus est ex contrariis, partes autem componentes natura præcedunt compositum, & tempore, si contrariæ sunt. Indigentque ordinante Causa, quæ colliget eas ad compositionem mirabilem tam pulchri Animalis; quoniam per se altera, alteram fugientes, numquam ad hunc ordinem, & compositionem artificiosissimam peruenissent. Nec quispiam doceat, quomodo contrarium intra suum contrarium positum fuerit, eo præsertim artificio, quo se potius seruent, quàm interimant, vtrisque repugnantibus ita conglutinari: ergo ab opifice longè potentissimo, longè sapientissimo, longeque optimo ita factum esse oportet.

Quod casu nec Mundus, nec res intra Mundum fieri queant.

XIV. Ridiculosè profectò (dixi) Lucretius Mundum casu generat ex atomis in vacuo agitatis; & casu ad congressum adactis in constructionem Mundi. Quomodo enim casus temerarius tantum ordinem rationabilem effecisset? Nec recedendo ab exemplo illius, dicentis, quòd sicuti literæ vario ordine aggregatæ tot libros componunt, sic ex Atomis vario modo casu congregatis plures construantur Mundi. Ego inquam hæ literæ, quas Ego hic ordino, si casu iactarentur, peruenirent ad hunc ordinem, quo componitur hic liber à me, operante secundùm artem: nec millies millium iactatæ literæ eò peruenirent, vt Virgilij Eneidam construant: sed Virgilij ars paucis in annis eas ordininauit ad constructionem illius Poëmatis. Quapropter negare Mundi Architectum, est quasi dicere, quòd atramentum, casu cadens super cartham, formauit omnes literas huius libri. Et quòd lapides, calx, & ligna, casu congressi sunt ad formandam hanc domum. Hem stultitiam stolidissimam, si Casus potest ea facere, quæ facit ars: ergo ipse est ars, aut melius est eam appellare casum.

Et quidem Lucretius coactè dixit deinde, *quod certis in rebus insit secreta facultas* &c. vbi patet secreta facultas, id est Potentia prima, Sapiens Architectrix. Quam si ipse negat ratione, fatetur Rationem primam; sin verò absque ratione; tunc fatetur se temere loqui, & casu: ergo fide se indignum esse. Quis autem det homini, & formicæ sensum, & artem, neget autem per hæc administrari, & conditum esse Mundum? Numquid melior est pars toto? aut diuiniorem constructionem inuenies in partibus, quàm in toto?

Ex Epicuræis argumenti confirmatio.

XV. Et dixi, ô Macchiauellistæ Epicurei, si vos arte regitis statum, & dominium, cur negatis primam Artem? Numquid vos fecistis vosmetipsos? scitis nè facere homines? scimus (inquiunt) mulieres amplexando. En (inquam) indocti, dicite quomodo coniungitis ossa, superextenditis neruos, fabricamini viscera? Aiunt: nescimus, sed semen hæc facit. Ajo: si vos tanta peritia, & philosophia educati, nescitis; quomodo semen, stupidum per Aristotelem, vel minus doctum per Telesium, & alios, quàm estis vos, tam mirificum scit ædificare opificium? Non ne videtis, vos trahi quodam impetu amoris ad coitum; & ignorare quid suscitandum sit; sicuti hæc penna ignorat, quæ ego per ipsam scribo documenta: & quomodo ad speciei constitutionem voluptatis instillatione, vos commouet rerum Conditor ex semine vestro formans hominem, sicut alibi docuimus? Nec enim vos scitis ex albo capillo nigrũ facere: quomodo ergo tam magna intelligetis?

Ad Macchiauellistas qui in mundo negant Deum, & artem quam omnia reguntur? seipsos verò arte regere rationémque contradictorio sermone dicunt.

Sit ergo, sit prima Ars, & ex ea studete vestram originem agnoscere, & illi vos in gubernatione conformate. At mitto vos ad Metaph. vbi prolixis sermonibus efficacibusque hæc discatis: & quomodo ex nihilo fecit Ars prima Mundum; sicut Sol non ex aliquo, sed ex se emanat lucem. huic enim disputationi satis est nosse, Deum fecisse, ac regere mundum. Inde videbitis, non solos vos arte præditos esse, sed totum mundum, & cælum, & sydera Dei arte regi. Vnde enim artem accepistis, nisi vnde & alia, quæ habetis? Vosque esse fœces mundi, adeò captos amore vestræ puerilis astutiæ, quòd vos obcæcat, credereque facit, non reperiri sensum, & artem aliam in mundo, quàm quæ in vobis est, & partem esse toto meliorem, & infantiam antiquitate sapientiorem. Et quidem similes estis vermibus in ventre humano natis, qui putant hominem esse materiam sine animo, & pungunt eum & rodunt, quos cogitur homo allio necare, & expellere. Sic mundus sensu plenus & vita & ioue, intra cuius ventrem estis, & breue iudicium habetis, quo putatis Mundum carere sensu, & mentem diuinam non esse in eo, necabit vos, & expellet vos allio damnationis æternæ.

Conclusio agnitionis primæ Sapientiæ.

Deus in Ier. Cælum & Terram, ait, egeo impleo.

Contra replicātes.

Ad has rationes reclamauit quispiam dicens, concedo sensum

potentiam & amorem & artem singulis inesse rebus: at non propterea dtaur sapientia communis, quæ varroni est mundi anima; & dato hoc non propterea datur sapientia abstracta, qui est intellectus, Deus Anaxagoræ, constituens omnia. vnde Plinius cogitat quod Deus est ipsa rerum natura concreta, idest totus mundus: cui mala accidunt sicut & nobis, alij dicunt fato teneri Deum, nec posse facere quidquid vult, vt ex malorum copia argumentari licet. Non ergo datur numen prorsus beatum curis & doloribus vacuum, omnia potens sciens & volens: vt peccata moris & naturæ probant. At hi non uidentur perpendisse rationes iam dictas, si enim dantur multa participantia eandem naturam, datur & id quod per essentiam est tale vnde alia participent sintque talia: sicut in calidorum serie, & frigidorum, ac luminosorum, ad primum Calidum & primum frigidum, & primum luminosum procedimus. Ergo in sapientū, & potentum, & amantium ordinibus ad primam sapientiam, primam potentiam, & amorem primum. Primalitates enim sunt essentialitates, nō accidentia, nisi cum respectum ad exteriora induunt, vt hic & in Metap. amplius. Corpora cū sint inertia & vndique à Causis actiuis mutabilia, faciunt vnum genus entis concretum ignobile non totū. Formæ porum quæ mouent, & decorant corpora, non sunt à seipsis, cum sint in corpore participante ipsas. Ergo datur ens per se corporum, & formarū causa & regens. Preterea entia omnia particularem essendi modum habent, & non totalem, semper enim aliquid sunt & aliquid non sunt. Deus autem debet esse totum ens, à quo omnia, igitur necesse est sit ens simpliciter, à quo hæc sunt aliquid & aliquo modo non omni. Negat consequētiam. Totum enim ens est rerum vniuersitas, in qua omnis entitas: abstractum autem Ens quod sit omnia non datur apud Aristot. sicuti apud Platon. Sed contra longè plus est in toto quàm in parte; sed anima humana, quæ est pars mundi concipit Ens abstractum, omnipotens, omniscium, omniuolum Ens per se eminenter habens omnium rerum entitates idest, vnitius, vniuersalius, & plenius: sicuti sol habet omnia lumina, & omnes colores, qui sunt lux opacata mistione tenebrarum; sic primum ens continet omnia Entia secunda seu finita & partialia; que non sunt quasi lux, sed quasi colores, opacata. Nihili participio vnum enim habent singula Esse & infinita non esse: homo enim habet esse hominis & non esse lapidis & Celi &c. Infinitorum. Datur ergo ens infinitum & simpliciter, absque nihilitatis participio & opacatione. Hoc autem intelligit animus oportet igitur sit plus quam intelligit ipse. Præterea sicut in Corpore humano sunt plures essendi & sapiendi modi in suis particulis partiales: aliud enim & aliter sentit: Oculus: idest, colores per illustrationem: aliud auris & aliter: idest sonos per commotionē: aliud gustus. Sed sentiens spiritus communis percipit ista omnia, & confert. Pes quoque sentit modulo suo, & iecur, & manus, & aliæ partes, sed spiritus horum

omnium percipit passiones & obiecta: sic & in mundo ex multiplici rerum partiali sensatione, potestatione, & amatione, & entitatione, absque fallacia argumentamur Ens primum omnipotens omniscium omnivolum: cui nulla natura accidens est sicut particularibus rebus: sed per essentiam eminenter est omnia. Præterea enim nedum sensus communis in spiritu animali de omnibus particularibus iudicans, reperitur in nostro Microcosmo: sed insuper Intellectus altissimus, qui percipit ea, quæ sunt intra mundum, & extra, & præterita & præsentia & futura; & quæ excedunt omnem corporeum essendi modum hic & nunc & sic item ipsum quoque primum Ens apprehendit, & declarat. Ergo in Macrocosmo datur, primum abstractum à particularitatibus curans omnia, neque enim pars melior toto: neque curat ipsa totum.

Præterea anima nostra nescit Fabricam proprij corporis nec seipsam quid sit & vnde, quoniam corpori commista, à sui notitia ergò alienata percussionibus obiectorum est; ergo datur virtus abstracta quæ has compositiones & fabricas curet, ipsamque animam faciat, noscat, & omnia regat. concreta enim si esset non posset. Non fatigari hanc virtutem primam sequens caput de prouidentia pandit. Præterea res omnes arte gubernantur, & aliæ aliarum artem & vires ignorant; at colligatæ sunt, sicut partes corporis nostri, in mundo, quarum altera ignorat alteras propter Concretionem. ergo datur Ens abstractum intelligens hæc omnia, curansque. Preterea nec homo nec Sol nec cœlum, nec aliud particulare Ens potest omnes mũdi partes intelligere omnésque particulas, præsertim atomas intrà & Extra mundum, easque curare. Videmus autẽ omnes simul arte summa regi: datur ergo artifex qui omnia scit, regit, & curat: alioquin casu fierent & regerentur omnia; imo ob hoc ipsum non fierent nec regerentur, vt præsens & sequens declarat Sermo. Præterea tandem quæ fiunt supra naturam declarant primum Ens supra naturam omnem esse abstractũ & qui copulat cælestia cum terrestribus, & præterita cum futuris si non esset, nec ista essent, nec ordo rerum. Prouidentiam vniuersalem in seq. declarauimus. Et quod mala Deo non accidunt, nec Fato ligatur cum ipse homo intelligat Ens primum absolutum omni ligamine, labore, lege, & egestate potentiæ Sapientiæ & bonitatis. Quomodo autem nos imaginari possumus, nisi Etiam sit plus quàm intelligere possumus? Non enim de aliqua re particulari est Imaginatio ista, quæ res particularis potest aliter esse quàm nos Imaginamur, sed de primo & de Toto infinito, summo Ente, bono, Vero, in quod non cadit error, nisi diminuamus intelligentiam de eo, & coarctemus ad vnum esse, & modum. Sed cum de primò agitur, & toto vniuersali, quanto plus cogitas, minus deciperis: & quantò minus, magis, vt in metap. Datur ergò quod

anima pars imaginatur de Toto Supra omnia, vel anima esset illud Totum, & Deus, vel plusquam Deus, si plus potest Imaginari anima quam potest esse Deus. Hoc autem falsum est. Est ergò Deus primum Ens super omnia omnipotens, omnisciuum omniuolum, ante omnia in omnibus post omnia: & quidquid plus cogitas: & supra quam cogitas.

EXAMEN COMMVNE.

Deum, quia omnium entium curam gerit, Præcipuè autem hominum, Ergo illos visitasse, & legem docuisse: Et tandem factum esse hominem. Et hanc fidem esse rationabilissimam, & ita conuenire. Et testes huius veritatis non posse rationabiliter reprobari. Et quædam de sancta Monotriade argumenta.

CAP. IV.

Ex creatione probatur prouidentia: totius, & partium.

VLTERIVS discurrendo, dixi. Si Deus prima Sapientia, & Ars, fecit Mundum, regitque: cuiuslibet rei vel minutissimæ curam gerere putandus. Quando prætereà non minor ars informatione, & regimine formicæ, quàm Elephantis, & totius mundi cernitur. Quin in magis exigua materia plus artificij relucet proportionaliter, sicut qui comœdiam Dantis ità subtiliter scripsit in exiguo libello, qui intrà nucem claudebatur. In faba autem, & palea, & pilo, vbi minima ars nobis videtur esse, maximam reperiri in Metaph. ostenditur. Deus ergo omnium curam gerit: maiorem autem nobiliorum, quam ignobilium. Hoc naturale est in quolibet Principe sapiente, scire velle quæcunque fiunt in Regno suo, & absque suo consensu posse fieri nihil, vtque meliores homines, & res, melius tractentur. Si igitur Deus longè sapientissimus est Rex, res nulla quantulauis eius effugit prouidentiam, ergo maiorem curam hominum gerit, quàm aliorum animalium, & secundorum entium (vt omittam disputare de cæli, & terræ gubernatu maiori cum Origene.) Nobilitas autem hominis ex sensu patet, & infrà declarabitur. Quia autem humanus animus corporeo, quasi secum pugnante interclu-

ſus ergaſtulo, multa incidit decrimenta: & palam eſt ipſi naturale eſſe, inquirere Deum, & opera eius noſſe, eumque adorare: At quia in hac Dei cognitione, & adoratione grauiſſimos patitur errores: Rationabiliter conuenit aſſerere, Deum amoroſum inſtruxiſſe homines, & legem eis dediſſe, ac docuiſſe ea, quæ tanta quærunt, non vana, anxietate; quoniam benigniſſimus eſt. Id autem Deo vilitas non eſt, ſed ſublimitas eſt ſuis condeſcendere creaturis cum etiam ſublimitas fuerit ex nihilo eas creaſſe, & tot res minutiſſimas architectari arte tam mirifica. Quoniam verò ipſe in ſe lucentiſſimus, & potentiſſimus, & inacceſſibilis, longè magis quam ſol oculis noſtris, conuenit affirmare non vanam eſſe fidem, quod apparuerit in aliqua forma nobis acceſſibili, vt in forma Angeli, & hominis ad Abraam, & ignis ad Moyſen, & lucis ad alios &c. (Non quod finiatur infinitum, in his formis, ſed manifeſtatur quaſi finitum, vel finitè, creaturis finitis) Et quoniam beneficium nullum vtilius homini fieri poteſt quàm ei legem dare: rationabile eſt credere, id feciſſe nobis Deum. Cùmque tot tribulationes hominem errantem nimis à lege primæ Rationis diuinæ mox comprehendiſſent, conueniſſe, ac pertinuiſſe ad eundem Autorem illius amoroſum, bonùmque, reficere hominem, & ſibi reconciliare, & auxilio iuuare, ſicuti faber omnis propria reficit opificia, vbi perfracta fuerint. Item quoniam adhuc inacceſſibilis remanebat diuinitas: Homo autem natura rebus finitis inhæret, & viſibilibus, à quibus ſenſibile recipit beneficium: quam ob cauſam alij Solem, & ſtellas & elementa adorauerunt; alij animalia, & plantas, & ſtatuas lapideas, & ligneas: Nec modo res, ex quibus accepere beneficium, vel paruum, ſed etiam à quibus timebant, hinc Dracones, Serpentes, Cocodrilos, aliáque viliſſima, coluere: Idcirco conuenientiſſimum erat Creatori, ſuas creaturas ab hac viliſſima, impiaque Religione abducere, vt etiam Plato in libro de Voto, & Triſmegiſtus, & alij benè philoſophantes, bono hoc ducti argumento, ſperabant. Nec per legem Moyſis tam rectè fieri poterat, quoniam adhuc Deus remanebat innacceſſibilis, & ſenſui ignotus, vnde Hebræi ſæpe in Idolatriam ſenſibilium relabebantur. Quapropter conuenientiſſimum videbatur, quod Deus fieret homo, adorabilis ſenſibiliter, humano ritui congruenter.

Si Deus curat inferiora, magis autem hominem: non irrationabile eſt, apparuiſſe hominibus, legémque dediſſe.

Conuenientia Incarnationis.

Hoc ſuppoſito, euidentis credibilitatis ratio ſuadet, Deum, ſicuti prædicatur, deinde ſi opus erat, etiam mori voluiſſe gratia defendendæ veritatis, & rationis: Quoniam nobis factus eſt homo. Ergo totam eius vitam fuiſſe legem viuam, exemplum nobis, ſic ergo & mortem, qua inſtruuntur, ſectari diuinam rationem, quæ totum pluris, quàm partem, æſtimat: & pluris bonum maius, quàm minus. Non autem humanam rationem, de ſtatu vulgò vocatam, carnalem ſtultam; ex qua videbimus inferius ortas eſſe ſectas, idolatrias, bella, peſtes, penurias, omniaque orbis mala.

Nec poteſt fides hæc argumentis maculari: omnia namque ſoluuntur per eam diſtinctionem, quatenus Deus, & quatenus homo.

Igitur primo articulo poſito: Quod ſcilicet Deus per ſuam artem mundum gubernet, niſi eius prouidentia, potentiaque negetur: Tunc non relinquitur dubium, quin poſſibile ſit, ipſum per eandem ſui Artem comparuiſſe hominibus, ſibi carioribus, & ſimilioribus, qui ſunt poſſeſſio ipſius. Homo enim homini qui velit cedere præſertim ingenio, vt Poëta ait, nullus erit: ſicut nec caper cedit capro: cedit autem paſtori, quia ſuperioris eſt ſpeciei. Soli ergo Deo tamquam potentiſſimo, ac ſapientiſſimo ſupra ſe cedit, croditque homo vltroneus. Hanc enim ob rem legiſlator vnuſquiſque (ait Varro) conatus eſt oſtendere, ſe Deum eſſe, vel verba, & mandata à Deo accepiſſe, ſeu verè, ſeu falsò, quò leges ſuæ libentius, & obedientius acceptarentur. De hinc ergo ſequitur, quod eadem Ars diuina, quæ & proles, & verbum, & ſapientia Dei, dicitur ſummis Theologis, aſſumens ad ſe humanitatem humanata ſit.

Ex conceſſis idem probatur.

Hoc autem nil abſurditatis habet. Si enim Nationes omnes fatentur, Deum aliquando in aliqua forma piis ſapientibusque apparuiſſe, multiſque in forma humana, ſicut Abrahæ: per hoc idem conuincitur, quòd ſicut apprehendit formam humanam apparenter: ita poſſit eam verè ideſt in perſonæ vnitate apprehendiſſe; quandoquidem ſuæ poſſibilitati non obſtat.

Diſtinctio perſonalis quomodo innotuit.

III. Hinc, ex incarnatione ſimiliter illuxit diſtinctio perſonalis in Deo. ſi enim Deus omnia per ſuam Artem ſibi conſubſtantialem facit, Ergo Ars illa, quæ appropriatur proli conſubſtantiali, ex qua mundus, proles non conſubſtantialis, eſſe accepit, & ideo cunctis in effectibus eius relucet; illamet incarnata eſt, & filius Dei, eſt ab æterno, & in tempore etiam hominis: quia per illam reſarcienda erant opera eius confracta. Igitur ars illa (quam Theologi omnes Verbum, cum D. Ioanne appellant) aliquam habet diſtinctionem cum ſuo principio, cui eſt vnum; & hæc vocatur (vt melius poſſumus balbutire) diſtinctio perſonalis: & potitur paternitas, & filiatio in eis, quoniam alius ab alio vitaliter procedit, naſciturque. Nec homines doceri poſſunt melioribus vocabulis hanc duorum diſtinctionem; ac ſubinde Trinitatem: quæ perficitur Amore, ex mutua amatione alius ab alio, ideſt intelligentis, & intellectæ expreſſæque Artis, emanante, hoc eſt (aiunt) Patris, & Filij. Quis enim ſe non amat? quoniam ex nobis ad ipſum argumentamur, & ſic etiam nominamus. Tum quia Trinitas, quæ completur ex Amore, difficilius cognita fuit. Plato enim, & Stoici cognouerunt Deum, & Verbum eius exemplar. Triſmegiſtus autem addit Mentem Tertiam ab vtriſque procedentem in Pimandro,

Et Sap. 18. dicitur, *Sermo. & logos* apud Athan. de paſſ. *Virtus. & Sapiētia Dei.* 1. *Cor.* 1. *Splendor gloria, & figura ſubſtantia* Heb. 1. *Vapor omnipotentis, ſpeculum ſine macula, emanatio claritatis,* Sap. 7. *Ars Dei apud*

mandro; expressisque verbis; vocatque Spiritum: at forte diuinitus afflatus, aut à Prophetis bibens.

Ego autem rerum naturas inuestigans, quasi vltro oblatas, inueni in Deo essentialiter, & omni in re participialiter, Potentiam, Sapientiam, & Amorē, esse proprincipia constitutiua metaphysicalia. Et potentiam esse, quia est, ergo non procedit. Sapientiam verò esse, quia potest esse; ergo procedit à Potentia; quæ enim impossibilia sunt scitu, nescimus: Amorem autem esse, quia potest, & scit esse non enim amamus quod ignoramus, nec quod non potest sciri, aut amari. Amor in omnibus entibus procedit à Potentia, & Sapientia. Hinc palam esse exclamaui, quòd hæc Trinitas sciri numquam potuisset in Deo, nondum reuelante, nisi Sapientia incarnata fuisset, ostendendo, quòd si potuit ipsi incarnatio conuenire, aliis verò Primalitatibus duabus minimè: Erat ergo inter eas distinctio aliqua: quam Sacra doctrina deinde vocauit Personalem. Hoc autem mysterium, eandem ob causam ignotum fuit Philosophis priscis: in Prophetis verò confusè insinuatum. Cum hoc deinde stat, quòd sit Sapientia, & Potestas, & Amor omnis diuina Persona, si hæc vocabula essentialiter, & non personaliter accipiantur.

IV. Si hæc omnia rationabilia, ac non impossibilia apparent; igitur homo sapiens dubitare non debet, cùm Theologia Rationabilis fidem exigit. Nam præterea testes, qui scripserunt, viderunt, & probauerunt has veritates, non fuere Poëtæ, neque Philosophi, neque astuti legis latores, sed gens rustica, illiterata, simplex, animo pulchro, puroque prædita, ipsi nimirum Apostoli. Nec propter diuitias, aut honores ita testati sunt, sed vitam amittere voluerunt prædicando inter tot persequutiones, afflictiones, ludibria, carceres, ærumnas: minas, & blanditias spernentes, inuictique, comprobando dicta sua miraculis innumeris, & supra naturam, & Spiritu visibiliter de cælo descendente ad eos, & testimoniis Prophetarum antiquorum, & signis, conuincendo Philosophos, & Tyrannos, non aliis armis, aut sapientia, quam patientiæ, & veritatis; martyrio, & miraculis contestantibus.

Et vidi, quòd non credere ipsorum dictis, & testimonio, impudentia est peruersæ animæ; & longè magis, quàm quamcunque alteram historiam negare. Si quis diceret non fuisse Cæsarem in mundo, neque belligerasse cum Pompeio, & vicisse: Aut non reperiri Romam in Mundo: aut alterum Hemisphærium inuentum à Columbo; ob hoc quod nos non vidimus illa; is homo esset belluinus, ac risu dignus. Quanto nam (quæso) ridiculiores illi sunt, qui negant miracula, & virtutes Apostolorum, & Prophetarum, & Moysis & reuelationem S. Ioannis, & tot, tantorumque testium, qui nulla præposita sibi huius mundi vtilitate, per-

S. Aug. super Ioān. *Idea entis, & boni,* apud Plat. & S. Aug. de Ciuit. Dei Et idcircò Ars, vt respicit exteriora factibilia, ergo Ratio ex deffinitione D. Thom. 1. p. q. 22. 2. & ex assertis super Dyon de diuin. nom. cap 7. & Iust. 1. & 2. Apol. dicitur Ratio, à quo per naturam sumus rationales participio: & per gratiam diuini. Idem Gregor. Nys. orat Cathec. c. 5. & Cyprian. serm. vlt. cōtra Idolatrar & D. Hier. in epi. ad Gal. & ad Eph.

Insinuatio S. Monotriadis. qua vtitur S. Amb. de dignit. ho. & M. in 1. sen. d. 3. & D. Thom. in comm. & Richar. in opusc. ad S. Ber.

sequutionibus afflicti vicerunt, & fundauerunt tot Episcopatus & dignitates Sacerdotales per totum mundum: quæ adhuc stant, & retinent eosdem libros Euangelicos, quorum litera omnis constat quasi mare sanguinis, & Mundo miraculorum, & cælo virtutum illustrissimarum. Nimis affectat ignorantiam, qui hanc negat ueritatem.

V Nunc mihi respondendnm esset ad prætensa miracula, martyria, & prophetias aliarum Religionum, quæ fuerunt, ac sunt in mundo. Sed prius mihi corroborandum est præcedens argumentum: In quo assumpsimus, rem nullam effugere prouidentiam Dei, & hominem esse nobilissimum, atque talem, quòd digno iure Deus curam adeò particularem illius habet. Dehinc videndum esse hominem immortalem vnde sequatur fidei euidentia in cordibus dubitantium quòd illi Deus apparuerit iuxta Religionis piæ dogmata. Ergo ei cultum, & propter excellentiam suam, & propter beneficia erga nos tanta debeamus.

Entia omnia sub Dei Prouidentia Vniuersali contineri, & intentioni eius, ac voluntati subesse. Nec locum esse Casui, Fortunæ, & Fato, nisi respectu particularium ordinum, & causarum. Itáque Deum Eminentissimum Vnum esse, & non plures: eiusque bonitatem suspicione malitiæ vacuam prorsus esse.

CAP. V.

Propositio. Nihil effugit causationẽ, nec prouidentiam Dei.

ROCVLDVBIO existimandum est in Creatoris Regno, vel Domo (sic appello ipsum Mundum, & statuam Dei, & imaginem, & theatrum gloriarum suarum, & tropheum visibile) non fieri operationem, passionem, actionem figuram, relationem, substantiam, similitudinem, contrarietatem, bonum, aut malum, aliamuè entitatem vllam existere, quæ non cognoscatur, intendatur, & fiat etiam ab ipso Mundi Auctore.

Secus enim oporteret, vel alteram esse causam primam, à qua res illę dependeant, quæ Dei prouidentiæ, & operationi non subiacẽt, & sicut Cataini affirmant, alterũ esse Deum cœli & alterũ, terræ, sequendo Manichæũ Aut sicuti Gẽtiles posuere plures Deos, quodam fato colligatos, ita vt Iuppiter Cælum regeret, Pluto tellurem, Neptunus aquam, alij alia mundi corpora, & sæpè in regendo discordes esse: & fato (vt Homerus, & Ouidius canunt) subiacere. Aut affirmandum esset, Deum esse Vnum, sed fato subditum, idcircò non omnia euenire posse iuxtà eius votum, quia ipse resistere legibus fati non potest, vt Ouidius, & Homerus: aut, vt Plinius ait tot negotiis implicitus, singulis semper præstò esse non potest, aut si potest, res multas, quæ casu eueniunt ignorare, aut nolle eas gubernare, aliqua negligentia tactum, vt Horat. interdum canit. Hinc Simon Magus etiam syllogizauit, Deum Mundi huius gubernatorem non esse eum, quem intelligmius Deum optimum, alioquin non permitteret tot mala: sed fabricatum esse mundum, vt ipse potuit; & regere, vt scit, defectibili quidem sapientia.

Secus sentientes quibus erroribus implicātur Cataini Manichæi.

Symon Magus & Valentinus.

Astrologi.

Alij verò asseruerunt, quòd cùm mundus semper deterior fieri cernatur, & antiquiores meliores quàm recentiores, & mala, quæ hominibus accidunt: vnde omnes scriptores conqueruntur de peruersitate seculi, in quo quisque vixit; & hic laberinthus ignorantiæ, impietatis, idolatriæ, malitiæ, tyrannidisque, sint argumento quòd Deus fecerit quidem mundum, vt mirabilis constructio admonet, sed posteà alicui minus potenti, minusque sapienti Deo, regendum tradiderit; & Valentinus, quidamque Philosophi, ac Poëte hoc innuunt: sed verè est Astrologorum inuentio. Quòd scilicet Mundus primò gubernatus fuerit à Saturnæ stella Sacerdotali sapientissima, altissima in seculo aureo; Deinde regendum acceperit Iuppiter, minus bonus, qui fecerit ætatem argenteam. Deinde Mars dirus sub Nino &c. Quòdque cùm per veniet ad Lunam variabilem, reuersurus sit ad primum ordinem, & regimen primum. Plato in lib. de Regno hanc tueri videtur sententiam. Et addit, quòd Cælum primò tempore voluebatur ab Occasu in Ortum, nunc autem videtur mutasse cursum iuxtà refluxus seculorum, & systematum exorbitantias. Nos autem quid nam dicemus?

III. Si mundi, & partium fabrica, & particularum, & partium istarum, & vsus, & officia, & actiones, & constructio, & opificium admirabile, tot in fines varios mirificè ordinatum, ostendunt nobis, vt patuit, Auctorem mundi sapientissimum, ac potentissimum, quippè cùm nulla particula in eius opificio frustrà appareat; necessariò quoque asserendum est, eumdem esse mundi gubernatorem. Non enim conuenit tantæ Sapientiæ, ac

Verum dogma; quod idem sit conditor, ac gubernator.

Virtuti, opera, quæ optimè fecit, negligere, tanquam si praue ea fecisset; nec curam Rectori inerti, ignauóque committere: tum quia ipse suo Vicario similis appareret, tum quia asserendum esset, quòd vel ex impotentia, vel ignorantia, vel negligentia regimen pulchrorum operum suorum omittat. Quoniam verò ex mundi constructione, & partium, aliam sententiam meliorem de ipso accepimus, illa verò assertio non solum blasphemia est contra Deum, sed contra omnem prudentem humanum rectorem: Et sicut Plato ait, quanto melior artifex, tanto exquisitiùs vna & eadem arte magna simul, & parua curat in eodem opificio. Deus ergo, qui curare vult, ac potest, & scit, negligens erit in operibus suis, vt fucus Apum, dignusque odio, ac vituperio? absit. Ergo Plato alibi loquutus est ex fabulis Poëtarum, & hic ex propria sapientia: vnde nec angelis prouidentiam sed exequutionem prouidentiæ tribuit. vide in Metaphys.

In dialog de leg.

Superioribus in sermonibus visum est in omni re Deum operari. Quòd autem non viliter, vt arguit Aphrod. inferius patebit, & in Metaphys.

Respectu Dei non dari Casum, & Fortunam: sed respectu secundarum causarum.

. IV. Dixi ergo. In mundo non est Casus; neque Fortuna per se absolutè respectu Dei, ac totius, sed solùm per accidens, & respectu partium ignararum totalitatis rerum. Nos verò ignorantes multarum rerum vsum, & existentiæ ipsarum rationem, putamus existere Casum, Malum, & Negligentiam in magna Vniuersitate. Si quis mittat seruum in plateam, & rursus alium seruum per viam obuiantem illi: Tunc serui casu in mutuum occursum incident, quoniam ignorabant: at respectu mittentis, & scientis, & volentis, non casu, sed prouidentia. Si quis currens in fossam, quam non videbat, illabitur, casu cecidisse dicitur; at si industriosè ob aliquem finem eò se præcipitem dedit, videbitur aliis casu, sibi autem ratione: Et mihi iaculanti in belluam, occidere hominem, non visum, casus est, non autem videnti aliunde. Sic hortanti, vt feriam belluam, quam scit esse hominem, astutia est, non casus. Contra Aphrodisiensem, & Arist. in Metaph. disputaui, contingentiā, ac casum relationes esse, & accidentalitates.

Quid Casus.

Et Fortuna.

V. Casus ergò est euentus præter cognitionem, aut voluntatem, aut intentionem causæ particularis. Sed tamen est prouisio causæ vniuersalis, quæ omnia videt, omniaque vult ob finem, & si sæpissimè nobis ignotum; sic & Fortuna, quæ idem est, quod Casus quamquam dicitur de euentibus humanis magis, quam aliorū exitiū, fortuna bona, & mala, quādo nimirū perueniunt ad bonum, vel malum, non præuisum, nec speratum. Sed non propterea Fortuna, & Sors, & Casus, causæ aliquæ sunt subsistentes; sed ordo primæ causæ, ignotus particularibus causis. Fatum verò est concursus omnium causarum agentium, & patientium in virtute, & permissione primæ

Et Fatum.

Causæ (vt etiam Seneca fatetur 4. de benef. 7.) quæ omnes ad proprios fines ordinauit particulares; ex quibus resultat finis totalis prouisus. Sicut lima, incus, ignis, folles, aqua, malleus, discipulus, operantur in virtute fabri, quisque actum suum ad finem suum: Sed ex finibus eorum, hoc est ex ignis calefactione, ex mallei contusione, ex aquæ temperatione, ex discipuli labore, vt discat, ex follium inflatione, ne detur vacuum, elicit ferrarius formam gladij, quam ipse solus intendit. Contueare simul Ciuitatem, vbi tot artifices, agricolæ, milites, rectores, iudices, sacerdotes, emptores, venditores, loquentes, tacentes, ambulantes, sedentes, operantes, dormientes, ridentes, plangentes. &c. colligati sunt ad vnius Ciuitatis vitam vnam: & horum ordo ad hoc ipsum, christianis, & philosophis optimis est, Fatum. Porrò hæc colligatio varios parturit affectus, & actus in varijs hominibus, ac proinde in tota Republica; aliquando bellum, interdum pacem, alias famem, alias ludos, aliquando abundantiam: prout cursus omnium simul affert. Et hoc dicitur fatum: licet ex cunctis (vt S. Augusł. contra Cic. respondet) causis liberis, ac necessariis, & violentis, & naturalibus simul contextum: cuius effectus causa particularis dicitur fortuna, sors, & casus. At supremo rerum Rectori, qui intelligit agricolarum ob culpam suboriri famem, & mercatorum cupiditate, argenti penuriam; & lasciuia filij Principis, ludos inhonestos: & alios effectus, ob alias causas, quatenus concausationem in toto habent, puta ex ordine, commoditate, incommoditate, & concursu tali concausarum præcedentium ex præiactis aliis causis, & dispositionibus: Et his ex aliis, & his ex aliis, & iterum, donec perueniatur ad principium, & Principem Mundi: Necessariò sequitur, quod illi (inquam) supremo Rectori, & Cognitori, & Prouisori, non dicatur casus quicunque fatalis effectus, cum in suis causis sit prænisus, prouisusque. Sæpe etiam minimum atomum magnorum effectuum causa esse videretur, vt si moueret oculum Principis, ita quod retrò voluatur, & videat rem, vnde mutat propositum, & statum Reipub. Clauus quoque vnus in bello pungit Equum signiferi: Signifer vacillat cum vexillo: labascit animus militum eo viso, cladem exercitus accipit, euertitur Principatus Ducis, mutatur status, & dominium, omnesque res vnius Regni. Clauus ergo vnus tantam intulit mutationem casu, & fato: sed Deus, qui ordinauerat per clauum illum has mutationes, non subditur, sed præest fato (vt Seneca Stoicus fatetur; quidquid alij dicant.) Et clauus enim, & res omnis minutissima, præcognita est illi ab æterno, qui etiam ordinat per longam euentuum seriem euentum hunc hac ratione, & sic cæteros omnes. Id circo in Metaph. scripsi, rem omnem minimam vsum habere in Mundo, non minus ac maximam, ad finem tamen suum. Mundumque temperatum esse industriori ordine, quàm horologium artifi-

Exemplum.

ciosissimum: cui si addas, aut subtrahas quid minimum, totum tollit magisterium. Et ostendi vsum atomorum: & quantæ sunt vtilitates, etiam telluris incisuræ, & rimæ, fossiculæ, & monticuli inuisibiles, ad variandam lucem, & concipiendam in variis gradibus, vt fiant herbæ variæ, & colores, & sapores, & temperies, aliaque, quæ nos intelligere non sufficimus. Nec posse Fatum rescindi, vt putat Arist.

Agnitio fortunæ in ludo Taxillorum.

VI. In talis & aleis, apparet fortuna, & casus: vbi vtentibus arte astuta proueniunt, vti cupiunt; non vtentibus verò aliquando sic, aliquando non, prout prima causa prouidit. Nunc dices, ergo astutia lucrum pariet scelesto, prouidentia verò Dei innocenti, ac pio, damnum pecuniarum. Deinde addes, non interesse Deum, sed Lunam ad faciem illius spectantem, dare lucrum; ac Iouem in posituram victoris. Ego verò nunc super huiusmodi alibi disputatis, disputare nolo. Sed sit Iuppiter, aut Luna, aut alia dispositio, vel affectus proprius, si adsit, qui faciat te iacere talos eo modo currentes, qui tibi est vtilis; aut sit industria: palam est, quòd omnes causæ istæ partiales sunt subditæ ipsi primæ, ab æterno ordinatæ, ac præuisæ ad faciendum huiusmodi effectum: & Deus ordinauit etiam, vt fur scelestus pecuniam à modesto viro lucretur, vtque alius moriatur, alius viuat, alius nascatur, alius sit diues, alius pauper: quoniam hoc nouit conducentius esse ad magnum finem, ad quem fines omnes particulares ordinauit; & quod iustè ita ordine, & propter melius ordinatarum rerum, in Metaph. docui, & mox ex parte videbimus.

12. Met. t. 51. & 52. Arist. non rectè cœlestibus tantum aufert Casum Fortunamque.

Hic caue ab Arist. & Auer. qui dicunt in cælo tantum non reperiri Casum, & Fortunam, quoniam ibi regit Deus; at in Mundo Inferiori, maximè; quia Deus aliud, iuxtà ipsorum dogmata, non operatur, nisi motum primę sphereę fortasse; nec aliud intelligit: *quoniam vilesceret, si inferiora respiceret.* &c. Ita dicunt, quoniam non agnouere Deum vt Mundi causam, sed vt animam primæ sphæræ æternæ. Quapropter si non fecit Deus Mundum, nec entia illius, neque sciat oportet: sed æterno fato alligatus fuit ille, sicut cæterę animæ ad eiusmodi actiones. Et quoniam Idęa rerum factarum est in mente factoris, in qua scientia consistit, idcircò ipse Aristoteles negat Idæas etiam rerum inferiorum. Ergo Casum admittit, & rescissionem diuini ordinis, vt alibi disputauimus. Quapropter assero, nec apud nos extare Casum respectu Dei, sed omnem minimam ipsi notam esse rem, & ipsa non entia, quibus vtitur ad entium distinctionem, vt videbimus, & ad ordinem fatalem, sed per Idæas entium. Profectò, si Deus à rebus scientiam acciperet, sicut nos, eius scientia esset passio, vel ex passione, sicut nostra, & vilitas quædam. Sed Deus habet in se scientiam rerum, & intelligendo se suamq; artem consubstantialem, omnia intelligit, tanquam inuentor, & non vt

imitator: Ego non addisco ex hoc, quem scribo nunc, libro; sed scio quæ in eo sunt, antequam scribam, quia artifex, inuentorq; eius sum At alij addiscunt ab hoc libro; quæ ex mea Idæali arte in ipsum manant. Sic & longè melius scit Deus ab æterno omnia: & non vilescit, intuendo, & operando in rebus inferioribus, quoniam ad nutum obediunt illi omnia, vt pendentia ab eius sapientia in esse, & operari. Preterea Deus, quoniam rebus intrinsecus est, intelligendo se facit, vt intelligentes omnes intelligant, & sentientes sentiant; & exprimendo scientiam suam idæalem facit vt sint; & amando se, facit vt omnes ament proprium esse; quod à Deo pendet; & ergo magis Deum. A quo, per quem, & in quo sunt omnia. Quod autem Deo nihil vile sit, sed tantum nobis insipientibus, consequenter demonstrabo.

In rerum Vniuersitate malum non reperiri, tanquam ens aliquod; nec Mortem, nec Vilitatem, essentialiter, sed respectiuè, & priuatiuè, & negatiuè: Falsamque esse opinionem de multitudine Deorum, de impotentia, aut ignorantia, aut malitia, cùm Fabri, tùm Rectoris vniuersorum, longe esse stultiorem.

CAP. VI.

RES nulla vilis est, si mala non est: res omnes à Deo factæ, sunt valdè bonæ, cùm ipse sit summum bonum, à quo non potest proinde nisi bonum oriri. In Mundo ergo Malum non extat secundùm entis veritatem, sed solum respectiuè in physicis, priuatiuè in Moralibus, negatiuè in Metaphysicis. Ignis malus est, odiosusque terræ; terraque igni. Semper se vterque bonus. Idem dices de cunctis malis. Nobis fœtet, vilescitque stercus nostrũ, herbis verò, & porcis olet; estque nutrimentum. Zipetium excrementum est animalis, similis cato, eique fœtet, & vilis est; nobis autem olet, estque nobiles delitiæ: stercus bouis olet; ipsi verò fœtet. Mors vitulæ placet nobis, manducaturis: ipsi verò est vltimum terribilium. Genista nobis amara, capris dulcissima esca est. Serpens serpenti pulcher, nobis verò turpis, & horridus est. Ergo non datur ens aliquod malum physicè per se, nisi in

Non datur Malum nisi respectiuum in Physicis, & priuatiuum in Moralibus, & negatiuum in Metaphysicis; nec vllam entitatem habet formaliter à Deo. Sed solum ordinatur ad Esse, & ad Bonum.

respectu, non autem totius, idest Mundi: multò autem minus Dei, cui omnia bona sunt, cùm vel ex parte eius idæam repræsenten. Igni labor est emollire ferrum: ferro autem afflictio, malumque; malleo percurere est consumptio, sic & limę limare : sed fabro, qui ex huiusmodi afflictionibus instrumentorum elicit formam ensis, & armaturæ, secundùm idæam artis, aptæ ad militis bonum, omnes præfati actus, & dolores, & destructiones, sunt, ratio, gloria, & bonum. Sic Deo elementorum bella: & passiones entium, & transmutationes, & dolores, & mortes: quoniam omnia Ideæ artis diuinæ seruiunt.

Non datur Mors quæ sit Ens, sed solum transmutatio; & respectu Entis particularis est Mors, non Dei, cui omnia viuunt: nec mundi, à quo non recedunt, sed in alias sui partes cedunt.

II. Et penitus introspiciens vidi, in Mundo non reperiri ens, quod appellamus Mortem, sed tantummodo dissolutionem, ac transmutationem entium: sed propter incertitudinem esse sequentis, in quod mutatur esse præsens, vnde videtur annihilari, dolet sentientibus talis transmutatio: quæ Mors dicitur cunctis creaturis, timentibus penitus amittere esse dum esse quod habent, videntur amittere, quod eis bonum videbatur, cùm sit sapor Ideæ summi Boni, primi Entis. Quando lignum crematur, quasi dolore afficitur, eo quod nollet ignis fieri, sicuti ens nullum, vt Philosophi, & Theologi fatentur, vellet in aliud mutari, quamuis melius se. at postquam factum est ignis, se habet quasi obliuiscatur fuisse lignum, nec ampliùs cupit esse lignum, sed pro modulo suo gaudet esse ignem: & ipsum vult esse. Hominis corpus fuit terra, lactuca, frumentum, caro bouina, plurimæque res aliæ; nunc autem non displicet ei non esse quod fuit, sed gaudet præsenti esse, & odit mori, & fieri vermis; sed deinde placebit esse vermem, & displicebit mutari in hominis carnes.

Entia omnia ad sui esse conseruationem necessariò propotẽtiam essendi, & prosensum, & proamorem, à Deo, cuius perfecta sunt opera; ergo ipsum repræsentant Trinum, & Vnum perfectissimum, acceperunt.

Hic admiratus sum vehementer Sapientiam æternam, quæ Entibus cunctis, vt conseruati studeant, quanto tempore opus habet eis ad suum finem præordinatum, largita est omnibus prosensum proprij esse, & amorem esse partialis propriique; in qua proprietate insertam reliquit quasi per accidens ignorantiam illorum esse, ad quæ mutamur: ac proinde eorundem odium. Si enim non ita esset factum, tunc ens omne corporeum, quasi cuperet fieri ignis, quoniam ignis est nobilissima corporearum creaturarum, viuidissima, lucidissima, & tamquam maximè sensitiua, efficax, potens, diffusiua: & cùm sit symbolum Dei, qui, teste Mose, *ignis consumens est*, vocatur patribus gloriosa & sacra profectò natura. Hinc Ambr. in exam. Aug. 3. super Gen. ab igne ducunt vim sensitiuam; & motiuam.

Omnis sensus, & vis ex igne secundum Phy. etiamque Arist. 2. de gen. an. c. 3. & Aug. & Amb. super Gen.

III. Non oportet ergo, Deum Mali assignare alterum, cum non extet Malum, neque Mors in Mundo, nisi respectu Entis particularis, aut priuatiuè; sed omnes Mortes sunt vita aliarum rerum nascentium; & omnis corruptio est simul generatio; Et omnes mortes

tes & vitæ integrant totalem Mundi vitam. Ego manduco panem. panis moritur quasi dolens, iuxtâ modum suum; & ex eo nascitur chilus; chilus moritur, & fit sanguis; sanguis moritur, & conuertitur in carnem neruum, os, spiritum &c. Spiritus autem & caro continuo exhalant in aërem. Ergo intra corpus nostrum continuò fiunt plurimæ mortes, ac vitæ, generationes, corruptiones, alterationes. Nihilominus nobis, & corpori non sentiuntur, sed placent, & integrant vitam totalem. Idem fit in Mundo: omnesque Mundi partes mutant formas: at non annihilantur; sed ad primi Fabri nutum in res alias transmutantur: Omnes quippe sunt res in manu Dei, sicut lutum in manu figuli.

Physica causa mali effectiua, nec Deus Bonus nobis reuelatus, nec alius De° autor malorum malus reperiri potest.

IV. Sed cur edixit, vt tantopere dolerent, quæ moriuntur? Ne mori vellent, aut procurarent quacumque ex causa, vsque ad tempus præscriptum ad eius magnum finem. Et cur morientes in tempore præscripto, etiam dolent? ob eandem causam, videlicet, vt mortem exhorrescerent; & exemplo essent viuentibus, ne illam cupiant, procurentque: & vt repugnarent: si enim alterum contrariorum alteri non repugnaret, nec calor frigori, nec vita morti, Mundus esset chaos, non fieret pugna, neque generatio, neque corruptio, nec res in tot formas verterentur: quæ Idæam gloriosam Primæ Causæ, repræsentant: ideoque iucundæ sunt; sed quia infinitè participabilis infinitis modis est prima Idæa earum, res semper mutantur, quousque res (forte) omnis materialis mutabilis in omnem mutetur speciem formis succedentibus.

Ad quid dolor.

Et vidi, melius contemplatus, Dolorem fieri non ex transmutatione in aliud esse; sed ex amissione antecedentis esse; quoniam res omnis ex nihilo facta (fuit enim postquam non erat) per se ipsam semper reuertitur ad non esse illud suum originale: Deus autem bonus non sinit eas annihilari, sed largitur eis nouum esse.

Vnde dolor.

Vidi deinde, quòd Deus non concurrit nisi efficienter ad passiones, ad non esse, ad mortem, ad calefieri, ad pati. Quoniam pati est fieri aliud, vel in parte, quod est alteratio: vel totaliter, quod est corruptio, & perditio esse antecedentis. Quoniam autem Deus summum Ens est, & nihili non est particeps vllo modo, alioquin finitum esset: propterea non concurrit ad non esse, & mori, & pati perditiuum per se; sed solum ad illud esse, quod res est, & quod posteà recipit, & fit. Ergo concurrit ad mortem, & corruptionem, non quatenus mortem, & corruptionem rei antecedentis, nisi permissiuè, quia sinit, permittitque fieri ipsum corrumpi, & mori, & pati; Sed in quantum est vita, & generatio rei consequentis, concurrit actiuè operando & largiendo esse. Ergo quando calor occidit frigus, Deus concurrit ad calefacere; & calor cum Deo nihil facit

Quod Deus n concurrit ad non esse, ergo nec ad passiones, nisi efficienter; nec ad defectus & culpas: nec ad mala Physica, nec ad Moralia nisi permissiuè. &c.

Author permissionem intelligit, non reclusionem voluntatis: Sed negationem efficientiæ directa, ita vt Mors sit terminus actionis tanquam pessimum aliquid, cum ipsa sit nonens.

aliud nisi calefactionem, & diffusionem sui esse; & factionem alius numero caloris, & rei calidæ, sicut ipse est calor. Et ad hunc actum concurrit Deus, quoniam Entitas est, & diffusio entitatis caloris, & hanc entitatem Deus dat; nam absque primo Ente nullum potest esse ens, nec dare proprium esse. Sed ad hanc calefactionem, quæ est Entitas caloris, sequitur non esse, & mors frigoris: quia frigus, cùm non sit calor, eique opponatur, non potest cum calore coexistere: at deficit esse, quantum calor crescit in esse. Hanc autem defectionem frigoris Deus per omnipotentiam, & entitatem suam non dat quasi efficiendo, sed subtrahendo, vel non conseruando esse frigoris, deficiens. Mors ergo frigoris sequitur per accidens, imò per accidens est volita à calore: qui non intendit frigus occidere per se, sed dilatare proprium esse, & in tuto ponere. Sic etiam quando calor à frigore occiditur, concurrit Deus ad frigefactionem, sed non ad perditionem caloris, nisi permissiuè; & quidem propter melius, vt nimirum fiat frigus ad vsum naturæ, ab ipso Deo intentum. Deus ergo non fecit Mortem, vt sanctè & sapienter dicit Salomon Sap. 1. sed neque malum. Sed ex nihilo, vnde Deus nos elicuit, ac fecit, quando nihil eramus, consequuta nos sunt (vt Anselmus ex Augustino exponit.) Ex quo Nihilo adhuc impotentiam, insipientiam, & odium participamus, sicut ex summo Ente Deo, Potentiam, Sapientiam, & Amorem habemus. Permittit ergo Deus, relinquitque, ex nihilo nos contrahere mortem, malum, passionem, in quantum sunt aliorum vita, bonum, & generatio, & actio.

Ansel. in lib. de libero arbitrio.

VI. Hinc palam fit, quòd etiam in moralibus Malis non est Deus causa peccati, nisi permissiua permissione Physica. Nam moraliter vetat in omni lege. Peccatum enim est defectus entitatis, ordinis, rationisque melioris, & fundatur super actu operantis per electionem prauam illius, qui potius eligit Bonum minus, & apparens, quam maius, & verum, Vel in omissione boni debiti. Deus autem causa defectiua esse non potest. Quando igitur nos furamur, aut occidimus innocentem, aut adulteramus vxorem alienam, eligimus quidem pecuniam, vel vindictam, quæ bona sunt, & voluptatem, quæ etiam bona est: non proinde peccamus in quantum bona sunt electa: sed peccamus in quantum non est bona voluptas cum vxore aliena, quia contra iustitiam. Nec mors innocentis, in quantum innocentis bona est. Sed cùm mistum sit malum bono, nos eligimus exiguum bonum cum magno malo& hoc est peccatũ, ad quod, vt sic, homo se determinat, vetante Deo. Quod autem naturaliter idem sit bonum, & malum respectiuè, patuit quoniam ignis blandus nos fouet, & tunc est nobis bonus, vehemens nos destruit, & tunc dicitur malus. Et ita, vel ita operari in rebus, rationem peccati, & meriti constituit in moralibus, sicut

Deus non potest esse causa mali Moralis effectiua.

ita, vel ita vti igne; vtilitatem, vel damnum parit in Physicis. Deus ergo concurrit ad omnes eiusmodi actus, hoc est ad, impellere ensem mortiferum: ad pungere: ad perforare: ad coitum generatiuum, sed non ad defectum ordinis, & iustitiæ, (qui in talibus miscetur actibus, & vocatur præuaricatio, & deordinatio, & à regula exorbitatio,) nisi permissiuè, quia ipse ex tali malo elicere habet quid melius, seu notum, seu ignotum nobis. Sicuti permittitur Vestiario incidere pannum, quoniam inde facturus est vestem: Aratori verò terram scindere, vt feratur frumentum: & Iudæ tradere Christum, vt redimatur Mundus: & Tarquinio adulterare Lucretiam, vt redimatur Roma. Si hanc Philosophiam introspexisset Caluinus, non dixisset, Deum esse actiuam causam mali in quantum Malum, sed permissiuam: inquantum Malum, & actiuam in quantum Bonum physicum ordinatumvè.

VII. Falso igitur opinamur, plus esse Mali, quam Boni in Mundo inferiori: quandoquidem Entia omnia bona sunt per se, & toti, & malum physice est tantummodo respectiuum: Moraliter verò est defectus maioris boni in eligendo, vel abusus boni. Sed iste defectus abususque peccanti imputatur, id est particulari causæ deficienti ab ordine vniuersalis quæ mouet sensus ad bonum in communi, homo vero vtitur motione illa ad malum: sic Deus mouet Pharaonem ad defensionem regni sui (ait. S. Thom.) ipse verò vsus est motione illa ad vexandum Hebreos. Deus autem vsus deinde vexatione illa ad gloriam Israëlis & Moysis, nec tamen Deus propter illam gloriam permisit peccatum: non enim peccatum habet causam finalem cùm sit inordinatio ergo non est ordinabile de se ad bonum vniuersi nec ad gloriam Dei (inquit. S. Thom.) nec effectiuam sed defectiuam in suo fieri: non est volitum à Deo nec per se nec per accidens: sed post factum esse vtitur Deus, non ex ratione peccati sed ex sua omnipotenti bonitate in bonum. & ideò causa particularis peccat quia saltem per accidens vult peccatum: vniuersalis autem laudatur, quia vtitur illo in bonum, quod nec per se nec per accidens voluit. Quinimò neque particulares causæ sectantur malum, in quantum malum, nisi quatenus mistum est alicui bono, aut delectabili, aut vtili, aut honorifico: malum enim, quatenus malum, creatura nulla potest eligere, Omnes enim Dei Boni summi Entitatis facturæ sunt; nec proinde spoliari amore Boni, & Entis possunt: possunt tamen non facere vel desistere ab actu illo cui annexum est malum, & ideò culpantur, ait S. Thom.

Nec Creator, nec creatura potest eligere malum sub ratione mali, sed quatenus mistum bono solum potest creatura, quoniam Nihili est particeps.

Diaboli autem, & facinorosi peccatores Deo inimici, cum blasphemant Deum, obloquunturque contra eum, putant, licèt falso, se benefacere, & vlcisci contra Deum: quem cogitatu apprehendunt tanquam iudicem malum, crudelem, & iniustum, vt D. Tho.

Malitia peccatoris & blasphemia nocet peccatori; & non Deo.

&c alii Doctores admonent. Qua propter non vere lædunt phyſicè Deum in ſe, ſed illud ens, quod ſibi fingunt in mente eſſe Deum malum, & hæc falſa perſuaſio eſt illis pœna maior, vnde Iob. 35. *Si peccaueris, quid nocebis ei?*

5. contra Gent. c. 18 & p p q. 60 art. 5. Et Senec. in libro Quod in ſapientem non cadit iniuriam.

Hic ego riſi, quando in tam ſublimem cogitationem aſcendi & ſenſatam, & veram; & ſolui argumenta, quæ me dubium tenebant, quomodo Deus tot blaſphematores contra ſe obloqui ſinit, qui ſine ipſo loqui non poſſunt. Profectò ſi Seneca rectè dixit: *Quod in ſapientem non cadit iniuria*; quando enim quis iniuriam facit ſapienti, putat ſe iniuriam facere cuipiam tali in ſua cognitione ficto aliter quàm ſapiens eſt, & decipitur, veluti qui percutit vmbram, putans eſſe corpus: & longè minus poteſt creatura iniuriam facere Creatori. Illæque blaſphemiæ reſultant ex hoc in gloriam Creatoris? Quoniam eas dicunt, & faciunt Deo, tanquam malo, putantque benefacere ſe vindicando, ergo eas faciunt amãdo bonũ, & omnis bonitatis etiã illius bonitatis apparentis, fontẽ: at paſſione decepti, & errore capti odio habent ſemetipſos: quoniã odio habent illã, quæ in creatore non eſt, ſpeciẽ malam Creatoris, ſed in ſua cogitatione fictã, prauamque imaginem: Quæ cum non ſit in Creatore, ſed in ipſiſmet eiſdem blaſphemantibus; & oſoribus: Ergo ſemetipſos oderunt, vt Dauid admonet, *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*; & ſe ipſos blaſphemant; & hoc videtur eis bonum: & mouentur, tanquã à bono ad bonum. Bonum autem à Creatore dependet, ergo & ad Creatoris gloriam reſultat odium illud mali, ſed per accidens, & caſu reſpectu peccantium. Idcircò non merentur, ſed demerentur propter ſpontaneum prauum conceptum animi, qui in eis eſt, & facit formaliter eos prauos, maloſque, & retinentes ſpeciem prauam, & malam imaginem de re bona, propter defectum, quem participant à Nihilo, cui magis adhærere volunt, quàm Enti. Auſcultate igitur, ô ſtulti, & intelligetis, quantopere à veritate aberratis, putantes Deum eſſe vilem propter peccata veſtra, cum iam videatis omnia reſultare in gloriam eius, velint, nolint.

Omnis peccans ignorans, quoniam ſibi ſponte malefacit, & ... Deo ... ſe putat mal facere. Omnia mala reſultant in Dei gloriã.

Vnde S. Anſelmus peccatum non eſſe à libero arbitrio in quantum Ens eſt, ſed inquantum defectium eſt, & Nihilitatis particeps.

VIII. Ponderoſum argumentum ſoluendum remanet, quod, cum contraria ſint Cælum & Terra, calor & frigus, lux tenebræ; non videntur potuiſſe naſci ab eodem Deo. Si enim effectus cauſæ ſimilis eſt, & alter ipſorum ſimilis eſt Deo, alter verò diſſimilis, quoniam contrarius eſt illi ſimili: Ergo Duo Dii, ſi duo ſunt prima contraria Elemẽta; vel quatuor, ſi quatuor ſunt elemẽta. Reſpõdeo, quòd vera & omnino diſſimilitudo in mundo nõ eſt, niſi inter Ens & Non ens: contrarietas autem non eſt inter diſſimilia, ſed inter ſimilia. Calor & frigus ſimilia ſunt inuicem: ambo enim actiui ſunt, incorporei, & diffuſiui ſui ipſius; ſunt autem magis materiæ diſſimiles, quæ iners eſt, & corporea. Nihilominus cum materia non præliantur, neque cum linea, neque cum circulo, ſed inter ſe. Rex cum Rege pugnat,

Qui contrarietas ab vno ſibi non cõtrario Deo eſſe poteſt.

non cum plebeo; & omne simile habet suū simile pro contrario, vt figulus figulum, inquantum ex eo, quòd similia sunt, appetunt eandem rem, & contendunt pro possessione illius rei communis: quæ non est sufficiens amborum appetitui. Ergo in Deo contraria non sunt, cum sit ipse sufficiens Bonum omnibus, & Ens Entium: sed contraria sunt in materia, quam vterque occupare vellet, propriūmque regnum, & sedem facere. Sed vterque simul & materia cum conueniant in esse, ab vno primo Ente omnes deriuari possunt.

Deus concurrit ad agere effectiue, sed non ad pati, nisi permissiuè & ordinatiuè.

Sed inquies. Quoniam calor, & frigus mutuò se se oppugnant: Si Deus concurrit ad actiones eorum contrarias, erit in seipso contrarius, faciens, volensque contraria: Quod impossibile est. Ergò melius est duos ponere Deos. Respondeo; quòd ambo contraria idem volunt, quæritantque, & consimili ambo agunt modo, & appetitu: & diffusione propriæ naturæ, ergo Deus concurrit ad calefacere, & ad frigefacere, quatenus vnum, idémque faciunt, hoc est, diffusionem sui ipsorum esse: non autem ad calefieri, & frigefieri: quoniam alter patitur calorem, alter frigus, & in vtroquo est deficientia ipsorum esse quatenus patiuntur, non quatenus agunt, vnde non esse illud non est efficientiæ terminus, nisi per accidens, licet ex virtute maxima efficientiæ procedat. Sed & ordinat Deus passionem propter generationem secundorum entium, & plus auxilij præstat alteri contrario, & minus alteri, in quantum auxilium; facti, præstitique; in quantum minus; permissi. De quo vide metaph. Propterea D. Thomas ait, quod Deus potest velle per accidēs malū physicum, quoniā est contra bonū particulare, & potest ordinari ad maius bonū: sed non potest velle per accidens Malum morale, quia est contra vniuersale bonum, quo nil maius & damnatio animæ non potest recompensari maiori bono.

Odium esse amoris vmbram etiam S. August docuit & S Thom. 1. secundæ & Fic. in symp. Plat.

Ignorantiam, & mendacium non habere entitatē sed carentiam entitatis formaliter.

IX. Hic vidi, in Mundo non extare odium, neque ignorantiam, neque impotentiam essentialiter, & per se tanquam Entia. Neque enim calor odit frigus, quatenus frigus est, sed quatenus frigus non est calor, similis sibi; ergo odium est quasi vmbra amoris. Nos odimus inimicum, quoniam amamus nos ipsos, proindeque nolumus ab illo destrui; qui etiam quærit nos destruere, non propter odium nostri per se; sed propter amorem sui, scilicet viuendi amplius, & tutius. Ignorantia quoque non est esse, sed non esse. Scire enim est fieri similem rei scitæ. Mendacium est non esse, quod dicitur; Veritas est esse, quod dicitur; Duo ergo tantum contra stant; & radices omnis oppositionis sunt in mundo, Ens, & Non ens. Omnis autem res quatenus participat Ens, bona est physice, in quantum Non ens, mala physicè. Sed necesse est, quod participet Non ens ad mundi distinctionem; aliter Sol esset Luna, & Stellæ, & Tellus, & omnia, si nullum non esse

participaret. Sic & calor esset frigus, & omnis res, omnis res. Sed hoc tantummodo verum est in primo Ente. Homo ita est homo, quod non est lapis, nec ligum, nec cælum, nec linea, nec res plurimæ, infinitæque. Ergo constituitur ex finito Ente, & circumdatur infinito Nihilo. Idem dico de rebus cunctis. Deus autem è conuerso ita est res vna; quod seclusis imperfectionibus, & nihilitatibus, est omnes aliæ res infinitim infinitus. Est enim Deus absque impefectione lapis: sed ergo non ita lapis, quin non sit, & Homo, & Cælum, Terra, Linea, & res alia omnis infinitè; & taliter est vna, quod est omnes. Et eius natura est omnis natura, sed eminenter, & causaliter, & seclusis imperfectionibus, quæ sunt ex participio Nonentis. & eius nomen est omne nomen, sed infinitè. Ergo ipse non participat non esse, nullamque secum compatitur nihilitatem, vt in Metaphis. luculenter docemur, quoniam illimitatus est prorsus. Quod verè est, & omninò, infinitum est Ens, nec participat Nihilitatem: quod Aliquid est, & aliquo modo, finitum est, participatque Ens, & Nihilitatem.

Deus ergo Entia creando, largitus est cunctis gradum participationis propriæ ideæ, non tamen totam idealem participationem. remanereque fecit alia ab alia distincta Entia propter non esse hoc illud. Huiusmodi autem non esse Deus non fecit, sed permisit in eis remanere ex illo Nihilo, ex quo fecit ea, & vsus est Nihilo ad distinctionem Entium. Alioquin cum ipse sit maximè vnum, Entia omnia essent vnum. Et re vera sunt vnum omnia intra ipsum Esse, vt altè intellexit Parmenides (teste Platone) non autem sophisticus Aristoteles. Extra vero Esse sunt distincta, & multa; quia hoc non est illud. At etiam correspondent in Deo distinctæ participabilitates, alia enim est idæalitas hominis, alia asini. Attamen vna idæa sola est Dei, in qua omnes relucent ideæ: quæ & est ipse Deus essentialiter; sed quatenus repræsentat respectus ad exteriora, dicitur distinctionem habere. Qui hæc scire cupit, quantum nobis datur, in Metaph. scrutetur.

Plato in lib. intitulato Parmenides, de Vno & de Idæis. Arist. ipse concedit 1. phys. t. 42. & 1 de gen. & cat. t. 18. quod Parmen. qui omnia posuit vnũ, fecit duo principia, & duo elementa, Ignem, & Terram, ergo vnum omnia posuit in primo Ente tantum, vt Plato testatur contra mendacem Arist.

X. Sed argumentabamur in principio, cur Deus permittit peccatores, & pulices, & serpentes, tot sectas, & hæreses, & mala: quæ principibus humanis permittere, nedum facere, imputatur ad impietatem, & nequitiam maximam? Et quare eas creat res, quas prænoscit fore malas, & damnandas, præsertim animas Infetis puniendas? Ite ad Metaph. & hoc agnoscetis. Hic vidisse sufficit, quòd mala physica non sunt respectu Dei, & totius: & quòd malum essentiam non habet, sed respectum, & quòd proles est Nihili, non autem Dei summi Entis; qui vtitur his, quæ non sunt, tanquam iis, quæ sunt, ad rerum distinctionem, & melius. Et quòd muscæ, vespæ, serpentes, aliáque huiusmodi sunt ad mouendum aërem, & ad exercendum nos, vt simus vigiles, & sagaces, nec stertamus in

Cur & ad quod noxia animalia, aliaque vocata mala.

ocio aliósque ob vsus. Profectò palàm est, quòd nisi molestiæ, fastidiaque essent in Mundo, semper dormiremus, & ociaremur, & ignorantes fieremus: Omnis enim indigentia, ac necessitas, schola virtutis est. Ecce nisi sterilitas, & fames euenirent, non discurrerent homines per mundum ad quærendum victum, aliaque necessaria, nec proinde agnoscerent Deum in tot mirabilibus effectibus illius: scientiaque esset exilis, modicaque: quæquidem post noui Orbis inuentionem mirificè multiplicata est. Si bella non euenirent, essemus ociosi, stolidi, pigri: morbis in iuncturis, aliisque membris tumidi: Tyrannides præualerent: peccatores non punirentur: Virtus non exerceretur. Si disceptationes, & hæreses non essent, nunquam subtiliter Veritas examinata patesceret. Ergo quoniam pigri sumus ad opera Dei contemplanda, & Veritates diuinas percipiendas, permittit Deus hæreses, vt inquit Apost. cur autem per hæc mala animus humanus ad probitatem euehitur, & non spontè, in Metaph. dicitur: & eius conditio admonet. Prætereà multis animalia, quæ vocamus noxia, & inutilia, seruiunt vsibus, partim notis, partim ignotis; & quæ non sunt ad hominis vsus, vtilia sunt equo, & asino, aut auibus, aut nido. &c. nobis autem ad considerationem conferunt. Videntur autem noxia, & mala entia multa, quoniam noxia sunt ex parte corporibus, non animis, ex hoc proficientibus. At si totum contempleie, plus nobis prosunt, quàm obsunt: si autem Mundum consideres; longè magis prosunt. Nos autem iniusti sumus iudices, propterea quòd putamus, omnia facta esse ad nostram tantummodo vtilitatem; & quæ nostris vsibus non palàm seruiunt, frustra esse dicimus, & vana: quæ autem nocent nobis, appellamus mala prorsus; sed profectò res nulla nobis alicui non est vsui, sed nos modum ignoramus. sicuti nos ignari intrantes in Apothecam Aromatariorum, & Pharmacopolarum, res multas videmus, quæ nobis videntur nulli esse apta vsui: & ibi esse quodam casu; Sic & aliorum artificum officinis; At cum posteà artificis vsus, & opera spectabis, ad multas vtilitates extare eas intelliges. Vngulæ, & pili videntur superfluitates: at si spectes vsum eorum, obstupesces admirando. Idem dicemus de vniuerso, quòd est officina Dei: vbi si oscitanter contueris, nihil sapis, intelligisuè. Sin vero philosophari cæptes, inuenies valde à proposito ob vsus mirificos esse ea, quæ videntur casu fieri; sed non omnium rationem reddere poteris. Nam & Angeli, qui etiam vident Creatoris opera magis intrinsecùs, vix omnium rationem reddere norunt. Ergo æstimare debemus omnia isthæc mala, physicè respectiua, ac malorum moralium permissiones, odij, mendacij, mortis, insidiarum, magnos plurimosque esse in vsus; Deique Statuæ, quæ Mundus est, seruire loco vmbrarum, & interuallorum: aut sicut semitoni, & metaphoræ Musicis, atque Poëtis: qui per se sunt vitia, sed cer-

tis coapri locis sunt ad magnam venustatem. Pœna quoque mendacium & iniquorum, iustitiam manifestam reddit: hortatur gentes ad bonum, & est spectaculum spiritibus abstractis. Pœna vero, & afflictio bonorum, est causa coronæ, & gloriæ, sicut militibus prælium ærumnosum.

Vsus Impiorum & animalium; ipsorumque pœnæ.

Quod animæ ad prælium, non ad pœnam, ac meritorum comparandorum gratia, corporibus, dum creantur, immittuntur, inferius docebimus. Impij seruiunt piis ad exercitium, & gloriam; & quæ accidere ex peccato antiquo, & quòd bruta participant mala nostra, quoniam nostra sunt instrumenta, & res.

Non igitur extant in Mundo mala ex negligentia, aut inertia, aut ignorantia, vel impotentia, vel crudelitate Dei: sed propter fines altissimos, partim nobis cognitos declaratosque in Metaph. sed plurimum ignoratos. Tandem qui sapientior est Deo, & meliora facere potest, Deum emendare potest. Audi tu Achitofel, qui neque culicem formare scis, neque ad quid sit nosse: sufficere debet Politico viro scire, quòd Deus est; & non æmulari prauos, & malignantes; alioquin te facis vas iræ Dei, & seruies pro contumelia, & excremento, & carnifice, & satellite, & scandalo: necessario, vt dicit Euangelium: ad magnum vniuersitatis opificium; tibi vero exitiali.

Necesse est vt veniant scandala.

Nequitia, & inertia est Principis, permittere mala, ex quibus nescitur, nec potest elici bonum: vnde permittere mortem innocentis, peccatum est illi; non autem mortem vitulæ, quoniam hinc relicit nutrimentum hominum. Deo autem, qui scit, ac potest ex malis bona semper elicere, virtus est; & quidem Lucretiæ iniuria, & mors Decij, & persequtio Dauidis, docere possunt, omnes euentus malos esse occasionem boni; & vbi Princeps potest, & scit hoc, itidem facit quando lex, sapientior illo, contrarium non iubet.

Cur permissio mali non detrahit Deo quippiam; hominem verò constituit iniustum.

Nec te moueat, quòd Deus concurrit ad actus peccaminosos, vnde Caluinus Deum blasphemare seipsum, cum homo blasphemat, dicere cogitur. Nam Deus dat physicè virtutem agendi, & actionem, & determinationem, citra coactionem, ad actum pium: non autem determinat ad peccaminosum: non enim impellit, ait. Eccl. 15. nec tentat, ait S. Iacob. 1. (idem D. Thom. in 2. dist. 25 q. 3. ad 3. & D. August. in Resp. ad ar. sibi impos.) licet posteà ordinet peccatum ab bonum. Non enim vult peccatum per se nec per accidens: neque peccatum fieri, nec esse. Sed ex quo est iam vult vt sit occasio boni & ad bonum, acceptant sic à Deo, non data à creatura propter bonum. Vide centonem Thomisticum.

Nota.

HOMI.

Hominem animo diuino immortalique donatum esse: eique aliam post hanc vitam conuenire: ideóque Deum præcipuam illius curam gerere: seseque illi manifestare, per rationes sensatas, ac credibilitatis euidentiam conuincentes, nouasque, Politici docentur: ac ad melius agnoscendum Religionem eleuantur.

CAP. VII.

QVIDEM vnquam hominem meliorem Sole & Stellis & Cælo, si animata sunt, vt Cæli, nedum Virtutes cælorum, laudare nomen Domini dicantur, existimare audeam, vt Philosophorum vulgus credit. Nam ex ratione, & Scripturis, vt etiam Caiet. optimè concludit, pro comperto habemus, Mundi partes omnes tanto præditas esse sensu, vel infuso, vel assistente, quantus cuiusque sufficit conseruationi. Corpora autem Cælestia etiam intellectiua viuere anima assistente, ac mouente, non informante; (quod sufficit ad animam Platonice acceptam, vt doctè S. Thomas obseruauit,) quæ melius sic viuificare potest corpora illa nobilia, lucida, permanentia, quàm nostra opaca, vilia, ac moribunda. Itaque corpora illa fœlicia esse: propter animos, qui ibi inhabitant, vt Peripatetici multi cum Aristotele opinantur, & Angelicis intellectibus cælestia sic animari, & informari: Origenes, & Philo, & Plato, & D. Hieronymus, aliíque multi fortiter asserunt. Et quamquam seruiant cælestia homini sicut tectum, & signa, & influant lucem, & vitam, & motum inferioribus rebus cunctis, hoc non ostendit, ea esse nobis seruos, sed Dei administratoriorum spirituum organa, & nobis beneficas causas. Quos autem vsus nobis præstant, Deo seruiendo præstant; nec nobis modò, sed cunctis rebus inferioribus itidem seruiunt, influuntque. Et licet res omnis nostri gratia facta sit, tamen omnium aliarum gratia extat. de quo inferius. Et profectò conuenit Solio Dei, domicilioque Angelorum sic viuum esse, non autem mortuum, vt quidam opinantur. Idcirco, inquam, Deum illorum curam habere maximam, ibique eius

Si cælum, & stellæ sunt animatæ, nobiliores sūt homin sed homo omnibus præstat cæteris creaturis corporeis.

familiam habitare, ipsumque seipsum, & gloriam suam manifestare Intellectibus abstractis in lucidissimis mansionibus non ineptè credunt cunctæ Nationes, vt Arist. 1. Cæli testatur, & Psaltes canit. *Deus* [illegible] *m noster in Cælo &c.*

Psal. 115.

II. At vidi inter Creaturas, quæ super terram, & aquas, & aërem incolunt, hominem esse nobilissimum; animoque ferè diuino, immortalique pollere. Nec Deo vilitatem esse, sed gloriam, & virtutem, quòd se manifestat homini, eiusque peculiarem habet curam, sicuti sacræ historiæ innumeræ testantur indubitanter.

Prima ratio pro diuinitate hominis. A præstantia supercuncta animalia, & corpore astres, quàm maxima.

Et dixi, homo non superat viribus potestate que cætera animalia, cum equus, & leo, & elephas, & bos, & aper, & canes multi aliaque animalia sint eo robustiora, viribusque vincant. Nec sensibus exterioribus, cum Aquila acutius videat, & longius, & validius; quippe quæ Solem intueri potens est: & Lynceus, & Capra. Canis longius, & melius odoratur venationem, distinguitque odorem hominis, & belluæ. Lupus & sagaciori, & distantiori præstat auditu, sic & mus, multaque animalia. De Gustu autem, ac Tactu, concretioribus sensibus, certitudo non extat: Quamquam Aristot. affirmet, hominem tactu cætera animantia superare: Vidimus enim Araneam mirabili dexteritate, & gracillimo tactu contrectare, ac texere retia sua ad captandas muscas. Apes vero mel, & ceram tractare subtilitate multa, distinguentes ea, ac cellas fabricantes mirificè. In gustu vero præpollere illa videntur, quæ rerum sapores discernunt non apposito sale, & igne, alterantibus natiuos sapores. Multa autem videntur illis dulcia, nobis vero amara; & multa nobis fœtent, odoratu stupido præditis, quæ canibus, sagacissimè odorantibus, olent. Quapropter in obstinatione quis persistens pro brutis, conuinci non potest, quòd nos tactu meliores simus, nec gustu. Tactu prætetea scientiarum sensus non habetur apud omnes Philosophos: quamuis ipse demonstrauerim, sensum omnem esse quoquo modo tactum, diuersis actum modis in organis diuersis. Nec tactu molliores, vt dicunt Peripatetici, licet parum sibi constantes, semper videas sapientiores: sed eos, qui cerebri cellas mellius formatas habent, spiritúmque tenuiorem, ac puriorem, facilem pati, ac moueri omni motione: quæ non interrumpatur à fuliginibus interuolantibus, nec à celerrima Spiritus deficientia, eiusdem exhalatione subita eueniente continuo, sicut accidit prauè reminiscentibus, tenuissimisque hominibus.

Minor propositio, ab arte mirifica hominis.

Sed è contra inuenio in homine tantam sane Diuinitatem: quòd cùm neque pilis, neque plumis, neque squammis coopertus sit, nec armatus cornibus, & dentibus, & rostris, & vngulis, sicuti belluæ; ac nascatur imbecillimus, ita vt nec moueri

possit; nec mammillas prensare: sed iners, vilis, plorans, nudus nil sibi auxiliari valens, neque moneri, sicut cætera animantia: modico tamen post tempore tanta sapientia donatus euadit, quòd domat omnia animalia, seipso potentiora vincit; imperat leonibus, elephantis, auibus, piscibus; omnibusque vtitur: & de eis sibi seruit, & nullis ipse seruit: efficit ex illis ouilia, greges, armenta, ea consumit, vescitur; vtitur carnibus, fructu, pellibus, cornibus, ossibus, & viribus eorum, & motu, equitando, venando, currus ducendo, pistrinosque. Et quidquid libet facit de illis, deque toto inferiori Mundo; ita, quod eorum quasi Deus apparet. Domat enim metalla, efficit arma ex eis, & instrumenta vincendi lapides, montes, terram, arbores; & ex eis efficit domos, ciuitates, arces, viridiaria, syluas, & hortos ex arboribus, & herbis; fruitur cunctis rebus adeò mirificè, quòd animal nullum rem minimam ex his vnam facere nouit.

Ars autem hominis sic mirabilis est, quòd benè ostendit Diuinitatem in nobis. Ambulat homo per mare, sicut per terram; domat Oceanum, & Ventos; ambit terram nauigio: Nautica cartha, & magnete seipsum in tenebris regit: nouit sidera, & terras, quorsum vadit. Tonat in bello bombardis, & archibugiis instar Iouis: obedientiam ab equo exigit celebrem ad quemcumque actum: Orbem occupat, subiugat, peragrat, intelligit, videt, regit, tanquam Deus ipse sit inferioris Mundi. *Pressius argumentum ab arte.*

II. Verùm Ars tractandi ignem; qua domat metalla, totque parat instrumenta artium cunctarum, belli, & pacis: se calefacit: dapes coquit: condit sale, & pinguedine ferarum, & arborum, tanta profecto industria. Et de nocte facit diem in suis habitationibus. Res quidem nulli conuenientes animanti, excepto homine; quamuis manus Simia, & Vrsus habeant, sed non adeò industres, quia Instrumenta sunt animi diuini scientis vti: vtique signum est, mirificè indicans hominis quasi Diuinitatem. *Confirmatio prima ex pyrotechnia.*

III. Sed Scriptura deinde, qua homo futuris, & absentibus, in cartha suas significat cogitationes, & doctrinas, leges, dans linguam doctissimam rebus inanimatis, longe magis ostendit pius diuinæ excellentiæ humanæ. Et longe magis lingua, quam horologio dat ad distinguendum, & significandum, sicuti, & quæ in sphæris efficiuntur cælestibus: vt omittam interea, quòd quidam volatiles fecere columbas ex inanimata materia, & aquilas, & statuas mobiles, vt pridem in Germania. Et alij non solum Deo Duce, sed paratis sibi alis artificiosis in æthera volarunt, vt Dedalus, & nupertimus Calaber. Nec longè absunt ab hac arte portentosi funambuli. *Confirmatio ex scriptura.*

IV. Sed longe mirabilius est absque alis in cælum se se attollere: signare in eo Aequinoctia, & Tropicos, & stellarum ordinem, ma- *Confirmatio ex Astronomia.*

gnitudinem, distantiam, & cursum, & influentias ipsarum particulares: & aliis prædicere, quando erit Ecclypsis luminarium, quadrati aspectus, sextiles, trigoni, & configurationes variæ, & magnitudines, & durationes; & pluuias, & ventos, & prælia, & penurias, & mutationes in terra, & in mari, & in aëre, tam mira sagacitate. Indicium profectò maximum, quòd pertineat ad nos cælum, quòdque similes fœlicibus illis simus intelligentiis, quæ sursum inhabitant, cælestiaque curant.

Confirmatio quinta ex animaduersione exorbitantiarum. Vide obseruationes Abrachis, Timochari, Hipparchi, Menelai, Ptolemæi, Albategni, Arzachelis, Profati, Alfonsi, Peurbachi, Regiomontani, Copernici, Tyconis; mirabere hominis diuinitatem.

In eo autem maximo cum stupore hominis Diuinitatem admiratus sum, quòd quando Deus mutationis aliquid in cælo facit, subitò ipse homo illud notat, nouasque tabulas construit cælestium motionum, eleuationum, depressionum, stationum, retrocessionum, velocitatum, tarditatum, regularitatum, irregularitatum eorum; nouosque circulos, & circellos, & librationes, & sphæras, & excentricitates ad calculum inuenit, apponitque: docet, ac metitur Apogeorum mutabilitatem, figurarum stellatarum confusionem, & excurrentia puncta cardinalia, aliaque id genus mirabilia, quæ prorsus eueniunt secundum mensuram calculi, quam sapiens Mathematicus excogitauit. Ecquis non exclamaret in laudem humani animi; sagacitatem adeo diuinam in ipso conspiciens?

Confirmatio sexta ex metiendi magnitudinem, motum, situm, ratione.

Quid quando ex Lunæ parallaxi eius distantiam venatur, & diametrum Terræ, & ex Ecclypsi pariter Solis quantitatem metitur, & Lunæ, & Terræ simul: & cuiusque distantiæ tantillum sciens, totam ex tantillo venatur, demonstratque? Nonne diuinitatem tunc sui Intellectus pandit? Quænam, quæso, bellua, vel minimum horum nouit? vel ludere saltem latrunculis, aut paruam metiri planitiem? Vel &c.

Confirmatio ex artificio mechanico.

Mirifica æstimatiua animalium, industriaque est quasi nihil ad diuiniorē hominis Rationalitatem.

V. Operantur quidem mirifice animalia quidquid eorum prodest vsibus: aranea, apes cellas, aues nidos: habent Reip. & religionis quandam imaginem, vt Elephanti: sed hæc omnia facit homo longe melius, & adeo plura, ac meliora quòd non potest videri nisi Deus, si comparetur illis. Inspice, quæ fabricantur retia ad capiendos aues, & elaboratas, texturas, picturasque sericeas mulierum, quod non modo cum Aranea contendunt, sed cum cum tota natura. Cellæ autem à cæmentariis ædificata, & arcæ, & vasa, nunquid opificio Apum cedunt? Quid de nauibus, horologiis, typographia, bombardis, de equestri; aliisque artibus non miteris Diuinitatem? & tamen hæc omnia rudes homines tractant. Scientiæ autem insuper Deo simillimum faciunt hominem.

Confirmatio. Ab instrumentis coniunctis.

At ingratus homo cæcusque, æstimat se belluis persimilem: negatque diuinam & durabiliorem sibi inesse animam. Sibi quidem, & Creatori magnam infert iniuriam quilibet Epicuræus. Quem à propria deceptione ipsa manus vendicare potest, quæ instrumentum est Intellectus, negata belluis: similiter & vultus ere-

ctus, spectans in cælum, indicia sunt manifesta, quòd nobis animus cælestis insit, aptusque coniungi Superis, & operari in terris quidquid natura vbique ostentat: imitarique. Alia quidem animalia collum longum habent, vt cibum sub aquis desupet capiant, vel serpentes colubros, absque læsione, vt Anates, Cyconiæ, &c. Aliâ verò agilitatem ad cursum, quoniam timida sunt, fugaque se defendere opus habent, aut cibum tenuiorem inquirere, vt Ceruus, & Lepus, &c. Alia visum acutum, vt procul videant escam, quoniam in sublimibus habitāt, vt Aquilæ. Alia vero alias dotes; quæ sane omnes mortalitatem sapiunt, significantque, & aptitudinem ad conseruationem mortalis vitæ. At homo figuram habet, atque manum; quæ ipsum dignum, aptumque adspirare ad cælestem vitam, & diuina operari opera, indicant, vt alibi ostensum est: Animumque ad talia natum; sicut si videris instructum cythara, aut falce, dicis aptum cytharizare, aut metere: sic manu, & vultu humano, ad diuina aptam.

VI. Illud etiam admirabilius vidi: quòd animal penè omne aliqua pollet præsagitione aliud præuidendi pluuias, vt Corui, & Boues: Alcyones verò maris tempestates: Formicæ hyemem: Hyrundines regionis apricitatem, &c. Sed hoc est quid valde exile, exiguumque, si respicias ad naturalem hominis prophetiam, quam per Astrologiam acquirit, aliasque per artes diuinatorias, & per politicam prudentiam. At supranaturalis animalium data est nulli: solus enim homo se reputat immortalem, religionem retinet, cultumque Dei veri omnipotentis: scit, quæ Deus missurus est hominibus mala, vel bona, non ex passionibus aëris, aut Cæli sed per reuelationē Angelorum & Dei: eiusque sagacitas talis est, quòd propriam intelligit immortalitatem: quodque post mortem illi altera conueniat vita, & præmium, & pœna, bene, maleque factorum. Et quidem Aristot. impius, qui alteram vitam non agnoscit, Paradisumque, & Infernum pro fabulis habet, contra piam Socratis, Platonisque philosophiam; nihilominus affirmat prophetias Sybillarum; similiter & Galenus, cui anima videtur mortalis: & quamquam eas tribuant intemperiei atræ bilis; tamen cùm atra bilis, & calor, & aër, & Cælum, sint stupida, insensataque entia iuxta ipsorum decretum, cognitionis expertia, non possent cognitionem nobis lagiri futurarum rerum tam mirificam. Nec si sensu polleant exquisito, vt Telesio, & Hipp. & Anaxagoræ videntur, possent Messiam prophetasse, & sæculorum nouitatem, vt nostris cum Vatibus etiam testatur Cicero, & Plato, & Plutarchus, & alij innumeri de Sybillis; neque tot Regnorum destructiones, & Religiones, & Resp. quin etiam nominatim, vt Isaias de Cyro prophetauit. Quæ omnia tribui partis inferioris passionibus nequeunt, vt habetur in Metaph. sed bene parti illius diuinæ, cui Deus influit cognitionem arcanorum suorum. Stel-

Hæ rationes probāt immortalitatem: priores vero diuinitatem omnes commendatunt.

Probl. sect. 10.

Isai. 30.

læ quippe, & aër tot ante sæculis præsentire, ac significare ista nequeunt, vt alibi ostendimus, cùm præsertim arcana sint prouidentiæ non autem prouisarum creaturarum. Et quid dices, ô Aristot. quando apparent Prophetis visibiliter vigilantibus Angeli, & loquuntur cum eis per horam, vt Zachariæ, Petro, & aliis, ac nouissimis Sybillis, Catharinæ, & Brigidæ euenit? Numquid hoc extra se facit calida atra bilis, quæ intus potest tantum: itidem & pauca? si negas historias: euentus, & rei natura te comdemnat, vt in cap. 11. 13. 14. & 16.

Argum. 2. Rationalitate intellectiua, & vera Religione super sensitiuam æstimationem animalium longe præstantiore, sicut proprium supra metaphoricum.

VII. Vidi etiam omnibus prope belluis aliquem inesse vmbratilem discursum sensitiuum, non autem mentalem; aliquamque sagacitatem prophetalem, & quasi Religionem naturalem, circa res pertinentes ad mortalem vitam tantummodo, non autem ad immortalitatem. Aliter enim contemnerent cibum, & coitum, & seipsas, totamque mortalem vitam, vt facit homo deditus Religioni, & contemplationi. Hoc ergo indicium est magnum, homini immortalitatem conuenire. Natura enim non dat curam superfluam, & continuam anxietatem illius rei, quæ non conuenit illi, cui dat eiusmodi curam. Profectò infælicissimus esset homo supra belluas, viuens perpetuò sub timore Inferni, & ambitione Paradisi, ieiunando, affligendo seipsum, inquirendo, colendoque Deum, & legibus se astringendo; nisi aliud sibi bonum conueniret, quàm quod brutis: quæ hac vita fruuntur expertia sollicitudinis tantę, liberaque spe, metuque inani.

Argum. 3. Ex Religionis promissis, & assecutione non inani.

Nec bona tẽporalia sufficientia sunt Religionis præmia. Religiosus enim contemnit corpus, & honores, & delitias, & rem, vt contempletur, colatque Deum. Omnis autem scientia est Religionis particula; ac partim hosce effectus quęlibet contẽplationibus efficit. Nec scelesti, ignarique decepti tantùm hoc munus obeunt, sed sapientissimi hominum, & optimi. Contemnere igitur hanc vitam propter fiduciam in altera meliori, cùm vanum non sit, affirmandum est euidens nostræ immortalitatis indicium.

Ex humoribus, sensualique portione animæ Religionis studium insurgere haud quaquam posse: Nec probationes eius aliunde, quàm à Deo.

Nec quidem caliditas, tenuitasque spiritus attrabiliosi hoc vanum in nobis consilium ingenerare posset. Nam veri sapientes id consulunt, operanturque, non autem sophistæ: Item pii, iustique, non autem impij. Et illi dicta sua comprobarunt miraculis, & sanguine, & manifestis experimentis, & alloquutione Superorum. Nec inuenias qui velit pro Arist. dogmate, aut Galeni, mortem subire: sed pro Christo, & eius nouo & antiquo Testamento millies mille. Et quanquam alij Legislatores falsi ita sibi conpararunt fidem, & amorem populorum, quòd multi pro eis subeunt mortem: subeunt quidem [illegible] in quantum credunt, veram esse Religionem alterius vitæ; ex quo innotescit, quòd à quocunque alta veritas prædicetur, vires mirificas habet ad conuincendum iudicium humanum.

& sic Religio vera ad euidentiam suæ credibilitatis erigendam: mendacium verò subsistentia, atque certitudine eiusmodi caret.

Quapropter inquam, quòd cùm omnis rerum sensus, & scientia sit quidam splendor, vel opacatus, lucis primæ sapientiæ, idcirco animalium cognitio indidem dependens, nostræ aliquo pacto similis extat: Itaque habent quodammodo Religionem, prophetiam, medicinam, militarem, Rempub. (& vt Lactantius, Osius, Plutarchus, Porphyrius, aliique asserunt, sensualem discursum, quem S. Thomas vocat æstimatiuam) sed ità valdè inferiores nostris, quòd debent vocari metaphoricè, quippè relatio his est omnibus ad præsentem modò vitam. Heliotropia herba Solem colit, & cum eo amorosè gyrat, oliuæ, & tiliæ, salices, & lupini comas ad Boream vertunt dum Sol ad Tropicum Cancri properat; & cùm eò peruenit, conuertiturque ad Austrum, ipsorum quoque comæ vertuntur in Austrum. Multæque sequuntur Lunæ motum, seu longitudinalem, seu latitudinalem: & folia diebus crescentis Lunæ pares crescunt numero, & cum decrescente minuuntur. Sic aliæ aliarum Stellarum: & lapides, & belluæ cum eis sympathiam habent. Porrò Elephanti Lunæ genuflectunt, & se lauant à coitu, quasi lustraturi. Et Apes æstimandæ sunt Religionis vmbratilis participes, quando & fucos habent quasi Sacerdotes; & excubias, & intimationes ad dormiendum, surgendum, & operandum: Formicæ in interluniis ferias. Sunt animalia, quę colorem mutant augentque crescente luna, & deficiente minuunt, in India. At ergo istorum vmbratilis religio extenditur tantùm ad præsentis vitæ commoda: alioquin nobiscum communicarent in tanto negotio, sicut nos cum Angelis. Item propter partum, & coitum omnia missa faciunt, spernuntque. Sensu ergo, ac sensuali passione ad ista ducuntur (quidquid indoctè fabuletur pro eis Mahometes.) Agnoscentes Aues Solis beneficium, qui ipsos ad propria excitat opera, & timores tenebricosæ noctis expellit, ei arrident canuntque: Elephanti verò amant Lunam, quę ipsis noctu suas ad operationes lumen præbet. Idem Lepores forte faciunt, quia nocturni sunt: Herbę vero conuoluuntur ad sidera tanquam propter voluptatem, quam in se percipiunt ab ipsorum radiis eas penetrantibus; & propter quasi sensum, qui in eis excitatur. Sed nequaquam asserendum est inuisibilis Mundi Monarchæ inesse in eis notitiam, aut amorem, nisi per hyperbolem, sicut Hier. & Tho. dicunt; *Omnes creaturæ sentiunt Creatorem imperantem & Amant plusquam se ipsas.* His enim donis mouētur ad opera omnia, concurrente Deo intrinsecus ad eorum actiones cunctas. Omnia namque sunt à Deo, per Deum, & in Deo: Et propterea Ecclesiastes cum numerasset Elementa, & omnia opera Dei, subdit; *Omnia hæc viuunt, & in necessitate obediunt ei.* De his in c. 9.

Argum. 4. Ex differentia veræ Religionis, & rationis humanæ à brutali, vmb. atsli, caducaque.

Triplex cultus declaratus in cap. 9.

M. Alb. in lib. de homine sensum gustus, & tactus dat plantis: vt olim Pythag. & Niphus post 8 in Matt. 1. 2. q. 109. art. 3.

Et hæc cogitans, eorum incusaui zelum scientiæ inopem: qui ne-

Negate manifestas Veritates, est suspicionem de incertis nutrire. Et in'm'cū in sua confirmare opinione.

gant discursum syllogisticum (vmbratilem (brutis, positum à D. Thoma, & Basilio, & Lactantio, & Ambrosio, & Philopono, Themist. & Auicen. & Arist. in 1. Metaph, vbi etiam D. Thomas probat, quod omne animal habens memoriam, habet prudentiam, quæ absque discursu, vel sensitiuo, non est; qui vocatur æstimatiua: & qui negant Religionis elephanticæ analogiam, & prædictionem, quasi prophetiam, auium, nè fortè cogantur eis rationalem immortalem animam concedere? Vnde Macchianellistæ implentur malitia, quia negantur eis manifestæ veritates. Et dixi, Si concedunt qualemcumque prophetiam naturalem brutis, cur non etiam, consimilem rationalitatem sensualem, & vt supra diximus, metaphoricam? In Iob. cap. 38 dicitur. *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? Et quis dedit Gallo intelligentiam?* & nunquid non rectè dicit Ecclesi. 1. *à Deo prima sapientia est omnis sapientia, quam effudit super omnia opera sua?* Quod si ita est; similis est in cunctis proportionaliter. Diuinitas ergo hominis ex horum proprietate, & aliis principiis venanda est, vt facimus nos; & non à negatione alienæ entitatis. Immortalitas vero iam ex eisdem patuit.

Argum. 5. Ex Dei cum homine commercio, & amicitia, & reuelatione probanda in c. seqq.

VIII. Verumenimuero argumentum Iesu Christi contra Sadduceos, euidenter conuincit super omnia efficacissimè immortalitatem animorum. Si enim Deus Moysi se manifestauit dicens, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, existimandum omnino est Abraham, & Isaac, & Iacob viuos esse. Secus enim dedecus, & probrum Deo esset, vocari Deus non entium, & mortuorum. Hoc autem valet ad omnes. Cùm enim declarauerit se Deus hominibus patrem, ac Deum ipsorum: ignominiosum esset ei dici Deus, & pater illius entis, cui breuissimo tempore conuenit in vita manere: at postea in morte permanendum est in æternum. Quod autem Deus se se hominibus ita declarauerit, in superioribus ostendimus, & inferius magis patebit: Quòd scilicet id negare maior est impudentia, quam negare Romam in Mundo esse. Dauid quoque ist hoc argumentum perpendit, cum dixit, *Domine quid est homo, quia in notuisti ei?* Et profectò idem argumentum perpetuum bellum gessit in animo meo: & vires vehementer exercuit in considerationibus meis. Dicebam enim: Quid nostri indiget Deus, quod se nobis velit manifestare, & insuper fieri homo? Sed contemplatus deinde, quòd Deus fecit Mundum, cuius non indigebat, tanquam indigeret, & tot lapides, feras plantasque fecit, tanquam illarum indigens, cùm non indigeret, sed tantum propter suam ingentem bonitatem: quæ non inuidet esse rebus, quas nouit posse esse, etiam intra suam infinitatem, sed omne quod vult esse, ex possibili deducit ad actum, iuxta mensuram suæ possibilitatis in mente ideali Altissimi præuisæ: sic negandum minimè itidem est, quòd hominis nihil indigens, se tamen homini ostendat (sed de hoc rationes plures in Metaph.

Argumentum à reuelatione roboratur.

quo-

quodque hominem, relinquentem cultum veri Dei, permisit Deus seruire lapidibus, & serpentibus, vilissimisque rebus, vt agnosceret, quid intereſt Altiſſimo ſeruire, ac rebus abiectis. Ac deinde miſericordioſiſſimè eidem omnia mala experto, opem tulit. Religio analogica ergo beſtiarum eſt ſeruire creaturis, melioribus ſe, à quibus mortalia conſequuntur bona. Hominis verò Creatori, à quo etiam immortalem ſperat fœlicitatem, quam nulla cratura dare poteſt, quin neque immortalitatem, vel fælicitate carentem.

Præterea graue argumentum pro hominis immortalitate in Philoſophia noſtra ſcripſimus. Nullus effectus ſuper ſuam cauſam eleuatur. Si igitur Anima humana eſſet *elementorum temperies*, vt Galenus affirmat, plurimique Peripatetici, aut *harmonia*, aut *ſanguis*, aut *forma materialis*, aut *aër ſpiratus*, vt alij dicunt, aut ſolummodo *Spiritus calidus tenuis ſenſitiuus* Teleſij (licet is etiam addat *Mentem à Deo immiſſam*) *ingenitus à Sole*: Nequaquam poſſet homo intelligere pluſquam elementa, & Solem, nec appetere rem infinitam, neque ſuper elementa; vt experimur in brutis; quæ aliud non attendunt, quàm præſentem conſeruationem, nec erigunt ſe ad contemplationem ſenſui ſuperiorem. Sed homo non ſolum intelligit Elementa, & deinde Solem, ſed vagatur ſuperius, & deinde magis ſupra cælum, & adeò ſuperius imaginatur, quod in infinitum excurrit. Vnde Democritus, & Epicurus, qui immortalitatem negant, nihilominus affirmant eſſe infinitos Mundos extra Mundum noſtrum. Indicium profectò euidens, quòd anima ſit ſpiraculum, & ſcintilla, & genus, (vt Apoſt. dixit) *infiniti Dei*.

Argum. 1. Pro hominis immortalitate ex immenſitate intelligentiæ.

Act. 17.

Porrò verè extenditur iudicium Intellectiuum ad hæc extra cælum infinita: ſicut Senſus Viſus ex imagine Stellarum intromiſſa oculis extenditur vſque ad Stellas.

Nec, vt Ariſt. docet, vana imaginatio eſt hęc. Etenim ex ſimilibus ad alia ſimilia ſyllogiſticè procedere in infinitum, non eſt opus caducæ, vanæque rei, ſed intelligentiæ altiſſimæ; quæ eouſque ſe ſe erigere poteſt. Hoc autem in Mathematicis menſuris palam fit: vbi huiuſmodi argumentatione arcana, natura, magnitudo, ſitus, motus, periodi, aliaque reconditiſſima Cæli, & Mundi attinguntur. Non ergo vanitas eſt, ſed diuinus animæ effectus. Et licet multa falſa imaginemur in hac extenſione: tamen extenſio non eſt falſa. Nam verè extenditur ad infinitum, quodcumque ſit, infinitè Imaginatio. Non enim vanitas noſtra poteſt plura inuenire, quàm natura habet: cogitamus ergo hæc ſub infiniti Dei lumine. Igitur cùm homo ſupra Solem, & ſupra Mundum ſe ſe erigat, Anima eius non erit effectus elementorum, & Solis, ſed cauſæ longè ſuperioris, & infinitæ.

Argum. 7. Ex vniuersalis, temporalis & entis notitia.

Idem probatur ex intelligentia præteritorum, & futurorum, & vniuersalium, & Idæarum; quæ non posset considerare sensus materialis, huic, & nunc alligatus organo, hoc tempus pro sua durationе habens, & has singulares entitates pro sua notione. Cùm ergo circumdet omnia tempora, & omnia corpora, & vniuersalia faciat, & sapiat sempiterna, non corruptibilia, ad vniuersalis Causæ æternæque pertineat genus, & gubernatum, oportet.

Argum. 7. Ex immensitate voluntatis.

X. Idem ostendit immensitas humani appetitus, cui non sufficit prædium, atque domus vna, neque Regnum vnum, neque tria, neque mille; & quò plura possidet, plura cupit. Verumque ac dignum fuit Alexandri Magni desiderium possidendi Mundos alios, quos Democritus reperiri prædicabat; magnanimiterque suspirauit, quod neque vnum ipse suæ adhuc subiugauerat ditioni. Indicium euidentissimum, quòd bonum mortale, finitumque nullum, sit adæquatum voluntatis humanæ obiectum: sed solummodo Deus, bonum æternum, immensumque. Quamobrem quique sapientissimi intelligentes, se non posse caducis saturari bonis, finitisque: conatu summo inuestigare Deum, infinitum Bonum aggressi sunt: Ideoque contempsere vxores, filios, venerem, bacchum, & rem familiarem, omnemque voluptatem missam facere, vt inuenirent æternum Bonum; quod omnis appetit Anima; procuratque sibi per libros, statuas, ędificia Ciuitatum, & Turrium, & Pyramidum, & Templorum, per famam, & legem, aliaque huiusmodi, quæ immortalitatem promittunt: sed cùm sint & ipsã hæc caduca, decipiunt. Sapientes autem, piique soli, per Deum, ac in Deo æterno æternari modò se posse agnoscentes, ipsum agnoscere, satagerunt, & adorarę, & admirari, laudare, & obsecrare. Hinc extat religio, quæ est ipsamet vera sapientia, teste Iob. *Colere Deum sapientia est*: & Dauid. *Initium sapientiæ est timor Domini.* Idem enim est timor Dei filialis, ac Religiositas in sacris Scripturis: quæ in solo Deo contentam facit Animam.

Ex proprio desiderio qui negant, simul probant sui immortalitatem.

Hem scelesti Macchiauellistæ (exclamare cæpi quando hæc consideraui) credite saltem vobis ipsis, dum quæritis Regnum, & Dominium, quo vos æternetis immortaliter, verè vos esse immortales.

Argum. .. ex potestatiuo Animæ.

Idem potestas animæ demonstrat, quæ nullis corporis cedit tormentis, & doloribus, nec Tyrannorum metui, & blanditiis, vt Attilius Regulus, Sceuola, Aristogiton, & alii sunt testes: nedum Martyres Christi. Si autem Anima corporea esset, vel corporis harmonia, aut temperies, statim vinceretur corporeis malis interemptiuis, &c.

Argum. 9. Ex pudore.

Nil mirabilius fecisse videtur Deus, quàm in pugillo cerebri Animam includere vastissimam: quæ super omnes, si essent, Mundos intelligit, apperit, capit, & potest, vt in Metap. Ergo hic non est verus locus animarum, sed apud Deum.

Præterea Verecundia, & Pudor, quæ vilis passio non est, vt indoctis apparet, sed custodia contra vilitatem, & mortalitatem, manifestè indicat, hominem Angelica excellentia, atque immortalitate supra elementa, supraque bruta præstare.

Siquidem non modò verecundamur de peccatis contra legem, seu rationem diuinam, & naturalem, & humanam, quasi à rationali in brutalem naturam visi cadere : sed etiam de parentela infami imò de abiecta, & paupere, & de patria vili, quin de rupto calceo, de camisia sordida, de verbo inepto, dante aliis occasionem peccati, aut vilipendij; hinc omnem impotentiam, omnem ignorantiam, omnem malitiam in se exhorret, aut tegit; & vilitates politicas, & morales, tanquam suam excellentiam dedecorantes, Mens odit humana. Quo circa ad mortem pro honore pugnat, quasi honos propriæ excellentiæ sit plusquam vita corporis, & esse. Id quod elementa non faciunt, nec bruta, nisi vmbratili modo. Leones de fuga, & Simii de contemptu videntur verecundari propter vmbratile participium primalitatum. At insuper homo verecundatur de cibo, & potu, tanquam de testimonio mortalitatis : cibus enim medicamen est contra mortem indiuidui: propterea homines non palam, vbi possunt, sed intra domum manducant, & bibunt, præsertim Sapientiores, & Religiosi. Magis autem de stercoris, & sputi, & vrinæ, & aliorum excrementorum emissione, quoniam mortalitatis sunt, & sorditiei, & abiectionis signa. Maximè verò de coitu, quoniam mortalitatis speciei est medicamen. Horum nec elementa, nec bruta verecundiam habent; ergo ab istis principiis mortalibus pudorem non contrahit homo, sed aliundè Mens ipsi diuina inest, immortalisque : propterea que molestissimè fert abiectæ, mortalisque vitæ non conueniens sibi consortium; non enim odiret, quod naturale est, nec puderet. Præterea etiam cùm à nemine videtur homo, proprias imperfectiones considerans, verecundatur, & dolet : & cum malè cogitat, aut malè operatur, aut malè patitur, mirificè, supra quàm passio fert, ipse sibi passionem facit, & displicet. Siquidem vt Horatius ait.

,, *Stat contra ratio, & secretam gannit in aurem.*

& Cicero. *Nullum theatrum maius conscientia &c.* Hoc autem ab Elementis non habemus, quæ non iudicant de culpis; ergo à diuinissima Causa, longè præstantissima, quæ maculas omnes in excellentissima sui imagine abstergendas, puniendasque decreuit.

XI. Verumtamen ego Intellectus humanus fluctuans, argumentum nullum certius, sensatumque magis, inueni, quàm experimentum aliorum, atque meum circa Angelos. Nam Argum. 10. Ex apparitione

ij

Angelorum &, Animarum, quæ infra probabitur &c.

vulgus me dubium fecerat, dum plurimi, quos ego non videbam, se vidisse has creaturas affirmant, ac Aristot. eas negat. Post examinatas multorum factas apparitiones, dixi. Si Dæmones nobiscum tractant, nos quærentes decipere, Angeli verò iuuare; verissimum est, nos esse immortales, ac post mortem ituros esse in societatem illorum, aut istorum; prout illis, aut istis nos per opera, & affectus reddidimus similiores. Terra quidem deorsum vadit, ignis sursum: ergo & anima illuc, vbi suam habet cognationem, cùm sit extra locum suum. Quapropter existimaui veras historias eorum, qui Angelos, & Diabolos, & Animas defunctorum sub aliqua specie vidisse, & alloquutos esse firmiter testantur.

Argum. 11. Ex bonorum, & Sapientum testimonio, supra testimonium scelestorum & ignorantium.

XII. Tandem certitudo maxima, quam viri sancti habent de Animæ immortalitate; quam & miraculis, & reuelationibus, & mortis cupidine ostentant, argumentum est efficacissimum. Non enim æstimare licet, Deum permittere, quòd decipiantur homines quiquem sapientissimi, sanctissimi, & optimi in Mundo per illusiones: at curet tantum, vt non decipiantur impiissimi Epicuræi, & Macchiauellistæ: & genus hominum hoc, quod est Mundi pestilentia, attingat veritatem: quod verò est sanitas, & fælicitas Orbis terrarum, corruat in falsitatem.

Ex errore, & inconstantia Arist. confunditur Machiauellista, negās cum Arist. Religionem, & Animorum multitudinem immortaliū. Lib. 1. & 2. de Ani.

XIII. Argumenta autem Arist. pro Animæ immortalitate, aut non extare, aut vana esse, aliquibus etiam Peripateticis visa sunt, adeò quòd me in contrarium potius adigebat, sicut Caietanum, & alios Græcos, & Arabes, & Latinos. Et posito, quòd sit verum fundamentum eius, non concludere. Ait enim: quòd quia Anima habet operationem non communicantem cum corpore, quod est intelligere, contingit ipsam separari, sicut incorruptibile à corruptibili. Et tamen probat, nunquam sine phantasmate posse intelligere, nec posse non esse formam corporis. Nec (addo) si absque illis intelligat, sit incorruptibilis, sed tantum separabilis. Nam quia nauta habet aliam operationem, naui non communem, potest ab ea separari: sed non propterea est incorruptibilis; Et spiritus quidem corporeus insidet, vt nauta, & tamen in aëtem euanescit. Nec quia intelligit vniuersale, sit aliud à sensu corruptibili. Nam vniuersalis notitia est puerorum, & à longe aspicientium, & singularitates discernere nescientium. Ideo illi appellant omnes homines patres; Et isti à longè visum Socratem, dicunt esse animal, & hominem, & postea propè, Socratem. Vnde S. Thom. in. p. probat Deum, propterea cognoscere singularia, ac minutissima omnia, quoniam cognoscere vniuersale, est confusum, & diminutum: & omnis philosophia, & Angelorum, & Dei cognitio intellectualis, probant posse intellectum particularissima, & minutissima percipere, & in hoc sapientiorem esse. Intellectio vniuersalis ideantis indicat immortalitatem;

Arist. hoc negat, solúmque vniuersale ideatum, proprium pueris, & brutis, agnoscit: quod nihil est, aut posterius rebus: vt alibi ipsóque, probauimus, teste.

Nec datur intellectus actiuus ea ratione, quòd in artificiatis aliud agit, aliud patitur; vtque vniuersale spolietur particularitatibus: nam in naturalibus idem agit, & patitur calor, & ignis quando sursum se mouet. Actio transiens requirit passum distinctum, non autem Actus, vt in phys. probatum est. Nec vniuersale realiter separatur, sed sentitur similitudo absque dissimilitudine, vt pemi odor non viso colore; quæ eueniunt non ex actione alicuius substantiæ abstractæ (vnde Peripatetici multi concludunt falsò vnitatem intellectus omnium hominum.) Sed ex natura organorum diuersimodè affici aptorum: & ex parua impressione singularitatum, in quo differunt; & multa vniuersalitatis, in quo conueniunt, vt etiam Durandus, & Scotus aduertere, de quibus vide Metaph. Quapropter logicalia, & vana videntur, quæ dicunt de Anima immortali, intellectu abstracto, vnico propterea in cunctis hominibus, Alex. & Themist. & Simplic. & Philoponus, & Auer. & Auic. Peripatetici. Nos verò adduximus argumenta sensata hic, & alia multa in lib. de Sensu Rerum, & in Metap. & in Quæstionibus Physicis, ex experientia certa manantia: quæ me, atque omnem intellectum conuincere debent de multitudine, & immortalitate Animarum.

Vnde resoluuntur arguméta Lucretij & Galeni, & Peripateticorum contra immortalitatem animæ humanæ.

Omnia verò argumenta, quæ Animæ mortalitatem suadent Lucretio, & Gal. & Peripateticis, facilè nostra Philosophia soluit, dicendo, quòd Anima, quam Deus infundit, inseritur Spiritui animali corporeo, tenui, mobili, sensitiuo, eius vehiculo, (vt S. August. Ambros. Lact. Greg. Nyss. & D Thomas etiam docet) totum verò deinde corpus possidet, sicut lux aërem, non dependendo à corpore; sicut lux informat aërem non dependendo ab aëre, vt S. Ambros. docet in libro de Bono mortis. Est enim infusa & nõ cõfusa Mẽs corpori, & Spiritui animali, quo tanquam instrumento vtitur, vt ipse dicit: & dum maculatur iste spiritus corporeus, vel decipitur, vel in rabiem agitur, aut ebrietatem, vel furorẽ, (ex quibus affectibus probat Gal. & Lucr. Epicuræus, Animæ mortalitatem) Anima, quæ in eo indita est, patitur & ipsa eosdem affectus; quamquam enim sit immortalis, est tamen passibilis per aliud patiens, cui inuoluitur. Itaque omne argumentum petitum à deceptione, obliuione, diminutione, augmento, & passione, quæ mortalitatem ostendunt; soluitur attribuendo has passiones Spiritui illi instrumentario per se; Menti verò à Deo immissæ, per accidens. Non ergo Galenus tantopere ea torqueatur ratione, quòd Cicuta occidit Hominem, vnde arguit Animam esse calidam temperiem: Spiritus enim corporeus affligitur, moriturque solus. Anima verò non

Ad Gal. arg. in lib. de plac.

potens abſque illo regere corpus, diſcedit à domo diruta, vbi amiſit commoditatem habitandi. Anima autem non dependet in eſſe à corpore, cui eſt infuſa, vt ait Ambroſ. ſed non confuſa, ſed in ſic operari. Nec Lucretium conuincat labor, dolor, tædium, ſomnuſque contra immortalitatem; hæc enim paſſiones ſunt Spiritus animalis, vt dictum eſt, per ſe; & Theophraſti anxia quæſtio, itidem ſoluitur; de quo alibi &c.

Ad Lucr. arg.

Ad Theophr. in q. phyſ.

Argum. neceſſarij. Appendix.

Probatio quòd Anima non habet contrarium.

Animam eſſentiari Poteſtatiuo, Cognoſcitiuo & Volitiuo, etiam Theologi maiores ſenſere.

S Aug. 10. trin. c. 11. M. p. ſen. d. 3 D. Bernard Damaſ. de fide. ort. lib. 2.

PRÆTEREA quæcunque moriuntur, aut habent contrarium, à quo corrumpantur, aut ex contrariis componuntur, in quæ diſſoluantur: aut ſunt corpus, quod diuiditur, & perit, ideſt per alia it corpora, comminutum in fruſtula: aut accidens ſunt: aut formæ elementationis, quæ corruunt: aut annihilantur, corruente elementatione, & ſubiecto. Mens humana horum nullum eſt; ergo non eſt mortalis.

Probatur minor. Eſſentialitates, ſeu Realitates, ſeu Primalitates, quibus eſſentiatur Anima, ſunt Potẽtia, Sapiẽtia, & Amor; Sed hæ nõ habẽt cõtrariũ: ergo, nec Anima habet contrarium. Probatur minor. Anima enim omnia poteſt, omnia ſcit, omnia vult. nec quid piam ſuo poteſtatiuo, aut cognoſcitiuo, aut volitiuo contrariatur. nec ab aliquo nocetur phyſicè per ſe, quo minus poſſit, ſapiat, & velit: ergo. Præterea poteſt, ſapit, & vult omnia contraria, calorem, frigus, humidum, ſiccum, cœlum, & terram, motum, & quietem, &c. corporea, & incorporea: ergo nullis eſt contraria; ſi omnia percipit. Hoc enim non inde fit, quòd ex eis componitur, vt putat Empedocles, & Galenus: alioquin extra illa, ſciret nihil imò nec illa, cum ſint ſciẽciæ expertia darent animæ, dum componuntur, vt ſciret; poteſt autem ſcire omnia; non ergo propter hoc quod componitur ex omnibus; Sed quia eſt imago, & ſpiraculum Factoris omnium, corporeorum, & incorpoeorum, vt Metaphyſ. docet: & mox patebit: ergo &c.

Reſp. ad obiect.

Opponuntur quidem Pontentiæ, Sapientiæ, & Amori, Impotentia, Inſipientia, & Diſſamor. Sed iſta non ſunt oppoſita actiua, ſed negatiua, vel priuatiua; quæ non ſunt, nec agunt, nec ſunt, niſi alio deficiente, vel præinſunt ex participio Nihili, quod non agit in rem factam, quam terminatiuè, non deſtructiuè, circumdat. ergo non datur contrarium Animæ deſtructiuum.

Reſp. ad aliam obiect.

Cum autem obiiciunt, Animæ contrarium, quoniam nimio æſtu, phreneſi, delirat, nimio frigore ſtupeſcit: labore minuitur: Ægritudine patitur in Poteſtatiuo, in Congoſcitiuo, & in Volitiuo: & mutatur cibis, vino, cicuta, vſque ad mortem: pueraſcit, iuueneſcit, ſeneſcit ſecundum ætatem: ergo corporea eſt; & & habet contrarium diſſolutiuum ſubſtantiæ, & Primalitatum, ſicut in animalibus ità in homine. Reſpondeo: quod iſtæ paſſiones ſunt Animæ, quatenus corpus informãt, inhabitatque, non perſe. In corpore autem humano non modò Mens immortalis, ſed etiam ſpiritus ani-

malis inhabitat, ſubtilis, corporeus, mobilis, calidus, participio Primalitatum donatus, ideſt vi, ſenſu, & appetitu, per quos communicat ſanguini, & ſolido in corporeitate, calore, cæteriſque qualitatibus elementaribus, non tamen oppoſitis, vt vult Galenus, componens calorem natiuum etiam ex frigore, humore, & ſiccitate, alibi reprobatus. (Hunc ſpiritum agnoſcit Hip. Gal. Ariſt. Teleſ. Stoici, & alij Philoſophi. Itemque Theologi Aug. Ambr. Lactan. Chryſ. Greg Nyſſ. Thom. Alb. & alij) idcirco alterationes corporis ſpiritum alterant, & per ſpiritum mentem afficiunt ita, vt non poſſit, hoc inſtrumento deficiente, corpus regere, & proptereà languor, delirium, imbecillitas, natiuitas, augmentum, & diminutio in ſpiritu fiunt: quæ videntur menti ineſſe. Mens autem per ſe non læditur, ſed per accidens, quatenus ſpiritus tenuitas, lux, calor, motuſque læduntur: à quo ipſa recipit phantaſmata ſeu notiones, dum corpus informat: cui per ſpiritum, quaſi vinculo vitæ, copulatur, vt bene Ambr. & Teleſ. & Aug. & alij, experientia duce, docuerunt. Mens autem, cum non ſit corporea, nec qualitatibus elementaribus prædita, ſed puris Primalitatibus eſſentietur, expers mortis in ſe eſt, quippe contrario carens.

Galenus in q Phyſ. reprobatus eſt.

Hipp. de form. fær. Gal. in com. & lib. de facul Ariſt. 2. de gen an. cap. 3. de cauſa Mot. Teleſ. 4. & 5. de Rer. Na. Aug. 7 & 12. ſuper Gen. Amb lib. de Iſac & An. & de Noe, & Arca, Lact. lib. de opif. Chryſ. in p. Theſ. hom. 11. Nyſſ. lib. de Vitibus An. Thom. 4. cont. Gent. c. 20. & 47 Alb lib. de Hom & 1 Metaph. Tract. 1.

Quòd autem Mens ex puris Primalitatibus eſſentietur, ſicut Intelligentiæ cæleſtes apud Peripateticos, & Angeli apud Plat. & Genij apud Plutar. ex eo probatur. Quoniam de ratione Mentis in quantum Mens eſt, non eſt eſſe corpoream, calidam, frigidam, humidam, mobilem &c. Sic enim ſoli, & omni menti hæc perſe conuenirent: at iſtæ ſunt paſſiones elementorum & corporum phyſicorum. Ergo non mentis, vt Mens perſe. Nec homo tam barbarus quiſpiam fuit, qui hæc de eſſentia Mentis eſſe diceret. Prætereà quando Anima poteſt, ſapit, & vult, operaturque animaſticè, non per hoc incaleſcit, aut frigeſcit, aut humeſcit, aut agitatur: alioquin omnia corpora, dum caleſcunt, aut ſicceſcunt, aut mouentur, intelligerent, vellent, ratiocinarentur, ergo &c. Fiunt aliquando iſtæ paſſiones dum anima contemplatur, aut appetit valdè: quoniam communicatur ſpiritui ſuo inſtrumento mobili, calidoque, eius operatio (qui ea commotus dilatatur, vnitur, exardeſcit, minuitur &c.) ac proinde corpori. Et ſicut ab exterioribus iſta patitur corpus, ſimiliter patitur alterante Animo propter maximam vnitatem. Cum quo ſtat, quod non ſunt de ratione volitionis, & appetitionis. Tanta autem eſt Potentia Animæ à ſe, non à ſpiritu, ſolidoue, humidoue, elicita, vt etiam & ſpiritum & ſanguinem, & corpus immutet. Vnde vehemens imaginatio timentis, dum res formidabilis non adeſt, ſed ipſa per ſe imaginem formidabilem fingit, vt corpus caneſcere & mori coegerit, ſicut patet ex 4. lib. de Senſu Rerum: aliquando etiam delirare: omneſque paſſiones promit. Aliquando præſente formidabili obiecto

Probatio primi aſſumpti. Sed latius in Metaph.

ipſa minus apprehendens, minuſque imaginans, nil timet, vt nec inexpertus puer colubrum. Igitur Anima vt Mens eſt, non modò non caleſcit ab exterioribus, nec frigeſcit, nec mouetur, nec quietatur, niſi per accidens, ſic affecto ſpiritu. Sed nec ad proprios mouetur actus, ideſt ad poſſe, ſcire, & amare, cauſaliter elicitiuè, ſed occaſionaliter tantùm. Et propter hoc Platoni eſt Numerus, ſeu Ratio, ſeipſum mouens. Non enim lapis obiectus docet oculum, & mentem, quid ſit lapis; ſed dat occaſionem inquirendi quid ſit: nec pondus & arduum negotium Animæ mouendi ſe præbet vim, ſed occaſionem. Nec mulier præſertim pudica & neſcia, ſui amorem facit in amante, ſed occaſionem amandi offert. Ergo nec ad proprios actus Mentis vt Mens eſt, nec vt corporata eſt, mouetur ab obiectis, quoniam nobilior eſt illis: ſed ex ſe elicit vim, Iudicium, & appetitum.

Reſp. ad obiect.

Si quis autem diceret, Primalitates has eſſe corporatas & participatas modò, ſicut in ſpiritu animali, qui animat ſenſualiter bruta, veluti aër lucidus, ideſt ſentiens, vt loquitur S. Aug. 7. ſuper Geneſ. facile refellitur ex his, quæ dicta ſunt de religione, artibus, & diuinitate animi humani ſuper animos brutorum, infinita in intelligendo, in poſſe, & in appetendo, excedente omnia corpora, & Mundos innumerabiles, & omnia tempora, & loca, & idæata, vſque ad ideas rerum: quod non impreſſis & particularizatis conuenit virtutibus, ad hic, & nunc, & ad hæc contractis; Sed prorſus abſtractis ſuper corpora, & loca, & tempora: quæ tria coarctant Animos, impediuntque à diuinorum perceptione, ita vt omnia corporaliter, temporaliter, & localiter intelligant. Mens tamen ſupererigitur.

Animam non componi ex contrariis.

Quòd non ſit compoſita ex contrariis, in Metap. probatur, quoniam elementa contraria non conciliantur, oblita ſui, ad faciendum vnum aliud, præſertim melius ſeipſis, diſſimillimumque. Nec enim caſtigata poſſunt pluſquam vigentia. ſed minus; quidquid Alexander & Pomponat. delirant: Nec animaſticè ſapiunt, aut volunt, aut poſſunt: quomodo ergo dabunt Animæ ſapere, velle, & vigere? Præterea in quantum Anima, conſtituitur ex Potentia, Sapientia, & Amore; quæ contraria non ſunt: ſed vna res, vt probatur in Metaph. diſtinguuntur autem ratione, conceptibus formalibus, & relatione. Voluntas enim intellectus, & poteſtas animi, habent actus diſtinctos, velle, ſcire & poſſe: tamen vna res eſt, quæ vult, ſcit, & poteſt. Et hæc Primalitas omnis eſt in illa, & è conuerſo: propter identitatem realem. Non eſt ergo compoſitio diſſolubilis ex eis, ſed eſſentatio inſolubilis, vt in Metaphyſ. exponitur.

Animam non eſſe corpus.

Quod Mens non ſit corpus interfectibile, probatur quoniam eius poſſe, & intelligere, & amare excedit non modò corpus, quod inhabitat,

inhabitat, regit, informatque; ſed etiam cælum, & terram, & mundos innumeros: ſicut ex modica quorumuis occaſione ſenſilium facere nos experimur, vt ſuprà probatum eſt. Corpus præterea inſenſatum per ſe, iners eſt, paſſiuúmque: Mens vero actiuiſſima, omniſcia, artificioſa &c.

Animam non eſſe Accidens.

Quod non ſit accidens innatum aut illatum, eiſdem rationibus patuit: quoniam accidens, vt harmonia, & temperatura, & motio, non egreditur extra ſubiectum ſuum nec poteſt mouere primitus: Sed moueri. Nec conſtituit eſſe ſubſtantiale: Mens autem eſſentiat hominem. Et extra Mundum porrigitur, & mouet primitus. Nam & ſi obiectis ſenſuum cieretur ad conſiderandum: tamen iſta obiecta non mouent, neque ad ſui cognitionem, nec aliorum, ſed dant occaſionem mouendi ſe animaſtico motu ad conſiderationem etiam infinitarum rerum, & Mundorum. Nec enim cauſant ſcientiam ſui: ergo multò minus aliorum. Lapis enim non me docet quid ipſe ſit: nec quid ſit Idæa eius, & Idæator & cauſas alias &c. Igitur eſt anima in corpore velut in ergaſtulo, quo impeditur, non in ſubiecto quo ſuſtentatur: & ex quo non expanditur extra: at per feneſtras ergaſtuli excitatur ad cognoſcendum, quæ Deus fecit, & Deum, longe ſuper omne corpus &c.

Animam humanā non eſſe formam ex elementis.

Quòd non ſit forma ex elementis, itidem probatum eſt; quoniam tunc omne opus eius eſſet corporeum, & ſuo organo particularizatum, & loco & tempore. At eius operatio tranſcendit & corpus informatum, & omnia elementa, in potendo, in cognoſcendo, & in appetendo. Hæc autem non poſſunt dare quod non habent: ergo ab elementis non datur Animæ tanta poteſtas, Sapientia, & Amor & Ars, quantos probauit ineſſe illi ſuperior ſermo. Ergo non eſt forma corporis emergens ex elementis: quibus cum ſimbolum non habet, ſed à Deo infuſa Potentiſſimo, Sapientiſſimo, & Amoroſiſſimo, cuius imaginem, & ſimilitudinem gerit, non illorum.

Præterea iraſci, ſentire, lætari, & alia huiuſmodi ſunt in nobis, ſicut texere, vel ædificare, & cytharizare, actus per certa inſtrumenta, & ſæpè incipiunt ab obiectis. At poſſe ſapere, & velle ſunt ab Anima etiam quando incipiunt ab inſtrumentis, & obiectis; quæ non poſſunt, nec ſapiunt, nec volunt: ergo nobis non communicant poſſe ſapere, & velle: multo magis quando Anima ex ſe hos actus edit exercetque. Idque facit vniuerſaliter ſine organis, vniuerſalitate Idæę, & temporum, & locorum, non particulariter, vti ſunt operationes iam dictæ organicæ, vt patet in philoſophantibus: magis autem in diuina contemplantibus: maximè autem in reuelationibus intellectualibus Sybillarum & Prophetarum. Et hoc Nyſſ. & Ambr. contr. Ariſtotelicos, formam mortalem morte ſubiecti facientes animam, doctè oſtenderunt. Eſt ergo forma extrinſe-

K

Quod Intell. non sit vnus omnium hominum.

cus accedens ab infinito Deo: & propterea ad extrinseca infinita sese volendo, & intelligendo porrigens. Multò ergo minus est atomorum ordo Lucretianus, atomos proprios non excedens, vt Mens facit, proprios & alienos.

Nec propterea quod Aristoteles Mentem ideò separabilem ponit, quòd nullius Corporis est actus, formaue, iuxta expositionem Alexan. Themist. Philop. Auic. & Auerrois, aliorúmque; erit vna in omnibus hominibus, nisi sicut Deus extrinsecus nobis, non informans, nec personaliter vnitus; quo non intelligimus formaliter, sed causaliter; sicuti Sole specula illustrantur vno causaliter, pluribus autem luminibus ab eo receptis, indiuiduatisque per receptionem, formaliter. At tunc per istum Intellectum Agentem, vt ponitur ab Alexandro, nos formaliter non intelligimus, nec habitibus scientiæ perficimur: quemadmodum experimur, nisi vt oculi omnium Animantum à Sole; & hoc gratis concedimus, si tamen in nobis Intellectus cuique suus insit, quo quisque intelligit sub lumine Agentis; qui secundum S. Augustinum est Deus. Et sic diuinitatis sub cura Anima nostra ponitur, quod signum excellentiæ summæ est. At mox nec Intellectus passibilis, quo formaliter intelligimus, & elicitiuè, est, vt putat Alexander, corporis forma corruptibilis: quoniam eius intellectio, volitio, & vis, indicant ipsius diuinitatem, excellentiámque immortalem, vt supra dictum est. Nec ergo est temperies Elementorum, vt ipse vult. Sic enim Elementa non excederet insensata, & finita: imò nec pacto vllo ipse sentiret, nedum suprà corpora non sentiret, intelligeretque. Benè quidem Alexander dat cuique Intellectum possibilem, vt sicut experientia perennis clamat, quisque suam habeat intellectionem, & scientiam; sed perperam mortalem hunc facit, & ex insensatis Elementis.

Op. Alex.

Aug. 12. Conf. c. 25. D. Thom. p. 1. q. 79. art. 4.

Op. Auer. & Auic. 3. de An.

Auerroes autem, & Auic. propterea quod Arist. Intellectum in nobis intelligentem, facit immistum cum Anaxagora (qui loquebatur de Deo extra nos, vt alibi probauimus,) & hic dicitur possibilis, quoniam motiones, quas vocant phantasmata, in spiritu corporeo nobis, illis verò in cerebri cellis impressa, ab obiectis sensibilibus patitur recipiendo, vndè intelligit: dicunt hunc Intellectum esse abstractum, & vnum incorruptibilem, & nullius corporis formam: qui vnà cum Agente (cui substantialiter est vnus) depurante phantasmata materialitatibus, nobis copulatur, & copulâ intelligimus. Sed non modò fundamentum, quo faciunt vnum omnium Intellectum, vanum est; in tanto negotio non illi fidendum, videlicet, quia incorruptibilia non multiplicantur numero, eo quòd materia corruptibilis est principium indiuiduationis: Id enim falsum est apud Platonicos, & Pythagoræos, & Philosophos, & Legislatores Gentium, qui multiplicant Animas, & Angelos immateriales numeraliter; item apud Aristotelicos, qui intelligentias mo-

trices non informantes, pariter multiplicant: & quidem similiter Aug. & Ambr. cæterique, nedum Scotus, per suas heccheitates, idest finitudines, limitesque essentiarum: Ex quo enim finita sunt Entia, indiuiduantur sua finitate, siue materiali, siue immateriali; propterea D.Tho. nō à Materia, nisi vt quantificata finitaq; indiuiduat. At insuper impossibilia positionē Auerr. sequuntur; videlicet, Quidquid scit vnus Homo, scirent alij scientes eadem Anima: sicut multi videntes vno eodem oculo, vnaque facultate visiua easdem viderent res, vel vna visione propterea enim multiplicat Alexander Intellectus possibiles. Nec quia Auer. multiplicat phantasmata, & cogitatiuas vires, euadit. Non enim phantasmata intelligunt, sed intelliguntur; nec Cogitatiuæ est intelligere, sed Intellectiuæ. Ergo Intellectus oportet multiplicare. Præterea phantasmata, seu notiones Spiritus animalis, a quibus Anima solum specificationem & occasionem intelligendi habet, vt probatum est; essent in nobis, vt obiectis, non vt intelligentibus, etiamsi Intellectus ille intelligens nos sic personaret, vt Persona Verbi Christum Hominē apud Theologos, (quod etiam impossibile esse probant.) Etenim solùm cogitaremus & sentiremus; at non intelligeremus, sed potius intelligeremur. Sicut Anima Christi opera solum animastica obibat, non Diuina: nec enim ipsa spirabat Spiritum Sanctum, nec creabat Animas, nec sacramentabat Elementa, nec comprehensiuè Deum intelligebat, licet esset personaliter vnita Spiranti, Creanti Sacramentanti, & Comprehendenti. Vt ex hoc exemplo Auerroistæ non gaudeant, quamuis per impossibile personatio concederetur. Item si Persona diuina plures Homines personaret, illi Homines easdem res diuinitus scirent, non autem humanitus: Sunt enim in Christo duæ operationes, & duæ voluntates, vt probatur in Conc. Calcedonen. Sic si vnus Intellectus pluribus Hominibus copularetur, data falsa hypothesi, quòd intelligerent, formaliter, & elicita intellectione: tunc illi Homines idem intelligerent, eandémque haberent sciētiam, licet forsan non idem sentirent, nec cogitarent. Preterea idem esset habitus, & memoria in cunctis, vt quidquid didicere omnes Homines, sit in vno, & in singulis. Nec valet fuga Auic. quòd Memoria est in parte solum sensitiua: tum quia ipse Intellectus recipit per Arist. & est locus specierū; tum quia saltem quando vnus intelligit actu, omnes viuentes idem eodem actu pariter intelligerent. Obliuio autem deceptioque nobis ponitur ex inuolutione Mentis informantis in Spiritu Animali, simul sciente, à quo obiecta capit, & quo cum negotiatur. At Intellectus possibilis abstractus est, & incorruptibilis Auicen. ergo &c. Præterea nec distingueretur Homo à Brutis per formam suam, Sed per extrinsecam assistentiam Mentis: quam proprerea & Brutorum Sensibus, & Imaginationibus negare non possemus. Quo enim Fato, & qua melioritate no-

bis, præsertim Pueris, & Barbaris imperitissimis, & non brutis, præsertim Symiis, illabitur, si est in sphæra aëris, quem nos, & Bruta respiramus? Rationes ipsorum non ex Naturæ decretis, sed ex Aristotelis authoritate inconstantissima, promuntur; qui tamen nunquam posuit in sphæra Aëris, vel Lunæ, hunc vnicum Intellectum, seu agentem, inuentum ab Alexandro; seu agentem, & possibilem, inuentum a Themistio; seu Cholchodeam Auicennæ; sed solum actiuum, abstrahentem phantasmata ex Materialibus; quem & D. Thomas, Alb. & Latini, & Telesius, in his oculatissimus, non esse Aristoteli vnicum, ex dictis Aristotelis probauerunt.

Quod autem abstractio illa sit impotentia cognoscendi singularitates, & non vis spoliandi materialitatibus, (hoc enim solus Deus potest de materiali facere immateriale, & de singulari vniuersale, & transferre de subiecto phantasmatis in subiectum intellectus) nos in q. phys. ostendimus, & similiter Duran. 1. d. 3. q. 5. & D. Tho. in lib. de essentiis M. S. Nec vniuersale fieri post singularia ex singularibus sed præexistere in Deo: à nobis verò percipi commune absque particulari, propterea quòd à longè, vel pueriliter & confusè cognoscimus. pueri Et enim omnes homines appellant patres: & à longè visum cognoscimus hominem, sed non Petrum; & intelligimus communia, quæ magis mouent & in pluribus, non singularia, quæ minus & in paucioribus, non per defæcationem, sed per impotentiam, vt etiam D. Thom. probauit, & Deum, & Angelicos intellectus percipere singularia & singularitates, alioquin confusè intelligerent. Vt falsa sit hæc vnitas intellectus, propter hoc Peripateticis inuenta. Hactenus rationes pro Religione: Nunc sagacitas pugnet.

De immortal. Animorum abundè, & ex veris Scientiarũ arcanis loquuti sumus in Metap. in q. Phys. & in Theol.

p. 1. q. 14. art. 6.

Post editum librum reclamant quidam atheistarum consuetudine fœdati, dicentes, nequaquam ex præfatis rationibus conuinci posse quod homini insit aliud genus animæ atque brutis. Sicut enim sarda ingeniò superat echinum ob meliora organa ac temperamentum. Et sardam polypus: & polypum delphin, & delphinum coluber, colubrum vulpes, vulpem elephantus. Sic elephantum, homo, qui omnibus superponitur, quoniam melius sortitus est temperamentum organáque meliora, quibus spiritus animalis meliores sensationes, notiones affectionésque & operationes meliores edit: non autem alterius generis. Respondeo dubitationem hanc ex modica priorum consideratione argumentorum exoriri: non enim quia meliora organa habent meliora faciunt melíúsque sapiunt, nisi sub eadem specie, sicut præstat homo homini: sed quia melius & aliter sapiunt habent organa specie differentia meliora. Nõ equidẽ damus & cytharã inepto ad Cytharizandũ, nec ligonẽ scriptori, sed ca-

labium: sic & natura non dedit ea organa animabus brutorum, quæ humanis quoniam aptæ non sunt secundùm naturam illorum animæ ad opera tam præclara, cuiusmodi est nauigatio, scriptio, astrolabium, lucerna archibugium horologium &c. quæ quidem adeò exuperant omnes animalium operationes, vt superioris naturæ esse hominem conuincant. sunt enim organa duo manifeste superantia naturam animalium in homine, figura scilicet & manus de figura dixit Ouidius & prius Anaxagoras, datam fuisse homini sublimem ad spectanda cælestia, nedum terrestria sicut pronam brutis. Et quidem ostendimus mathematicam & astronomiam, quibus cælestia sapit, discit docétque argumentum facere de hominis diuinitate super animalia deinde diximus bruta nil facere nisi instrumentis innatis. cornibus, rostro, vnguibus, filis (nam araneæ intra se habent fila, quibus retia texunt, vt sericus vermis quibus folliculos sibi naturæ instinctu fabricatur) & propterea vnum tantùm opus pertinens ad vitam caducam ipsorum singula faciant: hominem verò manu efficere omnis generis instrumenta extra se ad opera brutorum & propria, vt acus, vomeres, bombardas, lanceas, lectum domos, naues &c. manu libros, horologia, astrolabium &c. tractare ignem, facere de nocte diem lucernis, domare ad sui vsum bestias etiã potentiores se, metalla, lapides, ligna, mirificis modis, quasi dominum omnium rerum nedum bestiarum &c. quæ non possunt facere bruta etiam si manus haberent, vt simius & vrsus aliquo pacto nam propterea non sunt datæ illis, quia nec fossori datur cythara sed ligo, nec cauponi astrolabium, sed olla & coclear: & si datur non cytharizabit ille nec iste celestia speculabitur bestiæ autem nullæ valent suo seruitio mancipare bestias nec opera ista facere, nec organa ad hoc faciunt nec habent. Casu autem ista organa non esse facta datáque probatum est prius & amplius probabimus de prouidentia loquendo. Aristoteles etiam contra transmigrationem animarum ritè consimiliter argumentatur, quoniam, ait, non potest anima pulicis includi in corpore humano, vt nec ars cytharistica ligoni & alibi, organa tribui iuxta naturam animarum physiognomico argumento probauit & manum esse organum organorum, quoniam est organum intellectus diuinioris ordinis. Tota Philosophia Platonis, Aristotelis, Pythagoræ, Stoicorum &c. Ex operationibus rerum operantium naturas inuestigat nec datur alius Philosophandi modus nisi phreneticus: nam organa sunt propter operationes: cum ergo in homine sint tales operationes, taliáque propter eas organa, quæ excedunt naturam animalem. Consequens est animam hominis esse superioris naturæ. Confirmatur hoc quoniam si homo differret à brutis secundùm magis & minus eiusdem generis & seriei i homo faceret ea solùm quæ facit vnum brutum in suo gradu ad finem vnum ductu naturæ & instrumentorum naturalium tan-

tùm: non enim aranea nidificat, sed folùm texit retia: nec apes texere sciunt retia sed mellificare tantùm, vel si quæ faciunt bruta multa, non tamen omnia: & si quæ omnia non tamen superioris ordinis, sed eadem meliusculè vt albedo maior albefacit magis quàm minor: non enim nigrefacit, nec saltat, nec docet nec echinus volat. At homo non facit modò quæ br ..um meliusculè, sed quæ bruta multa, vt telas cùm araneis, domos cum nidificantibus auibus, piscationem cum polypo, longéque melius. At & facit quæ omnia faciunt alia: & insuper quæ non possunt animalia, vt de nocte facere diem; dare sensum carthis scriptis, rationem horologio, leges sideribus & tabulas quibus motus & tempora configurationum & eclipses præscimus. Imò nec minimam rem ex ingenio humano, vt humanum est, factam imitari potest brutum. Dic vt ludant scacchis, serant, metant, faciant templum, cauponam, calceum, &c. media omnium artium propter finem. Hoc autem non modò palam est in operibus corpore factis, sed & magis in purè animasticis. Et sicut in Macrocosmo sunt partes præditæ sensu, potentia, & amore particularis: sapit enim apis mellificium, auis nidum: canis venationem, equus bellum: elementa pugnam, sidera motum suum: luminaria opera propria & aliorum, & mutationes & vires; atque ex sensu potentia & amore particularium deuenimus ad totius sapientiam, potentiam & amorem Entisprimi curantis omnia sic etiam ex eo quòd homo scit quæcunque animalia faciunt, facere & meliora & plura, apparet quasi Deus eorum. Item quæ non possent nisi abstracta virtute. Adde his infinitatem hominis in intelligendo, in appetendo, reprobando, quando bruta vix considerant quantùm pueri nostri & amentes. Vide argumenta priora.

Prætereà inuenimus in homine despicentiam vitæ brutalis, & caducæ, & desiderium æternæ nec frustra: (nec enim brutis quidpiam frustra datur) & amorem diuinorum & religionem & Prophetias non ex passionibus pronuntiatas, vt pronuntiat brutum, imò & ernia & cicatrix, sed per Syllogismum elicitum non modo impressum vt supra demonstrauimus. Mouetur brutum passionibus & obiectis: sic & homo. Atqui insuper mouet se & determinat se ad opus contrarium suis passionibus & obiectis propter fines meliores, præconceptus etiam diuinos: quos nouit & simul media & ordinē meliorū ad fines: bruta enim ad propriam speciei & indiuidui conseruationē passionibus feruntur & consequentia, vt capiunt prædam, generant catulos nutriunt, nidificant quodam instinctu: qui tamen in homine diurnior & altior, vt in Philosophis & Prophetis ad finem suprà naturam brutorum: & in super ex seipso operans & determinans se, vt alibi diximus de libertate humana loquentes.

Sunt quidem pueri & vnique brutis stupidiores apparent: & bruta sapientiora rudibus hominibus interdum. Vnde Arist. dixit, non

omnibus inesse intellectũ hominibus vnde Auer. & Alex. cõfirmant suam de vnico intellectu extrinseco sententiam, hic & alibi à nobis explosam. Verùm ista differentia ex temperamento & organis & ex experientia innascitur & adsciscitur accidentaria intra speciem, sicut ægris & amentibus ex tempore: sed si respicis totum genus hominum & Moysem & Cæsarem & Copernicum & Pythagoram & Hippocratem & cæteros huiusmodi supra genus dices hos esse deos. brutorum autem nullum venit ad scientiam pueri, vel rustici stupidique, vt patet ex vtriusque operationibus. Diximus etiam non mirum, quòd nobiscum conueniant bruta & plantæ &c. Sumus enim ab vno primo ente. Vnitas autem principij influit similitudinem principiatis. Præterea & homines sunt Angelis similes, & Angeli Deo. Imò omnia imitantur in aliquo Deum: at non in toto, nec æqualiter: & propterea non sunt eiusdem ordinis cum Deo, nec inter se, nec ergo homo cum Angelis, nec brutum cum homine; si multiplicitatem & vniuersalitatem & mirificentiam inspectes operationum humanarũ: Item eminentiam in sciendo appetendo potẽdo, & operando, id est, vniuersalius plenius & vnitius: sicuti res inferiores eminenter sunt in sole, nec tamen sunt sol; & omnia in Deo, nec tamen Deus. Sic omnia bruta in homine, nec propterea homo. Considera homo immensitatem tuam & superioritatem, nec solùm in his quæ tibi cum brutis communia sunt, sed in quæ ipsa non ascendere nec cogitare possunt, & videbis illa in te eminentius quam in brutis, & insuper alia longè diuiniora: & intellige gradus rerum genere distinctarum etiam colligari: lapis enim vegetat participio plantæ, planta sentit non per essentiam sed participio, brutum ratiocinio hominis participat: homo, Angelorum intellectu: & tamen omnia ista sunt distinctorum generum: & tamen semper supremum inferioris attingit infimum superioris vt Dyonisius nouit. Vide Metaph.

Colloquium rationis inferioris cum Superiori, sagacissimum de vita præsenti, & futura, & de superis, & inferis. Et probatæ rationes causales de eo, quod fuit, est, & erit de nobis, & de Mundo: & solutiones argumentorum sacratiores.

CAP. VIII.

Ex multitudine Boni, scandalum modici Mali apud rectè iudicantes aboleri.

TTENTIVS de hinc præsentem vitam despiciens, in profundam contemplationem raptus, vidi, & ecce Mundum quasi infinitum, tenuissimum totum, purissimumque. In quo erant infinitæ propè mansiones Stellæ vocatæ, sparsæ, lucentes, viuidæ, efficaces, rotundæ, pulchræ, mirificæ, omnes quidem mobiles, per varias vias, dissimilibus, variisque modis rationabilibusque; ergo non absque arte intelligentiarum ipsorum motus moderantium, transcurrentes, vt par videri debet ad laudem Conditoris, & executionem mandatorum ipsius, vt ex eorum incessu, inferioris Mundi generatio, corruptio, mutatio, & ordo sequatur. Hancque esse Intellectuum ipsarum gubernantium, fœlicitatem, nimirum similes illi fieri per obedientiam; & accipiendo lucem, vitam, amorem, sapientiam, & potentiam ab Ente primo, entibus cunctis intrinseco; & in quo omnia constant, mouentur, & viuunt, & sunt, quædam nobilia magis, quædam minus, prout Deus in quibusdam minus, in quibusdam magis propriam gloriam manifestat &c.

Omnes res, etiam insensatæ, ex D. Thom. similitudinem Dei affectant.

In medio tot candidorum, lucentiumque corporum, Spiritibus lætis, gloriosisque subordinatorum, vidi paruam mansionem nigram, obscuramque, non exactè rotundam, melancholicam, sordidam, turpem, quæ semper emittit vaporem, & fumum, infestantes, inficientesque spatium Cæleste; Et hæc est Terra, tanquam neuus in medio formosi vultus vniuersalis Machinæ. Hinc admiratus argumentans, dixi, O Potentissime, sapientissime, & optime Deus, cur inter tot formosissimas ædes, lucidasque, hanc deformem, tetramque reliquisti? cur non & hanc purificasti, & clarificasti, sicut Stellas cæteras?

Quam modicum sit malū, etiam si tota tellus esset mala.

cæteras? Profectò minimè decet nobilem sapientiam tuam, & potestatem inuictam, & bonitatem perfectam, inter effectus tuos bonos, iocundosque, qui sunt tua pompa, laus, & honor, & trophæum, istam quoque permittere turpitudinem. Sic autem dicens mihi linguam momordi, ueritus ne fortè blasphemarem: & ecce secretam intra me meam superiorem Rationem & intelligentiam, quæ respondit, & ait.

III. Hinc intelligere potes, heus tu, qui sapientiam amas, Altissimus non ex ignorantia, neque ex impotentia, neque quòd ex malitia hanc vestram sedem sic turpem reliquit. Si enim malo, & turpitudine delectaretur per malitiam, aut inertiam, aut impotentiam, non quidem potuisset, nec sciuisset, neque voluisset reliquum Mundum totum tam pulchrum, diuinumque efficere, nec artificiosam etiam incorruptibilibus, pulchramque fabricam struxisset. Igitur animaduerte quàm immanis illorum blasphemia est, qui Deum in his tribus vitiis incusant; ipsique manent sicut vermes intra caseum, arbitrantes Mundum non esse caseo maiorem. Porrò terra cælo comparata, est punctum vnum, aut næuum, cuius ob exiguitatem semper vos videtis signa sex super Orizontem, & sex infra: quia diameter terræ nullam longitudinem habet, relata ad cælum: licet sit longa valdè. Quapropter cum totus Mundus ferè immensus sit; pulcher, bonus, fœlix, expers malorum (si tamen malum extaret) argumentari non debetis, quòd Deus sit Artifex malus: sed collaudare eum propter reliquum bonum vniuersitatis immensæ: & rationem inquirere, propter quam reliquit hoc punctum nigrum inter tot magnitudines albas: & animaduertere, quod qui fecit immensum bonum vniuersaliter, poterat, sciebatque hoc exiguum quoque bonum pulcrumque facere. Nimis breue iudicium fuit Simoni Mago, & Manicheo, cùm posuere Deos duos, vt alteri tribueretur hoc punctum vnum; & longè stultius fuit Epicuro: qui non respexit ad totum bonum, sed ad modicam particulam: veluti si quis videret vnum solum hominem carentem naso, ac putaret omnem hominem expertem esse nasi. Quid tibi videtur? Videbis etiam quod hoc, quod apparet vobis malum, non est essentialiter malum: & Toti.

Ex diuina prouidẽtia telluris mala, nõ ex impotentia, aut ignorantia, aut malitia extare, vel apparere.

IV. Tunc respondi. Iam video hanc paruam mansionem nigram inter ingentes pulchras relictam esse, vt sit carcer & exilium illis qui peccauerunt in illustribus mansionibus. Hocque Regnum turpe manere in signum, omnibus Spiritibus Mundum habitantibus. Et iam animaduerto hanc terram corpulentiam relictam esse à Deo, & in memoriam, & in exequutionem iustitiæ suæ; & nunc credo in centro detineri Diabolos grauatos iustitia Dei tanquam vi, pondereque sub tenebris, quoniam intellectus

Suspicio de causa vsus terrenæ obscuritatis, & fæditatis in bonum.

Mentes hab[ent] sympathiam cum luce, & antipathiam cum tenebris, vel moralem, vel intentionalem.

Colloquium rationis inferioris cum Superiori, sagacissimum de vita præsenti, & futura, & de superis, & inferis. Et probatæ rationes causales de eo, quod fuit, est, & erit de nobis, & de Mundo: & solutiones argumentorum sacratiores.

CAP. VIII.

TTENTIVS de hinc præsentem vitam despiciens, in profundam contemplationem raptus, vidi, & ecce Mundum quasi infinitum, tenuissimum totum, purissimumque. In quo erant infinitæ propè mansiones Stellæ vocatæ, sparsæ, lucentes, viuidæ, efficaces, rotundæ, pulchræ, mirificæ, omnes quidem mobiles, per varias vias, dissimilibus, variisque modis rationabilibusque; ergo non absque arte intelligentiarum ipsorum motus moderantium, transcurrentes, vt par videri debet ad laudem Conditoris, & executionem mandatorum ipsius, vt ex eorum incessu, inferioris Mundi generatio, corruptio, mutatio, & ordo sequatur. Hancque esse Intellectuum ipsarum gubernantium, fœlicitatem, nimirum similes illi fieri per obedientiam; & accipiendo lucem, vitam, amorem, sapientiam, & potentiam ab Ente primo, entibus cunctis intrinseco; & in quo omnia constant, mouentur, & viuunt, & sunt, quædam nobilia magis, quædam minus, prout Deus in quibusdam minus, in quibusdam magis propriam gloriam manifestat &c.

Ex multitudine Boni, scandalum modici Mali apud rectè iudicantes aboleri.

Omnes res, etiam insensatæ, ex D. Thom. similitudinem Dei affectant.

In medio tot candidorum, lucentiumque corporum, Spiritibus lætis, gloriosisque subordinatorum, vidi paruam mansionem nigram, obscuramque, non exactè rotundam, melancholicam, sordidam, turpem, quæ semper emittit vaporem, & fumum, infestantes inficientesque spatium Cæleste; Et hæc est Terra. tanquam neuus in medio formosi vultus vniuersalis Machinæ. Hinc admiratus argumentans, dixi, O Potentissime, sapientissime, & optime Deus, cur inter tot formosissimas ædes, lucidasque, hanc deformem, tetramque reliquisti? cur non & hanc purificasti, & clarificasti, sicut Stellas cæteras?

Quam modicum sit malũ, etiam si tota tellus esset mala.

cæteras? Profectò minimè decet nobilem sapientiam tuam, & potestatem inuictam, & bonitatem perfectam, inter effectus tuos bonos, iocundosque, qui sunt tua pompa, laus, & honor, & trophæum, istam quoque permittere turpitudinem. Sic autem dicens mihi linguam momordi, ueritus ne fortè blasphemarem: & ecce secretam intra me meam superiorem Rationem & intelligentiam, quæ respondit, & ait.

III. Hinc intelligere potes, heus tu, qui sapientiam amas, Altissimus non ex ignorantia, neque ex impotentia, neque quòd ex malitia hanc vestram sedem sic turpem reliquit. Si enim malo, & turpitudine delectaretur per malitiam, aut inertiam, aut impotentiam, non quidem potuisset, nec sciuisset, neque voluisset reliquum Mundum totum tam pulchrum, diuinumque efficere, nec artificiosam etiam incorruptibilibus, pulchramque fabricam struxisset. Igitur animaduerte quàm immanis illorum blasphemia est, qui Deum in his tribus vitiis incusant; ipsique manent sicut vermes intra caseum, arbitrantes Mundum non esse caseo maiorem. Porrò terra cælo comparata, est punctum vnum, aut næuum, cuius ob exiguitatem semper vos videtis signa sex super Orizontem, & sex infra: quia diameter terræ nullam longitudinem habet, relata ad cælum: licet sit longa valdè. Quapropter cum totus Mundus ferè immensus sit; pulcher, bonus, fœlix, expers malorum (si tamen malum extaret) argumentari non debetis, quòd Deus sit Artifex malus: sed collaudare eum propter reliquum bonum vniuersitatis immensæ: & rationem inquirere, propter quam reliquit hoc punctum nigrum inter tot magnitudines albas: & animaduertere, quod qui fecit immensum bonum vniuersaliter, poterat, sciebatque hoc exiguum quoque bonum pulcrumque facere. Nimis breue iudicium fuit Simoni Mago, & Manicheo, cùm posuere Deos duos, vt alteri tribueretur hoc punctum vnum; & longè stultius fuit Epicuro: qui non respexit ad totum bonum, sed ad modicam particulam: veluti si quis videret vnum solum hominem carentem naso, ac putaret omnem hominem expertem esse nasi. Quid tibi videtur? Videbis etiam quod hoc, quod apparet vobis malum, non est essentialiter malum: & Toti.

Ex diuina prouidentia telluris mala, nõ ex impotentia, aut ignorantia, aut malitia extare, vel apparere.

IV. Tunc respondi. Iam video hanc paruam mansionem nigram inter ingentes pulchras relictam esse, vt sit carcer & exilium illis qui peccauerunt in illustribus mansionibus. Hocque Regnum turpe manere in signum, omnibus Spiritibus Mundum habitantibus. Et iam animaduerto hanc terram corpulentiam relictam esse à Deo, & in memoriam, & in exequutionem iustitiæ suæ; & nunc credo in centro detineri Diabolos grauatos iustitia Dei tanquam vi, pondereque sub tenebris, quoniam intellectus

Suspicio de causa vsus terrenæ obscuritatis, & fœditatis in bonum.

Mentes hab[illegible] sympathiam cum luce, & antipathiam cum tenebris, vel moralem, vel intentionalem.

Videtur sic Origenistis, subitò tamen confutandis.

abstracti sympathiam habent cum luce, & ea oblectantur in cœlo. Idcircò vt punirentur, erat propriissimè conueniens iustitiæ mittere eos sub tenebras à luce, & sub pondus ab agilitate, & sub crassitiem à tenuitate, & sub fumum à puritate, & in gelu à viuido calore. Et credibile alicui videri potest, quòd animæ, quas mittit Deus in superficiem terræ, sicut nos sumus, quando induuntur corpore tanquam portatili carcere, (vt Dauid, & Trism. loquuntur) in quo habent solummodo foramina duo transparentia, totumque corporareum carcerem reliquum opacum, ob leuiorem culpam detruduntur in corpora: quandoquidem participamus noctem, & diem; lucem, & tenebras; voluptatem, & dolorem; bonum & malum. Quòdque in cælo tantummodo bonum sit, in centro verò malum, hic autem in medio mistio ex bono, & malo. Et profectò vix imaginari quidam possunt, qua ratione Deus formosam Animam corpus in opacum, tetrumque, vbi peccatis, nedum ærumnis maculatur, creando immitat, sine causa. Proptereaque hæsitantes, multum accedunt ad Origenis, Platonisque sententiam de hac re. Et cum intueor cælestes pulchritudines, & qua in turpitudine ego clausus dego, vehementer doleo. Et tunc agnosco mortem esse egressum de carcere, & de sepulchro, vt dicit S. Ambrosius in lib. de Bono mortis. Admodumque laudo Trimegistum, quia appellat corpus *mortem viuam, sepulchrum portatile indumentum ignorantiæ prauitatisque.* Et Apost. Paulus, *carcerem mortis.* Et Dauid: *Educ de carcere animam meam &c.* Et Euripides dixit, *Viuos esse mortuos, mortuosque viuos &c.* Et penitius introspicienti ita videtur.

Resp. ad Origenistas, & Platonicos, quòd Animæ sunt, In agone, nō in carcere punitiuo, sed probatiuo.

Respondit Intelligentia: Non verum est, neque est consequentia necessaria, Animas peccasse prius in Cælo, vt Origenes suspicatur; neque in aliis corporibus, vt Pythagorei opinantur: sed amorosus Deus, cuiusdam gratia ludi, quem ipse agit cum creaturis suis, infundit Animas in corporibus, quando illas creat, vt in perpetuo bello pugnent, & vincant: seque dignas reddant diuina gloria. Intellectus quidem, Dæmones vocati, qui ad centrum submittuntur, peccarunt; qui autem ad peripheriam terræ, in corporibus creantur, ponuntur in agone, vt Iob declarat. *Militia est vita hominis super terram:* & Gregorius Theologus vberius exponit vobis, quoniam est lucta & pugna contra caliginem Mundi, & contra Dæmones, qui ipsam incolunt; magnumque in Cælo spectatoribus Angelis fit gaudium, quando illæ vincunt. Porrò ipse Sol igneus non peccauit, nihilominus continuò cum terra pugnat, vt ipsa purificetur, & mundetur: eiusque vires splendoresque continuò remanent in terra conclusi: generantque ignem, si potentes sunt valde, vt in vulcanis: Ipsamque liquefaciendo, faciunt aquam: indurando, lapides, metallaque: liquefaciēdo,

Exemplum à solis viribus generationi rerum applicatis

verò, vnaque indurando, & attrahendo per intergenitam tenuitatem, efficiunt plantas: dum nimirum calor ipse vestitus crassitie ascendit, nec potest separare onus crassum, viscosumque ex matre tellure. Intra crassitiem verò, atque humorem ingenerando spiritus viuaciores, faciunt animalia, agitante spiritu molem, & segregante; & organizante, & mouente, & viuificante sub Opificis summi imperio, & Ministrorum executione. Attenuando verò efficiunt vapores, fumosque: qui in aërem delati, vertuntur in ventos, in pluuias, in niues, in apparentias ignitas, aliaque, vt nosti, entia. Hæc autem omnia Deus fieri facit per suos influxus magnos, scilicet, Necessitatem, Fatum, & Harmoniam. Propterea mirari noli, quòd homo timeat mortem: id enim non est mortalitatis præsagium, cum videas etiam bruta, solo spiritu calido, tenui, & mortali prædita (quapropter anima eorum in sanguine est:) natura autem caloris est semper sursum exhalare, reuertique ad Solem suam originem; nihilominus mortem timent, quoniam fugiunt non esse sic: extra quod putant se annihilari, dum mutantur. Quod non fit, sed enim mutantur in aërem; at melius est illis esse aërem liberum quàm captiuum, vti nunc sunt, sed quia & vitam animalem, & memoriam amittunt, cùm ipsorum memoria sit sopitus motus, & passio relicta; maior autem passio minorem obruit, & transmutatio vitam, & memoriam, sensumque priorum; propter eaque ingens motus passioque morbifica tollit etiam memoriam sensitiuæ partis etiam in vobis: idcircò mortem timent entia omnia; quia oblita sunt esse præteriti, incertaque futuri: gaudent verò præsenti esse, quod semper bonum est. Anima autem humana, corpori infusa ignorat eum, qui ipsam creat: & quid ipsa sit: nam & nunc post natiuitatem ignorat, obliuisciturque multa eorum, quæ facit, aut passa est in vtero, & in pueritia. Hoc autem Deus ordinat, ne ipsa Mens corpus contemneret, & fortè occideret ante tempus ab eo præscriptum; ac spe separatæ felicitatis aduolaret in libertatem: sed hic laboraret acquirendo cognitionem Dei, & operando in corpore, quæ Deus iussit, & ad finem magnum vniuersalem ordinauit.

Verba. M. N.

Quid intelligat Author per has tria Necessitatem, Fatũ, & Harmoniam spectandum est in eius Metaphysica, vbi in vocibus minus vsui congruis habet bonũ sensum, vt supra dictum est.

Vnde timor mortis.

Spiritus calidus, tenuis, mobilis sensualis, vita brutorũ est Ambr. August. Greg. Nyss. Lact. Fir. & D. Tho. etiã in 3. contra Gẽ. & in 4. c. 20.

Aug. lib. 7. in Gen. c 19. Spiritum, seu Animam brutorum dicit esse aërem lucidum: neruoso genere inclusum.

Hinc videre potes, non extare hominem illo infæliciorem, qui hanc vitam caducam nimis amat; seque nimis dedicat terrestribus bonis, impuris, turpibusque.

Cur homines amãt vitam præsentam & tantopere infælicẽ.

Tunc ego dixi. Hoc verum est: multos enim vidi captiuos in carceribus diuturno tempore assuetos, quibus displicet egredi in libertatem eò quòd vili sunt animo, seruilique: nec confidunt, alibi viuere se posse, Seruos plurimos noui, quibus seruitus grata est; nec in libertate norunt viuere. Imò vidi in triremibus captiuos remiges multos, exercentes multo labore remum: & quia sunt abiecti ani-

mo, nec per aliud exercitium viuere norunt, contentantur in triremibus manere catenati peractoque tempore, quo condemnati erant ad remigandum, iterum sese quoque vendunt pro menstruo salario ad remigium. Quid mirum si etiam. Anima contentatur degere ad remigium brachiorum; & crurum laborando: manereque catenata neruis, fibrisque, ac cerebro clausa, parua spiritus animalis luce, obiecta ministrantis, quasi menstruo stipendio delectata, vnde cepit voluptatem, atque cognitionem rerum crassarum modò, impefectámque, cùm ipsa libertatis gustum non habeat, aliusuè superioris disciplinæ illustrioris saporem? Quinimò eò ipsam vsus huiusmodi redegit, vt putet, quòd scire, sit videre per foramina, & audire per parietis gracilitatem percussiones, & significare per ventum percussum dentibus; nec potest imaginari, quomodo sentiant, ac significent mutuò scientiam entia libera à materia, scilicet Angeli; nec quæ materialiter percipiunt. Hæc autem cogitatio ità stulta est, ac si quis putaret, ventum non posse moueri, eo quod caret cruribus, pedibusque.

VII. De hinc eadem comprobans, dixit ad me meus superior intellectus. Rectè considera, quòd vos res tantùm impuras diligitis. Quippe qui nec lumen Solis purum intueri potestis: placentque vobis colores virides, rubri, cærulei, crocei qui sunt ipsamet lux Solis fœdata à nigredine terrena, sicut in fumo, & in Iride pater: vbi lux alba à tenebris magis minusque fœdata colores vertitur in multos.

Tunc ego exclamaui: Heu seculum nostrum impurum, scelero-sumque, quod solummodo tetro colore infernali delectaris: & gens nigris nunc vtitur vbique vestibus: quasi lugendi rationem duplicem habens.

Et dixit superior mea mihi Mens: Si bene argumentari pernosti, agnosces ex coloribus vestimentorum mores cuiusque Sæculi, & Nationum omnium. Deinde addidit. Vos audire non potestis sonos ingentes, excessiuosque: quia frangunt, obtunduntque vestrum in cellis cerebri interclusum tenuem Spiritum. At qui pro musica habetis sonos languidos, compositosque ex grauibus, acutisque, sed depressis, mollibusque. At si vnquam Stellarum motus perciperetis. & (vt Iob. 38. dicitur. (concentum cæli, stupor vos apprehenderet. nimius, percipientes, quantò soni illi, & harmonia, sunt vestris viuidiores. Sed vobis in corpore discordes apparent. Sique scis arguere ex cuiusmodi sonis delectatur Natio quælibet, mores quoque inde inuestigabis. Et ait, sic etiam vos tangere non potestis viuum ignem efficacissimumque Solis: & (vt dicitur Sap. 18.) *Limpidas Stellarum flammas*, quoniam destruit corticem, & compositionem corporis vestri, ac proinde per ipsum vos dolore afficit; at in cælo est tanquam res suauissima, propter symbolum cum spiritibus abstractis. Et quo magis

Confirmatio ex delectatione impurorum obiectorum, & languidorum.

viua est lux, calorque potens, plus voluptatis, & amoris affert illis; at vbi reperitur macula, & corpulentia, sicut in inferno, ibi fit combustio, & dolor, vnde nec lucem, quam spiritus vester amat, intueri potest, propter oculi corpulentiam. Nec Stella (si penitus ignea essent) stellam vrit, sed lignum, vrere enim, est facere de dissimili simile: in Cælo autem jam facta sunt similia omnia: & sic cum resurget corpus spiritale.

VIII. insuper dixit ad me. Aspice per gyrum Mundi spatium vniuersum, vt vales. Expandi Animam meam, & vidi ex Terra nostra, vsque ad certum Cæli spatium surgere fumos continuò tetros, impurósque, totúmque aërem nostrum caliginosum esse, Cœlo, comparatum, quousque pertingit vmbra terræ: huneque aërem tanto esse crassiorem Cælo, quantò aqua maris est crassior hoc ipso aëre. Et imaginatus sum totum regnum hoc aëreum plenum Diabolis, & spiritibus immundis, qui optarent bellum inferre Cælo, infestantque homines modis mille; Et lucem, quæ ad nos purissima venit, esse minus viuam, quàm illam, quæ extat super aërem caliginosum, quanto est minus viuus candor carrhæ, quàm Solis candor, quem fulgentissimum nos videmus; & super hunc aërem extare millia millium millies spirituum colentium, feruientium, & glorificantium Creatorem, suum ac volitare in ministerium per cuncta systemata semper exultantes. Item suprà aërem non reperiri mortem, bellum, transmutationem, dolorem, malignitatem, errorem, aut non ita existimari, sicut nobis hic patientibus, sed cuncta bonum, sed per gradus pluris paucioris que bonitatis, ac fælicitatis. Ac eiusmodi mala tantummodo reperiri intra Terram, & Cælum, vbi præliantur Calor, & Frigus: & consequenter efficiunt transmutationem, mistionem, mortem, & dolorem. Quæ si sursum sunt, vt quidam obseruant, sine dolore sunt mutationes vt mutatio vestium: vel non sunt verè mala, quæ hic nobis apparent mala. Sed mutationes mirificæ, exceptis culpis contra Rationem omnia regentem commissis.

Cõsideratio aëreorum.

Non est transmutatio mala, & dolorifica, vel sicut apud nos, in æthereis.

IX. Tunc miratus sum (animaduertens ideo quamuis falsò persuasos) Pythagoricos opinantes intra quodcunque Sydus reperiri Terram, Aquam, Aërem, Animalia, Homines: & luce Solis perfundi; viderique lucens, sicut in Tellure nostra hæc sunt; quæ lucet ex Aqua, & Aëre, excipientibus Solis lucem; & quod dixit mihi amicus quidam Copernici assecla, his intinctus, videri absurdum, quòd tot Systemata sunt in spatio Mundi longè maiora, quam Tellus, quæ tamen non contineant, quæ in terra insunt, res, & longè plures; frustrà namque essent. Et dixi. Hæc imperfectio transmutationis, & contrarietatis si essent etiam in syderibus, sicut apud nos; exosa esset Creatoris indignitas, & minor virtus. Nec quidem ociosæ sunt Stellæ, quia carent huiusmodi sorditia, & malis: sed ad me-

liorem vsum, & diuiniores; quandoquidem in cunctis Deus suæ potentiæ, & sapientiæ, & amoris diuitias tanquam in Scenis repræsentat: &, quæ in eis latent entia, alterius sunt ordinis, atque rationis, vobis ignota: sed per quandam analogiam olfacere solum datur Angelicæ vero mentes mundum incolunt Mentalem. sed egrediuntur in ministerium ad corporalem. præsunt cunctis Cælestibus, & Terrestribus corporatis rebus, vt canit Psaltes, facientes verbum, & voluntatem eius.

X. Ex his argumentans dixi, Mortui non resurgunt; Animæ non reuertuntur in corpora; vnde suspicio aliquibus suboritur, nè fortè mortales omninò simus, quia *non est agnitus*, vt Ecclesiastes disputat, *qui sit reuersus ab inferis*. Sed iam patet ratio: quoniam illæ, quæ ad centrum puniendæ detruduntur, redire nequeunt, quia detinentur vt ligatæ, & veluti demortuæ: illæ verò, quæ ad Cælum eleuantur, odere solum, vbi in ærumnis fuere tanquam captiuæ, ideoque reuerti nollent, sicut nec sensitiuus Spiritus aëreus brutorum (quem in sanguine Moses, & spiritum vitæ facit, vt Ambros. August. Gregor. Nys. Lactant. declarant) reuerteretur, si subsisteret, & post mutationem sui in aërem, maneret memoria, ita vt posset reuerti; nollet enim: quoniam melius sibi esse sentiret vnum esse cum aëre, quam in carcere, ac sepulchro corporis. Nec tamen propterea fides de corporis resurrectione vana est. Nam & id rationabile est, quòd Anima cupiat corpus quoque beari, in cuius exercitio ipsa meruit Cælum. Ac proinde amorosus Deus Animæ Illud iterum vniet: non amplius crassum, & caducum, sed (vt ait Apost. 1. Corin. 15.) spiritale, cæleste, subtile, lucidum, quales sunt Stellæ; quæ non impediunt agilitatem, motum, & cognitionem animæ, sed potius obsecundant illi, eo quòd priorem quidem retinet substantiam, sed alterius gloriæ.

Resp. ad Aristotelicos, quærentes, cur si Anima est separabilis, non reuertitur in corpus; sed sicut forma cum suo subiecto perire videtur.

XI. Vidi deinde, quòd Dæmones tyrannidem exercent in inferioribus ferè vbique: & quòd Angelis, non habentibus symbolum cum caliginoso inferiori Mundo, nulla ratio, nec voluntas esset descendendi ad nos, nisi diuinum imperium præberet alas, cui libenter obediunt, & curam hominum gerunt, & belluarum, & omnium generum rerum, & quomodo pugnant cum Dæmonibus: oppositis enim voluntatibus, & conatibus feruntur; & illi in horum effectus quasi fulmina, isti in eorum effectus caliginem, & turbationem ciétes. & quomodo vtrique præ oculis turmatim transeunt: nosque illos non videmus inter alias causas, propter informati corporis impedimentum: & quomodo qui nequam sunt, quodammodo illudunt, & iocantur: quomodo irrident actus nostros, quos opinamur in secreto clanculum facere; & sunt toti vniuerso manifesti palàm. Boni autem miserentur, iuuantque. Et quomodo medico calore, aut frigore, aut motione aëris, & atomorum, inducunt passiones va-

rias sensibus nostris: & per accidens desideria, & motus, & timores, & odia, & iras. Et quomodo nos istis ducere satagunt affectibus: sicuti nos belluas fumibus, virga, & clamore, & esca. Et vident quando morituri sumus, eorum aliqui; aliqui vero minimè: & quæ passuri sumus, & tollunt, aut afferunt occasiones: sicuti nos agimus erga gregem bestiarum: qui scimus quando manducaturi sumus illam, & vendituri istam, & daturi aliam; & ducimus eas ad macellum, & nundinas, & ipsæ ignorant: & cum vident alias interfici à lanio, parum considerant de morte earum. Talia stellæ influunt in nobis: & Angeli hoc sciunt: & vident caloris, & frigoris misturam, & rerum seriem, & quid nobis afferant, nil considerantibus aut parum; cum tamen in his, quæ nobis imputantur, nihil nos cogere possint.

Et hoc euenit quando potius passiones sensus, quam rationis dogmata, quod teste S. Thoma plerúmque accidit, sequimur.

XII. Vidi deinde, scientiam nostram esse quandam ex parte stultitiam; gaudia ac voluptates nostras esse dolores. Ecquod maius homini sensuali videtur esse gaudium, quàm veneris vsus? nihilominus & hoc deceptio est, ac damnum. Propriam enim substantiam ex parte amittit in coitu animal, efficiturque languidum: fœmina verò graui impletur pondere, quod diuturno vectat labore, & in doloribus illud parit, & in molestia educat. Dehinc laborant homines diuque, noctúque, vt filiis diuitias relinquant, quorum ignorant vitam, & exitum. Nec sibi eos educant, sed Regi, & Reip. & mulieribus, & aliis: quorum vsui erunt magis, quàm Parentibus. Ex quo innotescit, quòd Natura dedit nobis hunc amorem, & modicam voluptatem, vt alliceret nos ad capessendas ærumnas magnas, & labores: sicut esca piscator abscondit piscibus hamum: & hordei ostentatione sellam equo imponit Auriga. Et quòd Deus hunc instituit ordinem, vt rerum successio prosequatur, quæ eius ideam apud nos manifestant. Et quòd tot res fiunt in Mundo, non quidem, quò solus homo eas consideret, solúsque Deum laudet: qui sanè meliores ignorat, & innumerabiliores, ac solam corticem eorum, quæ nouit, perspiciat: sed quò Angeli, superioréſque creaturæ eas contueantur ad gloriam Dei, qui sanè intrinsecus eas conspiciunt, quoniam abstracti sunt; discurrúntque subitò per Mundum totum, easque admirantur, & stupent, qui in sic corpulentis materiebus tot affabrè elaboret opera mirifica; hinc collaudant, & admirantur Opificem, cui etiam in ministerio hoc subseruiunt.

Quid scientia, & iucunditas humana.

XIII. Vidi etiam voluptatem cibi, & potus non verè voluptatem esse, sed remedium doloris. Fames enim est stimulus dolorificus ventriculi vacui, qui stringitur, spiritúmque afficit: qui proinde repleri cupit, vt dolor strictionis auferatur. Et quidem excitatur famis à melancholico acetoso humore, homóque comedit, vt amoueat repletione fastidium. Hinc coquit cibum, & nutritur instau-

Quid voluptas alimentationis.

raudo illud, quod continuò calor furatur. Ergo molestia est. Et quidem in labore, & molestia acquiritur etiam cibus, & molitur, & concoquitur: paruaque voluptas in instauratione inuenitur contra morbificam famē. Quæ voluptas etiam est nonnulla deceptio: quoniam data est, vt nos alliciat ad labores quærendi cibi, & mandu- candi, ne moriamur, ante quam Deus præscripsit ad finem suum.

Quid honor.

XIV. Honor quoque iucundus apparet; sed labore comparatur, & studio multo: illique prospicere est intolerabilis seruitus, quæ libertatem adimit faciendi quod tu vis; sed facere cogit, quod nolles, ne honorem amittas. Et profectò præsagium quoddam immortalitatis est: quoniam illo conseruatur in hominum memoria nomen nostrum.

Quid imperium.

XV. Imperium quoque belligerando paratur, fraudibus plerúmque retinetur, & deceptione populorum. Sæpè hypocrisi: quæ te annihilat: quoniam facit esse, quod non es. Metu quoque, & suspicione continua te affligit, ne Populi rebellent: aut illi Principes te expellant; vel maledicant sapientes; & Deus te eradicet, quoniam vexas creaturas eius. Si quod te decet, facere vis in Regno, infælix seruus plebis eris: continua sollicitudine, & labore fatigatus: sin quod non decet, Macchiauellisticè viues, ea te compræhendent, quæ iam dicta sunt mala. Et profectò inueni omnes Principes Macchiauellisticos, Imperium, & vitam subitò in se, vel in filiis amisisse. Dux Valentinus discipulus Macchiauelli, est testis: & Oliuerottus ab eo laudatus: & Castruccius, quem sapientissimum Macchiauellisticè laudat Macchiauellus; qui nec ad posteros tyrannidem transmiserunt; similiter Ludouicus Sfortia, & Azzalinus: & infælix Henricus Rex Anglorum VIII. & Ieroboam Macchiauellisticæ Religionis inuentor: & Absalon filius Dauid, consiliis Achitofellis, qui fuit Macchiouelli figura, Principatum arripiens. Et Iulianus Apostata, Antiochus, Dionysius, Fredericus. Addamus & Iulium Cæsarem, in quo Macchiauellizauit: & Pharaonem, & & Cyrum, & Alexandrum. Deficit tempus, & cartha, si omnes enumerare velim. E contrà vides viros pios diù, & benè regnasse; vt Dauid, Ezechias, Salomon, Theodosius, Constantinus, Carolus Magnus; quorum memoria in benedictione est; & in Gentilibus laudatur Octau. Augustus, Titus, Vespasianus, Adrianus Antonius, & alij, qui vitutem philosophicè coluerunt. Quapropter fælicitas non reperitur in Macchiauellistis, at neque sat in hac vita in Dauidicis Principibus. Sed in his conscientia rectè factorum beat, in illis damnat.

Nec physica.

XVI. Philosophiam inueni pleniorem iucunditatibus. Sed in labore, & vigilia, & infirmitate corporis acquiritur, & sæpè ad insaniam labimur. Est plena incertitudine, ita quòd qui verè sapit, hoc

hoc tantum sapit, quòd nihil perfectè sapiat, vt in Metaph. disputur; nec vnquam inquirentes saturamur scientia.

XVII. Ergò fœlicitatis partem (quam Salomon disputans laudare videbatur, dicens. *Vidi nihil melius esse, quam manducare, & bibere, & gaudere cum vxore sua*) inuenimus quoque esse infœlicitatem, & vanitatum vanitatem, si totaliter consideretur. par. 1. lib. 1.

XVIII. Hinc clarè innotescit, quòd homini, propterea quod intelligit omnia bona huius Mundi esse vana, conueniant alia bona maiora, ac veriora, & ad illa natus esse videtur, ad quæ sua ipsius sagacitas ipsum stimulat. Ex cognitione vanitatis bonorum mundanorum.

XIX. Deinde dixi ad intelligentiā magistram in me: si tellus facta est vt in centro sit carcer intellectibus peccantibus: & in superficie exercitium beatificabilibus: quorum in terra sit seminarium, ex quo deinde transplantentur in Cælum; ergò non est verum, quòd sit ipsa elementum frigidum factum, vt antigonista pugnans cum Sole, vt scriptum in Physicis est: videtur enim mihi talem esse debere terram secundum naturam, & non quia sit carcer. Si enim ipsa tellus amitteret frigus, & tenebras, & densitatem, quibus renititur Soli, omnia tunc entia fierent ignis, cælúmque, ac pulcherrima rerum distinctio perderetur, fieretque chaos ex omnibus rebus vna: sicuti Heraclitus dixit, omnia in ignem aliquando fore, vt vertantur elementa. Quæstio cur si tellus est carcer, est etiam elementium, Soli contrarium, secundum naturā.

Respondit illa. Tu adhuc permanes in stultitia Physiologorum, qui non considerant rerum fines, sed tantummodo modum existentiæ, compositionis natiuitatis, & mortis. Si quis te interrogaret: Quare scribis librum? Tu responderes physicè; quoniam habeo pennam aptatam, & atramentum, & cartham, super quam mouendo pennam iuxtà ideam meam, hos caracteres imprimo, conficióque scripturam hanc. Sed respondens metaphysicè, diceres; scribo, vt doceam homines veritatem: & acquiram laudes in immortalitatem: Theologice verò, diceres. Deus ordinauit, me ita scribere in gloriam suam. Omnes profectò causæ istæ veræ sunt: sed vt sciens quis dicatur, necesse habet omnes inspicere, & scire. Verum est igitur, omnia fieri à *Natura*; quæ *est artis diuinæ Ratio, indita rebus à Deo, per quam ad suos parducantur fines*. Dedit ergo frigus terræ, vt Soli repugnaret. Sed hic non est vltimus finis; sed vt etiam sit carcer per duritiem, quam illi frigus dat; vt per tenebras, terror; & per frigus, pœna. Nihilominus intra viscera eius multis in locis ignis conceptus est, qui affligat Animas; quoniam ipsæ fuerunt in corporibus maculatæ; ex quo secundum ordinem diuinæ iustitiæ factæ sunt à corpore intentionaliter passibiles. Augebitur autem extensione afflictio, quando corporibus reunientur: quando, & ipsa corpora, vt non destruantur, alia temperie dona- Resp. physica res est propter Metaphysicam rem. Definitio D. Thom. 2. phys. Lec. 14.

buntur, veluti scis, quod multa sunt corpora resistentia in igne, quamuis fragilia videantur. Eiusmodi quoque ignis non lucet propter terrenam caliginem; idcircò quoque magis est afflictiuus, & potens. Ignis enim non cremat res tenues, puraśque: qualis ipse est: aër siquidem, & cælum, & astra non vruntur, nisi vbi inest caligo, & crassities; vrere enim est calefacere, attenuare, & mouere: quod quidem iam habent cælestes materiæ, ideóque pati illud nequeunt, sicuti terrestres.

Quin etiam dico tibi, pœnam non minus atrocem posse esse in glacie, quam in igne: quoniam illa dissimilior est corporibus, & inde magis inimica spiritibus humanis. At in Purgatorio proprior est ignis, attenuandi gratia purificandíque maculas: vt proprium nomen, ac Sanctorum sermo, sonat.

Dico etiam: Potest Deus absque frigore, & tenebris terram seruare, ne à Sole destruantur: elongando ab ea Solem, & Stellas. Nec quia tellus deficeret; Mundus verteretur in chaos, nisi quoad terrestria etia. Sed totus verè esset Cælum: distinctum quoque in Stellas multas: sicut & nunc distinctæ sunt, absque frigoris ope, inter se: Spiritus quoque distincti sunt, & Intelligentiæ, & quemadmodum luces diuersæ in corporibus, quæ sese interfecant multipliciter, efficiuntque tot angulos, (habent enim ipsi inter se habitudines consimiles) vobis ignotos, nobis verò venustos, ad immaterialem quandam luminosam propectiuã.

Finis rerum impurarum instat.

Dico etiam secundum Scripturas, affore tempus, & citò, in quo tellus purgabitur in superficie, sicut Chrystallus: & colliget tenebras suas in centrum, nec eff undet eas in Cælum amplius; cessabitque generatio, & corruptio, & mors, & afflictio: (Hæc cogitatio digna est consilio Creatoris ad finem ipsius magnum:) Nec terram attenuabit in cælum, quò remaneat carcer impiorum. Et iam si consideras Solem, & sidera, descendere multam viam: cardinésque cælestes mutatos, & obliquitatem, & apogea, & excentricitates iam cernitis. Idcircò rectè contemplare miracula hæc: Mundóque annuncia; vt benè inuigilet: ne *dies Domini sicut fur in nocte vos comprehendat*: veluti infideles super iudiciis Dei dormitantes; & Mundum æternantes. instat tempus, quod prædixit Petrus Apostolus. *Cæli magno impetu transient: terra autem, & quæ in ea opera sunt, exurentur, &c.* Deus quidem incedit numero, pondere, & mensura in operibus suis. Vt rationabiliter coniicere debeas, conuenire summo Bono tollere de mundo omne malum; & hunc globum nigrum de medio tot globorum candidorum: hoc regnum mortis, & miseriarum de societate Regnorum vitæ, & voluptatum. Atqui huc vsque relictum esse pro illius quodam ludo: & ad fines à vobis non perceptos. Omnis namque cogitatio vestra stultitia est, omnéque verbum

vestrum, saltem ex modo significandi incongruo, cùm de diuinis loquimini, continere errorem quasi blasphemiæ, si secundum illum Deo quid attribueretis. Id apud Angelos apparet. Sed nil mirum: quoniam vocabula, & conceptiones accipitis in loco, vbi res, prout sunt, non introspicitis: sed tantummodo superficiem; & hanc non totam, nec vt est, sed alteratam ab aëre à luce, & tunicis, humoribúsque oculorum: & per sensuum organa corpulenta intrat ad cognoscentem Animam vestram obiectum quodlibet, & alteratur. Sentitis rerum species non res ipsas, & illas alteratas ex parte, non ex toto; & hoc non perpendentes, putant se scire homines, & superbè Deum ipsum emendant.

Homerus etiam, aliter res in Cœlo, ac in Terrâ nominari. S. Cathar. teste B. Raymundo, blasphemiam esse quidquid de Deo etiam benè dicimus, non ex parte nostri, neque ex parte Dei, Sed si Deo tribuatur ex modo significandi, vt etiam S. Thomas docuit.

Aspice hanc cartham: nonne superficiem eius solùm vides, & non totam vtrinque; nec vnquam omne eius atomum, & pilos omnes, ex quibus componitur, & quomodo facta fuit: & colligationes flocculorum, & tempora & modos, quibus ad hanc formam ab initio rerum hucusque concurrerunt, & quam in mundo habent partem, & relationem, & vsum, & finem. Interiora verò rerum omnia ignoratis: videtis enim per speculum & ex parte: continuæ mutationes vestri, & rerum sunt vobis ignotæ, & partium & particularum. Et quid prius fuere: & quomodo hanc in compositionem conuenere, & occultius est. Ex his verò rebus corporalibus, & ægrè notis, transfertis vocabula ad Deum & ad superiora entia. Quidquid de Deo profertis, quasi blasphemia esset ex modo significandi, sed maximè in metaphoricis: At non vobis imputatur propter ignorantiam, & quia non intenditis id ei tribuere, quod non conuenit. Cùm enim dicitis per propria, Deus sapit, Deus misericors, Deus sanctus; ex modo significandi propè blasphemia est. Non enim Deus sapit, à sapore vti vos: nec est misericors, id est misercorde nec sanctus, id est purificatus, vti vos: sed secundum id, ad quod imponuntur, At cùm dicitis per metaphorica, Deus mouetur, Deus loquitur, Deus ambulat, videt, extendit brachium &c. Incongruum, & blasphemum est, si Deo in se ista conuenire affirmaretis per proprietatem; videre enim est habentis oculos corporeos; sapere est actus gustus in lingua, sapores discernente: loqui est eius, qui habet os, & linguam materialem; motus est rerum finitarum variatio; Quæ Deo tribuere nemo potest quantum ad modum significandi, & id à quo nomen imponitur, nisi cum falsitate, & blasphemia. Sed quia intelligentia vestra non aliunde potest quam à vobis erigi in Deum; nec scit enunciare, nisi more suo; huiusmodi impotentia, & locus tenebricosus, & voluntas non deprauata, vos excusatos faciunt; nec imputatur vobis in blasphemiam, priusquam intretis in malitiam, & in procuratam ignorantiam. O

ſi audires quàm pro priori, & diuiniori modo enunciant Angeli. Diſcurre nunc in tuis ſyllogiſmis, analogicis, & videbis, verum eſſe quidquid dixi tibi etiam in terra, nedum in cælo.

Hem ſtupor ingens, hem mirabilia Dei: tunc dixi. Nunc itaque Dei altiſſimi finem olfacio, propter quem has Terræ conditiones largitus eſt; ſi finis Metaphyſicus fuit, vt ſit carcer, terror, & inſtructio aliis: vtique electi gratias agerent Deo ingentiores: qui eis hanc ædem noxiam perpetuò dare cum poſſet, non fecit; ſed tandem ſunt hæc omnia propter gloriam ſuam, reuelandam in extremo, quod expectamus, facinore egregio; & iam imminet. Tempus præteritum malorum fuit quaſi iocus quidam, ſi æternum reſpicio, quod hinc ſuccedet, quod ſcriptum eſt, *Mutabis eos, & mutabuntur &c. Filij ſeruorum tuorum habitabunt, &c. Annunciant Cæli iuſtitiam eius populo, qui naſcetur quem fecit Dominus*. Sed ò qui ſciret quod fuit, & quod erit Totius? & ſubitò vox in corde meo: caput, & pedes velata ſunt alis Seraphinorum; medium apertum eſt, in quo volant. Quod fuit ante Mundum, & poſt Mundum erit, abſconditum eſt, quouſque placuerit Deo. Cogita in his, quæ accepiſti.

Pſal 101.

Pſal. 21.

S Ber. ſer. in primo Nouembr. S. Hier. in Iſaiam, & Origenes exponunt hoc idem de Seraphinis.

APPENDIX.

MOX ſagaciſſimè argumentans, dixi, Proculdubio nos terrigenæ ludum agimus cœcum: quem vocant cœcariam; ac comedias oſtentamus Creaturis Cæleſtis Aulæ: Bruta, & lapides nobiſcum ſunt ad complendas ſcenas in Theatris Maris, & Terræ; quæ vnum modò illis ſpectaculum ſunt. Pugnamus contra Dæmones, nobis inſidiantes inviſibiliter cum magna Creatoris gloria; quòd à Spiritibus, clauſis in obſcura corpulentia, illi etiam ſuperentur, qui cum Deo pugnare voluerunt, Macchiauelliſtica agitati prudentia. Et veluti ſpiritus calidus brutorum, quaſi ignorans propriam originem, amant hunc ludum, in quo ſumus nos, & illa. Sic & Mens noſtra, à Deo immiſſa, eadem Comedia delectatur, quia meliora non nouit. Qui autem alteram vitam verè credit extare meliorem, clamat: *Cupio diſſolui*. Quapropter neceſſe eſt; quòd vna tandem die omnes veluti ſpoliati laruis, quas circumgerimus, hoc eſt corporibus, affectibúſque ipſorum, accepturi ſimus à Deo laudem, aut pœnam, prout quiſque melius, aut deterius fecit, ac dixit actum, dictúmque ſuum. Equidem inueni ſæpè Sacerdotes fieri eos, qui ſunt animo pij, ſanctique ſed multoties Caiphas, & Iaſones, & Alcimos. Nec Reges, eos, qui Regio ſunt

donati animo: ſed quos fortuna, id eſt noſtra ignorantia, Reges facit, vt Nerones, Ezelinos, Midas &c. nec bonis benè, nec malis malè eſſe, ſed ſicut dixit Salomon. *Vidi neque velocium eſſe curſum neque fortium bellum, neque ſapientum panem: neque artificum gratiam: ſed tempus, caſumque in omnibus.* Ergo veſtiti ſumus, alij veſte ſacerdotali: alij regia: alij plebea: alij ſeruili: alij ſanctâ: alij impia: alij militari: alij captiua, &c. At cum poſtmodum nudi fuerimus omnes, omnia inuerſa è conuerſo videbuntur. Non enim pictor eſt qui pingit, habétque penicillos, & colores, & fœdat parietes, & carthas; ſed qui pingere ſcit; quamuis careat inſtrumentis. Nec Cuculla facit Monachum. Igitur Rex non eſt, qui regit, poſſidetque Regna multa: ſed qui regnare ſcit. Nec nobilis eſt, qui filius naſcitur nobilis viri; ſed qui animo nobili præditus eſt: nobilitérque operatur. Veluti in Tragœdia non eſt Agamemnon, qui eius perſonam agit: neque Therſites, qui Therſitis veſte induitur: Nec Hecuba, quæ perſonam gerit Reginæ vetulæ, atque mœſtæ: Ergo noſtra Politica ſubſiſtentiam habet, dum iſthæc Comœdia durat: ſed pereat neceſſe eſt. Præterea videmus, homines ſeſe facere Deos, idoláque lapidea res viuas haberi, alios etiam adoraſſe ſerpentes, & flumina, & ſtellas, & ſtelliones. Ergo omnes ludebamus ſimul in Cæcaria, cæci, & Duces cæcorum, & ſocij. Cum ergo tranſcurriſſemus in huiuſmodi blaſphemias, ex quadam comica licentia, decebat Deum nos admonere. Deinde vero reliquit nos, donec Comœdiam compleamus, & terminemus. Sed iam video ſcenas euacuari, & tentoria amoueri. Erit ergo finis. Conuenit enim ſummo Bono, hanc etiam malorum apparentiam ſuis ex effectibus auferre, & voluptates Veneris, & Bacchi, quæ vt oſtendimus, ſunt labores, aliqua conditi ſuauitate, ita vt decipiamur, etiã auferantur. Ergo generatio & corruptio finem habebunt: & contrarietas ipſarum parens. Reuerà enim iſta omnia carent ſubſiſtentia, ſi ad vera entia, veraſque voluptates reſpiciamus; ſed ſunt vmbra verorum comicã repræſentatio ad tempus. Et quicumque hac ratione philoſophantur intellectum acutum dubitantem, curis liberabit, quæſtionibuſque. Et ex vanitate rerum præſentium argumentati ſciet, ſibi deberi futura bona vera, & ſecura, ac permanentia in iſtorum fine; vt ſummæ conuenit Prouidentiæ; non autem id quod iniqui concludunt, neque hic, neque alibi vera bona dari.

Eccl. 9.

Et vidi, quòd hoc modicum tempus turbulentum, in quo Mundus ſtetit turbatus, licet centum mille annorum eſſet (quod tamen recto quæſitum examine per hiſtorias tutiores, ac veraciores, nondum pertingit, quod præteriit ad ſeptem millia) eſt quidem ludus puerorum in tenebris ante cænam, comparatum ſempiternitati ſæculorum quæ viuunt creaturæ ſanctæ, & quibus fruemur nos poſthoc breue ſpatium. Sed cæcus homo qui æternitatem non conſiderat, ſcanda-

lizatur sine causa, dolet propter punctum; & non vt æquum est, theatro, amplissimo bonorum sacrorum glorificatur.

Religionem communem, potißimam iustitiæ partem, non esse inuentum Politicorum: nec sola arte, aut non naturâ constare, vt dicunt Epicuræi: sed esse naturalem: hanc verò, & illam positiuas, quas Nationes profitentur, esse secundum mores, ritusque particulares Gentium: & secundùm fidem, quam præstant Legislatori quæque suo. Et quibus notis, & argumentis agnosci potest, quæ verè sit à Deo tradita, & quæ ab hominibus per Rationem; aut per fraudem: quivè sint, qui veram fidem habent,

CAP. IX.

VANDOQVIDEM extant apud mortales Sectæ plurimæ, variæ, ac rituum, & cultus diuersitates, diuersique Principatus, & Resp. tanquam scenæ variæ vniuersalis comediæ: considerandum est recto examine: quænam ex his verè placeat Creatori, & Aulicis eius. Et cur ipse tot permittit in Religione controuersias: quæ Politicos in suspicionem adducunt, quòd nulla sit vera: sed quòd omnes sint humanum vtile figmentum & non secundùm veritatem, & naturam rationalem: sicuti olim Democritus, & alij, à Platone citati, & nunc Macchiauelistæ opinati sunt.

Ego dixi in cubili Animæ meæ. Non propterea quòd plurimi profitentes philosophiam, sophistæ sunt, & maxima quidem ipsorum pars, existimandum est, nullam reperiri scientiam veram; sicuti Sceptici asserunt; sed quòd veritas abscondita sit valde, dicendum modò videtur. Quando nimirum ego certus sum, me nunc verè scribere: aliosque, qui hanc visuri sunt, scripturam, affirmaturos, esse scripturam, & quid significet: quamquam alij alium haurient sensum. Datur ergo aliqua scientia. Similiter non propterea quòd

Fundamentum ad discernendum verum ab apparentibus.

multi Medici imperiti sunt, Medicina est vanitas, vt Romani ruditer aliquando putarunt: Nec quia Caupones omnia adulterant vina venalia, repetiri purnm vinum non potest. Ergo (dixi) non propter multitudinem falsarum Religionum, omnis religio falsa censenda est; prius est enim verum quàm falsum, illi oppositum, alioquin non dignosceretur falsum à vero.

Religionem quadruplicem esse inueni apud Philosophos, & Theologos: scilicet, Naturalem, Animalem, Rationalem, & Supernaturalem, comprehensis quibuscumque Religionis imitationibus. — Quotuplex Religio

Naturalis est cultus ille cunctarum rerum, quorum alia cognoscunt finem, & rationem finis, vt homo, & Angelus: aliæ appetunt finem, licet non cognoscant rationem finis, ad quem naturaliter feruntur, & cui volunt assimilari, vt D. Tho. exposuit, tamen Creatori obediunt, eiusque verbum faciunt secundum scripturas Dei: & ad ipsius laudem, & gloriam sunt, & operantur vt Plato, Trimegistus, Seneca, Pythagoras, Anaxag. Parmenides, & omnes Philosophi ferè, exceptis Epicuræis. Similiter Dauid inquit de lege hac velut religione naturali, vt patres exponunt. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum: dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat scientiam &c.* Et quidem non sermone Latino, aut Græco, aut Hebraico, non omnibus noto, sed cunctis notissimo. Etenim ait, *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum &c.* Siquidem vt probat S. Thom. 2. 2. q. 81. *Religio est cultus Dei, vt principium est essendi, & gubernandi.* Omnia autem entia sunt & gubernantur à Deo, ergo colunt Deum naturaliter plusquam se. At colere Deum est coniungi illi (ait in 1. 2. q. 99. 3.) per actus internos, id est intelligere, & amare in rationalibus: in naturalibus verò per aliquos actus, his analogos, quia supremum inferioris attingit infimum superioris; vnde propter amorem, & obedientiam erga Creatorem Sacri Scriptores, & Philosophi tribuunt omnibus creaturis exteriores etiam, vt laudare & facere verbum eius, licet rationem finis, & facti non cognoscant, vt D. Tho. aduertit. Probatur: Propterea enim de cunctis, ait Ecclesiast. 42. *Omnia hæc viuunt, & in necessitate obediunt ei.* Quo circà S. Hieron. in 8. mat. *Omnes Creaturæ sentiunt Creatorem.* Et. D. Thom. *Amant plusquam seipsas naturali amore pro modo suo.* Et propterea *venti, & mare obediunt Christo imperanti,* ait ille: iste verò, *appetunt Deo assimilari omnia.* Religionis quidem rationalis externi actus, internorum signa sunt adoratio, sacrificatio, laudatio, votum, iuramentum, consultatio: sed in naturali hæc non insunt, nisi *iuxta suum modum* (vt Diuus Thomas 1. p. q. 60.) Et Diuus Hieronymus in 8, Mat & 10. Ezechielis, & Aug. Nyss. & alii Patres contestantur. Idem dicit Iamblicus, & Theodorus, & Plato: & Pythag. & Anax. Ambros. verò in prologo Psalmorũ &

Naturalis Religio quæ:

p. 1. q. 1. & 3. cont. Gent.

Psal. 18.

1. 2. q. 1.
1. p. q. 60. art 5.

Aues cantu laudare Deum dixit, & septies in die. Quòd intellige iuxtà S. Tho. sensum, propterea enim non modo *Cœli enarrant gloriam Dei.* Sed Daniel aduocat etiam omnes creaturas ad laudem Dei, *Benedicite omnia opera Domini Domino;* Sic etiam Dauid. *Laudate Dominum de Cælis &c. Laudate Dominum de Terra,* & non illusoriè & sola prosopopeia grammaticali, vti dicimus, quòd lapides laudant Regem, aut Amasiam in poëmatis. (Non enim obediunt ad nutum creaturis, à quibus non habent esse, & operationem, sicut Creatori, à quo in vtroque dependent. Vnde Hieronym. *Quæ nobis* (ait) *sunt insensibilia, Deo sunt sensibilia*) Sed propterea quòd omnes Creaturæ, vt ait idem Hier. suo pro modulo sentiunt Creatorem: eius enim obediunt imperio: & ducunt in cognitionem excellentiæ Dei & ideò tanquam si sentirent, & loquerentur, dicuntur laudare, & improperant pseudopoliticis irreligiositatem. Nam vt D. Tho. docet in 3. d. 36. q. 2. quemadmodum sensitiuum ex participio est aliquo modo intellectiuum, quia teste Diony. semper supremum inferioris attingit vltimum superioris, vnde videtur ratiocinatiua etiam Naturale attingit sensitiuum. [illegible] in multis vt sentiens non solùm externo impulsu, vt sagitta, & prædestinatus, vt dicitur 1. p. q. 23. sed etiam interno formæ propriæ inclinamine, licet non cognoscat rationem finis: cui intendunt assimilari, vt dicit 3. cont. Gen. c. 131. Error enim est has virtutes, & actus formis etiam rerum non tribuere, vt dicit ibidem c. 164, & hoc sensu etiam Ambr. dixit, *omnia sentiunt sicut opificium Opificem.* & S. Dionysius *omnia conuertuntur ad amorem Creatoris,* vnde S. Thomas addit, *amant Creatorem,* vt scilicet est Naturæ author, *plusquam se ipsas,* & propterea quodammodo adorant, nam (1. 2. 109, art. 3. dicit) *Diligere Deum super omnia est quoddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ, non solum rationali, sed etiam irrationali, & inanimatæ, secundum, modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere potest: cuius ratio est quia* (nota hanc rationem Sancti Doctoris) *vnicuique naturale est, quòd appetat, & amet aliquid secundum quod natum est esse. Sic igitur agit vnumquodque, prout natum est esse,* vt ditur. 2. phys. *Manifestum est autem quòd bonum partis est, propter bonum totius, vnde res, vnaquæque naturalis amat bonum suum proprium, propter bonum commune totius vniuersi, quod est Deus.* Vnde etiam Dionys. dicit lib. de diuin. nominibus, *quòd Deus conuertit omnia ad amorem sui ipsius.*

Ecce quàm subtiliter probat S. Thom, quod in cunctis rebus, nedum in homine est insitus amor Dei, qui & cultus metaphoricè dici potest, & in 3. cont. Gentiles probat, quòd *omnia entia affectant Dei similitudinem: & propter hoc operantur.* Prætcrea in 1. p. q. 60. art. 5. demonstrat ex eo quod naturalis dilectio non potest esse peruersa, sicut electiua; *Omnis res etiam inanimata plus amat naturaliter*

liter Deum quam seipsam, unaquaeque (ait) *pro suo modo. quoniam Deus est Vniuersale Bonum, & totum amabile plusquam pars.* Ergo (inquam) & pro suo modo naturaliter colit. Cultus enim amore notitiaque, & obedientia, & laudatione perficitur, vt docet ibid. q. 99. 3. & 2. 2. q. 81. & 3. cont. Gent. c. 119. ad quod actus exteriores, qui sunt inclinatio, adoratio, sacrificium &c. ordinantur. Et propterea in sacris litteris omnes creaturæ quasi sentientes, amantes, & benedicentes Deum introducuntur, & facientes verbum eius. Inclinantur enim ad ipsum, vt ad finem, licet non cognoscant rationem finis, vti nos, sicut dicitur p. 2. q. 1. Idem probat S. Hier. in 10. Ezec. exponens illud, *Spiritus vitæ erat in Rotis.* Item docet Plato sæpissimè. Vnde Ficinus super Tim. probat *ex causalitate, & prouidentia, quam habet Deus super omnes creaturas, non solum Religionem, sed etiam actus Religionis: qui sunt adorare, orare, vouere, per quos coniunguntur primo principio, Vni, & Bono, esse naturales pro suo modulo cunctis rebus: quemadmodum naturale est helitropio herbæ conuerti ad Solem: & seliniti ad Lunam.* Probatque non solum ratione naturali, vt fecit D. Tho. sed etiam autoritate, & vsu Sapientum apud omnes Nationes, quales Bracmani apud Indos; Magi apud Persas: Theologi apud Græcos: Astrologi apud Chaldeos: & ad horum testimonium adducit Iamblicum, Proclum, Porphyrium, & tandem Magnum Theodorum qui ait; *Si quis naturas rerum diligentius explorauerit, inueniet, non animas tantùm atque mentes, sed quodammodo entia omnia, excepto primo, adorare, atque vouere Deo summo Bono &c.* Id quod D. Thomas probauit *ex amore,* & Hier. *ex sensu, & obedientia.* Ambr. verò etiam *ex laudatione,* sicut Daniel, & Dauid. *Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius*; idest naturaliter pro modo quodque suo, ex D. Thom. Sed hæc Religio dicitur analogica, sicut hoc nomen Deus de vero per essentiam, & per participationem, de analogicis, apud D. Thomam.

Religio animalis addit supra naturalem cultum, illud obsequium, quod Bruta præstant superioribus sibi beneficis causis; Deum enim naturaliter diligunt, vt ait, S. Thom. sed animaliter omne beneficum principium; propterea Elephas Lunæ genuflectit; & se baptizat à coitu: & Solem aues præcinunt in mane, venientémque vocibus lætis excipiunt, vt S. Ambr. & experientia testatur. Animalis religio quæ.

Religio rationalis est, qua creatura rationis particeps, sapientiam, & rationem Dei, Deumque ipsum nouit, & colit, finem, & rationem finis pernoscens. Hic cultus in sacra Scriptura vocatur timor Domini, qui (teste Ecclesiast. cap. 2.) *cum hominibus in vulua concreatus est*, & ante vsum rationis inest quasi seminaliter, sicut ratio sine vsu, vt probat S. Hier. in Epist. ad Galat. Vnde Iamblicus Rationalis religio quæ.

de myst. Aegyp. cap. 1. ait. *Ante omnem vsum rationis, inest naturaliter insita Deorum notio: imò tactus quidam diuinitatis melior quàm notitia. Ex quo incitatur naturalis appetitus Boni, ratiocinatio, atque iudicium.* Idem docet Cicer. in lib. de nat. Deorum, & Senec. in lib. de prouidentia, in Epistolis: & Pythagoras in aureis versibus. Præterea Lactantius libr. 3. cap. 9. probat, cultum Dei, idest, Religionem, ità esse homini naturalem, vt sit eius vltima in definitione differentia: *Animal Rationale Religiosum*: alioquin non rectè prorsus à brutis se cerneretur, ratione sensuali, quam S. Thom. vocat æstimatiuam, præditis. Idemque docet Cardinalis Osius in Confess. Petracor. & S. Chrysost. tom. 3. *Homo*, ait, *in cunctis cum brutis conuenit sed religione sola secernitur*; Lactantius idem probat auctoritate. Anax. & Ouid: & aliorum contra Epicureos, S. August. lib. de vera Religione probat; & Ret. c. 12. *Religionem Christianam fuisse ante legem scriptam semper eandem in Mundo naturaliter inditam, exceptis cæremonialibus.* Hinc Isidorus, allegatus à Gratiano, dicit. *Ius naturale est, quod continetur in Lege, & in Euangelio.* Similiter S. Clem. Rom. ex ore S. Petri. Iustinus Martyr. in Apolog. 1. & 2. lib. de Monarch. & S. Ambr. lib. de Parad. probat idem ex Apost. Rom. 2. qui inexcusabiles facit gentes, qui non adorant Deum, & Sap. 13. efficacius id probatur. Idem confirmat ius Gent.

Qui hæc negant pseudo politici, ostēdunt se Theologiæ sacræ, Philosophiæ veræ ieiunos plusquam bestiæ.

Religio supernaturalis est id, quod reuelat Deus in Lege, & Prophetis, & in Euangelio: quæ perficit naturalem, & eleuat ad diuiniorem ordinem.

Supernaturalis.

Has distinguit Fic. 18. Theol. cap. 8. & 9. *Religionem*, ait, *intelligo instinctum ipsum omnibus gentibus communem, naturalemque: quo vbique, & semper prouidentia quadam Regina Mundi cogitatur, & colitur. Quam primo cognoscimus naturali sagacitate; deinde Philosophicis rationibus; postremò Propheticis verbis, atque miraculis:* & hoc probat auctoritate Procli, Pythag. & Auic. idem Damasc. 1 de fid. ort. idem Trismeg. in Pymandro, & Plato in Prothagora dicens. *Homo tanquam diuinitatis particeps ab cognotionem quandam, Deum agnoscit: & cupit tanquam auctorem: inuocat, & amat vt Patrem: veneratur vt Regem: timet vt Dominum; & sicut Sol non cognoscitur sine lumine Solis; ita nec Deus sine Deo, ergo lumine diuino innatòque cognoscit homo Deum* Hoc autem lumen, vt ait D. Thomas 1. 2. q. 91 *est legis æternæ, idest, Verbi Dei participatio, impressióque diuini luminis in creatura rationali, qua inclinatur in debitum actum, & finem, idest, Deum, ex lege naturali, indelebili de mente hominum,* & hoc probat auctoritate Psal. 5. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, &c.* quod omnes etiam Patres exponunt de lu-

mine naturali innato. Eadem ratione vtitur Gregor. Nyss. oratione cath. cap. 5. qua D. Thomas, & Plato; & verè sic est. Si enim homo est creatus ad imaginem Dei, semper naturaliter ad Deum fertur, sicut ignis ad suam sphæram. Vnde idem D. Thom. 3. contr. Gent. 51. *omnes mentes naturaliter desiderant videre Deum*, & cap. 119. *Deum colimus per exteriores actus, & ideò hic cultus vocatur Religio, quoniam per illos actus religamur, ne vagetur Mens. Instinctu enim naturali homo non solum cognoscit se obligatum colere Deum, sed etiam colere suo modo, idest per actus exteriores, & sacrai* ergo & cultus in D. Thom. & modus colendi est ex instinctu naturali, & de iure naturæ. At in cap. 123. *Leges humanæ*, ait, *ex naturali instinctu procedunt, sicut in demonstrationibus humana scientia, & conclusio, & inuentio est ex principiis naturaliter notis. Diuinæ autem leges non solum instinctum explicant, sed etiam defectus naturalis instinctus supplent, vt lex naturalis matrimonij à lege diuina sacramenti matrimonij perficitur.*

D. August fecisti nos Domine ad te &c.

Lex supernaturalis supplet defectus legis naturalis, non ex legis natura, sed nostri peccati abusu causatos.

Et cap. 129. probat, quòd *non solùm lege*, vt vult Epicurus, *sed naturâ constat bonum, & malum: & non solum quæ lege naturali sanciuntur, sed etiam quæ diuina sunt naturaliter recta, &* 1. 2. q. 98. art. 6. *lex diuina data est in auxilium legis naturalis.*

Idem in 3. cont. Gent. cap. 119. vbi Fer. propter defectus legis naturalis non naturales, sed exuberantia peccatorum obscuratæ, data est diuina.

Omnes Philosophi, & Nationes fundant leges incultu diuino, vt probat S. Thom. & Sotus 4. de iust. & iur. q. 4. art. 2. Soli ergo Epicurei, & Macchiauellistæ ex peccatorum mole (ait S. Damasc.) obscuratum lumen naturæ habent, vt Religionem, etiam in tota natura cognitam, non agnoscant.

II. Deinde dixi. Naturalis est homini inclinatio in iustitia, & in Religione viuere, vt omnis Schola, & Natio profitetur; dissident autem circa supernaturales, & positiuas leges, & ritus in Religione. Item circa obiecta cultus, & modum colendi, non circa cultum conceptum inclinationémque; in qua conueniunt.

Religionem ergo esse de iure naturæ nos discursu cognoscimus, & sensu experimur naturaliter. Quod autem sua Religio positiua vera sit, hæc, aut illa, sicut quilibet opinatur, habent homines per fidem, quàm quælibet natio suo Legislatori, ac Præceptori præstat. Quin etiam in Philosophis plus valet fides, quam ratio, si rectè introspicias. Platonici enim Platoni credunt, & aduersariorum obiectiones videntur illis fallaces; & glossis plurimis defendunt doctrinam Præceptoris sui. Deterius Peripatetici, quasi adorantes omnem stultitiam Præceptoris sui Aristotelis. Pytha-

gorici de Pythagora testabantur. Ipse dixit. Stoici Zenoni sunt addicti. Democratici Democrito, & Epicuro ita credunt, vt Lucretius vocet Epicurum Deum; & impia Democriti dogmata, vocat sancta. Medici verò Galeno, & Hippocrati fidem adhibent plerumque sine ratione. Sceptici nemini. nisi sibi ipsis neque sensibus, Scientiam extare. Hoc idem inueni in legibus. Nam vt veri Dei cultores rectè credunt Christo, ita (quamuis falsò) arbitrantur bene se credere Iudæi Moysi: Arabes, Turcæ, Mauri & Persæ Mahometto: Tartari Cingho: Iaponenses Amidæ: Græci Soloni, ac Lygurgo: Scythæ Zamolxi: Aegyptii Osiri: Assyrii Belo. Quoniam verò hi Legislatores diuersa senserunt de prima causa: & Regiones sunt moribus diuersæ; diuersum cultum introduxerunt. Deinde Asseclæ, & Comentatores eorum adduxerunt schismata, & hæreses, & cultus varios. Et nulla Natio cultu caret alicuius Numinis.

Ex his palam innotescit, quòd omnes Gentes per Religionem viuunt, ergo est de iure Gentium, & Naturæ. Sed quòd hæc, aut illa, sit vera, vnusquisque iudicat secundum suam fidem tantum cuiusque Gentis.

III. Amplius esse de iure Naturæ vidi, quoniam, & animalibus extat quædam Religionis vmbra, & in plantis sicut monuimus in prioribus sermonibus. Et ex hoc benè percepi, totum Mundum Religionem habere erga suum Creatorem: eique cuncta seruire: & Cælum enarrare gloriam eius, vt Pythagorici, & Platonici, assentientes Dauidi, testantur. Procul dubio naturale est diligere eum, qui tibi benefacit: & timere, qui malefacit; ergo causæ potentes, ac bonæ honorantur, & timentur naturaliter. Hic autem est actus Religionis, si causæ illæ sunt diuinitatis participes. Sed quædam entia quibusdam insuper seruiunt causis: in quibus Deus bonum ipsorum, & timorem locauit, vt beneficium Elephanti in Luna: Et Stellarum in Sole. Sed homo, cognoscens seipsum nobliorem creaturis inferioribus: & Cælum, & Stellas, limitata pollere diuinitatis participatione, cognouit, extare quoque aliam causam longè maiorem, & illimitatam: eique præstitere tanquam magnanimi obsequium proprium, ac seruitutem. Et intellexerunt, quòd Cælum, Terra, cunctaque entia, illi primo enti immenso seruiunt: quoniam qui sapientior est, sagaciùs peruenit ad primæ Causæ cognitionem. Qui autem magis illam cognoscit, honorat magis, colitque: ergo naturale est homini diuinitatem colere, quando & in belluis aliquale vestigium eius cultus est, Hoc autem est ipsa Religio. Si quis Bubulcus in nemore Regem venantem videret, non honoraret eum tanquam Regem, quia minus agnosceret: at Aulici Regis confestim inclinantur reuerenter, quoniam magis norunt eum

Secunda ratio ex cultu naturali brutorum, & omnium entium,

Sic homo cum sit rationalis, verè colit, longéque magis, virtutum Auctorem, & Verum Deum,

IV. Vidi prætereà, non posse Rempublicam fundari absque Religione; secus enim foret latrocinium mutuum, continua rixa, & reciproca insidiatio, tota Ciuitas. Et quique potentiores palam, & clam omnia mala perpetrarent, & deprehensi fugerent: & dissolueretur Societas. Ergò Religio necessaria est, vt defendatius inter homines. Ergo ita naturale est eis religiosè viuere, sicuti naturale est homini esse animal Politicum, & plus quàm cæteris animantibus. Quin etiam homini, viuenti seorsim in eremo, naturalis est Religio magis, quàm Elephantis: sicuti naturale est colere, ac seruire præstantioribus. Vnde fiunt heremitæ, & domus Religionum sequestratæ sunt ad seruiendum Deo in cunctis Nationibus; neque enim adeò agrestis reperitur vlla in vtroque Hemisphorio, quæ non colat Deum, vel id, quod putat esse Deum.

3. Ex necessitate, & ratione politica.

Idem docet S. Tho. sed veteres Doctores, addunt, sicuti etiam rationale.

V. Id quoque Religionem sic esse naturalem ostendit maximè, quod homo inueniens aliquod ingens bonum, vel malum, repentè attollit vultum in Cælum, gratias agens, aut auxilium petens, eodem planè instinctu, quo vltro manus capiti auxilium parat ob naturalem Animæ consensionem; & ideo Religionem, & actus exteriores Religionis, vt orare, adorare, sacrum facere, D. Thomne dum Plato, dicit esse ex instinctu naturæ 3. cont. Gent. cap. 119.

4. Sumitur ratio ex actibus internis, & externis Religionis apud Lactantium, & August. & alios Patres.

VI. Et quidem naturalissimum est nobis benefacientem amare, & colere: & ab eodem opem petere, quando quid mali nobis contingit. Et hoc nos, & bruta facimus erga parentes; & res omnes erga res naturaliter, à quibus beneficium recipere solent quodcunque.

Ratio 6. ex causalitate, & prouidentia Dei.

Cum igitur verum sit, Deum esse, ac Mundum regere, omniaque bona ab eo emanare, & pœnas peccantium, vt in superioribus ostendimus; fieri non potest, quin nobis naturale sit colere illum, vt primam Causam, Patrémque communem; Et quin ipse, cum sit benignus, prouidúsque dederit Legem, ac Religionem qua ipsi seruiremus, vt ipsi placet, & conuenit, non autem, vt nobis videtur.

Conclusio.

VII. Quoniam verò inter diuersos homines diuersorum climatum diuersi inueniuntur ritus in suorum Dominorum cultu: Nam alij genuflectunt, vt Lusitani; Alij tantummodo inclinantur, vt Turcæ; Alij inclinantur, & nudant caput, vt Itali. Igitur eadem ratione diuersus est cultus, quem exhibent Domino Dominorum: omnésque boni sunt, dum Deo fiunt absque prauitate, & superstitione: maximè autem ille, qui exhibetur docente Deo. Vnde D. Aug. lib. 1. de cons. Euang. ait, cap. 28. *Socratis sententia est, Deum quemque coli oportere, sicut ipse se colendum præceperit.*

Vnde varij ritus.

Nam, quando torquetur cultus diuinus ad creaturas, aut non tantus Deo exhibetur honos, quantus debetur summo bono, aut con-

Vnde superstitio, & irreligiositas.

tra eius præceptum, iniquitas est atrocissima. Eóque magis, quòd etiam Diabolo dolosè cultum diuinum vsurparunt ab homine. Similiter superbi, astutique homines, qui fingentes se Deos, aut à Deo missos, diuersas Religiones falsas, vt regnarent, introduxere: tanquam deceptores, vel decepti à Diabolo.

Deus vult coli.

VIII. Nec existimandus est Deus hac curâ non tangi, vtrum colatur, aut non: aut suus honor alteri detur; quoniam, vt ait Epicurus, cum sit beatus, hanc molestiam auersatur. Deus enim jam declarauit, se honorem tanquam debitum requirere à nobis, Naturæ, & Nationum testimonio: & miraculis supernaturalibus. Scimus etiam, si non colatur, non nocere illi, sed nobis, à summo Bono recedentibus. Item naturale est omnibus parentibus, ac maioribus à filiis, & minoribus agnosci velle, colique, vt in eos suas effundant opes, & gratias si benefici sunt, amorosique, cuiusmodi maximè est Deus. Nouimus etiam, Deum curis non laborare, cum sit infinitè potens, & sapiens, neque dolere per se, sed in nobis: & effectum dolentis ostendere, dum nos castigat. Sed hæc doctrina nihil ad nos in præsentiarum, vbi de hoc non est disputatio.

6 Ratio ex cura peculiari Dei, erga Rem. humanam.

Vidimus iam in tota rerum natura, Deum curare omnia, etiam minutissima; ergo multo magis artem principalem vitæ humanæ, quæ est Religio, vita Reipublicæ. Si enim præbet spinas, ac frondes arboribus, & animalibus organa in magnos vsus, &c. Religio casu, ac sine auctore esse nullatenus potest.

Quod faciendum est Macchiauellistæ, volenti inuenire Religionem veram.

IX. Igitur multa illi homini examinanda sunt in cunctis sectis bus, ac Religionibus Mundi per rationem communem naturalem, qui volet per hanc viam inter omnes veram Religionem, & à Deo præscriptam, inuenire; quandiù per supernaturale donum plenè non adiuuatur, & vt falsarum detegat imposturas; & veræ Religionis animaduertat euidentem, & rationabilem credibilitatem.

Prima nota veræ Religionis, falsæque.

I. Conditio examinetur præceptorum moralium, vtrũ sint vtilia, & secundũ naturam omnibus conuenientia, pia, facilia, amabilia, clara, certa: quæ homines semper meliores reddant, quo magis ea obseruant; deteriores verò, ac in vitia mala ruentes, qui minus ea obseruant; & vtrum admittant vitium aliquod oppositum virtuti naturali.

II. Fides eorum, quæ proponuntur credenda supernaturaliter, scilicet, vtrum prædicentur simul cum lege eo modo, quo à Deo accipitur; an à naturæ arcanis per sapientes cognitores primæ causæ.

III. Vtrum sint rationabilia; conuenientia Deo Potentissimo, & Sapientissimo, & Optimo, & non contradicentia euidenter decretis naturæ, pia, & deuota: olentia sapientiam, & non fabulas, & vanitatem: vtrum contineant impossibilitatem & contradictionem, nec ne; & quomodo probantur esse diuina. Et vtrum iubeant

vitiosa, ruinosa, & obscena, an non. Et vtrum verè eleuent animos ad Deificationem sui. Et vtrum eius Autor ad hoc munus fuerit missus à Deo, an ab hominibus, an à propria ambitione, an à Diabolo.

IV. Et vtrum qui dicunt, se missos, aut inspiratos à Deo, ita certi sunt, quod comprobent testimonium suum sanguine, parati mori pro veritate, quam Dominus Deus ipsorum tradidit annunciandam; an mortem effugiant. Et vtrum scopus intentionis eorum sit honor Dei, & præmium, quod ipsi à Deo expectant, & non à populis: an mortem auersentur: terrenaque cupiant.

V. Et vtrum afferant, ostendereque possint, literas patentes, seu diploma: sanguine sigillatum. Et signa missionis, quæ sunt miracula: & vtrum miracula sint mirabilia tantum, & secundum magiam naturalem, an ludicram fictitiámque, aut Diabolicam; aut miracula vera secundum supra naturalem, diuinámque.

VI. Et vtrum Deus auctorizauerit etiam sequaces illius, qui se ostendit Nuncium missum à Deo eisdem miraculis, & sanguine libenter effuso; in hoc enim maximè negotium versatur. Nam palam fit; quòd non fuerint decepti, neque deceptores.

VII. Considera, num perseueret eadem virtus miracula faciendi, in posteris sanctioribus secundum legem; Et vtrum fide certa, & syncera eorum, parturit miraculosos effectus contr Dæmones, & infirmitates, & contra omnia mala, quibus Relgio opponitur in auxilio alicuius Dei quem colit: & cum auiditate moriendi propter præmium, quod Legis lator pollicetur.

VIII. Librare oportet omnia præmia, & pœnas, temporali & æterna, quæ promittit obseruatoribus, & transgressoribus; hc namque maximè refert: & vtrum eos spoliet, an ditet.

IX. Considerandum est, vtrum Legislator habeat testimon Prophetarum, qui ipsum præconizauerunt venturum; & num pe prophetiam verè diuinam; an per coniecturam, & præsagium naturale; an per pseudoprophetiam diabolicam

X. Et vtrum quæ ipsæ Legislator prædixit futura post se, euentu comprobata sint; Et qua ratione ea, prædixerit, naturali ne. ai diuina? Sic etiam eius præcones, & attestatores, & contestatores.

XI. Examinanda quoque est vita Legislatoris, & sequacium, vtrum fuerit in patientia multa, & virtutibus heroicis, sanctisque exemplis, & constanter. Ex vitæ namque probitate, & nequitia, grauissimum sumitur argumentum.

XII. Et vtrum armis Religionem plantauerint, an virtute, & miraculis: an vtroque instrumento.

XIII. Et vtrum Deus auctorizauerit scholam eorum successione

diuturna, ac possessione. Et num vbi arma defecere, auxiliúmque humanum, creuerit Religio per patientiam, & martyrium: an decreuerit.

XIV. Et, num si mundus totus sub vnam legem conueniret, posset hæc lex esse sufficiens, & commoda tot varijs hominum moribus, in omni loco, & tempore; sic enim procul dubio diuina esset, & secundum communem naturam, quam & perficit.

XV. Vtrum prohibeat omnia, & singula vitia, & imperet omnes virtutes, &c.

XVI. Nec negligendus est locus, & tempus, considerando Cælum, & Terram, quando, & vbi data est lex: disponunt enim & circumstant ad noscendum, num humana vel diuina, 21. ex D. Thom. Cyril. & Clem.

EXAMEN CHRISTIANÆ LEGIS cæterarúmque Nationum: quo demonstratur, illam pro fundamento habere Charitatem, & Rationem primam; cæteras vero leges bonas, Philosophicas, iustitiam humanam, & rationes secundas: at solius Christianæ solum præcepta moralia, & ceremonialia cum natura, quam perficiunt, prorsus congruere. Et quo pacto obligent. Inde necessario futurum, vt si totus Mundus ad vnam legem reducendus est (quod nos firmissimè probabimus) aliam præter istam esse non posse. & adduntur responsiones ad argumenta Iuliani, Luciani, & Macchiauelli.

CAP. X.

Vouet auctor quòd sub Christiana Lege in toto Mundo vnum ouile, vnus pastor.

DEINDE his propositis signis, ac notis, omnium mortalium leges percurri, examinando eas in iudicio contradictorio ab omni passione remotissimus: & comperi, Religionem solum Christianam esse veram, vndequaque, nec vnquam naturæ repugnantem; Eandémque cæteris cunctis fore anteponendam. Vnde mihi certum est, totum Mundum, iam lassum, sub eam vnam reuniendum fore, post

perio-

periodum turbationum multarum, quæ ex diuisione Principatuum, & Religionum acciderunt. Futurúmque opinor vnicum in terra Principatum ea cum fœlicitate, quam cecinere Poëtæ de sæculo aureo, & Philosophi descripserunt de statu optimæ Reipublicæ, adhuc non viso. Quod etiam verisimile est (aliis Catholicis intellectibus saluis) indicasse Prophetas, cùm prædixerunt de tranquilitate Ierusalem reædificandæ post captiuitatem Babylonicam, seu post confusionem sectarum, stultarum, & impiarum; & omnes sapientes Nationum expectauerunt: & populi vehementer optant, vt fiat voluntas Dei in Terra, sicut in Cælo; & cessent mala super terram. Nec quispiam reperitur, qui hoc non desideret, præter Tyrannunculos quosdam, qui tamen & ipsi cuperent, totum Mundum sub sui quisque Principatum vnicum omnes mortales conuenire. Desiderium autem commune naturale est, & non frustra; vnde verisimile est, quòd complebit illud Deus. Nam & hoc esse non videtur extra promissionem Dei ad Abraham, *vt heres esset Mundi* (Rom) & *vt sit Pater omnium gentium*. Gen. 17.

Ex consensu Nationum probatur.

II. Hanc sententiam sic mihi persuadeo. Illa lex omnibus anteponenda est, in qua omnes nationes viuere possunt, quoniam sola naturæ minimè repugnat, sed prodest perficitque; & secundum innocentiam primariam, in qua creatos fuisse homines, æstimandum est; & infantia ipsorum admonet. At video præcepta Christi moralia ea esse, quippe quæ fundantur super amore Dei, ac proximi, quatenus frater noster est, & omnes sumus filij Dei. Aliæ verò leges, & Principatus humani fundantur super externa, & philosophica iustitia magis. Quæ virtus cuilibet dat, quod sibi acquirit: solúmque curat populos in communitatem vnire, nec diuellere peccata secreta, nec publica: nisi illa, quæ proximo iniuriam inferunt manifestam. Fornicationem enim ferè omnes illæ permittunt, plures sodomiam. Auaritiam, & ingratitudinem non puniunt; nec inuidiam, nec pusillanimitatem, nec audaciam, nec ebrietatem, nec ocium, nec anxietatem, nec mendacium, nec malignitatem, & similia, nisi vbi proximo nocent manifestè, & satis. Quæ omnia vitia & exorbitantiæ in lege Christiana corde tenus vetantur; & oppositæ virtutes plantantur. Dicimus enim, Christum esse Sapientiam æternam, primamque rerum omnium Rationem, cuius proles est Amor in Metap. & par primalitas cum ea. Ergò omnia, quæ aguntur contra virtutem, & rationem, sic esse contra Christum; qui teste Apost. *Est Dei Virtus, & Sapientia, & Ratio*, (Vnde concludit Origenes, & SS. Iustin. Hier. & Aug.) Ergo est iustitia, fortitudo, clementia, & quidquid nomine virtutis gaudet, sed per essentiam: nostræ enim virtutes sunt splendores, & participationes illius. Hoc autem S. Hier. sæpe inculcat, maximè autem super epist. ad

Ex conuentione, & communitate.

O

Ephe. 4. in illum locum. *Vos autē non ita Christum didicistis &c.* vbi ait. *Discere Christum idipsum est, quod nosse virtutem & audire illum non differt ab eo, si diceret audire Sapientiam, iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam &c. quæcunque Christus vocatur &c.* hæc ibi Hier. Item super epi. Gal. 5. in illum locum Pauli. *Nos enim spiritu ex Fide, Spem iustitiæ expectamus,* ait, idem S. Hier. Sic (*Spes iustitiæ Christus intelligendus est, quoniam ipse est Veritas, Patientia, Spes, iustitia, omnésque virtutes.* Item ad Gal. 2. super illum locum. *Viuo autem iam non ego, &c.* inquit idem S. Hier.) *Viuit in eo Christus Sapientia, Fortitudo, Sermo, Pax, Gaudium, cæteræque virtutes.* Quòd autem, qui Ratione viuunt, sint quodammodo Christiani implicitè, vt vult S. Iustinus, ex iamdictis necessariò sequitur, quoniam Christus est virtus & ratio: omnísque virtus est rationis decretum. Sed idem Hier. clarè pronunciat contra imperitos in epist. Eph. 2. super illum locum. *In quo habemus fiduciam*, sic dicens. *Vt firmior sit accessus, habere illum in confidentia, cuius fiducia, & accessus principium, & origo fidei in Christo est. Qui omnia ratione, & ordine facit, iste credit in Christum Rationem, atque Sermonem. Qui Sapientiam potuerit comprehendere: iste credit in Christum Sapientiam. Qui intellexerit veritatem, credit in Christum veritatem, qui iuste vixerit, credit in Christum iustitiam &c.* Igitur rectè dictum est. viuentes contra rationem, & virtutem, esse contra Christum; è contra verò omnes vbique homines, viuentes secundum rationem, vt sic esse Christianos. Quemadmodum Hieron. concludebat; similiter Sanctus Clemens Romanus. ex ore Principis Apost. contra Simonem Magum pronunciat. Adde D. Iustin. Mart. cognomento philosophum in exhortatione ad Gentes, & in 1. Apolog. pro Christianis in Senatu Romano coram Imperatore Antonino disputantem contra eos, qui dicebant Christianos impios, & irrationales, vbi dicit se factum Christianum ex Platonico, *Non quia* (inquit) *Plat. doctrinæ sunt alienæ à Christo, vbi rationales. Nos enim adoramus Christum ingeniti Dei Verbum, & Rationem* ita dicit in 1. Apologia & iterum in 2. vbi ait, quòd Christus Ratio per Socratem tanquam suum sequacem arguebat vanitates Græcorum, & iterum. *Dicimus Christum primogenitum Dei & Rationem, & Verbum esse, cuius, vniuersum hominum genus est particeps; & quicumque cum Ratione & Verbo vixerunt, Christiani sunt, quamuis Athei, & nullius numinis cultores habiti sunt, quales, inter Græcos Socrat. & Heraclitus fuere, & his similes, Inter Barbaros autem Abram, & Ananias & Azarias, & Misaël, & Elias, & alij complures &c. perinde atque ex veteribus, qui Christum præcessere & absque ratione, & Verbo ex egere ἄχρειστοι, hoc est incōmodi & sine Christo fuerunt: corúmque, qui secundum rationem, & Verbum vixerunt, percussores &c.* Hæc D. Iustinus, quæ ab omnibus ferè Patribus Græcis, atque Latinis repe-

Mirificè S. Iust. de Verbo sensit.

tuntur, qui considerauerunt Christum, vt author Naturæ: maximè autem rationalis Naturæ, ac Legislator. Omnis enim lex positiua dependet à lege naturali; & lex naturalis est impressio legis æternæ, lex autem æterna Christus est Dei Sapientia, & Ratio. *(Qui autem ex recentioribus plus meticulosi, id negasse videntur, sumpserunt vocabulum Christi, à Christo secundum quod est nomen dicens Incarnationis œconomiam, cuius effectu incipitur intrinsecè à vocatione, & excitatione, ad fidem supernaturalem.)*

M. N.

Omnis lex à Christo, & quomodo, ostenditur.

Quando ergo omnes Nationes recognoscent Christum esse Deum primam Rationem, aliam legem, ac Christianam, amplecti nequeunt; siquidem lex omnis, legis digna nomine, qua vsus est, & vtetur Mundus in qualibet natione, data est à prima Ratione Christo, vt Auctor naturæ est, & prima Ratio. Idcircò quatenus rationales nobiscum sunt, Omnis quippè lex Ratio est, vel rationis regula; ergo lex omnis est participium & splendor primæ Rationis, Sapientiæ Dei: qui est Saluator, Ratio enim seu Sapientia est, quæ gubernat, & saluat omnia entia, secundum modum suum. Iustitia ergo, in qua fundantur leges humanæ, si leges sunt, est splendor Rationis primæ, & quantum Sol suum excedit splendorem, tantum Ratio iustitiam, & lex Christiana leges humanas. Et in Metaph. ostendi, Sapientiam esse Primalitatem entis, iustitiam verò modicum influxum illius.

Quòd Christus sit Ratio, vnde homines natura sunt rationales, & per gratiam sancti secundum patres, vide postillam paginæ 19. & textum.

Si cognosceretur prima Ratio, nemo à Christo abiret.

III. Deinde dixi. Quoniam mortales non dum omnes norunt Christum vt Deum, & Rationem primam, & in illis quodammodo ecclypsatus Christianismus, eò quòd putant, ipsum à nobis prædicari, quasi vnum sectariorum, vnde eius Regnum Principibus Terræ quidam Theologi, nedum Hæretici, suppositum arbitrantur, vt gladium & potestatem mendicans ab eis; idcircò non currunt omnes ad Christi legem certatim.

Deinde lætabundus, ergo Nationes cunctæ Christianæ sunt quodammodo: cum enim secundum rationem viuere se velle profitentur, etiam ignorantes Christum, Christum quærunt, cum id quærunt, quod sola Christi lege de facto reperiri potest, quæ (vt Aug. ait) à principio ad finem Mundi semper est eadem, exceptis cæremonialibus. Virtutes enim naturales, & gratia sanctificans nunquam defuit. Audi Hier. super epist. ad Ephes. 1. in illum locum, *Gratificauit nos in dilecto*, sic dicentem: *Si Christus est, vt sæpè diximus, Sapientia, Iustitia, Pax, Gaudium, Continentia, &c. Virtutum vocabula; etiam hi, qui sequi nequeunt, diligunt; & nullus tam confessi sceleris est, vt non Sapientiam, & iustitiam amare se dicat. Quomodo & de substantia Dei, omnium hominum consentit opinio, quod diuina sit, & nullius sensu facilè comprehendatur; Errat verò vnusquisque dum talem, vel talem eam putat; ita & Christum secundum id, quod diuersas virtutes sonat, omnes diligunt, licèt plures factis non possint*

Etiam ignorantes Christum, velint nolint sunt cum Christo, inquantũ putant se viuere secundum rationem, voluntque. Sic qui nolunt Deum, & volunt Bonum, etiã volunt Deum. Ex hoc validissimè conuincuntur Aduersarij.

probare quod diligunt, Imò etiam nasci quodammodo Christianos omnes, nedum Iustinus Greg. Nyss. Irenus, Origen. Clem. Alexan. Aug. cæterique Patres, dum Gentilismum conuincunt, compellúntque ad fidem, declarauere; sed maximè Hier. nec esse nec nasci posse sine Christo authore Naturæ, & morum, & gratiæ, mirificè confirmauit: ità quòd licèt velint, nolint, etiam qui Incarnationem Christi Primæ Rationis, aut nesciunt, aut non acceptant, conuincuntur Christo adhærere & quà Deus & author Naturæ, & rationis est in eo quòd sunt, aut profitentur velle rationaliter viuere, sicut qui negat Deum esse, fatetur, Deum esse, & qui dicit, non dari rationem, & probat hoc rationibus, fatetur rationem. Hæc enim est veritatis vis, vt docet S. Thomas, & Aristoteles, & Plato, vt dum negatur, affirmatur. Sed audi S. Hierom. in Gal. 1. super illum locum. *Cum autem &c. vt reuelaret filium suum in me &c.* dicentem, hic. *Non dixit Apostolus, vt reuelaret mihi, sed in me.*

Cui enim aliquid reuelatur, huic illud potest reuelari, quod ante in eo non erat. In quo verò reualatur, huic illud reuelatur, quod prius fuit in eo, & posteà reuelatur iuxta illud in Euangelio Ioan. 1. Medius in vobis stat, quem vos nescitis. Et alibi: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. Ex quo perspicuum fit, naturâ omnibus Dei inesse notitiam; nec quemquam sinè Christo nasci, & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant: magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quòd habentes in se principia virtutum, & Dei semina, non credunt in eum, sine quo esse non possunt.* Quid Clarius ad probandum, quòd etiam nascendo cum seminibus virtutum homines sunt quomodò Christiani, nedùm operando virtuosè, & rationabiliter, quamuis nesciant, sicut Iudæi, ad quos dicitur: Medius vestrum stat, quem vos nescitis. Ergo quatenus rationales nobiscum sunt implicitè, idest Christiani; licèt quà male, & sine ratione viuunt, non sint Christiani. Et propterea in Synodo V. c. 12. damnatur Theodorus Mopsuastenus, quia dixit, *Nos dici Christianos à Christo, sicut Platonici à Platone*, id quod verum esset secundum vocem, non secundum rem, quoniam non particulariter, vt Plato Platonicorum, sed vniuersaliter est Christus caput omnium Rationalium creaturarum, quoad Natvram, & mores, & gratiam, &c.

Occurrit obiectioni.

Et cum Arausicani Canon. 8. negat, quodammodo omnes homines fideles esse, (vti coguntur dicere, qui fidem in Deum faciunt naturalē, & nō infusā) loquitur de fide, qua credimus in Deum, idest de informata per charitatē operantē cū merito condigno vitæ æternæ,

quam Pelagiani putabant ex viribus naturæ adipisci: contra quos Cōcil. procedit. Ratio verò nostra cũ S. Hier. loquitur de fidelitate secundum, idē & dilectionē naturalem ipsius Dilecti, qui est summa Ratio. Et hoc sufficit illi: & necessarium erat ad conuincendos Atheistas, & Macchiauellistas, qui diuersas leges à sectatiis, diuersis credunt esse, & Christum vnum de sectariis esse volunt; contrà quos ritè procedimus ostendendo, quòd sit prima Ratio, & Lex æterna, à qua omnes leges oriuntur, & cui nemo contradicit, nisi per errorem, quo ignorat Christum esse primam Rationem, & incarnatam fuisse propter nostram salutem, & vocatum Iesum à saluando.

Omnes igitur, qui profitentur viuere secundum Rationem, Christiani sunt eo modo, quo Patres, victores mundi, docuerunt: ergo in quantum à recta Ratione deflectunt, etiam à Christo non sunt: sicut & nos Christiani neque Christiani in illis sumus actibus, in quibus à ratione exorbitamus. Quod & Bernardus monet.

V. Ergo Mundus vnam habet naturalem legem in cunctorum hominum, cordibus insitam, quam nulla diuersitas obliterare potest. Sed nos ludum cæcorum agentes non animaduertimus: Illæ enim leges ritusque, qui contra rationem sunt, non sunt leges, sed abusus, & distortæ regulæ. Ratio autem prima Deus in persona Verbi inter alia propter hoc etiam incarnata est, (teste S. Tho. & Lactan. & aliis Patribus) vt nobis declararet doctrina & factis vniuersalem naturalem legem, quam per legem supernaturalem de in perfecit, eleuauit, & adimpleuit. Stupor tenet me considerantem, quòd velint, nolint Homines, subditi sunt Christo, noto, aut incognito. Et vt Hier. ait, nec possunt nasci, esse, & operari, prout oportet, sine Christo, naturæ, & gratiæ authore.

Vna lex in Mundo naturalis, pluresautem ritus, vel abusus.

Ergo nullum est argumentum illud atrox petitum ex legum varietate; nam exclusis falsis, quæ veræ leges non sunt: tunc leges positiuæ sunt specificationes, & explicationes, & applicationes eiusdem legis primæ naturalis. Earum ergo varietas non constituit nos irrationales, neque alienat à Christo in quacunque Natione. Et cum hoc Athei, putantes se ratione viuere, intelligent; non poterunt Christi, qui est summa Ratio, non Sectarius legifer, fidem renuere, sicuti nec qui Bonum amat, non amat Deum, vel implicitè, vt concludit Plato, & D. Thom.

Conclusio vtilissima, & fortissima.

Prædicauit insuper Christus Regnum vnum cæleste, & tanquam custodes legis dedit Amorem, ac Timorem Dei, & præmia, & pœnas post mortem. Ergo & palàm, & clam, publicè, & priuatim prouidit, vt fiat in nobis viridarium omnium virtutum: quę virtutes cunctæ sunt quoque leges partiales, & expulsiones vitiorum cunctorum, contrariorum legi; quæ est mater, & nutrix virtutum, pendens à prima omnium Ratione essentiali Verbo Dei, quod est Chri-

Responsio ad 2. cap arg. principale.

stus; Qui si vel minimum permisisset vitium, cum venit legem complere, non verè ostendisset, se esse Deum nec puram eius legem diuinam, & vniuersalem, sed humanam particularem. Quapropter purgato Mundo vitiis omnibus, remanere non potest, nisi lex Christi, quæ est hortus omnium virtutum.

Obiectiones pseudo politicorum contra legem Christi, ex Luciano, & Triphone exortæ.

Sed obiicit Macchiauellista irrisor nobis, vt olim Lucianus Platoni, & Triphon S. Iustino; Christus formauit quandam Rempub. sicut Plato suam, quæ in Mundo reperiri nequit.

I. Nulla enim Respub. potest prohibere vitia omnia; neque præcipere virtutes omnes. Apostoli eius fatentur, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.*

II. Christus, præterea, addidit quædam, in quibus Resp. non potest subsistere.

Argum. 213. 3.

III. Veluti, *non iurare omnino.*

Mat. 6.

IV. *Non iudicare.*

V. *Non litigare: sed cedere & pallium petenti tunicam.*

VI. *Non vlcisci iniurias; sed si quis te percusserit in maxillam vnam praue ei & alteram.*

VII. *Benefacere inimicis; pro eis orare.*

VIII. *Non cogitare de crastino, non thesaurizare. Non esse sollicitum, quid manducabimus.* Ergo non est laborandum, neque seruanda bona in tempus indigentiæ naturalis; neque per totum annum congregandum est frumentum; neque arandum, nec bellandum; & sic quicunque inuasor nos subiiciet, *& erimus præda Misorum,* ait Arist. aut omittemus Remp. ergo impossibile.

IX. Sed quid ineptius, quàm cum ait, vt *vendamus, quæcumque habemus, & demus pauperibus &c.*

X. Vtque *castremur propter Regnum Cælorum.*

XI. *Et eiiciamus nobis oculum, qui nos scandalizat.*

XII. *Et gaudeamus, & cupiamus, si nos alii persequuntur.*

Resp. vniuersalis ad dicta argumenta.

Cui respondi. Etiam si non reperiretur homo omni virtute plenus ita, vt à ratione nihil exorbitaret; qui instruit hominem, non propter hoc non debet omnes virtutes docere, & vitia explodere omnia: sicut neque quia Poema non inuenitur omni vitio carens, debet qui Poeticam scribit, præcepta aliqua prætermittere ad Poemata spectantia; nec, quia Arist. demonstrationem nullam fecit, qualem ipse faciendam scribit, debuit à præceptis quidquam demere. Neque Cicero ab Orationis regulis, quas docet, licet non omnes quisquam peritissimus eas obseruet. Sed hoc admonet, nos esse in statu imperfectionis, & contendendum nobis esse, vt pertingamus ad Idæam perfecti viri, quam Sapientes in Dei luce introspectant, describúntque:

Ergo, inquam, quantò plus Christianæ legis à nobis seruatur, eò meliorem vitam traduci, meliúsque nos seruari ad Deum & ad pro-

ximum. Item addo, verè Impossibile esse, quòd contingat ipsam seruari ab his, qui dicunt Deo, recede à nobis, vel factis, vel etiam dictis; non autem ab his, qui per Dei gratiam bonos operarios & inconfusibiles se exhibent. Et Apostolos eius vxisse hanc Remp. in actis Apost. teste Luca, & Aegysippo, & Patriarchatum S. Marci in Alexandria, teste Philone, scimus. Quod etiam ex parte, licet inutiliter, contendunt Anabaptistæ in Morauia.

Et prim: quantum ad nostram communitatem, quæ in consilio ponitur, considero, quòd si nemo thesaurizaret, omnes diuites essemus, & Resp. abundaret bonis sufficienter pro omnibus. Sed quoniam humanæ opes diuisæ sunt inter paucos potentes diuites, cæteri vrgentur paupertate. Pauperes autem sæpè viles, seditiosi, insidiosi, periuri, fures, adulatoresque fiunt. Diuites verò superbi, auari, vel prodigi, gulosi, ociosi, libidinosi, contumeliosi, & tyrannici fiunt. Ideóque Resp. plena est ærumnis, & malis omnibus. At si omnes in communitate iuxta Christi consilium viueremus, & Magistratus distribuerent munera, labores, & artes vnicuique secundũ propriam habilitatem naturalem, vel prædia, atque opes omnes ad Rempub. pertinerent, & fierent diuisiones, & æqualitates, etiam pro meritis, ne filii optimorum ignauiter viuentes, paterna bona liguriant, & Rempub, exemplo, & verbo, & factis pessundent: tunc melius viueremus, nec magis diuitias, quàm Deum amaremus, & hanc vitam ad aliam melius referremus. Quapropter & si peccata essent, vt fatentur Apostoli, illa non essent, destruentia Rempub. neque charitatem ad Deum, sicut Ciceronis, & Demostenis errores in Orationibus componendis, qui tolerabiles reputantur.

Responsio specialis Ad primã obiectionem. Responderur de communitate impossibili.

Respon. ad 2. d. Iuramento.

II. Secundo dixit, *Ne iuremus omnino* propterea quòd deberemus erga inuicem ita boni esse, ac veraces in hac lege sancta, vt iuramento nullo indigeamus: ad veritatis confirmationem: sed quisque eam simplici animo proferret, sicut consueuit inter amicos fidelissimos, & Philosophos. Ergo sicut diuisionem bonorum intelligo iterum factam esse propter defectum charitatis, & negligentiam curatorum particularium, sic iuramentum propter defectum veracitatis, & propter incredulitatem exigentis. Ergo vtrumque ex quadam necessitate permittitur, & non ex legis imperfectione naturalis, aut diuinæ: sed enim *A malo est, quod amplius est*, dixit Iesus. At si Iesu legem plenè obseruaremus, essemus profectò prudentes, charitatiui veraces. Nec diuisione indigeremus, quæ est proles iniquitatis, teste Sancto Clemente; neque iuramento, quod est in remedium perfidiæ.

Ad III. Dixi iudicium temerarium à Christo prohiberi, sed non rationale: nam addit. *Sed quod iustum est iudicate.* Et fortè docere volebat ad summum, quòd inter Christianos peccata non deberent esse nisi venialia, vel ex fragilitate, & imprudentia, non autem ex

malignitate; vel saltem ea, quæ sunt contra proximum, (quorum gratia instituuntur Tribunalia) non essent tam lenia, vt illis indigerent. Nam, quò etiam possent absque peccatis viuere, tradidit nobis Sacramentorum auxilium, vt infra dicemus. Propterea ergo præcepit, vt quilibet ignosceret Proximo suo; ex quo sequitur, quòd non indigeremus Tribunalibus, neque iustitia punitiua. Quodque reprehensus quilibet à propria conscientia, vel à fratribus, vltro pœnitentiam huiusmodi peccatorum subiret, sicut Dauid, & sancti homines multi. Sed hodierno tempore, cum peccata hominum enormia sint & grauia, Tribunalibus indigemus. Sic S. Gregor. ait quod, & si fraternitas exerceretur inter Episcopos, nec ipsum Papam oporteret præcipere, & iudicare alios Episcopos si peccata non extarent; *lex enim non est posita iustis, qui sibi ipsis sunt lex, sed iniustis*, ait S. Paulus. *Et omninò peccatum est in vobis, quia iudicia habetis: quare non magis fraudem patimini? &c.* ac deinde concedit Corinthiis Tribunalia propter ipsorum fragilitatem, & necessitatem; & committit ea Sapientioribus: Thimotheo significat, vt *accusationes* accipiat, & *publicè peccantes, publicè arguat*.

1. Tim. 1. & 1. Cor. 6.

1. Tim. 5.

Quapropter, cùm edixisset Christus, *quòd maior sit sicut qui ministrat, & non dominarentur*, more Gentilium, vt Domini, sed tanquam fratres maiores minoribus; intendebat auferre superbiam, & omnem punitiuæ iustitiæ materiam. Quoniam opus ea non est, vbi regnat Charitas vt patet in familia. At deficiente charitate, necessaria est punitiua. Sed lex directiua, & iustitia distributiua munerum, & laborum, & opum, & reciproca officia, & auxilia, sunt charitatis propria: per quam omnia membra mutuò compatiuntur, & congaudent, & coadiuuant mutuis sese officiis. Sicut olim fuit in Clero, & nunc in multis Ordinibus sanctarum familiarum Christi. Quamquam & vindicatiua per omnes quoque iam serpit, quoniam peccata alter alterius non ferunt: & sæpè enormia sunt, nec ferenda, quoniam destruunt charitatem, radicem Reip. sanctæ.

Responsio ad 5. & 6. de non vlciscendo, & cedendo iniurientibus benefaciendo inimicis.

VIII. Cæteri iam prædicti ordines sunt consultationes, sublimes valde, valdéque naturam perficientes. Et profectò, si obseruaremus omnes hæc moralia, abundaret sanctitas, innocentia, & fælicitas maxima; cessaret enim lis, & fraus, & odium, & vindicta. Nam insinuat Christus: Quòd si cum Sanctis tractas, quales singuli integrè rationales, hoc est Christiani, esse debent; tollenti pallium, vel percutienti cedere debes, non autem contendere: quoniam persuasum habere debes, quòd ille amet proximum sicut seipsum, & quòd non nisi ex magna charitate mouetur ad id faciendum; vel, vt te probet; vel ne tu pecces, vt in collationibus Patrum sæpe euenisse legimus. Aut quòd ex fragilitate, & ignorantia peccet; & & ideò parcendum esse illi. Ergo cedere debemus iniurianti, tanquam patri, aut fratri, aut tanquam puero: quibus cum minimè

litigamus, sed condescendimus. Sin verò non cum Christianis tractas, sed cum scelestis, debes etiã cedere, vt eos meliores reddas: erubescent enim tantam patientiam experientes. At si contendas, facis quod facit ipse, qui tibi iniuriatur. Ergo imitaris ipsum: ergo accipis ab ipso legem: ergo tu es victus qui accipis legem à victore. Sin verò tu cedis, ipse contendere omittit: ergo facit quod tu: ergo accipit legem à te, & est ergo victus, & ex fero fit mansuetus. Sic intelligitur Paulus Aopostolus dicens, *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum,* Hoc autem non est vtilitas, & abiectio, vt vulgus Macchiavellisticum putat, Aristotelicúmque, nisi vbi fit extrinsecùs propter timorem, non quando ex animo? tunc enim est sublimitas, & magnanimitas. Sic rectè Diogenes dicit. Si te percutiunt Asinus, aut ebrius, non debes vlcisci: Similiter quicumque te percutiunt sine ratione, ebrii sunt, asinique irrationales: ergo dimitte eos in ipsorum stultitia, quoniam nesciunt quid faciunt; nec tibi iniuriam faciunt, quoniam nesciunt; sed potius sibimet ipsis. Et quia in sapientem non cadit iniuria. Telesius etiam Physiologus, nullius adulator, similiter sentit, ad sublimitatem animi spectare, ita cedere. At cùm cedit homo, propterea quod non potest vlcisci, & metuit, non autem quia paruipendit iniuriam, quasi non tangentem ipsum, nec quia putat alios meliores sua mansuetudine reddere; tunc non esse magnanimitatem, sed ignauiam, & abiectionem. Quando Germanus Imperator misit exercitum, qui occideret Anabaptistas: hi omnes genua flectentes in quadam planitie simul mortem præstolabantur. Milites autem eo peruenientes, rubore, & stupore perfusi, noluerunt vel gladium contra eos stringere, sed permiserunt viuere, sic & Imperator ipse. Ecce quantum vim habet Christi consilium, vt poté quod etiam Diabolus vidit suis salutare futurum.

Rom. 12. Ant. Miran. in lib. de euers. Monomachiæ, cum Arist. non piè sentire vident.

IX. Non propterea assero, Christianis non esse bellandum: quoniam, & hoc naturale est. Si enim te inuadit bellua indomita, quæ per mansuetudinem, & humanitatem tuam domari nequit, nec in primo impetu quid boni per patientiam elicitur: tunc licet tibi vim vi repellere. Et peruersi homines, qui Euangelium virtute plantatum, eradicare contendunt, armis propulsandi sunt: non autem sponte sunt lacessendi ad bellum sine causa, nec propter ampliandam nostram ambitionem, & cupiditatem: sed vincendi sunt benignitate, & vrbanitate, & veritate, rectè prædicata, & miraculis, & patientia, vt facias eos plenè rationales: quod sanè non nisi Christianitas constituit. *Fides enim est suadenda, non imperanda,* ait Bernardus: & profectò res nulla sic est Euangelio opposita, vt coactio hominum ad Christianitatem. In Christianitate enim sola Rationalitas perfecta inest: quæ agnita

Declaratio responsi ad 6. obiect. & resp. ad 7. de orando pro inimicis.

respui rationabiliter non poteſt, ſed per Dei gratiam ſuauiter amplectitur. Nihilominus populo hoc cedere conſilium eſt; quoniam non omnes tantæ virtutis in culmine capaces ſunt: & ſecundum præparationem animi, & poſt illatam iniuriam, intelligitur.

Repugnant conſiliis Chriſti, qui naturā depranatam ſectantur: nā & ante Euāgelii prædicationē Chryſ. docet multos fuiſſe legis, & conſiliorum obſeruatores, non enim homini d fuit gratia, vbi homo non defuit gratiæ.

Sed ex his innoteſcit, quæcunque agimus contra conſilia Chriſtiana, ſuboriri ex quadam deprauatione naturæ hæreditaria, quam peccatis enormibus adaugemus. Vnde, ſicuti peccare eſt contra naturam, virtuosè autem viuere eſt ſecundum naturam; ſic lex Chriſti, eiuſque conſultationes, continent ipſammet legem naturæ, quam implent, eleuant, & perficiunt, reformantque; & propter prauitatem permitti ea; quæ, ſi Mundus totus ſecundum conſilia Chriſti viueret, quod eſſet maximè rationabile, permittenda non forent. Et quoniam vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, ſi lex fruſtra non eſt, ſatis conſequenter affirmari, vel coniici poſſe videtur, Mundum, malorum iam laſſum, ad legem hanc reducendum fore. *Et fiet vnum ouile, & vnus Paſtor.* Itaque res ſalubris eſt, ſanctaque, pro vniuerſis orare, vt boni fiant: & rationabile eſt valdè ſecundùm veriorem philoſophiam. Ac video hoc Regnum Chriſti ſimile eſſe *fermento abſcondito in farina ſatis tribus*; quæ ſunt Anima, Corpus, & Opes exteriores; *donec fermentetur totum*, vt Mundus totus Chriſtianus ſit. Vel, tria ſata ſunt, Poteſtas, Sapientia, & Amor, ex quibus ſingula conſtant entia: & Communitas, & Reſpublica omnis vera, quæ etiam farina naturalis ſunt, ſed corrupta, immmutataque in Tyrannidem ſophiſticam, & hypocryſim; ſed fermentum Chriſtianum conuertet eas ad fraternitatem, prudentiam, & charitatem. Quod autem poſſibile ſit hoc, demonſtratum eſt alibi. Et quòd illo forſan in tempore Prophetæ promittunt Mundo Remp. ſtabilem, fælicem, ſine bello, & fame, & peſte, & hæreſi: ac ſæculum aureum; in quo ſanè (ſicuti optantes rogamus in oratione Chriſtiana) fiet voluntas Dei in Terra, ſicut in Cælo. Hoc autem ominor futurum mox poſt Antichriſti caſum, & Sectatorum, iuxta doctrinam Sanctorum: & quòd poſt multum temporis ſurgent Gog, & Magog, occaſionem victoriæ Sanctis adducentes; & deinde hoc Regnum, euacuatis Principatibus, & Poteſtatibus, in Cælum transferetur. de quo alibi.

In lib. de Monarchia Chriſtianorū, & in 2. de ſcripto de Monarchia Meſſiæ, & in Ciuitate Solis.

Igitur cùm hæc ſit ſola lex, quæ naturam efficit innocentem (quod nec Macchiauellus inficiari poteſt, licet ei videatur impoſſib.) conſequenter verum eſt, quòd ſi vniuerſa non obſeruatur tamen vbi plus obſeruatur, plus acceditur ad bonitatem in cunctis Nationibus. Peruenietur, vbi tota obſeruabitur. Hoc autem erit, quando in omnibus, & per omnia confidemus in Deum, & ſperabimus in Deum, pluſquam in noſtra prudentia, & honoribus,

In Artic. Prophetalibus.

& diuitiis: & vnanimes erimus cum eo, superantes eos, qui irrationaliter ita se habent cum amasi.., quod absque ipsa non possunt cogitare, sperare, aut operari. Quòd si tantum potest naturaliter amor fœminæ, turpe est, quòd multò non efficiat in nobis plus amor agniti Dei.

Proptereaque lex Christiana fundatur super Fide, Spe, & Charitate, Virtutibus diuinis, altissimis, vt Metaphysicè ostendimus: Leges verò Philosophicæ, quantumlibet rationi conformes, super virtutibus humanis inferioribus, quæ non ligant nos valdè cum Deo, sed cum rebus à nobis tractabilibus; sicuti Prudentia Iustitia, Temperantia, & Fortitudo; super quibus Plato suas fundat leges. Profectò humanæ leges fundamentum non respiciunt, sed fastigium; idcircò citò ruunt. Nam videntur etiam Deum colere propter bona mundana, vnde non tam nobiles efficiunt animos, sed relinqunt timidos, auaros, & fraudulentos, & anxios. Omnis lex philosophica fūdatur in virtutibus naturalibus & inrinis: Christiana insupernaturalibus, & in fonte. Plat. in Dial. 1. de legibus.

Neque Christus prohibuit hominibus cunctis arare, serere, & curam familias habere, neque consuluit, vt omnes venderent quæ habent, & se se castrarent propter regnum Cælorum, & oculum scandali occasione eiicerent: Sed Prædicatoribus suæ legis proposuit omnia abiicere, vt aliud non curarent, nisi Verbum Dei, quoniam cibus, & vestitus simplex sufficit illis; quem ab iis, quibus prædicabant, sumere poterant: quoniam, *Dignus est*, ait, *operarius cibo suo*. Cætera verò dixit aliis hominibus curæ esse. Et anxietatem, quæ fiduciam in Deo frangit, non autem rationalem curam prohibet. Iterum responderur cap. 7. & 8. 9. & 10. Matth. 10.

Castrari verò non dixit secundum literam; sed vt continentes sint spontè, sicut castrati coactè. Ad 9.

Vendere omnia, & dare pauperibus, his maximè consuluit, qui ipsum in prædicationem verbi sequi volebant: non tamen propterea despexit Lazarum, & Martham, & alios, qui ministrabant ei de facultatibus suis. Ad 8.

Oculum eiicere non præcepit literaliter; sed scandalum, quod per oculum intrat, & fenestram scandali: hoc est, vt auertas oculos à rebus, quæ scandalum afferunt: quandoquidem præstat oculis carere, quam peccare. Stultitiam hanc Mahometanis, Christi verba non capientibus, relinquamus; qui se, viso sepulchro pseudo prophetæ, cœcant, ne quid amplius videre dignati. Christus ergo nos à terrenis abstrahit: & eis docet vti, non frui: & possidere, & non possideri. Ad 10.

XII. Præterea leges Nationum positiuæ, etiam quæ iustæ sunt, quotidie nouis indigent legibus, pragmaticis, glossis, additionibus, subtractionibus, quoniam non sunt scriptæ in cordibus sed in carthis; & quomodolibet ab vno quoque torqueri possunt: nec conuenire possunt in vno spiritu cuncti ob varietatem ani- Multiplicitas legū vnde.

morum, & affectuum, & finium. Sed Lex Christi, cum sit ipsamet rationis naturalis eminentissima Regula, eius spiritu perfecta, viuificataque, eleuataque, stat in animis. Et quando omnes secundum illam benè reuiuificati fuerimus, non indigebimus tot nouis legibus ampliùs. Rectè dixit Chrysostomus. *Gratia spiritus sancti pro scriptura nobis vtendum erat: sed quia gratiam excussimus, libris indigemus.* Ergo asserendum videtur, hanc à ratione, & spiritu gratiæ elongationem, introduxisse in Christianismum tot scriptas leges; sicut defectus mutui amoris introduxit Tribunalia, & iuramentum, & diuisionem bonorum. Et verè communis iniquitas ad diuisionem bonorum coegit Gentes, teste S. Clemente.

In Matt. prologo.

Grat. cap. dilectissimis.

Iustus sibi ipsi est lex, vt omnes Philosophi dicunt: sic & Paulus Apost. Ergo propter iniustos fiunt pragmaticæ, sanctiones, & nondum finis. Veluti enim charitas absque vlla alia lege communi sufficit mutuo regimini, ac vitæ vt patet in familia bonorum, sic deficiente charitate, non sufficiunt innumeræ leges, ac semper adaugentur cum de decore, ac detrimento nostro nimis. At si ista tantummodo obseruaretur, *Dilige Deum ex toto &c. & proximum tuum sicut te ipsum*, sufficientissima foret. Superaddita vna glossula Christi mirifica: *Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* In qua explicatur lex, & ratio legis totius simul, & omnis. Respublica verò Christi ad idæam familiæ instituta est, vbi omnes fratres sumus, & maioribus tanquam patribus obedimus. Ad idæam quoque corporis humani depingitur à S. Paulo, & ordinatur sapientissimè in vnitate spiritus, & multiplicatione membrorum, compatientium, congaudentium, & subitò ad nutum sigillatim operantium: quod omnibus simul vtile est absque schismate. Huiusmodi Reipub. verè competunt laudes, quas Plato suæ consimiliter fictæ tribuit, atque Telesius instar corporis animati, vt S. Chrys. & S. Clemens Rom. admonent. & quam Thales instar familiæ instituit: vndique enim veritas habet testimonium.

Deut. 9. & Luc. 10. Math. 7.

iuxta illud Mat. 24. *Fidelis seruus, & p. q. e. d. per familiam* 1. Cor. 12.

XIII. At recentiores quidam præstigiosa Aristotelis cupidine ducti, condemnant communitatem, tanquam impossibilem: & diuisionem adeò obstinatè tuentur, quòd hæresim esse putant ipsam negare; propterea quod S. August. hæreticorum in numero eos ponit, qui communitatem tuebantur, & Conc. Const. damnauit Ioannem Hus, asserentem, clericos non posse proprium quid possidere.

Resp. Christi in cōmunitate.

Argumenta Aristotelicorum contra Remp. Christi à nostris confirmata imprudenter. Arg. 1 ex S. Aug. & Concil. Constant.

Ego è contra communitatem difficilem esse prædico solum ex defectu charitatis. At charitatem augeri magis in communione quam in diuisione, & ita sentit Augūst dicens *Amputationem proprietatis augmentum esse charitatis.* Et hoc experimur

Resp. ad argumentum.

in Religionibus, vbi qui proprietarij sunt Monachi possidentes pecuniam, ad Episcopatus, & Prælaturas adspirant, & Religionem prosternunt. Qui verò non possident proprium, Religionem tuentur, & fratres suos. Et ratio naturalis hoc docet, & exemplum corporis, & familiæ, vbi membrum vnum plusquam conuenit nutrimenti, aut vestimenti capiens, vel ocians, infirmatur; & cæteris languorem affert. Et filij familias potiores partes quærentes, familiam destruunt, & fratres oderunt, & S. Clemens idem approbat, & Chrysostomus, Basilius, & Ambrosius, qui dicunt, *Meum, & Tuum esse verba mendacij*; omnia enim secundum naturam sunt Dei Patris nostri, nec diuisit ea filiis, sed in communi seruanda, & possidenda reliquit, & sic fuit ab initio etiam post Adam; sed deinde *ius Gentium* (ait S. Clem.) *propter iniquitatem introduxit bonorum diuisionem.* Ergo S. August. *non damnat eos.* (respondit D.Thom. 3. cont. Gent. cap. 122. *qui se dicebant Apostolicos propter communitatem bonorum (hoc enim hæreticum est asserere) sed quoniam se ab Ecclesia separantes nullam spem salutis putant habere eos, qui vtuntur iis rebus, quibus ipsi carent:* Vel (adde) propter communitatem mulierum. Quas, Gratiano teste, etiam S. Clemens, ex præcepto Petri Apostoli declarat debere esse communes, *proculdubio* (inquiens) *etiam coniuges.* Quod tamen Glossa intelligit, quoad obsequium, non autem quoad thorum. Sic etiam scribit Tertull. Christianis priscis omnia fuisse communia, exceptis mulieribus: quæ tamen in officiis communes erant, non autem in coitu, nisi apud hæreticos Nicolaitas. 12. q. 1.

Arg. 1. Arist. soluitur.

Argumentum Arist. directè S. Aug. contrariatur, dum ait quod in communitate deficeret charitas sicuti parum mellis in amphora aquæ. Hoc autem falsum est: nam potius augetur: at veritatem haberet in amore partiali, & proprio, in quo fundat. Macchiauellus suam Remp. cum Aristotele, non autem de charitate, & naturali, quam Capreolus forsan vocat informem, & secundum quam nouit Plato, *neminem sibi soli natum esse: sed ortus nostri partem sibi Patriam vendicare: partem parentes, partem amicos*, & Lucanus ait, Professionem Stoicorum rationalium fuisse, loquens de Catone. *Non sibi, sed toti natum se credere Mundo.* Et in Rep. Rom. id ex parte videmus. Epist. ad Archit.

Ergo magnanimorum, & confidentium, sibi, & aliis posse se sufficere, est communitas. Ignauorum verò, & huius Mundi curis nimis dicatorum, tantopere diuisionem affectare. Quapropter decipiuntur qui putant esse contra naturam; magis autem docentes esse hæresim ipsam communitatem. Quin è contra ipse affirmo, hæresim esse secundum nomen, & secundum rem ipsius hæresis, negare communitatis perfectionem maiorem. Et id D. Thom. docet in 3. contra Gent. c. 117. nobiscum. Si præterea esset hæresis. Aposto- Communitatis maiorem esse perfectionem.

li quoque hæretici fuissent; qui id iam obseruarunt, & innumeræ familiæ Monachorum, & fratrum, & Clerus antiquus; quandoquidem diuisio in Clero cæpit tempore Simplicij Papæ potius per permissionem, quam per legem, sicut etiam S. August. docet, à Gratiano citatus. *Ego malo*, dicens, *Clerum habere claudum, cecum, aut manibus truncum, quam mortuum.* Appellat enim claudos, & mancos, Clericos proprietarios, in via Christi: Mortuos verò hippocrytas, qui fingebāt se viuere in communitate, & occultè vsurpabant, & surripiebant communicatis opes, vt nunc multi rapaces, & auari, qui propterea mortui sunt, quia fingunt se esse id, quod non sunt; Ergo non sunt quod sunt: Propterea ergo August. permisit in remedium diuisionem in Clero suo, vt amplè declarat. Vtique ergo hæresis esset affirmare, quòd Pontifices summi non habuerint potestatem concedendi diuisionem, ac proprietatem non hæreditariam, ipsi enim hoc rationabiliter fecerunt imperfectionibus condescendendo. Nec mirum est Pontifices minora etiam bona permittere, cū Legislatores aliquando permittunt mala, sicut Moyses vsuras cum extraneis permisit, & libellum repudij, quæ pluris sunt momenti. At nunquam Conc. Const. negauit, neque Pontifex vllus, communitatem, quam Religiosi profitentur; sed commendarunt semper, & diuisioni prætulerunt. Illa enim rationabilior, ista medicinalior. Ordines ergo Fratrum viuentium in communi Christus conseruat semper in Ecclesia in memoriam, & fermentum, quo forsan aliquando reliquus Mundus ad id conuertatur. Quo casu verum erit, omnem virum probum dominum esse omnium rerum, vt Gerson, & Richardus sentiunt: qui tamen reprehenduntur rectè à Soto iuxta præsentem praxim; non autem absolutè, iuxtà eam, quæ forsan est futura. Et ego sic existimo.

Arg. cætera Arist. contra communitatem soluuntur.

Cæteræ Aristot. rationes contra Rempub. Apostolicam, sunt ex frigida Logica petitæ. Primo, quod videlicet quilibet plus fructuum, quam laborum capesseret. Secundo, & quod mallent omnes fieri Sacerdotes, aut Milites, quam Agricolæ. Tertio, quod tolleretur Temperantia, & Liberalitas: cum nulli adesset proprium, quod daret &c.

Resp. ad 2. de officiorum confusione.

Vbi profectò temerè loquitur, nam magistratus distribuerent labores, ac fructus iuxta meritum, & naturales habilitates; & quilibet ei addiceretur Arti, ad quam aptus natus Rectoribus appareret: Nec quilibet pro arbitratu suo operaretur, vt Arist. putat, garrit, & nugatur. Hoc palàm noscitur in Monasteriis, vbi non quicunque, quod vult officium facit, sed quod melius potest secundum naturam, & studium.

Resp. ad 3. de liberalitatis cessatione.

Liberalitas autem Virtus partialis est, hoc est, germen beneficentiæ, quæ in mutuis officiis & auxiliis corporalibus, & spiritualibus

relucet magis. Porrò qui se totum dat, totámque vitam communicati, is verè liberalis est, (vt respondet S. Anselmus,) non autem qui pecuniam, quæ sua non est, sed res à se extranea, ac fortuita: vt liberalior qui totam semel arborem, quàm qui aliquando fructus aliquos dat.

Resp. ad 4 de temperantiæ perceptione.

Magistratus etiam, Temperantiæ curam gerentes, præficerentur, qui ordinarent diuisionem cibariorum, & esculentorum in mensa communi in qualibet æde refectionis, quam cænaculum refectoriúmque vocant, & matrimonia secundum dotes naturales, & non fortunas, copularent. Sed Monasteria ostendunt vanas ratiunculas Aristotelis, vbi maximè temperantia viget, imò etiam Monasteria Gentilium Indorum.

De Reip. Ecclesiasticæ statu optimo post ruinam Antichristi.

Quod autem diuisio minus sublimet naturam, vt S. Clem. & & Patres docent, quam communitas, nemo negare audet. Quoniam verò Ecclesia Christiana est instar sagenæ ex omni genere piscium congreganti, optimorum scilicet & bonorum, atque malorum: & cum bono frumento non solum fructui centesimo, sed & sexagesimo, & trigesimo, & zizaniis, est locus: Verisimiliter potest expectari iuxtà Doctorum sententiam, *vt conuertantur ad Dominum vniuersi fines Terræ*; & tranquillitas, & victoria Sanctorum; prædicato Euangelio in toto Mundo, & sicut Dauid ait, *omnes gentes quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te Domine*, vt Tobias 14. exponit, & tunc viuatur sæculum sanctum; transferendum denique in Cælum. Et sub hoc sensu possunt audiri (vt monet S. Hieron.) verba quæ Tertullianus, Lactantius, S. Ireneus, S. Sulpitius, S. Clemens Rom. S. Iustinus, Clem. Alex. Origenes, Apollinaris, Papias, Victorinus, S. Bernardinus, de sæculo hoc dixere: cui & Sybillæ, & Philosophi multi, præcipuè Platonici, & quicunque de optima Rep. scripserunt, & Poëtæ, qui de sæculo aureo, concordant, quod forsan Christus restituet; vt omnes fatentur, excluso errore Cheliastarum, & illorum, qui partier errauerunt cum Cherinto, putantes in hac vita futurum esse Paradisum delitiarum: Alij dixere per mille annos Christum visibiliter cum Martyribus resuscitatis regnaturum in Mundo; & Mahomettus posuit Paradisum carnalem Veneris, & Bacchi, hac doctrinæ non intellecta deceptus. Hoc tamen excluso fabuloso sensu, etiam S. Augustinus dicit, esse possibilem hanc doctrinam millenariorũ, & Hieronymus dicit, se non audere ipsam improbare, nisi quatenus consentit Cherinto in carnalibus. A quo credendum est Lactantium, ad prædictos Sanctos, longè abesse, palam est. Multi Recentiores ipsam mussitando pertranseunt. Ego verò in Prophetalibus ostendi, quòd, licet neque Christus in carne, neque Martyres in resurrectione anticipata, sint regnaturi (vt & ego arbitror) tamen conueniens est asserere, Ecclesiam non gemmatam, & auream ma-

Psal.

Hier. in Ezech.

Exclusio manifesto errore Cheliastarum.

XX. de Ciuit. Dei cap. 7.

Hier. lib. 4. in Ierem.

terialiter, vt Talmutistæ garriunt, quos irridet Hieronymus, sed virtutibus gemmatam, & Regno super omnes fines terræ decoratam, in tranquillitate innocentiæ diù victuram, post Antichristi casum; in quo errores Priscorum vitaui; non quòd superest doctrinæ, cui Hieron. & Augustinus assentit, si spiritualia bona in ea fuerint: quod docent prędicti Martyres, & Doctores Illustrissimi, & Apostolorum Discipuli. Et profectò qui penitius Scripturas introspicit, & conuenientiam ex parte Dei, & hominum cunctorum desiderium, & omnium Nationum applausum, hanc intelligentiam non contemnet. Et Don Serafinus Firmanus Doctissimos sequutus. idem expectat. Et S. Catharina Senensis renouationem Ecclesiæ à Christo iudicit affuturam in epist. quam Archiepiscopus Ambros. Catarinus exponit, & S. Brigida, & Dionysius Carthusianus, & Ioachinus, & Poëtæ nostrates, & Grammatici. & plebiculæ cum eis, expectant, vt fiat vnum ouile, & vnus Pastor, in gloria, & tranquillitate magna. Idcircò etiam fortè oramus, vt Regnum Dei adueniat, vbi fiat voluntas Dei in Terra etiam, sicut fit in Cœlo, & hoc etiam continebat oratio, quam docuit Christus.

In Monarchia Messiæ, & Ciuitate Solis.

Hinc resoluuntur omnia argumenta Macchiauellismi, qui ex Reipublicæ humanæ instabilitate negant Dei prouidentiam. Quod autem possibilis sit Respub. hæc, quam petant impossibilem, alibi declaraui.

Altera solutio.

XIV. Sed licet hoc futurum non esset, haud tamen propterea tollitur veritas, quòd Christi Resp. in statu innocentiæ de facto fuerit iuxtà omnes Sanctos, & Philosophos, & Poëtas: & quòd nunc minimè sit contra naturam, sed summopere illam perficiens: & possibilis: & quòd qui plus ipsam obseruat, melius viuat in Terra, & in Cælo. Et quòd talis Monarchia, in Petro fundata, sit omnium perfectissima, cum Senatu Cardd. & Politica tot Archiepiscoporum sub illo, & Episcoporum sub his, & Plebanorum sub his. De quibus in lib. de Monarchia Christianorum loquutus sum luculenter, ostendens Philosophos secundum naturam nusquam potuisse meliorem formare Remp. quam sit Ecclesiastica, etiam præsens. Quòd si Principes laici in omnibus vellent obtemperare Ecclesiasticis, nil melius desiderari posset pro salute communi contra Infideles, & & concordia inter Fideles, & securitate, ne quis inuadat alienum Regnum; neque iura: & tunc sub vno patre Principibus Christianis conuenientibus statim Hæretici, & Mahomettani victi cederent, & totus Mundus subito Christianis subderetur. De his alibi

XV. Et pergunt alij. Munus Legislatoris haud esse, omnia prohibere vitia, omnésque iubere virtutes, sed Philosophorum: qui de vitiis, virtutibusque scribunt; & quæ Christus dixit, non silucre. Quibus respondi, non esse munus Legislatoris humani, sed diuini, & Dei, & Rationis vniuersalis, & primæ, qui maculam in sua

in sua lege non finit. Philosophos autem omnes nosse id secundum naturam perfectam esse, loquutósque esse tanquam testes, non tanquam Legislatores huius veritatis. Ex quo palam fit, qualiter Christus est ipsa Rationis Ratio viua, à qua omnes Philosophi rationales lumen accipiunt, aut naturale, aut gratuitum. Omnémque Philosophiam datam esse hominibus, vt Cyrillus docet 1. lib. contra Iul. tanquam Cathechismum ad Fidem Christi idem probat S. Greg. Nyss. in Abram, vt in Greg. Theum. quod per Philosophiam, & Astronomiam Cathechizati sunt ad Fidem. Idem de se fatetur S. Iustinus in Dialogo Triphon; Et quidquid rationabile dixerunt Philosophi, esse à Christo, vt Ratione prima, & ideò nostrum, non ipsorum. Similiter S. August. de Doctr. Christiana. Propterea (dico) Philosophi hanc Rem. agnouerunt. Quamobrem Sapientes omnes posuere inter amicos communitatem. Vnde prouerbium, *Amicorum omnia communia.* Ergo multo magis inter fratres, cuiusmodi Christus in vno amoris, ac Rationis spiritu nos facit omnes.

Id quoque neminem latet, quòd hodie non viuimus secundum Legem Christi tantummodo, sed secundum Ciuiles, à Gentilibus deriuatas, vt Bern. etiam lamentatur in lib. de Consid. quoniam nequitia, & fragilitas Diuinam Legem obseruare diffidunt. Lex tamen Christi Tribunalia pro conscientiis instituta habet. Ad quæ vnusquisque recurrit pro pœnitentia culparum suarum, in se ipso voluntariam recipiendo, & exercendo vindictam. Et ô beati nos, si alio non indigeremus tribunali: & vnusquisque in hoc peteret à Sacerdote pœnam suæ culpæ, non expectatis accusatoribus, & testibus, qui ipsum cogant. Et hoc licet sublimius in bonis Christianis impleatur, fuit in omnibus Socratis desiderium. Dicebat enim, sic faciendum esse secundum naturalem rationem? vtque nemo se fedenderet, neque per Aduocatos, Oratores, & Glossatores legum, vt Plato refert in Critia, in Protagora, & in Phædone. Nec id modò docuit Socrates, reis faciendum; sed etiam innocentibus, vt videlicet respondentes, quod verum est, nil amplius sese defendant, aut excusent. At si quis iniuste condemnetur, humiliter subeat pœnam, sperétque à Deo post mortem retributionem. Quod autem docuit, fecit etiam Socrates, iniustè damnatus: secutus Christum sibi ignotum in carne, sed cognitũ in vniuersali ratione boni, quæ veraciter solum in illo est Vnde Sanctus Iustinus in Apolog. 1. facit Socratem, hos titulo Christianum, & in Apolog. 2. ait Dæmones impulisse Græcos ad occidendum Socratem, quia negabat Deos falsos, cum esset veri Dei cultor, à Christo instinctus ad prædicandum contra falsos Deos; & sic de cæteris Philosophis; si aliqui veritatem ex toto corde quæsierunt, pronunciat: & Hieronymus, & alij

Patres contestantur. Nunquam enim Christus defuit ante Incarnationem, nec deest vlli homini in his, quæ sunt necessaria ad salutem, nisi sint rebelles luminum, vt etiam probat Sanctus Thomas 12. quæst. 98. & 2. 2. quæst. 124. & 2. sen. dist. 25. 2. Vniuersa ergo Christi lex minimè impossibilis, & maximè secundum naturam comperitur, quam perficit, & exaltat. Cui & boni Stoici, & Socratici, & Pythagorici, quin etiam Platonici, & omnes veri Philosophi ita consensere, vt Doctissimis Patribus videantur propemodum Christiani: non autem Peripatetici, & Epicuræi, quoniam verè Philosophi non sunt, in quo rationem Dei, Philosophiæ auctorem, negant.

Nunc iudicet qui penitiora sapientiæ studiosè introspicit, vtris credendum sit, Hoc autem non faciat Macchiauellus, qui nullas scientias pereurrit, nisi historiam humanam nudam, ratione communi non examinatam, sed sub amoris proprij curta considerata ratione.

XVIII. Præterea nemo neget, quòd quicunque hanc Christi legem obseruat, *Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*, non sit vir omnibus vtilis, bonus, rationalis, honore dignus, & quod lex hæc faciat hominem sibi, & Reipubl. vtilem, ac bonum. Videtur etiam bona, ac magnanima magis, magísque hæroica, quam illa naturalis cunctis Gentibus. *Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris*, Hæc enim est lex iustitiæ, illa vero magninimitatis, & beneficentiæ: quæ Mundum vincit diuinis modis. Parum enim est non malefacere: heroicum autem est etiam benefacere. Vnde Dauid. *declina* (ait) *à malo: & fac bonum*. Rectè cognouit Telesius quanto iure beneficentia diuinior est, quàm iustitia; sed à Peripateticis neque inter virtutes numeratur. Senecas docoat eos in septem, quos scripsit libris de Beneficiis

---

DE CÆREMONIALIBVS.

QVoniam verò ex altero capite plurimi scandalizantur in Christo, impiè eloquentes, quòd Christus.

Argum. 1. contra ceremonialia Christi præcepta. I. Non modò legem austeriorem ferè, quàm Stoica, tulerit, omnia prohibendo vitia (quæ quidem dulcissima est viuentibus secundum naturam.)

Argumentum 2. II. Sed insuper præceptis moralibus addidisse, aiunt, cæremonialia, quæ nihil cum natura commune habent: sed superflua videtur.

Argumentum 3. III. Præterea immanis apparet impietas, eos, qui Sacramentis cæremonialibus carent, pro damnatis ad pœnas æternas habere; sic enim totus ferè Mundus ad infernum damnatur; & illi, qui

secundum virtutem vixerint, quod intolrabile, Deóque indignum videtur. Vnde abominantur, quod scriptum est tam absolutè *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non &c,*

Quibus diu è examinatis, dixi. Christus non dedit Sacramenta ad coarctandam viam salutis, sed potius ad illam dilatandam: nempè in auxilium, quo possimus legem naturalem, & Euangelicam obseruare, & ad supernaturalia eleuari communicando nobis per illa auxilium, gratiamque suam; quæ tamen nulli viuenti secundùm virtutem, vllo in loco, & tempore deest. Non enim his est ita ligata organis materialibus, vt cùm desunt elementa necessariorum Sacramentorum, per infusum votum, & desiderium ipse non suppleat nisi *quis desit*, vt dicit Apostolus *Gratiæ Dei: aut in vacuum recipiat, qua stat ad ostium, & pulsat, & illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum.* Hæc autem doctrina secundùm naturam incedit; nec à Macchiauellista negari potest. Confessi enim vtrique sumus, legibus humanis haud omnia vitia prohiberi, eo quòd maior hominum pars impefecti sumus. nec ad tantam reduci possumus rationalitatem. Ipsi quoque, qui summè rationales esse volunt, sæpè delinquunt. Igitur conueniebat Christo, cùm sit Deus, non modò legem ferre secundum rectam naturam, eius regulam primordialem: sed etiam supernaturalem dare: facultatemque præbere, qua possimus etiam legem seruare, remediáque delendi peccata, quæ quotidie committuntur. Id nimirum est supernaturale auxilium, quod Sacramenta instrumentaliter conferunt. Quod si tu hoc auxilium inficiaris, propterea quod tuus fictus animus, vel incredulus, in causa est, quominus illud in te sentias, neque recipias, & pars maior hominum ferè ab eius perceptione excluditur; nihilominus longe secus experimur in verè piis, ac bene credentibus, qui Sacramentorum perceptione colliquari dulciter animum persentiunt, & robur acquirunt, & quidam in extasim rapiuntur. Huiusmodi autem homines semper in Christianismo quolibet tempore extiterunt, & nunc extant. Et ego vidi quosdam: & hoc inficiari, est proteruè procuratæ ignorantiæ.

Responsio.
Idem dicit D Tho. 3. contra Gentiles c. 117.
Heb. 12.
2. Cor. 6.
Apoc. 3.
1. Io. 1.

III. Prætereà quanquam natura haud iubet Sacramenta supernaturalia, quæ vocantur sacræ rei signa, tamen neque prohibet (imò omnis res naturalis est signum latentis diuinitatis, ait Sanctus Augustinus.) Nec sunt talia, quæ cunctis nequeant conuenire Nationibus, & personis singulis; cuiusmodi fuit Circumcisio solummodo masculis, & difficile. Atque abstinentia à carne Suilla, aliisque cibis, qui regionibus plurimis vtiles sunt; & totiauacrorum vsus, quæ solummodo aliquo in tempore & personæ prosunt; & sacrificia animalium, quæ solis diuitibus sunt pos-

Apud S. Thom. dicitur etiam naturale quod natura non prohibet.
Quo sensu Sacramenta dicuntur naturalia.

ſibilia. Ex quo patet, præcepta Chriſtiana cæremonialia omnibus eſſe facilia, & vbique & ſemper (vbi enim impoſſibilitas accedit, excuſat à peccato) dignaque eſſe legis latione diuina vniuerſali; nec naturæ contradicentia, ſed auxiliantia.

IV. Quin etiam inuenio Sacramenta eſſe conſtituta in rebus, quarum natura ſymbolum, & congruentiam habet cum effectibus, ad quos diuinitus aſſumuntur; & propterea ſunt Inuiſibilis gratiæ viſibilia ſigna, vt ex viſibilibus ad inuiſibilia aſſurgamus, inquit Sanctus Dionyſius. Etenim naturalis mos obtinuit, vt quando quis nouam militiam, aut gymnaſium ingreditur, ſoleat accipere, ſignum aliquod, & priſcis renunciare negotiis, & vitæ; & fidem ſuam Principi, aut Præceptori obligare. Hoc autem fit in baptiſmate, & quicunque ſupernaturaliter adiutus voluntatem habet illud ſuſcipiendi, ſi ſuſcipere nequit in facto, ſaluatur in Chriſto, quoniam vt dixi, Sacramentum non coarctat, ſed dilatat viam ſalutis, vt Diuus Bernardus epiſt. 77. docet. Non enim materialia ſigna dant gratiam de ſe, vt corporalis medicina, ſed verè ex inſtituto Dei; qui vbique adeſt quærentibus, & inuocantibus, eum in veritate.

Reſponſio pro Baptiſmo.

Igitur omnes Mundi homines quando proponunt animo viuere ſecundum diuinam ſapientiam, quamuis ignorent in particulari eſſe incarnatam, ſi ex toto corde Dei iuſſionibus, etiam ſibi ignotis, obedire proponunt, tunc Deus, qui per gratiam ad hoc propoſitum eos eleuat (ſiquidem non iubet impoſſibilia, nec in lege naturæ, nec in lege gratiæ, ſicut iniuſti Principes, ſed *iuſtè inſtat præcepto*, ait Sanctus Leo, *quia præuenit auxilio*) tunc vel docebit per ſe, vel per Angelos, vel magiſtros viſibiliter de diuinis myſteriis; vt habeantur pro baptizatis in voto, arcano infuſo: quoniam quicquid Deus iuberet parati ſunt ex voluntate facere, ſicut qui ſciunt explicitè præceptum incarnati Verbi, & noti, & ignoti, ſanantis gratiâ naturam: & illa pœnitudo (per ſecretam gratiam nulli deficientem) veteris vitæ, & propoſitum nouæ, eſt lauacrum peccatorum interius; & hoc dico eſſe Baptiſma, quod fit per aquam exteriorem in corpore, ſymbolum illius, quod fit in anima interius per aquam ſpiritalem. Quas ob res non decet (ait Sanctus Bernar.) omnes in aqua non baptizatos de facto; propter defectum baptiſmi condemnare, niſi eos, quibus in promptu fuit baptiſma: perſuaſúmque eſt rationibus, aut miraculis ſufficientibus, id eſſe à Deo præceptum. Nemo enim ad illam obligatur legem, quæ ſibi promulgata non eſt: dicente Apoſtolo, *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* Aut ſi promulgata eſt, non oſtendit iam promulgator diploma, & ſigillum Regis, qui miſit illum ad legem promulgandam. Igitur quamdiù ſibi ſic non proponitur, is manebit

Ser. 10 de Paſſ.

In epiſt. ad Hug.

à pœna non accepti baptiſmi tutus, legẽ naturalem ſeruando: & ſi iuxtà præcepta Dei, ſupernaturali gratia indeficiẽti præmunitũ ſupponat ſe affectus, effectúſque ſuos Primę Cauſæ, ſaluabitur ad regnũ.

De pueris autem non baptizatis cuiuſcumque nationis, iam certus ſum per reuelationes S. Brigidæ, & authoritatem S. Bernardi, & Patrum, & Scholaſticorum, quòd damnati nequaquam ſint ad pœnam aliquam cruciantem. Et quamquam non ſint Beati, manent tamen in locis naturalium bonorum, qui ipſis etiam, quamuis ex negato Paradiſo miſertimis, pro deliciis ſufficiunt, quoniam Chriſto conformes in naturalibus: non autem bonorum ſupernaturalium, ſicut illi, qui Sacramentum ſuſceperunt. Vnde S. Bonauentura in 2. diſt. 33. quæſt. 3. nec de carentia diuinæ viſionis eos cruciari putat: quoniam non ſe ad tantam gloriam idoneos ſciunt per naturam, quam tamen perfectam habent ab inſtauratore naturæ, & hoc ſatis illis: ſicut nec ruſticus cruciatur, ſi non ſit Rex, quoniam ad hoc ſe non natum intelligit. D. Thomas in q. diſp. de pœn. pecc. orig. q. 3. & in 2. ſent. diſt. 33. q. 2. art. 1. & 2. in arg. ſed contra, & in reſp. ad 5. & *conformem horum puerorum diuin inſtitia, & non inordinatam ineſſe voluntatem, & rationem* conte: *lit: at ſcire ſe non eſſe proportionatos ad vitam æternam ex naturalibus, proptereà non dolere de priuatione viſionis Dei.* Imò, ait in reſp. ad 5. *licet ſint ſeparati, à Deo per coniunctionem quoad gloriam non tamen ab eo ſunt ſeparati, imò ſibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum, & ita de ipſo gaudere poterunt naturali cognitione, & dilectione.* Idem fuſius in corp. eiuſdem art. 2. *Nihil dolebunt* (ait) *de carentia viſionis diuinæ, imò participabunt multum de diuina bonitate, & perfectionibus naturalibus.* Idem Fer. in 4. cont. Gent. c. 90. Catharinus, Viguerius, & Durandus in 4. d. 44. q. 9. & meliores Scolaſtici, naturalibus bonis eos contentos fore decernunt. Idem Greg. Nazian. orat. in lauacr. Greg. Nyſſ. in lib. de præmaturè arreptis, pollicetur ex eo quod ſunt ipſi etiam ſub prouidentia Redemptoris, bona naturalia infantibus. Similiter S. Iuſtinus q. 13. & 65. ad Orthod. & Richard. in 4. d. 50. q. vlt. & Scotus ibidem: &, quia ſecundum S. Thom. ibidem, habent voluntatem nil obuiantem diuinæ iuſtitiæ, & rationem rectam: & in 4. d. 43. q. 1. præſertim in Reſp. ad 3. & 5. docet omnes homines reſurgere, & non baptizatos, propter conformitatem cum Chriſto in naturalibus, ergo gaudebunt de diuinis naturaliter cognitis ſaltem poſt iudicium. S. Aug. vel hoc ſentit, vel rigidius locutus eſt, vt longius à Pelagianis diſcederet.

Ergo patet, in Baptiſmo renaſci hominem in Chriſto ſupernaturaliter, & nihil contrarium naturæ reperiri, nec gratiæ arctationem, quia naſcimur ſupernaturaliter in ſchola Chriſti. Et vt D. Tho. ait in 3. p. & in 4. d. 34. q. 1. ad 5. Natiuitas Chriſti facit nos conſimi-

les ſibi in naturalibus: paſſio autem, cui per ſacramenta incorporamur, ſupernaturaliter.

Reſponſio pro ſancto Chriſmate.

V. Porrò cum itur ad prælium, naturale eſt militibus aliquo ſe corroborare ſymbolo. Itaque milites priſci, præſertim Lacedæmones ad Marathonam pectebant ſe, & oleo vngebant. Nihil ergo naturæ diſſentiens, ſi iiſdem ſignificationibus vtens inungit Chriſtus nos milites interiori oleo lætitiæ Chriſmatis ſenſibilis Elemento ad pugnam. Vnde militia Chriſtiana teſtimonium ſuæ credibilitatis & conuenientiæ habet in Sacramento Chriſmatis rationabile.

Reſponſio pro Matrimonio.

VI. Matrimonii contractum naturalem eſſe nemo neget: quem Deus congruenter ad ſupernaturalem rationem ſacramenti eleuauit; tum ob neceſſitatem vitandi peccatum in illo ſæpe implicabile: tum ad multiplicandum fœliciter Deo populum abſque carnis vehementi conturbatione, vt dicitur in Ciuitate Solis.

Reſpõſio pro ſacris Ordinibus.

VII. Initiari Sacris per cæremonias, omnibus fuit naturale Nationibus, & Græcis, & Romanis, & Iudæis ipſis, quibus Sacerdotium carnali ſucceſſione propagatur: ergo cùm per Sacramentum Ordinis initiat ſuos Chriſtus, non deſtruit politicam, ſed perficit, augetque, decoratque.

Profectò, qui in Sapientia, quam veteres vocant Magiam naturalem, periti ſunt, rectè norunt, quantum iſta conferant ſymbola; ſaltem ad excitandam fidem, & opinionem hominum, & animandos ad nouitatem cogitationum, & operationum, ſicut docet S. Tho. 3. cont. Gen. & Dionyſ. de Eccleſiaſt. Hier. vtque reuerẽdi fiãt populo; cui neceſſaria eſt Rectorum venerabilitas: quo alacrius, & ſyncerius legem obſeruet. Vnde non eſt mirum, ſi Chriſtus noſtræ naturæ author & cognitor, per ea quæ ſunt nobis familiaria, nos ad ſuorum donorum promouere participationem conſtituit.

Reſponſio pro Extrema Vnctione.

Pato in Antiocho.

VIII. Sic & in Extrema Vnctione, etiam præter gratiæ, quæ per illam confertur, donum, vnde morientibus conſolatio adſit, & fiducia ad conualeſcendum, aut moriendum alacriter in ſpe alterius vitæ, vtilis eſſet omnibus etiam ſecundum naturam. Siquidem Socrates cohortatur, & commendat animam morientis, in Antiocho. Quin ſæpe (ait Auicen.) *confidentia de bono Medico ſanat ægrotum*. Magis autem, quæ in Sacerdote Medico fundatur, ait Gal. in lib. de Morb. vulg. Ergò rectè loqueretur S. Iacobus etiam extra gratiam in puris naturalibus: quanto magis accedente Dei gratia? *Vngat*, inquiens, *Preſbiter cum oleo, & oratio fidei alleuiabit infirmum &c.* Ego quoque in lib. 4. de ſen. rer. ſcripſi ſapientiam Chriſti diuinam, & Moyſis habere certum in Gentilibus quoque teſtimonium, licet ipſi magiam appellauerint, quę in natura eſt ſapientia, & in gratia, Dei inſtrumentum.

IX. Sacramentum Eucharistiæ præter fidem supernaturalem, qua creditur realiter ibi inesse Christus, quatenus signum, & memoria illius est, quod illi homines vnit, videtur quoque secundum naturam incedere, quoniam nos coniungit omnes in eadem mensa in mutuum amorem in Christo; eiusque meminisse monet, & obseruare, quæ docuit.

Resp. pro Eucharistia.

Item secundum naturalem rationem conciliandi amicitias, huiusmodi commemorationes & cæremoniæ homines imbui afficique eo, cuius gratia in eis sese exercent, mirificè efficiunt. Reuerentiæ quoque, nudationes capitis, salutationes, continuæ consuetudines, & simul comedere, amicitiam conciliant, & in mente plantant imaginem amici: Vnde ad cogitandum de illo, & operandum, quæ edicit, inclinant magis animum, quàm in contrarium. de quibus alibi. Colligunt, reuocantque animos ab aliis adhoc vnum cogitatum, & consuetudinem. *Consueta autem omnia iucunda*; ait Arist. in Rhet.

Responsio pro Cõfessionis secretæ Sacramento.

X. De confessionis secretæ Sacramento superius dictum est, quod congruè vtatur natura hominis, cuius est pœnitere peccatorum. Quin pœna, quæ naturaliter sequitur peccata, nos admonet. Podagra enim nos reprehendit vitio crapulæ: anxietas, auaritiæ: erubescentia, ignauiæ: rixa, & vulnus, iniuriæ illatæ: inflatio intestinorum, otii, &c. Plurimi etiam extra Legem Christi, cùm patrant crimen, se ipsos percutiunt, & cum perperam obloquuntur linguam sibi mordent in pœnam; seque ipsos obiurgant, & puniunt peccantes multi, nolentes etiam sumere cibum; vt M. Alexander, quando iniustè occidit socios. Socrates autem intellexit hanc voluntariam punitionem esse veram, & rationalem animis dignam Philosophorum. Insuper consuetum est errantibus, confidere secretum amico sapientiori: dicendo, Incidi in talem culpam; dic mihi quomodo cauendum est ab imminentibus per eam malis: & consilium petere. Sic igitur Sacerdos præter quam quod diuina potestate sibi tradita te absoluit; vt caueas ab erroribus: dat tibi pœnitentiam, in memoriam, & satisfactionem diuinæ iustitiæ, iubet satisfacere parti offensæ per tuam culpam, purgat animum, illuminatque ad melius viuendum. Efficitque te membrum vtile, qui prius noxium eras tibi, & Reip.

Necessitas Sacramenti Pœnitentiæ in Repub.

Verum quicunque hoc irrident vtilissimum Sacramentum, considerent, quomodo amici, & serui eorum insidiantur eis, & furantur, & nocent absque tali Sacramento; & Angli de hoc valde conqueruntur, postquam hoc Sacramentum expulerunt.

Profectò exterior iustitia peccata tantum publica de Repub. pellit, & illorum modò, qui legibus coerceri possunt: sed occultis, & Procerum, Potentiumque peccatis, obuiam iri non potest, nisi

per hoc diuinum Sacramentum; quod conſcientiæ examen, & rationem petit. Si igitur bonum eſt iam congruens naturæ noſtræ, qui illum contemnit, naturam contemnit, & Deum Auctorem eius. Equidem non inuenio legem vtiliorem hac de Confeſſione inter Chriſtianos, niſi ea abuterentur peruerſi, & parum crederetur ab aliquibus.

XI. Ergo iam perſpicuè nouimus naturali etiam examine in præceptis moralibus, ac ceremonialibus Chriſtianæ legis nihil eſſe niſi ſuauitatem, veritatem, certitudinem, innocentiam, amorem, rationem, totamque fælicitatem in hoc Sæculo, & in futuro, vt etiam Simoni Mago apud S. Clement. reſpondit Simon Petrus.

Examen aliarum legum collatarum ad Chriſtianam in moralibus, & ceremonialibus.

Leges gentium nec totam iuſtitiam humanã, nec diuinam amplecti rationem, nec politiceæ finem, nec ſcelera niſi exteriora, nec omnia hæc tollere.

I. Conſpiciens autem ſub eodem examine leges aliarum Nationum, inueni eas prolixas, ex parte irrationales, partim impias, maculatas iniuſtitia, latas ad Tyranni vtilitatem, vel potentum, vel plebis licentioſæ, permittentes vitia plurima, & remediis ſolidis vacuas, habentes pro fundamento præſentem fœlicitatem. Quod ſanè non corrigit, niſi publica crimi[illegible], & exteriora. Et pro regula habentes iuſtitiam exteriorem, quæ in commutationibus, & diſtributionibus, & vindictis exercetur. Ideoque peccata tantum contra Reipub. dominium, & contra Proximum, teſtibus tantum comprobata, punit; atque ſcopum ipſarum eſſe facere homines ciues bonos, non autem homines bonos, vt fatetur Ariſt. & tollere mala, non autem radices malorum. Nec enim habent pro fine Deum.

II. De antiquis legibus Romanis, & Græcis, & Aegyptiis, & Babylonicis, & Medis, & Perſis, exempla adducere ſuperfluum eſt, quippe cum ipſorum hiſtoriæ id teſtantur, & Philoſophi, ac Poetæ ipſorum, eas prænotatis culpent criminibus. Et quidem non hominibus modò, ſed etiam Diis licita faciebant enormia ſcelera, & canebant ea, vt ſales, & lepores politię.

De Romanorum lege ſub Romulo, & ſequentibus.

III. Romana quidem, quæ præ cęteris, quoad mortalitatem laudatur in lib. 2. Maccab. pro ſuo ſcopo, & fundamento gloriam habebat, teſte Saluſtio; cuius acquirendæ gratia multa declinabant vitia, cæteris communia Nationibus. Id nihilominus cupiditatem [redacted]di quacunque via ingenerabat; efficiebatque, vt bellum, quod nimirum inter homines pro medicamine inuentum eſt

cum

cum contra naturam sit aduersus propriam Speciem pugnare, esset scopus ipsorum principalis; vt & Lacedæmonibus fuit, incusatis in hoc à Platone, & Aristotele durtter. Vicerunt quidem armis Romani Mundum : at à paruulis Christianis inermibus mox victi sunt. Erectumque est Romæ Christi tribunal: Romuli verò prostratum, & Numæ; Cæsaris verò subactum, correctum, translatumque. Quod, si Christiana Lex non longè antecelleret illam Romanam, nunquam euenisset. At diuina veritas, absque armis vincit magis. Item omnes potentiores Nationes domitæ sunt per Religionem ab impotentioribus, vt Gothi, Hunni, Vandali, Tartari. Gens quidem omnis, omnisque humana res præda est hominum armatorum. At deinde Arma veniunt in potestatem profitentium Sapientiam Religionis, etiam apud Infideles. Quandoquidem videmus Turcas, & Tartaros post victorias ipsorum ingentes, prædam factos esse sacerdotum Mahomettanorum: Quibus colla spontè supposuerunt. Prædictæ prætetea leges idolatræ fuerunt, & Prophetas, & Sapientes, & miracula secundum Deum non fecere, & Christianæ succubuere; & succumbent, vt sequentes indicabunt sermones; nec habuere, in quo Christianam expugnarent, ergo.

IV. Lex autem Mahometti super gloriam armorum & ipsa fundatur: & quamuis aliquam retineat mortalitatem, facit nihilominus homines crudeles, & ignorantes. Permittit vitia multa vsque ad sodomiam cum extraneis. Ponit atrocem seruitutem libertatis loco. Negat liberum arbitrium, ergo facit hominem bestiam, vel mancipium. Nec Rempub. fundare quis potest secundum hanc legem, sed Tyrannidem modò absolutam. Ponit Paradisum carnalem fabulosum: & ad relaxandas humanas cupiditates aptissima est. Multitudo vxorum, licet contra naturam subitò ac primò non sit, cum etiam Patriarchis concessa fuerit, parum prolificationi prodest: ponit rixas inter mulieres quas reddit etiam viles, & ancillas, dum vxores quatuor & concubinas concedit innumeras. Obligationes quoque eius ad ceremonias multas, & lauacra crebra, & ciborum delectus, olent superstitionem & impossibilitatem; potiusque spectant ad gentem particularem, & puerilem, quam ad Mundum vniuersum, & ad prouectos in via Dei. Vinum inter licere omnibus, quia inebriatur vnus, aut duo, stultitia est contra salubritatem: & quidem fundat eam super fabula quadam impia; Quia nimirum aliquando Angeli duo à fœmina, cuius concubitum petebant, inebriati sunt. Sic etiam abstinentia ab carne Suilla, vtilis est leprosis modò. Ipse autem fundat eam super fabula, quam ait, Iaphetum suscitatum narrasse coram Christo, & Discipulis eius; videlicet natum fuisse

De Mahometana lege examen in Religione, & politica.

R

porcum ex ſtercore humano, miſto Elephanti excrementis, in Arca Noë: Ideoque non eſſe comedendum. Et quotquot præcepta dat, totidem fingit fabulas pro fundamentis, contrarias ſacris Bibliis, & rationi omnium Mortalium. Et ſingula moralia præcepta, licet bona, maculat tamen his cerebroſis dicteriis. Nec quiſpiam credet profectò facile, quàm impius, ſtultus, ac fabuloſus ſit, niſi prius eius legat librum; quem fingit, ſibi miſſum eſſe à cœlo in pluribus vicibus. Nec quis reperitur tantillum ſapiens, etiam inter Mahometanos, qui illum non irrideat. At violentia, & ignorantia, illum defendunt. Hoc vnum laudaui in eis, quòd nobilitas acquiritur, licet acquiſitione nequam. Non peperit hæc lex Prophetas, ac Sanctos, & miracula; Sed tantummodo Medicos, Aſtrologos, & Philoſophos, qui nihil credunt Mahometto, vt inferius memorabimus.

De lege Tartarorum.

V Lex Cinghi parum diſtat à Mahometana. Patitur eadem vitia, ac videntur pariter eſſe ſectariorum inuentiones, ex modico, quod ad noſtram de illis peruenit notitiam.

De lege Americanorum.

VI. Peruini, & Mexicani, quoniam veſcuntur carne humana, vtuntur ſodomia, & motibus impiis, & ſuperſtitioſiſſimis, qualibet polluuntur Idolatria ineptiſſima, & Tyrãnos, vt Deos colunt: Militibus Hiſpanis in prædam dignam, iam de nefandis eiuſmodi vitiis pœnam daturi, deuenerunt.

De Iaponenſium lege.

VII. Iaponenſes ægrè propriæ legi credunt, nihil liberum arbitrium: ſeipſos in mari necant plurimi decepti, ad Deum Amidam tranſmigrare putantes: & quidem plebicula tantum aliam poſt præſentem credit manere vitam. Sunt effrenes in paſſionibus ſuis: Virtutem veram non norunt: commercium habent cum dæmonibus; & ſequentes eos ſe præcipitant de rupi altiſſima: vbi etiam ſeſe in ſtatera ad præcipitium pendente librant, peccata ſua confitentes, in quo vmbram Sacramenti Confeſſionis noſtræ ferunt (quod & in Cuzco, & Mexico ſeruatur) non penitus à Chriſtianis abhorrent, Diabolo Deum æmulante, vt antiquus Tertullianus, & S. Iuſtinus monuerunt, ne veritas Chriſtiana melior ſua falſitate illis videretur. Non tamen mortalitates, & ceremonias habent, quæ toti queant Mundo conuenire. Et dum amant colorem nigrum etiam in dentibus, ſicut etiam Cataini, indicium prauæ opinionis oſtentant.

VIII. Inter Gentiles videntur Chinenſes à iuſtitia minus recedere; & politicam ſatis habere rationalem. Sed non omnia explodunt vitia per legem. Plures habent Deos; & amicos quiſque ſuos facit Deos; adoratque viuentes: Indicium prauæ religionis: cæremonias habent impias, quoniam Idola ſua maledicunt, & proiiciunt in ignem, & deinde mulcent blanditiis, prout

sortem meliorem, aut peiorem illis significant. Libidini sunt obnoxii. Virgines singulas tribus ducatis emunt: vtunturque ad libidinem. Tandem non reperio in moralibus, multoque minus in cæremonialibus, puritatem, nec possibilitatem conueniendi cunctis Nationibus.

IX. Consideraui & Indos, vbi Bracmani leges ab antiquo retineant; vidi multa bona, sed superstitiones quoque multas: non occidere animalia: maximi facere vaccas, in quas putant migrasse Maiorum animas: Deos lapideos colere, & pyramides: permittere se pediculis vorari. Quidam ex eis abstineut à coitu ad certum tempus, quo tamen expleto deinde miscentur ad libitum quibuscumque obuiis mulieribus, reputantes se iam impeccabiles factos esse propter merita præteritæ vitæ. Idem facere consueunt in Africa sanctones Mahomettani; quos Marabutos vocant. De Indorum lege.

X. Tandem omnes percurri Nationes, & leges; vidique eas bonas in quo adhærent legi Rationis primæ; malas autem in quo ab illa recedunt. Dicerem de Tartaris, Georgianis, & de Monopotapa, & de Abissinis, qui Christiani Æthyopes sunt, deque aliis Populis Africanis; sed minimè opus est: quippe cum Macchiauellista nullus eorum ineptiis adularetur. Et in lib. articulato, quòd Reminiscentur, posteà latius de omnibus scriptum est. Leges meliores, quo rationi primæ propinquiores: deteriores verò, quò distantiores.

XI. Lex Moysi à Deo lata palam videtur, sed pueris, donec crescant, & huiusmodi erant Hæbrei manentes in seruitute Ægyptiorum, rustico, vilique animo iam effecti. Nam sicut canit Homerus. De Lege Moysis.

Dimidium sanè ingenii Deus abstulit illi:
Qui in miseriam serui fortunam venerit vnquam.

Quapropter oportuit quoque eos docere, quomodo corpus euacuarent, & excrementa tegerent, quod cati faciunt naturaliter: vtque non aspicerent bestias coeuntes, quo eos à libidinosa cogitatione amoueret: vt non caperent matrem simul & natos ex nido auium: nec coquerent hedum in lacte matris suæ: multaque huiusmodi. Profectò in edictis multam ostentat pietatem, & partim naturalem sapientiam, partim significata moralia, & diuina, vt alibi declarauimus. Ideoque non videtur lex hominum liberorum, sed seruorum imperitorum, suppositorum pædagogi disciplinæ.

Cæremoniæ autem in victu, & vestitu, ciborum differentiæ vtiles erant eorum rusticitati, & lepræ, quam naturaliter illa gens patiebatur. Quæ omnia sustulit Christus, qui primum, & solum respexit hominem plenè bonum facere secundum Deum. Qui enim talis est, ipse, sibimet est lex; & per se sciet ea, quæ sibi,

ac proximo prosunt, obseruare. Præuaricantes autem reliquit corrigendos per Pragmaticas, & Bullas humanas, ex lege Naturæ Euangelicâque desumptas à Sapientioribus, in auctoritate constitutis, prout conuenit variis Nationibus, varietas. Vnde Isidorus citatus à Gratiano, inquit; *lex naturalis est, quæ continetur in lege, & Euangelio.* Vtilis erat (etiam politicè loquendo) circumcisio, vt diuideret eos ab aliis populis: & à seditione, & defectione ad alios arceret. Propter hoc enim & mancipia in carne signamus indelebiliter. Sed lex Christi cum toti sit data Mundo, hanc distinctionem, & partialitatem abiicit; retinetque Sacramenta, possibilia masculis, & fœminis, barbaris, & ciuilibus, in vno spiritu conflatis, nobilitatisque simul.

Permisit Moyses vsuras cum exteris: indicium legis partialis, non autem vniuersalis, quæ omnes copulet Gentes in vnum. Diuortium verò quacunque ex causa, perniciosum est; aliaque huiusmodi, quæ perpetuò durare non possunt, nec omnibus conuenire: sed donec Mundus sub pædago detinendus erat, vtilia erant: at hodierno tempore, & semper, molesta esset nimis. Attamen in moralibus, quòd diuina esset lex, & primæ Rationis regula, liquido constat. Vbi nota Mahometti ignorantiam, quippe enim accipit à Moyse quæ erant permissa, & non iussa; & quæ erant cæremoniæ ad tempus propter corporis salutem; & regioni vni congruebant: non autem quæ ex iure naturæ, cunctisque communia Nationibus, perpetuò subsistere debebant; vnde videtur transcribere quodam casu, & superstitiosè, non autem rectâ ratione, vt Moyses, dictânteque Deo.

Peperit lex Mosaica viros sanctos, & Prophetas mirificos, celebres adhuc nomine per totum Mundum: vnde constat, quòd sit diuina lex, à nemine rationaliter impugnanda. Quoniam verò post Christum charismata amisit, deberent animaduertere Iudæi, Christum fuisse finem illius & quia Christiana non amisit, ex quo prædicauit Mahomettus: non ergo Mahomettus fuit finis Christianismi secundum Deum, sed flagellum. De his inferior disputabit sermo.

Responsio ad Macchiauellum, & Iulianum, de Virtute, & Re militari, Gentilismum, præ Prophetis, & Christo, laudantes.

I. AT Macchiauellus obiicit; quòd quamuis Moyses glorietur se habere Deum Ducem, ac Præceptorem in operibus suis, non tamen maiora, & clariora facinora fecit maiusuè imperium acquisiuit, quàm Cyrus Persarum Rex, qui totum subiugauit Orientem; gloriámque sibi, suæque Nationi immortalem compararit. Iulianus verò ignauiæ (vt ait) Christianæ improperat Magnum Alexandrum, & I. Cæsaris præclarè gesta, &c. Argum. 1. Macchiauelli in libro, vbi instituit Principem, contra Moysem.

II. Ego verè rectè hoc examinans, inuenio Macchiauellum esse ignorantissimum omnis politicæ doctrinæ veræ; sed astutiæ tantum seruilis, esse magistrum. Neque enim Cyrus, præter quam quod turpiter occubuit cum Tomiri fœmina committens bellum, in improperium suæ crudelitatis in vtrem, sanguinis plenum, capite ipsius coniecto (licet Xenophon in illius persona Ducem sapientem simulans, secus dicat) fecit quicquam Heroe dignum, si Moysi comparetur. Nam, præter miracula, & victorias mirificas contra Magos Ægypti, & contra proprium Regem, & quòd ex populo, seruituti duræ subdito, per portenta, & signa multa, fecit Regnum nobilissimum; & innumeros expulit ex natiuis populos sedibus: dum Cyrus, & alij, in armis tantum naturalibus, liberi populi fundauerunt Regnum: Insuper legem condidit Moses, sic sapienter, quòd totus hodie Mundus post tria millia annorum credit à Deo manasse. Hæbræi enim, & Christiani, & Mahomettani, Turcæ, Mauri, Persæ, Arabes, Tartari, &c. sic credunt; & à cunctis colitur Moyses, tanquam Discipulus, & Nuncius, & Propheta Dei, & propter suæ auctoritatis defensionem quilibet libenter mori vellet, seque beatum existimaret. Et de stirpe Abrahæ, qui fuit fundamentum, & origo Moysis, & legis eius, omnes Nationes dependere gloriantur. Et de principio, & progressu Mundi, saltem vsque ad diluuium ipse solus habetur ab omnibus diuinus Scriptor, & certus. At Cyrus floccipenditur etiam in Perside nido suo, in quo nunc regnat Mahomettus: & Moyses, & Christus venerantur, saltem tanquam Prophetæ. Resp. ad dictum argumentum.

III. Sed omisso Cyro, veniamus, ad Alexandrum Magnum,

& Iul. Cæsarem, qui heroicis gestis, & doctrina, longè Cyrum antecellunt, quos Iulianus opponit nobis. Et hi profectò re nulla præ Moyse magnificari possunt, & in eorum Regnis Moyses hodie imperat. Lex Alexandri annihilata est. Leges Cæsaris, & successorum emendatæ fuerunt à Christianis Pontificibus; & Christo seruiunt, & Moysi credunt, cedúntque.

Resp. ad Iuliani Apostatæ.

IV. Si obiiciis, fuisse laruas, & deceptiones, miracula, & prætensam diuinitatem, qua vicere Moyses, & Christus: tunc cur (inquam) tu Macchiauelle, tuique discipuli non molimini easdem deceptiones ad regna comparanda miraculosè: quandoquidem regnandi gratia omnia vobis licent, & hoc vnum est studium vestrum? & hoc putatis docere melius, quam Christus, & Moyses, quos dicitis regnandi causa simulasse; sed tanquam ignaros nesciuisse armare suos credentes, ac sequaces? Ergo deceptiones vestræ sunt astutiæ pueriles, quæ repente deteguntur. Cur ergo tantum profitemini magisterium super Moysem, & Christum, & Prophetas, quos ignauiæ, & ignorantiæ politicæ accusatis? Præterea vos nobiscum fatemini, Zamolxim, Pythagoram, Numam, Minoem, aliósque simulasse, se esse Dei Legatos, & Nuncios ad ferendam Legem: Cyrus quoque dixit, se à Deo esse Missum, & Alexander fecit se filium Ammonis Dei: nihilominus non reperitur, eis qui velit credere: & quidem post Moysem extitere. Ergo Moyses prudentior fuit illis etiam secundum politicam tuam, ò falsè astute Macchiauelle. Nec nos mouet Mahomettus, & Cynhus, de quibus is finis erit, qui fuit Herculis, & Apollinis, & Zamolxis, & aliorum simulantium, vt inferius disputabimus. Ergo diuturniorem dominatum fundauit Moyses, & in pluribus Nationibus, & in animabus hominum; illi autem exterius, & cadentem, vt & latrones omnes.

Macchiauell. in Principe deridet Christum, & Prophetis, & Hieronym. Sauonarolæ, ignorantiam suos sequaces non armauerunt.

V. Sed replicat Macchiauelista. Cyrus occupauit plures nationes, quam Moyses, & præualuit in vita sua.

Respondeo hoc argumentum indocti, ac plebei animi esse. Excellentia enim hominis non consistit in armorum victoria: vincere namque corporeis viribus bestiarum est quoque munus: Rationis autem viribus, proprium est hominis. Hoc autem modo longè plura Regna subiecit sibi Moyses; ac continuò acquirit semper Cyrus autem paulatim amisit omnia Regna sua; & lex eius, & ditio eius annihilata est.

Argum. 2. ex Mach. contra Mosen.

Responsio.

Insuper dico, reperiri Regnum animorum, & corporum & fortunarum. Qui vincit, occupátque fortunas, & non corpora, est Pyrata, & prædator, & latro, qui Dominium fundare nequit. Qui autem vincit corpora, & fortunas, non autem animos; subitò dominium fundit, & subitò amittit illud, sicut Tamberlanus, & Pyrrhus, & Vitellius, Phoca, & consimiles. Qui autem vincit animos, & corpora, & fortunas simul, subitò regnat, & longum dominium

Distinctio modorum acquirendi regnum.

ad posteros trasmittit, sicut fecit Mahomettus, & Cæsar, & Cinghus, & Constantinus, aliique. Qui autem animos, & corpora, idem facit, sed diuiniori modo, & his consequenter adiiciuntur fortunæ. Sic fecit Moyses, qui in deserto captiuauit animos, dominatus est super corpora, sed deerant fortunæ, ex quibus viuerent; sed miraculosis modis conseruauit dominium illud, transfuditque in posteros: simili quodam modo fecit Dauid. Qui autem captiuat tantummodo animos, serò vincit, vt Imperium fiat: sed cùm sit inermis, quoniam vtitur solo verbo, vitam amittit: sed quò veracior est doctrina, eò diuturnius durat; & quò magis oppugnatur, eò accenditur magis, vt ignis vento molestatus. Sic fecit Christus & Prophetæ, qui animos hominum sibi, vt Dei ministris, subiecerunt, verbo: quos confestim sequuntur corpora, seruientia animis; ac mox fortunæ, & politica exterior, tanquam addiiamentum. Vnde ait Christus. *Primum quærite Regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.* Et id vidimus passim in Ecclesia eius. Ex his palam est, Moysem captiuasse animos longè sapientius, & fortius quam Cyrum; & paucos elegisse homines, & Regiones paucas, vt plantaret legem. Et tamen vicit etiam Ægyptios, multósque Reges; sed hęc nulla fuit ad victoriam animorum, quæ expansa est per totum Orbem, & durat in æternum. Captiuare autem animos hominum, secretum diuinæ est artis, Macchiauello ignotæ. In hoc tamen Moyses à Christo exuperatur, vt suo loco declarabimus, quia sine armis Christus vicit Mundum, gente idiota vtens, & exili: & Principatum suũ vniuersalem fundauit in Regia Monarchæ Romani, potentissimi super omnes totius Orbis; & Vicariorum suorum pedem osculantur omnes Principes Terræ, qui primæ omnium Rationis esse volunt serui: & habent ipsum, vt Deum Deorum; & suprà Moysem armatum, tanquam Ministrũ Christus inermis, vt Dominus, adoratur, mira res.

Occurrit nouæ obiectioni & conuincit.

At si quis dicat, id fuisse fortunæ euentum, & non artem Christi diuinam: is tenetur nos docere, qua ratione Deus, seu eius prouidentia, quam Fatum vocant, hoc efficiat. Et cur Macchiauellistis non est notum: qui profitentur se Sapientiores Christo, & Prophetis; & propterea contrariam viam, tanquam meliorem ad dominium acquirendum, seruandúmque, docent. At quoniam arte carent hæc magnalia patrandi; ergo truncata, & incerta est doctrina Macchiauelli, & cæci sunt eius sequaces.

Io. 8.
1. Cor. 15.
Psalm. 109.

Sed non (inquam) casu, sed diuinitus hoc fecit Christus, & prædixit, ne casu venisse putemus, dicens, *Omnia traham ad me ipsum*; Et quod *Euangelium eius prædicabitur in toto Mundo.* Et Apostol. Paulus, quod *euacuabit Principatus, & Potestates, & sedet à dexteris Dei, donec ponat omnes inimicos scabellum pedum suorum*; vt olim prophetatum erat. Et non ne in Apocalipsi, dum exi-

Apoc. 3. lis erat, & turbatur eius cætus, dicit Iesus, *faciam illos, vt veniant, & adorent ante pedes tuos?* Et ipse dixit. *Quodcunque solueris, aut ligaueris super Terram, erit solutum, aut ligatum in Cælis?* Et hæc promissa

Matt. 16. non ne verificata sunt? Ergo ars Christi fuit; & præscientia id docet, & prophetia eius, & suorum: ergo non fortuna. Ipsi enim ignorassent hæc, si casu tantum futura erant. Vbi nunc est astutia tua ô Mastigia inepte? vbi in venies politicam hanc, quæ per Crucem dominetur in totum Mundum?

Saltem hoc animaduertere debuisset, quòd seu vera, seu falsa, Religio semper in Politicam dominatur. Græci, & Romani creabant Magistratus: tunc si dixisset Sacerdos, vitio creatos esse, statim illis repulsis, alij eligebantur. Si pullarius dicebat, pullos tripudium non fecisse; bellum non committebatur à Ducibus: omnia prout Augures, & Aruspices iubebant, fiebant. Sic & Assyrij, & Chaldæi, & Phryges, & Ægyptij. Idem obseruat Turcarum Rex erga suos Muchthiòs. Omnisque Natio propriis paret Sacerdotibus: in quantum existimant esse Ministros veri Dei.

Qua propter stultitia est belluina Macchiauellistarum, putantium Religionem esse artem quandam politicæ astutiæ; non autem potius reuerentiam erga Deum Factorem, & Gubernatorem, sicut ipsa natura docet: cui omnes inclinantur, vt bonorum omnium largitori summo Bono.

Veluti enim iis, qui se diploma Regis habere ostendunt, seu falsum, seu verum habeant diploma, dum certiores reddi non possumus, paremus: sic etiam Sacerdotibus, & veris, & falsis, ex debito timore Dei, siue falsis, siue veris literis patentibus ostendant se missos à Deo, consequenter obedimus. Vide quanta fecit Mahomettus in diplomate hoc falso.

VII. Subsannat deinde Macchiauellus Prophetas, & consequẽter Christum, dicens quod credentes suos armare debuissent, sicquè vicissent, salua eorum vita, quam perperam amiserunt.

VIII. Hoc examinans, vidi plurimos quoque armatos vitam

Occurrit, obiiciendi: Cur etiam Religio falsa dominatur Politicæ inter Nationes.

amisisse, vt Cyrus, Asdrubal, Frater Dulcius, Ioannes Leidensis, qui nec gloriosa facinora, & durabilia patrarunt. Qui verò armati vitam non amiserunt, nec millesimam partem gloriæ, & Regni, quod Prophetis etiam occisis perpetuò partum est, sibi comparatunt. Et quidem, loquor etiam in hoc Sæculo mortali, si homo perennem victurus esset vitam, nisi occidatur, eius argumentum aliquid valeret; sed omnes morimur; nec scimus quando: Ergo melius est vitam impendere pro defensione diuinæ Rationis, quæ te in hoc, & in futuro Sæculo æternet, quam armis ipsam defendere, sicuti rem humanam, præsertim in principio fundationis. Sed hi spiritu Dei aguntur: quid nos doceamus eos?

Argum. Macch.

Responsio.

Hodie Romæ regnat Petrus, & Paulus, olim occisi inermes, non autem

autem Romulus armatus, neque Nero; interfector; cuius memoriæ, & statuæ prostratæ sunt; erectaque Templa, Altaria, Statuæ, & Lampades in memoriam Petri, & Pauli. Et qui his contradicit, subitò perit. Neroni autem detrahunt omnes. Quin gloriosior est Socrates hodie, quam Melitus, & Anitus, eius accusatores, victores, & interfectores per calumniam; quorum memoria in maledictione est. Et Seneca, & Lucanus celebriores sunt Nerone, occisore ipsorum. Quin etiam Seiano, & Tiberio Macchiauellistarum patre. Probitas ergo victoriam parit, & sublimis amor erga genus humanum, & zelus Dei, & Rationis æternæ, etiam in morte sicut scriptum est. *Condemnat iustus mortuus viuos impios.* Verba Apostolorum aureis literis & vocibus vbique resonant, & constant singula verba sanguinis mare; & quicunque sese eis opponit. habetur tanquam bestia, seque ipsum exitio dat. At è contra futilem, vel nullam victoriam parit proprius amor: in quo fundat suam Macchiauellus Politicam rationem, quam vocant *de statu* sui sequaces; Paulus verò, *prudentiam carnis eorum, qui terrena sapiunt.* Et quicunque ipsam sectati sunt, turpiter in se, vel subitò in posteris pe̤rierunt. Inspice Cæsarem Valentinum discipulum eius, & Oliuerottum, & Tyberium, & Castruccium, & Ezzelinum, Absalonem, aliáque id genus monstra, quomodo perierunt, ac memoria eorum in maledictione est. Profectò ad pauca respicit homo iste, & vt eius conterraneus Poëta canit. Prouerb.

„ *Inuer questo amor proprio hà del bestiale, &c.*

Vt autem respondeamus Iuliano, qui deridet Christum, non modò, quia suos non armauit; sed quia nec heroes peperit lex illius, quales, Gentilismus habuit, Cæsares, Alexandros, Achilles, &c. dico quod Heroes Christianæ legis imperant Cæsaribus, & Alexandris suis: & illi quidem inermes Mundum subiugauerunt, quem Cæsar, & Alexander armati, nec ex parte potuerunt. Et sublimitas Christi fuit sine armis vincere, nō vilitas. Qui indiget armis diuina caret virtute. Neque profectò arma Cæsarem magnificarunt, cum in illis esset inferior Pompeio, sed militaris virtus, & Prudentia. Veram autem virtutem in Apostolis cernimus exuberare adeò, vt Dij præ Cæsare videantur. At si & in armis Heroes cupit: postquam victoria animorum parta est Christo; habemus Constantinum, & Carolum Magnum, Alexandro, & Cæsare superiorem; & Orlandum, Achille: quoniam vtrorumque vita fictionibus magnificatur. Goffredus verò Cyro non cedit: Fernādus Cortesius longe exuperat, sed Christo phorus Columbus omnes mortales antecellit; ne dū fictos Theseos, Iasones, & Typhes. Scanderbegus Iudæ Machabeo adæquatur. Sed nouos Mundos inuenire, Oceanum domare, Typographiam, & Archibugia, & vsum magnetis reperire; non nisi diuinorum ingeniorum Christianorum fuit. & tamen hæc à nobis pro

Iuliani arg. 1. contra Christum.

Resp. quòd armis, literis, religione, & virtutibus militiis exsuperent Christiani omnes Nationes.

nihilo habentur, si minimi ex Sanctis, ab Ecclesia canonizati, virtutibus comparentur. Profectò in scientiis naturalibus excellimus Gentilismum. Copernicus enim & Tyco, & Galilæus, præstantiores sunt Ptolemæo in Astronomia; Telesius exuperat Aristotelem in Philosophia naturali, ac morali, quamuis vtriusque lucubrationes erroribus non careant. Basilius magnus, Platonem: Origenes, Porphyrij, hostis nostri, testimonio, ingenio, & scientiarum abundantia, omnes Gentiles exuperauit. Augustinus verò acumine, Hieronymus peritia linguarum. Sed quidquid boni habent Gentiles, notum est nostris, & multo plura. Albertus, & Diuus Thomas sub se totum Peripateticismum ambiunt. Vtuntur quidem Christiani Gentilium libris, quatenus rationi congruunt: sic enim sunt à Christo Ratione diuina, vt Sanctus Iustinus docet: quatenus irrationales, eosdem reprobat. Nos enim non ponimus schisma inter bonũ,& bonũ,sicut illi,sed inter malum & bonũ; vnde Medicina vtimur Hippocratis,in quo rationalis, non autem,vt irrationalis. Omnia approbamus,& quod bonũ est tenemus. At in Theologia Christiani,omnes mortales vicerunt. Quin & Angeli prædicatione Apostolorũ multa didicerunt: & mysteria Dei apud eos sunt, & librorũ copia: & sapientia omnibus præstãt. Et in mortalitate, & religione, & miraculis sic exuperant totum Mundum,pro vt æmulatur similia, vt Cælum fabã vnam. Sed Macchiauellistæ non gustant Chrysostomum, Athanasium, Hylarium, cæterósque Patres, & Scolasticos; Ideo ad pauca respicientes, de facili enunciant. Omisi, quod Poëma Danthis omnes Mundi Poëtas antecellit: & Ariostus quamplurimos.

Responsio iterum Ad Iulianum.

Ad Iulianum ergo dicimus, Christum non dedisse legem de arte bellica: hæc enim ars extabat iam in lege naturali, ad quam ipse à se perfectam, restituit Mundum;& inprincipio fundat legem in sanctitate, non in armis: & vincebat diuinitus, non humanitus. Protulit præcepta cunctis vniuersalia Nationibus particulares verò illorum applicationes suis reliquit successoribus. *Pasce* (ait) *oues meas &c.* & *qui vos audit, me audit &c.* eisque insuper Spiritum largitus est sanctum, vt possint omnia inuenire, & docere moralia, & cæremonias,& Iudicia: quoniam non amplius infantes erant sed viri: nec serui, sed liberi. De quo, suo loco, cùm personam legislatoris examinabimus.

Ioan. 21.

EXAMEN SECVNDVM naturam credibilitatis eorum, quæ proponuntur tanquam supernaturalia, & fundamenta legum in quacunque Natione. Cristianam præcellere omnes puritate pietate, ratione, vtilitate, & congruentia cum natura.

CAP. XI.

IRCA fidem veritatum, quæ proponuntur vt suprà naturales, examinando inueni, Christianam quasdam pati difficultates, plusquam Hebraicam, & fortasse Mahometanam; propterea quod sublimiora, & difficillima reuelat mysteria, quæ non nisi præuio lumine auxilij diuini, credere potes. Ac si Metaphysicā, pro Theologia Christiana assequēda perfectam ex Arcanis Primalitatibus Naturæ non calles suprà impiam Aristotelicam pædagogicam, videntur impossibilia. Ideóque Hebræi obstinati permanent; similiter & Turcæ contra Christianos. Quoniam promptissimum est quauis in scientia credere Deum esse vnum, simplicissimum, æternum, infinitum, Creatorem, & Rectorem omnium. Quòd autem hic Vnus sit etiam Trinus, mendacium reputatur à Turcis, & Hebræis, & irridetur à Mahometto tanquam impossibile; & contra hoc dogma se missum esse dicit. Philosophi autem eis applaudunt magis, nisi maiore lumine eorum intellectus roboretur.

Difficultates Fide Christiana.

II. Ego autem arcana Dei in suis imaginibus, ac vestigiis perscrutatus in hoc examine, inuenio etiam apud philosophos præsertim, Platonicos, & Stoicos, aliquam distinctionem inter Deum, & Rationem, seu Artem suam, per quam fecit regitque Mundum. Vnde Senec. 4. de benef. cap. 7. *Quid aliud est Natura* (inquit) *quàm Deus, & diuina Ratio toti Mundo, & partibus eius inserta?* & in epist. 65. *Materia, ait, est rerum causa, & Ratio faciens, idest Deus.* Similiter Plato Deum, & Verbum, seu exemplar in Tim. in epist. & sæpissimè principia rerum ponit Trismegist. in Pym. Deum, Verbum, & Spiritum agnouit in Diuinis. Ergo sequitur, quòd cùm

Demonstratur euidentia credibilitatis SS. Trinit. & persuadetur veritas.

debetet Mundum recuperare relaxatum, corruptúmque falsis credulitatibus, proculdubio à Diabolo inuectis, conueniens erat, quòd Filius, qui dicitur Verbum, Sapientia, & Ratio, incarnaretur. Ex incarnatione autem patefacta est distinctio personalis Patris, ac Filij explicita; quæ apud Philosophos nesciebatur, nisi sub vmbra, & aliquo pacto, aut secundum rationem tantùm. Posteà verò in apparitione Spiritus sancti, huius ab eis distinctio patuit, qui per modum amoris abditi ab eis procedit. Vidi etiam subtiliter inquirendo, rem omnem licet simplicem, qualis est calor, constitui, vel integrari participationibus Potentiæ, Sapientiæ, & Amoris; & ipsum esse rerum Propotentiam, & Prosapientiam, & Proamorem existere. Iuxta modum, & gradum suum, à primo Ente manantem Potentissimo, Sapientissimo, & Amorosissimo. Ac tantum esse rem quamcumque, quantum potest & esse, prosentit esse, & amat esse. Nam & D. Thom. ait, *quòd omne ens tantum amat, quantum habet de esse.* Et cùm horum destituitur vel vno, tunc mori. Dehinc percepi, quòd Potentia, vt sic, quodammodo est à se: & potest, quia potest: non autem scit, quia scit, sed quia potest scire. Ergo Sapientia latentem quandam processionem habet à Potentia. Et deinde amat, quia scit, & potest. Quod enim ignoratur, amari nequit. Sic & quod non potest amari. Ergo Amor à Potentia, & Sapientia procedit. Et quoniam hæ primalitates Metaphysicæ compositionem non faciunt in rebus simplicibus, quales sunt calor & frigus. Igitur, dixi, non debet impossibile videri, quod fides docet, nec sine vestigio, exemplóque, licet remoto, & testimonio in causatis, quòd in Deo, vt ait Plotinus, sit prima Potentia, Prima Sapientia, & primus Amor; ac proinde processiones, & Vnitas, & Trinitas sine compositione. Scire enim & amare est esse res scita, & amata, vel fieri. Quod autem est, non fit. Deus intelligens est Deus idem intellectus à se, ac Deus amatus à se intelligente, & intellecto. Et reperi, quòd appellate tres Personas, vt Fides nos admonet, quia singulæ per se sonant aliquid distinctum realiter realitate relatiua tantùm, non debet irrationabile videri: Et quòd meliori modo non possumus de his in terra enunciare: & video ex vestigiis, quæ sunt in natura, taliter insinuari id quod Fides docet, quòd animaduerto, nullatenus probari posse, quòd sit impossibile; sed esse euidenter credibile; & mortaliter persuasibile; per Metaphys. Vnde & rectè dixit S. Thomas cont. Gent. disputando. *Quod piè consideranti semper magis, ac magis rationes suppetunt de mysteriis supernaturalibus.* Et propterea Rich. de S. Vict. sex libros de Trinitate condens, dixit se velle probare solis rationibus absque autoritate Scripturarum, mysterium Trinitatis:

Vide postillam paginæ 11. quot vocabula dant Patres Filio: dicitur enim Sermo, Logos, Ratio, Ars, Exemplar, Lex.

Amb. lib. de Dignit. hom. & Richar. ad Bern. ita procedunt.

1. 2. q. 109. art. 3.

1. q. 109. art. 3.

Hanc processionem in ordinibus potentiarum, D. Thom. in 1. d. 3. q. 4. ar. 2. & 3. ex Aug. & Mag. agnoscit, probatque, ne dum præfati Patres.

hoc est eius credibilitatem: Quoniam in natura sunt res omnes similes quoquo pacto suo Autori. Neque enim non sibi, sed alij, fecerit eas similes. Et sic procedunt rationes Patrum persuasiuæ. Vnde Trinitas prædicata, quæ in natura non videtur impossibilis, in veritate per Fidem declarata extare realiter videtur sagaciter & piè contemplati. Esse autem idem essentialiter, Potentiam, Sapientiam, & Amorem, dixi nuperrimè: ac Metaphysica hæc pro principia Entis docet. Nec profectò Christus vnquam dixisset, vt baptizaremur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, nisi summa æqualitas, & vnitas esset inter personas. Dare enim creaturis honorem Patris Dei Creatoris, esset ignorantia impia valde, pariter pari loco, & dignitate collocans in infinitum distantia; quam ignorantiam rimatus cætera non inuenio in Christo, sed piissimam, vbique supereminentem Sapientiam. Ergo (dixi) verum est quod Ecclesia Romana prædicat; & mentitur Artius, & Photinus. Deinde Apost. Paulus me certum reddidit prorsus, quando ait: *Christus ipse est ante omnes & omnia in ipso constant &c.* At quomodo constarent in Christo omnia, nisi esset ipse Deus? Et ait. *In ipso sunt omnes Thesauri Sapientiæ &c.* & *habitat omnis plenitudo diuinitatis &c.* Et alibi, *Qui est super omnia Deus benedictus.* Et Ioan. *Hic est verus Deus, & vita æterna.* Et in Euang. docet idemmet, Verbum, & Rationem, quod erat apud Deum, & per quod Deus fecit omnia, incarnatum fuisse. *In principio* (dicens) *Erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,* (ergo distinctum, si apud) deinde ait: *Et Deus erat Verbum*; vt ostenderet vnitatem essentialem, cum distinctione personali. Vnde potuit hæc fingere Piscator, scribendi, ac legendi ignarus?

Coloss. 1.
Coloss. 2.
Ibidem.
Rom. 9.
1. Ioan. 5.
Ioan.

III. Porrò cùm credideris in Deo existere distinctionem, ac Trinitatem, & prouidentiam, nullum obstabit inconueniens, quominus Deus se ostendat hominibus in hominis forma vera, quando in apparenti multis se ostendit. Quippe cùm infinitus Deus non finiatur in ea; quoniam non contrahitur in hominem, sed assumit ad se humanitatem, vt Instrumentum personaliter coniunctum suarum actionum, apud homines visibilium. Et Arist. & Auer. pater Macchiauellistarum, & Auicen. & Alexander, ponentes vnicum intellectum in sphæra hominis, qui nobis cunctis coniungitur continuo absque concretione, & finitione sui in vnitate personæ eum in modum, quo Deum vnitum esse humanitati, nostra Theologia declarat, habēt modū, licet falsum, satis manducentē ad illud Incarnationi mysteriū; Sanctus Augustinus contra Felicianum, & D. Thom. in 4. cont. Gent. animaduertunt. Vnde non est cur refugiant credere hoc mysterium; tanquam impossibile, dùm in cunctis hominibus eandem Mentem primam cum Anaxagora, seu Calcodeam, seu Intellectum, seu Deum incarnati ponunt. Quod Stoicis, & Pythagoricis congruit aliquanto magis. Hac autem credita Incarnatione,

Vide cap. 7. vbi has opiniones tractauimus.

omnia secundum rationem ex hoc procedunt, vt concludit S. Chrysost. quamdoctissimè per naturam rationabilis, & euidenter credibilis consequentiæ in Christianismo.

Quòd nascatur ex Virgine Deus, dignum est. Et quod resurgat à mortuis, ascendat in Cælum, miracula faciat: Spiritum Sanctum det; & peccatorum remissionem &c. Quòd autem moriatur, & patiatur atrocissima, sitiat &c. conuenit ipsi secundum humanitatem; omniaque argumenta sic de facili dissoluuntur.

IV. Dogma de Sacramento Eucharistiæ durum mihi videbatur. Sed qui credit, Christum esse Deum: & testimonium habet quatuor Euangelistarum, & quintum Pauli, dicentium *Hoc est corpus meum: & Panis quem ego dedero, caro mea est &c.* fatuè & impudenter id inficiabitur. Quod si ais, esse in signo, non in re cum Caluinistis: Ego magis Deo dignum assero relinquere nobis signum substantiale, quam accidentale; sicut cyathus vini in taberna significat Vinum, & verè Vinum est; circulus lauri significat Vinum, & Vinum non est. Quod autem id totum sit credibile, in Dialogo, quem contra Lutheranos scripsi, ostensum est. Cùm Rex dat titulum Marchionis seruo suo, repente mutatur seruus, & vestibus, & cogitationibus, & desideriis. Christus autem dans titulum Corporis sui ipsi pani, nonne rationabile est, vt credamus, facere mutationem intrinsecam longe maiorem in eo, si est Deus, & quanta requiritur, vt verba plenè verificentur?

V. De his cunctis libros scripsi secundum rectam doctrinam: itaque prorsus certus sum quæcumque docuit Christus, & Religiosa Fides supernaturaliter in Ecclesia approbat, nullatenus impossibilia per philosophiam demonstrari posse; quæ fiunt certa in Theologia per miracula, & sanguinem; & testes, omni fide dignos; qui viderunt, & tetigerunt, & aliis palpandum præbuerunt, sicut ait S. Ioan. *Quod vidimus, quod audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt &c.*

Profectò qui de diuina benignitate erga nos, & de prouidentia dubitat, is tantùm de his articulis dubitabit. Sed qui rectè credens considerat, quod Deus Creaturarum nihil indigens, ipsas tamen creat, & regit: incunctanter credere potest quòd absque indigentia, quoque potest incarnari, & auxiliari, & manifestari nobis. Vnus enim articulus confirmat alterum, ac proinde probat, ex D. Thoma contr. Gent.

Quòd si te tangit falsa cogitatio, quòd Mundum fecerit propter suam iucunditatem, & etiam propter indigentiam quandam; pariter dicere debes, similiter propter iucunditatem, & indigentiam incarnatum esse, si potes id intelligere. Omnes namque fatemur Deum esse in omni re absque sui diuisione, ergo est in hac penna, qua scribo, & non finitur ab hac, & in hac penna, sic neque finitus est à cor-

pore humano, sibi coniuncto, neque à Mundo, neque ab vlla re, Res enim in ipso sunt, esse accipientes, non autem sic ipse in eis (sublimiter considerando.) Quòd si pergis: Quid opus erat Deo incarnari? Non ne poterat ipse per se saluare gentes, se non vilitato, exinanitoque? Iam respondi, non esse vilitatem, sed nobilitatem, hoc modo, qui vilis videtur nobis, ingentia facere beneficia. Et cùm creaturæ omnes effectus sint illius, non minuitur dignitas eius, quia sibi eas coniungit modo aliquo nouo: quippe quibus semper coniunctus est intrinsecùs. *Portat enim omnia verbo virtutis suæ, &c. In quo omnia, & per quem omnia, &c. Exinaniuit se*, hoc est, accepit naturam inanem, non tamen propterea ipse Deus in se. & secundum diuinitatem est passus inanitionem. Neque enim, quia est in Mundo, & Mundus in eo, inanis est ipse. Animaduerti etiam Deum quodam ordine in cunctis incedere operibus. Posset quidem Deus totum augmentum hominis complere in vno die, nihilominus non nisi in xxv. ferè annis hoc facit. Sic de arboribus, cæteris que rebus, quæ in Mundo fiunt, quæ sanè absque arte diuina, vt dictum est, non fiunt: nihilominus cum tempore, & numero, & mensura operatur, quoniam rebus ipse condescendit, cùm non possint ad ipsum res eleuari.

Resp ad quid opus erat Deo incarnari.

Heb. 1.
Rom. 11.
Philip. 2.

VI. Et dixi. Potest Deus facere, quæ non facit, si puram eius consideres potentiam, & potest arborem facere Solem, & existere plures Soles, & Mundum esse aureum, & omnes homines diuites. Sed non facit, quoniam omnia sapienter fecit, & rationabiliter. Vtrum autem congruat sapientiæ, ac rationi aliquid, nec ne, non possumus nos animulæ clausæ in tenebris intra pugillum cerebri, iudicare. Ergo existimare debemus, non posse meliorem fieri Mundum, cùm semper fiant quæ fiunt, qualia, & quanta, & sicut Deus vult fieri; & verò vult res quàm optimè, quoniam optimus est, vt Plato in Timæo concludit, & Patres sacerrimi. Neque enim sibi dissimilia facit, aut dissimiliter. Nec inuidia tangitur, nec pigritia, nec ignorantia, nec impotentia. Porrò si duo extarent Soles, cremarent Terram si omnia essent aurum, ludibrium Midæ pateremur. Si omnes diuites, quis ministraret cibum in culina?

VII. Sed hic priora argumenta resurgunt.

REPARANTVR ARGVMENTA ad responsiones.

1. SI Christus est Deus prouidus, cur prioribus non venit sæculis ad saluandum homines?

2. Et cur nunc tam innumeræ damnantur Gentes? ergo vanus fuit aduentus eius. Et cur alias multas perire, absque remedio permisit postmodum in altero Hemisphorio, quem vocant Nouum Orbem?

3. Et cur creat animas, quas prænouit esse damnandas? & plures saluandis.

4. Et cur vnius pomi morsus tantum inuexit malorum, vt totus exitio sic debeatur Mundus ex tam leui crimine, quòd Deus necesse habeat incarnari, & redimere eum per grauius crimen, in sua morte ab homine commissum?

5. Si enim homo ob tantillum inobedientiæ tanta passus est mala, nunc quia occidit Deum ipsum, quanto maiora pati debet, nec saluari illius sanguine, sed irreparabilius damnari?

6. Et cur hodierno tempore Diabolus locupletior, & potentior est, quàm Christus super homines?

VIII. Respon. semper fuisse diuinam Sapientiam, & Rationem, in Mundo saluantem eos, qui per eius gratiam volunt rationaliter, & secundum diuinam rectitudinem viuere: omnesque, qui sic vixerunt, vsque ad finem, iam saluos esse in illa. Christum verò, qui est ipsa Patris Æterni Sapientia genita, se se ostendisse in carne, quando magis necesse fuit, quia Gens deflectebat multum à Rationis regula: & instaurasse Cælum, & Terram. Et de hoc arcano multum ignoramus in Cælo, & in Terra. Et qui voluerunt plus sapere, quàm reuelatur, ceciderunt, nisi ad Deum recursum habuerint, volente Deo, vt multa subticeantur, quemadmodum dicitur in 4. Esdræ; & sciamus ea tantùm, quæ ad nostram spectant salutem. Sed hoc scimus, nos cogitare debere, hoc rationabile fuisse, & per Prophetas prænunciatum olim esse: & quadam mensura, naturæ nostræ se attemperante, processisse: at tandem venisse, quando illi optimum visum est venire. Scimus præterea ex Metaph. nos nullius rei posse sufficientes ostendere rationes, nisi vt nobis congruit: Quomodo de diuinis poterimus? sufficere nobis debet ipsum, Quia est, vt Logici loquuntur.

Nostra Religio docet, quòd ingredi Cælum corporaliter non potera-

poteramus, nisi ipse corpus assumpsisset humanum; ac viam fecisset. Multa huiusmodi conuenienter docet Ecclesia, quæ piis satisfaciunt intellectibus. Sed Sophista, ac Macchiauellista non acquiescit, quoniam videtur eis esse id contra rationem Politicam de statu. Et verè sic est: quoniam vt inquit Apostolus, *Prudentia carnis inimica est Deo &c.* & *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Dei &c.* & *Qui non cognouit Mundus per Sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam Crucis saluos facere credentes; quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Atqui hi terrena sapiunt intelligere non valent, tantam celsitudinem in tanta relucere humilitate; & benignitatem Dei assumpsisse carnem propter charitatem, licet posset aliter saluare. Rom. 8. 1. Cor. 2. 1. Cor 1.

Ad 2. De his qui pereunt, dicendum videtur, quòd Christus venerit tanquam Medicus. Qui autem Medici præcepta spernit, non sanatur. Et quòd non conueniebat ei, per arma, sicuti Legislatores cœteri, cogere gentes ad huiusmodi præcepta. sed per virtutem vincere, & per charitatem instruere. Et hoc ipse fecit, & continuo fit in virtute eius. Sed illis, ad quos hæc Gratiæ lex & remedia non dum determinatè peruenerunt, non deest ipse illuminando, & prouidendo supernaturaliter, quantum sufficit saluti eorum: nulli enim deest; sed nos illi, vt supra ostendimus. Et pro comperto habeo, deceptores damnari in quacunque lege, non autem damnari deceptos ex hoc, quòd viuunt secundum leges patrias, quanquam erroneas, dum tamen non contineant errores, quos possit dignoscere, qui sub tali est natus, educatusque, fide, ac Religione. Si tamen legem naturalem per gratiam, & fidem Christi, quæ præstò eis erit, obseruauerunt. Imò, ait S. Thom. opusc. 61. cap. 17. & 4. sen. d. 17. & in opusc. de præsc. quod facienti quod in se est, necessitas est ad habendum gratiam non necessitas coactionis quæ imponat Deo obligationem: sed necessitas Deo debitum imponens, sed necessitas immutabilitatis, qua necesse est Deum esse Deum, & ideò bonum, & ideo affluentem: & ideo accipienti dantem. Imò neque vltimã hanc dispositionem, vt necessariam liberalissimus dator expectat, sed aliquo modo conuertenti se, & disponenti etiam nõ secundũ totum quod in se est multoties dat Iacob. 1. qui dat omnibus affluenter & in 4. sen. per dispositionẽ ex eo quod sciunt de Deo naturaliter conuerti docet homines gentiles ad fidem. & ver. q. 24. 14 & 2. d. 41. q. 1. idem in p. 2. quoniam omnes preuenimur auxilio. Neque enim. (ait S. Leo.) obligat ad impossibile, sed dat prius vt possint, vt dicitur etiam in Conc. Trident. & in quo peccant, veniam à Deo ex puro corde petunt. Et hoc reuelatum fuit S. Brigidæ non semel, & Theologi meliores sapiunt. Vnde fortasse non tot damnantur, quot putamus: sed iudicium Dei occultum est: Ad illud me refero &c. Resp. ad 2. cur aduentus Christi non

Quapropter Deo gratias quisque agere de suo beneficio debet, & orare pro aliis. Profectò hæc ratio me captiuat. Quod si nos optamus omnes homines saluos fieri cum simus mali, & non eorum auctores, multo magis Deus bonus, ipsorum auctor. Curam Patri relinquamus; nosque quod debemus faciamus. Propterea Esdræ hoc quærenti respondit, *Multum tibi deest, vt amare possis creaturas meas plusquam ego.* Tu fac quod tuum &c. Sentite de Domino in bonitate christiana; non in dolo Caluini: non in crudelitate Mahomettis. Vide in Centone quæ dicit S. Thomas contra istos prædicatores disgratiæ, & deprauatores copiosæ redemptionis.

Responsio ad 3. cur creat animas, quas prænouit damnandas.

Creat Deus animas, nec propterea ipsarum debet omittere creationem, quia prænoscit damnationem. Non enim ipse debet non facere bonum, quia illæ facturæ sunt malum, quo damnentur. Alioquin bonum Dei præsens metu quodam à malo aliorum futuro vinceretur. Sic respondet S. Irenæus. Hæc iudicia Dei occulta sunt, ac parum ad politicum spectant, quo cum loquor. Hoc autem scimus, Deum non esse causam peccandi, & homines propria culpa damnari. In hoc stemus.

Non saluatur homo in omni lege, vt putat secta quædam Mahomet.

IX. Has easdem difficultates multò fortius reperiri, ac plures in cunctis legibus, comperi: & opinionem quorundam Mahomettanorum, qui in omni lege hominem saluari asserunt, stultam reputaui. Quoniam vbi naturaliter nota est falsitas, non est salus illi, cui est nota, & non recedit. At nos asserentes Christum, vt Deum, esse Rationem primam supernaturalem, cui subseruit naturalis, in omnibus Nationibus per eius gratiam, nulli deficientem, idiotarum, rectè viuentium, & inuincibiliter proprium errorem ignorantium, reperimus salutem Numerumque damnatorum esse minorem, quàm obiicientes intelligunt. Non enim intellectus, sed voluntas iudicatur. Nec Deus quibus non dat supernaturalia, negat naturalia bona, tollitve.

Quæstio cur permittit Deus multos damnari.

Hæc tamen quæstio mentem Esdræ valde exagitauit, responsumque accepit de peccato Adæ, quòd per illud omnes debemur exitio; Et quod Deus seruauit sibi acinum de botro; & quod pluris valet Mons vnus aureus, quàm centum lapidei: & sic differt inter bonos, & malos. Et quod libertas humani arbitrii reddit Deum excusatum, cum damnamur: & tandem, quis es tu, qui respondeas Deo?

Opinio, Origenis quam ipse non dixit esse de fide in Periarc. & Athanasius adnotauit in orat. contra Arr.

Origenes autem, vtinam tam fœlix, quam doctus, hac vexatus quæstione, opinatus est animas in cælo peccasse, ideoque alligatas fuisse corporeis carceribus; sed destructa, ac renouata Mundi Machina, Deum ignosciturum cunctis hominibus, & dæmonibus. Hocque dicebat dignum esse Dei clementia infinita, saluare omnia opera sua. Attamen Ecclesia, à Christo edocta, pœnam

prædicat æternam, quam Diabolis, & prauis hominibus paratam ex Euangelio didicit. Profectò si has Christi minas aspicimus, verissimum est, pœnam futuram esse æternam: & voluntas Dei signata talis est. Et ratio sic suadet, quoniam veluti homo peccaturus fuisset semper, si viueret semper, ideòque in illa voluntate peccandi semper impænitens mortuus est: sic debet etiam pati semper in æternum in vigore illius voluntatis peccandi semper in æternum. Ergo impœnitentibus modo debetur æterna pœna. Præterea contra Deum æternum peccat homo, igitur pœnam meretur æternam: quoniam quantum ad se, vellet vt Deus non esset propter hoc, ne ipsum puniret. Ergo directè contra æternam peccat essentiam. At cùm aspicimus immensam Dei misericordiam erga creaturas suas, suboriri, nisi nos retineret diuinum Magisterium, posset suspicio, quòd voluntas beneplaciti eius sit saluare omnes post Mundi renouationem: vt aliquando Gregor. Nys. & Hieron. disputant: Infinitáque eius bonitas interficiet finitam nostram malitiam, si infinita hæc non est, nisi in illa finali impœnitentia, quam ipse mutare potest. Et quemadmodum dixit, se velle subuertere Niniuem: quod deinde non fecit; sed vtili pœnitentia illam reddidit meliorem: sic posset quis opinari Deum indixisse pœnam æternam peccatoribus, quò à peccatis cauerent: at post multa sæcula, quibus in inferno cruciabuntur, misericordiâ motus ad pœnitudinem eos conuertet salutarem. Veruntamen asserere quòd sic erit, falsissima assertio, & maxima temeritas est, speciem quidem pietatis habens ex altera parte, vel potiùs adulatoria: sed ex altera reuera hæretica; dum aliter ab Ecclesia docemur, & ab Euangelio. Quamuis ab Origene, cui Hieronymus videtur Rufino, non tamen rectè, assentiri, aliter interpretetur, quàm ab Augustino; & huic subscribunt Doctores. Animas autem in corpora immitti, non quia peccarunt, sed in exercitium & in occasionem merendi, dictum est prius Aug. addit, & ob propensionem ad regendum corpora.

Augu. 7. super Gen. c. 7.

X. Hominem esse liberum, palam est, saltem ad velle, & nolle, in quo peccatum, & meritum constituitur; vt scripsi contra Caluinum. Nefanda quoque fatuitas est, credere Deum intrinsecùs adigere hominem ad peccandum: atque cum Diabolo certare, quisnam meliùs hoc officium faciat; & hominem, quando blasphemat Deum, impelli à Deo ad blasphemandum Deum: ergo Deus contra se ipsum? ergo ne diuisus?

Libertatis humanæ à Deo non esse peccatum.

XI. Quod creditur de peccato Adæ, efficacius est & intellectui satisfacit. Tantum enim chaos, & turbationem variarum sectarum, & falsitatum, & iniquitatum, quibus obcæcantur homines & potentiam prauorum, & ærumnas bonorum, & miserias, & calamitates miserorum mortalium omnium, à Deo verisimile non

Causa humanarum calamitatum vnde.

Resp. ad 4. de peccato Adæ.

est per se seminata fuisse. Porrò verum est, quod Comedia agitor coram illo, propterea quòd res omnis, etiam mala, in illius gloriam resultat non tamen ipse ita voluisset antecedenter. Nos obijcimus Equum prædam Leonibus, & spectamus ludum: non tamen hunc vellemus ludum, nisi quia Equus ille superbus erat, & indomabilis. At quomodo valeat hæc similitudo in Deo, qui omnia scit & mutare potest, & prohibere, ne mutentur, alibi scriptum reliqui. Et quod Philosophi tribuunt seriei Planetarum succedentium in regimine rerum, & de Cæli reuersione, & gubernatoribus superuenientibus, alibi ostendimus fictitium esse, quoniam Naturalia Moralibus & Transnaturalibus subseruire non aduertunt. Et qualiter hæc, & cætera omnia, absque nutu Dei non mutantur, sed propter peccatum hominis, domini creaturarum inferiorum, omnes mutatas esse contra homines, facilè est creditu magis, magisque pium, præsertim cùm cernamus S. Franciscum, & Blasium, aliosque pios homines innocentes iubere creaturis, & obedientiam subitò exigere. Ex quo rectè monemur, Christum venisse ad restituendum, & perficiendum sæculum innocentiæ; idque factum esse, & fieri ordine quodam inuisibili, quem natura in plantarum augmento imitatur. Id forsan patebit quando fiet vnum ouile, & vnus Pastor, & perfectè consummabitur in beatitudine.

Et dixi ad obiectiones: Peccatum Adæ, quia accidit in Mundo, non adhuc corrupto, nec radicem infectam in eo habebat, nec exemplum aliorum peccantium, vti nunc; & quia ipse erat origo, & radix, & semen generis humani; fuit quasi infinitum; & propagatur ipsa inobedientia, & culpa; non autem morsus Pomi. Nec tamen hoc peccatum damnat cruciatibus æternis, qui pertiuent ad pœnam sensus, sed priuat bonis æternis, supernaturaliter promissis, non autem naturaliter conuenientibus. Et contra hanc priuationem remedium in Redemptione parauit.

Nec mors Christi saluat nos, quatenus est culpa suorum interficientium, sed in quantum est pæna ipsius interfecti, & solutio pœnarum, quas nos pati debebamus, Et ita Pretiosa fuit, quòd etiam peccatum interficentium deleuisset, dum tamen remedium agnoscere voluissent, vt S. Bernar. dicit contra P. Abailardum. Sed locus iste has disputationes non requirit, quoniam declaramus tantummodo, rectè nos id factum credere, quod impossibile non est: & quòd saltem propter amorem suum in nos, & in exemplum nobis viuendi, & moriendi propter virtutem, diuina Sapientia carnem sumpserit.

XII. Facilius est credere ex naturalibus, quòd sit incarnata Sapientia, vt legifer, verbo, & exemplo; difficilius verò credere, quòd & vt Redemptor. In hoc enim plus credibilitatis, quàm

in illo. Sed qui considerat calamitates humanas, huius etiam necessitatem intelligit; ac proinde non impossibile esse decernit. Sed hoc in sequenti cap.

XIII. Non continet ergo Euangelium in supernaturalibus articulis mendacium vllum, neque impossibilitatem, neque stultitiam; sed summum amorem Dei, pietatem, prouidentiamque nimiam erga nos; & peperit, parturitque in dies Viros sacros, qui miraculis, & virtutibus, & sanguine, & doctrina id comprobant, eleuantur in Deum, communicant cum Angelis, & certam, euidentémque credibilitatem Christianæ faciunt Fidei.

Iterum de causa humanarum calamitatum.

Harum quæstionum de malis Mundi, & remedio diuino, & prouidentia, cæterisque suprà positis, reddere rationem, aliæ nesciunt sectæ huius Mundi. Plato enim adscribit hoc materiæ repugnanti animabus. Sed cùm Deus materiam longè exuperet, poterat ipsam sic animabus subiicere, vt malum ex ea nullum timeri queat. Alij elementorum pugnæ. Sed causa potior inuenitur vtens elementis. Nec enim possunt facere animal, & plantam sine Artifice, sicut nec ignis, lima, & malleus clauem sine Ferrario. Alij Deorum contrariorum discordiæ. Sed nos vnum Deum ostendimus. Alij siderum varietati. Sed Auctorem suprà sidera inuenimus. Igitur cùm ille Auctor sapientia regat, & hominem etiam libertate: hominis repugnantiam contra Deum oportet malorum causam dicere; ergo non incongrua est Adami defectio ad soluendum nodum. De his alibi. Et apud Philosophos Christiana hebetur pro omnibus rationalis maxime, ac pia. Et Sanctorum experientia continua, & dominium super animalia, & reuelatio probata, qua cæteræ carent, satisfaciunt cui libet inquirenti.

EXAMEN MAHOMETTIS.

Contra verò Mahometti lex, quanquam Idolatriam tollit, & vnum modò Deum asserit, nihilominus prædicat opiniones irrationabiles, nimis fabulosas, & mendacia, & impossibilia, & obscœna.

Examen Mahomettanæ sectæ circa supernaturalia.

Primò quidem videtur facere Deum corporeum, quoniam sedere dicit in solio delato ab Angelis quibusdam, quorum tanta est magnitudo, quòd ab altero in alterum oculorum vnius Angeli, non potest volitans avis peruenire in centum millibus dierum, dicit etiam hos Angelos habere cornua immensa, quæ composita sunt ex niue, & igne simul, alijsque misturis incompossibilium. Et addit tanquam derisorum in cathedra loquens: *Non tamen ignis dissoluit niuem, nec nix extinguit ignem.* Vbi de industria videtur loqui,

vt videatur dicere mirifica, & portentifica, vel vt derisor, vel sicut dementatus. Dicit in principio creasse Deum plumam multifidam; vt scriberentur futura. Totam Genesim peruertit, & Mundum prius habitatum fuisse ab Angelis, & deinde condemnatum fuisse Beelzebud à Deo, quoniam noluit adorare hominem, quem Deus propterea prætulit illi, quoniam sciuit rectius imponere nomina rebus. Item duos Angelos inebriatos fuisse à quadam muliere lasciua, cuius concubitum appetebant, quæ pacta est seipsam, si illi patefacerent nomen Dei, quo volatur in Cælum. Quod cùm resciuisset, inebriatis Angelis, deceptísque, volauit in virtute illius nominis. Quam Deus videns conuertit in Stellam. Item peccatum Adæ fuisse, quòd manducarit vnum, ac dimidium frumenti granum. Et quòd ex dimidio posteà in minutias redacto fecerit omnium plantarum semina. Item Cælos sustineri, ne cadant, à Monte Caf, cuius colore repercusso videntur cærulei. Stellas ligatas esse partim catenis aureis, pendentibus à solio Dei. Et extare Cælum aliud ex adamante, aliud ex luce, aliud ex Smaragdo. Et super Cælum extare Maria, Deinde alios Cælos turbidos. Deinde Montes superbissimos. Deinde alia Maria. Deinde multa millia interualla. Et de huiusmodi, casu quodam loquitur quicquid in buccam venit; & re vera tanquam Dæmonoplexia arreptus, nihil prorsus perpendens, aut curans, quod dicit, Dicit & sub nostra terra extare mare, & sub eo alias septem terras; aliam super aliam. Deinde Bouem magnum ab Oriente vsque in Occidentem protensum, qui sustinet Mundum: Bouem verò sustineri ab aliis montibus, & montes à maribus aliis, & sub his piscem ab Oriente in Occidentem vsque longum sustinentem hæc systemata, & piscem ab aëre alio sustineri. Et sic interrogatus semper respondet hæc dicteria sine fine. Ponit Paradisum post mortem, in quo manducatur, & bibitur ex fluminibus vini, & lactis, & coëunt homines cum mulieribus formosissimis, & mundissimis, quæ habent papillas breuissimas. Et quoties vult homo, coitu venereo vtitur, & semper voluptuosius, & sine zelotypia; & edunt piscem, quem illis seruauit Deus, & hæc accipit à Talmudistis. Et innumera addit id genus. Et quòd in examinandis culpis, & meritis durabit iudicium vniuersale ann. 50000. Dicit se missum fuisse à Deo in virtute gladij, & non miraculorum, quoniam homines non credunt propter miracula: ergo *si non vis* (inquit) *credere me esse prophetam Dei, auferam tibi vxorem, & opes, & interficiam te: vel sub tributo cogam.* At in alio Capitulo ait, se non missum à Deo, vt cogeret homines ad credendum. Alibi ait; Lunã cecidisse, & disruptam esse; at Mahomettum amplexatum eam sanasse, & in Cælum remisisse; ideóque maculas adhuc habere. Item in principio Mundi Lunam fuisse æqualis luminis cum Sole; Sed alis Gabrielis peruolantis

Alc. Azoer. 1.

imprudenter, extinctam esse; & nunc parum lucere; & similia innumera dicteria fabulosa, quæ narrare non sufficio. Dicit, se licentiam à Deo habuisse subagitandi omnes mulieres, etiam consanguineas; & virtutem in renibus tot subagitandi, quot possent quadraginta homines, quò generaret plures prophetas: nec tamen genuit, nisi fœminas duas. Ecce signa sanctitatis, & sapientiæ eius.

Porrò omnibus Prophetis, Moysi, & Euangeliis aduersatur, manifestissimis vtens mendaciis, etiam historicè: & nihilominus acceptat has scripturas omnes, tanquam veras, & à Deo. Sed quia ipse legere nesciebat, vt fatetur, neque scribere, dum laudat suam sapientiam, quasi diuinam; nec recordabatur ea quæ audierat, & sibi legebantur à duobus Hæbreis, quos secum habebat, & à Sergio Monacho, & alio quodam hæretico; ideò dictabat Scriptori suo quidquid in buccam veniebat. Cùm verò alij obiiciebant scripturam aliquam suæ contrariam, respondebat, illam falsificatam esse. Historiam Geneseôs penè totam deprauat; præsertim de Ioseph; & præponit Ismaëlem, & Agar, vnde ipse genus ducit, Sarræ, & Isaac. Deprauat historias Dauid, & Salomonis, & libros Regum: & arbitratu suo loquitur de cunctis. De Christo inter cætera mendacia manifesta per historias Christianorum, & Iudæorum, ac Gentilium, refert, quòd non fuerit crucifixus, sed mutato vultu, volauit in Cælum, & decepit Iudæos, vt loco suo Iudam crucifigerent. Qui legerit, longè plures deprehendet insanias.

Quapropter Rex Persarum de secta Haly, has sententias Mahometti vertit in sensus mysticos, & alteratos, repugnantes historico. Vnde Turcæ irrident Persas, habentque, vt Hæreticos. Sunt inter eos variæ sectæ, parum subsistentiæ ostentantes. At astutiores sustulerunt omnes libros, & scientias de Regno suo; & solo gladio defendunt mendacia hæc, maximo profectò cum damno, ac dedecore totius generis humani. Sed de his in p. 3. Reminiscentur, &c. Hæc recitasse est confutasse.

EXAMEN IVDAICÆ.

CRedulitas legis Hæbraicæ rationalis est in hoc: quòd sit vnus Deus viuus, incorporeus, æternus (licet C. Tacito, propterea quia tollit Deorum cultum, videatur praua, voluntaria gaudenti cæcitate) quod dederit legẽ Moysi, quod Moyses, & Prophetæ prædixerint Messiam Instauratorem, & Legislatorem totius generis humani,. Sed assertiones Talmudistarum,& mendacia de Christo, quòd non fuerit Vir sanctus, nec Messias, & quæ fingunt de eius natiuitate, & educatione, & morte, deliria sunt, similia Mahometticis, ab omnibus confutata Historicis, præcipuè à Iosepho Hebræorum sapientissimo, qui loquitur de Ioanne Baptista, tanquam de magno propheta, & de Christo, tanquam plus quam homine. Et quoniam contra Moysen,& Deũ ipsum, vidi Talmudistas obloqui stultè, mendaciter, & fabulosè, intellexi, quæ de Christo dicunt, vanissima esse. Nam præferunt Talmud Moysi, concedunt sodomiam cum vxore, & retentionẽ inventi alieni marsupij; & iubent odium vsque ad mortem contra inimicum: & falsos testes non puniendos, si accusatus iam pœna est affectus; & multa simila, contraria Moysi. Et qui contrãdixerit Rabbinis, morte plectendus, non autem qui Moysi; sed absolui posse. Item quòd Deus multos Mundos fecit, & destruxit, antequam disceret facere hunc Mundum, exercendo se in hoc labore. Et quòd Deus facit precationes quotidie deuotò animo; & vestit caput vittis, & corrigiolis; & procumbit in genua, & orat. Quòd aliquando in loco separato plorat, & pœnitentiam agit. Quòd iratus iniustè contrà Iudæos, miserit eos in captiuitatem. Et quòd prædolore, quem habet de Iudæis, emittit duas lacrymas in Oceanum quoties reminiscitur; & quòd propter scelus à se perpetratum, quando abstulit iniustè lumen Lunæ, & dedit Soli, iussit fieri in lege Moysi festa plenilunij & sacrificia ad expiandam sui ipsius culpam. Quòd tres horas diei consumit in studio legis Iudaicæ. Quòd disputans cum Rabinis victus est ab eis, & anathematis sententia percussus, dixerit: *Filij mei vicerunt me.* Quòd astutia cuiusdam Rabini victus est Diabolus, & Deus vice quadam. Quòd Adam coiuit cum omnibus animalibus masculis, & fœminis, neque appetitui satisfecit, donec concubuit cum Eua. Quòd Coruus missus à Noë, nolebat egredi de Arca, timens, ne Noë post discessum cum Cornice vxore sua coiret. Sed quis narret omnia dicteria, & blasphemias, & fabulas istorum? Et vidi,

di, quod veniente Christo, eo non recepto, Iudæi traditi sunt in reprobum sensum. Non habent prophetiam, & charismata priora; & dereliquerunt legem Moysis reuerà, sed in voce tantum gloriantur de ea. Nunc autem lex eorum est Talmud impiissimum.

Quam euidéterrent Iudæi Christū Messiam non acceptando.

Examinaui Prophetas eorum, & tempus aduentus Messiæ, & agnoui Diabolicam esse pertinaciam, infamare Iesum Christum vsurpatione falsi nominis Messiæ, & negare tot miracula, & historias Hebreas, Romanas, & Græcas. Et ipsi Talmudistæ dicunt, Solem in quarta die creatum esse: & ideò Messiam affuturum in quarto Millenario; & Iesum natum esse cernentes circa finem quarti Millenarij, nec alium Messiam comparere; & iam sumus post quintum millenarium, & dimidium: & nihilominus dicunt propter peccata sua dilatatum esse aduentum Messiæ: & contra propria Dogmata, & ea, quæ dicunt esse Heliæ oracula, manent obstinati; & contra Deum: quasi Deus fuerit deceptus in tempore adventus Messiæ; vel nesciuerit eos peccaturos, & impedituros aduentum eius per duo millia annorum. O dedecus insanum, perfidúmque, diabolicúmque! Vident Christum mutasse leges Mundi, & omnes Gentes ad Fidem vocasse; fecisse omnia, quæ de Messia prædicta erant: attulisse cælestia præmia, quæ tacuit Moyses; mortuum fuisse secundum Scripturas; resurrexisse, ascendisse in Cælum, & promisisse se rediturum; nihilominus obstinati perseuerant in perfidia sua. Vide legat. ad Iudeos.

In quo obstinatio Iudæorum.

Sed tota obstinatio eorum in eo consistit, quòd non restituit Regnum Israël, non reædificauit Templum, neque Ierusalem, nec regnauit super sedem Dauid in vniuersum Orbem, nec vicit armis omnia Regna Mundi, ita vt adorent illum omnes Reges Terræ; neque sæculum aureum instaurauit, de quo Isaias, & Tobias, & Prophetæ alij cecinerunt; & ipsi solum materialiter intelligunt; vnde aliquid apparentiæ sibi videntur habere in hac parte. Ideóque in libro de Monarchia Messiæ, ostendi Christum sedere in sede Dauid, quæ est Ecclesia. Et per suos Successores Mundum totum vicisse, & vincere, donec ponat omnes Principes Terræ scabellum pedum suorum, & euacuet omnes Principatus, & potestates: & Iudæos decipi, quia putarunt armis in primo aduentu Christum omnia subiugaturum Regna, cùm tamen in Isaiæ cap. 53. post mortem illi promittantur omnia Regna in semine suo longæuo, qui est Papatus: & omnes Christianos pertinere ad Israël spiritualem, & similiter, Deo Duce, recte viuentes. Et Ierusalem esse Ecclesiam. Sed vtrum reædificanda in Palestina, disputaui in Prophetalibus. Et licet renouationem spiritualiter tantùm Doctores multi exponant: Ego tamen non video, quomodo qui in Terra etiam expectant ea ratione, qua superius scripsi, Regnum vnicum totius Mundi cum

illa fælicitate, quam omnes Sapientes, & Nationes expectant, denotari possint; saluo semper, quòd etiam si id ita non esset, non propter hoc cælestia oracula spiritualiter non subsisterent. Quòd sæculum quia descriptum est in Sripturis sanctis & prophanis instar Paradisi æterni, quem præcedet hoc Regnum tanquam præludium, fuit in causa, vt deciperetur Cherinus, & Mahometes, qui solum hunc Paradisum carnaliter accepit, sicut Chiliastæ, qui posuere anticipatam mille annis resurrectionem bonorum, & Paradisum in Terra. Sed profectò qui hoc punctum notat, potest facilius Iudæis, & Mahomettanis deceptionem suam ipsorum persuadendo aperire.

XVI. In verbis ergo Christi mendacium reperiri nullum. Quæcunque prædixit, euentus comprobauit. Restitutionem Israël vidimus, cùm totus Mundus Israëliticum, ideſt Christianum, rationalem se cupiat, faciatque. Regnum vnicum expecto, & video palam fieri post noui Orbis fidelitatem. Aduentum eius, vt proximum, qui cælestia considerat, expectat. Nec dubito quin Mahometes pertineat ad Antichristi Regnum; & cum multis Scriptoribus insuper sentio, ex Mahomettismo oriturum caput impiissimum, qui omnium peruersorum scelera recapitulabit: & durabit annos tres cum dimidio; Mahomettismus verò tot annos, quot sunt isti dies; & de hoc multa alibi scripsi.

Non latuisse nouum hemispheriũ diuinos Scriptores Gen. 10. Ioan. 10

Dico etiam ad priores quæstiones, quòd de nouo Orbe loquutæ sunt Sybillæ, & Seneca, in Med. & Plato in Atlantico, & Moyses, quando dixit, *Insulas Gentium à filiis Iauam originem habuisse*; & Christus quando dixit: *Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouile, & illas oportet me adducere.* Quod non intelligitur tantum de Gentilibus huius Hemisphærij, sed & alterius: de quo innuit quoque S. Brigida, quòd ante aduentum Antichristi replendum esset fide: & Esdr. lib. 4. cap. 7. reuelandum.

EXAMEN GENTILISMI.

XVII. At cum Religionem Gentilium considero, comperio intolerabilem. Sed stultissima impiissimaque præ omnibus est, colentium, vt Deos, creaturas viliores, & deteriores se ipsis; sicut Ægyptij profitentes sapientiam coluere Vitulum, & Ibicem, & Cocodrilum: Chinenses vero stellionem: & alij lapides, pyramides, serpentes, & arbores, vt olim & nunc gentibus vtriusque hemisphærij, mos est. Hi profectò inexcusabiles sunt coram Deo, vt primum loqui ferè, ne dum ratiocinari, norunt. Non

Non enim honorem diuinum dare debent deterioribus se, cum apud omnes palam fit vel ex instinctu, Deum esse meliorem nobis, & potentem facere quæcunque vult, & patrem esse creaturarum, & gubernatorem, & summum bonum, aut illud quo maius cogitari non potest. Gradus secundus.

Impij autem inexcusabiles in secundo gradu ii sunt, qui colunt homines, sibi æquales secundum naturam, sicuti Græci antiquiores, & Romani, & Ægyptij, & Assyrij, & quæ Nationes Deos fecere, Ioues, & Hercules, & Apollinem, Romulum, Augustum, & consimiles. Ergo pœna digni sunt, quoniam cum sit per se notum, Deum esse meliorem nobis, summúmque bonum, confestim nosse debebant, homines non esse Deos.

XXVIII. At si obiicias, quod hæ nationes cognouerunt vnum summum Deum viuum & verum: hosce autem secundos Deos putabant, & colebant in eo sensu, quo nos colimus Sanctos homines, qui etiam Dij appellantur propter excellentem participationem Diuinitatis.

Respon. quod in hoc sensu non peccassent, si ij, quos colebant habuissent veras virtutes, quod opinatus Plato, coluit Heroes, qui homines diuini sunt; qui ob virtutes, quæ videbantur ingentes, ac beneficia præstita humano generi, digni apparebant cultu, non latriæ, & seruitutis, sicut Deus, sed duliæ, & obseruantiæ, & reuerentiæ, tanquam amici Dei veri: & hæc fuit Thologia Romana Varronis. Valerij, Sorani, Senecæ, & aliorum Philosophorum. Et Trismegistus in Ægypto declarauit verum Deum & permisit cultum Dijs in prædicto sensu. Nihilominus plebs eo lapsa est, quòd non modo dedidicit verum Deum, Primatum Ioui homini largiendo; sed post modum statuas Deorum ligneas, & marmoreas adorabant latriæ cultu. Et hoc fuit in causa, vt Moyses tolleret omnem picturam, & statuam; & de hoc conqueruntur Prophetæ, & Apostoli. Quinimo & Socrates cernens Alcibiadem pro voto coronam cuidam statuæ Apollinis impositum ire, suasit ei, quòd non essent Dij illi, neque statuæ veri Dei: & quòd magis statua, & imago Dei est sapiens vir, & probus, quam statua illa marmorea. Et ex hoc Plato docet, quod potius sit statua Dei tibi Pater tuus, quam illud figuratum lignum: plusque honoris tuo patri, quam illi debes. Stoici quoque idem opinati sunt. Vnde Cato apud Lucanum contemnit oraculum Ammonis, cum esset in Lybia accipere; sed ait in nobis, & vbique esse Deum, quem consulere oportet dicens. *Estque Dei sedes & Terra & Pontus, & aër, Et Cælum, & Virtus. Superos quid quærimus vltra? Iupiter est quodcúmque vides, quodcúmque mouetur.* Numa Pompilius reliquit libros absconditos aduersus Deos secundum rectam philosophiam. Sed Prætor Romanus zelo superstitionis patriæ concitus, stultè combussit eos posteà

Plato in lib. de voto.

repertos. Seneca vnum esse Deum docet; Mercurium verò rationem Dei, Herculem Dei fortitudinem, Palladem eiusdem Sapientiam. Nec fuit schola etiã indocta in Mundo, quæ id non intelligeret.

Quare dico, quòd ii prædictorum Dii talem non meruere honorem, qualem nos Sanctis nostris exhibemus. Namque historiæ ipsorum narrant de Ioue, de Mercurio, de Venere, Marte, Cæsare, & aliis, adulteria, stupra, ambitiones, dolos, aliáque facinora, nec viro mediocriter probo tribuenda. De Iano non obloquor; quoniam credo ipsum esse Noe: & meritò pro sancto habitum esse, sicut & Moyses, & Petrus, & Paulus, & Prophetæ. Puto etiã plurimos fuisse sapientes, & respectu virtutis adoratos à Gentilibus, qui non habebant eos tanquam essentialiter Deos.

XIX. Inueni etiam apud vetustissimos Deum nuncupatum fuisse Iouem, ideóque Hebræorum lingua יהוה adhuc nominari; cuiusmodi Abraham Chaldeus ipsorum pater illos docuit. At Belum patrem Nini primum fuisse, cui nomen Iouis (idest Dei) tributum est; ex quo incepit Idolatria: deinde verò Osiri Ægyptio: Mox autem filio Aptere Saturni Cretensis, propter facinora ipsorum ingentia, posterorum obseruantiam, & amorem erga eos. At quidem Philosophi, semper hanc Religionem irriserunt. Cato mirabatur quòd Sacerdotes conscij ridiculæ Religionis post sacra obuiis inuicem non corriderent, eo quod Populum tam deceptum apud se vidissent. Diogenes hecatombam ex pediculis fecit, vt si Dea à diuitibus vaccas, à se animalcula paupere acciperet. Socrates nolens iurare per Iouem, aliósque per Deos mortuos, iurabat per Canem: cumque impietatis argueretur, respondebat, se iurare per Canem, Deum Ægyptiorum (quoniam & hunc colebant) quasi indicans in suo sensu, stultum esse habere pro Diis statuas, mortuósque homines, talémque dignitatem potius posse conuenire canibus, qui viui sunt. Nec est vir sapiens apud veteres, Religionis eorum tenax. Vide Cic. de Nat. Deor.

Nomen Iouis esse Ieoua; & quis primus profanauit.

XX. Hinc animaduerte, quàm atrox fuerit Ieroboam impietas, vitulorum aureas statuas colentis. Sed profectò hæc, sicut alia omnis impietas, ex politica prudentia Macchiauellica manauit, ne, videlicet, Populus iret in Ierusalem ad adorandum verum Deum, secundum legem, ac proinde rediret vniuersum Regnum ad Roboam Regem Ierusalem, à quo ipse desciuerat: nec putauit Deum, qui suæ ditioni decem tribus subdiderat, posse tueri illi Regnum, quemadmodum potuit & dare.

Omnis impietas ex prudentia carnis.

Vidi etiam omnes huiusmodi impietates introductas esse vel fomentatas ab impiis Principibus: vt per eas facerent populum ignorantem, vilem, & seruum Deorum vilissimorum, quò deinde possent ipsi facilius in illum dominari. Profectò enim Tyrannide premi ille populus haud potest, qui verum adorat Deum viuum: quoniam maganimus, sublimisque, & audens, nec iniuriam tolerat

tantam, suique abiectionem. Tyranni autem prius eum reddunt vilem per religionem stultam, qui proinde derelictus à Deo, & ab illa celsitudine, & fiducia, quam indit, fouetque cultus omnipotentis Dei, tunc in pœnam sceleris remanet mancipium Tyranni. Postmodum verò Tyrannus fit præda extraneorum in se aut in posteris suis, sicuti ex cunctis erudimur historijs.

XXI. In tertio gradu comperi eos, qui colunt Elementa, quoniam cum hæc sint corpora ingenitia prima, & in Eccl. 42. viua appellata, ex quibus res nascuntur omnes, & ipsi dii homines, quibus diuinus tributus est honor; quocirca Plato tellurem appellat Deorum omnium parentem: minus malum videtur si ipsa vt Dij colantur, ex quibus animalia habent vitam, & corpus, & animam, quàm si colantur animalia, quæ illorum mistura sunt; præsertim apud eos qui animam, à Deo manare non norunt, sed ab igne, vel aëre, vel stellis. Adeóque minus absurda hæc sententia reputata est, quod etiam Philosophi ipsam amplexi sunt, aut tanquam minus malam sustinuerunt; & Gentes admonuerunt, quòd per Plutonem intelligitur Terra, per Neptunum Mare, & per Iouem Cælum, aut æther, cuiusmodi à Virgilio nuncupatur, & per Iunonem Aer, & per Apollinem Sol: & quidem ita melius fuit, vt tolleretur cultus rerum mortuarum. At mox ita applausum est huic sententiæ apud Romanos, quòd cuiuslibet rei proprium Deum inuenerunt: vnde fluuios dixere Deos, & Terminum agri, & Forculum, & Pomonam, & Cuninam, à fontibus, hortis, & cuna Infantium: Febrem quoque Tremorem, & Pallorem, & Fortunam Deos vocitarunt, putantes numina inuisibilia quædam esse horum morborum causas proprias.

Tertius gradus impietatis.

Varro autem hanc opinionem defendit, quia (inquit) Deus est ipsum Totum, Mundusque à Deo animatur, vnde inferebat, ergo res omnis coli potest, tanquam membrum Dei, aut spiritus, & motus aut actus illius Dei, qui animat vniuersum. Hæc sane Theologia minus stulta est: sed subuersio est indoctis; doctis verò impossibilis reperitur. Nam licet Deus vbique sit rerum, non tamen inest tanquã anima in ipsis; tunc enim à corpulentia fatigaretur, sicuti nostra Anima. Mundúsque æternus esset quod rationes plurimæ explodũt: essétque mũdus continens Deũ non contentus. Atqui per Metaphysicũ examen inueni, Mundum non esse coæternũ Deo, nec spatium, in quo Mundus insidet. At in Deo extare spatium, & Mundum, non autem Deum in eis; quippe qui vt sit, eis non indiget. Sublimiter hoc intelligendo. Nec decere facere membrum Dei stercus & vrinam, omnesque res viles, stultas, ignorantes, blasphemas, impotentes. Attamen cum hoc stat, quod res omnis participet esse à Deo variis modis; ipseque sit in eis eminenter, non autem tanquam anima, nisi per similitudinem. Hic autem cogitatus longe dignior est de Deo altissimo, dum nos intelligimus potestatem, sapientiam,

Varronis Theologia. Ex Aug. De Ciuit. lib. 4. cap. 31.

& amorem infinitum, ſicut alibi ſcripſi. Quinimo nec Deus ſit in Chriſto ipſo tanquam anima informans, ſed tanquam eiuſdem perſonans etiam alteram naturam, vt inſtrumentum redemptionis coniunctum.

XXII. Minore tandem reprehenſione dignos deprehendi eos, qui adorant Sidera, Cælum, & Solem : quoniam hæ portiones Mundi ſe oſtendunt, à corruptione diſtantes, & pulchritudine viuida, ſimplicique donatæ : ſuntque nobiliores rerum inferiorum cauſæ, & in ſublimi regione degunt, continuò beneficientes nobis, lucem effundendo, calorem, & influentias : generando, alterando, omniaque producendo : quas ob res magis mouere poſſunt Gentes ad credendum quòd ſint Dii. Africani multi hac tempeſtate, & in Ægypto antiquitus plurimi hanc opinionem ſectati ſunt; & Plato in Epinom. Similiter aſſerit, conuenientiùs eſſe Philoſophis colere ſtellas, quàm mortales Deos Nationum.

Hanc ipſe preſſius exanimando ſententiam, inueni non eſſe diuinum cultum Stellis tribuendum. Deus enim præ ſe fert Totum, & Animam in Mundo, ſi eſt aliquid eius : Quapropter ita error eſſet hic, veluti, ſi quis Regem adorare volens, Animam Regis adorare prætermitteret, quia ipſam non videt : ex membris verò adoraret dumtaxat oculos, & aures, & caput, non autem pedes, & crura, & brachia. Nam re vera Sol, Cælum, & Stellæ, ſunt quaſi oculi, & caput & membra Mundi nobiliora : Tellus autem ſicut pedes, & crura, & ſcabellum. Præterea periculoſum eſt iſta colere, quoniam cum ſint formoſæ, & bonæ res, magis alliciunt gentem à cultu veri Dei inuiſibilis ad ſe; vt tandem incurrat ad illam iniquitatem maximam, quàm tribuit Iob colentibus Lunam, & Solem. Nihilominus, quamquam vera eſſet ſententia Philonis, & Origenis, Platonicorumque, (quam Diuus Thomas non includi, nec excludi à doctrina fidei docet, licet Sanctus Hieronymus, & Diuus Auguſtinus dubitent, & Patres multi ita ſentire videantur,) videlicet, Solem & Sidera viua eſſe corpora, & ſentire prorſus longe, magiſque, quàm Animalia; ſenſus enim inexiſtit in Spiritu vitali paſſibili, cognoſcente; oculi autem, nares, aures, nequaquam ſenſus ſunt, ſed foramina, & feneſtræ, per quas intrat obiectum ſenſibile ad Animam ſentientem, vt probant Ambroſius, & Auguſtinus, propetereaque, abſcedente Spiritu, non videt, licet apertus oculus, ſicuti multi apertis dormiunt oculis, nihil tunc videntes, nec auris audit, licet patens; ſed Spiritus qui itaque, reditque, vt Sanctus etiam Auguſtinus adnotauit. Nam & oculum (ait) alterum claudimus cum volumus totum Spiritum in alterum confluere, vt totus per baliſtæ Dioptram conſpiciat? vnde ex Auguſtini, & Ambroſii, & Gregorii Nyſſenii ſententia, perperam Ariſtoteles docuit potentiam informatiuam oculi, aliorumque organorum, videre, ſentireque. Spiritus enim

hoc munus obit, vt qui intermanet, quasi habitator domus, coniunctus tamen substantialiter, non vt forma Domus sicut probat S. Ambr. in libro de Isaac, & in lib. de Noe, & cum eo sæpè S. Aug. quanquam Anima intellectiua informet vtrumque, sicut lux aerem, & nubem, non tamen vt forma dependens à materia aeris & nubis: sed oculus non videt, dum Spiritus recedit ad dormiendum, vel cogitandum, vel audiendum. Igitur posito, vt aiunt Stellas esse totas Spiritum tenuem, (nam propterea putant Solem vocari Spiritum, Ecclesiast. 1.) & non videre per fenestram sicut nos, sed in propatulo, & se radiis tangere, & motus audire mutuos, & harmoniam edere: vnde consequens est, sensu exquisitissimo, vt Platonici ratiocinantur, præditas esse: nequaquam tamen adorandæ essent, sicuti neque Animalia, sentiente quæ viuunt Anima. At neque etiam si intellectuali Anima essent Animata, vt Plato, Origenes, & Philo volunt, & Aristoteles; & non discrepat Diuus Thomas in 2. cont. Gẽt. cap. 70. & Caietan. super psal. 135. vbi dicitur. *Fecit Cælos in Intellectu*, idest (ait) intellectuales. Qua de re in Iob. Deus dicit, *Cum me laudarent Astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei*: & Debbora, & Abacuc, & Baruc videntur confirmare. Hæc, inquam, si vera essent, quod non decerno, non propterea colendi essent Cæli diuino cultu, sicut nec Angeli, cum creaturæ sint. Imaginabitur quis esse Stellas statuas Dei viuas, totumque Cælum sedem Dei, & statuam appellari posse; sic & Mundum? ideoque dignum esse consideratione, laude, & reuerentia in gloriam Conditoris, quem manifestant. Et Plato idem sentit, quando appellat Mundum, & Solem filium summi Boni, Stellasque Dei statuas. Verum Diuus Augustinus dubitat, num Animæ Stellarum *pertineant ad societatem nostram, & Angelorum*, vt dicit Enchiridion 58. & Diuus Thomas 2. cont. Gent. cap. 70. At Caiet. putat hoc esse placitum Ecclesiæ, nec amplius dubitandum, quoniam in præfatione Missæ canit: quod *Deum laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates: Cæli, Cælorumque Virtutes, ac beata Seraphim &c. incessabili voce proclamant: cum quibus & nostras voces, vt admitti iubeas deprecamur.* Qua in re non modo ordines Angelorum, sed Cælos ipsos, & Cælorum virtutes, Deum laudare, sicut res animatas, & Animas, ipsi videtur, Ecclesiam velle, iuxtà illud Iob. *Cum me laudarent Astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei &c.* Hæc cum cogitassem dubitabam, an Cælestia sint colenda: & tamen conclusi, quoniam hæc sunt incerta, & non probata mihi, & alium sensum in prosopopeia possunt habere, quod etiam si essent animata Anima intellectuali non informante, sed solum adsistente, & mouente, vt explicat Sanctus Thomas in quæst. 70. 1. par. conciliando Basilium, Damascenumque cum Origine, & Hieron. Platonizantibus. Igitur conclusi, non esse colenda, nec quidpiam sciri certi, an sint animata:

Etiam si animalia colerentur, coli non debent Sidera.

Deb. Iud. 5.
Hab. 3.
Bar. 3. dicit Stellæ dederunt lumen in custodiis suis: lætatæ sunt, & vocatæ sunt, dixerunt, Adsumus, & luxerunt cum iucunditate ei, qui fecit illas.

Telesius enim probat nec assistentes, nec informantes Cælis inesse Animas intellectuales, licet falli possit: Nihilominus propter populi inconstantem stultitiam, & dogmatis incertitudinem, cùm à Deo non sit reuelatum expressè, subticetur. Quin non minori sapientia, ac magnanimitate adoratur Deus in se ipso, quàm in his statuis, imaginibusque eius viuis: ex quibus postmodum elabi possumus ad cultum statuarum inferiorem, vt Ægyptiis euenit. Quamobrem Moyses, ipsis obsistens, cultum illum totum penitus suo prohibuit Populo, quod & consilio Dei factum est.

Quintus gradus Gentilismi.

XXIII. Alias percurrens leges, in illis erroris inueni minus, qui Deitatem colunt incorpoream. Sed quoniam vident in Mundo contrarietatem, & bonum, & malum, quæ ab eodem procedere non possunt; duos ponunt Deos, alterum Cæli, alterum Terræ, vt Manichæi olim, ac hodie Tartari apud Sarmacandam, & Balduc, qui colunt Deum Cæli, à quo bona Animi & Cælestia petunt, & Deum Terræ, à quo bona corporis & terrestria. Manichæus asserit Deum malum fecisse legem Moysis, & malum, & tenebras: Bonum verò legem Christi, & bonum & lucem; Et Simon Magus alium præficit nostro Deo. Chinenses pariter colunt Dæmones pro bonis terrestribus impetrandis, & ne sibi malefaciant: & in priscis sæculis apud Nationes vsurparunt sibi nomen Deorum inferorum, & cultum; Et in Brasile, & Iapone inuenitur idem penè cultus erga eos: & Porphy. loquitur de Diis bonis & malis, & Platonici omnes. Trismegistus admiratur hominis præstantiam, qui statuas animatas facit, & Deos, responsaque accepit ab eis. Hi oracula dedere, & quod placuit eis, fecere, vbi Christi lex seminata non fuit. Vnde Plutar. de silentio oraculorum causas rimatur inualidas & inanes: quas Chrysost. veras in Christo deprehendit, vt & oracula noui orbis, vbi Christus annunciatus non erat, nos docere non cessant.

Historia veri experimenti, quod Dæmones, & Angeli sint, &c. Plin. lib. 27.

Equidem Examine presso hanc scientiam ventilaui, admiratus quomodo Dæmones appareant multis, aliquibus verò minimè, quos scio perambulasse per loca tenebrosa, & studiosa cura indagasse & quomodo Nero plurimorum Magnorum opera vsus, vt videret eos, quod maximè capiebat, non potuit quidem vnum; vt Plinius refert. Aristot. verò irridet assertores Angelorum, & Dæmonum; sed Deum ponit Animam primæ sphæræ, & tot Angelos motores, quot sunt sphæræ. Inferiora verò nil ab eis gubernari, nisi ex consequenti. Quin in libro de Mundo; *Si Deus curat*, ait, *inferiora, non indiget ministris, vt Rex Persarum: quoniam Deus potest vbique & per se operari omnia sufficienter. Ministri verò indicium sunt imbecillitatis.* Sic deprehēdi Peripateticos ferè omnes negare Dæmones esse: & quidā Ant. Mirand. qui scripsit de euersione Monomachię, irridet Angelos, Dæmones miracula, & Deos; sed cum Aristotele sentit, quem putat non posse errare: & soluere conatur prorsus

prorsus argumenta contraria, & in fine ponit tanquam commissuram, quod credit in Theologia aliter, vt Christianus; palam ostendens, se nihil credere in Christum, nisi propter timorem tribunalium; Aristotelique erranti, tanquam Deo, inhærere, sicut Auerrois. Multi quoque præsentis sæculi Scriptores in hoc errore versantur. Quapropter ipse magno arsi desiderio experiundæ huius veritatis: quod tandē nō sine Dei prouidentia, ex eo malo operante mihi bonū, assecutus sum. Astrologus quidam ingenuæ probitatis, Astrologica superstitione Haly Abenragel curiosè prouocatus, nondùm expertus doctrinā sanctorū quod in omnibus vanis obseruationibus sese ingerit dæmon: ex genesi cuiusdam iuuenis idiotæ argumentatus illi apparituros intellectus abstractos, quamuis id nec ipse crederet, experiundi gratia quod Plin. & Arist. contra dogma Christianum falsum esse docent: instruxit iuuenem quomodo inuocaret Angelos siderum, quos peripatetici solum extare concedunt: ad nos autem non descendere. Tunc iuuenis cœpit mirifica videre, & responsa accepit Astrologus per illum de rebus grauissimis, & qui apparebat ei Spiritus, simulabat se esse Angelum, & aliquando esse Lunam, aliquando solem, aliquando Deum. Sub his enim, & aliis formis apparebat inter somnum, & vigiliam. Veritates plurimas annunciabat. Multique apparuerunt; sed paulatim ad magis falsa pertrahere conati sunt idiotam adolescentem; scilicet non extare inferos: & animas migrare de corpore in corpus, etiam brutorum, & plantarum; vt Pythagoras fortè credidit & quidam Pharisei. Nec liberum arbitrium esse in homine. Oracula dederunt futurorum euentuum, & aliqua sic contigerunt. Dixerunt, non extare Diabolos in Mundo, sed omnes esse Angelos, magis, minusque bonos, sapientesque magis, & minus. Et Gentilibus respondisse per amphibologiam eos, qui minori pollent sapientia. Tandem amicus signa petit, sicut Gedeon, per iuuenem. Pollicitus est qui apparebat: sed exinde dolis vsus est incredibilibus, quò curiosum virum Astrologum dubitantem, & meliora consulentem, ab illo misero iuuene separaret. Quem deindè separatum, vt libuit, deceperunt, & ad violentam necem pertraxerunt. Tunc alium virum præstolantem promissa ante casum iuuenis, ærumnæ atrocissimæ ad maiorem experientiam tenuerunt diù, donec propriis visionibus agnouit, quæ vix vnquam intellexisset, quamuis viri sancti & philosophi multi hæc afferant. Alloquuntur, inquit, inter somnum, & vigiliam, vnica voce, præsertim, cum quid mali passurus est. Hæc cum ille mihi, quem nec deceptum, nec me decepisse credo, communicauit, cognoui vera esse, quæ narrantur de Dæmone Socratis, & Genio Bruti: & hinc certus ergo experimentis omninò sum extare Diabolos peruersæ voluntatis: sic etiam bonos Angelos. Et antiquos Gentiles ab illis nequam deceptos fuisse. Non

quidem facere possunt quidquid rogantur, ideò dixerunt decepto iuueni, omnes Deos fato subiacere; ipsum quoque iouem. Sic enim ipsum introduxit Ouidius, & Homerus. Itaque deceperunt Nationes omnes, quæ plures colunt Deos, & veluti homines pro Deis sese haberi faciunt per superbiam, vel quià putant non extare Deum: sic faciunt Dæmones. Vndè percepi ego, eos nihil posse miraculosum facere, nisi vtendo naturalium rerum viribus, & applicationibus. Et deceptos fuisse ab eis Magos imperitos, & mulierculas sæpius. Et quò liberius quisque peccet, negant infernum; Et quò clàm sit, eos ibi cruciari: vtque corporibus intermaneant humanis, transinigrationem fingunt Animarum. Et Cacodæmones decipere amplius satagentes, Astrologo per iuuenem interroganti de multis, dixerunt, quòd ipse scripsisset de libero arbitrio; sed rectius Caluinum (vtique ad illorum gratiam;) vnde de S. Augustino, & Chrysostomo simul interroganti an benè scripserint de libero arbitrio, non responderunt. Et quoniam ego semper pessimè sensi, & scripsi de Caluino, ex hac certa relatione, agnoui Caluinum esse Diabolorum instrumentum, quoniam magno illis est vsui: cum scribat Deum impellere sic ad malum, vt ad bonum, homines, tanquam instrumenta, & si spontanea, non libera; quibus repleat Infernum, & Paradisum. Vndè per ipsum sequitur, quòd Deus sit peruersior Diabolo; aut quòd peccatum non sit peccatum; vt dicunt libertini. Quod per Philosophiam examinatum, stultitia deprehenditur impia. Non enim differentia esset inter scelestum, & sanctum: & inter sapientem, & ignarum: & Cęsar, & Moyses, & Melchisedech pares essent Parasito, & Circulatori cuiuis: imò inferiores. Circulatores enim delitiis fruuntur magis. Præthereà manifesta est differentia inter vitium, & virtutem; omnemque actum, qui nos destruit, aut Rempublicam, aut eius partes vel ad destructionem disponit, peccatum esse contra nos, aut contra Rempublicam. Qui autem conseruat, meritum, iustitiamque. Hosce, negantes peccatum, quilibet verberare deberet durius; & eis vindictam negare: quoniam vindicare non debent id, quod non est malum, & culpa. Oracula Græcorum, & Ægyptiorum, & Persarum, & omnium Gentium extare Diabolos manifestant vbique Terrarum. Nec si Pythia aliquando dolosè mentita est, non sint qui respondent ea quæ nemo scire posset. Porphyrius pretereà, & Plutarchus, & Scriptores multi, Dæmones, & Angelos extare norunt; & qui afflantur Dæmone, idem conuincunt. Responsa etiam à Diabolis in corporibus obsessis femellarum idiotarum, loquentibus Latinè, Hębraicè, aliisque linguis, indicant extare Diabolos, quod doctus L. Ananias curiosissimè expertus est, & Philippus Columna Dux, & Magnus Regni Neapolitani Comestabilis,

Ex his noscequantopere curiositates superstitiosæ & Aristotelicæ damnandæ.

prudentia, & probitate clarus, testatur, quòd se pręsente exiens expulsus Dęmon, lampadem longe distantem extinxit iussu Exorcistæ, & Patauii cum ibi morarer, pulsauit campanam & multa huiusmodi satis probant dubitantibus, extare Dęmones. Item Paulus Grillandus. Bar. Spina, Amb. Vignates, Volfangus, & alii multi Inquisitores publicis libris experimenta innumera coacervauerunt, vt qui hoc negant, historias & testes, contra naturæ ius negare conuincantur. Nec enim quia in multis atrabiliosis ægritudo est similis demonoplexiæ, non datur dęmonoplexia, quæ tot signis mirificis, atræbili nullo pacto congruentibus, comprobatur, & tandem si vis, ô Macchiauellista experimenta certa, vade ad S. Antoninum Surrentinum: qui respondet Oraculis, soluit ligatos ad columnam; fugat Dęmones, cogitque fateri mirifica, & quidquid postulas.

Quapropter ego experimentis iactis argumentatus sum efficacissimè, quod non sit Deus verus & primus alius, nisi vnus, sed Dæmones vsurpando diuinitatem introduxere pluralitatem. Et in superioribus iam sentire professus sum, cælum terramque à consimilibus potestatibus actiuis constituta esse, idest à calore, & frigore, ambobus actiuis, corporeitate concretis, diffusiuis, prosentientibus: & contrarietatem suboriri inter similia propter amorem eiusdem boni insufficientis vtrisque: Vnde Rex Regi contrarius, non Dauo: ergo conueniunt in aliquo. Ergo extat causa eis communis, à qua consimilitudinem habent, dependentque. Ergo Cælum, & Terra ab vno Deo. Et mox dixi, non posse Mundum ex contrariis compositum subsistere absque vna principe causa, colligente contraria, ipsorumque pugnam temerariam ad productionem rerum artificiosè ordinante. Argum. ex historia prædicta. Et Resp. ad Manicheos, & Catainos

Nec propter omnipotentiam Dei, sed propter ordinem extant Angeli, & Dæmones. Si enim Aristotelis Ratio valeret, neque Angelos oporteret ponere, quos ipse ponit Motores spherarum; sufficeret namque Deus mouere omnes absque ministris: nec opus esset Sole in Mundo; Deus enim potest per se omnia collustrare: sic etiam calor tollendus esset, omnesque causæ. Ergo conueniunt maiestati, non indigentiæ. Asserendum ergo est, quod totus expertus est Mundus, extare Angelos, & Diabolos, variis muneribus à Deo destinatos, & Sadducæos multum errasse in hoc. Deumque esse causam bonorum cælestium, & terrestrium, cum Mundus sit vnus, vnumque modo Principem admittit Quin videmus Cælum influere Terræ virtutes parturiendi bona terrestria, & vtrumque colligatum esse sub gubernatione vna, ergo sunt ab vno. Resp. ad Arist. & Sadducæos.

XXIV. Si ita non esset, lex Christi etiam à Diabolo esset quoniam in terra Deus malus solus exercet dominatum. Quod

si ais; Deum bonum in terra per Christum occupasse partem Regni contra malum: condemnas te ipsum, ô Manichæe. Christus enim allegat sententias multas scripturæ Mosaycæ, tanquam diuinæ, & dicit Moysen de ipso scripsisse; & in Prophetis fuit promissus. Ergo est idem Deus. Item idem Deus, qui Moysi comparuit, allegatur à Christo. Quòd si putas Euangelia deprauata esse, deprauatus es tu. Non enim bonus Deus, passus est malum in scriptura sua, vt & tu decernis; sed de his alibi.

Magnopere deinde animum meum vellicabat, quòd Moyses non loquutus est de creatione Angelorum, & Dæmonum; proptereaque Sadducei eos esse negant, & Iulianus Moysen incusat; Platonique postponit: quia eorum Creationem docuit in Timæo, Moses verò tacuit. Id etiam maxime exagitauit me, quod Moyses expresse nusquam promittit Paradisum, & Infernum post mortem, sed tantummodo bona, & mala temporalia; sed nec Prophetæ id tam apertè promiserunt, vt animis curiosis omnibus satisfieri queat. S. Augustinus accipit sermonem eius mysticè, vt, cum dixit, *Fiat lux*, intelligatur natura Angelica; sed hoc non satisfacit, quoniam dogmata fundantur in sensu litterali: ideo Hieron. dicit, à Moyse præsupponi creationem Angelorum multis ante sæculis; sic Basilius, Nazianzenus, Damascenus, Chrysostomus, Cassianus, & Origenes, & Græci omnes, & Ambrosius, Hylarius, & alij, quos D. Thom. Canoni decretalium conciliat. Sed hoc nihil ad præsentem causam. Sed palam deinde Moyses meminit Angelorum, & Dæmonum in serpente, qui decepit Euam: & de Angelis qui apparuerunt Abrahæ, & Lots: & in Iob de Satan, & & de Angelis sæpe loquitur. Hunc autem librum Moyses scripsit. Ergò hoc silentium non debet suadere, quòd non sint.

XXV. Quòd verò aiunt: Propterea non promisisse bona, aut mala post mortem, quod populus rudis erat, & puerilis, qui malis bonisque præsentibus tantum in officio detinetur, non satisfacit Politico. Nam Salomon in Sap. vocat *Populum sine querela, Sanctum & Sapientem*, aliis comparatum populis. Nihilominus Chaldei credebant Infernum, & Paradisum; & Plato, & Pythagoras, & Græci omnes, & Romani: & Salustius refert, Catonem exprobasse Cæsari hæresim, quòd nimirum non crederet Inferos extare. Quapropter dixi adhuc inquirens; si omnes Nationes rudiores hanc fidem habebant, debebat saltem, nisi alia subest ratio, Moyses inter, vel post præmia, & pœnas temporales, addere semel æternas, quæ vim maiorem habent ad mouendum animum, eoque magis iunctæ temporalibus. Alij cogitare possent Esdram instaurasse perditas Scripturas, idcircò diminutas esse, & mancas. Sed ego comperio Esdram commemorare pœnas, & præmia post mortem, & loca mortuorum, & resurrectionem mirificè in lib. 4. Quod autem eius sit, alibi declarauimus.

Idcircò cogitaui, veram esse doctrinam illam, quòd tunc vsque Cæli Ianua aperta non erat. Et, quia Deus facit opera sua ordinatim, & oportunè, spectabat ad Christum ea aperire: & huius veritatis notitiam expressè reuelare; quam Moyses mysterio deseruiens non explicauit tam manifestè, vt relinqueret Christo munus proprium: præterquam quòd id erat alias tam notum, vt non indigeret expressiori reuelatione protunc. Nam qui ante Christi aduentum deponebantur Animæ in Lymbo; dicebat Iacob, & Iob, *Descendam ad inferos.* Et quoniam aliæ Nationes doctrinam de peccato originali ignorabant, putauere beatitudinem esse apud Inferos, & in campis Elisïs, qui est Sinus Abrahæ: Infælicitatem verò in Inferiori Tartaro; quoniam Abraham cæterique Sancti Patres, & Heroes eo in loco detinebantur. Item Ezechiel loquitur de lacu in quem descenderunt Rex Tyri, Rex Ægypti, & alij post mortem, & & sermones inter eos narrat. similiter Zach. de vinctis in lacu. Et huius arcani publica, vt puto, reuelatio erat in Mundo, deriuata etiam ad Poëtas, & leges Gentium. Vnde Iob, cuius librum à Moyse scriptum credimus, loquitur de Inferis, & de flumio Cocito, de resurrectione mortuorum: sic Sapientia, & Ecclesiasticus palam. Prophetæ autem mysticè, sed in lib. Regum historicè. Vnde & Pharisæorum, & Essenorum secta hanc fidem indubitanter confitebantur. Christus autem multos Prophetarum locos, id docentes, exponit. Attamen quoniam ab antiquo fides Gentium omnium erat de Paradiso, & Inferno, & Purgatorio, sicuti Socrates, Plato, Pythagoras, Virgilius, Homerus, aliique testantur: At non omnibus aduentus Messiæ notus erat: vel ignotum erat, quòd ad ipsum pertinebat primum esse, qui in Cælum ascenderet; Idcircò scripserunt, Heroes quosdam, non in Campos Eliseos, sed in Cælum, extemplò fuisse assumptos, vt Romulum, Cæsarem, persimilésque. Hæc autem mysteria velauit Moyses in lege, quia tempus non dum erat: at in Iob clarè docuit, & simul Animæ immortalitatem; quam falsò putant ab ipso negatam Manichæi, & Sadducæi: addiditque corporum resurrectionem.

Nec existimandum est, Diabolum esse causam per se, à Deo non dependentem, & plura Regna possidentem, & potentem super nos plus, quam Deus. Nam & si Homines cunctos sub ditione sua haberet, nihil sunt cōparati Angelorum multitudini. Porrò asserendum est, Diabolum esse carnificem, & lictorem Iustitiæ Dei; non autem competitorem, vt vulgus opinatur. Cum enim Deus reos punire deberet, idque per se nollet, cum sit proclinior ad miserandum, quam ad puniendum, nec à bono in quantum bonus, sed in quantum iustus punitio sit, quoniam optimus est, ac suauissimus; ideo hoc munus Dæmonio demandauit peruerso; in quo relucet Dei potestas in modum punitiuum, vtens etiam in bonum peruer-

Resp. ad argum. cur Diabolus plura possidet quam Deus.

sitate exequutoris.

Diabolus autem hoc munere gaudet. & qui secum torquentur, blasphemant Deum secundum qualitatem, quam ipsi affigunt in imaginatione sua; non secundum quod in se est. Hæc autem est cælicolis comedia; & sicut qui sibi scabiem, & alopeciam scalpunt vnguibus, aliquam capiunt ex hoc voluptatem falsam, & sibi plus malefaciunt scalpendo: sic Diaboli, ac Damnati *metaphoricè* gaudent malefactis, & pruritu quodam perfusi, maledicentia quasi perfruuntur. Hoc autem in eis pœnam adauget, magno, & vero, cum gaudio Beatorum.

Religionis dogmata etiam politicè necessaria.

Et profectò hæc crudelitas Reip. necessaria est ad reprimenda vitia, & fouendas virtutes, clàm, & palàm. Etenim veluti mendacium impedit bona particularia, & communia in politia, homines deprauando, nec subsistentiam habet, neque potest super mendacio Resp. vlla fundari, aut stabiliri: sic è contrà veritas palàm, & clàm prodest; facit homines probos; & ad omnia vtilis est, & in omni euentu subsistit periculis, probationibúsque cunctis.

Item ex Dei Iustitia.

Item Iustitia Dei deficiens mutiláque foret, si pios morientes pro Dei defensione, Rationísque, & virtutis, non manerent præmia in alio sæculo: Neque impios, in hoc gaudentes, & præualentes, pœnæ. Fama enim non esset ipsorum præmium, cum sit illis prorsus extinctis ignotum. Multi autem nulla relicta fama, sanctam obiere mortem. Achilles autem, & fabulosi homines, qui nec in Mundo exstiterunt, aut scelestissimi fuerunt, fama gloriosa diuturnáque donati sunt.

Dogma de præmiis pœnisque post mortem non esse Legislatorum astutiam.

XXVI. Nec profectò hæc fides Legislatorum astutiæ, vt putat Auer. tribuenda est; qui vt Varro scribit, quò leges ipsorum obseruarentur, suadebant timorem, & spem pœnarum, & præmiorum post mortem: seque ipsos Deos faciebant, suáque corpora occultari post obitum prouidebant: & cum Deo se loqui, & leges accipere ab eo simulabant, sicut de Romulo, & Numa, & Minoe, & Pythagora, & Mahometto, & Zamalxi legimus. Nam hæc credulitas Inferni, & Paradisi, & Purgatorij, conformis est Iustitiæ Dei, & voluntati bonorum; & stabilita est miraculis, martyrio, & visione. Credulitas autem Deorum falsorum odiosa est Philosophis, iustitiæ; voluntati, & iudicio piorum, & sapientum, politicæ vitæ, quæ per illam vilescit, & scinditur, vt dictum est. Non ergo pari passu incedit fides de Paradiso, & Inferno, cum fide de Diis.

Plato in lib. de voto. Trism. in Pym. Cic. de legib.

XXVII. Item veritas iam patefacta est contra falsos Deos: & semper crescit in fauorem alterius sæculi. Tot autem falsitates prosunt; vt cognoscamus necessitatem aduentus Dei in terram, prophetati vsque à tempore Enoch. Socrates quoque, & Plato, &

Cicero præstolabantur quandam instaurationem diuini cultus; & omnes nationes; vt per Sybillas innotescit.

Resp. ad argumentum, quod Christus vere nos liberauit.

XXVIII. Nunc ad eos sermonem dirigo qui dicunt Christum non liberasse nos à Diabolo. An non vides olim orbem totum coluisse Diabolos, hodie verò neque Mahomettanos agnoscere, nisi vnum Deum? Gentes autem omnes, paulatim ad fidem Christi reducuntur. Et ignorantia alterius sæculi sublata est. Et differentiæ inter peccatum, & non peccatum; positusque est in terra modus, & vsus vincendi Diabolos sanctâ doctrinâ, non contentiosa (qui corrumpunt eam, illis væ) & patientia, & probitate, conteruntur arma; & Imperium Romanum euersum est, & Idola eius; positúmque est Romæ Solium Christi ab idiotis Piscatoribus mirabiliter: totúsque Mundus paulatim fermentatur, vt Christus prædixit. Conueniebat Deo opera sua facere non per vim. Qui ergo saluatur propria voluntate, à Deo id habet, & saluatur per gratiam Dei indeficientem. Qui lucem renuit auxiliúmque, propria cadit prauitate. Christus lucem miram dedit, & legem immaculatam omni loco, & tempori conuenientem. Et quidquid pollicitus est, factum est, & fit. Et quamquam nos iacturam multam fecerimus in probitate, & fide, quam docuit; ipse quoque & id prædixit, vt mox patebit. Quidquid autem possidet Diabolus, non est suum, sed depositum diuinæ Iustitiæ.

Nunc libra omnes Mundi Religiones cum ista, & videbis tantum distare eas ab ista, quantum Auricalcum ab Auro: quod impius Boccaccius non considerauit, nec qui de tribus impostoribus scripsit.

APPENDIX.

De causa mali, ex Metaphys.

Omnes errores Politici, & Theologici ex hoc quod causa mali ignoratur.

OMnium veritatum examinatoribus origo mali pernoscenda est. Quoniam enim ignorabatur tot malorum, quæ in Mundo sunt, origo, & causa, alij negarunt Deum esse; putantes impossibile, & inconueniens, si Deus est summum Bonum, fieri, vel permitti tantum in orbe malorum, vt Epicurus, & Democritus. Alij negarunt prouidentiam Dei in rebus inferioribus, vt Arist. & Auer. Alij posuere Deos duos, vt Manichæus, & Symon Magus. Alij plures, quibus varia mala, & contrarietatem, & bona tribuerunt; Alij omnem transcendentes impietatem asseruerunt, eumdem Deũ efficere mala, & bona, & esse in nobis causam efficacem, ita ad

peccandum, vt ad bene agendum; nos autem libertate bene vel male operandi priuarunt, vti Lutherus, & Caluinus, ab Alcorano edocti. Quos Cicero cum suis Stoicis religiositate præcellit. Dum enim soluere argumentum non posset; vnde nam malum oriatur, statuit potius negandam esse prouidentiam in his, quæ pertinent ad arbitrium hominis, quàm Deo peccatum imponere, & libertatem humanam negare, omnibus manifestam sensibus; vt patet in lib. de Diuin. licet alibi vtrúmque asserat. Damasc. etiam eximit liberos actus à prouidentia, sed determinatiua necessario, vt exponit D. Thom. 3. contr. Gent. Alij vero negarunt extare malum, omniáque posuere indifferentia; excepto vitio, vt Stoici. At Libertini recentiores considerantes ex doctrina Caluini sui Deum esse causam mali, dixerunt Deum facere quidem malum, sed malum non esse reuera aliquod, neque peccatum, quandoquidem à Deo fit. Et hi minus impietatis redolent, quam Caluinus: excusantes Deum. Alij putarunt mala euenire propter peccatum ante corporationem Animarum commissum, vt Origenes, dum quærit excusare Deum, & Manichæis respondere.

Has cunctas examine presso per Metaph. discussi opiniones; & vidi, non extare malum vllum nisi peccatum, & vitium: Calamitates verò & mortes, & generationes, & dolores, & corruptiones, posse in malum, & in bonum reuerti, prout ea capessimus, & vtimur bene, vel male, vt Stoici asserunt. Et quia non potest in Mundi partibus non esse distinctio, neque productio rerum variarum, nisi adsit contrarietas elementorum: Ex contrarietate autem illa deriuantur, quæ mala putamus: ideò non posse non esse malum, stante huiusmodi ordine. Sed verò contrarietatem esse, vt sic bonam, & duraturam, donec rationabile est apud Deum. Deinde vidi vitia, & peccata moralia carere essentia, & esse deficientias, & Deum concurrere ad quodcumque esse, & actionem quamcunque; quoniam est diffusio esse. Non autem sic ad non esse, & ad passionem, & ad mortem, & corruptionem, quæ sunt defectus Esse; nisi permittẽdo corruptionem & mortem, & passionem, quatenus, & dum, concurrit efficienter ad generationem, & vitam, & actionem, quæ ad illa consequuntur, & in illis includuntur. Quinetiam calor dum occidit frigus, aliud nihil facit, quàm calefacere materiam, in qua inest frigus. Ergo actionem, quæ est calefacere, facit per se: at per accidens sequitur passio, & mors frigoris; quæ non à calore emanat, sed à Nonente, & eo quod frigus non est calor; vnde fit, vt secum permanere non possit; sic enim esse, & non esse manerent simul.

Hinc plane comperi, Deum non cõcurrere ad malum, nisi permissiuè, si permissio cadat super voluntatẽ, faciendi quidquid libet, non super peccatum: & malũ non habere causam agentem, sed solũmodo defi-

do deficientem: peccatum, verò esse nihil, id est defectum boni maioris, & abusum ipsius boni. Quia nos, amplectimur minus bonum, & apparens, ipsumque anteponimus maiori bono, & vero contra Regulam Dei & Naturæ; Et quatenus est actus, & motus ad bonum, non esse peccatum, sed entitatem: quatenus verò est defectus, & tendentia ad ipsum minus quod est in illo bono, peccatum esse, & annihilationem partim peccantis. Et formaliter (vt aiunt) esse nihil, materialiter ens. Hoc autem accidit nobis ex defectu potentiæ, vel sapientiæ, vel voluntatis; sed non imputari in peccatum, nisi ex defectu voluntatis, quia ipsa præsupponit posse, & scire. Et tunc solum completè peruersa est voluntas, cum potest, & scit melius eligere, & melius facere, & nihilominus eligit peius; vel minus bonum. Malum enim quà malum eligi non potest, nec à Creatore, nec à Creaturis.

Non ergo existit dualitas Deorum; Sed Ens, & Non Ens sunt proprincipia Metaphysica: Et qui adhæret Non Enti peccat, id est, bono, quod minoritatem habet: & Non Ens sapit, comparatum illi, quod Deus tibi, tanquam melius proponit. Non Enti enim in quantum Non Ens inhærere animo non possumus, nisi ei substernatur aliquod Ens. Vnde priuationem vocat malum D. Thomas, & Dion. non malè. Ergo furari, & mæchari, physicè bona sunt apparentia parua: Non Entis participia: modicum afferentia fructum, & satisfactionem falsam, vilem, & exiguam, & breuem. Deinde verò trahunt, secum commistum malum, pœnitentia plenum nimis. Fallaciæ autem nostræ, ac deceptionis, causa est confusio mali cum bono. Si enim separari possent, peccatum committi non posset. Vllum malum enim per se diligi non potest; neque odio haberi bonum. Sed per accidens, quia commista sunt, dum complectimur minus bonum, quo cum inest maius malum, peccamus, contrà Deum, & naturam, qui ostendunt, iubentque aliud bonum verum, maiúsque. Amplectentes autem illud malum, quod secum affert multum bonum, vt medicinas, pœnitentias, & labores, meremur, vt palam est in omni arte. Malum autem essentialiter non extat, nisi respectu particularis Entis, vt dictum est.

Hinc innotescit qualiter Deus concurrit ad peccatum, in quantũ habet existentiam, & bonitatem substratam; sic ad peccatum naturæ, vt ad peccatum moris. Non autem concurrit, quatenus caret existentia, & bonitate vera; Estque ordinis rationalis defectus.

Deinde consideraui contra Tartaros stultum esse arbitrari, quòd bona terrena non dependeant à Cælo, cum videamus à Sole, & Stellis, Terram immutantibus, cuncta Entia nostra produci. Ergo idem Deus est vtriusque Elementi. Diabolus autem non est

Dominus, sed lictor miser; tentatque nos ad faciendum malum, quoniam ipse malus est, non natura, quoniam à Deo bono creatus est, sed voluntate peruersa: gaudétque similes habere. Hoc autem in nobis ipsis experimur, cum sæpè possumus, & scimus benefacere, & tamen potius eligimus malefacere. Autuma ergo idem euenisse Diabolo; Deúmque permisisse; quem posteà, malum effectum, voluit ad iustitiam faciendam vsui esse.

De hoc casu Diaboli Moyses loquutus non est, neque Christus, nisi parum; quòd scilicet, *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, &c.* Sed hoc scimus per traditionem, & historias Nationum omnium, & per sensus Scripturæ sanctæ mysticos, & per declarationes Apostolorum. Nos autem in tenebris versantes maximum finem horum ignoramus, quem diuina intendit prouidentia; & timor errandi, audaciam inuestigandi, & loquendi aufert.

Hoc addo, peccatum non esse à Deo, neque partem liberi arbitrij; sed oriri ex Nonente, ex quo facti sumus, traductique ad esse per virtutem primi Entis. Posse autem peccare est impotentia, qua magis possimus inniti bonis exiguis participantibus Nonens, & non esse bonum; quam magnis participantibus plus Entis, & esse bonum. Nos enim quatenus sumus, ad Esse incedimus; quatenus non sumus (& quidem innumeræ res non sumus) currimus ad Non esse. Sic facit Diabolus, putans melius esse non subiici voluntati diuinæ, quàm subesse: Quoniam amor proprius essendi per se, & à se, quod quidem nihil est per se, & à se, sed per Deum, & à Deo, decepit illum; sicut & nos decepit, exorbitantes à regula primi Entis, per eius verbum, Rationemuè manifestata. Non ergo datur Deus mali, neque malum, nisi respectiuè: & omne malum est minus bonum: quod id ipsum concludit simul cum nihilitate sua: quæ non facit causam existentem. Vide Metaphysicam.

Ioan. 8.

EXAMEN CVLTVS DIVINI exterioris secundum Religionem Christianorum, & aliarum Nationum, per indaginem certissimam, cum consonantia ad naturam bene institutam, & restitutam, voluntatem rectam, & Sapientiam veram; ex quo probatur cultum, & sacrificium Christianum esse rationabile in summo gradu: & de Sapientiæ diuinæ præsentia in Eucharistia.

CAP. XII.

VEMADMODVM naturale est hominibus, potestates, superiores se, cognoscere: explorare cælestia, & horum effectus: & primam inquirere causam, ex qua omnia deriuantur bona, & nos dependemus, de instinctu & iure naturæ est: sic etiam est colere superiores: maximè autem causam primam. Quoniam verò isthanc Potentissimam, Sapientissimam, & Optimam eodem cultu, qui cæteris tribuitur, honorare, ignorantia impia foret: propterea peculiaris modus ipsius venerationi adhibendus est: & quoniam ab ipso omnia bona procedunt, res meliores, quas ab eo accipimus, à cunctis Nationibus eidem dedicatæ, oblatæque fuerunt. Nec gratiorem compererunt, quàm animalium frugúmque, ex quibus viuimus, oblationem. Significantes enim se se à Deo omnia recipere bona; Idcirco illi in signum eadem offerunt: quæ optimo iure postmodum in Sacerdotum Deo viuis animis seruientium, cedunt vsum.

D. Thom. 3. cont. Gen. cap. 119. *Non solum homo instinctu naturali cognoscit se obligatum colere Deũ sed etiam colere suo modo, idest per actus exteriores.*

At verò impia, stultáque cogitatio est, quòd Deus largiatur nobis gratias suas, & placetur, ignoscátque peccatis, propter exteriora tãtũ sacrificia nostra, nisi ad interiora ordinentur. *Num quid ait, mãducabo carnes Taurorũ &c.* & *Non qui dicunt, Domine, Domine, &c.* Neque enim homo magnanimus placatur donis, si intelligit se non amari à Donatore, vel non libenti animo ea dari; præsertim cum non indiget. Ergo sacrificium vtile est, quando exhibetur in signũ sacrificij

Actus exterior Religionis ordinatur ad actum interiorem, qui est per intellectum & voluntatem: propterea exteriora significãt intellectui, & afficiunt voluntatem: ex D. Thoma p. 2. q. 99 ar. 3. Psal. 49.

animi intrinsecùs: vnde Plato relegandum præcipit ex sua Reipub. Versiculum illum.

Matt. 7.
De Iusto dial. 3.

Munera crede mihi placant hominesque Deosque.

Quoniam verò certi sumus, nos à Deo nihil excellentius accipere, quàm animam: hanc offerendam illi censeo, & sacrificiis exterioribus protestandum; populúmque hoc sensu imbuendum.

Sacrificatio sui ipsius est potissimum sacrificium notum omnibus.

Quapropter palam fit sacrificium maius in Mundo non reperiri, seclusa reuelatione diuina, quàm cum homo sacrificat se ipsum, dum fit Religiosus, & cultui diuino se totum dedicat. Et licet Auerroes reputauerit hoc ociositatem, quoniam Reipublicæ nihil prodest; ipse aliam vitam agnoscere noluit, & irrisui habebat Christum, & Mahomettũ suum, & cunctas leges. Nec putabat, orationes nobis prodesse, neque proinde Eremitam orantem pro Repub. vtilem esse; nec exemplum patientiæ, & sanctitatis innoxiæ in eo agnoscebat, nobis vtile, vt honestè, & sine noxa viueremus, & in timore Dei. Sine quo profectò timore à Sapientibus, publicque, benè refoto, benéque roborato, nulla potest subsistere Resp. neque secundũ Macchiauellum. Omitto, quod sæpè Deus flagella vniuersalia non immittit propter paucorum sanctitatem. Omnes quoque Nationes huic assenserunt sententiæ, nec frustra, infert Seneca. *Deum quoque preces humanas exaudire, manifestæ nos experientiæ admonent.* Et quamquam ab æterno statuerit quæcunque facturus est, nihilominus etiam statuit faciendas preces, effectúsque suos per illas reuelandos patrandósque, veluti & frumentum dat multiplicatum, si tamen seminamus. Idcircò Hebræi Leuitas habuere, & Nazaræos, & Pharisæos, alióſque Religiosos, diuino cultui addictos. Turcæ, Arabes, & Persæ, plures quoque ordines, qui se dicunt Religiosos, habent. Multóque plures sunt apud Indos Orientales; & Iaponenses habent plurimos, quos vocant Bongos. Christiani habent Clericos, & Monachos, & Fratres. Et vbique hæc gens diuino cultui mancipata, est suæ nationis pars sapientissima, & exempta tributis fiscalibus. *Filij enim Dei sunt*, qui vere Religiosi sunt: *ideóque liberi*, vt dixit Christus, quia mediatores inter Deum, & homines. Non veri autem apud Nationes sunt exempti, quoniam veri reputantur apud illos, Idem Arist. refert de antiquis Græcorum Sacerdotibus. Idem legimus de Romanis, & de Ægyptiis in Bibliis, & de Leuitis. Quin apud omnes aluntur decimis & stipendiis publicis, vel eleemosina: adeo præ cæteris hæc Reip. pars vtilissima existimatur, vel ex solo lumine naturæ. Si enim Sacerdotes non extarent, nulla prorsus Resp. subsisteret; quoniam non extaret Religionis doctrina, quæ est anima vnitiua propter diuinam vnitatem animorum omnium Ciuium, & consequenter corporum; & fortunarum. Nec populi obedirent legibus, neque Principibus, sublato Religionis metu. Neque Principes quod iustum est iudicarent.

Religiosi vbique exempti tributis, & præferuntur aliis de iure naturæ D. Tho. in 13. cap. ad Rom.

Religio est Anima Reip. non Princeps vt vult. Arist.

Tunc continuo erumperent Tyrannides, seditiones, schismata, crudelitates, excidia Regnorum, vt alibi ostendimus; ergo diuina res est Religio, non autem humana astutia, vt putant Macchiauellistæ. In Politicis.

Ergo primum sacrificium est animi, & ad hoc omnes obligamur. Secundum est nostri corporis, at non sine animo, quo Sacerdotes perpetuo sacrificati visuntur. Tertium est bonorum exteriorum, quæ offerimus. Et hoc est animalium aut frugum, aut supellectilium &c. At istorum nihil potest Deo placere nisi sit etiam signum interioris seruitutis. Triplex sacrificiũ.

Posset cuipiam videri post sacrificium animi optimum esse sacrificium nostri corporis. Et reuerà sic est, sed non quando à nobis occiditur, vt mos est Mexicanis, Brasiliensibus, Peruinis, aliisque Barbaris. Imò & Romani, & Druides Galli, priscis temporibus huiusmodi sacrificio vsi sunt. Sed iste vsus profectò maledictus est, execrabilisque. Deus enim cum sit Pater noster, nostris malis non gaudet. Cum ergo malorum extremum sit interfectio, sacrificium illi acceptum esse non potest. Item ex hoc abusu inducuntur ad vescendum homines hominibus. Nec verò perniciosius quippiam reperitur, magisque naturæ aduersum, quàm carnem eiusdem speciei in propria specie manducare. Et quamuis Cati sæpe natos deuorent proprios, aliaque animalia carnes propriæ speciei, & vtiles sint, & lapidæ, vnde Diogenes existimauit non esse contra naturam manducare eos saltem, qui Bello, aut iustitia necantur: nihilominus hoc exemplum suadebit manducare quoscunque: & insidias in inuicem moliri multiplices in Tabernis, & Syluis; & corrumpere Iustitiam propter esum carnis, & pietatem, & humanitatem. Nec homo bestias imitari, sed rationem sequi debet. Existimandum est etiam quicquid nobis malum est exitiumque, displicere Deo, patri benigno, non crudeli: Cum præsertim videamus, Diabolos his delectari sacrificiis. Præcepit quidem Abrahæ sacrificare Isaac, quo nobis obedientiæ exemplum poneret. Sed deinde renuit impediuitque cædem. Quando autem decem de stirpe Saul vt placaretur ira sua ex peccatis Saulis; non quidem sacrificium fuit, nisi illo sensu Senecæ. *Victima nulla Ioui magis optima, quàm cædes Tyranni.* Christus quoque permisit se occidi propter peccata hominum, vtque exemplum præberet moriendi pro ratione; & quomodo moriendo ita vincimus. Obtulitque seipsum in sacrificium, sed non in virtute eorum, qui ipsum occiderunt, tanquam impii, non tanquam Sacerdotes; sed sui ipsius: qui tanquam Sacerdos seipsum obtulit Deo. Et hac ratione quicunque propter virtutem moritur, est Martyr, & sacrificium Deo suauissimum, dum non hac ambitione, & per se, sed resistendo Tyrannis propter virtutem, se morti offert in honoris Dei, ac rationis defensionem. Occurrit obiectioni.

IV. Posthæc respiciens ad sacrificia nationum Deo facta, non inuenirem quid accuses, si creaturis non exhibent honorem Creatoris; sed ex effectibus manantibus tali ex cultu, & omni ex sacrificio, de illorum bonitate iudicium haberi potest.

Apud Hebræos inueni Prophetas, ac viros olim sapientissimos, qui cum Deo loquuti sunt, & miracula fecerunt insignia. Vnde non potest eorum cultus, nisi rationabilis æstimari, Deoque acceptus, Erat quidem seruitus Dei plena cæremoniis, lauacris, oblationibus ita vt penè impossibile videatur, quòd ad expiandas tot contaminationes, in quas incurritur secundum legem ipsorũ, ob peccata, & ob alias causas, possint tot animalia educari, præsertim à pauperibus. Præterea semper apud ipsos suspicio, & scrupulus vellicat mentem contra sycophantiam Sacerdotum: quòd peccata desiderarent, vt sacrificia multa in eorum veniant vsum: & palam est, quod Populus sæpe sæpius quacunque ex causa à lege illa recedebat. Et Sanctus Petrus existimauit eam intolerabile iugum. Cognoscitur quoque ad tempus lata. Nam abstinere à carne suilla, vtile erat populo illi leproso, recens è seruitute liberato: Et in Palestina porcus non est salubris, sicut in Regionibus nostris: plurimæque aliæ ciborum abstinentiæ non prosunt apud nos, Vnde cognoscimus, Deum illam legem non ad perpetuum tempus tulisse, pro omnibus Nationibus: quandoquidem non omnibus, nec semper vtilis est. Vnde & extra Prouinciam, & templum Iudææ vetuit sacrificari. Ergo non est pro toto Mundo. Minus quoque decorum videretur semper sordere cibo & carnibus; & bestias tot in Ecclesia mactare. Deus autem condescendit, donec verus, & perfectus cultus reuelaretur. tunc enim ægre poterant vsum Aegyptiorum, & Gentium relinquere, vt Ierem. & S. Clem. docent, & de hoc inferius.

Sacrificium animalium apud Iudæos quid.

De Cultu exteriori Mahomettanorum defectus.

V. Mahomettana lex sacrificium non habet, nisi orationum. Sed hoc est argumentum impietatis; cum quia debetur Deo particularis cultus exteriùs in protestationem seruitutis; qui Solis conueniat Sacerdotibus, ad id consecratis: Tum quia à Daniele prophetatum est; quod Antichristus ablaturus erat sacrificium. Mahomettus autem est vnus ex eius magnis Præcursoribus, & Capitibus, vt in Prophetalibus docuimus, & inferiùs patebit. Oratio quidem communis est omnibus. Quid ergo opus est Sacerdotio, vbi non est sacrificium? Nunquid qui in ministerio Regis sunt eandem seruitutem exhibent, quam plebicula omnis? Item ex hoc sequitur, quod Sæcularis Princeps sit maior Sacerdote, non faciente aliquid erga Deum, quod non faciat Princeps. Hoc autem est contra legem naturæ, & diuinam, & humanam, vt alibi docui. Sed Calumus Mahomettanus est in hoc. Præterea hic cultus Mahometticus non peperit homines supernaturales, & diuinos, & miraculorum, & charismatum gloria decoratos, qui per prophetias certissimas, ecstasim, & miracula declarent,

se cum Deo in eiusmodi cultu communicare. Quin apud Turcas, neque literati reperiuntur. Omnis namque doctrina, & disputatio veritatis ostensiua; illis odiosa est.

Mauri autem sicut & Turcæ habent Religiosos, qui carnes sibi incidunt amore Mahometti; alii oculos ignito calybe sibi obcæcant postquam viderunt sepulchrum eius: Res profectò irrationalis; quæ Deo non prodest, Reipublicæ nocet. Et sanctones illi Ægyptii & Fezitæ, qui per multos scientiæ gradus transeuntes existimantur postea impeccabiles, & subagitant quascunque palam obuias mulieres, & ab omnibus propter hoc magis coluntur, & admirationi habentur: nonnè manifestè indicant Religionis illius turpitudinem. scelestam: & irrationalitatem stultiorem, quàm Bacchi olim cultus, imitantur? Facinora non dissimilia Iaponenses Bongi, & Indi Sanctones committunt.

Abstinentia à vino Mahomettica, licet Religiosis sit laudabilis, nil prodest toti Reipublicæ, nisi fortè militibus, ne ferant impedimenta, & quacunque sint re contenti. Ob hoc enim ipsum instituit eam Mahomettus. Et circumcidit suos, vt diuideret eos ab aliis Principibus, quibus rebellabant; vtque attraheret Hebræos Circumcisione & Christianos, Baptismo. Pluribus enim vtuntur lauacris, quæ ad munditiam non essent inutiles; sed ad diuinum cultum superstitiones sunt: faciuntque hominem in his ludicris, non autem in vero Baptismo Christi Sapientiæ Dei, qui Animam, & corpus abluit, confidere. De Abstinentia à vino in Mahomettismo.

VI. De Americanis cum admiratione audiui, quòd confessione peccatorum vtebantur; plebs Principibus, Principes Regi, Rex Soli confitebantur, Sol autem Deo, vt putabant: & panem quasi Eucharistiæ manducabant, formantes Idolum ex sanguine, & pasta, & distribuentes, & communicantes in illo, quem vocabant nomine Dei sui, æmulantes de Diaboli magisterio Christianum ritum. Vnde quoniam non sunt ritus ex cognitione veri Dei, nec eius instinctu, vel lege instituti, & irrationabiles sunt: cum palam sit esse commenta Diaboli, simię Dei: siquidem sacrificabant Homines, colebant Dæmones, multaque Idola obscena valde: vescebantur carnibus humanis: Sacerdotes se lanceolis forabant in obsequium Tyranni Dæmonis: habebant auguria, vt olim Romani: & cum defunctis res cariores sepeliebant: quibus in alia vita vterentur, & sæpè seruos, & vxores viuos, qui mos etiam apud plures Indos, & Tartaros extat, & Dæmonis nutu faciebant omnia isthæc, aliaque: palam veniunt reprobandi. De cultu Americanorum.

Plurimos variosque ritus diuersæ Nationes habent. Sed quia carent rationalitate de his alibi.

At vero Nationes cunctæ præsertim Hebræi, & Mahomettani irrident, improperantque Christianis idolatriam in Sacramanto Eu- De sacrificio Christianorum.

christiæ: opinantes impossibile esse, Christum esse Deum, & insuper manducari in pane: *vidi gentem comedentem Deum suum*, dixit quidam Maurus. Et argumenta Ieremiæ in gentiles torquere solent diabolico instinctu in Christianos. Nam ex eadem farina partem manducamus, partem facimus nostrum Deum. Huncque Deum Muscæ irridét & mures & vermes, qui ipsum deuorát: sæpéque vertitur in vermes: si ipsum non mutant noui panis consecratione. Subditus est igni: aquæ; latrones furantur pixidem aureã, in quo seruatur, ipsumque humi prosternunt: ipse autem sese non defendit. Ergo non est Deus. Item qui fieri potest, vt sit integer in singulis hostiæ particulis? at simul sit in Cælo & in Terra, & multis locis idem corpus numero. Attamen *Piè consideranti semper magis, ac magis suppetunt rationes ostendentes credibilitatem in mysteriis supernaturalibus*, D. Tho. ait, p. cont. Gent non semel.

Ex demõstratis, & creditis alia demõstrantur, credibilia esse.

VIII. Equidem post considerationem respondeo: inter Christiana dogmata, hoc de Sacramento difficillimum esse, nec aliud subiectum magis Hæreticorum blasphemiis, & stultis irrisionibus politicorum reperiri. Si certus non essem, à Christo institutum fuisse ex testimonio concordi quatuor Euangelistarum & Pauli Apostoli: & Christum esse verum Deum, & Rationem omnium primam ex iam dictis; nunquam ita philosophatus essem, vt huius rei credibilitatem inquirerem, & tandem acquiescerem. Et dixi. Procul dubio Christus est sapientia Dei, cui nihil est impossibile; & ipse dixit de Pane consecrato: *Hoc est corpus meum*. hoc necesse est fieri aliquam ingentem mutationem in pane, dum Sacerdos secundum Christum ordinatus eadem verba, prout ipse instruit in eius memoriam, cum vera intentione iuxta fidem Ecclesiæ profert (in nobis verò per ipsum mirificatis interior fit cum fide suscipientibus factum, mutatio, non autem ita & incrudelis.) Si vis tanta est in naturali Magia, quòd aliquando res ipsas immutat, vt testatur Auicen. præsertim in se: & nobis in 4. lib. de Sensu Rerum probatum est in eo, quem subitaneus timor subito canem fecit, & in aliis alia mira imaginatio & fides promit. Ergo cum fide supernaturali longe plus in nobis ex instituto diuino Deum hospitantibus: efficiet.

Prima Ratio ex testimonio.

Secunda ex minori ad maius.

Item si Rex (dicebam) qui nihil immutare potest secundum substantiam, solo verbo suo præbendo titulum Consiliarii, aut Marchionis alicui viro, efficit miram mutationem cogitationem, operationum, vestimentorum, & vitæ: longe maiorem mutationem in pane Christus omnipotens facere existimandus est: dum titulum sui Corporis cum veritate illi confert; veramque esse edicit transsubstantiationem. Nec esse signum dumtaxat extrinsecum, sicut laurus in vinaria taberna, vini est signum, sed esse substantiale, sicut ampulla vini ante tabernam posita, est signum, quòd ibi vinum venumdetur, & vinum est. Huiusmodi autem, signum est Christo dignius. At etiã

Occurit Zuinglio dicenti purum signũ

si

si non appareat extrinseca mutatio in pane, vt piæ locus fidei, & communicationi relinquatur, credibile tamen est valdè, quòd intrinsecus fiat: si Christus est potentior humanis Regibus ad suos titulatos transformandos.

Item dixi: Conuenit hoc diuinæ benignitati; vt quia natus est, & mortuus est pro nobis, amans nobiscum manere, reliquerit se ipsum in Sacramento, vt nos magis vniremur in illo sibi, & inter nos communicando, & manducando idemmet corpus omnes simul: quandoquidem sumus omnes simul corpus vnum mysticum suæ Reipublicæ; & in suo corpore vero ab omnibus simul manducato, communicamus. Et quantò magis arcani huius altitudinem considero, tantò magis Deo dignam compeno. Porrò Resp. humanæ, quanto magis, vnitæ sunt, tanto magis referunt corpus vnum, conseruabile magis, secundum Platonem, & Telesium, & quemcunque Philosophum optimum. Ergo conuenit Christo suam efficere vnitissimam longe magis, quam describitur à Platone tota prorsus in communitate. Hoc autem vnum modo arcanum reperitur quod fiat interius vnitas præ ceteris maxima. (*Volo Pater vt omnes vnum sint in me*) ipse orando dixit. Pari modo qui coniurant in negotium egregium, vt fides, & amor inter eos copuletur, mutuo edunt bibuntque ex eadem mensa, & sanguinem interdum communem in eodem poculo bibunt, vt idem spiritus in cunctis communicetur, sicut Catilina cum suis coniuratis omnibus fecit. Igitur, quò Christiani fiant corpus vnum, cuius est vnus consensus, vnaque membrorum conspiratio, vt dixit magnus Hypocrates; magna sapientia fuit, sicut sciunt peritiores in naturali secreta sapientia, quam magiam vocant, talem inuenisse modum compaginandi, & vniendi, membra vnius Reipublicæ per corpus suum, sanguinemque vitalem hominis Dei; vnde nos deificat in eo, & vnit diuino amore in vnum spiritum Rationis diuinæ: apriorem profectò, longe magis ad id faciendum, quàm per quamcumque, vel naturalem magiam.

Quarta ex requisita vnione reip.

Ioan. 17.

Cõfirmatio, ex magia naturali.

Qui duobus, amoris conciliandi gratia, rem eamdem plenam spiritu in cibum dat, aut res duas amore vnitas, sicuti Columbas duas masculum, & fæminam: quoniam nutrimentum mutat in se partim nutritum, vt vinum inebrians ostendit, & caro bouis, qui comedit rapas, olet rapas: saltem symbolum producit. Carni ergo Christi, Deo vnitæ, quæ mutat nos in se, vim mirabilem inesse faciendi nos omnes vnam rem; cum sit ipsa eadem vna in omnibus, affirmandum est pariter. Nosque verò vt plurimum id non magis plenè sentire in nobis, quoniam ea fide viua caremus, quæ nos facit vnum cum eo, cui confidimus. Qui in meretricibus confidit, fit animo meretricius; qui prorsus Philosophis se credit, fit animo philosophicus: qui ergo prorsus In Deo, fit

Confirmatio ab exẽplo eiusdem Magiæ

Occurrit obiectioni.

5. Experimemento.

si ais; Deum bonum in terra per Christum occupasse partem Regni contra malum: condemnas te ipsum, ô Manichæe. Christus enim allegat sententias multas scripturæ Mosaycæ, tanquam diuinæ, & dicit Moysen de ipso scripsisse; & in Prophetis fuit promissus. Ergo est idem Deus. Item idem Deus, qui Moysi comparuit, allegatur à Christo. Quòd si putas Euangelia deprauata esse, deprauatus es tu. Non enim bonus Deus, passus est malum in scriptura sua, vt & tu decernis; sed de his alibi.

Magnopere deinde animum meum vellicabat, quòd Moyses non loquutus est de creatione Angelorum, & Dæmonum; propterea-que Sadducei eos esse negant, & Iulianus Moysen incusat; Platonique postponit: quia eorum Creationem docuit in Timæo, Moses verò tacuit. Id etiam maxime exagitauit me, quod Moyses expresè nusquam promittit Paradisum, & Infernum post mortem, sed tantummodo bona, & mala temporalia; sed nec Prophetæ id tam apertè promiserunt, vt animis curiosis omnibus satisfieri queat. S. Augustinus accipit sermonem eius mysticè, vt, cum dixit, *Fiat lux*, intelligatur natura Angelica; sed hoc non satisfacit, quoniam dogmata fundantur in sensu litterali: ideo Hieron. dicit, à Moyse præsupponi creationem Angelorum multis ante sæculis; sic Basilius, Nazianzenus, Damascenus, Chrysostomus, Cassianus, & Origenes, & Græci omnes, & Ambrosius, Hylarius, & alij, quos D. Thom. Canoni decretalium conciliat. Sed hoc nihil ad præsentem causam. Sed palam deinde Moyses meminit Angelorum, & Dæmonum in serpente, qui decepit Euam: & de Angelis qui apparuerunt Abrahæ, & Lots: & in Iob de Satan, & & de Angelis sæpe loquitur. Hunc autem librum Moyses scripsit. Ergò hoc silentium non debet suadere, quòd non sint.

XXV. Quòd verò aiunt: Propterea non promisisse bona, aut mala post mortem, quod populus rudis erat, & puerilis, qui malis bonisque præsentibus tantum in officio detinetur, non satisfacit Politico. Nam Salomon in Sap. vocat *Populum sine querela, Sanctum & Sapientem*, aliis comparatum populis. Nihilominus Chaldei credebant Infernum, & Paradisum; & Plato, & Pythagoras, & Græci omnes, & Romani: & Salustius refert, Catonem exprobasse Cæsari hæresim, quòd nimirum non crederet Inferos extare. Quapropter dixi adhuc inquirens; si omnes Nationes rudiores hanc fidem habebant, debebat saltem, nisi alia subest ratio, Moyses inter, vel post præmia, & pœnas temporales, addere semel æternas, quæ vim maiorem habent ad mouendum animum, eoque magis iunctæ temporalibus. Alij cogitare possent Esdram instaurasse perditas Scripturas, idcircò diminutas esse, & mancas. Sed ego comperio Esdram commemorare pœnas, & præmia post mortem, & loca mortuorum, & resurrectionem mirificè in lib. 4. Quod autem eius sit, alibi declarauimus.

Idcircò cogitaui, veram esse doctrinam illam, quòd tunc vsque Cæli Ianua aperta non erat. Et, quia Deus facit opera sua ordinatim, & oportunè, spectabat ad Christum ea aperire: & huius veritatis notitiam expressè reuelare; quam Moyses mysterio deseruiens non explicauit tam manifestè, vt relinqueret Christo munus proprium: præterquam quòd id erat alias tam notum, vt non indigeret expressiori reuelatione pro tunc. Nam qui ante Christi aduentum deponebantur Animæ in Lymbo: dicebat Iacob, & Iob, *Descendam ad inferos.* Et quoniam aliæ Nationes doctrinam de peccato originali ignorabant, putauere beatitudinem esse apud Inferos, & in campis Eliseis, qui est Sinus Abrahæ: Infælicitatem verò in Inferiori Tartaro; quoniam Abraham cæterique Sancti Patres, & Heroes eo in loco detinebantur. Item Ezechiel loquitur de lacu in quem descenderunt Rex Tyri, Rex Ægypti, & alij post mortem, & & sermones inter eos narrat. similiter Zach. de vinctis in lacu. Et huius arcani publica, vt puto, reuelatio erat in Mundo, deriuata etiam ad Poëtas, & leges Gentium. Vnde Iob, cuius librum à Moyse scriptum credimus, loquitur de Inferis, & de fluuio Cocito, de resurrectione mortuorum: sic Sapientia, & Ecclesiasticus palam. Prophetæ autem mysticè, sed in lib. Regum historicè. Vnde & Pharisæorum, & Essenorum secta hanc fidem indubitanter confitebantur. Christus autem multos Prophetarum locos, id docentes, exponit. Attamen quoniam ab antiquo fides Gentium omnium erat de Paradiso, & Inferno, & Purgatorio, sicuti Socrates, Plato, Pythagoras, Virgilius, Homerus, aliique testantur: At non omnibus aduentus Messiæ notus erat: vel ignotum erat, quòd ad ipsum pertinebat primum esse, qui in Cælum ascenderet; Idcircò scripserunt, Heroes quosdam, non in Campos Eliseos, sed in Cælum, extemplò fuisse assumptos, vt Romulum, Cæsarem, persimilésque. Hæc autem mysteria velauit Moyses in lege, quia tempus non dum erat: at in Iob clarè docuit, & simul Animæ immortalitatem; quam falsò putant ab ipso negatam Manichæi, & Sadducæi: addiditque corporum resurrectionem.

Nec existimandum est, Diabolum esse causam per se, à Deo non dependentem, & plura Regna possidentem, & potentem super nos plus, quam Deus. Nam & si Homines cunctos sub ditione sua haberet, nihil sunt cõparati Angelorum multitudini. Porrò asserendum est, Diabolum esse carnificem, & lictorem Iustitiæ Dei; non autem competitorem, vt vulgus opinatur. Cum enim Deus reos punire deberet, idque per se nollet, cum sit procliuior ad miserandum, quam ad puniendum, nec à bono in quantum bonus, sed in quantum iustus punitio sit, quoniam optimus est; ac suauissimus; ideo hoc munus Dæmonio demandauit peruerso; in quo relucet Dei potestas in modum punitiuum, vtens etiam in bonum peruer-

Resp. ad argum. cur Diabolus plura possidet quam Deus.

ſitate exequutoris.

Diabolus autem hoc munere gaudet. & qui ſecum torquentur, blaſphemant Deum ſecundum qualitatem, quam ipſi affigunt in imaginatione ſua; non ſecundum quod in ſe eſt. Hæc autem eſt cælicolis comedia; & ſicut qui ſibi ſcabiem, & alopeciam ſcalpunt vnguibus, aliquam capiunt ex hoc voluptatem falſam, & ſibi plus malefaciunt ſcalpendo: ſic Diaboli, ac Damnati *metaphoricè* gaudent malefactis, & pruritu quodam perfuſi, maledicentia quaſi perfruuntur. Hoc autem in eis pœnam adauget, magno, & vero, cum gaudio Beatorum.

Religionis dogmata etiam politicè neceſſaria.

Et profectò hæc crudelitas Reip. neceſſaria eſt ad reprimenda vitia, & fouendas virtutes, clàm, & palàm. Etenim veluti mendacium impedit bona particularia, & communia in politia, homines deprauando, nec ſubſiſtentiam habet, neque poteſt ſuper mendacio Reſp. vlla fundari, aut ſtabiliri: ſic è contrà veritas palàm, & clàm prodeſt; facit homines probos; & ad omnia vtilis eſt, & in omni euentu ſubſiſtit periculis, probationibúſque cunctis.

Item ex Dei Iuſtitia.

Item Iuſtitia Dei deficiens mutiláque foret, ſi pios morientes pro Dei defenſione, Rationíſque, & virtutis, non manerent præmia in alio ſæculo: Neque impios, in hoc gaudentes, & præualentes, pœnæ. Fama enim non eſſet ipſorum præmium, cum ſit illis prorſus extinctis ignotum. Multi autem nulla relicta fama, ſanctam obiere mortem. Achilles autem, & fabuloſi homines, qui nec in Mundo extiterunt, aut ſceleſtiſſimi fuerunt, fama glorioſa diuturnáque donati ſunt.

Dogma de præmiis pœnisque poſt mortem non eſſe Legiſlatorum aſtutiam.

XXVI. Nec profectò hæc fides Legiſlatorum aſtutiæ, vt putat Auer. tribuenda eſt; qui vt Varro ſcribit, quò leges ipſorum obſeruarentur, ſuadebant timorem, & ſpem pœnarum, & præmiorum poſt mortem: ſeque ipſos Deos faciebant, ſuáque corpora occultari poſt obitum prouidebant: & cum Deo ſe loqui, & leges accipere ab eo ſimulabant, ſicut de Romulo, & Numa, & Minoe, & Pythagora, & Mahometto, & Zamalxi legimus. Nam hæc credulitas Inferni, & Paradiſi, & Purgatorij, conformis eſt Iuſtitiæ Dei, & voluntati bonorum; & ſtabilita eſt miraculis, martyrio, & viſione. Credulitas autem Deorum falſorum odioſa eſt Philoſophis, iuſtitiæ; voluntati, & iudicio piorum, & ſapientum, politicæ vitæ, quæ per illam vileſcit, & ſcinditur, vt dictum eſt. Non ergo pari paſſu incedit fides de Paradiſo, & Inferno, cum fide de Diis.

Plato in lib. de voto. Triſm. in Pym. Cic. de legib.

XXVII. Item veritas iam patefacta eſt contra falſos Deos: & ſemper creſcit in fauorem alterius ſæculi. Tot autem falſitates proſunt; vt cognoſcamus neceſſitatem aduentus Dei in terram, prophetati vſque à tempore Enoch. Socrates quoque, & Plato, &

Cicero præstolabantur quandam instaurationem diuini cultus; & omnes nationes; vt per Sybillas innotescit.

XXVIII. Nunc ad eos sermonem dirigo qui dicunt Christum non liberasse nos à Diabolo. An non vides olim orbem totum coluisse Diabolos, hodie verò neque Mahomettanos agnoscere, nisi vnum Deum? Gentes autem omnes, paulatim ad fidem Christi reducuntur. Et ignorantia alterius sæculi sublata est. Et differentiæ inter peccatum, & non peccatum; positusque est in terra modus, & vsus vincendi Diabolos sanctà doctrinâ, non contentiosa (qui corrumpunt eam, illis væ) & patientia, & probitate, conteruntur arma; & Imperium Romanum euersum est, & Idola eius; positúmque est Romæ Solium Christi ab idiotis Piscatoribus mirabiliter: totúsque Mundus paulatim fermentatur, vt Christus prædixit. Conueniebat Deo opera sua facere non per vim. Qui ergo saluatur propria voluntate, à Deo id habet, & saluatur per gratiam Dei indeficientem. Qui lucem renuit auxiliúmque, propria cadit prauitate. Christus lucem miram dedit, & legem immaculatam omni loco, & tempori conuenientem. Et quidquid pollicitus est, factum est, & fit. Et quamquam nos iacturam multam fecerimus in probitate, & fide, quam docuit; ipse quoque & id prædixit, vt mox patebit. Quidquid autem possidet Diabolus, non est suum, sed depositum diuinæ Iustitiæ. Resp. ad argumentum, quod Christus vere nos liberauit.

Nunc libra omnes Mundi Religiones cum ista, & videbis tantum distare eas ab ista, quantum Auricalcum ab Auro: quod impius Boccaccius non considerauit, nec qui de tribus impostoribus scripsit.

APPENDIX.

De causa mali, ex Metaphys.

OMnium veritatum examinatoribus origo mali pernoscenda est. Quoniam enim ignorabatur tot malorum, quæ in Mundo sunt, origo, & causa, alij negarunt Deum esse; putantes impossibile, & inconueniens, si Deus est summum Bonum, fieri, vel permitti tantum in orbe malorum, vt Epicurus, & Democritus. Alij negarunt prouidentiam Dei in rebus inferioribus, vt Arist. & Auer. Alij posuere Deos duos, vt Manichæus, & Symon Magus. Alij plures, quibus varia mala, & contrarietatem, & bona tribuerunt; Alij omnem transcendentes impietatem asseruerunt, eumdem Deũ efficere mala, & bona, & esse in nobis causam efficacem, ita ad Omnes errores Politici, & Theologici ex hoc quod causa mali ignoratur.

peccandum, vt ad bene agendum; nos autem libertate bene vel male operandi priuarunt, vti Lutherus, & Caluinus, ab Alcotano edocti. Quos Cicero cum suis Stoicis religiositate præcellit. Dum enim soluere argumentum non posset; vnde nam malum oriatur, statuit potius negandam esse prouidentiam in his, quæ pertinent ad arbitrium hominis, quàm Deo peccatum imponere, & libertatem humanam negare, omnibus manifestam sensibus; vt patet in lib. de Diuin. licet alibi vtrúmque asserat. Damasc. etiam eximit liberos actus à prouidentia, sed determinatiua necessario, vt exponit D. Thom. 3. contr. Gent. Alij vero negarunt extare malum, omniáque posuere indifferentia; excepto vitio, vt Stoici. At Libertini recentiores considerantes ex doctrina Caluini sui Deum esse causam mali, dixerunt Deum facere quidem malum, sed malum non esse reuera aliquod, neque peccatum, quandoquidem à Deo fit. Et hi minus impietatis redolent, quam Caluinus: excusantes Deum. Alij putarunt mala euenire propter peccatum ante corporationem Animatum commissum, vt Origenes, dum quærit excusare Deum, & Manichæis respondere.

Has cunctas examine presso per Metaph. discussi opiniones; & vidi, non extare malum vllum nisi peccatum, & vitium: Calamitates verò & mortes, & generationes, & dolores, & corruptiones, posse in malum, & in bonum reuerti, prout ea capessimus, & vtimur bene, vel male, vt Stoici asserunt. Et quia non potest in Mundi partibus non esse distinctio, neque productio rerum variarum, nisi adsit contrarietas elementorum: Ex contrarietate autem illa deriuantur, quæ mala putamus: ideò non posse non esse malum, stante huiusmodi ordine. Sed verò contrarietatem esse, vt sic bonam, & duraturam, donec rationabile est apud Deum. Deinde vidi vitia, & peccata moralia carere essentia, & esse deficientias, & Deum concurrere ad quodcumque esse, & actionem quamcunque; quoniam est diffusio esse. Non autem sic ad non esse, & ad passionem, & ad mortem, & corruptionem, quæ sunt defectus Esse; nisi permittédo corruptionem & mortem, & passionem, quatenus, & dum, concurrit efficienter ad generationem, & vitam, & actionem, quæ ad illa consequuntur, & in illis includuntur. Quinetiam calor dum occidit frigus, aliud nihil facit, quàm calefacere materiam, in qua inest frigus. Ergo actionem, quæ est calefacere, facit per se: at per accidens sequitur passio, & mors frigoris; quæ non à calore emanat, sed à Nonente, & eo quod frigus non est calor; vnde fit, vt secum permanere non possit; sic enim esse, & non esse manerent simul.

Hinc plane comperi, Deum non cócurrere ad malum, nisi permissiuè, si permissio cadat super voluntaté, faciendi quidquid libet, non super peccatum: & malú non habere causam agentem, sed solúmodo defi-

do deficientem: peccatum, verò esse nihil, id est defectum boni maioris, & abusum ipsius boni. Quia nos, amplectimur minus bonum, & apparens, ipsumque anteponimus maiori bono, & vero contra Regulam Dei & Naturæ; Et quatenus est actus, & motus ad bonum, non esse peccatum, sed entitatem: quatenus verò est defectus, & tendentia ad ipsum minus quod est in illo bono, peccatum esse, & annihilationem partim peccantis. Et formaliter (vt aiunt) esse nihil, materialiter ens. Hoc autem accidit nobis ex defectu potentiæ, vel sapientiæ, vel voluntatis; sed non imputari in peccatum, nisi ex defectu voluntatis, quia ipsa præsupponit posse, & scire. Et tunc solum completè peruersa est voluntas, cum potest, & scit melius eligere, & melius facere, & nihilominus eligit peius; vel minus bonum. Malum enim quà malum eligi non potest, nec à Creatore, nec à Creaturis.

Non ergo existit dualitas Deorum; Sed Ens, & Non Ens sunt proprincipia Metaphysica: Et qui adhæret Non Enti peccat, id est, bono, quod minoritatem habet: & Non Ens sapit, comparatum illi, quod Deus tibi, tanquam melius proponit. Non Enti enim in quantum Non Ens inhærere animo non possumus, nisi ei substernatur aliquod Ens. Vnde priuationem vocat malum D. Thomas, & Dion. non malè. Ergo furari, & mæchari, physicè bona sunt apparentia parua: Non Entis participia: modicum afferentia fructum, & satisfactionem falsam, vilem, & exiguam, & breuem. Deinde verò trahunt, secum commistum malum, pœnitentia plenum nimis. Fallaciæ autem nostræ, ac deceptionis, causa est confusio mali cum bono. Si enim separari possent, peccatum committi non posset. Vllum malum enim per se diligi non potest; neque odio haberi bonum. Sed per accidens, quia commista sunt, dum complectimur minus bonum, quo cum inest maius malum, peccamus, contrà Deum, & naturam, qui ostendunt, iubentque aliud bonum verum, maiúsque. Amplectentes autem illud malum, quod secum affert multum bonum, vt medicinas, pœnitentias, & labores, meremur, vt palam est in omni arte. Malum autem essentialiter non extat, nisi respectu particularis Entis, vt dictum est.

Hinc innotescit qualiter Deus concurrit ad peccatum, in quantũ habet existentiam, & bonitatem substratam; sic ad peccatum naturæ, vt ad peccatum moris. Non autem concurrit, quatenus caret existentia, & bonitate vera; Estque ordinis rationalis defectus.

Deinde consideraui contra Tartaros stultum esse arbitrari, quòd bona terrena non dependeant à Cælo, cum videamus à Sole, & Stellis, Terram immutantibus, cuncta Entia nostra produci. Ergo idem Deus est vtriusque Elementi. Diabolus autem non est

Dominus, ſed lictor miſer; tentatque nos ad faciendum malum, quoniam ipſe malus eſt, non natura, quoniam à Deo bono creatus eſt, ſed voluntate peruerſa: gaudétque ſimiles habere. Hoc autem in nobis ipſis experimur, cum ſæpè poſſumus, & ſcimus benefacere,& tamen potius eligimus malefacere. Autuma ergo idem euenisse Diabolo; Dominúmque permiſiſſe; quem poſteà, malum effectum, voluit ad iuſtitiam faciendam vſui eſſe.

De hoc caſu Diaboli Moyſes loquutus non eſt, neque Chriſtus, niſi parum; quòd ſcilicet, *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, &c.* Sed hoc ſcimus per traditionem, & hiſtorias Nationum omnium, & per ſenſus Scripturæ ſanctæ myſticos, & per declarationes Apoſtolorum. Nos autem in tenebris verſantes maximum finem horum ignoramus, quem diuina intendit prouidentia; & timor errandi, audaciam inueſtigandi, & loquendi aufert.

Hoc addo, peccatum non eſſe à Deo, neque partem liberi arbitrij; ſed oriri ex Nonente, ex quo facti ſumus, traductíque ad eſſe per virtutem primi Entis. Poſſe autem peccare eſt impotentia, qua magis poſſimus inniti bonis exiguis participantibus Nonens, & non eſſe bonum; quam magnis participantibus plus Entis, & eſſe bonum. Nos enim quatenus ſumus, ad Eſſe incedimus; quatenus non ſumus (& quidem innumeræ res non ſumus) currimus ad Non eſſe. Sic facit Diabolus, putans melius eſſe non ſubiici voluntati diuinæ, quàm ſubeſſe: Quoniam amor proprius eſſendi per ſe, & à ſe, quod quidem nihil eſt per ſe, & à ſe, ſed per Deum, & à Deo, decepit illum; ſicut & nos decepit, exorbitantes à regula primi Entis, per eius verbum, Rationemuè manifeſtata. Non ergo datur Deus mali, neque malum, niſi reſpectiuè: & omne malum eſt minus bonum: quod id ipſum concludit ſimul cum nihilitate ſua: quæ non facit cauſam exiſtentem. Vide Metaphyſicam.

Ioan. 8.

EXAMEN CVLTVS DIVINI exterioris secundum Religionem Christianorum, & aliarum Nationum, per indaginem certissimam, cum consonantia ad naturam bene institutam, & restitutam, voluntatem rectam, & Sapientiam veram; ex quo probatur cultum, & sacrificium Christianum esse rationabile in summo gradu: & de Sapientiæ diuinæ præsentia in Eucharistia.

CAP. XII.

VEMADMODVM naturale est hominibus, potestates, superiores se, cognoscere: explorare cælestia, & horum effectus: & primam inquirere causam, ex qua omnia deriuantur bona, & nos dependemus, de instinctu & iure naturæ est: sic etiam est colere superiores: maximè autem causam primam. Quoniam verò isthanc Potentissimam, Sapientissimam, & Optimam eodem cultu, qui cæteris tribuitur, honorare, ignorantia impia foret: propterea peculiaris modus ipsius venerationi adhibendus est: & quoniam ab ipso omnia bona procedunt, res meliores, quas ab eo accipimus, à cunctis Nationibus eidem dedicatæ, oblatæque fuerunt. Nec gratiorem compererunt, quàm animalium frugúmque, ex quibus viuimus, oblationem. Significantes enim se se à Deo omnia recipere bona; Idcirco illi in signum eadem offerunt: quæ optimo iure postmodum in Sacerdotum Deo viuis animis seruientium, cedunt vsum.

D. Thom. 3. cont. Gen. cap. 119. *Non solum homo instinctu naturali cognoscit se obligatum colere Deũ sed etiam colere suo modo, idest per actus exteriores.*

At verò impia, stultáque cogitatio est, quòd Deus largiatur nobis gratias suas, & placetur, ignoscátque peccatis, propter exteriora tãtũ sacrificia nostra, nisi ad interiora ordinentur. *Num quid ait, mãducabo carnes Taurorũ &c.* & *Non qui dicunt, Domine, Domine, &c.* Neque enim homo magnanimus placatur donis, si intelligit se non amari à Donatore, vel non libenti animo ea dari; præsertim cum non indiget. Ergo sacrificium vtile est, quando exhibetur in signũ sacrificij

Actus exterior Religionis ordinatur ad actum interiorem, qui est per intellectum & voluntatem: propterea exteriora significãt intellectui, & afficiunt voluntatem: ex D. Thoma p. 2. q. 99. ar. 3. Psal. 49.

animi intrinsecùs: vnde Plato relegandum præcipit ex sua Reipub. Versiculum illum.

Matt. 7.
De Iusto dial. 3.

Munera crede mihi placant hominesque Deosque.

Quoniam verò certi sumus, nos à Deo nihil excellentius accipere, quàm animam: hanc offerendam illi censeo, & sacrificiis exterioribus protestandum; populúmque hoc sensu imbuendum.

Sacrificatio sui ipsius est potissimum sacrificium notum omnibus.

Quapropter palam fit sacrificium maius in Mundo non reperiri, seclusa reuelatione diuina, quàm cum homo sacrificat se ipsum, dum fit Religiosus, & cultui diuino se totum dedicat. Et licet Auerroes reputauerit hoc ociositatem, quoniam Reipublicæ nihil prodest; ipse aliam vitam agnoscere noluit, & irrisui habebat Christum, & Mahomettũ suum, & cunctas leges. Nec putabat, orationes nobis prodesse, neque proinde Eremitam orantem pro Repub. vtilem esse; nec exemplum patientiæ, & sanctitatis innoxiæ in eo agnoscebat, nobis vtile, vt honestè, & sine noxa viueremus, & in timore Dei. Sine quo profectò timore à Sapientibus, piísque, bene resolo, benéque roborato, nulla potest subsistere Resp. neque secundũ Macchiauellum. Omitto, quod sæpè Deus flagella vniuersalia non immittit propter paucorum sanctitatem. Omnes quoque Nationes huic assenserunt sententiæ, nec frustra, infert Seneca. *Deum quoque preces humanas exaudire, manifestæ nos experientiæ admonent.* Et quamquam ab æterno statuerit quæcunque facturus est, nihilominus etiam statuit faciendas preces, effectúsque suos per illas reuelandos patrandósque, veluti & frumentum dat multiplicatum, si tamen seminamus. Idcircò Hebræi Leuitas habuere, & Nazareos, & Pharisæos, aliósque Religiosos, diuino cultui addictos. Turcæ, Arabes, & Persæ, plures quoque ordines, qui se dicunt Religiosos, habent. Multóque plures sunt apud Indos Orientales; & Iaponenses habent plurimos, quos vocant Bongos. Christiani habent Clericos, & Monachos, & Fratres. Et vbique hæc gens diuino cultui mancipata, est suæ nationis pars sapientissima, & exempta tributis fiscalibus. *Filij enim Dei sunt*, qui vere Religiosi sunt: *ideóque liberi*, vt dixit Christus, quia mediatores inter Deum, & homines. Non veri autem apud Nationes sunt exempti, quoniam veri reputantur apud illos, Idem Arist. refert de antiquis Græcorum Sacerdotibus. Idem legimus de Romanis, & de Ægyptiis in Bibliis, & de Leuitis. Quin apud omnes aluntur decimis & stipendiis publicis, vel eleemosina: adeo præ cæteris hæc Reip. pars vtilissima existimatur, vel ex solo lumine naturæ. Si enim Sacerdotes non extarent, nulla prorsus Resp. subsisteret; quoniam non extaret Religionis doctrina, quæ est anima vniitiua propter diuinam vnitatem animorum omnium Ciuium, & consequenter corporum; & fortunarum. Nec populi obedirent legibus, neque Principibus, sublato Religionis metu. Neque Principes quod iustum est iudicarent.

Religiosi vbique exempti tributis, & præferuntur aliis de iure naturæ D.Tho. in 13.cap. ad Rom.

Religio est Anima Reip. non Princeps vt vult. Arist.

Tunc continuo erumperent Tyrannides, seditiones, schismata, crudelitates, excidia Regnorum, vt alibi ostendimus; ergo diuina res est Religio, non autem humana astutia, vt putant Macchiauellistæ. In Politicis.

Ergo primum sacrificium est animi, & ad hoc omnes obligamur. Secundum est nostri corporis, at non sine animo, quo Sacerdotes perpetuo sacrificati visuntur. Tertium est bonorum exteriorum, quæ offerimus. Et hoc est animalium aut frugum, aut supellectilium &c. At istorum nihil potest Deo placere nisi sit etiam signum interioris seruitutis. Triplex sacrificiū.

Posset cuipiam videri post sacrificium animi optimum esse sacrificium nostri corporis. Et reuerà sic est, sed non quando à nobis occiditur, vt mos est Mexicanis, Brasiliensibus, Peruinis, alijsque Barbaris. Imò & Romani, & Druides Galli, priscis temporibus huiusmodi sacrificio vsi sunt. Sed iste vsus profectò maledictus est, execrabilisque. Deus enim cum sit Pater noster, nostris malis non gaudet. Cum ergo malorum extremum sit interfectio, sacrificium illi acceptum esse non potest. Item ex hoc abusu inducuntur ad vescendum homines hominibus. Nec verò perniciosius quippiam reperitur, magisque naturæ aduersum, quàm carnem eiusdem speciei in propria specie manducare. Et quamuis Cati sæpe natos deuorent proprios, aliaque animalia carnes propriæ speciei, & vtiles sint, & lapidæ, vnde Diogenes existimauit non esse contra naturam manducare eos saltem, qui Bello, aut iustitia necantur: nihilominus hoc exemplum suadebit manducare quoscunque: & insidias in inuicem moliri multiplices in Tabernis, & Syluis; & corrumpere Iustitiam propter esum carnis, & pietatem, & humanitatem. Nec homo bestias imitari, sed rationem sequi debet. Existimandum est etiam quicquid nobis malum est exitiumque, displicere Deo, patri benigno, non crudeli: Cum præsertim videamus, Diabolos his delectari sacrificiis. Præcepit quidem Abrahæ sacrificare Isaac, quo nobis obedientiæ exemplum poneret. Sed deinde renuit impediuitque cædem. Quando autem decem de stirpe Saul vt placaretur ira sua ex peccatis Saulis; non quidem sacrificium fuit, nisi illo sensu Senecæ. *Victima nulla Ioui magis optima, quàm cædes Tyranni.* Christus quoque permisit se occidi propter peccata hominum, vtque exemplum præberet moriendi pro ratione; & quomodo moriendo ita vincimus. Obtulitque seipsum in sacrificium, sed non in virtute eorum, qui ipsum occiderunt, tanquam impii, non tanquam Sacerdotes; sed sui ipsius: qui tanquam Sacerdos seipsum obtulit Deo. Et hac ratione quicunque propter virtutem moritur, est Martyr, & sacrificium Deo suauissimum, dum non hac ambitione, & per se, sed resistendo Tyrannis propter virtutem, se morti offert in honoris Dei, ac rationis defensionem. Occurrit obiectioni.

IV. Posthæc respiciens ad sacrificia nationum Deo, facta, non inuenirem quid accuses, si creaturis non exhibent honorem Creatoris; sed ex effectibus manantibus tali ex cultu, & omni ex sacrificio, de illorum bonitate iudicium haberi potest.

Sacrificium animalium apud Iudæos quid.

Apud Hebræos inueni Prophetas, ac viros olim sapientissimos. qui cum Deo loquuti sunt, & miracula fecerunt insignia. Vnde non potest eorum cultus, nisi rationabilis æstimari, Deoque acceptus, Erat quidem seruitus Dei plena cæremoniis, lauacris, oblationibus ita vt penè impossibile videatur, quòd ad expiandas tot contaminationes, in quas incurritur secundum legem ipsorũ, ob peccata, & ob alias causas, possint tot animalia educari, præsertim à pauperibus. Præterea semper apud ipsos suspicio, & scrupulus vellicat mentem contra sycophantiam Sacerdotum: quòd peccata desiderarent, vt sacrificia multa in eorum veniant vsum: & palam est, quod Populus sæpe sæpius quacunque ex causa à lege illa recedebat. Et Sanctus Petrus existimauit eam intolerabile iugum. Cognoscitur quoque ad tempus lata. Nam abstinere à carne suilla, vtile erat populo illi leproso, recens è seruitute liberato: Et in Palæstina porcus non est salubris, sicut in Regionibus nostris: plurimæque aliæ ciborum abstinentiæ non prosunt apud nos, Vnde cognoscimus, Deum illam legem non ad perpetuum tempus tulisse, pro omnibus Nationibus: quandoquidem non omnibus, nec semper vtilis est. Vnde & extra Prouinciam, & templum Iudææ vetuit sacrificari. Ergo non est pro toto Mundo. Minus quoque decorum videretur semper sordere cibo & carnibus; & bestias tot in Ecclesia mactare. Deus autem condescendit, donec verus, & perfectus cultus reuelaretur. tunc enim ægre poterant vsum Aegyptiorum, & Gentium relinquere, vt Ierem. & S. Clem. docent, & de hoc inferius.

De Cultu exteriori Mahomettanorum defectus.

V. Mahomettana lex sacrificium non habet, nisi orationum. Sed hoc est argumentum impietatis; cum quia debetur Deo particularis culttus exteriùs in protestationem seruitutis; qui Solis conueniat Sacerdotibus, ad id consecratis: Tum quia à Daniele prophetatum est; quod Antichristus ablaturus erat sacrificium. Mahomettus autem est vnus ex eius magnis Præcursoribus. & Capitibus, vt in Prophetalibus docuimus, & inferiùs patebit. Oratio quidem communis est omnibus. Quid ergo opus est Sacerdotio, vbi nón est sacrificium? Nunquid qui in ministerio Regis sunt eandem seruitutem exhibent, quam plebicula omnis? Item ex hoc sequitur, quod Sæcularis Princeps sit maior Sacerdote, non faciente aliquid erga Deum, quod non faciat Princeps. Hoc autem est contra legem naturæ, & diuinam, & humanam, vt alibi docui. Sed Caluinus Mahomettanus est in hoc. Præterea hic cultus Mahometticus non peperit ho mines supernaturales, & diuinos, & miraculorum, & charismatum gloria decoratos, qui per prophetias certissimas, ecstasim, & miracula declarent,

se cum Deo in eiusmodi cultu communicare. Quin apud Turcas, neque literati reperiuntur. Omnis namque doctrina, & disputatio veritatis ostensiua; illis odiosa est.

Mauri autem sicut & Turcæ habent Religiosos, qui carnes sibi incidunt amore Mahometti; alii oculos ignito calybe sibi obcæcant postquam viderunt sepulchrum eius: Res profectò irrationalis; quæ Deo non prodest, Reipublicæ nocet. Et sanctones illi Ægyptii & Fezitæ, qui per multos scientiæ gradus transeuntes existimantur postea impeccabiles, & subagitant quascunque palam obuias mulieres, & ab omnibus propter hoc magis coluntur, & admirationi habentur: nonnè manifestè indicant Religionis illius turpitudinem, scelestam: & irrationalitatem stultiorem, quàm Bacchi olim cultus, imitantur? Facinora non dissimilia Iaponenses Bongi, & Indi Sanctones committunt.

Abstinentia à vino Mahomettica, licet Religiosis sit laudabilis, nil prodest toti Reipublicæ, nisi fortè militibus, ne ferant impedimenta, & quacunque sint re contenti. Ob hoc enim ipsum instituit eam Mahomettus. Et circumcidit suos, vt diuideret eos ab aliis Principibus, quibus rebellabant; vtque attraheret Hebræos Circumcisione & Christianos, Baptismo. Pluribus enim vtuntur lauacris, quæ ad munditiam non essent inutiles; sed ad diuinum cultum superstitiones sunt: faciuntque hominem in his ludicris, non autem in vero Baptismo Christi Sapientiæ Dei, qui Animam, & corpus abluit, confidere.

De Abstinentia à vino in Mahomettismo.

VI. De Americanis cum admiratione audiui, quòd confessione peccatorum vtebantur; plebs Principibus, Principes Regi, Rex Soli confitebantur, Sol autem Deo, vt putabant: & panem quasi Eucharistiæ manducabant, formantes Idolum ex sanguine, & pasta, & distribuentes, & communicantes in illo, quem vocabant nomine Dei sui, æmulantes de Diaboli magisterio Christianum ritum. Vnde quoniam non sunt ritus ex cognitione veri Dei, nec eius instinctu, vel lege instituti, & irrationabiles sunt: cum palam sit esse commenta Diaboli, simię Dei: siquidem sacrificabant Homines, colebant Dæmones, multaque Idola obscena valde: vescebantur carnibus humanis: Sacerdotes se lanceolis forabant in obsequium Tyranni Dæmonis: habebant auguria, vt olim Romani: & cum defunctis res cariores sepeliebant: quibus in alia vita vterentur, & sæpè seruos, & vxores viuos, qui mos etiam apud plures Indos, & Tartaros extat, & Dæmonis nutu faciebant omnia isthæc, aliaque: palam veniunt reprobandi.

De cultu Americanorum.

Plurimos variosque ritus diuersæ Nationes habent. Sed quia carent rationalitate de his alibi.

At vero Nationes cunctæ præsertim Hebræi, & Mahomettani irrident, improperantque Christianis idolatriam in Sacramanto Eu-

De sacrificio Christianorum.

si non appareat extrinseca mutatio in pane, vt piæ locus fidei, & communicationi relinquatur, credibile tamen est valdè, quòd intrinsecus fiat: si Christus est potentior humanis Regibus ad suos titulatos transformandos.

Item dixi: Conuenit hoc diuinæ benignitati; vt quia natus est, & mortuus est pro nobis, amans nobiscum manere, reliquerit se ipsum in Sacramento, vt nos magis vniremur in illo sibi, & inter nos communicando, & manducando idemmet corpus omnes simul: quandoquidem sumus omnes simul corpus vnum mysticum suæ Reipublicæ; & in suo corpore vero ab omnibus simul manducato, communicamus. Et quantò magis arcani huius altitudinem considero, tantò magis Deo dignam comperio. Porrò Resp. humanæ, quanto magis, vnitæ sunt, tanto magis referunt corpus vnum, conseruabile magis, secundum Platonem, & Telesium, & quemcunque Philosophum optimum. Ergo conuenit Christo suam efficere vnitissimam longe magis, quam describitur à Platone tota prorsus in communitate. Hoc autem vnum modo arcanum reperitur quod fiat interius vnitas præ ceteris maxima. (*Volo Pater vt omnes vnum sint in me*) ipse orando dixit. Pari modo qui coniurant in negotium egregium, vt fides, & amor inter eos copuletur, mutuo edunt bibuntque ex eadem mensa, & sanguinem interdum communem in eodem poculo bibunt, vt idem spiritus in cunctis communicetur, sicut Catilina cum suis coniuratis omnibus fecit. Igitur, quò Christiani fiant corpus vnum, cuius est vnus consensus, vnaque membrorum conspiratio, vt dixit magnus Hypocrates; magna sapientia fuit, sicut sciunt peritiores in naturali secreta sapientia, quam magiam vocant, talem inuenisse modum compaginandi, & vniendi, membra vnius Reipublicæ per corpus suum, sanguinemque vitalem hominis Dei; vnde nos deificat in eo, & vnit diuino amore in vnum spiritum Rationis diuinæ: aptiorem profectò, longe magis ad id faciendum, quàm per quamcumque, vel naturalem magiam.

Quarta ex requisita vnione reip.

Ioan. 17.

Cōfirmatio, ex magia naturali.

Qui duobus, amoris conciliandi gratia, rem eamdem plenam spiritu in cibum dat, aut res duas amore vnitas, sicuti Columbas duas masculum, & fæminam: quoniam nutrimentum mutat in se partim nutritum, vt vinum inebrians ostendit, & caro bouis, qui comedit rapas, olet rapas: saltem symbolum producit. Carni ergo Christi, Deo vnitæ, quæ mutat nos in se, vim mirabilem inesse faciendi nos omnes vnam rem; cum sit ipsa eadem vna in omnibus, affirmandum est pariter. Nosque verò vt plurimum id non magis plenè sentire in nobis, quoniam ea fide viua caremus, quæ nos facit vnum cum eo, cui confidimus. Qui in meretricibus confidit, fit animo meretricius; qui prorsus Philosophis se credit, fit animo philosophicus: qui ergo prorsus in Deo, fit

Confirmatio ab exēplo eiusdem Magiæ

Occurrit obiectioni.

5. Experimemento.

animo diuinus. Idcirco innumeri sancti homines, hoc Sacramentum sumentes, rapiuntur in ecstasim, vident mirabilia, absorbentur in gaudium, sunt Dei, ac proximi amatores. Nec carere possunt hoc Sacramento vlla die, vt S. Catharina Senensis, quæ plures menses hoc solo nutrita cibo perseuerauit. Et voluptate & ecstasi afficiebatur, quando sumebat Eucharistiam hanc; quando autem non dabatur, mœrebat & affligebatur. Ecce Christi veluti Magiam supernaturalem. Omitto hic miracula multa, quomodo sanguis & puer Iesus in eo sæpe comparuit: Et à perfidis laceratus manauit cruore, ad conuincendam perfidiam: non sui physicam passionem.

Recapitulatio responsionis ad argumentum.

Quapropter quando Ieremias irridet Deos ligneos, iure optimo id facit; quoniam ab hominibus fiebant ex eodem ligno, quo calefacti erant; illudque institutum erat humanum. At hoc est diuinum; & in virtute Dei peragitur mira transmutatio. Nec quia materia humana est, transmutatio à Christo promissa negari debet. Arca quidem etiam in veteri Testamento lignea erat, & quoniam Deo præcipiente facta est à Moyse, magna ab Hebræis, & ab ipso Ieremia obseruabatur reuerentia; Et quia Ozias ipsam tantummodo, & sine dolo, tetigit, percussus est ad mortem propter temeritatem, & Azotici in partibus posterioribus. Nec tamen erat in arca illa transmutatio intrinseca, vt in pane sacro, sed solum habitaculum Dei cum hominibus. Nec quia Turcæ derident nos, & Caluinistæ, & Hebræi, magni refert. Ipsi enim mysterium non pernoscunt, nec Christum esse sapientiam primam. At non irrideret Trismegistus, si viueret, neque Magi sapientissimi, scientiæ huius cultores. Tandem absque superna sapientia, & charitate viua, percipere hoc mysterium, & per experimentum saporis degustare, nemo sufficit.

De muscis & vermibus in Eucharistia quid.

Contumelia muscarum & vermium, & murium, potest de quacunque re sacra exprobrari. In omnibus enim Nationibus, & in Templis, & in Altaribus, & in Tabernaculo veteris Legis muscæ sordebant. Haud tamen id Deo, aut nobis, est ignominia. Deus profecto in omni re inexistit. Ergo nec mingere, nec excrementa emittere aliasque spurcitias licet, ne Deum offenderemus Id plane stultius est. Deus enim in rebus modo tam eminenti est, vt nihil ex illis contrahat labis. Inter res autem obscœnitas non extat, nec malum, nec immunditia, respectu Mundi, & Dei, sed solum respectu partium contrariarum. Quod nobis amatum est sordidumque, perplacet cani, & porco, & arboribus. Quod autem ipsis est immundum, nos manducamus. Zipetium colligitur ex testiculis sudantis animalis, museus quoque testiculus est Castoris, vt multis scribitur, frigus immundum videtur calori, non autem Telluri: Febricitanti aqua placet, quæ vinosis exosa est.

Porro Deus, qui est omnia entia eminenter, & causaliter, & vbique est, à nullo afficitur. Qui autem id non percipit, rudi, stultoque donatus est iudicio, qui omnia metitur proprio sensu crasso particulari, miseroque, non autem mensura entis & veri vniuersalis, & absoluti, quod Totum iucundum Toti est, vt in superioribus ostensum est sermonibus. Quapropter haud propterea, quòd bestiolæ contemnunt Eucharistiæ accidentia extrinseca; quæ etiam in vermes conuertuntur, materiæ vicem tenentes, aut comburuntur: Christus Deus pati quippiam existimandus est. Hoc autem faciunt bestiolæ, quoniam non cognoscunt illam rem, sicut nos, idcirco nec colunt eam reuerentia vlla. Omnis quippe natio eas reueretur res, in quibus religionem ponit: in quibus tamen aliæ nationes, & bestiæ, non credentes, aut nescientes, haud quaquam reuerentiam agnoscunt, aut Deitatem, quamuis Deus vbique sit & in rebus illis. Nec in Eucharistia est, vt in aliis rebus religio, in quibus non, sicut hic, ex instituto Dei, necessarium edente promissum effectum, sed iuxta operantis affectus, aut iuxta Dei nouum iudicium religionis actus effectum habent; propterea doctiores Theologi ex Ezechielis doctrina, & experimento declarant, Deum respondere interdum hominibus illis in rebus, in quibus inuocatur: nec respicere ad ignorantiam, vbi malitia non est, sed ad voluntatem pie credulam. Vbi sane nos ipsum credimus, ibi respondet nobis: vbi credunt alii, ibi respondet aliis, dum credulitas impia non sit. Sepe quoque impiis ipsis respondet, vt capiantur in malitia sua; vel, vt mutationem aliquam in Regnis humanis, veluti consueuit, ea faciat ratione, Ezech. 14.

Mirificenta amoris in Eucharistia.

Tandem dico, quòd alia Christianismi Dogmata irreprehensibilia, hoc quoque difficillimum mihi credibile faciunt. Et addo: quòd, cum natura dictet hominibus Deum sacrificiis colere, & omnia sacrificia nationum sint per se inepta ad placandum Deum: Deus enim nostris haud indiget: sed solum valeant ex vi fidei, ac deuotionis, quæ offeruntur, & tanquam signa protestantia nostram subiectionem Deo, eiusque iurisdictionem (loquor etiam de Hebraicis) volens Deus magnificare populum suum sacrificio ab aliis differenti, quod Deo per se ipsum esset acceptum, vt aliquid plene dignum se largiretur, non potuit, nec decuit eum aliud largiri, quàm se ipsum in Sacramento. Solum enim Deus acceptus est per se Deo, vt etiam inquit Plato. In hoc autem Sacramento inest diuinitas concomitanter cum substantia humanitatis. Ergo à quocunque offeratur, placet Deo, etiam à scelestis Sacerdotibus, non propter deuotionem, qua ipsi carent, sed propter essentiam ipsam huiusmodi sacrificii, quod prodest. Hanc mirificam dignitatem consideret, qui in animo pietatem

vilibus non contaminatam ratiunculis affectibusque, & cognitionem infinitæ misericordiæ, & prouidentiæ sollicitissimæ Domini Dei Patris erga suas creaturas, gestat, consideratque. Et quicunque verè amat.

Profectò cum personam quampiam reuera amamus, & ardemus nos illi euisceramus, & vellemus, si potis esset, sanguinem & animam, & nos ipsos penitus illi dare, præsertim in discessu (hoc recogitet, qui medullitus amauit vnquam) cur ergo Deus, qui longe nos in amando excellit, suis amatis non dederit creaturis seipsum, cum posset sanguinem, & corpus suum, quod à nobis accepit; sicut Amans ab amata rehausit imaginem, & verius & intimius essentiam sibi copulauit?

Cur irrisa Eucharistia miracula nō facit semper.

Hæc profectò euidenter mihi suadent credibilitatem veracitatis Eucharistiæ; Et non iniuria Caluinistis absconditam esse, nec miracula irridentibus & frangentibus per ludibrium hostiam sacram, exhiberi, quoniam generatio praua est, expers charitatis Dei, idcirco signum non dabitur ei, vt pereat in iniquitate sua. Sed sæpe vidimus sanctos, Deo caros, in virtute Eucharistiæ miracula fecisse, & eius dogmatis fidem, confirmasse. Quid enim patiatur Deus à Caluinistis? Non ne seipsos lædunt in blasphemia, vt in superioribus ostensum est, dum Deum blasphemant?

Quid persuasionis in Theologorum rationibus.

Rationes Theologorum, quod Christus sit in Hostia consecrata realiter per conuersionem alterius in ipsum, vel præsentialitatis multiplicationem: Quòd accidentia remaneant absque subiecto: Quòd substantia Christi insit ex vi consecrationis: corporalis verò figura, & alia accidentia ex concomitantia: Quod non frangatur corpus: sed signum, & accidens; aliæque similes rationes, sunt pulchræ sane ad persuadendum, & respondendum disputantibus: sed profectò ille, cui deest pia affectio, nunquam intelliget hoc mysterium. Cui autem inest, satis est audire, quòd Christus ibi insit realiter, & sacramentaliter per transubstantiationem: hoc est modo quodam vero, sed secreto, & substantiali quem capere non possumus nisi Deus illud nobis interiori operatione reuelet intrinsecus: Et quidem sic est. Ego per scientias perueni ad ipsum euidens credibilitatis ipsius quia est. Vltra progredi ratio humana non potest. Hic Macchiauellistas relinquo.

IX. Cùm verò è contra sacrificia cæterarum Nationum, solerter inspectauimus, ea partim impia, partim sordida, & spurca adipibus animalium inuenimus. Quæ quidem Deus populo olim suo ad tempus dedit, vt testatur Ieremias, & Ezechiel, *Dedi eis præcepta non bona; & pollui eos in muneribus eorum.* Quod quidem fecit, moribus eorum, in Ægypto sacrificiis huiusmodi assuetorum iuxtà ritum omnium gentium, condescendendo:

vtque detineret in his figuris vſque ad aduentum Chriſti, ait Clemens. Talia enim ſacrificia dedit, quæ per ſe peccatum non tollebant; nec Deum placabant, niſi ex deuotione & ſigno, & proteſtatione. Inſuper quaſi ſpecimen heluationis, & ingluuiei, & crudelitatis in Sacerdotibus præ ſe ferebant; ſicut dixit Pytagoras; qui cædes animalium in ſacrificio, & cibo vituperauit, vetuitque. Cato etiam miratur apud Ciceronem, cur Sacerdotes quando ſe mutuo contuebantur, non riderent. Interrogatuſque quamobrem; Reſpondit, quoniam nobis illudunt in Idolis ſuis, & ſacrificiis: comedunt, & helluantur, nobis applaudentibus. Itaque ridere quidem deberent (aiebat ille) quod apte nobis illo die illuſerint: ſicuti & Manticularij quando crumenâ alicui ſubripiunt, mutuò ſibi obuiam occurrentes, corrident. Diogenes quoque cernens, quòd Idolo fieret ſacrificium centum boum, quod vocabant hecatombam, ipſe quoque ſcandens ſuper altari, centum occidit pediculos, dicens, ſe quoque velle facere hecatombam. Cúmque obiurgaretur, reſpondebat, quòd veluti ditiores offerunt Diis Boues, & animalia grandia, ſic pauperes debent parua offerre, quæ habent. Nam ſi Dij boni ſunt, acceptaſſent eius hecatombam non minus æquo animo; quandoquidem non minus deuotus erat oblator. Deuotio autem valet in ſacrificiis. Dij enim non manducant. Nil ergo (vbi non interuenit diuinum præceptum, ſicut in lege veteri) mactare hoc, vel illud genus animalium, aut grande, aut paruum, intereſt. Ex quibus patet omnes ritus eſſe ludibriis ſubditos, excepto Chriſtiano, vbi intrinſecùs perpenduntur.

Religio colendi imagines Sanctorum vbique recipitur, præterquam à Turcis, & Caluiniſtis. Hebræi quoque hoſtes ſunt imaginum, eoquòd illuſionibus videantur beſtiarum, & ignis, & aquæ iniuriis ſubjacere: populúſque in eis idolatria contaminari poſſit. At nihilominus ego, vbi populus rationalis eſt, inuenio non dedecere ſecundum naturam ipſarum cultum. Nobis enim naturale eſt venerari imagines amaſiæ, & amicorum, & cupere has in ipſorum abſentia. Cum ergo Deus quoque factus ſit homo, quod non erat Moyſis temporib'; vtile, piúmque eſt imaginem colere, & Crucem, in qua repræſentatur Crucifixus. Nec quidem retinendæ ſunt modò tanquam Scripturâ ignarorum, & memoria omnium; hoc enim ſub ſenſu nemo eas neget; ſed vt adorentur in ſpiritu eleuato ad id, quod repræſentant; quoniam naturale eſt plus illud reuereri, quod plus repræſentat.

De Imaginum pia adoratione ex naturalibus argumentum.

Sanctos autem dignos eſſe adoratione duliæ, manifeſtum ex mutua inter viuentes obſeruantia, præſertim erga ſapientes, & pios, & Dominos. Rationabilis quoque credulitas eſt, quòd ipſi noſtras indigentias cognoſcant, cùm ex relatione Angelorum ad nos venientium, tùm ex viſione Dei, in quo cuncta relucent. Igitur ſi cha-

ritatem habent, opem ferunt, & orant pro nobis. Negare autem intercessionem naturalem, etiam inter nos, est beatorum charitati derogare. Haud tamen Dei adoratio, & sacrificium illis debetur: Id enim esset idolatria. Quod autem Deus velit honorari in suis amicis, per quos miracula operatur, & diuinas actiones, digna fides est, probataque.

Signum quoque charitatis ingentis est, quando quis pro alio pœnam suscipit; & in Romano exercitu hic mos colebatur; & in Schola Grammaticorum, alter pro altero discipulo plagas in manibus excipiunt. Ergo communicatio meritorum, & satisfactionum pia est, secundum veram charitatem. Sed hic non est locus eius.

De Indulgentiis congruentia.

Satis ergò est ex naturæ decretis agnouisse naturalis Religionis veritatem; & supernaturalis credibilitatem, effectúsque eius mirabiles; quibus pij transhumanantur credentes.

PROPONITVR EXAMEN *de persona Christi, aliorúmque Legislatorum Nationum cæterarum: & inquirendas esse notas: quibus, quem Deus miserit, quem Diabolus, quem ratio, aut astutia propria, pernoscatur.*

CAP. XIII.

Vide primum lib. nostræ Metaphys.

EVS solus, semperque verax est. Ergò solus dignus est fide indubitata. Omnis autem homo mendax, vel ex ignorantia, vel malitia, vel fragilitate.

Triplex mentiendi modus. Primus, ex fragilitate.

Qui mentitur per iocum, aut metum, aut consuetudinem vrbanitatis Aulicæ, inter fragiles mendaces numeratur. Adeò conualuit hoc genus mentiendi, quòd venustas, & humanitas nostro sæculo apparet. Nam pro ly, Tu, dicunt, Voi, e Vossignoria.

Secundus, ex ignorantia.

Qui veritatem ignorant, eámque enunciant, ac si scirent: aut qui putant falsum esse verum: in Scholis humanis reperiuntur innumeri.

Mendacium ex malitia pessimum est; quod propter lucrum, &

honorem, aut diuitias, aut alterius exitium, aut, vt regnet quis per violentiam, & per sophisma, vsurpatur. Mundum corrumpit. Mendacium Legislatorum, & Doctorum, & Principum, perniciosius est quoniam multos in perditionem trahit.

Tertius, ex malitia

Nemo igitur fide dignus est, nisi sit bonus; potens, vel animo; & sapiens. Propterea ergo naturale est nobis credere Patribus, & amicis, quoniam credimus eos esse bonos, saltem erga nos; nec proinde nos decipere velle. At si in eis ignorantiam cernimus, fidem non præstamus in eo, quòd ignorant; idcircò Medicis ægrotantes credimus, magis quàm Patribus; & Nautis magis in nauigatione; & Philosophis in philosophando. Insuper plus fidei præstamus Diogeni, absque metu veritatem proferenti, quam Aristippo, dum Dionysio mentienti adulatur. Nullam quoque Poëtis adulatoribus, formidolosisque, aut Theologis, venundatis sub timorem, & lucri cupiditatem, aliisuè talibus, credulitatem adhibemus.

Tria requiruntur ad veritatem fide dignam.

I. Hoc considerantes homines, lingua, calamoque potentes, vt compararent sibi fidem conati sunt fieri boni, & sapientes, & liberi, aut saltem tales apparere. At nec postmodum eo deuenire possunt, vt indubitata fide digni appareant. Neque enim homo homini in secreto animæ suæ subditur, licet foris subdi apparet, quoniam vt Poëta inquit,

Vnde fidem acquirunt sibi homines.

Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

II. Et dixi. Ergo solus Deus est per se magister hominum certissimus, quoniam non habet, quem timeat, nec cui adulctur; nec quid cupiat: vnde veritatem corrumpat. Dein sapientissimus est, vt nullo possit eam ignorare pacto. Est demum optimus, & amorosissimus, expers ambitionis, fallaciæ, indigentiæ, fraudulentiæ, quæ à veritate ipsum distrahant. Ipse solus est Pater noster. Nostri enim Patres facere homines nesciunt, sed ad actum generationis amore; qui Dei est calcar, adiguntur, quod agendum est, ignorantes, & quo pacto formetur infans in vtero, sicut nec calamus scit, quid ego per ipsum scribo. Deus solus est insuper integrè hominum Dominus, Auctor vitæ, & mortis. Et sicuti Pastor superioris speciei; Grex verò inferioris est. Sic Deus Pastor: nos autem greges; Principes verò nostri, quasi Tauri, & Arietes: quorum collis Deus campanulam appendit; ad cuius sonum regitur grex. Sunt ergò loco Dei: nec punire possunt, nisi secundum regulam, à Principe Deo præscriptam: qui vnus est nostri Dominorúmque Dominus. Hæc regula est ipsa lex naturalis, vnde positiua deriuatur. A Philosophis autem vtraque nobis ostenditur, & à Legislatoribus imponitur; Eatenus fide dignis, quatenus sapientes rerum, amantes nostri, & liberi passionibus sunt, hoc est, Deo persimiles.

Solus Deus per se magister indubitata fide dignus, quoniam Potentissimus, Sapientissimus, & Optimus.

Deus solus Pater Dominus.

III. Et vidi, quod quicunque doctrinam religiosam, & legem, tulerunt hominibus, missi sunt, aut à Deo visibiliter illis compare-

Qui nouam legem prædicant aut mittuntur a Deo, aut à naturali ratione aut ab Astutia, aut à Diabolo.

te; quippe qui nobis est inaccessibilis, multóque magis plebibus; propterea que aliquos ad hoc munus auctorizat, cum sit prouidus, amorosúsque Dominus. Aut à Ratione naturali: Aut ab Astutia propria; aut à Diabolo.

Examen missorum à ratione.

Qui ratione moti ad hoc munus surrexerunt, laude quidem digni sunt. At quia errare potuerunt, fide indubitata haud iidem digni sunt. In horum numero vidi Philosophos multos, vt Platonem, Socratem, Senecam, Dantem, Telesium: qui ingenuè confessi sunt quicquid ignorabant, atque sciebant. Inter Legislatores vidi Draconem, Solonem, Lygurgum, Charondam, Phoroneum, aliósque qui leges suas, & doctrinas, sine sanguine, & miraculis, & sine prophetia in sola Ratione fundauere. Hi sapienter loquuntur, & student facere homines bonos non autem sibi honores, & diuitias comparare.

Examen missorum ab astutia.

Qui autem ab Astutia, vel à Diabolo missi sunt, conueniunt. Inter Philosophos, vidi Protagoram, Gorgiam, Aristotelem, Epicurum, Hippiam, Homerum. Arrium, Caluinum, Lutherum, & consimiles; qui vt lucrarentur honores vanos, ac diuitias, & maioribus incommodarent, scripserunt: & loquuti sunt de rebus, quas ignorabant. Religionem ludibrio exposuerunt; & quicquid ipsi nescierunt, falsitatem, & vanitatem esse existimarunt: Quin & fraudulentiam, persimilem vafritiei ipsorum. Inter Legislatores, plurimos astutos inuenio, qui aut ex ambitione propria, aut quia existimarunt, acta aliorum Legislatorum ex astutia manasse, & simulationes prudentum esse miracula, quo Populos in officio detinerent, deceptione quadam amorosa, aut perniciosa, finxerunt & ipsi sese à Deo missos esse, & miracula falsa fecerunt, & legem dederunt. Ita sentit Varro de cunctis Legislatoribus, & Prophetis. Auerroes quoque, & Aristoteles putant, Legislatores omnes esse simulatores vafros, & prudentes propter sui vtilitatem, aut populorum excitos. Hanc sententiam mordicus tuetur Macchiauellus; & liber de Tribus Impostoribus impiissimus fouet. Ego autem in horum numero conscribere consueui Minoem, Numam Pompilium, Pythagoram, Zamolxim, Romulum. At de Mahometto, & Cingho opinor, quòd ab astutia propria, & à Diabolo decepti, ac proinde deceptores euaserunt. Pari modo multos sectarum Auctores in Nationibus. Nam ex Vafritie docere sortiti apparent. Siquidē Minos duodecim annis in antro commoratus, fingebat se cum Ioue loqui, cuius quoque filium se fecit, ibique leges scribebat, ferebatque ipsas ad Populum per Radamantum carissimum, qui negotio inseruiebat. Porrò inueni, omnes fere homines, lingua, virtutéque potentes in magnis temporum articulis sectarum Auctores consueuisse fingere sese esse Deos, vel Deorum filios astu quodam diabolico ad obscurandam veritatem illam, quæ expectabatur in toto Mundo. Sic Æneas filius Meretricis,

Meretricis, aut Ancillæ Patris sui, fingitur filius, Deæ Veneris: quoniam caput est sæculi. Romulus verò Vestalis Virginis filius, & Sacerdotis, fingitur filius Martis, vt sub magnis auspiciis Romam fundaret. Bacchus, & Hercules adulterino natus concubitu, Iouis proles habetur. Alexander Magnus, quò spontè Populi subderentur, fingitur filius Dei Ammonis. Cyrus verò Commissarius Dei; licet iste prophetiam habuerit Isaiæ, & ille Danielis; sed sibi ignotas. Nabucodonosor Deus prædicari voluit vbicũque Olofernes Imperium suum extenderet. Idem conijcere possumus de Belo, de Mercurio, de Osiri, & de similibus Deis antiquis, fictis à se, aut mox ab opinione vulgi decepti. Idem hodie studet adipisci nomen Diuinitatis Faxiba Iaponensium Monarcha.

Ex his plurimi miranda fecere, quæ Populo discernere nescienti visa sunt miracula; & post mortem curauerunt sua cadauera occultari, quò crederentur in Cælum translati esse. Et horum collatio videri facit Macchiauellistis, & Peripateticis, Christum, & Moysem esse pariter simulatores. Alter enim se filium Dei fecit. Alter Nuncium Dei; & corpora eorum post mortem non compauere, sicut nec corpus Æneæ, nec Romuli: quod Liuius refert hac de causa à Senatoribus absconditum fuisse; vt crederetur translatum in Cælum, sicut Æneas, quem vocant Deum Indigetem. Idem fecit Periander, vnus de septem Sapientibus. Numa Pompilius intra quoddam nemus sacrum cælabatur, vbi fingebat se loqui cum Dea Ægeria, & cum Superis, de hinc leges Romanis ferebat. Pythagoras duobus annis sub fossa latuit; deinde dixit, se ab Inferis redire; narrauitque præmia, & pœnas futuri Sæculi, magnumque metum Populis indidit. Et indicauit eis quidquid fecissent in duobus illis annis; quoniam eius mater, vel vxor, negotiorum tantorum conscia, sibi illa indicauerat. Sic leges Crotoniatis tulit in Calabria; sed mirabilia alia de illo non legimus; nisi naturalia, & doctrinam admirabilem.

De Pythagora Legislatore.

De Zamolxi.

Zamolxis eius Discipulus fuit, Scythis leges dedit in quodam antro, simulans cum Diis ibidem loqui.

De Epimenide.

Epimenides Cretensis, quinquaginta annis dormiuit, vel finxit se dormiuisse, fortè, vt quid miri hac ratione perficeret, & quidem summam venerationem sibi comparauit.

De Mahometto.

Mahomettus etiam in antro ad Montes Arabiæ philosophabatur cum Diabolo, & scripsit alterius manu, & foras emisit scripta illa, ex quibus compositus est Alcoranus sub Rege Moauia, ex successoribus suis quinto. Finxit quòd illa præcepta ab Angelo Gabriele accepisset; & quòd in pluribus vicibus de Cælo descendissent. A Sergio Monacho, & à duobus Hebræis, cum quibus disputare ipse in suo libro introducitur, adiutus, fidem comparauit sibi exulum, &

latronum, & seruorum: atque cum eis cæpit rebellionem exercere. Morbo sacro laborabat, ac fingebat spiritu Dei tunc rapi, præsertim apud vxorem ditissimam, quæ hera sibi fuerat: & deinde per mulieres inualuit fama. Hic morbus solet magni ingenij homines vexare, vt testatur Arist. in problem. de Socrate, Callimacho, & Hercule; quibus Scotus Theologus addi potest.

Sect. 30.

De Cingho.

Cinghus finxit se filium Solis; & signa mirabilia fecit Tartaris. Transire visus est Mare Caspium sicco pede, sicut Moyses Erithreũ verè transiuit cum Populo suo legésque tulit hac ratione.

De cæteris Legislatoribus Nationum parua apud nos extat notitia: sed omnes aut per astutiam, aut per naturam, aut à Diabolo missi, facinora grandia sunt aggressi. Hoc autem ex sequentibus agnosces.

De Christo, Mose, Prophetis, & Apostolis.

VI. A Deo missos inueni Christum, & Moysem, omnésque Prophetas Hebræos. Qui tamen videntur Peripateticis, & Macchiauellistis, pari astu simulasse. Opinantur, Moysem moratum esse super montem ad sculpendas tabulas lapideas, & comedisse, & simulasse xxxx. dierum ieiunium, & colloquium Dei, & sculpturam digito illius; & à Iosue admonitum fuisse, quòd vitulum aureum adorassent; omniaque alia, quæ dicit à Deo didicisse. Gloriatur, se vicisse Magos in Ægypto miraculis: quod nulla testatur Scriptura præter suam. Alij dicunt, vt Cornel. Tacitus, & Iustinus abbreuiator Trogi, inuenisse Moysem aquam, quam de lapide eduxisse fingit, ductu Asinorum syluestrium euntium ad bibendum; Ideóque Iudæos colere Asinos. Et Zachariam, quidam dicunt, obmutuisse, quoniam vidit Deum Asininum intra Sancta Sanctorum, & reuelauit cæteris. Item pharmaco naturali aquam dulcem reddidisse. Et mare rubrum transiuisse in refluxu, quando descendit: Pharaonem verò in fluxu, quando intumescit; ideóque hunc necatum. Licet Iustinus dicat ex fluuiorum illuuione, mox succedente ex pluuiis. Item finxisse, se Deum habere ductorem: dum ipse mitteret quendam in nocte cum tæda, & facibus ignitis, quocunque iturus erat; in die verò cum eisdem ignibus, sed non apparentibus, nisi per fumum ob Solis præsentiam: & Aaron, & Iosue, & Vr, & Mariam, conscios fuisse, adiutores in tanto negotio. Eos verò qui id agnoscebant, & murmurabant, interfectos esse, vt Chore, Dathan, &c. & cadauer suum cælandum curasse, sic etiam Aaronis, vt cultum diuinum sibi exhiberent. Plinius verò putat, Moysem sapientissimum Magorum fuisse, & per Magiam omnia miracula fecisse. Quintilianus verò, astutum, & impium.

Pseudopoliticorum argumenta contra Mosen.

Quid fingunt contra Christum.

VII. Nec abstinent à Dicteriis contra Christum, alij dicentes per Magiam miracula fecisse & se vidisse librum Christi de Ma-

gia missum ad Petrum, & Paulum, vt Augustinus testatur. Alij finxisse ex condicto miraculum cum Lazaro & aliis; & in Ægypto didicisse scientias, quando aufugit; & ab Astrologis genus mortis suæ, & adorationem. Idcircò libenter ad mortem petrexisse; ac procurasse, vt cadauer de supulchro subriperetur post mortem; nec verè cuipiam comparuisse. Nam resuscitatus comparuisset in platea publica, vt plures animas lucrifaceret; & fidem fortius plantaret, & Pharisæos, aliósque calumniatores confutaret.

Resp. in genere.

Equidem omnes argutias suspiciones, contradictiones perscrutatus sum, examinaui, & consideraui. Res enim tanti momenti vtiliter tractatur in præsenti sæculo tenebricoso, vbi boni, & mali, Philosophi, ac Sophistæ, Sancti, & Hipocrytæ, legislatores diuini, & humani, & diabolici, omnes videntur impiis indoctis vnicolores. Et longè plures dubitationes, & quæstiones commoui super Euangelio, & super sacris Bibliis. Ac postquam supradictis experimentis certior effectus sum extare Diabolos, & Angelos, & vidi errores horrendos Aristotelis, & Politicorum recentiorum in physicis, & moralibus, ritè intellexi, longe magis potuisse eos errare in Doctrinis sacris, quas maximè refert nosse: difficileque introspectantur.

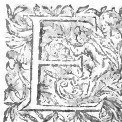
Errores Aristotelis, & Philosophorum in Philosophia, indicant ipsos magis errasse in Theologia, quam impugnant.

Impresentiarum de his disputandum non est, quia à Diabolo missi sunt. Hæc enim turba impia non credit esse Diabolos. Nam subitò sequitur, quòd, si Diabolus mittit Legislatores, mittat etiam Angelus, & Deus suos Nuncios, & Legislatores, & Prophetas. Isti autem omnia huiusmodi astutiæ tribuunt humanæ, regnandi cupiditati, adeò quòd & Sauonarolam ob idipsum simulasse colloquium Dei, docet Macchiauellus. Ergo ad examen necessarium accedamus.

EX CERTISSIMIS NOTIS Examen particulare pressius, ac rigidius, veritatis Prædicantium noua in quocunque Sæculo dogmata; & confirmatio testimoniorum Apostolicæ doctrinæ, ad quamlibet inuictæ probationem.

CAP. XIV.

Solus Christus per se omni suspicione vacat; at alij non prorsus, nisi per ipsum.

ORVM profectò, qui sese à Deo missos asseruerunt, neminem suspectione vacuam prorsus, excepto Iesu, & per Iesum inuenio. A quo etiam nisi de Moysis doctrina certus factus essem; dubitationes, & quæstiones plurimas animo volutarem; quas non tam facilè soluerem. At quidem examinata signis, & contestationibus collata suis, post longam disputationem, & experimenta, hæc quoque diuina reperitur; nec Magiam esse naturalem, per quam Mosen vicisse Ægyptios Magos affirmat ineptè Plinius, cuiusmodi etiam Magiam Cypriam, qua Apost. Paulus diuinitùs Elymam magum cæcitate percussit, multáque signa coram Sergio Proconsule effecit, ineptiùs suspicatur.

Plin. lib. 27.

II. Cuicunque à Deo misso diploma habere conuenit, quod quilibet suo dat Rex oratori, legatóque. Diploma Dei diuinis est literis scriptum, & demonstrationibus non naturalibus, sicut eorum quia natura mittuntur, sed supra naturalibus. Hæc autem miracula sunt, & operationes supra naturam.

Notæ vnde dignoscuntur qui à Deo mittuntur.

Dehinc intrepiditas ad omnem aduersitatem, & contemptus mortis pro obedientia tui Dei, dum certus es, te ab illo missum, qui ostendit tibi posse se dare vitam, & gloriam æternam pro temporali; veluti tu cæteris prædicas ex ore Dei. Vtque ostendas, te non motum cupiditate bonorum huius Mundi, valdè prodest sigillo sparsi sanguinis diploma firmetur. Qui autem sanguinem spargit miraculis carens, quamuis ore tenus mandata habeat cum verax esset, videtur tamen venire absque patentibus literis, seu diplomate. Nam & hoc opponi illi potest, quòd etiam Hæretici multi

Prima nota.

mori optant pro sua hæresi, quoniam decepti sunt, ac moriuntur, sicut cæteri malefactores, Deo non confirmante signis doctrinam eorum. Si autem miracula habes absque proprii sanguinis effusione; diploma quidem habes, sed non tam benè sigillatum, ideoque dubium de te remanet apud gentes; quibus non persuadetur, te vafrum, diabolicumque non esse.

III. Si verò vtrumque testimonium prædictorum habes, ac præterea addis contestationem Prophetarum, qui tuum aduentum prænunciarunt, fides augetur tibi apud omnes.

IV. Item, si quæ tu annuncias, & prophetizas, euentus comprobat, longè magis.

V. Item, si Gens alia, tuam amplexa doctrinam, eadem facit in miraculis, sanguine, & prophetia; palam fit quod cùm tam plures nequeant esse conscii, & complices eiusdem vafritiei, ac doli, quin detegatur, nec propriæ morti consentire stabiliendi alieni gratia doli, verax sit ipsorum Magister, & Auctor.

VI. Item si probitas vitę, & certitudo, & constantia in dicenda veritate, simulationibus mundanisque respectibus sublatis, & notitia rerum diuinarum concomitantur; nullatenus dubitandum est de illo, qui talem seminauit doctrinam; sed credendum est, Deum esse cum illo.

VII. Si temporis quoque diuturnitas confirmat Rem, nullus remanet dubitandi locus ipsi quoque Macchiauello, si vel modicum considerare velit.

Porrò in Christo & Apostolis eius inueni omnia isthæc indicia, & testimonia, & contestationes, collationes, & signa, amplissimè constare. Ipse quidem ea ostendit in se, & dedit etiam suis discipulis, & discipulorum discipulis promittit. *Signa* (inquiens) *eos, qui crediderint hæc sequentur. In nomine meo Dæmonia eiicient: Linguis loquentur nouis: serpentes tollent, & si mortiferum biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt, &c.* At Paulus eius Apostolus ait. *Signa autem Apostolatus nostri edita sunt apud vos in multa patientia: in signis, & prodigiis, & virtutibus, &c.* Et Iesus. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c.* Et alibi. *Confidite, Ego vici Mundum, &c. Oportet filium hominis pati, &c. Occident eum & tertia die resurget, &c. Ecce mitto vos, sicut oues in medio Luporum, &c. Tradent vos in conciliis, &c. Flagellabunt vos, &c. Nolite cogitare quid loquamini, &c. Spiritus Patris vestri loquitur in vobis, &c.* At verò cæteris Legislatoribus inueni ex prædictis indiciis, & testimoniis deesse quàm multa. Nam & Moysi, & Prophetis non omnia insunt.

Propositio vniuersalis, quòd omnes istæ notæ Christo conueniunt.

1 Cor. 11.
Mat. 10.
Ioan. 16
Luc. 18.
Mar. 10

Moyses primus martyrio sanguinis sui (quamuis adhoc promptus) non confirmauit fidem, quàm prædicauit. Et in locis, ad quos eius plantandi gratia migrauit, bellum inuexit aliis: expulit eos de

propriis sedibus, armauit gentem suam materialibus armis, fortificauit posteros doctrina, & armis. Prophetas ante se non habet, qui ipsum præconizauerint, nisi quos ipsemet allegat, nobis, & Mundo ignotos.

At miracula sua, & proheti æ, euentu, comprobatæ : & successio, & Discipuli miracula facientes, & sanguinem effundentes, & prophetantes; & tandem Christi testimonium, dat Moysi firmam auctoritatem.

Qui desunt Mahometto.

Mahomettus testimonium habet nullum, nisi victorias diuturnas armorum plurimas; quod commune est Cingæo, & Alexandro Magno, & Cæsari, & Tamerlano, & omnibus strenuis Ducibus, licet scelestis. At martyrium non habet in se, neque in suis. Mendacia habet horribilia, deprauat Biblia sacra, & Euangelium, & cunctas historias. Non est qui prædixerit aduentum eius, nisi quatenus Pseudoprophetæ, & Antichristi, vt infra videbimus. Fundauit, vt ipsemet fatetur doctrinam suam in armis, & sine miraculis. Fingit tamen quædam, & vult per vim sibi fidem præstari; quod videlicet refecerit Lunam : loquebatur cum animalibus, quæ dicebant velle fieri Mahomettana. At nusquam resuscitauit defunctos, neque curauit ægrotos, &c. Successores eius potentes in armis fuere, vt Alle, Otam, Otomar Abubacher qui diuersas sectas fecerunt: & se mutuo trucidarunt. Sic eorum mox Califfi, & Sultani, qui Imperium Romanum debile inuenientes, afflixerunt. Et palam videntur ipsorum quilibet acquirendæ gratia tyranidis, prædicasse, non autem cupiditate Regni Cælestis, nec moriendi pro eius defensione, nisi eum in modum, quo omnes milites, etiam mercenarii, & alienę fidei, & religionis. Quin mutuis præliis sese persecuti sunt, dominandi ambitione; & alius alium occidit, ostentantes re vera ipsis non affuisse charitatem Apostolorum; quibus mutuatam feruens, sublimisque fuit, quàm contemptus diuitiarum, & honorum, & vitæ, & dignitatis humanæ; sed affuisse diabolicam ambitionem ab ipsorum capite haustam. Nam qualis Magister, talis Discipulus.

De notis Romuli, & consimilium,

Romulus armis legem suam fundauit, & cæde fratris, sicut mos quoque Turcarum est. Non habet Prophetas ante, nec post se. Pompilius verò iam, acquisito Imperio, tutatus est legem, & religionem, & doctrina quidem humana non roborata miraculis. Sic & Minos, quoniam Rex erat Cretensium. Trismegistus quoque Rex, & Sacerdos Ægyptiorum.

De notis Iouis, Beli priscis adorati.

Belus Iuppiter caput fuit Monarchiæ Assyriorum successor Nembrot, qui primus dominari per violentiam in Mundum introduxit. Ninus autem filius propter gloriam suam, & amorem, quo patrem prosequebatur, adorationē eius armis stabiliuit, vt Nabucodonosor, & Iulius, & Augustus Cæsares. Idem de cæteris inuenio Legislatoribus, sanguine, & miraculis, carentibus.

De Pythagoræ nogatis, & conimilium.

Pythagoras quidem rationem naturalem defendens, effudit sanguinem, à Tyranno interfectus, & miracula non habet, aliaque prædicta testimonia. Nec pro lege sua mortuus est, sed Tyranni communis violentia. Credo etiam, Philosophos nonnullos pro defensione dogmatum legis naturalis interfectos fuisse, vt Anaxagoram, & Socratem, & alios, quos S. Iustinus sæpè nominat præsertim in 2. Apol. Qui in quantum ad hanc partem digni sunt, vt Iustinus, & Hier. aiunt, qui numerentur in Christi asseclis, saltem quatenus auctor est naturæ. At miraculis caruerunt, alijsque indicijs, quibus prædicarent se missos à Deo; nec id affirmarunt, ne mentirentur: sed illis satis fuit defendisse Rationem, quæ lumen est primæ Rationis, seù Verbi Dei. Sicque, vt aiunt, finxit, Pythagoras mirifica, condonandum illi est ex parte, nam ignorabat plurimum de tractatione Dei cum hominibus; opinatusque est, deceptionem amorosam in beneficium decepti eorum, non esse peccatum: sicut cum Medicus porrigens Absinthium puero ægrotanti, dicit esse dulcem. Id confirmat Plato, asseclæ eius, & Origenes; in quam doctrinam D. Hieronymus in epist. vbi inuchitur in August. & Patres Græci, minus seueri sunt; quoad mendacium officiosum. Ast in re tanta nescio, qui defendi potest, quòd non sit quoque perniciosum; veluti id defendit Varro, à D. Augustino iure correctus.

Denotis in Christo potentissimus ad probandum, quod sit à Deo.

I. Tunc è contra ad me dixi. Quis considerans Christum panis quotidiani indigentem, natum in stabulo, filium Fabri, humiliter educatum sine literis in arte paterna, tantum aggredi, quòd se filium Dei affirmet, nec fundare in doctrina Philosophorum, neque in diuitiis, neque in armis prædicationem suam, proculdubio, si non erat quod dicebat, audacissimam, cunctisque moralibus iudicandam impossibilem, quòd sit Deus verus, Creator, & Gubernator omnium, ille mendicus homo: sed in miraculis, tot euidentibus Mundo in promptu, & vbique, nullo præuio artificio, aut consultatione, & in propalando veritatem in faciem: contra Principes, & quoscunque violatores veritatis, & iustitiæ; & mori tam constanter pro illa cælesti legatione, & bono nuncio, quod attulit Mundo, de Regno Dei, & perseuerantem vsque ad mortem in assertione diuinitatis suæ, & veritatis, & spei, cum prædictione eorum, quæ facturus erat post mortem, & suis ventura: Qua ratione, quæso, poterit, (dicebam) quis suspicari fraudem, aut sui deceptionem in homine isto?

Prima Ratio vniuersaliter pro Christo.

Quod Christus non fuit deceptus, nec deceptor.

II. At si ipse deceptus erat, persuasum habens per insanam imaginationem propriam, aut per aliorum sermonem, se esse filium Dei (nam & plurimi ipsum furiosum reputarunt etiam consanguinei, nedum Herodes, eiusque consimiles, vt S. Mar. testatur) & tanquam deceptus, & furens illam stultitiam prædicabat (sicuti & multos vidi furiosos sese Deos, ac Reges iactanter reputare) profectò tot miracula illi non affuissent. Nec potes credere, quòd ipse miracula per

vafriciem finxerit, nam si erat (vt ais) in ipso deceptus, non poterat esse deceptor, & fictor. Nec Deus, qui Mundum regit, & in re qua uis exigua mirabilem ostendit prouidentiam, concurrisset tot miraculis, ad eiusmodi stultitiæ vanissimæ confirmationem.

Non ex Apostolorũ testamento

III. Item Apostoli, qui erant synceri, probi, idiotæ, inepti ad moliendas fraudes, & deceptiones, sed potius apti decipi, quàm decipere, non consensissent, neque mori voluissent pro defensione technarum, & fallaciarum Christi contra Principes, & Sacerdotes, & (vt videbatur illis) contra leges patrias diuinasque.

In 4 de sensu rerum.

IV. Si autem omnes vnà cum Christo decepti erant, non potuissent deinde per se, absente, vel mortuo Iesu Christo, tot miracula facere, & conuincere Gentes, & Mundum totum patientia, & doctrina cæleсti, signisque admirandis. Nec enim venenum Apulæ Araneæ mortua ipsa, in morsu perseuerat, vt diximus de magia loquentes; quanto minus ista totius Mundi commotio in solo verbo?

Ex cõmunicatione potestatis.

V. Item quomodo poterat Iesus, cum esset furiosus, præbere illis potestatem contra spiritus malignos, & sanandi infirmitates, calcandi serpentes, & venena expellendi, vt testantur Matt. & Luc. & Marc. quòd miserit eos prędicare Euangelium Regni, absque pecunia, & calceis, & sine veste duplici; & dedit eis potestatem iam dictam. Quod ipsi impigrè fecerunt, & reuersi sunt exultantes, quòd tot miracula fecissent in nomine Iesu. Qui respondit. *Nolite lætari in hoc*, videlicet, quòd miracula fecistis, & Dæmonia vicistis, &c. *Sed quia nomina vestra scripta sunt in Cælis*, Quibus in verbis ostendit mirificum spiritum humilitatis diuinæ, & quandam certitudinem veritatis suæ in Cælo haustæ. Quomo so (unquam) poterat ista deceptus polliceri, & largiri, aut deceptor, cum videas idem effecisse realiter suos, & contigisse benè credentibus, vt & quę prædixit?

Mat 10.
Luc. 6. & 10.
Mar. 3.
Luc. 10.

In Apostolorum simplicitate, & doctrinæ luce.

VI. Si verò dicas, Apostolos idiotas etiam deceptos pariter fuisse: ac stellas eorum fauisse cæptis. Tunc obiicio Lucam, qui manducabat, & bibebat cum Christo, & erat vnus de lxxij. Discipulis, Doctus in Philosophia, Poëtica, Rhetorica, Medicina, in lingua Græca, & Hebraica, & Pictura: nec dignus fuit numero xij ascribi: & Barnabam, qui fuit doctus in Lege.

VII. At & Paulus doctissimus in vtraque lingua, & Poetis, & Philosophis, & in lege Hebraica; persequutor fæuissimus Christianorum, quomodo decipi poterat? quibus præstigiis, & vbi, & quando? Ipse nimirum testis est, qui ait; *Signa autem Apostolatus nostri facta sunt apud vos in multa patientia in signis, & portentis.* Ecce diploma eius, quo demonstrat se legatum fuisse Iesu Dei sui. Et hoc post mortem eius; vide Hæretici, & Gentiles falsò scripserunt, Christum misisse librum magicum ad Petrum, & Paulum: ignari etiam historiæ,

historiæ, ne dum mysterii.

VIII. Adde tot doctissimos Principes Hebræos, vt Gamalielem, Nicodemum, Iosephum, Symonem, Lazarum, Stephanum, aliosque sæculi illius; qui Iesu crediderunt; &, quod mirabilius est, ipsis Apostolis Hebræi, & Romani proceres fidem præstiterunt, vt Sergius Proconsul Romanus, Theophilus Præses Antiochiæ, Cornelius Centurio, aliique plurimi, qui decipi non poterant à viris illiteratis, & puris, quales erant Apostoli, præsertim prædicantibus contra legem Romanorum, & contra commoditates, & delitias Mundi, quibus illi potiebantur. Ex test. Principum Romanorum, & Iudæorum.

IX. Tota insuper hæc Schola Discipulorum sigillauerunt miracula, & prophetias, quas allegabant pro Christo, & pro Doctrina eius, proprio quisque sanguine: nihili existimantes famem. carceres, naufragia, flagella, minas, blanditias, infamias, tribulationes. Sed hæc omnia amplectentes hilariter, cum quadam mirifica securitate, & certitudine, tanquam qui propriis continuò cernerent oculis Paradisum apertum, & Deum vocantem eos, & præstolantem ad immmortalem gloriam. Equidem cum considero hanc constantiã, & certitudinem animi, comprobatam miraculis, & sanguine, obstupesco, & cõtremisco: Nec aliud dicere possum, nisi, quòd prædicabant veritatẽ certissimam, haustũ in Cælo, & non in Terra. Ex firmitate testantium.

X. Hoc mirum etiam considera: Quòd Christus non promittit suis bona temporalia Moyses: neque delitias vxorum multarum, & dominatum, & potestatem armorum, sicut Mahomettus, aliique Legislatores: nec cathedras honoris, secundum humanam Sapientiam, sicut Phlosophi; sed promitit ærumnas, carceres, flagellationes, anathematizationes, pressuras, & mortem; sed ne timeant, quoniam capilli quoque eorum numerati sunt apud Deum, nec cadet vnus absque ipsius voluntate. Ergo si interficientur, vt facientes Dei voluntatem, nolint timere eos, qui occidunt corpus, sed Deum solummodo, qui potest & animam mittere in Gehennam. Et his durissimis pollicitationibus, & moriens ipse primus crudeliter, & ignominiosè (quod sanè debuisset eorum frangere animos, & dehortari, vt fugerent doctrinam eius, tanquam mortiferum venenum) tantam assequutus est gloriam, & sequelam. Ex dictis factis, & cõditionibus Christi. Math. 10.

XI. Equidem summa animi attentione ipse considero, eiusmodi doctrinam, & duras pollicitationes suaderi verbis non posse iis, quibus ærumnæ diræ imminent: sed re verà eos miraculis plurimis, & visionibus certos fuisse redditos. Nec ista satis erant, sed infudit in eos Spiritum sanctum modo mirifico. Seque ipsum ostendit eis resuscitatum, & in Cælum ascendentem, vt eos tutos redderet de veritate sui dogmatis: & quòd ipsi pariter resurrecturi erant, & in Cælum ascensuri: alioquin post mortem Christi ignominiosam nemo ausus fuisset verbum de tanto seductore vllum bo-

num proferre: sed reuera ergo resurrexit, & ascendit, & misit Spiritum. Quis vnquam Moyses, aut Deus Gentium, vel modicum quid huiusmodi fecit?

XII. At ergo qui fieri potest, vt Apostoli prædicent Resurrectionem, & Ascensionem Christi, decipiendo semetipsos, ac cæteros? si enim decipiebant cæteros, non amplexi essent martyrium & miserias in semetipsos; si autem decipiebant semetipsos, non fecissent miracula. Nec quidem fingi potest modus, quo ab aliis ipsi in negotio resurrectionis, & ascensionis delusi fuerint. Ecce quàm audacter dicit Petrus. *Non doctas fabulas sequnti, notam fecimus vobis Christi virtutem, & sapientiam, sed speculatores magnitudinis illius effecti, &c.* narratque transfigurationem ejus in Monte Tabor, & vocem quam audiuit de Cælo Et Io. epist. 1. *Quod vidimus, & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vita, &c. testamur & annunciamus vobis,* Et Paulus. *Nonne Dominum Iesum vidi oculis meis?* Et alibi *Ergo Apostolus non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum, &c.* Et Lucas, & ipse, conueniunt de apparitione sibi facta post ascensionem. In cæteris omnes contestantur. Et, *ibant gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro Iesu contumeliam pati.* Quomodo igitur potuere hi decipi, vel decipere? quanto magis id considero, & fingo ita esse, minus inuenio.

2. Pet. 1.
1. Ioan. 1.
1. Cor. 9.
Galat. 1.
Act. 1.
1. Cor. 15.
Act. 5.

XIII. Si vitam eorum, ac Præceptoris contemplare, summam invenies innocentiam, probitatem, mutuum amorem inter se, & erga totum genus humanum: nullam jactantiam, aut ambitionem, aut cupiditatem inter eos. Videntur esse nati tantummodo ad beneficiendum, nullique nocendum, sed adjuvandum etiam inimicos operibus, & oratione ad Deum. Hæc autem doctrina semper eadem perseuerauit inter Apostolicos homines, verosque Christianos, & sic vbique prædicatur vsque in hodiernum diem. Ergo fide quacunque digni sunt, vndequaque, & vsquequaque. Sunt enim probi, fortes, liberi, omisso timore, & cupiditate, veritatem propalantes. Sunt etiam sapientes ea, quæ dicant. Nam eorum sensibus palàm manifestata est veritas Resurrectionis, & Ascensionis Christi, & miraculorum, & vitæ, & dogmatum; ergo testes sunt de visu simplices, puri: nec loquuntur opinatiuè de rebus non visis, aut non reuelatis, sicuti Macchiauellistæ secus opinantes.

Ex vita, & lege eorum.

Fragilitas, Ignorantia, & Malitia testimonium infringunt, vt in 1. Metaph. & Topicis, quorum contraria in Apostolis fuere circa ea quæ prædicarunt.

XIV. Nec propterea, quòd pauperes fuerunt, & Christus dixit eis, *Centuplum accipietis in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro, &, sedebitis super sedes iudicantes, &c.* eorum testimonium infirmatur. Hoc enim præmium non est promissum illis, tanquam principale, in quo fundarentur tanquam possessores sed promissa est eis pressura. *In mundo* (ait) *pressuram habebitis.* Vade *Vende, quæ habes, & da pauperibus, &c, Nolite portare sacculum, neque pe-*

vam, neque calceamenta, neque duas tunicas, &c. Tradent vos in Conciliis, & in Synagogis suis, flagellabunt vos, &c. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Quin prædicatio Christi incipit. *Pœnitentiam agite, &c. Beati qui lugent, &c. Beati estis cùm vos persequuti fuerint homines, & flagellauerint, & eiecerint, &c.*

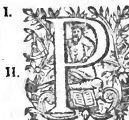
Ergo illud centuplum, promissum est eis in bonis temporalibus, sicut additamentum ad magnum negotium, quod operaturi erant; quasi admonendo eos, quòd prouidentia Dei, illis, qui reliquerant propter Euangelii prædicationem, amicos, & parentes, & agros, aliaque bona, prouidisset eis, vt hæc illis non deessent, sed centuplum acciperent. Et verè sic factum est. Nam manducabant quæ dabantur; nec defuit illis victus, aut vestitus vnquam; labores autem manuales, quos suscipiebant, nè scandalum auaritiæ olerent, voluntarii erant. Et quotquot homines Deo lucrabantur, fideles erant illis magis, quàm parentes, & amici carnales: & possessiones vendebant, & ponebant prætia ad pedes Apostolorum, qui distribuerent omnibus. Et sic adimplebatur promissio, & non in possessione mundana. Et fundauerunt Ecclesiam in toto Mundo victoriosam, & potentem. Et quidem ita lætabantur in tribulationibus, sicut in delitiis, & longè magis, si ritè contempleris ab initio. Porrò, & hoc centuplum acceperunt non in morte Christi, in qua frangi potius, atque obmutescere debuissent; sed multo post in aduentu Spiritus sancti. Et hoc centuplum pro nihilo habebant, nisi in Deo. Nulla ergo suspicio mendacii inuenitur in eis; si enim in mẽdacio fundati essent, primis ictibus cadentes, cessissent.

XV. Plurimi Hebræi, & Turcæ, & falsi Christiani Euangelii historiam, & Apostolorum negant, & falsitatem inesse autumant, at temporis diuturnitate fidem nactas esse quoniam in quadam Ciuitate, quam nominare nolo, Macchiauellistæ pictis Apostolis flagellatis imposuerunt titulum, *Pro falsariis*: propterea ipsorum testimonium iterum examinare non pigeat.

EXAMEN TRIVMPHI, ET PRÆcedentiæ, qua pollent testificantes super opinantes: vnde calumniatores Apostolorum omninò statim conuincuntur.

CAP. XV.

Principium, vnde omnis veritas probatur, & ad quod resoluitur, contra opinantes.

I.

Ropterea nouo facto principio Metaphysico, in quo summa rerum, & disputationum, & negotiorũ, & vitæ hominum, versatur, fundaturque, dixi sic inquirendo de Euangelio, eiusque testibus.

II. Propositio omnis, aut vera est, aut falsa. Veritas & falsitas humanitus non cognoscuntur opinione, sed experimento omnium sensuum, nec ex reuelatione opinantium, sed testificantium. Hoc principium asserere debent etiam Sceptici, qui negant omnem scientiam, etiam sensitiuam. De quo manifestè conuincuntur in nostra Metaph. saltem quoad Quia est. Nemo enim videns me, negare potest, me nunc scribere. Nam & qui legent hanc paginam, dicent, me scripsisse. Quamquam enim quoad propter Quid res omnis dubia esset, quia nullius quidditas perfectè cognosci potest, veritas tamen Quia est, cum sit historica, non potest pluribus dubia esse cernentibus ipsam simul ad lumen, cunctis sensibus adhibitis, non impeditis passione corporali, aut spirituali proprij amoris, aut odij.

Lib. 1. primæ partis.

Credendum esse testificantibus, nó autem opinãtibus quibuscunque.

III. Multi sanè scripserunt doctè, quod alterum hemisphærium Antipodum non extaret; & Lactantius Firmianus, Procopius Gazeus, & S. Augustinus, & sequaces multi doctissimi, ac piissimi, irridebant eos, qui extare asserebant. Aliæ Philosophorum scholæ negabant. Aliæ ancipites erant. Tandem nauigauit illorsum Christophorus Columbus, inuenit nouum penè orbem, Antipodesque in altero hemisphærio. Et palam factum est, quòd ibi erant habitatores, & non Paradisus Terrestris, vt opinabatur Danthes, vt neque in Insulis Fortunatis, vbi Doctores, & Christiani, & Hebræi, & Gentiles ipsum posuerant; neque infinita aqua vt Xenophon, & multi Philosophi; neque Tartarus, & inferi, vt Virgilius, & Isidorus: neque systemata plurima Terrarum, & Marium,

Probatio, prima ex negato à Doctis, & Sanctis opinantibus hemisphærio altero, conuictis ab vno testimonio.

& aëris; vt Mahomettus docuit. Et dixi, cuinam ex his nunc credendum est: huicne Nautæ idiotæ testificanti de visu, an Augustino, Lactantio, & Philosophis, & Poëtis, & Legislatoribus? Nautæ Columbo prorsus. Ergo, dixi testimonium legitimum præcellit omnes opiniones, licet Sapientum, & Sanctorum, dummodò quatenus opinantium tantummodo. Item Arist. Virgilius, Ouidius, aliique plurimi Philosophi, & Poëtæ, & Theologi (quibus etiam quidam Sancti Doctores, & D. Thomas magis assentiendum Iudicant) negabant posse viuere, & habitare homines sub Æquatore, & sub Polis ob nimium (vt putabant) calorem & frigus. At hodierno tempore Lusytani, & Angli, qui nauigando contrarium viderunt, ostendunt Aristotelem mendacem, & omnes secum opinantes, & syllogismos eorum veritatem hic non assecutos.

Arg. 2. ex necessitate politica, & morali, & œconomica &c.

IV. Et dixi circumspiciens. Profectò si existimatio, opinióque humana posset secundum naturam anteponi testimonio; hominum commercium, & Respublica omnis subitò dissolueretur; nemo sciret cuius est filius: nec quòd sit legitimus prædij sui possessor. Quicunque enim alius dicere posset. Hoc est meum prædium, & probaret sic esse per syllogismum. Et tu non es filius Petri, sed Francisci, quia sic videris per syllogismum physiognomicum. Quòd si tu allegares testimonium vicinorum, & obstetricis, & instrumentorum, & codicillorum, nihil valeres contra sophistas in contrarium argumentantes. Item nec crederemus nauigantibus, quòd extet alterum hemisphærium; neque historicis, quòd Cæsar fuerit in humanis; nec quod Turcæ regnent Constantinopoli, quoniam diceremus per opinionem syllogisticam, non debere Deum hoc permittere; & tandem nulla veritas subsisteret, si testificantibus non plus fidei præstaretur, quam quibuscúnque opinantibus Sanctis, sapientibúsque. Omnésque historiæ rerum præteritarum falsæ haberentur, nullusque Rex ostendere posset, quo iure possidet suum Regnum, nec cuius filius sit.

Cõclusio quod miracula Christi & suorum negari nõ possunt.

Ergo (concludo) quicunque negant miracula Christi, & Moysis, & aliorum, & Historias autenticas propter opinionem contrariam, nullam merentur omnino fidem.

Arg. 3. ex sensuum testimonio necessario. Cui mens innititur, non autem opinioni.

V. Deinde dixi. Naturale est homini propriis credere sensibus, eo quòd sunt testes ipsi animæ de rebus, quæ sunt extra nos. Alioquin sequendo opinionem, comederet amara pro dulcibus, noxia pro vtilibus, alba diceret nigra, & somnia veritates. At vbi oculus luscus, & auris obturata, & gustus bilioso perfusus humore, haud quaquam præstatur sensibus fides absque errore. Ergo sensibus purgatis, mundis, & sanis modò credendum est. Pari modo naturale est alienis præstare sensibus fidem, nos enim omnia vidisse, & vide-

re non possumus sensibus nostris. Ergo scientia rerum præteritarum, & absentium non esset scientia. Sed quia sensu nostro experti sumus aliorum sensus etiam veros esse, & nostris subseruire; consimiliter faciunt & ipsi nobis scientiam.

Qui sunt fide digni. Ex notis octo noscuntur.

VI. Deinde addidi. Sed testificantibus fide dignis dumtaxat credendum est, quò fiat ex eis scientia. Tum, Ecquinam digni sunt fide? Illi sanè, qui id, quod sciscitamur, sensibus cognouere propriis,

2. Et non loquuntur ex opinione.

3. Et qui conformes sunt inter se non discordantes.

4. Et qui ab historiis contestationem habent aliorum scriptorum, at non malignantium, nec aduersariorum.

5. Et qui non reperiuntur mendaces contra alias historias comprobatas omnibus veritatis notis.

6. Et qui ab inimicis quoque approbantur; quamuis hoc non semper sit necessarium.

7. Sed quòd sint probi non corrupti cupiditate, pecunia, ambitione, veluti Poëtæ, & Historici venundati; nec timore Tyrannorum.

Et qui loquentur veritatem constanter, & certò, nihil vacillantes.

Ex quibus sane omnibus conditionibus simul palam fit, quod nec decepti fuerint, nec deceptores.

Cõditiones veracis testimonii omnes conueniunt Christo, & Apostolis. Ioan. 3.

VII. At (dixi) hasce conditiones omnes inuenio in Christo & Apostolis eius. Quinimò nil profitentur aliud, quàm testificari semper, numquam verò opinari. Ecce ante omnes Iesus Ipse dixit. *Amen dico vobis, quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis? &c.* Et loquitur cum Emphasi, quasi dicens, naturale est credere testificantibus, tu autem non credis? Ecquibusnam credes? opinantibus ne? &c. Et

Ioan. 1.

Ioannes Baptista vocatur testis Christi. *Et missus, testimonium perhiberet de lumine* Et apostoli mittuntur à Christo tanquam testes

Act. 1.

de visu, *Eritis mihi testes in Iudæa, & Ierusalem, & vsque ad vltimum terræ.* Et Petrus eleganter dixit animaduerte quoniam non

2. Pet. 1.

opiniones, *Nec doctas fabulas sequuti.* (Sicut de Ioue, & de Mercurio, aliisque falsis Deis narrantur à Gentibus) *Notum fecimus vobis Christum, sed speculatores magnitudinis illius effecti. Accipiens enim honorem & gloriam à Deo voce de Cælo delapsa. Hic est Filius meus &c. ipsum audite.* Et *nos audiuimus vocem hanc, cum essemus cum illo in Monte Sancto &c. Et insuper habemus firmiorem propheticum sermonem &c.* Quoniam Prophetæ omnes prædixerunt

1. Ioan. 1.

aduentum eius & Deitatem, & conueniunt testimonia præsentibus. Sic & Ioan.. semper scribit. *Quod vidimus, quod audiuimus, &*

Ioan. 21.

manus nostra contrectauerunt &c. scribimus & testamur, &c. Et alibi.

Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hac; & scimus quia verum est testimonium eius. Ecce quomodo tota Christi schola fundatur in ipso puro & syncero testmonio nulla misto opinione, & Paulus, *Si Christus* (ait) *non resurrexit inuenimur falsi testes aduersus Deum, dicentes, quia resuscitauit Christum à mortuis, quem non resuscitauit &c. Ergo vana est fides vestra &c. Ergo nec nos resurgemus &c. Nunc autem Christus resurrexit, &c. Apparuit Cephæ, deinde vndecim; deinde plusquam quingentis fratribus; Deinde Iacobo: Deinde Apostolis omnibus, nouissimè autem mihi.* Igitur conclude: Quicunque loquitur contra Apostolos testificantes, propterea, quòd ipse opinatur contrarium, aut quiuis alius, fide dignus est nulla prorsus. 1. Cor. 15.

VIII Conuenientiam tantorum testium deinde examinaui. Et vidi in doctrina morali concordiam, ingenti admiratione dignam. In omnibus Philosophis, & libris, annotantur contradictiones plurimæ, & dissentiones eiusdem Autoris, ne dum discipulorum; qui sanè pleni sunt discordia, & pugna de sensu Autoris, & proprio, vt apparet inter Peripateticos, Hippocraticos, Stoicos, Pythagoricos, & Platonicos, & Epicureos: Magis autem inter discipulos primarios Mahometti, qui confestim quatuor contrarias condidere sectas. At inter Christi dicipulos vnitas spiritus admirabilis; & pax, & consensio in tota doctrina dogmatum, atque morum: & in modo persuadendi per miracula, & testimonia Prophetarum, & signa confirmata virtutibus, & probitate vitæ, & charitate arctissima inter eos, conspiciuntur.

Concordia testimoniorũ Apostolicorum.

Conuenientia in substantia.

IX. Circa historiam verò in principalibus, quòd Christus natus est Filius Dei, quòd prædicauit; fecit miracula, & discipulos: quòd Ioannes Baptista fuit præcursor eius; quòd vterque violenta occubuerit nece: quòd Christus resurrexit: dedit Baptisma: ascendit in Cælum, quòd fecerit cœnam Eucharistiæ; quòd promiserat Spiritum Sanctum: in his, inquam, omnibus conformes sunt omninò. Preterea conueniunt cum omnibus Prophetis antiquis; nullámque historiam allegant falsò, aut falsum, vt rectins ex Hieronymo docemur. At verò discrepare videntur in plurimis extra substantiam negocij. Alius ponit horam tertiam, alius sextam, alius vnum, alius duos: alius Spiritum Sanctum datum insufflante Christo; alius de Cælo missum post quinquaginta dies. Aduentum Magorum, & quasdam parabolas solus scribit Matthæus: miraculum Lazari, & Cæci nati, & Piscinæ, & æternitatem Iesu Verbi Dei solus Ioannes: Annunciationem, Gabrielis ad Mariam, & Zachariam, & pastorum adorationem, & cantica, & Mundi descriptionem, sub Augusto factam, apud Lucam modò legimus. Hæc & alia diligenti perquisiui examine, sed me multo magis in fide confirmarunt. Nam constat testes non ex condicto per dolum conue-

Disconuenientia in accidentalibus non in re, confirmat testimonia.

nisse ad scribendum eadem eodem modo, vt nos deciperent, neque vt decepti à Dæmone eadem dictante prorsus: sed scripsisse veritatem eandem variis modis seorsim alium ab alio: veluti etiam fideliores habentur testes in iure Ciuili separatim, aliquantulum in modo explicandi discrepantes, sed non in substantia. Videmus etiam idem negotium in eodem Conuentu nostro factum, aliter atque aliter ab aliis narrari: vt nusquam prorsus conueniant in cunctis: sed in substantia facti tantùm: ergo substantia euentus haud quaquam negari potest propter has varietates. Præterea has dissentiunculas consentientes facit Augustinus, & Hieronymus & alij; & Christus apud Brigidam optimè satisfacit. Præterea quod alius tacuit, alius dixit absque mendacio; nam & in vera Logica, locus ab auctoritate negatiuus non valet ad conuincendum. Et Ioan. dicit, *Alia fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc; neque mundus caperet qui scribendi essent libri*, & Paulus allegat verba Christi, quæ non reperiuntur in quatuor Euangeliis, videlicet, *Beatius est dare, quam accipere*. Et palam est, quòd Ioan. prætermisit dicere, quæ alij priores dixerant scriptores; ac scripsit, quæ deerant post multos annos.

In lib. de Consen. Euangelistarum.

Ioan. 21.

Act. 20.

Præterea quatuor Euangelia concordiam habent miram cum antiquissimis scriptoribus Christianis, qui fuere in tempore Apostolorum, vt Ireneus, Policarpus, Papias, Dionysius, Clemens Romanus, Martialis, aliique Coætanei. Quibus successere, Tertullianus, Iustinus, & Lactantius, Ammonius, Clemens Alexandrinus, Origenes & eorum coætanei; qui etiam habebant Euangelium secundum Hebræos: multaque scripta non satis autentica; & Ecclesia illa non retinuit tanquam non solidissima, tametsi Origenes vtitur pluribus, & Clem. & Hieron, Hos posteà sequuti sunt Didymus, Cipryanus, Basilius, Chrysostomus, Athanasius duo Cyrilli, duo Eusebij, duo Gregorij, vel tres Nazianzenus, Nyssenus, & Teumatur. Post hos vides Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Hilarium, Fulgentium, & coætaneos. Ex mox Isidorum, Gregorium, Anselmum, Bedam & alios vsque ad Benardum, Hugonem, Richardum. Mox Albertum, Thomam, Bonauenturam, Alex. Alensem, Scotum, Durandum, Hugonem, cæterosque Scolasticos: & hi omnes quasi per manus transmiserunt ad sæculum nostrum eadē scripturas. Nec inter tot persequutiones Tyrannorū, & mortes Christianorum, & sæculi mutationes, & bella Barbarorum potuere vnquam hæ veritates ab ipsis scriptæ, extingui. Sed quod mirabilius est continuò perpetuòque Christiani aucti sunt numero, & viribus. Et cum occideretur vnus, resurgebant mille ita prorsus, vt promisit Iesus, *Si mortuum fuerit, multum fructum affert*. At si arma Mahomettanis auferas, statim eorum secta annihilatur, sicut in Hispania vidimus & in Africanis oris, & insulis.

De concordia testimoniorum Euāgelicorum cum omnibus historicis, & Doctoribus per tēporum vices perpetuo eadem durante ab APostolis vsque ad nos.
Primum sæculum.
Secundum sæculū.
Tertium sæculum.
Quartum sæculum.
Quintum sæculum.
Sextum sæculum.

Arg. ex similitudine, & augmento in persecutionibus.

XI. Præ-

XI. Præterea conueniunt cum cum Scriptoribus Christianis inimici eorum. Ioseph enim Rabbinorum doctissimus, qui scripsit antiquitates, & Romæ pluribus honoratus est Statuis sub Vespasiano Cæsare, narrat Christi sanctitatem, & miracula dicens, fuisse magnum in opere, & sermone. Et addit. *Si tamen hominem fas est illum dicere.* collaudat pariter, & Ioann. Baptistam, non secus ac Euangelistæ ipsi. Et de Iacobo longè plura, tanquam de viro sanctissimo ità, vt putaretur propter eius necem capta fuisse Ierusalem sub Tito. Extat & testimonium Ægisippi Hebræi, qui etiam Christianis adhæsit. Lentulus quoque de Christo scripsit ad Tiberium Cæsarem tanquam de Deo; & Tiberius in Senatu de adscriptione Christi inter Diuos orauit, vt Tertul. ex scriptoribus gentilibus refert Philo. Hebræus sapientissimus collaudat Religionem Christianam, & mirificè scolam D. Marci in Ægypto, & viuendi modum philosophicum in communitate. Adde decem Sybillarum Gentilium testimonia, & Trismegisti, & Platonis, & Socratis, expectantium aduentum eius, & docentium simillima Theologiæ illius. Plures credo Baronius allegauit testes Gentiles, & Hebræos, similiter Cyrillus, & Chrysostomus Clemens Alexandrinus, Iustinus & alij hoc prosecuti argumentum.

Argumentũ ex testimonio inimicorũ

Antiq. lib. 18.

XII. Præterea Iudas, qui vendidit Christum, scripsisset de dolis, & machinamentis illius, & Apostolorum, vt se ipsum excusaret. Sed ipse pœnitentia ductus, laqueo se suspendit. Ergo nullum mendacium in eis agnouit: quamuis inter primos à secretis fuisset. Item & Caiani Hæretici, qui Iudam colunt, dicunt esse laude dignum, quia cum nosset Mundum esse redimendum per mortẽ Iesu, tradidit eũ Iudæis bono zelo Ergo inimici nostri sunt pro nobis.

Confirmatur ex actis Iudæ proditoris.

XIII. Præterea Romani scriptores sagacissimi, vt Cornelius Tacitus, & Suetonius, dicunt sectam Christianam esse superstitionem, veluti & Hebræorum; sed tamen nullum Christianis adscribunt crimen, aut dolos, sed potius simplicitatem innocentiámque. Item scribunt Neronem falsò imputasse Christianis incendium Vrbis, quod suæ ambitiosæ crudelitatis opus fuit; & aliis adscripsit. Præterea miracula eorum ab Antonino Pio contestata allegat S. Iustinus coram ipso Imperatore in Apologia; & extat Romæ in Columna Antoniniana sculptum testimonium, Irrident quidẽ omnes ferè historici Romani simplicitatem, & idiotismum Christianorum, sicuti solent, qui nolunt veritatem subtiliter inquirere, sed tandem victi, cessere miraculis, & sanguini tanto, cum essent lassi, occidendo eos, qui sicut herba germinabant.

Ex Romanorũ testimonio.

XIV. Amplius vniuersa Apostolorum contestificatio confirmatur miraculis, & sanguine, non solum ipsorum, sed etiam successorum. Ergo nec actiua, nec passiua deceptio reperitur in eis.

Arg. ex cõfirmatione testimoniorum Apostolorum.

XV. Ampliùs, nouimus eos nulli obnoxios metui fuisse: si enim mortem non timebant, & omnes vitam pro fide illa posuerunt, quid nam aliud timere potuissent?

Arg. ex vitæ probitate intrepida in tormentis.

Probitas demonstratur.

1. Cor. 4.

XVI. Quòd autem cupiditate, & ambitione caruerint, idem contemptus mortis docet, & communitas vitæ; & rerum despicientia terrenarum. *Omnia arbitratus sum stercora*, (ait Paulus) *propter eminentem scientiam Domini mei Iesu.* In idipsum omnes maximè vniformiter consentientes in summo gradu comperies: & perscrutare quantum acutè, nodum in scirpo quærens.

Occurritur obiectioni de Hæreticis, & confirmatur ex eis veritas Catholica.

Luc. 22.

Matth. 16.

XVII. Fuerunt Hæretici multi, sicut in Mahomettana, inter Christianos; sed successione auctorizata, & miraculis caruerunt: & prauitatem in moralibus, & cæremonialibus introduxerunt. Solus Petrus Apostolus retinet solium Christi, sicut promissum est ei; *Quod non deficiet fides eius, nec Portæ Inferi præualebunt, &c.*

XVIII. Ex his è contra, ad uersus Mahomettũ argumentatus sum.

Arg. contra Mahomettum ex prædictis notis deducta.

1. Cum enim Discipuli sui sint penitus discordantes.

2. Et ficti.

3. Et terrenorum cupidi, pro his zelantes: fide indignus reperitur.

4. Nam præterea neque sanguine successores eius fidem suam confirmarunt, neque ipse; nisi quis interdum idiota deceptus, nullum ostendente Deo signum in morte eius, necari se permitteret.

5. Profert etiam falsitates diabolicas. Acceptat Euangelia: deinde negat Christum mortuum fuisse crucifixum, ac esse Filium Dei consubstantialem: & textum Ioann. *In principio erat Verbum, &c.* vertit in suum triumphum. Sic & Ismaëlis historiam, à quo ipse descendit, præclariorem facit secundùm Deum, quàm Isaacl, & aliorum Patriarcharum; & innumeras fingit de omnibus fabellas.

De Christi diuinitate, suppositis testimoniis Sacræ Scripturæ, demonstrationes fiunt, vt D. Thom. in 4. contr. Gen. probat.

XIX. Equidem diligenter inquisiui veritatem diuinitatis Christi; præsertim quia & ante Mahomettum ipsam negarunt Cherintus, & Photinus; qui & Ioannis Euangelium explodunt. Sed Paulus Apostolus me certum reddidit omninò: dicit enim ad Rom. 9. *Ex quibus Christus secundum carnem: qui est super omnia, Deus benedictus in sæcula, &c.*

1. Nil curo punctuationem sacrilegam Seruetanorum in hoc; quia veritatem mihi quæro non contentionem.

Col. 1.

2. Item ad Coloss. 1. *Qui est primogenitus omnis creaturæ, &c. In quo condita sunt omnia visibilia, & inuisibilia, &c. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, &c.*

1. Cor. 5.

3. *In quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, &c.*

4. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi, &c.*

5. *In quo erat Deus pacificans sibi Mundum.* Aliaque plura testimonia euidentissima, quæ dici non possunt, nisi de ipso Deo æterno, & vero. Et conformia sunt Ioanni, cùm ait.

6. *Hic est verus Deus, & vt æterna.* 1. Ioan. vlt.

7. Et cùm ait. *Erat Verbum*, (hoc est prima rerum omnium Ratio, & Sapientia) in principiò. Ioan. 1.

Et Verbum erat apud Deum. Sic patet distinctio personalis, quia quod est apud aliud, distinguitur ab eo, apud quod est. *Et Deus erat Verbum &c.* Ecce vnitatem essentialem contra Arrium, facientem Christum Deum minorem, & creatum.

8. Sufficit Matt. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritu Sancti.* Quo iaculo confoditur & Macedonius. Si enim Spiritus Sanctus, & Filius, essent minores, & creaturæ, impium, sacrilegum, & stultum crimen Christus commisisset, quando eos in regenerationis animæ intrinseca diuina operatione. Scimus autem Christum ex aliis Sapientem, & pium. Item ratio docuit, rationem esse idem cum ratiocinante: multo autem magis in Deo, qui est idem cum suo intelligere, vt in Metaph. docemur. & Stoici, & Platonici, & Trimegistus odorem & sermonem aliquem de hac veritate habuerunt.

9. Sest ad testimonium pauperum piscatorum præclarissimum non transcenderunt: Quod nimirum rubore perfundere deberet quemcunque incredulum arrogantem Qua ratione, quæso verba illa. *In principio erat Verbum, &c.* Fingere potuisset homo, nesciens legere, neque scribere? non Isaias & Ieremias Christum Deum & Ieoua annunciant? An inuenies discordiam inter eos? Quis Apostolorum non vocat Christum *Filium Dei?*

Ergo stultitia est eorum, qui dixerunt, Christum finxisse negotium resurrectionis Lazari, aliáque miracula. Multò autem minus propria, & post mortem finxisse putandus est. Et quicunque contradicit Apostolis, is mendacij conuincitur, tanquam cœcus opinans, & non testificans oculatus, quales illi fuerunt.

XX. Equidem secundùm rectam philosophiam persuasum habeo prorsus, quia euidenter credibile est, quòd sit verum Christi Euangelium. De Moyse quoque ex eo quod præconizauit Christum, & Christus confirmat dicta Moysis, vehementer confirmare concluditur alias suæ veracitatis causas. Et reuera hoc argumentum magnum est diuini testimonij. Examinaui Prophetas: & vidi omnes vno ore prænunciare quendam Mundi Saluatorem, nedum Hebræorum. Dixit Deus ad Abraham, quod replicauit Isaco, & Iacobo, quòd *In semine suo benedicendæ forent omnes nationes terræ: & quod hæres esset Mundi: & semen eius sicut Stellæ Cæli multiplicandum* valde, & nimis, *& sicut arena maris.* At si Christus non venisset ad verificandum hoc oraculum positum à Moyse, careret

Ex testamēto Christi Moysis testamētum longe magis confirmatur. Item ex prophetia Moysis.

Gen. 12. Rom. 4.

quidem Moyses testimonio præcedenti: non enim inuenitur, qui eius aduentum, & legem prophetauerit, regnúmque sacerdotale; sed ipsimet scribit propriam historiam; & testimonia Abrahæ, Isaac, & Iacob; quibus factæ, & confirmatæ fuerant repromissiones. Sed quod prænunciauit Moyses populo suo, quòd captiuus sæpe futurus erat, & transmigraturus in regiones diuersas, & sæpè, & passurus ærumnas atroces; Accidit Hebræis vicibus multis: & hæc est postrema, cui remedium non inueniunt. Omnesptætereà Prophetæ discipuli Moysis, & ipse Dauid, qui ipsorum videtur Princeps, & Magister, qui miraculis, sanctitate, & doctrina, & sanguine interdum. nos certos faciunt de lege Moysis, pariter præmonstrant venturum fuisse de semine Dauid Saluatorem, qui instauraret Regnum Israël, & promissiones Abrahæ. vt *hæres esset Mundi.*

Ex testimonio Prophetarum de Christo.

Profectò Iudæi iniuste negant Iesum esse Messiam. Illum ipsi expectant, & venit ille, quem expectabant, & dixit, quod ipse esset: & hoc ostendit miraculis, sicut Moyses; & sanguine plusquam Moyses, & testibus, & probitate vitæ; & Prophetis, quos non habuit Moyses: cur nam nunc non præstant illi fidem.

Occurritur Iudæorum negationi, & conuincuntur, quod credere debet Christo plusquam Moysi.

Examinaui causas perfidiæ, & inueni, quòd desiderant in primo aduentu ea, quæ promittuntur post mortem eius fieri paulatim in Ecclesia, & complenda sunt in secundo aduentu, vt maximè patet ex cap. 53. Isaiæ., *Quod fortium diuidet spolia &c. & omnia trahit ad se, & fiat vnum ouile, & vnus Pastor*; Et sæculum illud aureum, quod in superioribus declaraui examinibus; & ostendi errores Iudæorum, & Mahomettanorum ex hoc etiam capite pendere. Hæc scripta sunt latissime in Prophetalibus.

Potissima causa obstinationis Iudæorum contra Christum.

Inueni deinde consensum inter Prophetas,, & Apostolos mirabilem. Et Isaias, & Zacharias, me in stuporem traxerunt, considerantem nimiam certitudinem, & quasi historiam faciendorum per Iesum: & hic prophetauit vnà cum Aggeo excidium Ierosolymæ, quando ædificabatur sub Zorobabel, ne quis possit fingere fuisse loquutum de Chaldaica euersione, & reædificatione, quæ tunc fiebat. Præterea Sybillæ admiratione perfundunt quemcunque horum perscrutatorem; cum viderit quanta certitudine negotium Iesu totum ad vnguem prædixerint. Et Lactantius, aliique viderunt scripta earum, & Cicero latine vertit oraculum Sibillæ, quæ pronunciat Iesum Saluatorem per Crucem: & fatetur expectari Monarcham Mundi suo tempore; quod tamen illi displicebat, ne Respublica corrueret. Plato & Socrates in libro de Sanctitate, & de voto, expectabant Legislatorem & instauratorem cultus veri Dei. trismegistris etiam, regeneratorem hominum & cultus diuini instauratorem præstolabatur, vocandum Filium Dei, in Asclepio. Et Sybilla eundē expectatū sæpe collaudat. Idē Diuus Au-

Ex Isaia, & Zacharia plenitudo test. de Iesu.

Ex Sybillis testimonium.

Ex Cicer.

Ex Plat. & Socrat.

gust. didicit ab eis. Et veluti nunc omnes gẽtes iudiciũ vniuersale expectamus, sic tunc tẽporis expectabatur Christus. Quòd Aggeus Propheta Hebræis significauit dicens: *Veniet desideratus cunctis gentibus:* Eadem expectatio palam est in Dialogis Trismegisti. Et iudicii finalis, & omnium fere dogmatum Christianorum.

XXII. Nec Astrologi huius debent esse cognitionis expertes: quia, vt Sanctus Leo serm. 4. Epiph. *Ad roborandam hanc fidem, quæ contra omnes præmuniebatur errores, ex magna gestum est diuini pietate consilii, vt Gens in longinqua orientalis plagæ regione consistens, quæ spectandorum Siderum arte pollebat, signum nati pueri, qui supra totum Israel regnaturus esset, acciperet. Noua etenim claritate apud Magos Stella illustrior apparuit, & intuentium animos admiratione sui splendoris impleuit* similiter Sanctus Augustinus ait. *Aspexit Magus, obstupuit Astrologus, putauere Fatum; sed fuit signum &c.* At venientibus ad cognoscendum quod astrologicè cernebant, Spiritus sãctus supplens quod deerat pio officio, Deum esse in animo inspirauit, vt adorarent. Plures nati sunt eodem tempore, qui finxerunt se Messiam esse, vt narrat Lucas & Ioseph, & interfecti sunt, sicut Iesus: sed iste quia verus erat Messias, vicit moriendo, illi verò annihilati sunt. Et credo, quòd quemadmodum in fine Mundi signa in Cælis constituet sui secundi aduentus, sicut legimus in Euangelio: ita ante, & circa primum aduentum fecit, vt non deessent influentiæ cælestes, & mirabiles homines Mundo promittentes, & quò Deus in Stellis signa omnia naturalia, quorum sunt causæ, vt Plato, & Origenes, & Diuus Thomas testantur, & insuper multorum supernaturalium, quorum non sunt causæ, essent signa, vt monet Sanctus Augustinus, & Theologi non vulgares. Dixit Ioannes Baptista, quando & ipse vt Messias habebatur, & discipuli indignabantur, quòd Iesus plures faceret discipulos. *Nemo potest accipere, nisi quod illi datum fuerit de Cælo;* Hoc est ab Autore Cælorum; quem nihil prohibet in eodem Cælo signare quæ mirabilia vult facere, cum illorum sit Dominus. Sunt enim omnia in Deo Idæaliter, & sicut in Opifice; in Angelis administratoriis Cælestium, & Terrestrium, sicut in discipulis exequentibus Idæationem; & in Cælo, sicut in communi sigillo formationum; &, vt Trismegistus ait, in Pantoformio; & in Elementis instrumentaliter; & in elementatis, vt in susceptiuis postremis. Et quidem Sidera Christo in quantum erat Deus seruire decebat, tanquam signa ab eo posita pro nobis: at in quantum homo passus est ab eis calorem, siccitatem, multaque, quæ homines veri patiuntur, prout ipse præordinare voluit. Porrò sub eadem constellatione eadem in nobis deberet procedere operatio, cum Cælum de se vniformiter influat sed tamen diuersæ operationes in nobis sequuntur propter diuersas affectiones nostras, prout vitio, vel virtute nosmetipsos regimus. Vnde D. Thom. propterea, ait, etiam de ar-

Arg. ex Sideribus pro Christo.

Ser. de Epiph.

Ioan. 3.

1. contra Gen. ex c. 81 vsque ad 90.

bitriis Astrologum sæpè verum pronosticari, quoniam sensum, subditum Stellis, potius quam intellectum, non subditum, sequuntur; sicut temporibus nostris potens constellatio indicauit Lutherum, & Serifum, & Sofium, per religionem falsam seducentes orbem, & è contra simul indicauit Ignatium cum Iesuitis suis, & Capucinos, & Fernandum Cortesium. Animus semper liber est, & quancunque per impressionem in sensibus mouetur ex constellatione, exque ea in se modificata secundum naturam recipientis, tendit ad bonum, vel ad malum, prout quisque est affectus, & vtitur bene, vel malè motionibus suis. Eadem pluuia descendente de cælo, alii Nautæ ad vouendum, alii ad blasphemandum sese ferunt. Cometam nascentis Iesu notauit Calcidicus Platonicus super Timeo, & Magi Orientales: sic mutatio Arietis in Taurum, & omnis signi in omnem signum, seu locum signi in spatio immenso, & coniunctio magna in primo Trigono peractis cæteris, & nouitas Anomaliæ paulo ante Iesum cœperunt, & iam *motum est cælum & terra*, vt non ineptè verificari etiam in hoc possit quòd dicebat Propheta quando *venit desideratus cunctis Gentibus*, obstupente Mundi machina ad Dei sui Incarnationem, vt enim Hieron. inquit, omnia sentiunt creatorem, quamuis nobis sint insensibilia.

Ergo non asserent increduli Stellas, fecisse hoc sed Deum. Stellæ enim à Deo fuerant ab antiquo ad hunc dispositæ ordinem, secundum mensuram prouidentię suæ. Et iam in horum consideratione immoratur suspicando rationabiliter ex mutationibus irregularibus Apogeorum, excentricitatum, & obliquitatis, & Solstitiorum, & æquinoctiorum, Stellas cieri ad nutum Dei, video: Qui sane cum vult accelerare, aut tardare, accelerat, tardatque motus earum, de quo alibi scripsi, & ostendi: *ex quo dormierunt partes non perseuerare sicut ab initio omnia*, vt prophetauit Petrus Apostolus, dicturos esse Peripateticos, & Macchiauellistas illusiores, mundum æternantes, propterea quod cælum semper eodem motu, & situ, & regula, ipsæque stallæ motæ sunt, vnde Arist. immortalitatem Mundi probat in primo Cæli physico argumento: (Nam cæteræ rationes, quòd deretur motus ante motum, & tempus ante tempus, sunt Logicæ, & inanes) siquidem in prefatis exorbitantiis cuncta irregulariter semper. idest non secundum primordialem regulam insensatę naturæ cieri; sed prout opificio Dei sapienter moderantis mutantisque mirificentissimo, opus est, agnoscimus. Vide Metaph. & Prophetalia.

Arg. ex Veteribus c. Mahomettē 1. Ioan. 4.

XXIII. De Mahomette autem prophetiam non inuenio, nisi tanquam de *Antichristo, qui soluit Iesum*, vt dicit Ioan. & quæcunque Christus dixit, euentus comprobauit.

1. Nam mox accidit Ierosolymitanum excidium, & non remansit

lapis super lapidem sub Tito, & Vespasiano.

2. Et renouatio sæculi.

3 Et totus Mundus fidem eius accepit, vt ipse dixit.

4 Et mors, & pressura, & victoria Apostolis prædicta

5. Et quod Ierusalem calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora nationum. Ergo Antichristus est ipse Mahomettes, vel insignis eius præcursor: post quem caput vnum adhuc surrecturum de Secta illius est diabolicum prę cæteris maxime, omnium prauitates recapitulaturum. Notas alibi dicam. Nam, & eas satis examinauimus. In Prophetalibus.

XXIV. Insurrexerunt hæreses, sed non negant Christum & Apostolos, neque testificantur contra Historiam Euangelium; sed contra sensum Catholicum controuersias dumtaxat cient. Ecclesia semper firma permansit inter tot turbationes hæreticorum, & Tyrannorum; quia Christus dixerat: *Portæ inferi non praualebunt aduersus eam*: Primatum Petro traditum, *Pasce oues meas &c. confirma fratres tuos &c. Tibi dabo claues &c.* Semper stare fortiorem vidimus. Aduentus eius, quàm proximus sit, mihi indicant Cæli exorbitantię, & signa in Sole, & Luna, & Stellis charitatis defectus, & Spiritus fidei ecclypsatio apud eos, qui terram contra Solem interponunt, vel Lunam instabilium cogitationum. Ecce cùm Apostolus dixisset: *Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis:* comprobat hoc dogma quadam emphasi certitudinis mirificæ. [*Profecto* (inquiens) *magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est, in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in Mundo, assumptum est in gloria, &c.* O quàm verè!

Ex firmitudine prænunciata pro Ecclesiæ Romanæ fide. Matth. 16. Ioan. 21.

XXV. Videmus etiam promissionem Abrahæ compleri, vt sit *Pater omnium Gentium, & semen eius, sicut arena Maris, & sicut stellæ Cæli*; quoniam Iudæi, filij eius secundùm carnem per Mundum dispersi totum, *vt testificarentur vnum Deum Gentibus*, vt dixit Tobias *: vt sint nostri librarij*; vt dicit Augustinus. Turcæ verò, Persæ, Arabes, Mauri, profitentur se descendere ab Abraham secundùm legem per Ismaelem, à quo Mahomettes eorum Legislator originem trahit. Sic Tartari per Cinghum, qui ex decem tribubus sub Salmanassar translatis. Et omnes tanquam patrem colunt Abraham. Et verificatum est, quod dixit illi Deus de Ismaele; quòd *de ipso Principes, & Reges nasciturо erant, & manus eius contra omnes & manus omnium contra eum*; Et quòd magna pars mundanæ possessionis ad ipsum spectet. Sed hi pertinent ad arenam Maris. At promissio benedictionis cælestis, & super stellas Cæli, & Monarchia Sanctorum postrema, debetur Isaac, & semini eius, quòd est Christus. Sic etiam Christiani omnes profitentur se descendere ab Abra-

Arg ex adimpletione, promissionis Abrahæ, Gen. 11. & 15. & 22

ham, quia inserti sunt à Christo, tanquam Oleaster oliuæ, Dauidicæ prosapiæ Regiæ teste Paulo. Cæteræ Nationes paulatim ad hanc filiationem conuertuntur; nec iota vnum inuenio, quod non impleatur, quando rectè considero.

Quapropter ex propriis prædictionibus, & sequela Prophetarum, & qualitate miraculorum, manifestè comprobatur Moyses esse Nuncius Dei. Adde præterea firmiorem Christi contestationem.

XXVI. Mahomettes è contra prædixit, non surrecturum post se Prophetam alium. Hoc autem falsum conuincitur: quoniam Cinghus fuit post eum, qui & à Tartaris suis, tanquam Propheta sicut Mahomettes, habetur. Item secundum quosdam Arabes, qui vitam eius scripserunt, quorum testimonio vtitur Carthusianus, prædixit se post mortem resurrecturum, & ascensurum in Cælum: & mendax inuentus est. Proptereaque sequaces sui proiecerunt corpus eius, cùm expectassent præscriptum tempus, & non nisi fœtorem vidissent. Deinde Haly collegit corpus, & reuocauit socios, qui dissiliebant soluto cœtu; & suasu duorum Iudęorum, qui sequabantur Mahomettem, suscepit titulum, Prophetæ, & quòd Mahomettus Tyrannicè occuparat, Meche Regnum: sed per inuidiam occisus est à Bubac, qui tanquam bene meritus magis de Mahomette, aspirabat ad Tyrannidem. Cæterum scribere omnia mendacia eius historica propheticáque impossibile est. At ex dictis habentur multa.

Arh ad hominē ex Astrologia, ex qua Mahomettani conuincuntur, & Gentiles & ex Parte Iudæi.

XXVII. At verò, si licet nobis, minus has rationes probantibus, ad Astrologos, & ad ipsis credentes politicos, qui Deo, diuinisque viris non credunt, argumentari per cælestia in his magni momenti negotiis, cùm meliora spernant, assero etiam conuinci eos ex eorum principiis. (Nam veritas etiam à Diabolis testimonium habet, vt dicit Chrysost. ex Oraculis Daphnidis, & ex Balaam, & ab omni scientia.) Sciendum ergo, quòd secundùm numerum annorum communem Moyses Legem tulit, quando sub trigono Solis fiebant synodi magnæ. At secundum Albumassar, & Aly, Mahomettanos expositores, & Cardanum nostratem, sub trigono Saurni. & Mercurij: quoniam cæpit cum mirabilibus in Ægypto subdito Geminis, & designat eius durationem, & dispersionem, & turbationes, vt aiunt, & quod ipsa cæteræ leges indigerent ad sui confirmationem, quoniam Mercurius est Princeps linguarum Saturno verò omnes Planetæ applicant. Et Macrobius à D. Thom. receptus in hoc, in opus xx. Saturninos propter hoc ipsum facit Hebræos. Christi Legem ortam, & promulgatam sub triangulo Iouis, & Solis, qui primus est, vt ipsi hostes dicunt; significatque vitam illustrem, puram, innocentem, veridicam, & piam, & Prophetas veraces. Sic fatentur omnes. Astrologi, & Iudæi, & Mahomettani, & nostrates,

D.Thom. opusc 20. lib. 3. c. 6. Iudæos Saturninos propter hoc aliorum consortium aspernari.

Con-

Confitentur etiam iidem Mahomettani, Haly expositor, & Abenragel, & Dorothæus, & Albumasar, & Albategnius, legem Mahomettis sui cæpisse sub trigono Martis, & proximam præcedentem coniunctionem magnam fuisse in quarto Scorpionis. Et ipsimet docent in hac constellatione significari Prophetas falsos, impios, crudeles, fabulosos, ponentes ius in armis; ac proinde talem esse Mahomettem suum fatentur. Et sub eodem trigono fuit Lutherus, & Caluinus, & Serifus, & Sosius, & hæresis Anglicana; qui videntur Alchoranum, non Euangelium, amplexi esse pariter.

Præterea in 4. in lib. Esdras prophetauit, quod egressuri erant Dracones Arabes, & Mundum contaminaturi. Hi fuerunt Agareni sub Capite suo Mahomette, postea se vocarunt Saracenos. Idem liber prædicit Apros de Caramania, qui fuerunt Turcæ: & quicquid in illo libro habetur, quotidie verificatur. Et nubes terribiles ibidem sunt Cinghus, & Tartari. Sed quia D. Hieronymus, qui cc. annis præcessit Mahomettem, librum illum Apocryphum reputauit, Ecclesia parui fecit eum præceteris libris sacris, nec in Canone vnquam posuit, licet illum Basilius, & Ambrosius, & Picus Mirandulanus, mirificè laudent. Sed qui veritates eius rectè diiudicat, rectè nonit librum esse plenum sapientia, & consideratione plurima dignum; quamuis prudenter non sit receptus in Canone. Mahomettes ergo prædictiones habuit, se dignas. Idem quoque Scorpionis trigonus ostendere eum deberet Arabibus Astrologis suis (quod etiam fatentur) luxuriæ deditum, & concupiscentiæ fœminarum, sicut Daniel prophetarat: sic & sequaces eius cum vxoribus multis. Et Venus est stella Arabum, & Luna per secundum trigonum; Et Mahomettes scribit se habuisse à Deo virtutem in renibus subagitandi tot mulieres, quot possent homines quadraginta. Hem prophetæ Antichristiani signum!

Ex Esdra contra Mahomettum. 4. Esdr. 15.

Occurrit obiectione. 6. Reuel. 45.

Scripseram in hoc Astrologicum prognosticum pro Eccle. non discordans à vatilinio S. Vincen. Brigid. Cath. Carthusian: sed prudentia summi pontificis iussit deleri quamuis cum protestatione ne demus ansam Astrologiæ, & seque horemus pretiosum à vili, vt patet in disp. nostra pro bulla SS. P. P.

Nec propterea Deus res non faciat, quia in stellis cernnntur. Sed magis certiores de sua reddimur prouidentia, quo magis cernimus eum illius ordinem meritum esse in secundis causis eius instrumentis & hoc ipse dixit S. Brigidæ; *Quodsi homo siderum motus consideraret, de prouidentia Dei nil dubitaret.*

Arg. contra Mahō. ex scientiarum prohibitione & scelerū acceptatione.

Hoc bellum quod Turca libris, & virtutibus indixit, diabolica res est, indicans ignorantiam in falso pertinacem. Lupanaria puerorum, scholæ superstitionum in Serifi Regno, sunt semina Præceptoris sui. Inter omnes minus peruersi sunt Persæ.

Porrò è contra vidimus Apostolos inimicos cuiuscunque super-

ſtitionis, & vitiorum, & nullum in literis humanis ſtudium feciſſe nec in Siderali, aliauè naturali coniiciendi ſcientia: nihilominus quidquid prædixerunt, quotidie veritas certis comprobat euentibus.

EXAMEN MIRACVLORVM, *& autoritas ad conuincendum.*

CAP. XVI.

Comparatio inter legem Chriſti, Moſis, & Mahomettis, ex ratione miraculorum.

Ranſgrediar iam ad miracula. Quæ rite examinata, impugnari poſſe video, tanquam minus efficacia ſecundùm nos omnes, ad perſuadendum, Legiſlatorem eſſe verè diuinum, niſi ſanguinem habeat, & vitæ probitatem, & teſtes fide dignos, quibus roborentur, & per ſucceſſionem hæreditariam prædicentur, & promulgentur. Id quod inuenio in Chriſtiana primo: deinde vero in Moſayca; at non ſic abundanter. Deinde comperio in Mahomettana tantummodo mendacia ludicra. Quinimo inter Philoſophos Mahomettanos, & Aſtrologos, qui plurimi ſunt, pro fabulis haberi miracula Mahometti deprehendo. Sic Auicenna, Auerroes, & prænominati, eius iudicant cauſam. Et plurima ſtatim falſiſſima demonſtrantur, vt illud de Luna: & de cucurbita: & de arbore ſui adoratore: & de putamine oui: & de lupo indicante ſe fieri velle Mahomettanum &c. Et ex hoc diſce omnia. Mahomettani Principes agnoſcentes ex his per ſcientias detegi Mahometti fallacias, relegauerunt omnes ſcientias Philoſophicas, & Aſtrologicas, & retinuerunt tantum Empyricam medicinam. Perſarum Rex, qui retinet Phyſicas, & Aſtronomicas artes, conſiderans non conuenire cum Alcorano veritatem naturalem, nouam expoſitionem amplectitur, omneſque ſtultitias, & dicteria, fabulas, & cerebroſitates illius ad myſticum trahit ſenſum. Quamobrem à Turcis appellantur Perſæ *Malecredentes*; retinentibus ſibi nomen Muſulman, hoc eſt *Benecredentium*. Si quod miraculum, quod reuera miraculum non eſt, niſi apparenter, feciſſet auxilio Dæmonis, ſciens ipſe à Dæmone ſe adiuuari, vel deceptus ab eo exiſtens, non poteſt conuincere legem eius eſſe veram, quippè cum Prophetia, teſtimonium, vita, & doctrina S. Scripturæ, & naturæ, aduerſa, repugnent: dete-

eius autem successio ambitiosa, crudelis, & discipuli impii, perfidi, & proditores alterius alteri.

II. Magi quoque Pharaonis & ipsi fecerunt signa quæ imperitis videntur miracula; vtentes scientia occulta, vocata Magia, applicatiua actiuarum passiuis rebus; eum in modum, quo natura in æstate repente ranam, vbi crassa pluuia cadit in calidum puluerem, producit. Hanc scientiam paucissimi callent, quoniam requirit multam, diuturnamque experientiam, & animi tranquillitatem, & scientias cælestes, & physicas: multique ipsam à Dæmone ex parte docentur: quod mihi iam non est dubium, postquam Astrologum supradictum hanc quoque scientiam, & alias docere promisit artes, simulans sese Angelum esse. At ego increpaui Astrologum, cum mihi dolosa eius verba retulisset; & dissolutum est comercium, ac deceptionem sui nuncius agnoscens recessit à visionibus, & suggestione sola moraliter deceptus necem miser obiit violentam. Quapropter credo plures homines huiusmodi mirabilia naturalia facere, quæ videntur super naturam. At Magi Pharaonis demum confessi sunt Moysen à Deo adiuuari. (*Digitus Dei est hic,*) cum vidissent illum nequaquam vti Magia, dum illa faceret, ad quæ Magia non pertingebat. Fuit quidem Moyses, vt dicit Stephanus, & Ecclesiasticus, & Philo, & Ioseph, *instructus in omni scientia Aegyptiorum.* Et quidem Physicus & Medicus, & Astronomus, & Mathematicus in sua lege apparet; sed secundum pietatem ambulans coram Deo, meruit & à Deo doctrinam supernaturalem. Fuit ipse filius adoptiuus Reginæ, deinde Dux exercitus Pharaonis præliatus est contra Arabes, & Æthyopes, si vera refert Ioseph: & talis fuit apud Pharaonem, qualis Scanderbegus apud Amuratem Regem Turcarum. Agnoscens mox sanguinem suum, cæpit dolere propter ærumnas suorum Hebræorum. Victus est iniuriam vnius ex eis, occiso Ægyptio iniuriante; fugit ab aula in Madian: factus est socer Principis Ietro, qui erat etiam Sacerdos summus. Et dum secum moratur, & pasceret gregem, missus est à Deo, qui apparuit illi in Monte, deditque miracula pro diplomate, ad liberandum populum suum: fecitque magnalia plurima, quæ legimus in Scripturis.

III. Hic videre poteris malignitatem Taciti, & Trogi, qui loquuntur tanquam opinantes falsi, non tanquam testes; cùm dicunt Moysem fuisse filium Ioseph, Pharaonis charissimi propter explicationes somniorum, & Regimen Ægypti, & à Iosepho didicisse Magiam, per quam facinora illa patrauit astutè, & liberauit populum fuga, vt se Regem faceret; sed alter eorum dicit, Iudæos ab Ægyptiis expulsos fuisse per vim, quia erant leprosi, ac mansisse in desertis tabescentes, & morientes: tunc Moysen, vnum ex eis audaciorem, eos animasse verbis proficuis, & traduxisse eos per desertum, & dedisse legem simulando se Dei nuncium.

Argumēta Cornelij Taciti, & Trog. & Iustini mendacia cōtra Mosen, & miracula eius.

IV. Profectò hæc omnia sunt falsitates opinantium; quando quidem historia testificantium clara est, quòd Moyses fuerit de Tribu Leui, natus post obitum Ioseph ducentis ferè annis. Neque Moyses mentitus esset genus, præsertim cùm gloria fuisset illi esse filium Iosephi. Falsum est quoque quòd expulsi sunt Hebræi; cum è contra eos fugientes Ægptii insequuti sint, submersique in mari rubro: Extitit illo in tempore ac Populo Lepra nimis; sed non ob ipsam Moyses abscessit; sed Dei nomine à Rege petiit, vt dimitteret populum. Et profectò, cùm exularet ab Ægypto propter homicidium, non esset reuersus ad Regem ita audacter, confisus tantùm in Magia illa, in qua Ægyptii quoque potentes erant, nisi Deus fuisset cum eo. Et quidem coram Rege asserere se missum à Deo, absque miraculosis probationibus, periculum erat terribilissimum: sed verè in cunctis diuinus apparet, & victor.

Vide veras historias Ægyptiorum & Græcorum & suorum de Moyse nuper in 1. Strom. Clem. Alex. & apud Cyril. contra Iul. & apud Ioseph. contra Apion.

V. Nec quidem Moyses se Regem fecit, sed quasi baiulum, & tutorem Populi in multo labore: nec suis filiis Regiam potestatem reliquit, cùm posset. Et Summum Sacerdotium non sibi, neque filiis, sed fratri suo, eiusque natis tribuit iure hæreditario; Principatum verò Iosue, qui non erat de tribu sua.

Qua in re quamuis non reluceat excellentia, quanta in Iesu, quoniam fuit Moyses Rex, & Sacerdos armatus, & tribui suæ dedit quasi dominatum super cæteras, vt viueret de decimis, mancipata Deo: nihilominus palàm apparet semper ad Reip. vtilitatem, non ad propriam respexisse, etiam si vt Philosophus, & non vt Dei nuncius, consideretur.

Inficiari autem eius historiam, & miracula est proteruè opinari, nisi historiam habeas fideliorem Scriptorum Moyse meliorum, & qui plus fidei sibi per virtutes compararint in Mundo, quàm Moyses. At vbi talem inuenies, nisi Christum, qui testatur pro eo? Et licet Moyses ipse scripserit librum, & historiam propriam; nihilominus & Cęsar scripsit proprios Cōmentarios de rebus à se gestis absque mendacio, Et Xenophon expeditionem Cyri minoris, in qua ipse Dux fuit: Etquę tota fuit ipsius Xenophontis gloria, & gestis plena, scripsit cum veritate. Vir bonus veritatem de se, vt de cæteris enunciat. Sed & Prophetæ, qui subsequuti sunt, & schola stupenda, quam instituit in Orde, & quæ veraciter prædixit & vitæ probitas, idem pro eo confirmant.

VI. Quod aiunt de transitu maris rubri crescentis in Pharaone, & decrescentis in Moyse, fabula est. Adeò enim mare illud, etiam in extremo, profundum est, quòd in ordinario decremento, neque Elephanto transitum tutum præstat, ne dum tantæ multitudini innumerabili Hebræorum cuiusque ætatis, & sexus: erant enim sexcenta millia bellatorum, exceptis mulieribus, pueris, & iumentis.

VII. Qui affirmant Serpentem Æneum, in quem morsi aspi-ntes sanabantur, factum esse per Astrologiam, sunt stulti opi-ates. Ego expertus sum, tantum non posse figuras Astrologi-s. faciant ipsi idem, & tunc loquantur. De Serpente Æneo.

De cæteris fictionibus contra eum, pudor est obloqui, quo-am nullum afferunt testimonium; sed opinionem propriam. Et seph Appionem Grammaticum circa similia testibus multis, cer-que confutauit: & S. Cyrillus in libris contra Iulianum, idem uribus egit. Nec minus in Apolog. Tertullianus.

VIII. Si allegas similitudinem ad astruendam opinionem; quia cilicet Cinghus itidem transiuit cum suis Mare Caspium; & Ro-muli floruit hasta. Respondeo quod fortasse ista sint mendacia. aut refluxum præstitisse transitum, sicut contigit Scipioni in Car-hagine noua: & Amilcari quendam sinum Maris apud Tunetum imiliter pertranseunti cum exercitu: & Diabolum naturali arte adfuisse Romulo, & Cingho, vt eos exaltaret. Et tandem dico, dato, & non concesso, quòd verum esset miraculum, quòd nihil repugnat, Deum, volentem nouum facere Regnum, aut aliquod negotium ingens, condescendisse ad faciendum miracula, vbi non extant, dummodo id non sit ad perhibendum testimonium fal-sitati. Sicuti & suscitauit Samuelem ad Saulis petitionem, quam-quam ars illa non defunctos, sed Dæmones suscitet. Et Sybillis Deus, & Balaam superstitionibus contaminato per se respondit, dum fortè aliud inuocarent, aut per Angelum comparuit. Propte-reà in Ezechielis 14. ipse Dominus dolosè interrogantibus veros Prophetas, se responsurum comminatur, vt capiatur interrogator in astutia sua. *Etsi (inquit) errauerit Propheta, ego Dominus de-cepi eum, & extendam manum super illum.* Et 3. Reg. *Spiritus men-dax à facie Domini egreditur, vt decipiantur Propheta in perniciem Achab.* Arcana Dei plurima sunt, & maxima. Profectò illi Ve-stali Virgini, quæ ad comprobationem suæ Virginitatis falsò ac-cusatæ, portauit aquam in cribro de Tyberi in Templum, equidem eam magis propendo in sententiam, quòd Deus vero miraculo af-fuerit testando innocentiam, non comprobando cultum: quàm Dæ-mon sui Idoli, quamuis aquam arte aliqua retinere potuisset. Et in cunctis Nationibus Deus fauet innocentiæ. Quot autem mira-cula fecerit ad Nabuchodonosor, & alios ad Principes Gentiles, qui legit, nouit. Ergo concludo opinionem aduersus Moysem, ex his non posse roborari.

De similibus.

Idē patet ex D. Hieron. in.

IX. Porrò non minus falsus est Tacitus, quàm fabulosi illi Hæ-retici, qui dicunt Moysem Asinos adorasse. Non enim eos in sacri-ficiis mactari vetat propter honorem eorum, sed quia reputabat eos immundos. Sic etiam Canes, & Porcos, & Simios, aliósque plures. *Primogenitum* (ait) *Asini mutabis oue: quòd si non red-*

Ad Taciti obiectionem de Asinis.

Exod. 13.

meris interficies. Ecce quem honorem tribuit Asinis. Concedunt tamen quidam Rabbini, quòd quando Moyses de petra educere aquam accingebatur, dicente Populo, vt educeret de petra quadam, ab eis ostensa, noluit; sed ad aliam pertexit; ideòque punitus est à Deo, dicente: *Quia non honorasti me, sed potentiam meam sub dubio posuisti, quasi magis ex hac, quam ex illa petra ego dare possim aquas, & non ab omnibus æqualiter, idcircò non intrabis in Terram promissionis.* Fatetur etiam Moyses, hoc suum infortunium euenisse sibi eo quòd non honorauerit Deum ad Aquas contradictionis; sed non explicat totum. Non tamen ex his habetur fallax, & mendax, sed syncerus; qui nec contra se siluit veritatem; maximè quidem silendam, si fraude vsus esset in miraculo, ostendentibus aquam Asinis, nè suspicionem in toto negocio suo præberet. Nec enim inter tantam multitudinem id cælari potuisset. Sed cætera eius facta, hoc quoque verum esse contestantur.

De euidentia certitudinis miraculorũ Christi.

X. At cùm christi miracula considero, nullam omninò suspicionem fraudis inuenio, neque in ipso, neque in Discipulis. Nam palàm est, quòd inter deambulandum, & nil istud attendens, miracula faciebat ipse, & posteà Petrus in fimbria, & vmbra: & sic successores eorum, & ipse dixit. *Qui credet in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.* Et ita vidimus profectò euenisse. Maiora enim fecit Gregorius Taumaturgus, & Hyacinthus, & Petrus, sed in nomine illius, qui faciebat in illis. Profectò cùm considero res gestas à Francisco de Paula, & Catharina Senensi, qui scio veritatem ab his qui viderunt, & scripserunt syncerè omnia, de Christi diuinitate dubitare pacto possum nullo. Et quidem hæc Gens sancta Papæ & Cardinalium tuetur auctoritatem; qui licet aliquando non sancti, à Gente tam Sancta, certaque de veritate cælesti Christiana, miraculisque plena, in summa veneratione habentur.

Ad obiect. Gentil.

Hinc execraui sceleratissimos Gentiles; qui librum venditabant de Magia Christi, ad Petrum, & Paulum scripta; cum Christus nulla præuia præparatione Magorum more fecerit miracula; neque in Sancti quicquam tale didicerunt; & Paulus fuerit conuersus post Ascensionem Christi. Et scimus Christum scripsisse nihil, more Socratico, & Pythagorico; nec illi Gentiles miraculum vnum ex eodem libro illo facere potuerunt, vt Christus,

De discretione Ecclesiæ in recipiendis miraculis.

Stultè alij Apollonio, & Iamni, & Mambri, eum comparant: quorum patuit Mundo naturalis Magia; & nullum diuinitatis nomen habent; nec discipuli eorum successione eam retinuerint: & omnia præparatione antecedente patrarint.

Multas quidem falsas historias, apocryphaque miracula nostro in sæculo noui; at nequaquam tamen ab Ecclesia canonizari vnquam

Idque semper mihi fidem de puritate eius corroborat magis.
n cùm nonnunquam etiam praui homines eius gubernacula re-
,haud tamen vnquam prauam doctrinam, aut obscœnam, aut
am,aut inconstantem admisit. Et successio, eadem perpetua se-
octrinæ, probitatis, miraculorum, & martyriis per 1600. annos
euerans, ipsam solidissimam in Deo declarat.

Nil obstat Mahomettismus veritati Christianæ, sed argumentum etiam dat veritatis illius, vel nolens, cum ad se charismata non traxerit.

I. Et quaquam Mahomettes surrexerit contra Christianis-
1, haud tamen extinxit Regnum, Sacerdotium, Miracula, &
ctitatem, & Prophetiam Ecclesiæ, sed perseuerant, nec tran-
ad Mahomettanos, potestas hæc, & charismata, & donorum
successio spiritualis: sicut comparente Christo, Hebræi non
ò amiserunt Regnum, & Sacerdotium, sed omnia dona spiritua-
Prophetiam, Miracula, Sanctitatem, obseruantiam Legis; &
unt impietatibus Talmudicis; aliaque signa, quibus Ecclesia
à cæteris dignoscitur, ab eis transierunt ad Christianos; vt præ-.
Iacob, & Prophetæ. Maximum profectò argumentum pro-
ate Christiana. Hebræi autem relicti sunt dispersi, vt sint li-
j Christianorum, & per libros suos, testes veritatis Christi
ra Mahomettem, coram Gentibus, & Mahometanis; osten-
es easdem scripturas diuinas, quas Mahomettes falsauit, &
eruantes eas nobis in testimonium: vt inimici nostri sint Iu-
contra inimicos nostros. At Mahomettanos, Deus permisit,
modo ad nostrorum punitionem peccatorum, præsertim ex
mate, & inobedientia orientium; sed etiam ad destruendum
itriam, propter vnitatem Deitatis, quam retinent contra Gen-
:& tollendum impedimenta introductionis fidei, vbi non est.
, & contra Iudæos, quos ad fidem vocatos arguunt mendacij,
enus negant Christum missum à Deo, quod Turcæ, & Persæ,
rabes, & Fezitæ fatentur. Hem Dei prouidentiam? neque
itteret mala, nisi propter meliora, Ipse quoque vti nouit bo-
& malis in beneficium eorum, quos amat.

Resp. ad Boccaccium.

I. Stultè igitur Boccaccius fabellam finxit de tribus annulis da-
Patre tribus hæredibus æqualis ponderis, & speciei, & per-
nis; vnde illi ignorarunt quis verus esset hæres: Ex quo infert,
posse internosci quæ sit verior Religio, Iudaica nè, an Ma-
ettana, an Christiana: quoniam eadem signa habent. Nam
festè patet, annulos harũ trium legum non esse prorsus similes,
longe aspicientibus, & arte, pietateque carentibus: Non au-
gemmariis propè inspicientibus, & per artis instrumenta exa-
ntibus: qui distinguere lapides falsos à veris præciosis, au-
que ab auricalco, propè norunt.

meris interficies. Ecce quem honorem tribuit Asinis. Concedunt tamen quidam Rabbini, quòd quando Moyses de petra educere aquam accingebatur, dicente Populo, vt educeret de petra quadam, ab eis ostensa, noluit; sed ad aliam perrexit; ideóque punitus est à Deo, dicente: *Quia non honorasti me, sed potentiam meam sub dubio posuisti, quasi magis ex hac, quam ex illa petra ego dare possim aquas, & non ab omnibus æqualiter, idcircò non intrabis in Terram promissionis.* Fatetur etiam Moyses, hoc suum infortunium euenisse sibi eo quòd non honorauerit Deum ad Aquas contradictionis; sed non explicat totum. Non tamen ex his habetur fallax, & mendax, sed syncerus; qui nec contra se siluit veritatem; maximè quidem silendam, si fraude vsus esset in miraculo, ostendentibus aquam Asinis, nè suspicionem in toto negocio suo præberet. Nec enim inter tantam multitudinem id cælari potuisset. Sed cætera eius facta, hoc quoque verum esse contestantur.

De euidentia certitudinis miraculorũ Christi.

X. At cùm christi miracula considero, nullam omninò suspicionem fraudis inuenio, neque in ipso, neque in Discipulis. Nam palàm est, quòd inter deambulandum, & nil istud attendens, miracula faciebat ipse, & posteà Petrus in fimbria, & vmbra: & sic successores eorum, & ipse dixit. *Qui credet in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.* Et ita vidimus profectò euenisse. Maiora enim fecit Gregorius Taumaturgus, & Hyacinthus, & Petrus, sed in nomine illius, qui faciebat in illis. Profectò cùm considero res gestas à Francisco de Paula, & Catharina Senensi, qui scio veritatem ab his qui viderunt, & scripserunt syncerè omnia, de Christi diuinitate dubitare pacto possum nullo. Et quidem hæc Gens sancta Papæ & Cardinalium tuetur auctoritatem; qui licet aliquando non sancti, à Gente tam Sancta, certaque de veritate cælesti Christiana, miraculisque plena, in summa veneratione habentur.

Ad obiect. Gentil.

Hinc execraui scelestissimos Gentiles; qui librum venditabant de Magia Christi, ad Petrum, & Paulum scripta; cum Christus nulla præuia præparatione Magorum more fecerit miracula; neque in Sancti quicquam tale didicerunt; & Paulus fuerit conuersus post Ascensionem Christi. Et scimus Christum scripsisse nihil, more Socratico, & Pythagorico; nec illi Gentiles miraculum vnum ex eodem libro illo facere potuerunt, vt Christus.

De discretione Ecclesiæ in recipiendis miraculis.

Stultè alij Apollonio, & Iamni, & Mambri, eum comparant: quorum patuit Mundo naturalis Magia; & nullum diuinitatis nomen habent; nec discipuli eorum successione eam retinuerint: & omnia præparatione antecedente patrarint.

Multas quidem falsas historias, apocryphaque miracula nostro in sæculo noui; at nequaquam tamen ab Ecclesia canonizari vnquam

vidi. Idque semper mihi fidem de puritate eius corroborat magis. Nam cùm nonnunquam etiam praui homines eius gubernacula regant, haud tamen vnquam prauam doctrinam, aut obscœnam, aut dubiam, aut inconstantem admisit. Et successio, eadem perpetua serie doctrinæ, probitatis, miraculorum, & martyriis per 1600. annos perseuerans, ipsam solidissimam in Deo declarat.

XI. Et quaquam Mahomettes surrexerit contra Christianismum, haud tamen extinxit Regnum, Sacerdotium, Miracula, & Sanctitatem, & Prophetiam Ecclesiæ; sed perseuerant, nec transiere ad Mahomettanos, potestas hæc, & charismata, & donorum Dei successio spiritualis: sicut comparente Christo, Hebræi non modò amiserunt Regnum, & Sacerdotium, sed omnia dona spiritualia, Prophetiam, Miracula, Sanctitatem, obseruantiam Legis; & seruiunt impietatibus Talmudicis; aliaque signa, quibus Ecclesia Dei à cæteris dignoscitur, ab eis transierunt ad Christianos; vt prædixit Iacob, & Prophetæ. Maximum profectò argumentum pro veritate Christiana. Hebræi autem relicti sunt dispersi, vt sint librarij Christianorum, & per libros suos, testes veritatis Christi contra Mahomettem, coram Gentibus, & Mahometanis; ostendentes easdem scripturas diuinas, quas Mahomettes falsauit, & conseruantes eas nobis in testimonium: vt inimici nostri sint Iudices contra inimicos nostros. At Mahomettanos, Deus permisit, non modo ad nostrorum punitionem peccatorum, præsertim ex schismate, & inobedientia orientium; sed etiam ad destruendum Idolatriam, propter vnitatem Deitatis, quam retinent contra Gentiles: & tollendum impedimenta introductionis fidei, vbi non est. Item, & contra Iudæos, quos ad fidem vocatos arguunt mendacij, quatenus negant Christum missum à Deo, quod Turcæ, & Persæ, & Arabes, & Fezitæ fatentur. Hem Dei prouidentiam? neque permitteret mala, nisi propter meliora, Ipse quoque vti nouit bonis, & malis in beneficium eorum, quos amat.

Nil obstat Mahomettismus veritati Christianæ, sed argumentum etiam dat veritatis illius, vel nolens, cum ad se charismata non traxerit.

XII. Stulté igitur Boccaccius fabellam finxit de tribus annulis datis à Patre tribus hæredibus æqualis ponderis, & speciei, & perfectionis; vnde illi ignorarunt quis verus esset hæres: Ex quo infert, haud posse internosci quæ sit verior Religio, Iudaica nè, an Mahomettana, an Christiana: quoniam eadem signa habent. Nam manifestè patet, annulos harũ trium legum non esse prorsus similes, nisi à longe aspicientibus, & arte, pietateque carentibus: Non autem gemmariis propè inspicientibus, & per artis instrumenta examinantibus: qui distinguere lapides falsos à veris præciosis, aurúmque ab auricalco, propè norunt.

Resp. ad Boccaccium.

EPILOGVS, RESPONSIO & confirmatio huius libri.

CAP. XVII.

IDIMVS igitur Religionem Christianam, quantum ad omnia, naturæ decretis congruentem, & perfectionem illi superaddere; Et Deum extare Potentissimum, Sapientissimum, & Optimum, honore dignum infinito, non modò propter id, quod ipse est: sed propter beneficia innumerabilia, quæ nobis præstat. Item esse Vnum, & non multos, & omnium rerum curam gerere, sed præcipuè hominum; quorum Animæ sunt immortales. Item extare pœnas, & præmia post mortem. Item omnia fecisse per suam sapientiam, & artem: atque regere, instaurare: dominiumque eius esse penè infinitum in creaturis, quamuis etiam terram, & incolas eius non possideret. Dæmonem non esse eius competitorem, sed lictorem, carnificem, & præfectum carcerum; qui meritò damnatus sit ad hoc officium vilissimum ob suam superbiam maximam: & peruersum esse, voluntate, non naturâ: qua peruersitate videtur gaudere propriis malis, & alienis. Nec Deum ab illo, neque à blasphemantibus, lædi; sed id, quod in se fingunt esse Deum; ergo seipsos. Deum creare Animas in corpore, vt det illis occasionem merendi in bello inferioris Mundi. Peccasse hominem suggestione Dæmonis. Didicisse cultum Dei: diuisum fuisse in plures sectas, & Principatus, dum suam sub Dei tutela libertatem non custodit, effrenemque in mala omnia sub Diaboli iugum corruisse. Item Deum ipsum voluisse hominem liberare per suam Sapientiam, per quam fecerat eum.

Hanc ergo Sapientiam incarnatam fuisse, vt fieret nobis accessibilis, & verbo exemploque viam salutis ostenderet: atque à Diaboli redimeret vexationibus. Item id nihil impossibile esse, quando etiam in Peripatecismo officina Macchiauellismi, idem continuò fieri in singulis affirmatur hominibus. Ipsi enim ponunt intellectum agentem cuilibet, indiuiduo extrinsecus aduenire, atque in vnitatem personæ, copulari, vt Diuus Thomas in 4. con. Gent. cap. 47. cum Sancto Augustino comprobat: qui tamen extrinsecus intellectus agens, vt probat Diuus Thomas in 1. p. quæst. 79. ex dictis Augustini, non potest esse, nisi Verbum Dei, quod in vno tantùm incar-

incarnatum est: in aliis, vt vniuersalis causa in suo effectu tantummodo adest. Et venisse ad redimendum nos, non per vim, sed suauissimo, & diuino modo, nobis congruente, factis, & verbis, veram viuendi normam persuadendo. Nec damnatorum existere numerum, quot putamus: sed in hoc iudicium ingens occultari: Nec verum esse, quod Diabolus plures habeat, quam Christus subiectos; quandoquidem ipse non punit, neque possidet homines, sed Christus, qui est æterna, & prima increata Ratio punit, & possidet omnes, per Diabolum seruum nequam, instrumentum Iustitiæ punitiuæ, regulæ Rationis æternæ.

Item aduentum Christi ad redimendum Mundum non fuisse vanum ad salutem vnius modò digiti, ac totius corporis speciei humanæ perditionem. Quandoquidem nunquam Ratio beneuiuendi, à Iesu indita, defuit Mundo: & qui damnantur, sibi perdi, non Christo. Christus enim perdit, amittitque nihil. Quos enim non possidet vt Pater, possidet vt Iudex. Et sanguinem eius non Diabolo in prætium datum esse pro nobis; sed vero Deo in satisfactionem peccatorum, & remedium peccantium; dum per Sacramenta nobis applicatur; aut per viuum affectum supernaturalem à fide procedentem, & charitate, in quo est Sacramentorum votum; quod nos Deo primæ Rationi, naturæ, & gratiæ Auctori copulat. Et in hoc plus latere, quam patere. Et quidem omnes saluos esse homines in sanguine eius: qui rationis compotes, & impœnitentes personali non decedunt in peccato. Quia autem solum in originali, damni pœna amissæ beatitudinis supernaturalis mulctari: sensus verò pœna vacuos, in naturalibus donis Deum, naturale obiectum notitia, & dilectione naturali adsequuturos, testimonio Scholasticorum Patrumque ostendimus.

Item vnam solum esse Legem in toto Mundo, quæ facit homines secundum rationem naturalem viuere; sed ab Autore naturæ perfectam, & ad supernaturalia eleuatam; alias verò leges esse veras, aut falsas, prout huic conformantur, aut repugnant. Ergo apud omnes Nationes semper vnam fuisse legem; repugnantes autem illi, non esse leges, sed abusus; sicut vnus est modus seminandorum hominum, alij verò abusus.

Item attulisse remedium supernaturale eidem legi: & electis viam fecisse ascendendi in Cælum, qui prius detinebantur in Limbo. Et Christum mortuum esse, & resurrexisse, & ascendisse in Cælum, vt nobis viam pareret, exemplo, merito, & doctrina. Et quicunque vixerit secundum rationem diuinitus perfectam ab eo, qui nulli deest in quacunque Natione, viuendo, & moriendo, & resuscitando, & Cælum ascendendo ei conformem factum iri perenniter: & hoc esse remedij summam. & de prædestinatione silendum: & de reprobatione; quoniam Deus omnia sapienter agit,

Apud omnes imperitos.

S Thom. ex prævisis demeritis reprobat, sed absque prævisis meritis prædestinat, in opusc. de præscientia, & prædestinatione. At in 1. p. q. 23. repro-

bationis, pœnam sensus inferentis, causam facit peccatum: Non dandi verò bona æterna, Dei voluntaté absolutam, quæ tamé ad mala cruciantia æterna antecedenter non damnet, sed consequenter actuali accedente peccato.

sed quemlibet benefacientem suscipere, & ad benefaciendum iuuare, non autem ad malefaciendum; quoniam non est proditor, neque Tyrannus. Ac proinde neminem damnari in gehennam, quia Deus ità decreuit voluntate antecedenti peccatum originale, & actuale: sed voluntate consequenti præuium peccatum vtrumque: at si solum originale, priuat tantum æternis bonis, non punit æternis cruciatibus. Omnes enim formauit ad imaginem, & similitudinem suam, non autem ad imaginem Diaboli: & ad se, & vt summum bonum agnosceret, & adipisceretur. Veh non agnoscentibus tantum bonum. *Perditio enim tua ex te Israel est.* Nec bonum creationis eius debere cedere malo nostro futuræ volitionis; & Deum omninò culpæ nostræ non modò expertem esse; sed verius adiutorem meriti, & adhoc nos prædestinasse non ad illam.

Item nec quia resurgens Christus, in platea non comparuit, infirmari fidem eius. Nam comparuit, *plusquam quingentis fratribus*, (teste Paulo 1. Cor. 15.) & *deinde Apostolis omnibus:* & coram eis ascendit in Cælum.

Nec esse deceptos, neque deceptores huius rei testes.

Item idem argumentum posset nunc fieri, quare hodiernò tempore Christus non comparet in plateis; Et ratio nota est, vt detur locus piæ fidei, & meritis, & credamus non violenter, quæ enim incessanter videmus, necessariò credimus. Diaboli credunt etiam & contremiscunt. Et quia sunt alterius entitatis gloriosa Entia, nec nobiscum communicant, nisi alienatis à nobis, vt patet in Sanctis. Et multa de hoc ignoramus.

Moysen, & Aaron non fuisse occultatos, ne putarentur non iuisse in Cælum; quandoquidem ipsi nulla de translatione hominum in Cælum expresse verba fecere, neque promisere præmia post mortem: sed ne adorarentur in terra more Gentilium colentium mortuos. Et hanc fuisse prouidentiam contrariam opinantibus: qua vsus est etiam S. Antonius Abbas, qui idcirco per obedientiæ vim præcepit Monachis sepulturis eum, ne reuelarent corpus suum, quò vitaret honorem, Sanctis exhiberi consuetum corporibus in terra. Aliique plures id curauerunt. Quod Gentiles finxerunt impiè, partem cum ista pietate non habet.

Item de Christo abesse metum, si adoraretur; cum sit ipse Deus verus. Nec occultatum fuisse corpus eius, sed verè resurrexisse probauimus multiplicibus argumentis: nihilominus custoditum fuit diligenter, ne resurgeret velut ipse promiserat. Si promisit, ergo fecit. Aut ergo sepultum reddant, aut resurgentem adorent Iudæi, oportet.

Item Apostolos testes huius historiæ non posse reprobari, neque vt deceptores. Et prophetias eorum nequaquam habere con-

fiſtentiam in Aſtrologia, & artibus naturalibus. Et Ptolemeus enim in Quatripar. Aſtrologico agnouit Prophetas diuinos abſque Aſtrologia prophetare veriora certioraque. Et Plato, & Socrates & Sybillæ ſimiliter conteſtantur.

Stellas quoque quodammodo diſpoſitiuè aliquando ad hoc ipſum ſe habere; Deique regulam ſequi, omnia facientis.

Vidimus & miracula vera & falſa, & in re quacunque reperiri id, quod verum eſt; & quod fictitium. Deúmque permittere ea propter melius. Cuius partem modicam ſcimus, partem verò plurimam ignoramus.

Item totum mundum veroſimiliter credi poſſe ad hanc legem fore reducendum; cùm tam rationabilis ſit, atque vniuerſalis.

Item tempus, quod nobis prolixum videtur, eſſe quaſi ludum modicum ad illud melius, quod poſt turbationes præſentes ſucceſſurum ſperamus. Nec citra culpam eſſe mala Entia vlla, niſi apparenter, & reſpectu, non verè & eſſentialiter.

Item Mahometem eſſe Antichriſtum ex parte. Prophetias verificatas eſſe, & continuò verificari, quòd Ieſus ſit Meſſia verus; qui occulta ratione fermentat paſſim per coagulum legis ſuæ Mundum in maſſam vnam: & creſcit ſicut planta inuiſibiliter; Et quidquid faciunt Chriſtiani cingentes Mundum, & adunantes Nationes (id quod nulla fecit lex) opus eſſe ipſius Meſſiæ. Et Principes præſertim Hiſpanos eſſe brachia corporis Meſſiæ, vt dicit in Eſaia, *Brachia mea populos iudicabunt, &c. Egreſſus eſt Saluator meus, &c. Et legem eius Inſulæ expectabant; & brachium meum ſuſtinebunt, &c.* Hucuſque inferum Hemiſphærium à noſtro Inſulatum expectauit hanc legem Meſſiæ. Si hoc aduerterent Hebræi, confeſtim agnoſcerent Chriſti Regnum, & Antichriſti. Et Chriſtum ſedentem *à dextris Patris, donec ponat omnes inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum, & euacuet omnes Principatus, & poteſtates* antichriſtianas; & deinde venturum ad Iudicium. Sed qui myſteria cupit, Prophetalia legat. Eſaiæ 51. Pſal. 109. 1. Cor. 15.

Argumentum principale, quòd Clerus à debita ſanctitate longè factus, & increduli multi reddunt Religionem dubiam, ipſe quoque Boccacius impius ſoluit in altera fabella de Hebræo, qui Romam venit ſuſcepturus Baptiſmum: cumque vitam laſciuam, & nequam Clericorum videret, magis in propoſito fidei roboratus eſt, dicens, non poſſe falſam eſſe Religionem illam, quæ tam prauè, & impiè (ipſe ait) à Chriſtianis tractata, nihilominus perſeuerat per ſe ſolida ſemper & creſcens. Nouerunt Hieronymus, Bernardus, Beda, & alij Patres hoc argumentum, quod hæretici ad reprobandam fidem Romanam proferunt: Sancti viri, zelo corrigendi mores: Pſeudopolitici, ad euertendum Religionem: nos ad roborandum adducimus. Profectò enim hoc demonſtratio

Ex vita Chriſtianorum mala non infirmari arg. pro Fide Catholica, ſed augeri.

est, quòd Fides Christi portat nos, non autem nos fidem: sicut Iudæi, qui defendunt suam fidem obstinatione; vtque dicitur in Prophetis, sunt *duræ ceruicis*; & Gentiles suam consuetudine; vt Plato, & Cicero docent; Mahomettani suam gladio, vt Mahometes iubet in 1. c. Alcorani. Christiani autem boni, veritatis vi: quæ portat, & bonos, & malos, & non portatur. Nam & profectò (vt Bernardus in declamat. & in Cant. plorat.) *longè magis à suis laceratur, & prosternitur, quam fuerit à Tyrannis, & hæreticis, qui potius accenderunt eam vento persequutionum, sicut ignem; mali Clerici autem extinguunt eam aqua mollis Epicureismi.* Bernardus id plorat, & potius optaret Tyrannos, & Hæreticos, quam fictos Christianos. Et Petrus & Paulus de futuro tempore prophetarunt. *Erunt in nouissimis diebus homines seipsos amantes &c. Speciem quidem pietatis habentes, virtutem vero abnegantes &c. Et erunt magistri mendaces de vobis in auaritia negotiantes &c.* Et Iacobus & Iudas pariter hoc prædixerunt: sed Iesus hoc promittit tanquam supremam persequutionem, ad probationem, quòd sua lex vera esset Ipse quidem dixit *Refrigescet charitas, & abundabit iniquitas &c. Putas quòd inueniet fidem in terra?*

Ser. & in cant. 30.

1. Tim. 4.
2. Tim. 3.
2. Petr. 2. & 3.
Iud. 1.

Hæc sanè signa videri possunt reditus illius. Ergo ipsum præstolor, ut propinquantem ad Ianuas. Omnia enim signa aduentus sui in aliquo sensu transierunt, teste D. Ambrosio, & S. Gregorio super Lucam; bella, terræ motus, fames, pestes, Pseudoprophetæ, hæretici Antichristiani; reliquum erat videre tantum signa in Sole, & Luna, & Stellis, quæ Gregorius ex aëris immutatione docte argumentatus est proxima esse. Ego autem suspicor præsentia esse, & in hanc vigilantiam excitari Mundum vellem. Sed vt *Dies Domini sicut fur in nocte comprehendat incredulos*, vt dixit Iesus, & Petrus, & Ioannes, & Paulus: qui tamen addit 2. Thes. 5. *Nos non sumus filij noctis, neque tenebrarum*; Idcirco vigilemus. Vigilare ego cupio omnes, & videre; sed falsi Astronomi, & Peripatetici, Politicique, afferunt mille petitiones principiorum & non causas pro causis horum signorum, ad deceptionem plebis, & obscurationem Euangelij *olim præscripti*, vt ait Lebbeus) *in hoc iudicium.*

Matth. 24.

Matth. 24.
2. Pet. 3.
Apocal. 3.
2. Thes. 5.

Præcursor magnus Antichristi prænunciatus à S. Vincentio, quòd ex Germania surrecturus esset, iam comparuit Lutherus sub quinto sigillo, & Caluinus ampulla quinta iræ Dei: qui omnes, vnaque Macchiauellistæ conueniunt cum Alcorano longè magis quàm cum Euangelio. Expectamus ergo renouationem à Brigida, & Catharina, & Carthusiano, aliisque Sanctis prædictam. Quis scit si nos ea patiemur in hoc secũdo aduentu, quæ Ierusalẽ in primo? Dixit Ieremias. *Miluus in Cælo cognouit tẽpus suũ. Turtur & Ciconia, &*

Iud. 1.

Lutherus præcursor Antichristi.

Hyrundo custodierunt tempus aduentus sui populus autem meus non Luc. 12. *cognouit iudicium Domini. Quomodo dicitis; sapientes nos sumus, &* Matth. 16. *lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum &c.* Profectò qui id non videt in nobis, cæcus est. *O hypocritæ faciem Cæli nostis iudicare, hoc autem tempus quomodo non agnoscitis?* Profectò multi Scriptores falsi venundati deceperũt sæculum hoc; student occultare, & prosternere Euangelicam Sapientiam, extinguere Prophetias, autorizare sophisticas scripturas Gentilium, & Principes laicos: demoliri, & humiliare, & eneruare Papatum, ne possit nos ad reformationem & veri recognitionem, defensionemque cogere. Hoc autem me certum facit magis de veritate Euangelii. Hoc scandalizat Macchiauellistam: me autem ædificat, ex quo didici per plagas quærere Deum, quoniam video adimpleri prophetiam, *Sicut in diebus Noe capiat nos.* Et dico cum Sancta Virguncula Catharina mea: *O Dio amore adempisci presto, desiderii de serui tuoi* Et cum Ioan. *Veni Domine Iesu*, qui respondet; *Venio citò.* Matth. 24. Super hoc citò colludunt irridentque increduli Religionem: ignari Epist. ad Auin. profectò, quòd mille anni, & centum mille, sunt hora vna ad æternitatem. Apoc. 22. Alii dicunt Patres deceptos fuisse, qui olim iudicium Iesu expectarunt, & non venit, vt Tertullianus, Lactantius, Ireneus, Clemens, Hilarius, & alii. Ego respondeo, quoniam hi Patres sciebant coronam deberi, *his qui diligunt aduentum eius:* idcirco ex quibuscunque signis auidè argumentatos esse finem Mundi quoniam & chronologiam falsam habuere LXXII. Interpretum, nec dum viderant signa postrema in Sole, & Luna, & Stellis; sed non propterea mentitus est Iesus. Quinimò hoc euenisse videtur ad vnguem sicut ipse dixit, quod veniret *sicut fur in nocte:* si enim venisset eo quo Patres expectabant tempore, manifestum fuisset omnibus: sed melior fuit illorum deceptio diligens, quam nostra negligentia verax. Siquidem qui odere aduentum Domini, propterea quod reddituri sunt rationem de operibus impietatis suæ, quacunque ex ratiuncula persuadent sibi, esse mendacium; sicuti vnicuique accidit, quippiam odio habenti, quod exiguo argumento illud reprobat, vt incredibile. Sed de his rebus potest Politicus tunc certus fieri, si prius proprium abneget amorem, & consideret effectus Dei admirabiles per omnes scientias, examinando leges cæli, & naturæ inferioris hominum absque vlla prætensione, nisi agnoscendi Deum: & hoc per ærumnas intellexi.

Tempus aduentus licet videatur tardũ post 1600. annos, nõ

Nihil plane dubito, reperiri Clericos, & Prælatos sanctos & Christianos veros, sed non abunde, vt olim, quoniam ego & mei similes sumus in fæcibus, si Deus vult nouo vino replere dolia Cellarij sui.

Stultam quoque ostendimus opinionem, quòd Christus finxerit miracula: & neque moraliter possibile esse, quòd & Discipuli de-

cepti, vel deceptores fuerint in examine stricto per philosophiam agnouimus. Similiter, quod simulauerit se filium Dei incarnatum; quoniam non esse impossibile id quoque demonstrauimus: & insuper quòd sit possibile perfidi Peripatetici docent inuiti, modum confitentes, intellectum agentem, vt Aphrodisiensis & sequaces, vel etiam possibilem, vt Auerroes, & sequaces, esse vnum in cunctis hominibus, & in cuiusque conceptione velut incarnari personaliter, insigni congruentia ad explicandum eum modum, quo Deus in Christo homine, vt Aug. admonet. Hic etiam Intellectus ponitur ab Anaxagora, à quo ipsi mutuati sunt, *verus Deus*; ab Auicenna verò *Colchodea datrix formarum*; quod proprium est artis diuinæ, quam Theologi vocant *Verbum Dei*; Ab Auerroe autem, & Alexandro *similis Deo* habetur. Sicuti enim Deus mouet spheram primam, sic iste intellectus est in sphera humana nostri aeris, & infunditur hominibus. Ecce conuictos incredulos à se ipsis, quod Deus possit incarnari: & mirum, quomodo fingunt possibilitatem falsorum dogmatum, verorum autem negant.

Tandem vt respondeam quæstioni atrocissimæ, vexanti mentes hominum, præcipuè Epicureos, & Macchiauellistas, sæpeque ab ipsis deploratæ Prophetis. *Quare via Impiorum prosperatur?* &, *Taces oppugnante impio iustiorem se?* &, *Numquid meliora facit Babylon quàm Ierusalem &c?*

Cur bonis mala, & malis bona in hoc sæculo.
Ier. 12.
Abac. 1.
4. Esdr. 3.

Dico hoc contrarium esse ei, quod credunt. Quippe enim hoc certum est argumentum, quòd homini conueniat alia melior vita vt bene Antenagoras argumentatur. Et, post hanc, futura sit recompensatio bonorum, & malorum. Et præsentem vitam esse militiam paucarum animarum (si conferas numero cælicolarum,) quæ animæ sparsæ sunt inter contraria, cælum & terram, in opacis corporibus, vt ludum agant Superis; & pugnent illis cum Diabolis, qui ausi sunt contra Deum erigere cornu, sibique acquirant cælicam ciuitatem, vnde illi exclusi fuerunt. Profectò si tu credis prouidentiam & amorē Dei erga suas creaturas, hoc argumentum moraliter conuincit, quòd nimirum altera sit vita, quamuis causa, & modus, & pugna præsentis, sint nobis minus nota.

Ratio 1.
Infælicitas Pseudopoliticorum etiam secundum ipsorum dogma.

1. In super assero, quòd etiam si hæc non credis, bonum erit operari bonum secundum naturam. Operari enim secundum naturam cuilibet sano iucundum est, dicunt Physiologi. Ergo praui homines operantur malum contra naturam, & regulas eius; Ergo semper mœsti sunt: Gaudium autem eorum apparens est falsumque quod subito perditur, sicut gaudium ægroti bibentis aquam contra legem Medici magna cum voluptate; sed statim affert mortem: & voluptas falsa fuit. Plus capit voluptatis qui in fame manducat panem, caseumque, prout natura statuit quàm qui sine fame vitulum sagi-

natum. Hoc autem nec Epicurus negat. Ergo si famem expectes, non es minor Rege in cibo, potuque,

2. Item sobrii & continentes sunt longioris vitæ, vt Antonius, Hilarion, Romoaldus, consimilesque, qui centenarium vltra vixerunt.

3. Insuper fruuntur quadam dulcissima contemplatione, cæteris intemperatis ignota; ebrii vero, ebriique, vitam sibi abbreuiant, laborant podagra, chyragra, stomachi repletione, ructu fœtido, cauteriis, ignorantia, iracundia: nulla que voluptas ipsorum penetrat animam.

4. Venus quoque nobiliorem dat prolem continentibus, quam libidinosis, impudicisque, & comedonibus. Qui autem penitus continens est, caret fastidio natorum, & vxoris.

5. Et iam ostendimus, appetitam præsentem voluptatem esse deceptionem, quæ nos trahit ad labores: & luxuriosos sæpè affici morbis venereis, & morte accelerata, & deliquiis.

6. Illi pariter, qui honores ambiunt, & curis dominandi afficiuntur, sollicitudine superflua vexantur frustra. Vir quidem sapiens habet honorem pro fastidio, qui nos omnibus priuat iucunditatibus: & regimen aliorum est afflictio continua.

7. Et quamuis honores, & admirationes populorum adsunt, hi tamen extra nos sunt, parumque sentiuntur.

8. Mendicare insuper hoc bonum ab opinione hominum, est quædam affectio ignorantis, qui caret gloria in se, & quærit aliunde. Virtus autem, & studiose operari sufficiunt, quoniam verè bona sunt in nobis, quemadmodum bene decernunt omnes rerum humanarum contemplatores.

9. Præterea timent semper ne amittant Principatum, vel honorem illi annexum, pleni que suspicione viuunt, à populis, à seruis, à cognatis, ab amicis, ab exteris, & vndique.

10. Quando aliquid faciunt, mille testes habent, coguntur aliorum viuere arbitratu: si quid mali faciunt, mille iudices habent, & murmuratores, qui malum illud augent: quoniam est in candelabro: bona minuunt, quoniam maiora requiruntur ab eis: & cum laudant, reputantur adulari & irridere potius.

11. Præterea necesse habent audire nunc hunc, nunc illum memorialem libellum: vel blasphemari à populo: item prospicere rebus innumeris maxima cum molestia.

12. Sæpe compelluntur displicere, & malefacere plurimis: placere autem, & bene facere paucissimis; prouidere, quomodo salua dignitate, satisfacere queant tot hominum varietati: respondere Oratoribus Principum, vtiliter, & honestè.

13. Inuenire noua genera tributorum: & interdum per fraudulentias

ad corradendas pecunias populi: & sceleri resistentes, per sophismata opprimere.

14. Hæredibus æqualem dominationem relinquere: aut schismati ipsorum consulere sæpe crudelissimè: vt Turcarum Rex per necem filiorum: similiter Rex Fezitarum: Chinarum vero per deportationem.

De Repub. dial. 1.

15 Cogitare quòd reddituri sunt rationem Deo pro tota multitudine. Quod si non credis dum sanus es, & contentus, quando tamen æger eris, senex, & morti proximus, impossibile est, vt Plato monet, quin te cogitatio tangat, num dogma de iudicio vniuersali verum sit recogites malefacta, & horrore futuræ vitæ perfundaris, & præteritam lugeas, atque blasphemes.

16. Infelicissimi, profectò Tyranni sunt, vt fatebatur Dionysius Siracusanus: at Tyrannidem non relinquunt propter timorem, ne deinde toruè aspiciantur, & persequutiones patiantur ab illis plurimis, quos ipsi persequuti sunt. Vide Xenophontem.

17. Omitto quod Mundi bona nunquam explent desiderium: & iniqui omnes pleni sunt suspicione, cupiditatibus ardentibus, stimulis honoris falsi, & diuitiarum.

18. Cùmque propriam considerant ignorantiam, & inualiditatem, seque indignos ea, qua donati sunt dignitate intuentur; contristantur, ac fingere coguntur se se sapientes esse, & strenuos. Ast id ipsum est ipsorum annihilatio quædam: dum ostendunt se esse quod non sunt, & aliud quam sunt se faciunt. Ergo ipsi non sunt. Vnde etiam coguntur sicut Nero, odisse, & sæpe occidere Sapientes, & probos viros, quoniam sunt quasi testes ipsorum ignauiæ, & stultitiæ; vel interdicere populo studium virtutis, vt facit Dux Moscouitarum, quò solus videatur sapiens: Vel etiam sibi & aliis, & vt Valentinianus, & Barbari Reges; & tunc dominatur bestiis ipse bestia, à quibus, vt imperitis, non potest adiuuari, sed odio haberi, & paulatim exitio dari; vt Plato & Arist. & Plutar. aduertunt.

E contra verò mens iusti, est quasi iuge conuiuium, Iniqui verò infernus suspicionum, ac feruentium desideriorum insaturabilium olla, & stimulorum ambitionis, & auaritæ seges, plena passionibus &c. Nec Philosophum inuenio, qui id non consideret: & ipsi sciunt scelesti ita esse: sed meliora sequi ignorant; sicut qui se ad remigium reuendunt. Et vidi quòd facilius esset benefacere, quàm malè.

Sed, quòd maiori consideratione dignum est, quodlibet genus hominum capit voluptatem tantummodo à voluptuosis rebus: sed sapientes Christiani, hoc est verè & plenè rationales, capiunt voluptatem etiam à dolorificis. Profectò, qui pro amasia laborat, experiturque labores illos esse voluptuosos propter spem retributionis exiguæ sciens se in eis placere carni, & sanguini, vix sentiendi

Fœlicitas bonorum.

ti, intelligit quid dico. Ergo Christiani exuperant iucunditate omnes sectas, quoniam & à malis capiunt iucunditatem, & à bonis euentibus: cæteri vero à bonis tantùm: insuper & multò minus gaudium capiunt ex bonis, quam Philosophi & Christiani. Ergo saltem quadruplex est gaudium Christianorum ad gaudium aliorum. Plato autem addit multò plus cum Socrate suo porportionem hanc exquisitius indagando. Ergo secundum Naturæ legem id verum inuenitur: quoniam Christus est autor naturæ, & gratiæ, & legis veræ cuiuscunque: & ideo vndecunque testimonium habet, vt Paulus prædicat Lystris.

At si dicas Philosophos, & Christum decipi; Ego inquam, hanc ipsorum deceptionem facere eos beatos, iucundosque semper; Tuam autem veram voluptatem te plenum ærumnis semper. Nam cum hoc vnum scias, te moriturum, omnes voluptates amittis, quoniam aliam vitam non credis, neque speras, & in tuis voluptatibus semper affligeris, quòd satiari illis non potes absque conquæstione & dolore, & turbationibus multiformibus. Christiani autem credunt mortem esse transitum ad vitam meliorem, & cum lætitia illam præstolantur, & amplectuntur: tu autem cum horrore, & dolore. Heus Macchiauelle an nè vides scholam tuam deceptam? Petrus Apostolus hoc arcanum docuit contra Simonem Magum, quòd, etsi alia non superesset vita, conscientia recta in hac beatum facit hominem magis, quàm quæcunque fortuna læta incredulorum. Ecce ergo quia Boni sunt beati vndequaque. Et quidem qui non statuit vitæ probitatem experimento proprio agnoscere, hanc philosophiam nunquam agnoscet. Et ego testis sum, qui de omni viuendi modo examen feci. Scio etiam, caros mihi, puritate conscientiæ, ac vitæ probitate longe magis gaudere, quàm quibuscunque deliciis.

Hoc tandem inficiari nemo potest, quod bestiæ capiant iucunditatem à rebus dumtaxat iucundis; at scire ex iniucundis quoque iucunditatem elicere, magna profectò est philosophia, atque victoria contra malum, à quo semper metuit iniquitas, tanquam belluina, vilisque.

11. *Timida* (ait Cicero) *sui natura est improbitas, suo ipsius testimonio conuicta.* At (vt ait Horatius.)

Integer vitæ, scelerisque purus,
Non eget Mauri iaculis, nec arcu &c.

Animus culpá plenus semper seipsum timet. Qui vtrumque vitæ genus non penitius gustat, ægrè de his potest enunciare. Et Costa noster addit, interiorem lætitiam & non lædi à malis temporalibus, esse præmium iustis, licet quis aliud non expectaret: mœrorem vero interiorem, & lædi quacunque ex causa, & perturbari, esse pœnam iniustorum. Sed ego, vmbram, & præsagium

verorum gaudiorum, & pœnarum, ista duo prædico. Quin etiam ad impiorum opprobrium præstolor etiam in terra præludium Paradisi cælestis, aureum sæculum, fælicitate plenum, à qua facto iterum flagello de funiculis Creaturarum (vt inquit S. Cathar. Senen) excludentur increduli derisores pietatis, quam pro stultitia habet Philosophia pseudopoliticorum Epicurea, alibi clam, alibi palam. Et vtinam contenta foret delitiis naturalibus, vt Epicurus, sed enim & contra naturam alias exquirunt nouas, reficiunt veteres, & saturantur nunquam, quoniam *vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

Eccl. 1.

APPENDIX TOTIVS LIBRI.

Macchiauellum omnium scientiarum fuisse ignorantissimum, excepta historia humana: & politicam suam non per scientias, sed per astutiam, & peritiam practicam, examinasse: & quicunque ipsum sectantur, præponuntque veræ philosophiæ Sanctorum, esse pueros: qui coquum, suauia exhibentem, Medico, *salubria iubenti, præferunt: idcircò in se, vel in filiis subitò vitam, & Regnum amittere solere.*

CAP. XVIII.

QVONIAM Principes Nationum infidelium omnes, & fidelium plerique hac tempestate hæreditario iure non selecti ad Regimen assumuntur. Multi autem ex his putantes se beatos naturâ esse, atque ad imperandum, non ad laborandum pro cæteris natos, nihil, aut modicum, scientiis operam nauant, nec prudentes Veneti ex toto ab hoc eximuntur crimine, quoniam apud eos filii Patritiorum patritij sunt, & plebis Domini. Romæ verò, quæ Resp. est Sanctorum virtuosorum Orbis totius, vbi non nisi doctissimi exaltari solent debentque, irrepunt non raró vrgente aut pacis, aut alterius vtilitatis ratione, filii Principum, & consanguinei, & amici Gubernantium, dum ægre alienis confidere magna negotia possunt. Hos autem contingit aliquando exiguam vel sophisticè literis operam dedisse. Quapropter fit, vt

plerique nesciant iudicare inter bonum, prauumque consilium; saniores verò pauci coguntur credere pluribus. Præterea cum aliquid didicerint subitò quicunque Principes effutiunt illud, sicut gallina edito ouo, Aulici eorū acclamant, tanquam Dei ore loquentibus. Sapientes verò timent effari verum. Quoniam vt diuinus Poëta canit. Vrb. 8. od. 1.

Fugit potentum limina veritas,
Quamuis salutis nuncia, Nauseam,
Inuisa prouitat, vel iram.
Sæpe magis iuuat hostis hostem.

Iraque ipsi, decepti, deinde stultitiam suam effundunt in exitium populorum; & quidquid delirant Reges plectuntur Achiui. Et quoniam surrexit Macchiauellus, phiala iræ Dei, promittens scientiam regnandi, qua nihil suauius est hominibus, quippè quibus dictum est; *Dominamini piscibus Maris, & volatilibus Cæli, & bestiis Terræ*, huncque titulum portant in fœmore dum nascūtur. Iste autem Macchiauellus familia quidē nobilis, sed (aiunt) bastardus, omnium sciētiarum fuit expers, & tantummodo astutiam quamdam ex historia rerū hausit humanatū. Cūque esset animo acutus & impius, cogitauit omnes homines regnandi causa omnia opera sua facere, ita quod & Prophetas, & Philosophos, & Iesum, ambitione hac tactos, noua dogmata posuisse existimauit. Et cum videret à Principibus impiis Religionem ludo quodam tractari, prout prodest statui eorum, putauit, esse artem fallendi, & trahendi homines quasi bubalos per nasum in fibula timoris Dei. At ego ostendi, ipsam Religionem naturæ decretis constare apud omnia Entia modo suo, & apud bestias aliquo pacto, sed longè veriori apud homines, sed insuper supernaturaliter perfectam apud Christianos, nec propter præsentem modò vitam, sed propter futuram, vt in hoc libro, qui posset Antimacchiauellismus nuncupari, patet. Hinc operę pretium duxi ostendere Macchiavelli ignorantiam, si quomodo perditis rebus consulere possimus. Iam enim hæc pestis in Borealibus Regnis magis grassatur: eamque palam profitentur, qui politici vocantur, teste Bellarm. & Butero, & Rescio. Dixit Hesiodus.

Defectus veræ scientiæ in tronisat pseudopoliticos apud Principes.

Optimus ille quidem, qui per sese omnia nouit.
Proximus huic fuerit, qui credit recta monenti:
Atqui nec sapit ipse, nec audierit sapientem;
Vtilis hic nulla est omninò in parte putandus.

Quapropter, quoniam Principes Terræ sedulam studiis operam nauare, vt per se omnia intelligant, non possunt, satis est illis, si sapientibus veris obediant. Sapiētia autem probatissima est Religio Lex, & Scripturæ sanctæ, & viri sapientissimi, qui sanguine, miraculis, & doctrina veritatem confirmarunt. Macchiauellus autem scelere pollutus omni, nullisque excultus doctrinis, cur sit consiliarius eorum non video. Profectò sicut pueri magis amant Coquos, qui

epulas suaues, & dulces, prout cupiunt, præparant; odere autem Medicos, qui salubres imperant, non ita suaues, sed interdum amaras. Coqui autem accusant Medicos coram pueris, dicentes; ô Domini pueri, cauete, quoniam isti Medici vos occidunt, sunt crudeles, quærunt Dominatum super vos. Ecce quas præbent epulas? Tunc irati pueri expellunt Medicos, retinent Coquos: quorum cibis mox infirmantur, & in nocte detestantur Coquos. Coquus est Macchiauellus, parat Epulas mortiferas, sed dulces Principibus Terræ, pueris doctrina, & virtute; accusat Prophetas, & Religiosos Medicos animarum; quia pocula amara, & victum durum propinant: Hi exploduntur à corde eorum; remanet Macchiauellus exitialis illis, & statui eorum.

Hoc nuper voluerũt persuadere piissimo Ludouico XIII. Galliarum Regi.

Quapropter clamat Sapientia ad vos Principes in Salomone. *Vsque quo paruuli diligitis infantiam? & stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient &c. conuertimini &c.*

Prou. 1. & 3. & 4.

Et quoniam pueri esse vultis, ostendam vobis eiusdem per exempla Macchiauelli, ipsum esse Coquum idiotam.

Prima ratio ostendens, Macchiauello credendos esse pueros.

Primò; quoniam veluti puer non cognoscit, nisi quæ sensus exterior videt, Angelos autem, & Deum, & Animam extare non nouit; & tamen dicat mihi, cur abeunte Anima corpus moritur? Ecquis ordinauit cursum Cæli, & Terræ germinationem? Ecquis sapientiam dedit Animalibus? Hæc omnia in hoc libro ostendi ei.

Secundò, quoniam putat, hominem proprio tantum arbitratu res humanas regere, ideoque in astutia humana fundatus. O puer nonne vides, nos pro crastino consilium capere quemque suum, neminemque fieri voti compotem, nisi eum, qui primas causas, & secundas simul con suluerit? Alius enim cogitat nauigare, alius arare, alius in curiam, alius in vineam ire; Cras autem veniens pluuia de Cælo, dissipat omnia consilia hæc. Astrologus autem capit consilium laborandi in domo, & non est dissipatum, quia habuit è causis cælestibus pluuiæ præscientiam.

Imò probatum est in Metaph. quòd omnis motio, omneque atomum, causa, vel occasio esse potest immutandi regna, & imperia. Siquidem clauus equum signiferi in bello pungens, vacillare facit vexillum & ex hoc milites: & ex hoc hostes victores fieri: & regnum mutari. Musca etiam vna idem fecit torquens molestia Principis oculos ad videndum id; vnde rerum mutatio suboritur. Et pulex vnus, Assuerum excitans ad lecturam Annalium, vnde Mardochei, & iudæorum Salus, & Aman ruina, prouinciarum statum immutauit. Ergo tu Sadduceis Causam primam, vnde aliæ innumeræ mouentur per ignotas occasiones, spernendo stulti estis. Nam etsi homo liber sit ad quodlibet volendum, haud tamen & ad omnia, vt lubet, operandum: quoniam aliæ causæ circumstant supernè, infernè, à dextris, & à sinistris. Ergo si Macchiauellus non docet, quo pacto ex præiactis causis

causis ista præuideamus, ratio politica sua fallit. Ipse quidem ait, nos tempori aptari oportere, idest sequi fatum, vt Poëtæ aiunt. Sed quid doces, nisi & istud doceas, quando, & quomodo, & vnde ista fiant? Fatum est series causarum. Datur nè causa prima inter eas? Si non datur; neque nos sumus in Mundo; quoniam non sine causa, nec ab infinita serie factus esset transitus vsque ad nos: Si datur: ergo illa colenda est vniuersalissima, primáque, vt ad eius auxilium in necessitatibus refugiamus: sicut ad principem populos subditos tu quoque dirigis. Et hoc est Religionis Seminarium: Politicis quidem vtilissimum. Cum enim mortalium prouidentiæ timidæ sint ex accidentium non præuisorum infinitate; expedit, faciliúsque est, legem sequi diuinam, Deúmque orare, vt consulat menti, & operationes incertas, vacillantésque dirigat, (dum fecerimus, quod in nobis est:) quàm proprio arbitratu non minus temerè, quam perniciosè circa parua, & magna, negotiari, iuxta propriæ legem astutiæ Architofellisticæ operando.

Senec. 4. de benefic. ostendit fatum habere causam primã.

Causa autem prima, vel fide creditur, quam omnis Nationis præsertim Christianæ Religio tradit: vel studio scentiarum. Similiter & ordo. Nam physica docet medicamina, & prima corpora, & misturas, & passiones, & generationes rerum terrestrium, & maritimarum, & aërearum; Astronomia, motus Cæli, & ordines temporum, & primæ causæ prouidentiam in eis. Astrologia, vires stellarum, & potestatem super inferiora: Theologia autem Dei Legem, & voluntatem, & ordinem in Mundi regimine, & finem ad quem opera nostra dirigimus, vnde Plato, Stoici, Pythagorici, & omnes sectæ, liberè, & probè philosophantes, finem politicæ dicunt esse cultum Opificis rerum omnium. Quapropter deliras Macchiauelle, nullo præstituto fine; nisi Tyranni vtilitate, fibialúsque perniciosa, suadete hominibus artem arripiendi tyrannides, & conseruandi, & ad libitum omnia faciendi, & non ad Dei voluntatem. Si nulla esset supra nos causa, aliquid diceres. Sed cum nostra consilia corruant, nisi & causas omnes perpendamus, falleris. Et propterea omnes discipuli tui corruunt; & principatum in se subitò, vel in posteris mox suis, amiserunt, & vitam, contraque artem tuam, qua principatum consequi, & æternare, per fas, & nefas, & id vnum modò, doces.

Quod omnes Achitofellistæ vitam, & Regnum in se, vel in posteris subitò amiserunt exemplũ primum ex Valentino.

Non istud recito, vt maculã Familię nobilissimæ facerem; absit; sed quod Iouius, Sanazarius, Guicciardinus, & alij historici narrãt pro veritate, & Macchiauellus ipse prò impietate cõfirmãda, ego repero pro impietate expellenda, facióque de serpente pharmacum principibus, volentibus hãc pernoscere veritatem, nec enim Lutherus Sãctã Religionẽ Augustinianorum, nec Iudas Senatũ Apostolorum, nec ergò hic Macchiauellus familiã Macchiauellorum nobilem, nec Valẽtinus suã, macularunt.

In primis Dux Valentinus, qui ex ore tuo hanc doctrinam hauriẽs, voluit sicut tu doces, se facere Regem Italiæ, extinguere Papatum, occidere Cardinales, & erigere Romæ titulum Regium. Et prius (adjuuante etiam Patre Pontifice) occupauit Flaminiam, quam vocamus Romagnam (vt Iouius, Guicciardinus, Sanazarius, & tua historia contestantur) sed quid profecit? Et tu laudas eum in cunctis: & dicis, ipsum omnia optimè disposuisse, interfecisse Vrsinos Principes per proditionem, qui poterant conatibus suis con-

traire, & ſub verbo Potentiſſimi Patris ſapienter (ais) ſtrangulaſſe eos, & ſequaces primarios eorum. Nihilominus vidimus poſteà, eundem Valentinum expulſum ab Italia, ſuccedente Papa Iulio II. ſibi contrario, & mortuum in Nauarra exulem, & mendicum, & execratum Deo, & hominibus. Ipſe voluit toxico Cardinales necare, & necauit ſe, & patrem, licet ipſe, vt iuuenis, & medicamine vtili ſanatus ſit. Quid dicis adhoc? Reſpondit, omnia præuidiſſe Valentinum, ſed hoc quod mortuo patre ipſe infirmus à toxico remaneret, & Papa contrarius ſuccederet, non præuidiſſe. O miſer, non nè ſic tuam ignorantiam fateris? Quare tu non docuiſti eum iſta futura mala? Neſciebam, dices. Ergo tua doctrina ſtulta eſt. Et Deus eſt in Cælo diſſipans conſilia hominum, prout vult. Hunc recognoſcere oportet. Defuit ergo tibi triplex ſcientia in hoc. Nam ſi Theologis, Papatum æternantibus minus credis: ſaltē per Aſtrologiā & ſi vanā fortaſſe potuiſſes videre non cōcordare tēpus conatibus veſtris. Et ſi Papatum tanquam rem humanam tractabas, nullam eius euerſionem à ſtellis ſignificari per Cometam, & per Synodos magnas, & per eius originis thema cæleſte ſaltem vidiſſes. Secundò: Agnitio Prophetiarum & Theologia, cui non credis, defuit. Nam illi promittunt ſedem Dauid, & thronum eius, (Pontificatum ſcilicet Chriſtianorum) ſicut dies Cæli æternum. Ergo conatus vani erant contra promiſſionem Dei, niſi tu à Deo haberes oracula noua certiora. Quod ſi tanquam vanas irrides prophetias: Ecce vanum facere conſilium tuum. Præterea defuit & Politica, quam profiteris. Cum enim Papatus non ſit vnitus Familiæ, aut Nationis imperium, ſed virtuoſorum totius Chriſtianiſmi: etiam ſi occupaſſet illud Valentinus, retinere non potuiſſet. Omnes enim Populi, & Chriſtiani Principes, & Religionis zelo, & Regni communis amiſſione, perciti, contra inuaſorem ſurrexiſſent. Quoties enim Barbari, aut Germani, aut Gothi, aut Longobardi, Papatum afflixere, toties Reges Chriſtiani, Galli, Veneti, Itali, aliique contra eos vnanimiter pugnauerunt: & qui pro Papatu certarunt, gloriam, & Regnum ſunt adepti: qui contra, vituperium, & miſeriam. Vide hiſtorias.

Exemplum 2. ex Oliuerott. laudato Macchiauell.

3. Exemplum ex Caſtruccio.

Item Oliuerottus, quem dicis ſapienter Patriam ſubiugaſſe, occiſus eſt dolis Valentini tui ſub verbo Pontificio vocatus. Et inermis acceſſit, & periit. Vbi eſt doctrina tua in illo? cur ſic imprudens fuit, vt qui fidem non habebat, & ſciebat Valentinum minus habere, ſe traderet in manus eius?

Item Caſtruccius Lucenſis, quem laudas ſupra ſeptē Sapiētes Græciæ; &, quod peius eſt, fingis eum expoſitum fuiſſe, & educatum à Cane, vt portentificam eius natiuitatem facias, ſicut Xenophon Cyri ortum. Et narras, quòd in lectum cuiuſdam mollis viri pedibus luto plenis aſcenderit, vt oſtenderet ſe illius calcare ſu-

perbiam: Et quòd in faciem expuerit illi, qui domum mundam magis quam seipsum servabat. Et quæcunque mira de Philosophis Cynicis leguntur apud Laërtium, tu huic bestiolæ tuæ tribuis: at mẽdacissimè: vt quam Sapientissimè ac prodigiosè tyrannidẽ Lucæ, & Pisarum occupauerit, admirari nos cogas. Nihilominus iste Semideus tuus mortuus est, non relicta successione suis, sed miseriis multis; quia post pugnam (ais) captauit noxium ventulum fluminis frigidum. Ergo defuit tibi, & illi physica. Item politica spe plenus accersiuit Bauarum in Italiam, vnà cum Masseo Vicecomite, qui tamen fuit suæ clades Patriæ. Vbi est sapientia tua? Si dicis, fatum illi obstitisse: cur non placas fatum Religione? si implacabile est; & casu aguntur omnia: ergo frustra consilia tu Principibus subministras. Qui credunt in Deum, cum omnia facienda fecerint, nec ex voto (quod rarò vidimus) succedit, consolationem hanc habent, quòd Deo hominum Patri melius, licet occultius, prouidere placuerit, & dormiunt in spe. Tui autem in rabie, & desperatione infæliciter succumbunt. Fęlix documentum

Item Ludouicus Sfortia, qui Macchiauellisticè Principatum Nepotis vsurpauit, & irrisui, & ludo omnes Principes habebat; & pinxit se atri instar homunculi, puluerem in oculos aliorum de vestibus suis scopa excutientem: nonne & ipse periit in astutia sua à Suizzeris mercenariis militibus in cauea positus, extra Italiam in vinculis delatus? At è contrario nonne tu fateris Iulium II. contra rationem politicam multa fecisse; & tamen prosperatum esse? 4. Exemplum ex Ludouico Sfortia.

Item Tryphon ille, qui Regium natum Antiochum dolosè enutriuit: & iuxtà tuam doctrinam occiso ipso Regnum Syriæ occupauit, nonne periit, vt canis? Quid profuit ars tua, qua Ionatham Principem Hebræorum, ac filios, aliosque conatibus eius obstare potentes, consimili dolo, quo Valentinus præfatos Regulos, enecauit? 5. Exemplum ex Tryphone. 1. Mac. 13.

Item Henricus III. Rex Gallorum, dum politicè Hugunotis fauet, & Hæreticæ Geneuæ protectionem suscepit, nonne periit à fraterculo occisus; & lineam Regum de Valois secum extinxit? Et oppositum faciens Lud. XIII. mirificè prosperatur. 6. Exemplum ab Henrico iij.

Item Franciscus Dux Alanson, quò facilius Regnũ Galliæ inuaderet, se attitulauit Defensorem vtriusque Religionis, scilicet, Catholicæ, & Hæreticæ, consilio Macchiauellistico; & hoc eodem accersitus ad Regnum Flandriæ processit: tamen in sua astutia ridicula, & impia, nonne perdidit, & vitam, & Regnum, & conatus omnes vanos de Macchiauellismo damnauit? Vide quam infælix Henricus VIII. Rex Angliæ Macchiauellizando fuit in vxoribus quinque, in Regno, in extincta prole, in vituperiis? 7 Exemplum à Frãcisco Alansone. 8. Ab Henr. viij. Anglorum Rege. 9. Exempl. à Roboam Salomonis filio.

Item tu doces, Principem in principio Regni debere se Populis

durum exhibere; quoniam si in principio cedit, semper noua petent priuilegia, & humiliabunt eum. Si verò celsus, dutúsque eos despiciet in principio, semper Dominus erit. Nihilominus Roboam filius Salomonis, hoc idem consilium (repulso seniorum contrario) accepit à iuuenibus, dum tributorum imminutionem populi peterent, quando primum coronatus est; & dixit. *Fortior est digitus meus humero patris mei: pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro, &c.* & tunc subitò amisit Regnum penè totum.

3. Reg. 12.

10. Ex Absalone. 2. Reg. 17. Item Absalon, Achitofellis consilio, qui fuit idem quod tu penitus, surrexit contra Dauid patrem; arripuit Regnum, & vitam amisit, & regnum. Et Achitofel se laqueo suspendit. Huic respondes, quoniam non est sequutus consilium postremum vtile Achitofellis; & sic dicit Scriptura. Sed Ego dico. Quare? quoniam *Deus dissipat consilia Principum, & adducit Consiliarios ad stultum finem.* In hoc deficit tibi prophetia, quæ Salomoni Regnum promittebat; & tu in politica ratione confisus decepisti Absalonem; & nesciuisti ostendere dolum Chusai, oppositum consulentis.

Psal. 32. Iob. 12.

Item tu consulis, genus Principis regnantis extinguendum esse

11. Ex Albimelech. Iud. 9. nouo Regnatori, exemplo Romuli, Agis, & Turcarum. Sed non ne idem fecit Abimelech filius spurius Gedeonis, occidens lxx. fratres; tamen ipse per manus fœminæ extinctus est? Nemo ergo prosperatur ex Principibus tuis. Idem fecit Nero, & ipse propria periit manu. Idem Athalia, & eundem finem truculentum sortita est. Idem Ptolemæus gener Simonis Principis Iudæorum. At quis finis eius? Quid profuit Herodi cædes Innocentium, filij proprij? hoc narrat Macrobius quoque nedum Matthæus Euangelista, cui non credis.

12. Ex Nerone. 13. Ex Athalia. 14. Ex Prolem. 15. Ex Herode.

At si affers exemplum Iehu; prospice quòd ille sequutus est prophetiam Eliæ. Quapropter absque nutu Dei, iubentis hæc contra impios, consilium tuum impium est. Non ne melius Reges Galliæ, & Poloniæ, & Hispaniæ, & Germani Imperatores Austriaci, natos Regios seruant, vel in alia Regna destinant, dant eis victum, honoréque: & benedicti sunt apud Deum, & homines? Aliud quoque Reges Chinarum, & Æthyopum remedium habent in deportatione, minus crudele. Non ne etiam Cæsar per clementiam vicit Pompeium, armis superiorem? Et Scipio benignus crudelem Annibalem, quem tu Scipione sapientiorem, & fortiorem facis? Et quare? quia nihil sanctum, nihil pium, nulla fides erat in eo, teste Liuio.

Occurrit obiectioni.

Exemplum Agricolarum, quo virgulta minora excidunt, vt maiusculum excrescat magis, valeret, si, vt de eadem radice portiones nutrimenti virgulta connata, fixaque habent, sic filij Regij haberent Regni portionem independenter. Sed velut Barones sunt sub

ſub Rege, ſic & auxiliarij fratres. Nec Deus Dauidi, nec Natura Regibus Gentium hoc documentum dedit, ſed ſeruandi omnes, ita tamen, vt rebellio non facilè ſequatur: quæ tamen non minus ab extraneis, quam à conſanguineis oriri ſolet.

Tempus quidem deficiet, ſi narrare velim, quot arripuerint Tyrannydem Macchiauelliſtica arte, & corruerint: nec profectò video vnum ex eis ad poſteros tranſmiſiſſe Principatum.

An politica Religionis torſio proſit, vt Macch. tuetur.

Nunc aliud dogma eius tangendum eſt. Aſſerit enim Religionem poſſe à Principe torqueri quocunque vult, exemplo Spurij Poſthumij apud Samnites. Ego autem rogo, vtrum contemptus Religionis palam proſit dominatui? credo, negabit; niſi & populos in ſuam aliam nouam Religionem trahat. Sine Religione enim, vt probatum eſt, non ſtabit vno die Ciuitas vlla, nec Regnum. Quis enim non videt, quòd ſi Papa ſpernat Religionem, deponitur? & Reges plurimos de ſolio deiectos ob hoc ipſum? At ipſe intelligit clam fallendo populum; vnde putat Sanctum Gregorium fuiſſe vnum ex his: & omnes prophetas. Vel oportere nouam Religionem condere, vt per ipſam ſtabiliatur Regnum, ſicut fecit Mahomettes. Ego autem video oppoſitum omninò, niſi Deus nouum aliquod pro tempore iubeat, & miraculis, & ſignis, & prophetia confirmet. Id autem in hoc libro docuimus, & Mahomettem promiſſum, vt Antichriſtum, & propter quid. At exempla apponere non grauemur.

Exemplum 1 ex Iuliano cōtra torquētes, & mutantes Religionem.

2. Ex Ieroboam, & aliis Principibus Iudæis.

3. Ex D[illegible] ce Sax

Ex Rege Anglor.

Ex Principibus Gallis.

Ex Rege Babyl.

Primo, Iulianus Imperator Apoſtata, dum Religionem oppugnat, & irridet Chriſtum; occiditur in Perſide. Secundo, Ieroboam dum nouam inſtituit Religionem, vt retineret Regnum, ne reuerteretur ad Roboam, à Prophetis increpatur, amittit filium, & ſucceſionem. ſimiliter Acab, Baaſa, Manaſſes, Sedecias, & innumeros in libris Ioſephi Hebræi legimus. Item temporibus noſtris Dux Saxoniæ, Lutheraniſmum introducit; perdit Principatum, & ſeipſum. Item Rex Anglorum Henricus VIII. in ſucceſſoribus perditur, & in ſe experitur infortunia quatuor vxorum adulterarum; quoniam ex diuortio, contra Religionem facto, apoſtaſiam molitus eſt. Item Ioannes Leidenſis, & Frater Dulcinus, ſeipſum cum populo peſſumdedit. Et Reges quidam Gallorum de Valois ſpreta Religione, dum nunc Catholicis, nunc Vgonottis fauent, extincti ſunt. Balthaſſar Rex Babylonis, ſpreta Religione, eadem nocte occiditur, iuxta verbum Danielis. Principes Germani poſt nouam Religionem, à populis obedientiam vix exigunt; & Ruſtici bellum Principibus intulerunt, & Geneua defecit à Duce Sabaudiæ. Et quicunque contra Papam caput Religionis, olim ſurrexerunt, Principatum, & vitam amiſerunt, vt Federici, Henrici, Manfredus, Conradinus, & tandem Conſtantinopolitanum imperium propter ſchiſmata corruit. Veneti ſpreto Papa ſub Iulio II. corrue-

runt; ad ipsum redeuntes, Regnum, salutémque recuperarunt.

Argumenta ab oppositis.

Legimus è contra pios omnes diù, & benè regnasse: vt Dauid, Salomonem, Ezechiam, Moysem, Constantinum, Carolum Magnum, Venetos perpetuos Ecclesiæ auxiliatores. Atque inter gentes ipsos quoque, qui solam speciem pietatis habuerunt, Augustum, Numam, Vespasianum, Adrianum; aliósque: quod & Macchiauellus fatetur. Dum imprimitur, Codici huic addo Ludouicum XIII. Regem Gallorum, adolescentulum contra omne consilium politicum hæreticos sui Regni Potentissimos, & Rupellam fortissimum nidum eorum, & refugium Rebellium, etiam Catholicorum, zelo Religionis aggressum, victorem, & triumphatorem non magis de Hæreticisino quàm de Achitofellismo, Deo duce, reuertentem. At è contra impios breui, & malè, vt Ieroboam, Sedeciam, Sennacherib, Antiochum Epiphanem, Neronem, Domitianum, Commodum, Azzelinum, Iulianum; & alios iam nominatos discipulos Macchiauelli. Quòd si cõtingit citò mori pios, eorum memoria in benedictione est; & mortui etiam dominantur, vt nunc Romæ Petrus, & Paulus, & Prophetæ vbique, sed impiorum maledicta coram Deo, & hominibus. Vide quæ diximus in corpore libri de hoc.

De Romanis mentitur, quod Religionem ludo vertebant: quin oppositum legimus: nihil absque Religionis iussu fecisse; & ipsa repugnante, omnia reuocare consueuisse, etiam Consulum Creationem, & belli apparatum.

Resp. ad arg. Macchiauelli ex Romana politia fictum.

Quod autem de Posthumio, verum est, sed non poterat ille pacisci in perniciem Reip. Vel dicendum est, aliquos Consiliarios impios Religionem violasse: Vel non meruisse Samnites obseruantiam propter crudelitatem: Sed non ne idem Consul se tradidit ob iuramenti Religionem Samnitibus occidendum? & Attilius, Carthaginensibus? Hoc reputare stultitiam Macchiauellus, & violandam potius Religionem consuluisset. Ergo Romani non putarunt se violare Religionem, ita facientes: quod si errabant, ex errore non est trahendum argumentum.

Resp. ad aliud dogma Macchiauelli, de armandis credẽtibus.

Aliud impiissimum Dogma, quo Prophetas vituperat: eo quod nescierint armare credentes, & vincere; In hoc antimacchiauellismo penitus euertimus, & docuimus, eos non dominandi causa, sed Dei iussu loquutos esse. Et pluribus demonstratum est. Item eos, qui armauerunt suos Macchiauellisticè, etiam vitam amisisse; vt Fratrem Dulcinũ, & Ioannes Leidensem; & non fecisse minimam partem eorum, quæ fecit Ieremias, & quicunque ex Prophetis: ostendimus, Moysem Cyro præstantiorem dominatu animorum, & diuturnitate, & amplitudine, & reuerentia Imperij, contra id quod obloquebatur Macchiauellus: & distinximus dominari in animo, in corpore, & in fortunis, &c. Vide.

Illud autem quod de Sauonarola excogitauit, ridiculum est. Neque enim vllo pacto putandus est ille Religiosus Dominicanus, dominium Florentinorum ambiuisse; quomodo enim Monachus regere illud posset, nisi dimisso habitu Monachali, & prædicando Religionem nouam, seu hæresim? At si hanc, vel modicum innuisset, statim quam sibi adhibebant fidem, amisisset: cum vel perseuerando in austeritate Religionis, etiam calumnias non effugerit, vel accusationes. Nolo enim hoc iudicare. Præterea in morte sua ostendit grandem pœnitentiam, & sanctitatem, & scripsit super Psal. 31. & 50. ignitis verbis consolationem mortis. At fictus Macchiauellista vix cogitare, aut legere præ timore potuisset, quæ ille in feruore Spiritus, & Sapientia viua, dictauit. Et hæc quidem nihil sunt comparata his, quæ fecerunt Prophetæ, & Iesus Deus noster. Et quia de hoc disputatum est, ad locum suum lectorem remitto. Sed hinc iudicium assumimus, quòd Macchiauellus nullam agnouerit Spiritus humani conditionem & qualitates: Ideòque quidquid in suo arbitratu falso concipiebat, vt dogma securissimum scribebat. Ex facto Sauonarolæ prauè per Macchia. interpretato.

Fatetur quoque Macchiauellus, Papatum regi absque ratione *de statu* sua, & tamen tantam esse erga ipsum reuerentiam, quòd tutior sit, quam quicunque armatissimi Principatus. Hoc profecto debuisset illi persuadere, quòd nisi Dominus custodierit Ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Ergo si nomen Dei tantum potest prædicatum à Prælatis, quos ille opinatur impios, & imperitos; quanto magis à Sanctis? Arg. ex Papatus regimine.

Non ne Elias, & Eliseus posuerunt, & deposuerunt Reges? & Papa Reges, & Imperatores, & Respub. & mox condidit nouos titulos, & extirpauit, & plantauit, sicut dictum est ad illum in Ieremia, & Petro? Quapropter addiscat primo scientias omnes, & deinde doceat artem viuendi, & regnandi. Quod si Theologos spernit, accedat ad Socratem ad Platonem, & Pythagoram, ad Trismegistum, aliaque naturæ lumina; & deinde consulat Principibus quod rectum esse agnouerit; & non quod opinatur, salubre esse Coquorum more. Arg. ex Prophetarũ potentia. Ex defectu scientiæ in pseudopol.

Non ne Regnum Hispaniarum semper creuit ex quo pugnarunt contra Mauros. & zelo Ecclesiæ Dei imbuti sunt: cætera verò Regna Christiana passim succubuerunt, quoniam contra inuicem spreta Religione pugnabant? Quod si fingunt Hispani (vt ais) religiositatem, hoc magnum est, quod etiam Religio ficta plus potest quam impietas manifesta. Quanto magis ergo vbi vera existit? Carolus Magnus pro Ecclesia certando aduersus Saracenos, erexit nouum Imperium: Constantinopolitanum vero scismaticum corruit. Quapropter reuertimini ad cor: & ad concordiam Principes Christiani, & relicto Macchiauello, hoc est, pruden- Arg. ex Hispanorũ pietate. Arg. ex Carolo Magno.

tia contraria Religioni, consulite Euangelium: & ego auguror vobis de Euangelio, quòd possideatis terram. Quid si feriam Monarchiam vniuersalem sub fælicitate sæculi aurei, qualem in Prophetalibus descripsi, & in libro hoc?

Tandem quæro: vtrum sicuti regnandi gratia licet Macchiauellistis Religionis simulatio, & periurium, & diuinæ legis præuaricatio, liceat etiam pro bonis aliis, vt pro fama, diuitiis, prandio, vindicta, iniuria, pro libidine explenda? si enim pro his quoque licent illa: tunc pater non potest habitare cum filiis, neque fratres cum sororibus, neque discipuli cum magistro, neque homo cum homine contractare, sine dolo, & statim ruit commercium humanum, & Resp. & amicitia.

Regulæ Macchiauelli tollunt etiam familias & amicitias ne dum Ciuitates, Regna, & commercia.

Si autem non licent, ergo neque regnandi causa. Nam sicuti Cæsari Romam subiugare pessimum omninò est facinus, ita Agasoni subripere arcam plenam preciosis vestibus, & manticulario marsupium; & Coquo oleum, & sal, & carnem heri; & sartori vlnam panni &c. Ergo faciamus omnes quod pessimum est, Ergo filius toxico tollat patrem, vt citò hæreditatem adeat; & frater fratres, vt possideat solus; & sororem germanam constupret, & quodlibet liceat. Numquid constabit amplius Respublica? minimè. Ergo Religio ipsam sustinet? maximè. Ergo Macchiauellus docens artem regnandi, docet artem ruendi. Quid enim est Princeps absque Populi colligatione? Sed ipse concedit hæc solis Principibus; Proh scelus belluinum: non-ne tu doces quoscunque ad Principatum ascendere per quascunque artes? Nam & Agatoclem quia captiuauit sibi milites passus turpia, & præualuit audacia inde arrepta, & peruenit ad Regnum. tu collaudas: & similiter Oliuerottum, & Castruccium vilissimo loco natos ascendisse per scelera sapienter, doces, ad summum. Ergo omnibus concedis omnia. At si non concedis, cur ista scribis, vnde omnes discant malefacere? parum tibi videbatur naturæ pronitas ad malum, nisi & artem docuisses?

Argumenta euidenter conuincentia.

Et in hoc ignorantissimus appares. Si enim Respublica non potest stare absque Religione; Ergo natura hominis illam appetit: sicut politia, & Rationalitas, non ergo est superaddita astutia. Item, vt per historias multas, & rationem ostendimus in politicis, omnis Principatus, & Respub. & secta, & lex, in quibus eò deuenitur, vt homines non credant Deum esse, vel prouidentiam erga nos, aut animæ Immortalitatem; aut hominem habere liberum arbitrium; necessariò patitur mutationem & ruinam, vt Hebraica, quando habuit Sadduceos, & sectæ Philosophorum, quando pepererunt Epicureos, & Gentilismus, quando sine Deo cœgit esse, & Iaponis Monarchia, quando Immortalitas Animæ explosa est, &c. Quoniam hæ opiniones faciunt Principes Tyrannos, & Populos seditiosos necessariò. Ergo politica Macchiauelli quæ so-

Iam licentiam arbitrij ex his relinquit, nullo pacto stare potest. Et mirum, quodo non videt Principes subito fieri Tyrannos, & per vim regnare: violentum autem nullum durabile. Et ipse scelestus dicit, Principem timeri potius quam amari, expedire. In quo vel comicus Poeta, nedum. Philosophia, & Theologia condemnat eum. *Malo coactus, qui suum officium facit, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit*, hæc Terentius.

Terent.

Quod si Tyrannidem Turciam introducere cupit in qua solus Rex est Reip. finis, licet fingatur Deus: profecto qui hoc laudat, omnes homines mancipia erroris, & Tyrannidis, & Hypocrisis facit: mereturque sub tali Regno viuere, in quo nec res, nec filii, nec honos, nec ipse sui est. Præterea Macchiauellus ipsemet docet in prima clade ruere huiuiusmodi dominatum, quoniam viribus subditorum, & beneuolis caret animis. Nec paruos Principatus posse eiusmodi subsistere, nisi Monarchias magnas, in qua subditi armis priuati effeminentur: armati autem sint Regis tantum satellites. De hoc vide Politicam nostram.

Arg. ex altera ignorantia scientiarum.

Item Macchiauellus videtur Cosmographiæ & moralis penitus ignarus. Non enim omnis principandi modus omni conuenit Nationi; sed borealibus, Respublica & Anarchia; quoniam sanguine, & spiritu multo abundant vix corrigibili, frigore colligente ipsorum vires. Meridionalibus Tyrannis; quoniam tenui & fuliginoso spiritu donati sunt: itaque sunt timidi, viles, & dolosi, & facile ferunt dominatum, & crudelitatem, vt probauimus in Physicis. In mediis vero Regionibus Resp. conuenit, vt Græcis, Italisque, propter mistam naturam. Item oportet Solum, & Cælum spectare, & Sidera, & mores, vt scias quomodo, & vbi quem dominandi modum instituas. Hoc autem indiget Astrologia, & Physica experientia. Ergo vbique Tyrannidem fundans Macchiauellus, imperitus est; neque enim artes eædem omnibus congruunt.

Idem docet S. Thom. opusc. 20.

Politica Macchiauellistica est seruilis modicitatis & astutiæ, non prudentiæ magnanimæ &c.

Docet Macchiauellus latrocinari palmum vnum telluris: & tutamen eius per dolos seruiles; nec causas spectat omnes: vt enim probauimus in Metaphys. tota rerum vniuersitas & Cælum & Terra & secundæ causæ, concurrunt ad effectus omnes, præsertim magnos per Necessitatem, Fatum, & Harmoniam; & qui eos ignorat, male fundat, & perperã ædificat: Nisi Sapiẽtiæ Diuinæ se cõmittat.

Fatũ dicitur à fante Deo.

Arg. ex Christi Sapientia & huius artis Macchiauelli, sibi notæ, reprobatione.

Sciendum est tandem, quod Macchiauellus vtitur prudentia carnis, quæ belluina est, & terrena sapit. Et Christus reprehendit Petrum quando dicebat ei, *Ne rediret in Iudæam, quoniam ibi passurus erat*: & ait, *Vade retro Satanas, non enim quæ Dei sunt scis, sed quæ sunt hominũ &c.* hæc est ratio humana carnalis Satanica, quã Macchiauellus putat Christum ignorasse: sciat nunc à Christo reprobatam esse, quoniam spectat causas particulares, & non omnes; Chri.

ſtus autem Theologiam, & ſupranaturalem ſpectabat; & quod toti Mundo vtile erat; & ſibi gloria erat æterna: & non tuitionem vitæ trium dierum. Macchiauellus inſpicit quod poteſt facere homo, ſecundum ſe. Chriſtus ſecundum ſe, & ſecundum omnes cauſas à Deo ordinatas. Macchiauellus eſt porcus, & pecus, qui decernit cras edere & lauari, & neſcit quod paſtor aliud de illo diſpoſuerit; Chriſtus autem paſtorem ſpectat, & pecora, & cauſas, & concauſas præſentium & futurorum.

Præterea probatum eſt in Politicis, culmen imprudentiarum eſſe in eo, qui putat prudentiam humanam ad acquirenda, & conſeruanda imperia ſibi ſufficientem eſſe, cum quotidiè experiamur, nos non ſolum aliorum hominum auxilio, ſed etiam Cæli, & Terræ, & Aquarum, & Solis, & Lunæ, & Creatoris, & Gubernatoris rerum ope indigere; vna enim pluuia diſſipat conſilia Gentium, & Principum, & vna pulex ſomnum auferens Aſſuero, mutationem non aulicorum modo, ſed totius Regni peperit. Quapropter Socrates, *Prophetia opus habere Rempublicam*, dixit. *Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ* teſte Salomone; qui & addidit, *Cum defecerit prophetia, diſſipabitur populus.* Propterea ſcientias & diuinas, & humanas habemus, legeſque, vt intelligamus, Prudentiam Principis non gubernare per ſe ſolam, neque Principem eſſe Reipublicæ finem, & optimum: quippe qui non beare, at deſtruere Rempublicam ſine Deo poteſt: ſed Deum noſtri beatificatione conſequendum. Achitofel autem tanquam ſi Princeps eſſet à ſeipſo, & Reſpublica propter ipſum, vel interpretatiuè, fatetur, nec legibus diuinis neque virtute, neque Deo Principem indigere: quo nihil ineptius, ſtultiuſque, pernicioſiuſque.

Eſter 6. In phed. Sap. 9.

Prudentia humana etiam Apoſtolus vſus eſt in Concilio Phariſæorum, & Sadduceorum, & diſſipauit eos; & Daniel occidendo Draconem. Sed conſideratur dupliciter, vno modo vt ſuppoſita prudentiæ diuinæ, alio modo vt oppoſita; primo modo licet vti ipſa, & proficit; ſecundo non licet; nam nocet tibi in te, vel in tuis, vt exactè probatum eſt.

Act. 23. Dan. 14.

Tandem ipſe ponit Summum Bonum in dominando: ego probaui eſſe in hoc infælicitatem, & laborem ſi facis quod te decet: at ſi non facis, annihilationem tui, & continuam afflictionem, vt patuit in cap. 17. huius libri, & in præcedentibus.

Et quicumque Deum cauſam peccati faciunt, ii faciunt Deum proditorem, Tyrannum, Macchiauelliſticum; qui iubet benefacere, quod non poſſumus, & cogit malefacere, vt habeat occaſionem nos torquendi, & de pœnis Inferni ridendi, & lætandi. Tales ſunt Caluinus, & Lutherus, & Mahomettus. Quorum cætus oportet diſſolui, vbi primum populi hoc intellexerint, ſicut docui in Panegyrico

ad Italos Principes. Veh nobis, si astutis Italis hæc vnquam concedetur opinio, vt simplicibus Borealibus; subitò enim Principatus, & Respublica corruent, & dissoluentur, excusantes scelera Fato & tribuentes Deo: omniaque ad libitum operantes. Has radices impietatis in Metaphys. conuulsimus.

RESPONSIO AD DEFENSOREM Macchiauelli.

CAP. XIX.

SVRREXIT quidam Achitofellis admirator, ex Euangelio perperam contra Patres omnes accersiens, contraque leges omnes, defensionem. Quoniam (inquiens) Christus laudauit villicum iniquitatis, quia pro se prudenter egisset; quamuis contra Dominum, bona illius debitoribus, sibi ex hoc subuentutis, iniustè largiendo. Sed non aduertit Defensor, quòd Diabolus, & tyranni omnes eadem prudentia vsi sunt, laudata quidem non simpliciter, & veraciter. Luc. 16.

Sed vel in ordine ad consequendum, quod malè desiderat: veluti si quis laudaret Zingarum, non vt bonum, sed vt bonum furem, (sicut Arist. in 5. Metaph. notat in verbo Bonum) quòd subtiliter, artificiose ex boni viri loculis pecuniam subripuisset; aut quòd ita prudenter adulterium patrauerit, vt à marito non deprehendatur. Non enim potest reperiri malum sine bono, alioquin duo essent Dii, bonus, & malus, vti Dionys. probat. Similiter in 2. Reg. 17. dicitur. quòd Absalon, Chusai astu deceptus, reliquit vtile consilium Achitophellis &c. Vtile quidem, & bonum sibi erat secundum quid erga optatum, scelus; sed simpliciter valde malum, quo vitam Patri & Regnum Filius eripiebat malus. Quid? ergo ne boni erimus homines aut boni politici, quia vtiliter occidimus insontes, insidiamur, fornicamur, aliena inuadimus? minimè gentium. Ergo vel modum furandi, vt bonum furi, non ex suo genere, sed ex industria furantis (non enim reperitur malum, nisi in aliquo bono, teste D. Thom. ex Dionys.) Dominus laudauit: non latrocinia villici per se mala, quæ nec facienda voluit, sed punienda secundum omnes leges statuit. Defensor.

Vel quia postquam facta sunt, in bonum pro se illa conuertit, vti

Sanctus Hieronymus exponit. Alioquin Christus hoc verbo totum Euangelium, & legem condemnauisset, quasi omnis lex & diuina, & naturalis, & humana, dolosa esset, quoniam ea prohibet, quæ vtilia nobis Macchiauellistico more comperiuntur.

Ex male acquisitis Zacheus non laudatur, sed ex bene dispensatis: propterea Alexand. III. pauperibus tribuit, quæ quis possidet aliena, nec Domino, ignorato, vel per mortem sublato, reddi possent. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis: vt cum defeceritis* (per mortem (*recipiant vos pauperes in æterna tabernacula* (Cæli:) Sic Deus mala quæ non facit, vertit in bonum, quod facit. Non ergo docet malum facere, sed factum minuere, & in bonum vertere.

ARGVMENTA ADMIRATORIS contra Reprehensores Macchiauellismi.

INstat Admirator, quòd qui Macchiauellum incusant, sunt Logicæ ignari. atque Politicæ: alienum, & falsum capessentes.

I. Logicæ quidem, quoniam ex extraneis argumentantur, & transiliunt de genere Politico in genus Theologicum, aut morale; dum volunt Macchiauellum debuisse præcepta dare Principi, quæ ad saluandum statum, conducunt. Imò sepé volentes esse pii, peccauerunt in Politicam & corruerunt, vt Sanctus Rex Iosias, & Sanctus Ludouicus IX. Francorum Rex.

II. Politicæ verò quoniam contra Politicam loquuntur Artem Non enim Politici est vnam modò optimam Reip. formam describere, sicut fecit Plato; sed omnes etiam mediocres, & malas, ac proinde quæ præcepta & artes requiruntur ad cuiusque tuitionem. Nec enim Politicus dicit nisi generatim formas alias esse malas, vt Oligarchiam, & Tyrannidem, & Democratiam. Deinde verò debet præcipere modos, quibus quælibet seruatur, & quæ mala & quæ bona.

Quia autem optimæ Reipub. status non dum visus est in Mundo, nec videri potest, propterea prudenter Macchiauellus, quomodo seruantur quæ sunt malæ Resp. & Principatus, mirificè docuit. Non ergo errauit, nisi præcepta congruentia non dedisset. Non congruit Tyranno iuramentum seruare, neque honorare virtuosos, & potentes, & sanctos viros, & consanguineos, sed occidere; vt ipse iubet. Neque congruit iustum esse, ac veracem, sed talem se ostendere ad deci-

decipiendas plebes. Et hoc rectè executus est Macchiau. Alibi dicit, quod narratiuè docet Artes Tyranni: alibi, ex hypothesi.

Probat autem hoc auctoritate Arist. in 5. Polit. c. 9. & D. Thomæ ibidem lect. 7. vbi Oligarchas docent simulare, & peierare, si debent seruari. Similiter in c. 11. Arist. & D. Thomas lect. 11. docent tyrannum debere interficere potentes, sapientes, Magnanimos, spoliare diuitiis subditos, per vectigalia, & exactiones multas: Bella, & dissidia inter eos serere: pœnas in ferre quasi paternaliter, & adolescentibus libidinosè vti, non quasi contumeliæ, sed quasi Amoris studio. Et ostendere se excellentem in aliqua virtute; vel simulare illam. Item se alienum esse à corporalibus delectationibus &c. ne sit contemptibilis.

Confirmatio, ex auctoritate Arist. & D Thomæ.

Quas ob res non contra artem, nec contra prudentiam faciunt, qui docent Religionem in secretò contemnere, & simulare pietatem; & facere quidquid prodest ad statum acquirendum vel conseruandum. Sunt autem contra artem & prudentiam, qui reprehendunt in hoc Macchiauellum: Igitur & si sit salutare præceptum docere Principem, vt sit verè pius, & peccata expiet vsu sacramentorum, quo Deus prosperet statum eius: Hoc tamen, ait, est à Polititica schola alienum: quoniam qui vsi sunt tam bonis consiliis, statum amiserunt, plerúmque & vitam &c.

Conclusionis cōfirmatio.

Igitur accusantes Macchiauellum sunt inertes, quoniam tractant de probitate Principis. Et ne malefaciat: quod est alienum ab arte.

Conclusio.

III. Item falsi crimine peccant.

Primò, Quoniam docent, quæ mutant statum Tyranni in bonum principatum, vel in statum priuati Ciuis; non quæ seruant in Tyrannide.

Tertium, quoniam fallunt in politicam

Secundò, Si virtutem, vel virtutis illius opinionem docet, quæ obest. Vt esse clementem & pium aliquando obest: & non esse non nocet; sed aliquando non haberi pium. Quapropter Principi solum, vt appareat virtuosus, præcipiet. Nam aliquando virtus nocet statui, aliquando vitium: Propterea crudelis & auarus videri nil timeat. Non enim virtus, nec vitium nocent, aut iuuant, sed opinio, quam de illis habet populus. Igitur si præcipit politicus crudelitatem, & auaritiam vbi prodest, non peccat in politicam; & qui non iubet, peccat.

Hic contraria iubet defensor: cælare vitium. Et non timere videri vitiosum

Tertiò, Falsus est etiam Politicus, si iuris, & æqui, & fidei seruandæ Religione statum conseruari doceat; cum hoc esse falsissimum experientia quotidiana testatur; & à ducentis annis scimus Principes vi, dolo, fide violata, acquirere, & seruare Dominium.

Tria sunt seruanda politicò præcipienti pro Tyrannide

I. Hoc solum obseruet Politicus, nè laudet Tyrannidis, & Oligarchiæ formas, & artes: sed loquatur ex hypothesi, videlicet, si est retinenda, ita faciendum.

II. Item ne sit lubrica oratio, vnde quis putare possit te laudare vitia & formas Reipub. malas.

Occurrit obiectioni.

III. Sed si lector impingit vt ita credat de te, non est timendum, quoniam etiam ex S. Pauli verbis occasionem errandi acceperc, teste S. Petro; sic ex dictis Macchiauelli quidam errant.

IV. Et alibi: vituperare Tyrannydem spectat ad Ethicam, ad Politicum verò seruare.

V. Iuuamento populis est Politicus, docens Tyrannum Intensionem Tyrannidis, vel Remissionom per impudentiam vitiorum, vel per simulatas virtutes. Hoc enim mitigat mala. Illud palam facit fraudes, & dolos, & sæuitias, quibus indigent Tyranni: quæ tamen eis non prosunt; populis verò prosunt, vt deterriti fugiant ab eius ditione, Regnoque. Sic fecit Macchiau.

RESPONSIO.

Argumentis sũptis ex 1. post. Arist. & 1. Metaph. & 1. phys. probatur bonus Artifex qui contra Macchiau. præcepta præcipit Principi Religionem & probitatem.

SED contra ipse probabo, quod nec transcendit de genere in genus Politicus ille, qui Principem docet esse bonum, vt principetur; nec vnquam nocet: nec extra limites scientiæ it, qui in vna scientia aliis connexis vtitur: dum non ex proposito, sed ex connexo. Ergo prima Propositio est imperiti valde; vel alienum volentis scelus zelo methodi scientiarum, & artium, tegere. Transcẽdere enim de genere in genus apud Logicos est de vnius obiecto scientiæ in alterius scientiæ, non subalternantis nec subalternatæ, transilire, vel docendo, vel probando. Vt cum Astronomus tractando de XII. Signis Zodiaci, tractaret simul de Apostolis XII. & Mathem. tractans de Triangulo, diceret de Trinitate personatum in Diuinis. Vel si probaret æquilaterum esse hunc triangulum, quoniam in Diuinis tres personæ sunt æquales: & Terram esse rotundam, quoniam Deus non habet nec principium nec finem. At quando subalternata à subalternante principia sumit, vt Medicina à Physiologia, vel à scientia communi omnibus scientiis, qualis est Logica & Metaphys. vel à scientia communi cum illa, quam tractas, qualis est Mathematica artibus de Numeris, de Ponderibus, de Mensuris, & historiographia physicis politicis, Theologis: neutiquam peccat: vt si probet terram esse rotundam in Phys. quoniam omnes partes æquè tendunt ad centrum, & contrario à cælo æquè recedunt omnes vnde lineæ omnes à centro ad circumferentiam sunt æquales; & stellæ quæ apparent in Ierusalem non apparent simul in Italia, sed posteà: & quæ vltra æquatorem, nunquam. Cum ergo Politica dependeat ab Ethica

tanquam à subalternante: ex eo enim quòd bene se ipsum quis regere scit per Ethicam, bene & alios per Politicam nouit: lex enim est virtus publica, sicut virtus est lex priuata: non indocte nec contra artem politicus docebit moraliter bonum esse Principem, sicut omnes fecere Politici, & ipse Arist. cui inhæret. Et Geometra vtitur Arithmetica, & Arithmeticus Geometria, ex annexo: & vterisque vtitur Cosmographia ex subalternatione. Præterea cum scientia finis, præstituat agendi modum iis, quæ sunt ad finem. Finis autem Reipub. vt probat Plato, est cultus Dei summi Boni, à quo Reip. fælicitas habetur, & speratur: Theologiæ autem obiectum est Deus: neutiquam præter artem aberrabit, qui principatum & Remp. instituit in ordine ad Deum. Quamobrem non impius modo Macchiau. qui timorem Dei, & Religionis aufert de cordibus Principum Tyrannorum. Sed etiam iners, indoctusque veræ Politicæ finisque illius, vt in præcedenti probatum est capitulo.

2. Item ex eo quod Macchiauelli præcepta non sunt ex prudentia neque ex Arte.

Præterea teste Arist. & D. Thom. primo Ethic. Prudentia *est recta ratio agibilium,* Ars vero *recta ratio factibilium.* At Macchiauelli Ars non est recta, sed obliqua, non enim ad fælicitatem Reipub. & ad Deum spectat, sed ad libidinem principantium, & ruinam. Ergo non est Ars, neque prudentia politica, sed astutia scelerosa. Quod probatur etiam autoritate Admiratoris sui, dicentis, quod *Tyranni absque studio literarum, fecere plura scelera artificiosa ad status acquisitionem, & conseruationem, quam quæ ab Arist. & Machiauello traduntur,* Ergo non datur Ars de his, sed peritia, malitiaque. Similiter Ioan. Chrysost. in lib. de Sacerdot. Artem omnem mereri hoc nomen, si vtilis est Reip. & priuatæ. Sed præcepta Macchiauelli sunt inutilia, noxiaque Reip. vt fatetur: sunt & Tyranno; quippe qui per ea perditum it animam, & statnm, vt suprà probatum est pluribus exemplis rationibusque, & Plato mirificè docuit in dialogo 9. de Repub. ergo &c. Similiter Arist. dixit. *Malum seipsum perdit: & si integrum fuerit, intolerabile euadit.* Ergo cum sit mala ista sua Politica perniciosaque, Ars non est, nec conseruationem mali docere potest ex arte. Nulli престereà arti veræ, nec scientiæ contradicit Theologia, & Ethica, vt patet ex Concilio Later. quod non considerat iste Macchiauelli Admirator, dum vult Politicæ cõtrariã esse.

Confirmatio ex podia defensoris.

Item ex S. Chryf. doctrina.

3. ex Arist. doctrina.

Præterea Arist. docuit Principem non modo bonum Ciuem, sed bonum hominem esse debere, legemque animatam: subditis vero sufficere esse bonos Ciues. Sed Macchiau. cum docet scelestum fieri Ciuem & hominem, periurum, persequutorem optimorum. Ergo contra præcepta Arist. à quo tu defensionem accersis, In politica autem Christiana & principem, & Ciues esse bonos homines, præcipitur, vt suprà &c. Ergo &c.

Probitas valet ad conseruandum Imperium.

Cum verò ait, non valere probitatem ad saluandum statum, sed ad saluandam animam: & propter huius rei ignorantiam perisse Iosiam, & Ludouicum, Reges sanctos: non modo contra Pietatem contraque naturam loquitur, quæ per virtutem, non per vitium, omnia saluat, & se Macchiauello adhærere excorde declarat; qui Prophetas, & Sauonarolam indoctos politicæ facit, quia nescierunt armare suos credentes: sed etiam contra Macchiau. qui fatetur contra propria etiam dogmata, in hist. in Principe, & in serm. ad T. Liuium, Principes bonos diutius, & fælicius conseruasse & propagasse statum, vt Dauid, Ezec. Augustum, Adrianum, Constantinum, Carolum Magnum &c. quam prauos, qualis Nero, Commodus, Maximinus, Azzellinus &c. vt supra probatum est. Nec verum est, quod per ignorantiam politicæ, partam ex Religione Iosias cecidit (verum enim vero non contradicit, nec scientia scientiæ, vt dicitur in Concil. Lat. sub Iulio II. sess. 8.) sed quoniam non obediens verbis Domini ex ore Necao Pharaonis, contra Religionem potius, quam contra politicam Artem, Pharaonem insectatus est (vt dicitur Paral. 35.) ex imperitia, & obstinatione. Clem. autem Alex. 1. Strom. 11. ait, *Iosias cum non audiisset Ieremiam prophetam, interemptus est à Nechao &c.* Nec enim quia demolitus est Idola, instaurauit fœdus cum Deo, Phasem celebrauit, & abstulit effeminatos &c. propterea non fuit bonus Politicus, vt vult inferre Admirator: imò ex hoc fælix Rex fuit, vt supra probatum est. Similiter nec S. Lud. propter Religionis obseruantiam fuit malus politicus, vt dicit Autor. Sed cum multa bona in Palestina fecisset, & victor factus, victus est, non Religionis causa, sed infortunio alluuionis, ad sui probationẽ per Deũ immisso. Tamen Bella, quæ gessit in Gallia contra Rebelles, Iustitiæ tribunalia, opera misericordiæ, liberatio Christianismi, Tunetis obsessio, quæ cum victoria perfecta post suam mortem à suo Fratre fuit, sunt Boni Politici artem redolentes & præcipiuntur ab Arist. & D. Thoma & cunctis artificibus. At quis vidit Macchiauellistas melius prosperari? Lege Historias, de Valentino, Oliuerotto, Castruccio, Absalone, & aliis eius discipulis, in c. præced.

Idem ex autor. Cõcil. Lat. & decreto Philosophorum.

Miror quomodo iste Autor contra Concilij Patrum decreta tam impiè exempla producit aduersus Religionem, quasi Politicæ contrariam, aut extraneam, cum sit reuerà Anima Politicæ: nec sine illa institui aut retineri Politica potest vlla, tunc enim est cadauer. Et non solum Sacri Concilij dogma est, quòd verum vero, & scientia scientiæ non contradicit: sed omnium Philosophorum: ipse tamen nil veretur contrariam Arti Politicæ dicere Theologiam, & Ethicam, vt Principibus exosæ fiant.

Ex eo quod Religio est Anima politicæ.

Præterea cum Anima regat corpus, arma, & fortunas, non

nè oportet prius animam instituere, quæ ipsorum est Agens, & finis animæ autem Deus? ergo non ex arte, ipse contrarium faciens, loquitur Machiau. nec eius Admirator; Sed ex peritia astutorum, & nebulonum. Propterea Artis, (inquam) est docere, quo animo debet esse Politicus Princeps; Tyrānúsque debet imitari eum, si debet ipse uari. Et Resp. esse viua, non cadauer.

Præterea nescit Encyclopediam; per quam omnis scientia scientiæ vsui est omni. Multo autem magis quæ generalis est, & quæ contermina: vt Ethica Politiæ & Oeconomiæ. Item quæ imperat, vtitur ancillis: At secundum D. Thom. 6. Eth. & p. lect. 2. Politica imperat, Ethicæ, & Oeconomiæ. Ergo vtitur illis. Ergo ex Arte non contra Artem· Sicuti nauifactiua, vtitur dolatiua, & cæsiua lignorum &c. Iste homo non vult scientiarum mutuum vsum, vt possit defendere Macchiau. laudantem Tyrannidem; & perfidiam, & impietatem in Principe, vt in cap. 18. ostendimus. Ex Enclyclopedia.

Præterea nec Macchiau. hanc Dialecticæ sciebat subtilitatem, cum nullis scientiis, nisi praxi politiæ, operam dederit. Quapropter non ex ratione Methodi, sed ex malitia præcepta dedit impia. Ergo non piè etiam defenditur: vndique lacerato quoque tegitur pallio. Ex ignorantia Macchiau. probatur defensionis falsitas.

Ad secundum, Reuerà, Politici est, omnes Reipub. formas describere. At falsò accusatur Plato (non lectus, vel non intellectus) quasi non descripserit omnes: cum in suis decem dialogis de Iusto omnes formas percurrerit. Et mutationes aliarum in alias; Et de Tyrannide differuerit longe plura, quàm Arist. Vnam autem probauerit Rempub. optimam, sicut fecit etiam Arist. Imò quidquid boni Arist. dicit, ab illis 10. libris accipit, & à 12. de legibus, & à Minoe de Legislatura, & à Ciuili, de Regno. Diuisit etiam Plato in lib. de Iust. tres status, Principis, Paucorum Bonorum, & Omnium: idest Monarchiam, Aristrocratiam, & Politiam. Quarum degenerationes docuit esse, Tyrannidem, Oligarchiam, & Democratiam. Et quomodo altera in alteram mutantur Politicè, & quomodo ex viribus numerorum. At & quantum per se præstet optima Resp. Platonis supra optimam Arist. alibi monstratum est rationibus, & S. Patrum, & Philosophorum testimonio. Sed quoniam Arist. Macchiauellizat, concedendo abusum mulierum, & puerorum, & fœtuum cædem non sanorum iubendo: & Religionis impuræ gratia, priapi & nefandarum imaginum retinendo picturam: & Sacerdotium vulgando (quasi esset non Dei cultus gratia, sed humanæ quietis) Militibus veteranis, sanguine, & violentia plenis, attribuit. Et omnes artifices, & agricolas, extra Rempub. quasi incapaces fœlicitatis, seruos esse vult, cum Macchiauello docente Tyrannidem; Propterea videtur admiratori Macchiauelli melior quam diuinus Plato; quem tamen omnes Theologi meliorem

Plato nihil attinens ad politicam omisit & plura dixit quam Arist. etiam de Tyrannide, nedum de cæteris in 24. libris Arist. autem 8. solū condidit, furatus meliora ab illo.

fecerũt. Vt Chryſ. Auguſt. Ambr. Iuſt. Baſil. Greg. tres, & ipſe D. Thom. in opuſ. de Regim. Princip. lib. 4. c. 4. & 3. pol. & 1. Met. & alibi.

Tyrannidis adipiſcendæ, & conſeruãdæ per ſe non datur ars: ſed peritia, & aſtus.

At deſtruendæ, & meliorandæ datur ars.

Præterea fallaciter infert, quod politicus docere habet tyrannidis conſeruationem, quà tyrannis eſt. Si quidem, vt ſic, res mala eſt; malaque politia: igitur non conſeruabilis. (Malum enim ſeipſum perdit) nec ab arte; quæ eſt recta ratio factibilium, nec à prouidentia quæ eſt recta ratio agibilium, ſed præter hæc omnia. Igitur non eſt Politicæ Artis præcipere de tyrannide conſeruanda: ſicut non eſt Medicæ, de lue Venerea conſeruanda, & de acquirenda, vel conſerda peſte, aut fiſtula, præcipere, ſed de ſanandis. Propterea cum tyrannides ſint peſtes principatus, de illis retinendis, aut augendis, nulla datur ars, ſed diabolica aſtutia. Datur autem de ſanandis, & meliorandis ratione ſubiecti, non obiecti. Dixit enim Aug. iniuſta dominia eſſe magna latrocinia. Doceamus ergo nos politici, latrocinari, peierare, abuti pecuniis, & vxoribus alienis, occidere ſapientes, potentes, bonoſque, vt ſimus intra artem Macchiauelli admirabilem in ſuo admiratore. PROH DOLOR. Hæc quidem politico dicenda ſunt qualiter fiant, cum deteſtatione facientis, & factorum: vt dixit Cato Cenſorinus, quando in Senatu Romano audiuit Carneadem diſputantem contra Iuſtitiam prò Tyrannide: & pronoſticatus eſt, non diù duraturam Remp. Romanam, in qua adoleſcentes tam libenter audiebant illas Macchiauelliſticas rationes. Et euentus ſubitò id oſtendit in Mario, Sylla, Cæſare, Pompeio, aliiſque Reip. exitialibus. Nos autem in Rep. Chriſtiana id non aduertemus? At Macchiau. docet, iubetque fieri, vt bonà ſimpliciter principi, non, vt ſecundum quid, ad principandum ſic, Multoque minus ſolum narratiuè. Lege, qui non credis, in princ. Cap. 7. Laudata ſcelera Valẽtini pro adipiſcendia Tyrannide, tanquam virtutes & exemplar virtutum.

Falsò allegatum fuiſſe Ariſtot. & D. Thom. pro Macchiau. & pro ſuis.

Cum verò hoc probat autoritate Ariſt. & S. Thomæ, longè pernicioſius aberrat. Non enim enim iſti docent artem conſeruandi tyrannidem, ſed ſanandi, vel propé ſanitatem reducendi, etiam ex ſuppoſitione, ſi debet retineri, nè dum abſolutè. Neque in 5. polit. c. 9. & 11. docent, quod acquirenda, & augenda ſit tyrannis, ſed quod vbi ex corruptela aliarum formarum politicarum quocunque modo (nã multos modos narrant) contigerit, mitiganda eſt, vt durare poſſit ipſa mala per miſturam boni. Siquidem aiunt, quòd malum non poteſt ſeruari, neque vitium; igitur non eſt (aiunt) tollenda religio, & virtus, & probitas, & amor populorum; ſed ſi non ineſt, ſunt ſaltem ſimulanda: quoniam ſaltem ſimulacrum, & vmbra virtutis tutatur Statum. Ergo Oligarchis non eſt (ait) iurandum (vt ſaciunt ſtulti Politici) quòd cõtra plebem ſint operaturi ſed contrariũ. Quod ſcilicet ſint plebi benefacturi quamuis hoc non intẽdant: & pro eis non ſit. Illud enim eſt ſine iudicio, & iuſtitia & ſine veritate. licet ſit cũ veracitate: & hoc cũ iudicio, & iuſtitia, & veritate, ſed ſine veraci

Nec D. Thom. nec Ariſt. docent tyrannidis mala ex arte. Sed ſolum narrant, & ad bonum ex arte producũt, diminuẽdo eius ſcelera, vel tegendo ne lædant.

tate, tantum. Ergo conceditur, vt minus malum tyranno. Vtrumque tamen est periurium, vt docet S. Thom. 2. 2, q. de Relig. 90 & 98. Neque ostendendum, quod adolescentibus sunt abusuri per contumeliam, sed simulent ex amore: neque spoliandi diuitiis populi, & vita sapientes, quasi per odium, & iram, sed quasi machinati fuerint contra libertatem, aut maiestatem, aut propter indigentiam Reip. Igitur D. Thom. & Arist. docent sine amore suorum, & sine virtute, aut virtutis, & amoris simulacro, non posse Tyrannum viuere. Item ideo verè beneficum esse oportere, & amicos conciliare, præstantiores non occidere, & populum fauoribus mulcere, aliaque multa, vt in cap. allegatis palam est. Vt mirum sit, qui ex flore venenum araneus animus exugit. Vnde concludit Arist. postquam tam bona præcepta Tyranno dedit. *Ex his enim necesse est dominationem pulchriorem, optabilioremque, quoniam melioribus imperat, & non abiectis, &c. & longiorem, & durabiliorem, &c.* & probat exemp. cuiusdam Regis Laced. qui sic minuebat suæ robur tyrannidis, vt diuturniorem faceret.

Præterea in cap. 11. *Vt enim* (ait) *corruptio Regni est deducere Regnum ad tyrannidem: ita tyrannidis conseruatio est ad Regiam gubernationem magis eam referre.* Idem D. Tho. ibi, & in lib. de Regim. Princ. & lib. de Eruditione Principum.

Cum autem admirator ait, non posse reperiri Rempub. bonam, ideò danda esse præcepta pro Tyrannicis, longè magis peccat. Non enim quia non habemus bonum poema, & orationem optimam, dabit Horat. & Cicero, præcepta de malis poematis, & orationibus retinendis, sed meliorandis, & ita facit Arist. & S. Thom. & ad hoc argumentum respondimus in cap. 11. Falsò ergo ex Arist. defenditur impietas, vt possit dici, quod timet dicere penna, buccaque.

Qui præcipiūt Tyranno probitatem, non inertiæ insimulari debere, sed vt veræ artis politicæ Magistros laudari.

Cum verò ait, inertes eos, qui de probitate conscientiæ dant Principi præcepta, quoniam ad Theol. & Eth. pertinent, mirificè allucinatur. Quoniam ipse Arist. & D. Thom. docent Principem oportere esse bonum simpliciter, non secundum quid. Præterea quando vult retinere tyrannidem, docent, virtuosè viuendum, vel saltem simulandum. Ergo de ratione Principum est virtus. Ergo pertinet ad Politicum. Præterea Deus est Rex Regum, per quem Reges regnāt, vt in Theol. & Metaph. & physica probatur. Ergo nisi dependeat à Deo princeps, non prosperatur. Ergo non est alienum à prudentia politica docere principem, vt si velit principatum tenere, sit bonus erga Deum. Vnde sequitur, vt non possit esse malus contra homines. Ergo, conciliat sibi pro odio amorem: prò contemptu reuerentiam, hæc duo enim pessundant principem, teste Arist. experientiaque. Ergo maximè ex arte præcepit, qui bonum esse præcepit: & omnis

Arist. 5. Pol. 10.

ars idem facit circa sui subiecti bonitatem, & malitiam, præsertim morales, & factiuæ.

Igitur quantum delinquat, cum crimen falsi impingit politico, præcipienti de probitate, ex dictis liquet.

Resp. ad rationem admiratoris.

Ratio eius est falsissima. Nam ipse Aristot. & D. Thom. 5. polit. cap. 11. docent, non posse Tyrannum seruare dominium, nisi ad Regni regulas torqueat, ita quod fiat bonus populo, & melioribus: atque virtuosus: & vbi deest virtus, saltem simulet virtutem. Ergo non est contra artem, & multo minus contra veritatem, qui docet seruare tyrannidem virtutibus. Et cum ait, quod non est amplius Tyrannus, si dimittat dominari. Bene quidem, quoniam non est amplius malus, & morbosus, sed sanus. At (inquit) dimittit dominium, quæ res bona est: nec dimittenda. Ergo &c. Respondeo, quod dimittenda est propter maius bonum, si credis in illud, & in Deum. At quoniam seruare vis Tyrannum, nequaquam fallit, qui docet modum per reductionem ad Regiam gubernationem, hoc enim Arist. docet, & S. Thom. quos patronos assumpsisti: nec alia via est, nisi ad virtutem vitiis detortis, passim facere de tyrannide Principatum, ita enim saltem (Arist. in fine cap. 11.) *Vel semibonus eris, vel non malus, sed semimalus, & pro rata bonitatis, quam tyrannis accipit accedendo Regiam ad gubernationem, melius seruatur.* Cuius contrarium admirator ineptè comminiscitur, Corrumpi, scilicet, Tyrannidem, si ad bonitatem Regni accidit. Malum enim non subsistere putat Arist. nisi in bono, & in eius communione, & accessu, non in recessu, vt vult admirator: per se enim nihil est, vt docet Dyon. & D. Thom. & alii. Ergo Tyrannis, vt mala, non potest subsistere, nisi in bono, & boni copula. Igitur non aliud habet remedium. Ergo non est falsi crimine reus politicus, & Arist. qui consulunt ad Regiam trahere tyrannidem potestatem. Ergo falsò sub Arist. clypeo te tueris ô Malitia, obtusa.

Porrò Admirator sibi multipliciter contrariatur. Primò enim dixit, quod politicus artes Tyranni narratiuè dicit, non probatiuè: deinde ex narratione ad approbationem ex sola suppositione, videlicet, si debet seruari Tyrannicum Imperium, artes narratas præcipi dixit. Tandem non ex suppositione tantum, sed simpliciter bonas docet, quoniam contrariæ sunt malæ, quas nos dicimus bonas: & ideò inertiæ, & falsitatis nos accusauit, & hoc confirmat, subdens quòd virtutibus corrumpitur Regnum aliquando, vt clementia, religiositate, fide; ideoque falsus est Politicus, qui negat Principi vsum crudelitatis, impietatis, infidelitatis; At inquam, maximè fallitur admirator. Non enim clementia, & pietas, & fides obest statui vnquam, sed contraria vitia, vt Arist. etiam docet. Falluntur autem qui stupiditatem, quia non puniunt, nec sentiunt vitia, prò clementia venditant (contra quos Moyses, nec misericordia flecti iudicem iubet

bet vlla, ſicut Hely non puniens filios, abutentes ſacris & pro religione ſuperſtitione vtuntur; vt Agamemnon imolando Iphigeniam: vel religione non intellecta vtuntur ſuperſtitioſè. Sicut Hebræi in lib. Macchabeorum quando noluerunt pugnare in die Sabathi, & trucidati ſunt. Vnde decreuerunt eſſe pugnandum, quoniam, &c. Vel periurio vtuntur pro iuramento, ſicut Agamemnon, & Herodes: ſic de cæteris. Sed dicet admirator, ſi iniuſtè poſſidet Regnum Athalia, debet reſtituere ſecundum politicam. Ergo non ſeruatur. Debet, inquam, vt vir bonus. At vt bonus Rex debet tyrannidem in Regiam poteſtatem torquere. Et vitia in virtutes. Sicuti prudenter villicus debito vſus eſt proſe ſeruando, vt reciperetur in domibus debitorum, quoniam fodere non valebat: & mendicare erubeſcebat. Neceſſitas autem fecit bona communia. Similiter qui bona aliena ſubripuerunt, in pauperum ſubſtentationem, & Templorum iubent & Pontifices conuertere, ignoratis Dominis. Multi etiam per vim occupantes Regnum ſatagerunt beneficiis, & bono regimine à populis ſe acceptari, & confirmari, vt Auguſtus.

Religio & virtus vera nulla obeſt Imperio, ſed falſa ex malitia, vel ignorantia.

Tertia falſitatis nota ab impietate bene radicata, vel ab ignorantia ſtupida, innititur Politico, ſuadenti ius, & fas, propterea quod melius eſt iis, qui per nefas & iniuriam Regna acquirunt vi, doloque, & ſimiliter malis retinent artibus, quoniam à ducentis annis ita obſeruatum (ait) videmus. Verba hæc ſunt Ariſt. circa finem 10. cap. *Quod modo non fiunt regna, ſed Tyrannides.* Quod verum eſt ſub Gentiliſmo; admirator autem ſub Chriſtianiſmo hoc docet. Nec conſiderat Papatum regnum virtuoſorum totius Mundi, in quo populi aluntur laute, ſcholis, & ſacris inſtituuntur, nobilitanturque, vt omnes poſſint ad ſceptra Epiſcopatuum aſcendere, & Cardinalatum, & Papatum: & ſapientes, & optimi non occiduntur, ſed ſublimantur. Item Principes Hiſpani, & Galli, & in ſucceſſione iuſtiſſima inaugurantur, & ſeruantur, non occidendo fratres, neque viros bonos, ſed præmiando. Dux Venetorum, Imperator Germanus, imò & Rex Poloniæ electione. Quod ſi Tyrannos Macchiauell. ſtas admiratur homo; nos eorum præcepta pro nihilo habemus. Medicus enim non fomentare morbos, vt admirator, & Macchiauellus volunt, ſed ſanare ex arte habet.

Hic excutit laruam defenſor, vt ſubterfugere reprehenſionem amplius non poſſit. Non enim ãplius narratiuè docet artes Tyranni nec approbatiuè ſolum ex ſuppoſitione ſed ſimpliciter,

Conditiones excuſantes Macchiauellum, nullæ ſunt per ſe, Primò, quoniam loquitur non narratiuè, ſed approbatiuè ſimpliciter, non ex ſuppoſitione docens acquirendum & retinendam eſſe Tyrãnidem artibus Theologiæ contrariis: & admirator concedit hanc contrarietatem exemplo (licet falſo) Ioſiæ, & Ludouici, ſicut Macchiauellus fecit exemplo Prophetarum. Vnde licet fingat loqui admirator ex ſuppoſitione, tranſit ad abſolutum: peccans fallacia de ſecundum quid ficto, ad ſimpliciter aſſertum, vt Iuſtum &c. Item cum modos malefaciendi docuerit ex arte; qui paſſione captis humana videntur

vtiles; nemo Tyrannicus eos relinquit: sed vtitur tanquam sapientia, scientiarum; dicunt, enim nos viuere nescire, qui nolumus simulare, nec fallere, nec frui præsentibus bonis ad libitum spe futurorum. Plures autem homines (ait S. Thom.) passiones animi quam rationem sectantur. Ergo pluribus malefacimus, quam prosumus, artem in scelere ponentes. Quæ tamen ars nulla est, si prædicta recolimus. Nec Macchiauello prosunt: ipse enim docet ignorantes fuisse Apostolos, & Prophetas, quoniã nescierunt armare credentes, putatque omnes prò Ditione adipiscẽda prædicasse: Oliuerottũ, & Vitellotiũ, & Vrsidũ occiderentur à Valentino non digna se verba suprema loquutum: quoniam non generose indulgentiam peccatorum in morte petiit. Quod tamen verè generosum fuit scilicet, Petere bonum ab hostiliter dante malum, debente ex amicitia, & sanctitatis professione dare bonum. Sic admirator plebeos vocat increpantes propter hoc Macch. Item Castruccio impio Tyranno laudes summi Herois: & gestá mirifica Philosophorum, apud Laertium narrata, Macchiau. falsò tribuit, vt in eo Idæam optimi Ducis locaret. O ridiculum impostorem, scelerum Magistrum. Violare iuramentum non putat esse malum simpliciter, nec non bonum Politico, vt ait de Valentino occidente Vrsinos, & Liuerottum, & Vitell. sub iuramento non lædendi & recte fecisse, Colonnenses, & ceteros optimates, extinguendo. Cyrum præfert Moysi. Conscientiæ custodes irridet: nec putat aptos Regno: & idem eius admirator affirmat, vt videantur hæ medelæ ex timore tribunalium potius, quàm ex arte depromptæ. Cur non refert quæ dicit Macchiau. in Princ. cap. 7. quod virtuosissimè operatus est, quando tot malafecit Valentinus. Seque non habere melius exẽplar optimi viri ab omnibus imitandum, quàm Valentinum, illum, de sceleribus tantopere commendatum: Quem, ait, proponam omnibus imitandum, sicuti & facio.

Secũda cautela fallax est: nec à Macchiau. acceptatur.

Secunda est inanis medela. Non enim potest non lubrica esse etiam illa, quæ malum detestatur, si malas artes tamquam bonas vtilesque tradit paratis potius voluptatem, quæ Tyrannorum est finis & incentiuum; quàm rationem, quæ regia est, sequi. Pleríque enim Tyranni sunt, & id fatetur admirator; quod non potest reperiri Respublica verè virtuosa, nec Princeps. Laudetur P. Aretinus, qui artem Meretriciam docet, & nefandarum voluptatum ritus. Similiter Doctores mãtiсulariorũ, & latronũ; quoniã ex politicæ propriæ sapiẽtia loquuntur Admiratori. Vide quas laudes dat Tyrannis: quorum vitia & scelera vocat virtutes, summas Macch. & ait, ab omnibus imitandas: cuius reprehensores admirator, vocat plebeos: quasi principum sint, quæ iubet Macch. plebeorum, quæ nos.

Resp. pro secunda cautela, est valde dissona, & impia.

Quòd obiectioni occursat, valdè impiè asseritur. Ex Epist. enim Apostoli, capiunt errandi occasionem solùm scelesti: quibus quidem ab illa epist. ars malefaciendi tribuitur nulla: sed probitas, & fides.

Sed ex dictis Macchiau. docentur boni fieri scelesti: & scelesti de industria malefacere pro adipiscenda, nedum pro retinenda Tyrannide. Et ideo scandalum actiuum est, non passiuum. Adæquat Macchiauellum Apostolo Paulo, impiè, ruditer, & ineptè. Nec moror, quod oporteret, demonstrare quantopere in præceptis Logicis, ne dum politicis, inde firmatis, cæcutiat: hic enim non est locus.

Ad quartum, Omnis artis est, opificij proprij probitatem, & improbitatem dicere: sic pictor bonam, & malam iudicat picturam: illam commendat, istam vituperat, datque artem vitandi hanc. Philosophus laudat philosophiam, vituperat Sophisticam, vt Plato mirifice fecit. Sic Logicus, & ædificator &c. Ergo falsò asserit admirator, quòd non est Politici vituperare Tyrannidem, sed Ethici. Præterea nescit, quòd Ethica gubernat partes Reipublicæ: Politica totum. Et idem est iudicium totius & partis. Præterea omnes Politici ruinosas formas politiæ detestantur ex arte. Ergo & Tyrannidem. Quam si laudat Macchiauellus, contra artem laudat; sicuti si pictor prauam picturam commendaret, &, quomodo seruanda, doceret. Mirum quantum audet vt defendat Nebulonem impium. Et quem dicit ex metu, non laudandum, ex sententia defendit, tanquam diuinum artificem. At quorumnam? Corruptelæ, Rapinæ, Doli Carnificinæque generis humani.

Quam sit irrationabiliter contra Artem, nedum contra Religionem sentit, putás politicum debere pro Tyrannidis Intensione, sicut pro Remissione, præcepta dare. Et quæ in hoc.

Ad quintum, suo capitur laqueo. Remissionem Tyrannidis benè iubet Politicus, quoniam sic virtutibus adhæret. Et sic facit Aristoteles, & Diuus Thomas docentes, vt ad regiam trahat gubernationem Tyrannicum Dominium: Et virtutes induat; vel indui se simulet, vt sit saltem simulatè bonus. Malus enim omninò non subsistet. At Intensionem nemo iubet, nec Aristoteles, nec Diuus Thomas, sed Macchiauellus. Non enim prodest augere mala. Quoniam vt ait Aristoteles. *Malum se ipsum perdit: quod si integrum fuerit, intollerabile euadit.* Sic probatum est neminem totaliter malum posse vno die viuere. semper enim aliqua virtute subsistet, vel naturali, vt Diabolus. Totam enim bonitatem exuere non potest citra annihilationem. Igitur Mirum, quod admirator præceptorem Augmenti Tyrannici benefacere ex arte contendit. Nec enim Tyranno benefacit, quem replet malitia maiori, & metu continuo, & ruinæ parat, vt idem Aristoteles testatur. Nec populo subdito. Non enim possunt cauere ex hoc, quod tu doces Tyranni artes. Siquidem pueri, mulieres, populus minutus, & qui insulas incolunt, & Regni terminos arduos habent, exire non possunt. Nec absque maiori malo exibunt, si etiam contermini regnatores Tyranni sunt, quales docet Macchiauellus: aut si ibi non habent stabilia, quibus viuant, bona. At nec Macchiauellus docet Principes artem Malefaciendi, vt nos caueamus; sed vt ipsi citrà ruinam, vel aliquo tempore, stent, seruenturquè. Et idem

dicit admirator; *Quod si saluari, & seruare debent Regnum, ità faciendum illis præcipimus.* Imò dixit, quod qui contrarium iubent, sunt falsarij, quoniam probitas non saluat Iosiam, nec Ludouicum, sed euertit. Item ait, virtute, & vitio vtendum. Aliquando enim illa, aliquando isto seruamur. Et Clementiam, & Religionem, & Iuramentum, & fidem spernenda consulit. Ergo non auget Tyrannidem, vt per hæc corruat, sed vt stet. Artis enim est, ait, conseruare. Hæc autem præcepta artis sunt. Nec enim narrat quid faciunt sed faciendum docet, & contrarium detestatur. Euangelium verò laudauit villicum iniquitatis, quoniam ex jam facto malo elicuit bonum: non autem docuit facere mala: nec augere, sed remittere, & ad bonum trahere, vt Diuus Thomas, & Aristoteles, Plato, & omnes ex ratione artis fecere. A sæculo non auditum, quod Verum Vero, & Scientia Scientiæ contradicat.

Psal. 84. Intelligant ergo, proditorem, & deceptorem non esse Deum, ij qui contra conscientiam agere suadent Principi, quanquam repugnante natura, vt Horat. ait.

Stat contra ratio, & secretam gannit in aurem.

nullum enim theatrum maius conscientia, dixit & Cicero. Porrò si non vult iste *audire*, sicuti Dauid, *quid loquatur in se Dominus Deus:* Aspiciat, vt Antiochus scelestus, *saltem quid faciat huiusmodi Tyrannis* (vt supra ostendimus) *Dominus Deus.* Conspiciatque Dominum esse Dominorum vnum omnis vitiositatis osorem, & vindicem; nec leges esse imposturas, nostris bonis insidiantes; sed vias regulasque ad priuatorum, & communium bonorum conseruationem, summique Boni per ista hæc adoptionem, cum Anima corpori non subdita, sed libera esse cæperit. *Nolite errare, Deus non irridetur; Quæcunque seminauerit homo, hæc & metet.*

1. Mach. 9.

Galat. 6.

APPENDIX.

SExto mense post editum librum contra Atheos, sapientissimus Papa Vrb. VIII. cum ipsum translegisset, monuit me, vt prognosticum Astrolog. de Ecclesiæ instauratione, quamuis positum non assertiuè, sed ad hominem, delerem in pag. 147. quæ nunc in noua impress. est 209. Parui. Sed æmuli pruritum eius tangendo, alia loca obiecerunt eiusmodi; quæ reuerà sunt pro Bulla non contra Bullam, vt volunt. Emendaui vt potui, ne viderer ceruicosus. Attamen, quatenus correctio eorum incommoda erat Bullis SS. Ponti. & commoda hostibus Fidei, tollere nolui, ne seruus nequam inuenirer. Adornaui propterea disput. pro Bulla, & ipsorum Argumenta destruxi. Et doctissimo Cardinali Oregio dedi ad D. Papam. Quam Parisiis approbatam à duobus Doctor. Sorb. Prouincialibus Religiosorum pro defensione SS. Pontif. impressorib. do; rei Christianæ valde vt puto pro futuram.

F. THOMÆ CAMPANELLÆ ORD. PRÆD.

DISPVTATIO CONTRA MVRmurantes citrà & vltra montes, in Bullas SS. Pontificum Sixti V. & VRB. VIII. aduersus Iudiciarios editas, Item contra ignoranter vel astutè ad vtilitatem Hostium astruentes, non licere nobis post Bullas scribere ne dum pro, sed nec contra diuinaculos: Aut ad sensum Fausti Manichæi interpretantes, nobis prohibitum per illas esse, quod fecerunt Hagiographi & Doctores, & nos in Antachitophellismo, in posterum argumenta ad hominem contra Aduersarios, etiam pro Fide Catholica, ex artibus ac verbis diuinaculorum ipsorum conficere, & producere.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ, sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.

APPROBATIO SORBONICA.

NOS infrascripti S. Theologiæ Professores Sorbonici, approbamus libellum inscriptum, F. Thomæ Campanellæ Ordinis Prædicatorum Disputaio contra murmurantes citra & vltra montes in Bullam S S Pontificum Sixti quinti & Vrbani Octaui aduersus iudiciarios. In qua nihil à Fide & bonis moribus alienum reperimus. Die vndecima Decembris 1635. Parisiis apud S. Iacobum.

F. Ant. Mallet Cong. Gall. Ord. F F. Præd. Vicari Generalis.

F. Du Feu Minister Prouincialis Prouinciæ Franciæ.

DISPVTATIO,

AN BVLLÆ SS. PONTIFICVM Sixti V. & Vrbani VIII. contra iudiciarios, calumniam in aliquo patiantur.

IDETVR, quòd sic. Primò Astrologia est vna de scientiis vtilibus vt Hieron. in prologo Bibliorum asserit. Omnis autem scientia est, splendor diuinæ sapientiæ, qui est Christus. Ergo qui Astrologiam tollit, repugnat Christo. Arg 1. pro Astrol. ex eo quod est scientia vtilis.

Omnis scientia aut procedit ex causis, aut ab effectibus, aut à signis, positis à Natura, vel à Deo, vt in P.P. Metaph. ostendimus. Astrologia autem demonstrat a causis: quoniam corpora cælestia agunt in Mundum inferiorem tanquam causæ vniuersales temporum, & temporalium, sicut experientia docet, & Arist. & Plato, & Stoici, & Pythagoræi, omnésque Philosophi, & Nationes contestantur. Imò S. Thom. in 3 cont. Gent. & Fer. ibi contra Picum hostem Astrologorum disputans, particularitates etiam effectuum à cælis per modificationem mutuam luminum, ex ipsorum actione, ac situum, & motuum varietate, accersunt: innotescunt etiam causationes eorum ab effectibus, quos oppositiones, coniunctiones, aliique aspectus siderum, eclipses, & Cometæ adducere solent. Item à signo: dicente Mose. Fecit luminaria, & stellas, vt sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Multa etiam diuinant Astrologi non modò de naturalibus euentibus, sed etiam de arbitrariis, vt docet D. Thom. 3. Cont. Sent. concedit & fortunatos, & infortunatos à Cælo, & Christus dat signa in sole, & Luna, & stellis, & in Iride, & Cometis; & Beda multas historias veritatis huius adduxit, & prognostica. Ergo qui Astrologiam euertit, omnem tollit Philoso-

Arg. 2. ex eo quod procedit ex causis.

Ab effectibus.

A signo.

pro scientiis fundatis in Astrol.

phiam, & omne argumentum; & scientiarum professores annumerat hariolis, Aruspicibus. Item cum Chiromantia, Hydromantia, Geomantia, Pyromantia, & Metoposcopia, & Physiognomia Fundentur in Astrologia; videntur habere Fundamentum demonstrationis, saltem à signo; ergò concedi debent. Ecquid dicemus de omine approbato in Gedeone, & Ionatha, & de Sibilo, & pruritu aurium vera nuntiante quasi semper; & de somniis probatis in Ioseph, & Pharaone, & Nabucodonosor? Imò totum genus humanum iis vtitur signis; ergo non rectè vetantur.

Arg. 3. Quod Bulla magis Astrologos insectatur quam hæreticos.

Bulla hæc magis insectatur Astrologos, quàm hæreticos, & schismaticos. Etenim excommunicat, aufert bona omnia, applicatque fisco, pœnaque capitali etiam in prima vice punit Astrologos: Quod hæreticis non fit; vndè videtur magis suæ tranquillitati, & consanguineorum consulere, & sub majori cautela, pœnaque quàm Fidei, diuinoque cultui.

Arg. 4. ex Auctoritate Magorum in Christi natiuitatem iudiciariam exercentium ex Christianos Astrologos.

Præterea multo plus agunt stellæ in hominis puri natiuitatem, quàm in Christi, qui & Deus est natiuitate. Sed in Christi natiuitate dicunt Magi (procul dubio Astrologi, prout SS. Leo August. volunt, & Calcidicus, & Plinius) vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus &c. ergo eius natiuitatis prius fecere iudicium; ergo multò magis possumus & nos de aliorum genituris iudicium facere. Et quidem Albumassar, Ciccus Asculanus, Petrus de Aliaco Cardinalis, & Hier. Cardanus, imò & Alb. Magnus, Christi natiuitatis schema & prognosticum fecere; faciuntque stellas causas naturalium in illo, supernaturalium verò signa, cum protestatione, & cautela loquentes ipsorum aliqui. Quantò magis ergò & aliorum.

Arg. 5. quoniam omnes scholastici admittunt fortunā & infortuniū à cœlo; & futurorum contingentium de & liberorum euentuum coniecturas. idem concedit Concil. Trid.

Ampliùs non modò Bullæ Sixti V. & Vrbani VIII. prohibent prognostica de futuris cum certitudine pronunciata, sed etiam per incertitudinem, & suspicionem; quod est contra scholasticos omnes, qui nimirum coniecturas de futuris dant etiam moralibus. Imò S. Thom. in 3. Consent. & P. P. & 22. admittit, benè nasci aliquos secundū cælum, & aliquos malè, & fortunatos, & infortunatos, ideóque quosdam inclinari ad deliberandum cælitus; quando illis prodest; quosdam quando obest. Idem tuetur Caiet. & Fer. porrò & Concil. Trid. Reg. 9. damnat eos dumtaxat, qui de futuris contingentibus, & de arbitrariis aliquid pro certo affirmare audent. Sixtus autem, & Vrb. etiam eos, qui non pro certò.

Arg. 6. contra Bullas prohibentes etiā Argumentari contra Astrologos, nedum pro Astrologis iuxta dictum Mag. S. P.

Amplius per Bullam Vrbani 8. nec improbando potest quis prognostica facere, dicere, retinere. Vndè sequitur, quòd non possumus (inquit P. M. S. P.) amplius reprobare dicta Astrologorum: nec nominare eos, neque cœlestia spectare corpora; deque eis loqui; cuius contrarium omnes Patres, & Scholastici omnes fecerunt. Ergò (inquam) multò minùs licebit, Mahometis, & Lutheri verba recitare

citare

citare, confutareque. Nec ergò Atheorum, ficut nos fecimus: Contrarium autem iubet Concil. Lateranen. fub Leone X. feff. 8.

Præterea tollitur nobis Locus Theologicus, quo ex dictis Aduerfariorum Patres Aduerfarios confutauerunt, vtque Canus ait, Goliam fuo gladio confodere non poterimus. Aduerfarij autem poterunt de facto hariolari, Vaticinari, Aftrologari, Augurari contra Fidem Catholicam; nos autem neque de iure, neque de facto poffumus refpondere. Quoniam nec improbando Aftrologos, & diuinaculos poffumus de Aftrologicis loqui (vt dicit P. M. S. P. à mè confultus; vultque deleri quicquid contra Aftrologos diximus.) Ergo(inquã) & quæ diximus cõtrà fortilegos, & Arufpices, & zingaros, & augures, & Pyromantos, & Geomantos omnes enim horum diuinationes vetantur in Bulla, ne fiant, nec teneantur, etiam improbando eas verbo, vel fcripto Ergo hæc Bulla ligat manus militum Ecclefiæ Chrifti; & foluit, armatque manus militum Diaboli. Quod non modò impium contra ius naturale, & diuinum, fed etiam ridiculum effet.

Arg. 7. quia tollũt locum argumẽtãdi ex conceffis & dictis Aduerfariorum Aftrologorum & ligant manus militum Ecclefiæ.

Item oportebit illud delere, quod Num. 24. regiftrat Mofes, vaticinium de ftella Iacob, & de regnorum mutationibus, factum à Balaam Ariolo. Item quod dicit Matth. 2. de ftella ductrice Magorum Aftrologorum, ficut Fauftus Manichæus accufat Matthæum quafi genethliacum, tefte Augult. Lib. 2. contra Fauftum; & quidquid fcripfit S. Clemens Romanus, cum Aftrologifmum recitat, & confutat; & quæ fcripfit Tertullianus contra Aftrologos, vitam, & mortem Chrifti ftellis adfcribentes; & S. Auguft. Tract. 304. in Ioann. Abfit, vt fidera mori facerent fiderum conditorem: & quæ Cyrillus contra Iulianum, leges Dei; & mores fideribus tribuentem; & quidquid D. Thom. in 2. 2. & 3. Cont. Gent & Dionys. Carthus. in lib. de fuperft. Et Delrius in fex libris difquifit. Magicarũ; & quidquid nos in lib. contra Atheos, Aftrologia vtentes contra Catholicam fidem; delendum eft, vt iubet P. M. fecundum hanc Bullam, fic ab eo interpretatam.

Arg. 8. quoniam Bullæ confentiunt Faufto manicheo increpãti Mofen, & Matthæum vtentes Aftrologifmo ad defenfionem legis diuinæ, & confufionem gentiliũ Aftronomantiæ deditorum.

Sed contra eft autoritas Chrifti lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, qui vos fpernit, me fpernit.* Qui ergo non audit Vicarium Chrifti, nos à diuinaculorum erroribus abfterrentem, non audit Chriftum Dei fapientiam, qui etiam dixit Ifaiæ 44. *irrita facio figna diuinorum, & Ariolos in furorem verto.* & 47. ad Babylonem matrem Aftrologorum: *Stent, & faluent te augures cæli, qui contemplabantur fidera, & fupputabant menfes, annuncient futura tibi,* & Hier. 10. *A fignis cæli nolite metuere.* Item leuet. 19. omnes vetat diuinationes, Pythonum, Ariolorum, Arufpicum, Chaldeorum &c. & in Concil. Trident. Geomantiam, hydromantiam, Aëromantiam, Pyromantiam, Aftrologiam iudiciariam. Chyromantiam, Metapofcopiam &c. idem in facris Canonibus apud Grat.

Arg. 1. pro Bullis Quòd iftæ Bullæ de neceffitate falutis funt acceptandæ. Quod 2. Bullæ, fanxerunt iuxta facras Scripturas contra Aftrologos & diuinaculos.

Probitas valet ad conseruandum Imperium.

Cum verò ait, non valere probitatem ad saluandum statum, sed ad saluandam animam: & propter huius rei ignorantiam periisse Iosiam, & Ludouicum, Reges sanctos: non modo contra Pietatem contraque naturam loquitur, quæ per virturem, non per vitium, omnia saluat, & se Macchiauello adhærere excorde declarat; qui Prophetas, & Sauonarolam indoctos politicæ facit, quia nescierunt armare suos credentes: sed etiam contra Macchiau. qui fatetur contra propria etiam dogmata, in hist. in Principe, & in serm. ad T. Liuium, Principes bonos diutius, & fælicius conseruasse & propagasse statum, vt Dauid, Ezec. Augustum, Adrianum, Constantinum, Carolum Magnum &c. quam prauos, qualis Nero, Commodus, Maximinus, Azzellinus &c. vt supra probatum est. Nec verum est, quod per ignorantiam politicæ, partam ex Religione Iosias cecidit (verum enim vero non contradicit, nec scientia scientiæ, vt dicitur in Concil. Lat. sub Iulio II. sess. 8.) sed quoniam non obediens verbis Domini ex ore Necao Pharaonis, contra Religionem potius, quam contra politicam Artem, Pharaonem insectatus est (vt dicitur Paral. 35.) ex imperitia, & obstinatione. Clem. autem Alex. 1. Strom. 11. ait, *Iosias cum non audiisset Ieremiam prophetam, interemptus est à Nechao &c.* Nec enim quia demolitus est Idola, instaurauit fœdus cum Deo, Phasem celebrauit, & abstulit effeminatos &c. propterea non fuit bonus Politicus, vt vult inferre Admirator: imò ex hoc fælix Rex fuit, vt supra probatum est. Similiter nec S. Lud. propter Religionis obseruantiam fuit malus politicus, vt dicit Autor. Sed cum multa bona in Palestina fecisset, & victor factus, victus est, non Religionis causa, sed infortunio alluuionis, ad sui probationẽ per Deũ immissô. Tamen Bella, quæ gessit in Gallia contra Rebelles, Iustitiæ tribunalia, opera misericordiæ, liberatio Christianismi, Tunetis obsessio, quæ cum victoria perfecta post suam mortem à suo Fratre fuit, sunt Boni Politici artem redolentes & præcipiuntur ab Arist. & D. Thoma & cunctis artificibus. At quis vidit Macchiauellistas melius prosperari? Lege Historias, de Valentino, Oliuerotto, Castruccio, Absalone, & aliis eius discipulis, in c. præced.

Item ex autor. Cōcil Lat. & decreto Philosophorum.

Miror quomodo iste Autor contra Concilij Patrum decreta tam impiè exempla producit aduersus Religionem, quasi politicæ contrariam, aut extraneam, cum sit reuerà Anima Politicæ: nec sine illa institui aut retineri Politica potest vlla, tunc enim est cadauer. Et non solum Sacri Concilij dogma est, quòd verum vero, & scientia scientiæ non contradicit: sed omnium Philosophorum: ipse tamen nil veretur contrariam Arti politicæ dicere Theologiam, & Ethicam, vt Principibus exosæ fiant.

Ex eo quod Religio est Anima politicæ.

Præterea cum Anima regat corpus, arma, & fortunas, non

nè oportet prius animam instituere, quæ ipsorum est Agens, & finis animæ autem Deus? ergo non ex arte, ipse contrarium faciens, loquitur Machiau. nec eius Admirator; Sed ex peritia astutorum, & nebulonum. Propterea Artis, (inquam) est docere, quo animo debet esse Politicus Princeps; Tyrãnúsque debet imitari eum, si debet ipse uari. Et Resp. esse viua, non cadauer.

Præterea nescit Encyclopediam; per quam omnis scientia scientiæ vsui est omni. Multo autem magis quæ generalis est, & quæ contermina: vt Ethica Politiæ & Oeconomiæ. Item quæ imperat, vtitur ancillis: At secundum D. Thom. 6. Eth. & p. lect. 2. Politica imperat, Ethicæ, & Oeconomiæ. Ergo vtitur illis. Ergo ex Arte non contra Artem. Sicuti nauifactiua, vtitur dolatiua, & cæsiua lignorum &c. Iste homo non vult scientiarum mutuum vsum, vt possit defendere Macchiau. laudantem Tyrannidem; & perfidiam, & impietatem in Principe, vt in cap. 18. ostendimus. *Ex Enclyclopedia.*

Præterea nec Macchiau. hanc Dialecticæ sciebat subtilitatem, cum nullis scientiis, nisi praxi politiæ, operam dederit. Quapropter non ex ratione Methodi, sed ex malitia præcepta dedit impia. Ergo non piè etiam defenditur: vndique lacerato quoque tegitur pallio. *Ex ignorantia Macchiau. probatur defensionis falsitas.*

Ad secundum, Reuerà, Politici est, omnes Reipub. formas describere. At falsò accusatur Plato (non lectus, vel non intellectus) quasi non descripserit omnes: cum in suis decem dialogis de Iusto omnes formas percurrerit. Et mutationes aliarum in alias; Et de Tyrannide disseruerit longe plura, quàm Arist. Vnam autem probauerit Rempub. optimam, sicut fecit etiam Arist. Imò quidquid boni Arist. dicit, ab illis 10. libris accipit, & à 12. de legibus, & à Minoe de Legislatura, & à Ciuili, de Regno. Diuisit etiam Plato in lib. de Iust. tres status, Principis, Paucorum Bonorum, & Omnium: idest Monarchiam, Aristrocratiam, & Politiam. Quarum degenerationes docuit esse, Tyrannidem, Oligarchiam, & Democratiam. Et quomodo altera in alteram mutantur Politicè, & quomodo ex viribus numerorum. At & quantum per se præstet optima Resp. Platonis supra optimam Arist. alibi monstratum est rationibus, & S. Patrum, & Philosophorum testimonio. Sed quoniam Arist. Macchiauellizat, concedendo abusum mulierum, & puerorum, & fœtuum cædem non sanorum iubendo: & Religionis impuræ gratia, priapi & nefandarum imaginum retinendo picturam: & Sacerdotium vulgando (quasi esset non Dei cultus gratia, sed humanæ quietis) Militibus veteranis, sanguine, & violentia plenis, attribuit. Et omnes artifices, & agricolas, extra Rempub. quasi incapaces fœlicitatis, seruos esse vult, cum Macchiauello docente Tyrannidem; Propterea videtur admiratori Macchiauelli melior quam diuinus Plato, quem tamen omnes Theologi meliorem *Plato nihil attinens ad politicam omisit & plura dixit quam Arist etiam de Tyrannide, nedum de cæteris in 24. libris Arist. autem 8. solũ condidit, furatus meliora ab illo.*

fecerũt.Vt Chryſ. Auguſt. Ambr. Iuſt. Baſil.Greg. tres, & ipſe D. Thom.in opuſ.de Regim.Princip.lib.4.c.4.&3.pol.&1. Met.& alibi.

Tyrannidis adipiſcendæ, & conſeruãdæ per ſe non datur ars: ſed peritia, & aſtus.

At deſtruendæ, & meliorandæ datur ars.

Præterea fallaciter infert, quod politicus docere habet tyrannidis conſeruationem, quà tyrannis eſt. Si quidem, vt ſic, res mala eſt; malaque policia: igitur non conſeruabilis. (Malum enim ſeipſum perdit) nec ab arte; quæ eſt recta ratio factibilium, nec à prouidentia quæ eſt recta ratio agibilium, ſed præter hæc omnia. Igitur non eſt Politicæ Artis præcipere de tyrannide conſeruanda: ſicut non eſt Medicæ, de lue Venerea conſeruanda, & de acquirenda, vel conſerda peſte, aut fiſtula, præcipere, ſed de ſanandis. Propterea cum tyrannides ſint peſtes principatus, de illis retinendis, aut augendis, nulla datur ars, ſed diabolica aſtutia. Datur autem de ſanandis, & meliorandis ratione ſubiecti, non obiecti. Dixit enim Aug. iniuſta dominia eſſe magna latrocinia. Doceamus ergo nos politici, latrocinari, peierare, abuti pecuniis, & vxoribus alienis, occidere ſapientes, potentes, bonoſque, vt ſimus intra artem Macchiauelli admirabilem in ſuo admiratore. PROH DOLOR. Hæc quidem politico dicenda ſunt qualiter fiant, cum deteſtatione facientis, & factorum: vt dixit Cato Cenſorinus, quando in Senatu Romano audiuit Carneadem diſputantem contra Iuſtitiam prò Tyrannide: & pronoſticatus eſt, non diù duraturam Remp. Romanam, in qua adoleſcentes tam libenter audiebant illas Macchiauelliſticas rationes. Et euentus ſubitò id oſtendit in Mario, Sylla, Cæſare, Pompeio, aliiſque Reip. exitialibus. Nos autem in Rep. Chriſtiana id non aduertemus? At Macchiau. docet, iubetque fieri, vt bonà ſimpliciter principi, non, vt ſecundum quid, ad principandum ſic, Multoque minus ſolum narratiuè. Lege qui non credis, in princ. Cap.7. Laudata ſcelera Valẽtini pro adipiſcenda Tyrannide, tanquam virtutes & exemplar virtutum.

Falsò allegatum fuiſſe Ariſtot. & D. Thom. pro Macchiau. & pro ſuis.

Cum verò hoc probat autoritate Ariſt. & S. Thomæ, longè pernicioſius aberrat. Non enim enim iſti docent artem conſeruandi tyrannidem, ſed ſanandi, vel propè ſanitatem reducendi, etiam ex ſuppoſitione, ſi debet retineri, nè dum abſolutè. Neque in 5. polit. c. 9. & 11. docent, quod acquirenda. & augenda ſit tyrannis, ſed quod vbi ex corruptela aliarum formarum politicarum quocunque modo (nã multos modos narrant) contigerit, mitiganda eſt, vt durare poſſit ipſa mala per miſturam boni. Siquidem aiunt, quòd malum non poteſt ſeruari, neque vitium; igitur non eſt (aiunt) tollenda religio, & virtus, & probitas, & amor populorum; ſed ſi non ineſt, ſunt ſaltem ſimulanda: quoniam ſaltem ſimulacrum, & vmbra virtutis tuetur Statum. Ergo Oligarchis non eſt (ait) iurandum (vt faciunt ſtulti Politici) quòd cõtra plebem ſint operaturi ſed contrarium. Quod ſcilicet ſint plebi benefacturi quamuis hoc non intẽdant: & pro eis non ſit. Illud enim eſt ſine iudicio, & iuſtitia & ſine veritate: hoc et ſic cũ veracitate: & hoc cũ iudicio, & iuſtitia, & veritate, ſed ſine veraci

Nec D. Thom. nec Ariſt. docent tyrannidis mala ex arte. Sed ſolum narrant, & ad bonum ex arte producũt, diminuẽdo eius ſcelera, vel tegendo ne lædant.

tate, tantum. Ergo conceditur, vt minus malum tyranno. Vtrumque tamen est periurium, vt docet S. Thom. 2. 2, q. de Relig. 90 & 98. Neque ostendendum, quod adolescentibus sunt abusuri per contumaliam, sed simulent ex amore: neque spoliandi diuitiis populi, & vita sapientes, quasi per odium, & iram, sed quasi machinati fuerint contra libertatem, aut maiestatem, aut propter indigentiam Reip. Igitur D. Thom. & Arist. docent sine amore suorum, & sine virtute, aut virtutis, & amoris simulacro, non posse Tyrannum viuere. Item ideo verè beneficum esse oportere, & amicos conciliare, præstantiores non occidere, & populum fauoribus mulcere, aliaque multa, vt in cap. allegatis palam est. Vt mirum sit, qui ex flore venenum araneus animus exugit. Vnde concludit Arist. postquam tam bona præcepta Tyranno dedit. *Ex his enim necesse est dominationem pulchriorem, optabilioremque, quoniam melioribus imperat, & non abiectis, &c. & longiorem, & durabiliorem, &c.* & probat exemp. cuiusdam Regis Laced. qui sic minuebat suæ robur tyrannidis, vt diuturniorem faceret.

Præterea in cap. 11. *Vt enim* (ait) *corruptio Regni est deducere Regnum ad tyrannidem: ita tyrannidis conseruatio est ad Regiam gubernationem magis eam referre.* Idem D. Tho. ibi, & in lib. de Regim. Princ. & lib. de Eruditione Principum.

Cum autem admirator ait, non posse reperiri Rempub. bonam, ideò danda esse præcepta pro Tyrannicis, longè magis peccat. Non enim quia non habemus bonum poema, & orationem optimam, dabit Horat. & Cicero, præcepta de malis poematis, & orationibus retinendis, sed meliorandis, & ita facit Arist. & S. Thom. & ad hoc argumentum respondimus in cap. 11. Falsò ergo ex Arist. defenditur impietas, vt possit dici, quod timet dicere penna, buccaque.

Cum verò ait, inertes eos, qui de probitate conscientiæ dant Principi præcepta, quoniam ad Theol. & Eth. pertinent, mirificè allucinatur. Quoniam ipse Arist. & D. Thom. docent Principem oportere esse bonum simpliciter, non secundum quid. Præterea quando vult retinere tyrannidem, docent, virtuosè viuendum, vel saltem simulandum. Ergo de ratione Principum est virtus. Ergo pertinet ad Politicum. Præterea Deus est Rex Regum, per quem Reges regnāt, vt in Theol. & Metaph. & physica probatur. Ergo nisi dependeat à Deo princeps, non prosperatur. Ergo non est alienum à prudentia politica docere principem, vt si velit principatum tenere, sit bonus erga Deum. Vnde sequitur, vt non possit esse malus contra homines. Ergo, conciliat sibi pro odio amorem: pro contemptu reuerentiam, hæc duo enim pessundant principem, teste Arist. experientiaque. Ergo maximè ex arte præcepit, qui bonum esse præcepit: & omnis

Qui præcipiūt Tyranno probitatem, non inertiæ insimulari debere, sed veræ artis politicæ Magistros laudari.

Arist. 5. Pol. 10.

ars idem facit circa sui subiecti bonitatem, & malitiam, præsertim morales, & factiuæ.

Igitur quantum delinquat, cum crimen falsi impingit politico, præcipienti de probitate, ex dictis liquet.

Resp. ad rationem admiratoris.

Ratio eius est falsissima. Nam ipse Aristot. & D. Thom. 5. polit. cap. 11. docent, non posse Tyrannum seruare dominium, nisi ad Regni regulas torqueat, ita quod fiat bonus populo, & melioribus: atque virtuosus: & vbi deest virtus, saltem simulet virtutem. Ergo non est contra artem, & multo minus contra veritatem, qui docet seruare tyrannidem virtutibus. Et cum ait, quod non est amplius Tyrannus, si dimittat dominari. Bene quidem, quoniam non est amplius malus, & morbosus, sed sanus. At (inquit) dimittit dominium, quæ res bona est: nec dimittenda. Ergo &c. Respondeo, quod dimittenda est propter maius bonum, si credis in illud, & in Deum. At quoniam seruare vis Tyrannum, nequaquam fallit, qui docet modum per reductionem ad Regiam gubernationem, hoc enim Arist. docet, & S. Thom. quos patronos assumpsisti: nec alia via est, nisi ad virtutem vitiis detortis, passim facere de tyrannide Principatum, ita enim saltem (Arist. in fine cap. 11.) *Vel semibonus eris, vel non malus, sed semimalus, & pro rata bonitatis, quam tyrannis accipit accedendo Regiam ad gubernationem melius seruatur.* Cuius contrarium admirator ineptè comminiscitur, Corrumpi, scilicet, Tyrannidem, si ad bonitatem Regni accidit. Malum enim non subsistere putat Arist. nisi in bono, & in eius communione, & accessu, non in recessu, vt vult admirator: per se enim nihil est, vt docet Dyon. & D. Thom. & alii. Ergo Tyrannis, vt mala, non potest subsistere, nisi in bono, & boni copula. Igitur non aliud habet remedium. Ergo non est falsi crimine reus Politicus, & Arist. qui consulunt ad Regiam trahere tyrannidem potestatem. Ergo falsò sub Arist. clypeo te tueris ô Malitia, obtusa.

Porrò Admirator sibi multipliciter contrariatur. Primò enim dixit, quod Politicus artes Tyranni narratiuè dicit, non probatiuè: deinde ex narratione ad approbationem ex sola suppositione, videlicet, si debet seruari Tyrannicum Imperium, artes narratas præcipi dixit. Tandem non ex suppositione tantum, sed simpliciter bonas docet, quoniam contrariæ sunt malæ, quas nos dicimus bonas: & ideò inertiæ, & falsitatis nos accusauit, & hoc confirmat, subdens quòd virtutibus corrumpitur Regnum aliquando, vt clementia, religiositate, fide; ideoque falsus est Politicus, qui negat Principi vsum crudelitatis, impietatis, infidelitatis; At inquam, maximè fallitur admirator. Non enim clementia, & pietas, & fides obest statui vnquam, sed contraria vitia, vt Arist. etiam docet. Falluntur autem qui stupiditatem, quia non puniunt, nec sentiunt vitia, prò clementia venditant (contra quos Moyses, nec misericordia flecti iudicem iubet

bet vlla, sicut Hely non puniens filios, abutentes sacris & pro religione superstitione vtuntur; vt Agamemnon imolando Iphigeniam: vel religione non intellecta vtuntur superstitiosè. Sicut Hebræi in lib. Macchabeorum quando noluerunt pugnare in die Sabathi, & trucidati sunt. Vnde decreuerunt esse pugnandum, quoniam, &c. Vel periurio vtuntur pro iuramento, sicut Agamemnon, & Herodes: sic de cæteris. Sed dicet admirator, si iniustè possidet Regnum Athalia, debet restituere secundum politicam. Ergo non seruatur. Debet, inquam, vt vir bonus. At vt bonus Rex debet tyrannidem in Regiam potestatem torquere. Et vitia in virtutes. Sicuti prudenter villicus debito vsus est pro se seruando, vt reciperetur in domibus debitorum, quoniam fodere non valebat: & mendicare erubescebat. Necessitas autem fecit bona communia. Similiter qui bona aliena subripuerunt, in pauperum sustentationem, & Templorum iubent & Pontifices conuertere, ignoratis Dominis. Multi etiam per vim occupantes Regnum satagerunt beneficiis, & bono regimine à populis se acceptari, & confirmari, vt Augustus.

Religio & virtus vera nulla est. Imperio, sed falsa ex malitia, vel ignorantia.

Tertia falsitatis nota ab impietate bene radicata, vel ab ignorantia stupida, innititur Politico, suadenti ius, & fas, propterea quod melius est iis, qui per nefas & iniuriam Regna acquirunt vi, doloque, & similiter malis retinent artibus, quoniam à ducentis annis ita obseruatum (ait) videmus. Verba hæc sunt Arist. circa finem 10. cap. *Quod modo non fiunt regna, sed Tyrannides.* Quod verum est sub Gentilismo; admirator autem sub Christianismo hoc docet. Nec considerat Papatum regnum virtuosorum totius Mundi, in quo populi aluntur laute, scholis, & sacris instituuntur, nobilitanturque, vt omnes possint ad sceptra Episcopatuum ascendere, & Cardinalatum, & Papatum: & sapientes, & optimi non occiduntur, sed sublimantur. Item Principes Hispani, & Galli, & in successione iustissima inaugurantur, & seruantur, non occidendo fratres, neque viros bonos, sed præmiando. Dux Venetorum, Imperator Germanus, imò & Rex Poloniæ electione. Quod si Tyrannos Macchiauell stas admiratur homo; nos eorum præcepta pro nihilo habemus. Medicus enim non fomentare morbos, vt admirator, & Macchiauellus volunt, sed sanare ex arte habet.

Hic excutit laruam defensor, vt subterfugere reprehensionem amplius non possit. Non enim àplius narratiuè docet artes Tyranni nec approbatiuè solum ex suppositione sed simpliciter,

Conditiones excusantes Macchiauellum, nullæ sunt per se, Primò, quoniam loquitur non narratiuè, sed approbatiuè simpliciter, non ex suppositione docens acquirendum & retinendam esse Tyránidem artibus Theologiæ contrariis: & admirator concedit hanc contrarietatem exemplo (licet falso) Iosiæ, & Ludouici, sicut Macchiauellus fecit exemplo Prophetarum. Vnde licet fingat loqui admirator ex suppositione, transit ad absolutum: peccans fallacia de secundum quid ficto, ad simpliciter assertum, vt Iustum &c. Item cum modos malefaciendi docuerit ex arte; qui passione captis humana videntur

vtiles; neno Tyrannicus eos relinquit: sed vtitur tanquam sapientia, scientiarum; dicunt, enim nos viuere nescire, qui nolumus simulare, nec fallere, nec frui præsentibus bonis ad libitum spe futurorum. Plures autem homines (ait S. Thom.) passiones animi quam rationem sectantur. Ergo pluribus malefacimus, quam prosumus, artem in scelere ponentes. Quæ tamen ars nulla est, si prædicta recolimus. Nec Macchiauello prosunt: ipse enim docet ignorantes fuisse Apostolos, & Prophetas, quoniã nescierunt armare credentes, putatque omnes pro Ditione adipiscẽda prædicasse: Oliuerottũ, & Vitellotiũ, & Vrsiũ occiderentur à Valentino non digna se verba suprema loquutum: quoniam non generose indulgentiam peccatorum in morte petiit. Quod tamen verè generosum fuit scilicet, Petere bonum ab hostiliter dante malum, debente ex amicitia, & sanctitatis professione dare bonum. Sic admirator plebeos vocat increpantes propter hoc Macch. Item Castruccio impio Tyranno laudes summi Herois: & gestá mirifica Philosophorum, apud Laertium narrata, Macchiau. falsò tribuit, vt in eo Idæam optimi Ducis locaret. O ridiculum impostorem, scelerum Magistrum. Violare iuramentum non putat esse malum simpliciter, nec non bonum Politico, vt ait de Valentino occidente Vrsinos, & Liuerottum, & Vitell. sub iuramento non lædendi & rectè fecisse, Colonnenses, & ceteros optimates, extinguendo. Cyrum præfert Moysi. Conscientiæ custodes irridet: nec putat aptos Regno: & idem eius admirator affirmat. vt videantur hæ medelæ ex timore tribunalium potius, quàm ex arte depromptæ. Cur non refert quæ dicit Macchiau. in Princ. cap. 7. quod virtuosissimè operatus est, quando tot malafecit Valentinus. Seque non habere melius exẽplar optimi viri ab omnibus imitandum, quàm Valentinum, illum, de sceleribus tantopere commendatum: Quem, ait, proponam omnibus imitandum, sicuti & facio.

Secũda cautela fallax est: nec à Macchiau. acceptatur.

Secunda est inanis medela. Non enim potest non lubrica esse etiam illa, quæ malum detestatur, si malas artes tamquam bonas vtilesque tradit paratis potius voluptatem, quæ Tyrannorum est finis & incentiuum, quàm rationem, quæ regia est, sequi. Pleríque enim Tyranni sunt, & id fatetur admirator; quod non potest reperiri Respublica verè virtuósa, nec Princeps. Laudetur P. Aretinus, qui artem Meretriciam docet, & nefandarum voluptatum ritus. Similiter Doctores mãticulariorũ, & latronũ; quoniã ex politicæ propriæ sapiẽtia loquuntur Admiratori. Vide quas laudes dat Tyrannis: quorum vitia & scelera vocat virtutes, summas Macch. & ait, ab omnibus imitandas: cuius reprehensores admirator, vocat plebeos: quasi principum sint, quæ iubet Macch. plebeorum, quæ nos.

Resp. pro secunda cautela, est valde dissona, & impia.

Quòd obiectioni occursat, valdè impiè asseritur. Ex Epist. enim Apostoli, capiunt errandi occasionem solùm scelesti: quibus quidem ab illa epist. ars malefaciendi tribuitur nulla: sed probitas, & fides.

Sed ex dictis Macchiau. docentur boni fieri scelesti: & scelesti de industria malefacere pro adipiscenda, nedum pro retinenda Tyrannide. Et ideo scandalum actiuum est, non passiuum. Adæquat Macchiauellum Apostolo Paulo, impiè, ruditer, & ineptè. Nec motor, quod oporteret, demonstrare quantopere in præceptis Logicis, nedum politicis, inde firmatis, cæcutiat: hic enim non est locus.

Ad quartum, Omnis artis est, opificij proprij probitatem, & improbitatem dicere: sic pictor bonam, & malam iudicat picturam: illam commendat, istam vituperat, datque artem vitandi hanc. Philosophus laudat philosophiam, vituperat Sophisticam, vt Plato mirifice fecit. Sic Logicus, & ædificator &c. Ergo falsò asserit admirator, quòd non est Politici vituperare Tyrannidem, sed Ethici. Præterea nescit, quòd Ethica gubernat partes Reipublicæ: politica totum. Et idem est iudicium totius & partis. Præterea omnes politici ruinosas formas politiæ detestantur ex arte. Ergo & Tyrannidem. Quam si laudat Macchiauellus, contra artem laudat; sicuti si pictor prauam picturam commendaret, &, quomodò seruanda, doceret. Mirum quantum audet vt defendat Nebulonem impium. Et quem dicit ex metu, non laudandum, ex sententia defendit, tanquam diuinum artificem. At quorumnam? Corruptelæ, Rapinæ, Doli Carnificinæque generis humani.

Quam sit rationabiliter contra Artem, nedum contra Religionem fecit, putás politicum debere pro Tyrannidis Intensione, sicut pro Remissione, præcepta dare. Et quæ in hoc.

Ad quintum, suo capitur laqueo. Remissionem Tyrannidis benè iubet Politicus, quoniam sic virtutibus adhæret. Et sic facit Aristoteles, & Diuus Thomas docentes, vt ad regiam trahat gubernationem Tyrannicum Dominium: Et virtutes induat; vel indusse simulet, vt sit saltem simulatè bonus. Malus enim omninò non subsistet. At Intensionem nemo iubet, nec Aristoteles, nec Diuus Thomas, sed Macchiauellus. Non enim prodest augere mala. Quoniam vt ait Aristoteles. *Malum se ipsum perdit: quod si integrum fuerit, intollerabile euadit.* Sic probatum est neminem totaliter malum posse vno die viuere. semper enim aliqua virtute subsistet, vel naturali, vt Diabolus. Totam enim bonitatem exuere non potest citra annihilationem. Igitur Mirum, quod admirator præceptorem Augmenti Tyrannici benefacere ex arte contendit. Nec enim Tyranno benefacit, quem replet malitia maiori, & metu continuo, & ruinæ parat, vt idem Aristoteles testatur. Nec populo subdito. Non enim possunt cauere ex hoc, quod tu doces Tyranni artes. Siquidem pueri, mulieres, populus minutus, & qui insulas incolunt, & Regni terminos arduos habent, exire non possunt. Nec absque maiori malo exibunt, si etiam contermini regnatores Tyranni sunt, quales docet Macchiauellus: aut si ibi non habent stabilia, quibus viuant, bona. At nec Macchiauellus docet Principes artem Malefaciendi, vt nos caueamus; sed vt ipsi citrà ruinam, vel aliquo tempore, stent, seruenturque. Et idem

dicit admirator; *Quodsi saluati, & seruare debent Regnum, ità faciendum illis præcipimus.* Imò dixit, quod qui contrarium iubent, sunt falsarij, quoniam probitas non saluat Iosiam, nec Ludouicum, sed euertit. Item ait, virtute, & vitio vtendum. Aliquando enim illa, aliquando isto seruamur. Et Clementiam, & Religionem, & Iuramentum, & fidem spernenda consulit. Ergo non auget Tyrannidem, vt per hæc corruat, sed vt stet. Artis enim est, ait, conseruare. Hæc autem præcepta artis sunt. Nec enim narrat quid faciunt sed faciendum docet, & contrarium detestatur. Euangelium verò laudauit villicum iniquitatis, quoniam ex jam facto malo elicuit bonum: non autem docuit facere mala: nec augere, sed remittere, & ad bonum trahere, vt Diuus Thomas, & Aristoteles, Plato, & omnes ex ratione artis fecere. A sæculo non auditum, quod Verum Vero, & Scientia Scientiæ contradicat.

Psal. 84. Intelligant ergo, proditorem, & deceptorem non esse Deum, ij qui contra conscientiam agere suadent Principi, quanquam repugnante natura, vt Horat. ait.

Stat contra ratio, & secretam gannit in aurem.

nullum enim theatrum maius conscientia, dixit & Cicero. Porrò si non vult iste *audire*, sicuti Dauid, *quid loquatur in se Dominus Deus:* Aspiciat, vt Antiochus scelestus, *saltem quid faciat huiusmodi Tyrannis* (vt supra ostendimus) *Dominus Deus.* Conspiciatque Dominum esse Dominorum vnum omnis vitiositatis osorem, & vindicem; nec leges esse impostutas, nostris bonis insidiantes; sed vias regulasque ad priuatorum, & communium bonorum conseruationem, summique Boni per isthæc adoptionem, cum Anima corpori non subdita, sed libera esse cæperit. *Nolite errare, Deus non irridetur; Quæcunque seminauerit homo, hæc & metet.*

2. Mach. 9.

Galat. 6.

APPENDIX.

SExto mense post editum librum contra Atheos, sapientissimus Papa Vrb. VIII. cum ipsum transiegisset, monuit me, vt prognosticum Astrolog. de Ecclesiæ instauratione, quamuis positum non assertiuè, sed ad hominem, delerem in pag. 147. quæ nunc in noua impress. est 209. Parui. Sed æmuli pruritum eius tangendo, alia loca obiecerunt eiusmodi; quæ reuerà sunt pro Bulla non contra Bullam, vt volunt. Emendaui vt potui, ne viderer ceruicosus. Attamen, quatenus correctio eorum incommoda erat Bullis SS. Ponti. & commoda hostibus Fidei, tollere nolui, ne seruus nequam inuenirer. Adornaui propterea disput. pro Bulla, & ipsorum Argumenta destruxi. Et doctissimo Cardinali Oregio dedi ad D. Papam. Quam Parisiis approbatam à duobus Doctor. Sorb. Prouincialibus Religiosorum pro defensione SS. Pontif. impressorib. do; rei Christianæ valde vt puto pro futuram,

F. THOMÆ CAMPANELLÆ ORD. PRÆD.

DISPVTATIO CONTRA MVRmurantes citrà & vltra montes, in Bullas SS. Pontificum Sixti V. & VRB. VIII. aduersus Iudiciarios editas, Item contra ignoranter vel astutè ad vtilitatem Hostium astruentes, non licere nobis post Bullas scribere ne dum pro, sed nec contra diuinaculos: Aut ad sensum Fausti Manichæi interpretantes, nobis prohibitum per illas esse, quod fecerunt Hagiographi & Doctores, & nos in Antachitophellismo, in posterum argumenta ad hominem contra Aduersarios, etiam pro Fide Catholica, ex artibus ac verbis diuinaculorum ipsorum conficere, & producere.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ, sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.

APPROBATIO SORBONICA.

NOS infrascripti S. Theologiæ Professores Sorbonici approbamus libellum inscriptum, F. Thomæ Campanellæ Ordinis Prædicatorum Disputaio contra murmurantes citra & vltra montes in Bullam S S Pontificum Sixti quinti & Vrbani Octaui aduersus iudiciarios. In qua nihil à Fide & bonis moribus alienum reperimus. Die vndecima Decembris 1635. Parisiis apud S. Iacobum.

F. Ant. Mallet Cong. Gall. Ord. F F. Præd. Vicari Generalis.

F. Du Feu Minister Prouincialis Prouinciæ Franciæ.

DISPVTATIO,

AN BVLLÆ SS. PONTIFICVM Sixti V. & Vrbani VIII. contra iudiciarios, calumniam in aliquo patiantur.

VIDETVR, quòd sic. Primò Astrologia est vna de scientiis vtilibus vt Hieron. in prologo Bibliorum asserit. Omnis autem scientia est, splendor diuinæ sapientiæ, qui est Christus. Ergo qui Astrologiam tollit, repugnat Christo. Arg. 1. pro Astrol. ex eo quod est scientia vtilis.

Omnis scientia aut procedit ex causis, aut ab effectibus, aut à signis, positis à Natura, vel à Deo, vt in P. P. Metaph. ostendimus. Astrologia autem demonstrat a causis: quoniam corpora cælestia agunt in Mundum inferiorem tanquam causæ vniuersales temporum, & temporalium, sicut experientia docet, & Arist. & Plato, & Stoici, & Pythagoræi, omnésque Philosophi, & Nationes contestantur. Imò S. Thom. in 3. cont. Gent. & Fer. ibi contra Picum hostem Astrologorum disputans, particularitates etiam effectuum à cælis per modificationem mutuam luminum, ex ipsorum actione, ac situum, & motuum varietate, accersunt: innotescunt etiam causationes eorum ab effectibus, quos oppositiones, coniunctiones, aliíque aspectus siderum, eclipses, & Cometæ adducere solent. Item à signo: dicente Mose. Fecit luminaria, & stellas, vt sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Multa etiam diuinant Astrologi non modò de naturalibus euentibus. sed etiam de arbitrariis, vt docet D. Thom. 3. Cont. Sent. concedit & fortunatos, & infortunatos à Cælo, & Christus dat signa in sole, & Luna, & stellis, & in Iride, & Cometis; & Beda multas historias veritatis huius adduxit, & prognostica. Ergo qui Astrologiam euertit, omnem tollit Philoso-

Arg. 2. ex eo quod procedit ex causis.

Ab effectibus.

A signo.

pro scientiis fundatis in Astrol.

citare, confutareque. Nec ergò Atheorum, ſicut nos fecimus: Contrarium autem iubet Concil. Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ. 8.

Arg. 7. quia tollũt locum argumẽtãdi ex conceſſis & dictis Aduerſariorum Aſtrologorum & ligant manus militum Eccleſiæ.

Præterea tollitur nobis Locus Theologicus, quo ex dictis Aduerſariorum Patres Aduerſarios confutauerunt, vtque Canus ait, Goliam ſuo gladio confodere non poterimus. Aduerſarij autem poterunt de facto hariolari, Vaticinari, Aſtrologari, Augurari contra Fidem Catholicam; nos autem neque de iure, neque de facto poſſumus reſpondere. Quoniam nec improbando Aſtrologos, & diuinaculos poſſumus de Aſtrologicis loqui (vt dicit P. M. S. P. à mè conſultus; vultque deleri quicquid contra Aſtrologos diximus.) Ergo (inquã) & quæ diximus cõtrà ſortilegos, & Aruſpices, & zingaros, & augures, & Pyromantos, & Geomantos omnes enim horum diuinationes vetantur in Bulla, ne fiant, nec teneantur, etiam improbando eas verbo, vel ſcripto Ergo hæc Bulla ligat manus militum Eccleſiæ Chriſti; & ſoluit, armatque manus militum Diaboli. Quod non modò impium contra ius naturale, & diuinum, ſed etiam ridiculum eſſet.

Arg. 8. quoniam Bullæ conſentiunt Fauſto manicheo increpãti Moſen, & Mattheum vtentes Aſtrologiſmo ad defenſionem legis diuinæ, & confuſionem gentiliũ Aſtronomantiæ deditorum.

Item oportebit illud delere, quod Num. 24. regiſtrat Moſes, vaticinium de ſtella Iacob, & de regnorum mutationibus, factum à Balaam Ariolo. Item quod dicit Matth. 2. de ſtella ductrice Magorum Aſtrologorum, ſicut Fauſtus Manichęus accuſat Matthęum quaſi genethliacum, teſte Auguſt. Lib. 2. contra Fauſtum; & quidquid ſcripſit S. Clemens Romanus, cum Aſtrologiſmum recitat, & confutat; & quæ ſcripſit Tertullianus contra Aſtrologos, vitam, & mortem Chriſti ſtellis adſcribentes; & S. Auguſt. Tract. 104. in Ioann. Abſit, vt ſidera mori facerent ſiderum conditorem: & quæ Cyrillus contra Iulianum, leges Dei; & mores ſideribus tribuentem; & quidquid D. Thom. in 2. 2. & 3. Cont. Gent & Dionys. Carthus. in lib. de ſuperſt. Et Delrius in ſex libris diſquiſit. Magicarũ; & quidquid nos in lib. contra Atheos, Aſtrologia vtentes contra Catholicam fidem; delendum eſt, vt iubet P. M. ſecundum hanc Bullam, ſic ab eo interpretatam.

Arg. 1. pro Bullis Quòd iſtæ Bullæ de neceſſitate ſalutis ſunt acceptandæ. Quod 2. Bullæ, ſanxerunt iuxta ſacras Scripturas contra Aſtrologos & diuinaculos.

Sed contra eſt autoritas Chriſti lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit.* Qui ergo non audit Vicarium Chriſti, nos à diuinaculorum erroribus abſterrentem, non audit Chriſtum Dei ſapientiam, qui etiam dixit Iſaiæ 44. *irrita facio ſigna diuinorum, & Ariolos in furorem verto.* & 47. ad Babylonem matrem Aſtrologorum: *Stent, & ſaluent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, annuncient futura tibi,* & Hier. 10. *A ſignis cœli nolite metuere.* Item leuit. 19. omnes vetat diuinationes, Pythonum, Ariolorum, Aruſpicum, Chaldeorum &c. & in Concil. Trident. Geomantiam, hydromantiam, Aëromantiam, Pyromantiam, Aſtrologiam iudiciariam. Chyromantiam, Metapoſcopiam &c. idem in ſacris Canonibus apud Grat,

Quòd Astrologia & artes in Bullis damnatæ non sunt scientiæ in quo damnantur.

& in Conc. Ancyr. & Brac. 1. Præterea (vt demonstratum est in logica, & in Metaph.) Nulla scientia datur, quæ non procedit à causis per se, & necessariis, aut effectibus per se necessariis, adæquatisque; aut à signis necessariis, positis à Natura, vel à Deo. At omnes artes prohibitæ in hisce Bullis procedunt ex non causis, ex non effect.bus, & ex non signis, nisi per accidens; consequens est, vt non sint scientiæ, quarum inuentrix est Studiositas, sed artes nugatoriæ, quarum est curiositas. Nugatoriis autem admiscentur non modò falsitas, sed etiam Dęmon ex pacto expresso, vel tacito, vt omnes Theologi docent: ergò sunt iure, & vtiliter vetitæ. Porrò vt Astrologiam, in qua fundantur pleræque ritè, damnes; considera, quòd in Philosophia demonstratum est, quòd cælestia corpora agunt in inferiorem Mundum Physicè, & per se solùm passiones Physicas, 1. calefaciunt, illustrant, mouent, exsiccant, humectant sicut è contra tellus frigefacit, opacat, grauat, exsiccat; & quodlibet corpus iuxta agentis formæ suæ naturam. Ad has cæli passiones, & terræ repassiones, & reactiones sequuntur pluuiæ, serenitates, turbationes elementorum, penuria, & abundantia, & formationes indiuiduorum à cælo, & terra: (quorum appetitus, conatusque est solùm sese amplificare, & contrarium destruere, & facere ignis ignem, & tellus tellurem) per se non intentæ, nec volitæ, nec factæ, nisi per accidens. Ad ideam vero primi motoris, & intentionem, per se principaliter: secundario verò etiam ad intentionem, & ideam secundorum Motorum, discipulorum primi. Nesciunt enim elementa formare animal, & Rosam &c. sed opus naturæ est intelligentiæ non errantis, vt omnes philosophi meliores fatentur, etiam Galenus legislatorũ spretor; sicut ad actiones ignis, & mallei, & limæ, & incudis, per accidens oritur Clauis, & horologium; per se autem primò ad ideam artificis Ferrarij; secundariò ad ideam discipulorum suorum collaborantium, vt Boëtius, Augus. Origen. Hieron. Thom. considerant. Angeli enim agunt mouendo ad formam corpora cælestia, & elementa, vt Agricolæ ad plantarum, & segetum generationem, & augmentum, mouent aquam, & terram: quemadmodum probat August. 3. de Trinit. & super Gen. & D. Thom. 2. cont. Gent. non autem imprimendo formas; nisi vt Artifex, nec alterando, sed applicando alterantia passiuis congruenter. Hominis autem Anima non est à cælo, nec ab Angelis, nec ab elementis, sed à Deo infinito: quippè quæ excedit elementa, & cælum absque mensura in potendo, in intelligendo, & appetendo supra infinitos ferè mundos, vt probatum est in cap. 1. quoniam infiniti Dei spiraculum est, vt dicitur Genes. 1. Vegetalis autem, & sensitiua est ab elementis, quibus imperat Deus *Germinet terra herbam virentem. Producant aquæ reptile animæ viuentis, &c. producat terra animam viuentem*

Quod celestia agũt solum Physicè & non moraliter nec supernaturalia. Proptereà ex eis nõ possunt prædici effectus nisi Physici, perse, & generatim non autem speciatim.

Res naturales non sunt intentæ à celestibus corporibus quæ sunt instrumẽta intelligentiarũ, sed ab intelligẽtiis vt discipulis & ministris; à Deo vt Autore præceptore. Angeli non dant formas nisi agricolando.

Mens humana non est subdita cælo, nisi indirectè per accidẽs sed excedit infinitos cœlos. Sensualis & vegetalis subditur cęlo, quoniam ex Elementatione nascũtur.

in genere suo, iumenta, & reptilia &c. vbi Caiet. Basil. Athanas. Nyss. & cuncti Patres allegati in defensione libri de sensu Rerum, dicunt, ex suo naturali sensu elementa producere animas, non ex nihilo, nec à Deo sicut spiraculum vitę hominis; idemque prorsus docet Arist. 3. de Gen. An. cap. 11. *Generantur*, (inquiens) *in putrefactis animalia: quoniam est in terra humor, in humore Spiritus, in Spiritu calor, vt quodammodo omnia animæ sint plena*, &c. idem Auerr. in commento ponit tria elementa animastica; & Hipp. & Galen. calorem, vt ille. longè ergo superioris ordinis, & suprà cælum est Mens humana. Igitur nec cælum in Mentem agit, nisi per accidens, dum alterat corpus, & corporatam vegetatiuam, sensúmque in intellectum verò indirectè, ait S. Thom. quatenus in ipsius circa corpus, & sensus operationes, Ergo cum morales actiones dependeant elicitiuè per se à libero animi Arbitrio: à Deo motiuè, & ab Angelis, & præceptoribus suggestiuè: & à cælo solùm dispositiuè, indirectè, & per accidens: de ente autem per accidens non datur scientia, vt quòd fossor inueniat Thesaurum, aut Colubrum non intendit, nec scit: accidit enim hoc fossioni: sed excauatio inest per se. Probat enim rectè Arist. in 6. Met. & cum eo Alb. D. Tho. Alen. Themist. Auerr. & ipsi Athei, & Plato in Thæet. & in Sophista, quòd non datur scientia de ente per accidens: nos autem ostendimus, quod & si datur sciētia de ente per accidens, non tamē pręscientia. Consequēs est, vt argumentatio solùm de physicis euentibus ex cælo per se, & vniuersaliter, quòd nimirum in vere temperies, in æstate feruor; in hieme Frigus: in Autumno siccitas: & quę ex his sequuntur, iræ, mæstitiæ; hilaritates, stupores, infirmitates, penuria, & abundantia, fieri possit: sed de primis effectibus generaliter per demonstrationem, vt quod in æstate fiat æstus: de secundis s. penuria, hilaritate, morbo, ira, per coniecturalem tantummodò syllogismum. Nempè de futuris contingentibus, & sensualibus effectibus. At de moralibus, quòd videlicet bellum ex ira, & matrimonium ex hilaritate, nullo pacto. Cælum enim est causa per se, physicaque æstus, & siccitatis semper: iræ, & morbi per accidens plerúmque licet multis impedibilis modis, reluctationibusque. Moralium verò per accidens rarò, & indirectè. Et quidem palam est, quòd etiam calorem cæli sub frigido antro vitamus arbitrij libertate. Item sæpè à cælo mouemur ad operandum; & tamen alio inito voluntatis consilio, cessamus, vel diuersa operamur; & nautæ cæli pluuia percussi, & viatores æstu, alij blasphemant, alij vouent. Quoniam passio cælestis iuxta recipientis naturam, & voluntatem alibi ad alium torquetur effectum. Animúsque liber ad moralem bonam, vel malam, virtuosam, aut vitiosam affectionem, & operationem spontè sua sese confert: occasionaliter enim à cęlo, &

Ergo actiones mētiū non pendē à cælo.

Deus agit in mentes motiuè Angelus ac præceptor suggestiuè Deus motiuè non tamen cogendo: cælum verò dispositiuè.

De rebus physicis à cælo datur demōstratio: quoad vniuersalia quoad particularitates, solum coniectura, & opinio.

De moralibus suspicio tantum quoniam per accidens sunt à cælo.

Libe. arb. potest vitare affectiones à cælo immissas, & euentus exteriores.

Mens mouetur à cælo & ab obiectis occasionaliter non causaliter nisi per accidens indirectè.

ab obiectis, nõ causaliter mouetur, vt in phys. ostẽdimus: Si autẽ cælũ per se causaliter moralia ageret, necessariò omnes blasphemarẽt, aut vouerẽt omnes, sicuti omnes calefiũt, & alterãtur. Propterea negandũ est, dari scientiã per cælestes causas de moralibus; omnis enim sciẽtia procedit ex causis propriis per se necessariisque, vt probatur Pr. post. & in Thæet. supernaturalium verò cælum non est causa per se, nec per accidens, sed solum signum aliquando, vt probat Aug. Ser. de Epiph. *Aspexit* (inquiens) *Astrologus: obstupuit Magus: putauere Fatum: sed fuit signum.* Et hoc edixit Christus. *Erunt signa in sole, & Luna, & stellis.* Quapropter Astrologia non est scientia, cum de moralibus, & voluntariis, & futuris contingentibus, impedibilibus per causas non præuisas, nec scibiles, cum de surpernaturalibus tractat. Sed solùm de euentibus naturalibus, & corporeis, & quidem in his circa vniuersalia est demonstratiua: circa particularia physica, coniecturalis: in cæteris Sophistica, subdita deceptioni non modò Sophistatum, sed etiam Diabolorum vt probat August. in 5, de ciuit. Dei. Sapientissimus ergo Pontifex Zelo Dei, experientia &, doctrina multiplici munitus confidenter ait in Bulla. *Motu proprio, ex certa scientia, ac matura deliberationes* &c. *constitutionem Sixti V. confirmamus* &c. Triplici namque contra scientiæ quidditatem peccant Astrologi Paralogismo, vt patet in responsione sequenti.

Cælum nõ est causa supernaturaliũ per se nec per accidens, sed solum signum, quatenus à Deo eleuatur ad signandũ.

Conclusio pro Bulla.

Ad 1. ergo Resp. quòd verè Hieron. numerat inter scientias Astronomiam, & Astrologiam; sed physicam quæ physica causatione de euentibus sibi propriis prædicit, vt de pluuiis, de ventis, de Maris, & plantarum passionibus: & hanc etiam summus Pontifex asserit esse scientiam, licèt circa particularia descicat in coniecturalem, vt etiam Astrologi Ptol. Card. & Thyco conqueruntur; simul. n. pluit Romæ. & serenat in suburbio. Attamen concedit eam quò ad Agriculturam, Medicinam, & Nauigatoriam. At non physicam, seu superstitiosam vetat, quoniam de effectibus alienis syllogizat qualers sunt morales, & supernaturales; in his n. non procedit à causa, nec ab effectu per se, nec à signo posito à natura, nec à Deo; sed à signo humanitus posito & triplici paralogismo errat: Primò petitionis principii. 2. de per accidens ad per se 3. de non causa, aut non signo tanquam de causa, aut signo. Primò n. volunt sibi concedi, nulla scientifica ratione ab ipsis probata (imò discordia est inter eos) quæ supponunt de domibus, exaltationibus, Trigonis, directionibus, Aphetis, Apheticis locis, & viribus planetarum circa moralia, & supernaturalia. Item de Horoscopi acceptione & situ (vndé dependet fortunæ pars, & M. C. & tota figura) de quo adhuc certant, in quo S. Aug. conuincit Nigidium, qui, vt argumento de Geminorum vno horoscopo editorum, fortuna, & sexu non vna, vt par erat, responderet, rotam figuli velociter motam

Respõsio ad 1. quòd Astrologia prædicẽs effectus morales liberos & supernaturales nõ est sciẽtia sed Sophistica: sed solum est scientia circa effectus Physicos in cõmuni in part. verò est opinio.

Pontifices sancti cõcedunt Astrologiã physicam quatenus est scientia, & quatenus opinio 1. in Physicis pro Medicina Agricultura & Nauigatoria,

Quòd Astrologia sophismate triplici inuoluitur circa moralia & super naturalia.

Horoscopũ esse in perceptibilem.

stillicidiis atramenti, continuatim fundendo, in longè dissitis rotæ partibus maculari ostendit. Quòd si in Geminorum tempore vno tanta varietas, imperceptibilisque, qui fiet, vt horoscopus aliorum secundùm artem notari queat? confugium ad Animodar vanum esse reperimus; ad accidentia vanius: possunt enim & aliis Aphetis, & Cometis, & ecclipsibus, & progressibus, & transitibus applicari, & vix ex mille vnum verificari contingit. Et quid de his, qui horoscopo carent, habitantes ad Arctos post 67. gradus latitudinis? alia adiicit Picus argumenta. 2. de moralibus, quorum cælum per accidens, vt à sensu fiunt: indirectè, & per accidens, vt ab intellectu, tanquam si per se esset causa, pronunciant, vt de qualitatibus animi, de matrimonio, de legibus, de opificio, de lucris, de hæreditate, de itineribus, de honoribus, & horum temporibus 3. dant pro causa id, quòd non est causa moralium, & supernaturalium (imò discordant de significatore horum, & promissore Astrologi valdè) Item pro signo quod nec signum, positum à Deo, vel à natura, sed à curiositate, arbitrioque humano: veluti sunt figuræ Geomantum, vocatæ, tristitia, lætitia, puer, via, populus, fortuna maior, & minor &c. quibus natura, ac cælum non correspondet, sed intelligentia, cui quæ ponimus signa, sunt quasi ciphra, aut literatura, non cognoscibilis, nisi à scientibus illam: & propterea cum sæpe malè quæramus, aut mala, aut ad malum, necessariò ex pacto, & condicto expresso, vel tacito, mala intelligentia, cuius fallaciis nos exponimus, respondet regendo puncta, & figurationes in Geomantia; vapores, & flammulas in Aëromantia; plumbi, & ceræ configurationes in hydromantia: sicuti August. & Thom. & Bulla Sixti V. & ratio naturalis edocent. Nam etsi dicat diuinaculus, se nolle à Diabolo responsum, sed ab Angelo, & protestetur: cum tamen procedit ex non causis pro causis, & ex non signis pro signis, nugaciter operatur, & à Nugatore illudi interpretatiuè saltem vult. Nemo enim fornicans, vult facere contra legem Dei, & si signo crucis se muniat; facit tamen, peccatque.

Sophisma primum est ex nō causa pro causa in Astrol. in artibus verò ex Astrol. pendentibus ex nō signo pro signo proceditur.

Ad 2. verè cælestia agunt physicè generaliter & particulariter: sed non moraliter, nec supernaturaliter, quoniam à Deo eleuantur ad hanc causationem præter cursum naturæ: & propterea Ariolis, & Aruspicibus, cum physiologismum excedunt, Astrologi associantur: sicuti & medici maleficis cum pharmacias superstitiosas, & amuleta vana. i. vim non habentia in id quod pollicentur applicant. Nec D. Thom. nec Commentator suus aliter loquitur: licet enim dispositiuè ad mores accersiant cælum temperamenti causa, non autem ad actus virtuosos, vitiososque, quorum Anima est causa elicitiua semper, cælum vix occasionaliter, & non semper, nec per se; & cum D. August. ait. Afflatus valere sidereos, explicat

Respondendum est vt supra quod non procedit ex causis nec ex signis in moralibus actibus sed solùm ex causâ dispositiua tantùm quoad inclinationes morales.

se in V. de Ciuit. Dei cap. 6. quoad differentias corporum: D. Thom. intelligit quoad temperamenta, quæ dispositiuè valent ad mores, quidquid Galenus dicat eo in libello, quem attitulauit, *Quod mores animæ corporis temperaturam sequuntur*. Videmus enim libidinosos, & iratos sese continere à venere, & vindicta, & rectiùs dixit Horatius.

August. repetit à sideribus differentias corporum non fortunarú & actus arbitrarios.

Quod mores sint liberi.

D. Thomas cælo efficacias dat ad fortunas indiuiduorum pro cunctis actionibus, non autem pro actibus moralibus efficiendis nisi dispositiuè.

Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
Nemo adeo ferus est, vt non mitescere possit.
Dummodo culturæ patientem commodet aurem.

Et cum qnoniam liber est erga moralia, etiam si aliter disponat cælum: & cum D. Thom. ait, quòd à cælo habemus quasdam efficacitates felices indiuiduales, vt miles in pugnãdo, Agricola in serendo, Medicus in medicando: Meminisse oportet, quod hi non sunt actus morales, liberique, sed dispositiones prouidentiæ circa indiuidua ad fortunandum, vel è contra; sicuti nec dispositiones temperamentorũ ad mores, sunt actus morales. Neque enim meremur, aut demeremur. Sacri autẽ Pontifices loquuntur de arbitrariis, quorum principium est in nobis elicitiuum: à Deo motiuè ab Angelo suggestiuè, à cælo, & temperamento solùm dispositiuè in radice: in executione occasionaliter, & per accidens rarò, vt dictum est. At cùm de voluntariis verum enunciant Astrologi: aliquãdo casu accidit, Deo permittente, vt iis, qui sortes iaciunt, euenit, & zingaris: Aliquando ex fœdere expresso, vel tacito cum dæmonibus (vt Aug. ait 7. Confess. & 5. de ciuit. c. 7. & in Genes. 17.) mouentibus imaginationem. Aliquando ex morali prudentia, quam etiam Cardan. in Astrologo desiderat. Ex parentum enim & Reip. conditionibus, & professione, & inclinationibus benè coniecturant: Item ex physionomia, & temperamento. Aliquãdo ex credulitate interrogantium, qui timore prognosticorum perculsi patiuntur quod timent, quando timent: aut fiducia elati aggrediuntur sedulò, quod sperant; sic Guido Bonattus, teste Caiet. capta hora victoriæ promissæ per astra, milites extra portam spe elatos eduxit, reduxitque victores; idem fecit Agatocles ex Lunæ eclipsi Carthaginem nauigando &c. Similiter cum D. Thom. ait; Astrologos etiam de arbitrariis verum prædicere (quoniam plerique sensum subditum stellis, potiùs quàm rationem liberam sequuntur) doctè loquitur sed nemo potest scire, quando sequetur sensum homo, & quando rationem. Quòd si per impossibile dicatur sciri: tunc nescimus qua via, & modo, & qua actionis modificatione ex accidentibus innumerabilibus possibili, operabitur; & quis finis, quæ media: aliasque circumstantias, & voluntatis motiua, quæ mille variant modis, quod nos vix vno præconcipimus. Ad 2. partem argumenti dicimus, quòd ab effectibus per se benè argumẽtamur. Videmus enim humores augeri aucta Luna, dicimusque causam esse lunæ blandum calorem humorum dilatatiuum. Et

De arbitrariis actibus prognosticatur vera, vel casu vel dæmone, vel prudẽtia, vel aliorum credulitate auctoribus.

Licet aliquando homo spõte sequatur impulsum stellarum tamen astrologus nescit quãdo sequututus est vel non est.

Ex effectibus physicis in astrol. argumentari licet.

Et solem tempora anni facere: & caniculam turbare maria fluuios & Animalium spiritus, & humores, ab effectu discimus. At moralium, & supernaturalium, quæ per accidens fiunt, aut signantur à cælo, nulla est argumentatio verax Astrologorum. Ad 3. quod vocantur signa temporum, atque rerum respondet S. Thom. p. p. q. quod causę sunt etiam signa suorum effectuum, & effectus causarum. At purum signum dicitur cum non causat, nec causatur, sicut hyrundo veris, & sonus sacrificij; cęlum autem verè causat, vt probat D. Thom. & August. contra eos, qui signare tantùm volunt; idcircò Moses stellas ponit in signa eorum, quę causant: supernaturalium verò solùm signa, vt Christus docuit; de quibus in responso ad 4. redibit sermo. Si ergò Astronomantia tam vana est circa prędictionem moralium, & supernaturalium, quę tamen aliquam habent causationē apparenter: igitur Geomantia, & Hydromantia, & Aëromātia, Pyromantia, quæ ex meris signis procedunt non positis à Deo, neque à Natura, longè vaniores erunt. Et cum aiunt, puncta non arbitrario motu numerata, sed casu iactari oportere in Geomantia, vt manus motio non à voluntate, sed à cælo modificetur: & similiter liquefactio ceræ in aqua figuras sortiatur, quas cælum ordinat, aut Angelus: similiter aëris nubes obseruatæ, & motiones, colores, & stridores flammarum, cælo & Angelis committi, non hominis voluntati, sic talorum, & alearum puncta figuræque; propterea non esse artes diabolicas sed naturæ commissas, causisque latentibus, profectò nugaciter loquuntur. Cum enim signa ponuntur ab homine de non seriis interrogante, vel de illicitis, tunc cùm cęlū agat physicè sicut elemēta, nec intelligat interrogātis voluntatē, nec si intelligeret respondere teneretur, pręceptū à Deo ad hoc habens nullum: nec Deus nobis ita interrogare iusserit: consequens est, vt intelligentia, signorum perita, respondeat, ipsaque regulet motiones manus, & figuras aëris, & flammæ, & cęre: & cum sit diaboli officium fallere, nosque exercere, aut punire: qui his artibus vacat, à Diabolo vel interpretatiuè, etiam si contrarium protestetur, quærit veritatem. Quod siquis Atheus Angelos bonos, malosque, Deumque ipsum negans, casu responsa dari putet: tunc nec is potest diuinare, nisi casu, raro, inaniter, & contra artem. Si verò quis dicat ex nostris, vt solent, à Dei prædeterminatione æterna responsum expectari, is consideret, Deum causas physicas, & morales nobis fecisse, & iuxta positum ordinem nos incedere oportere. Nunquam autem docuit nos, à causis occultis, vel à cęlo, perquirendas esse veritates, sed à solo Deo, vt dicit Isa. 8. Ergo tentat Deum, qui aliter facit, & subiicit se illusionibus, sicut Medicus, qui herbas non exploratæ virtutis vulneri applicat. Profectò si hic liceret interrogare, iactus lapidis, & fabarum, & occursus canis, & quarumcunque rerum posset pro signo poni: & à Deo nunquam fallente,

In moralibus & supernaturalibus nequaquam.

Cęlestia non sunt pura signa physica sed simul causæ.

Conclusio contra artes curiosas non scientificas.

Obiectio.

Artes curiosę exponuntur humano ludibrio etiamsi protestetur se nolle eis commisceri.

Nec athei possunt è cælo dare quid piam scientificum Resp.

Nec prædeterminatores.

quotiis posito signo quidquid volumus præsciremus; quod cum non sit, & falli nos sæpissimè videamus: consequens, vt istæ artes non minùs fallaces sint, quàm diuinatio ex fabis, lapillis, versibus Virgilij, pruritu aurium, & latratu canum, & motu soricum, & serpentium & stellionis, cui Iaponenses propter hoc templum fecere. De Gedeonis omine, Ionathæ, non est argumentum stabile: ij. enim nutu Dei quæsierunt, sicut Iosue faciens sortes; vel si peccauerunt venialiter, aut mortaliter: multò minùs. Nam & Saul quærens à mortuis responsum, quod Diaboli dant, responsum habet à Deo; & oracula Dæmonum Dei iussu, veracia fiunt, & Ezech. 14. promittit Deus ruinam, & mendacium etiam iis, qui à veris prophetis sordido animo exquirunt responsa. Quapropter vanissima coniectura est ex his ad omnes illicitas, & nugatorias prędictiones per signa non data diuinitus, nec naturaliter.

Sortes diuinatoriæ cum damnantur, non autem diuisoriæ & consultoriæ.

De sortibus autem idem est, cum sint diuinatorię, cum autem diuisorię, & consultoriæ, nequaquam; siquidem vel in bonum, vel in malum quęrentis cadat sors ministrata ab Angelo, siuè bono, siuè malo; non sequitur ex hoc damnum conscientię, nec pactum tacitum cum Diabolo; sic etiam talorum iactus, & alearum ludus dat pecunias vni, & aufert alteri ex pręscripto Dei ęterno, absque fœdere cum demonibus. Nec pati, aut lucrari à Demone, exequente Dei prouidentiam, est malum: alioquin & Iob malus, & Moses malus; sed ex pacto tacito, aut expresso quippiam tentare, vt dictum est.

Cur peccant chiromantiæ dediti.

Nec Chiromantię & Metaposcopię dediti somniorúmque interpretationibus, quales Tricasius, Coruus, Gesnerus, Cardanus, Artimedorus, propterea, excusantur, quod signa obseruant posita à Deo, & natura, vt aiunt. Sic enim non peccarent: sed peccant, quoniam signa illa extendunt per astrologiam ad effectus, quorum non sunt signa. Quis enim lineas frontis, & monticulos manus septem planetis, autore Deo, vel natura dedicauit? Quis docuit ex planetis diuinationes eas componere? Habent quidem significationem physicam roboris, debilitatis temperaturę, & passionum animę: ex quibus per accidens sequitur fortunatio, & in fortunia: non autem puto de futuris euentibus, & actibus, nisi Deus nos doceat, qui nihil frustra facit, ergo nec has lineas; puderet enim me puncta, & caracteres nulli vsui seruientes, hoc in scripto ponere; ergo Deus significat aliquid, cum lineas, neuosque facit; Diabolus enim opera naturę non ingreditur; sed peccant diuinaculi extendendo significationem extra limites.

Item aliquando Medici & somniatores.

Similiter Medici ex somniis prognostica rectè faciunt, de humoribus, & natura morbi: lęta enim sanguinem, & vires bonas nunciant, tristia cholěram, & bilem atram, & mala quę ex his. Aquarum visio pituitam, &c. At cum extendunt, somnia ad morales euentus, contingit falli: possunt enim à Deo, ab Angelo, & à Diabolo phantasmata

ta configurari ad certas visiones futurorum: quod nobis ignotum; & ideo quamuis Ioseph, Nabucod. & Pharao somniauerunt Propheticè, non est vulgo licentia concedenda. Idem enim Moses, qui hæc narrat, dicit posteà: *Non obseruabitis somnia.* Glossa ait, *vana, & superstitiosa:* non autem naturalia, & à Deo immissa: quæ non nouit, nisi qui donum discretionis spirituum à Deo habet; cæteri sileant. Quod si totum genus humanum diuinationi studet: haud propterea vera omnis, nisi physica, & quæ à Deo. Totum quoque genus humanum libidinosè peccat, loquitur imprudenter & omnis homo mendax; haud propterea bonum est mendacium, & imprudentia. In his quæ secundùm naturam, non quæ contra naturam animalem, vel rationalem, valet à Toto ad partes argumentatio rationalis. Signum iridis datum ab Autore naturæ pro serenitate, nec dum ad superstitiones extensum est. Ideo nulla prohibitio, vt in chiromantia. At ex maculis albis, nigrisque vngues inter innascentibus, nequaquam licet cum Cardano, nobis bonos, malosque euentus prædicere moraliter secundùm significationem digitis singulis curiosè attributam; licèt enim Diabolus non ingrediatur naturæ opus in constituendo, has tamen maculas facere potest, puta, humores ibi alterando, cum enim nigra nascitur macula sentitur incisio quædam in vngularum intimo; propterea dubito, ne sic etiam Demon fallat. Hoc prætereà notandum, quòd non solum de somniis, sed etiam de quacunque re potest homo cifram facere: & accidet illi diuinatio congruens. Græcis enim pruritus dextri oculi, bonum; sinistri malum portendebat: Latinis è contra. Artemidorus videre aurũ reputabat bonũ: pecuniã æream malũ. Sed siquis è cõtrario statuat sibi, quod auri somniũ index mali sit, ita veniet; similiter de ominibus, & Auguriis quacũque in re signatis ad libitum, accidit. Ex quo illicò inferre licet, quòd hoc statutũ sit quædam cifra cum Anima Mundi respondente vel cum Angelis, vel cum Deo; sed cum ad mala Deus, & nugacia non concurrat nostræ voluntatis ad libitum, nec Anima Mundi sit, nisi Magnus Angelus aliorum dux, assistens, malis bonisque imperans: nec si sit, nugatoriis ad nostrum libitum immisceatur: consequens est, vt cifra hæc sit ad Angelos bonos, & malos, & valdè periculosa, cum verax inuenitur: allicit enim ad maiora, donec ruamus, vt & August. aduertit. Non ergo diuinationes istæ natura constãt, sed vana curiositate, ludibrioque Ad 3. respõdens S. Thomas, Multa, ait, prohibẽtur, quia falsa, multa quia periculosa. At S. Põtifex vtraque de causa prohibet prognostica de vita, & morte Pontificũ, & de statu Ecclesiæ, nõ sui gratia atq; suorũ, sed Reip. Nemo enim ignorat, quot turbationes anno præterito ex vaniloquio Astrologorum, & dicteriis superstitiosorum prognosticantium de vita Pontificis, & de statu Ecclesiæ, parabantur; & quot animi erecti, depressi, & quot noua molien-

Arg. à toto genere humano in causis etiam naturalibus non valet ad dogma morale firmandum sed cauendũ.

Ciphra artium curiosarum non constat natura sed arte fallaci quando ab intell gẽte causã expectatur euentus & Responsio Ergo &c.

Artes diuinationis sophisticæ non modo prohibẽtur qui à falsæ sed etiam quia periculosæ.

tes, & meditantes & quod principes facti Romam adiuere propter hoc & quomodo proceres malè affecti solent, falsis etiam prophetiis vtentes, animos vulgi mouere, & seditiones, & bella excitare, & schismata. Astrologismo visus Arbactes, & Belochus, Regnum Sardanapalo abstulerunt. Exempla alia & quid Emilianus & Agatocles, & Drusus eclipsis occasione fecerunt taceo. Punitur sanè magis in politica id, quod magis Reip. nocet, sicut venditur pluris equus, quàm seruus homo: vt D. Thom. & Arist. notarunt, non qui plus peccat regulariter, vt Monetarum Falsator, plusquàm latro, & homicida, lex enim politica non conscientias, sed Reip. damna inspectat. Deus autem plus puniet ingratum, & auarum, & fornicatorem, & inuidum, forsan, quàm monetarium. Non ergò sibi, & familiæ consuluit D. Papa, cum sit tutus iam, fallacibus prædictionibus Astronomantiæ euanescentibus, & directionum tempore elapso; sed communi bono, quod ex fallaci opinione de futurorum Pontificum morte, & suorum mutatione, perditum it, vacillantibus Senatus, & Principum animis, nouaque aggredi cogitantibus. Hoc tempore Rex Suecie Thyconis Astrologismo deceptus putauit se Religionem & imperium mutaturum. Aggressus fecit: at corruit ante quā perficeret: & tamen ex cometa deceptio minor. Item In Symbol. Ricar. ponitur Ecclesiæ totius mutatio in anno 52. ex diuinaculis & euanuit præd. sunt ergo perniciosæ ad concitandum Reges & populos.

Resp. magis punit eos qui magis obsūt bono publico Deus eos qui magis peccant simpliciter in Dei legem æternā.

Ad 4. Natiuitas, & conceptio Christi fuit supernaturalis, & stellæ non causauerunt in eis, sed ministrarunt & significauerunt: nec fuit stella ordinaria, sed nouiter facta; & ante bis mille annos vaticinio Balami prædicta. Num. 24. vt D. Hier. Greg. Ambr. & Orig. adnotauerunt; Nec vnus de Cometis, Cæli motum sectantibus, quemadmodum fuit noua stella sub Thycone anno 1572. quæ mensibus 14. fulsit in eodem asterismo Cassiopeæ perseuerans: Et quæ anno 1603. in Cigno; & quæ sub Hipparcho annis 120. ante Christi aduētū. Nec quales nostro tēpore anno 1608. in leone, & 1618. ex coruo per craterem, & hydrā vtque ad feram extensa & altera mox ad lacem libræ borealē sed qualis vrbi Ierusalē effigiē ensis gerēs excidiū Iudæorū portendens fixus immotusque Angelorum ministerio sub Tito, teste Iosepho, apparuit. Sic stella Christi cæteris fulgētior, vt S. Leo inquit, prope terrā motu quodam rationali ferebatur ex coro in affricum, & cum in Ierusalem adduxisset Magos disparuit; & cum in Betlehem iterū erga orientem iter arripiunt, cœpit apparere, ferrique, retrorsum donec veniret supra vbi erat puer: quoniam à rationali Angelo, vt Chrysost. aduertit, portabatur, quemadmodū columna ignis ad viam populo Dei monstrandam sub Moyse præibat dum ambularent & stabat dum quiescerent & hoc poterat Fausto, Manichæo suadere, quod Matth. non loquitur, vt Astronomantus sed vt spiritus Dei scriba: ad cuius nutū stellæ, & omnia famulantur.

Stella in Christi natiuitate non fuit naturalis sicuti nec conceptio, nec natiuitas, sed diuina ex virtute & Angel. ministerio.

Nec ex hoc cõfirmat Astrologiã, sed Gẽtiles Astris deditos ipsorum met illecebris traxit: & cõuicit Autorem Astrorũ esse qui nascebatur sub nõ astro solito, vt S. Leo admonet similiter & in morte Chr. sol, & luna obscuratur prętet naturã, vt Dionys. & Apollophanes, & Phlegon notauerunt. Propterea non negem extraordinarias fieri apparitiones in cælo Dei nutu; vt in morte S. Thomæ cometes; & alij, quos Beda narrat in Magnis temporum articulis, indices nouitatum. Sed ex hoc non est trahendum argumentum pro stellarum præsidentia ad cunctorum hominum & bestiarum, & plantarum fortunas, & mores: sed solùm ad temperaturas mixtorum, & alterationes elementorũ; quorũ gratia conceditur Medicis temperamẽtũ considerantibus, non autem Genetliacis fortunam, & mores, & vitam, & mortem, quæ in manu Dei, vt sacræ literæ nos docent. Et quamuis licet de infirmitatibus prognostica.i: non tamen de morte, quam contingit multipliciter tardari post, & accelerari ante tempus ab Astrologis statutum vt semper maximè autem hodierno tempore experientia testatur. Testatur etiã idẽ Astrologorũ dissidiũ. Aliter enim Caldæi, & Ægyptij, & Arabæ, & Scythæ, & Tartari, & Græci, & Latini statuunt Aphetas; aliter loca Aphetica; aliter & directiones Imo & vnum vitæ non omnes Aphetam ponunt eundem, nec alium: sed Dominis temporum, & genituræ & successionibus varijs: nec quidquam cert est inter eos. Nec dum de his, qui diuersis sub Aphetis geniti moriũtur pariter in naufragio aut bello, aut peste sufficientẽ dedere rationem. Et quæ de Asclaretione Astrologo Domitiani, & Trasillo Neronis, & altero Tiberij, affirmatur in sui ipsorum defensionem, diabolicis technis tribui veriùs possunt mendacijsque hominum: Etenim quæ constanter omnes Europæj ferè Genetliaci de S. Pontifice enunciauerunt vno ore propter directiones mortiferas & progressus, & alia adminicula, me semper contradicente, quippe qui & artis vanitatem prænoueram & eos in consulẽdis causis omnibus ineptos videbã. Huius enim artis qui plus scit, minus credit; & qui minus plus. Nos certos facere possũt de fabulosis illorũ historiis. Propterea rectè Sixtus V. adducit Christi testimoniũ non esse nostrum nosse tempora, vel momenta: i. mutationum, & motuũ, Macrocosmi, & Microcosmi. Non enim vigilaremus in bonis operibus nisi cum scimus instare horam; & in securitate positi nil appetitorum facinorũ non aggrederemur, & conscientiæ ergo & Reip. Deus prospexit, eiusque vicarius cum de mortis tempore prognosticum abstulerunt. Non ergò Magi prognosticũ de Christi natiuitate fecerunt, sed stellam promissam obseruarũt, & quod ante aduentũ Christi cõcedebatur ait Tertul. & Aug. post non conceditur veraciora eductis, & Deum verum consulturis ex 8. Isaiæ. Nec opusculum illud est B. Alb. Magni, vt phrasis, & alij ante me nõtauerunt. Ciccus autem, Cardanus, Albumas, Aliacensis, sibi inui-

Moses & Matth. Gentiles & Astrologos cernerent ad ficẽ Dei per Astrologiam, & per naturæ ordinem vt intelligerent Nationes legem Mosis & Christi esse ab autore Astrorũ: si autẽ fuisset stella naturalis vtique stellas repete homines & non stellarũ autorem suspicari potuissent. Quod magorum oratio confirmat; dum autorem naturæ venerã ur ostensum à stellis non datum à stellis.

Quid de his, quorũ prognostica comprobauit euentus.

Omnes Astrologi Hispani, Galli, Romani & Neapolitani anno 1630. mortem pontificis affirmabãt. Et Autor solus verbis & scriptis contradicebat Cuius contradictionis testes sũt Domini Colun. D. Cela Præfectus Cub. p. & comes C. V. & tota Roma.

cem contrariant in Horoscopo, & iudicio Genesis Christi; & futiliter argumentantur de eius diuinitate, lege, & morte: Nec enim vulgaris hominis excedit statum ab ipsis delineata figura: & tunc temporis alij nati sunt sub eodem trigono, & polo, & capite Arietis stellati & non stellati Cardine, sub Sole Apheta, qui nõ fuit in Christi Genesi, sed sub terrâ, nec minimum quidpiam similitudinis cum Christo habuerunt, licet cælum probos multos tunc promitteret physicè tantùm & occultè: & multis meliora portenderet quàm Christo.

Abstulit Sixtus V. coniecturas Astrologicas concessas in Sap. 8. & Conc. Tr. & à Scholasticis, non falsitatibus modò, sed periculis prospiciens, vt princeps.

Nec concessas in lib. Sap. 8. & in Conc. Trid. negat, sed periculis prouidet.

Ad 5. Reuerà Sixtus V. omnes diuinatores, qui de futuris contingẽtibus fortuitisque casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus, aliquid euenturum affirmare audent, etiam si id non se certò affirmare asserant, aut protestẽtur, damnat: Concessum quidem à scholasticis, & à Canone. Trid. non damnatum: Quoniam Sixtus non modò falsitatem tanquam Theologus doctus, sed periculum, quod suboritur tanquam Princeps prudens, considerauit. Dicẽtes enim Astrologi se coniecturaliter loqui, palliant certitudinem, quam putant se habere. Vel in mentibus credulorum possunt imprimere. Non enim falsâ modò (aiunt S. Th. & Caiet de somniis loquentes) vetantur sed etiam periculosa vt gestare gladios sicut Archibucietos nec damnat S. Pontifex quæ dicunt Theolog. & quod
„ sap. 8. dicitur de scientiis etiam acquisitis. Et si multitudinẽ scientiæ
„ desiderat quis, scit præterita, & de futuris æstimat; scit versutias ser-
„ monum, & dissolutiones argumentorum, signa, & monstra scit an-
„ tequam fiant, & euentus temporum, & sæculorum &c. Nec quæ
„ dicit S. Thom: Non enim coniectura de futuris, seu existimatio vetatur. Nec præscientia astronomica eclipsium, & portentorum, & sæculorum. Nec negat S. Pontifex, quod inclinamur ad operandum, & eligendum à cælo: cum enim æstuat eligimus vmbras: cum pluit tectum: cum vernat venerem homo, & plantæ, & animalia appetunt: At particulares inclinationes, vel ignoramus, vel cum mouentur non sectamur. Etenim & nautæ contra procellas nauigant. Fortunantur etiam à cælo dispositiuè in moralibus homines, vt dicit S. Thom. sed cùm disponimur ex passionibus Physicis ad morales electiones, reluctari sæpè solemus: vt qui visu formosæ Virginis perculsus ad venerem, abstinet: multò magis, si caelestis cœlestis pruritu. At Astrologus hæc minutissima scire non potest, ait S. August. & tamen scire profitetur. Etenim etsi naturales dispositiones nouit, quas tamen melius nouit Medicus; non tamen extemporales, & repentinas vtrisque occultas. Nec futuras contingenter occasiones, nec res: cum sint innumerabilia accidentia, quorum non potest esse præuisio, nec ars, nec scientia, vt Arist. in 2. Phys. in 1. Post. & 6. Met. & Stoici, & Platonici, & Theologi omnes asseuerant experientiâ duce, nisi post factum esse. Verè etiam

Bene scripsit S. Th. quod aliqui sunt à cœlo bene nati, & malè, vnde fortuna: & infortunia sed tamen horum scientia in speciali haberi non potest: quoniam pendet ex totâ fatali serie causarum necessariarum, contingẽtium, liberarum, seruilium, & Fati Auctore. q. 21.

scripsit D. Thom. quod in arbitrariis aliquando diuinant Astrologi: propter hoc, quod homines potiùs sensum stellis subditum, quàm rationem liberam sequantur. At hoc rarò, & quodam casu diuinant solùm motiones primas, primosque animi impetus sensuales: at non deliberationes, quæ innumerabilibus variantur modis; vt patet, quando æstuat, aut pluit. Tunc quidem omnes Messores in campo vno metentes mouentur ad aliquid appetendum, vel agendum; & tamen diuersificantur mille modis alij enim mouent caput; alij crura; alij manus, alij sub arbores; alij sub tectum; alij cantant; alij irascuntur; alij cadunt in fossam; alij currunt &c. alia, & eadem aliter. Similiter in Naufragio diuersarum sortium homines eadem mors & hora rapit, & aliter animo & corpore patiuntur. Quapropter diuinationem etiam coniecturalem, & quia falsissima, & quia periculosissima præsertim cùm homo Decretis Astrologicis operationes suas adaptat, sæpissimè decipiendus, experientiâ teste; prudenter Pontifices, præsertim ingeniis vulgaribus inhibuerunt.

Euentuum per accid. nulla datur scientia.

Quomodo Astrologi secundùm D. Thomam aibi ratios Euentus aliquando prædicunt.

Conclusio pro Bullâ contra diuinationem coniecturalē

Ad 6. sunt exclamationes impiissimæ ignorantiæ. Possumus enim & cœlum spectare, & Physicas efficientias dicere, iuxta Psal. 8. *Videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quæ tu fundasti.* Sunt enim *in signa & tempora*, Genes. 1. quorum sunt causæ, sicut in Medicinâ, Nauigatoriâ, & Agricultura.

Mentiuntur etiam qui dicunt ex ignorantia adulatoria, per hanc Bullā nos non posse ampliùs Astrologos & Astrologismata reprobare: Nec Ariolorum, Necromantorum, Aruspicum, Sortilegorum, Geomantorum &c. neque dicta eorum recitare, ac confutare. Lex valet quantùm eius ratio, ait S. Thom. Ratio autem dictorum ex causis dicendi, ait Hilar. Causæ dicendi in Lege ex proœmio Legis debet sumi, ait Plato. Cùm ergo in porēmio Bullæ rationes assignētur, vt tollantur Prognostica superstitiosa, & perniciosa Reipub. & priuatæ; non autem Disputatio contrà Astrologos, & Astrologis addictos: sed potiùs id mandetur; vt fiat. Quos enim ipse S. Papa, & omnes patres confutant nominatim, vtique & nobis, vt confutemus, est lex. Sed non vult fieri Prognosticum, aut aliam prædictionem superstitiosam de Statu Pontificis, & Ecclesiæ, posteàque improbando, dicere, *sed non credo*, ad eludendam Bullam: sicut quidam faciunt, proponentes Prognosticum secūdum Artem hanc, aut aliàm diuinationem: ac deinde improbant illud voce, quod mente tenent, aut aliis tenendum insinuant. Licet ergo Dogma Artem, positionem, & Conclusiones Prognosticorum etiam ex eorum dictis arguere, non tamen prognosticari, nec prognostica aliorum dicere, & seruare sub pretextu, quia non credimus; aut sub protestatione, quià execramur; sicut licet Arrianos Lutheranos, & Sophistas confutare: imò hoc præceptum est in Conc. Later. vt Philosophorum Dogmata Fidei contraria confutemus, & purgemus per S. Theolo-

Bulla vetat Prognostica facere: nō autem facta reprobare: & Astrologos & Gentiles ex ipsorum principiis reuincere: & nostra Dogmata ipsorum testimonio & argumento ad hominem comprobare.

Cum Pontifex vetat nec improbat prognostica fieri, ac recitari; Negat fieri dolosè sub prætextu, quod non danda fides, nō autem impugnari & improbari progno-

sura & Artes omnes diuinatorias: nec argumenta ad hominem; vt vult nani prohibere P. M. cum de decore Bullæ.

giam, & Canones. Hanc esse S. Papæ intentionem, liquet ex verbis Bullæ Vrbani VIII. *Insuper omnibus &c. Mathematicis, Ariolis Aruspicibus, Vaticinatoribus &c. qui iudicia, Prognostica, aut quascunque prædictiones &c. super præmissis; etiamsi non certò affirmare protestentur, fecerint, aut ab aliis facta retinuerint &c. aut de iis quouis modo, & scripto, vel verbis tractauerint &. nedum excommunicationis &c. pœnam infligemus &c.* Non autem vetat nobis nominare, & per scientias confutare Astrologismata, Sortilegia, Geomantica, Decreta &c. huiusmodi. Imò vult, & facit, & iubet facere, S. Concilij Decretis omninò concors: Scioli autem, & quibus hæc displicet medela, torquent ad extremum vitiosum oculatissimi Pontificis verba,

Bulla non tollit locum Theologicum & Philosophicum: quo Goliâ suo gladio iugulamus, vt putant imperiti, & & obloquûtur maledici impij. Sed tollit velamen impietatis, & fugam pœnæ Astrologis facientibus Prognostica, ac per hoc mox dicentibus, se illis non credere.

Ad 7. Manet ergo firmus etiam locus Theologicus. Neque enim vetamur à Domino Papa, sed à Fausto Manichæó, positiones, & Prognostica Aduersariorum ex ipsorum dictis confutare; sicut ex Dictis Lutheri & Mahometis, & Aristotelis, Lutherum, Mahomettem, & Aristotelem reprobamus. Ait enim Princeps Apostolorum. *Parati sumus reddere rationem de eâ, quæ est in nobis, Fide* &c. Et Paul Tit. 1. Doctorem vult, *qui possit exhortari in doctrinâ sanâ & eos qui contradicunt, arguĕre*, seu reuincere; vt legit Hierony At nullus fortior locus ad conuincendum eo, qui ex dictis Aduersariorum captatur; vt probat Aristot. 1. Post. Et in Elenc. & Plato, in cunctis suis Dialogis præcipit, & facit. Similiter D. Thom. 1. contrà gentes; siquidem & Apostol. idem facit. ex dictis Arati, Callimachi, & Epimenidis, Gentilium, contrà Gentiles, & contra Hebræos ex dictis Hebræorum, & Moyses ex dictis Balaam, Arioli omnes Ariolos, & Pseudoprophetas reuincit. Item Aug. Basil. Cyril. Arnob. Lact. Nyss Euseb. Iust. Tertul. Orig. Clem. Alex. omnesque P. P. ex recitatis inimicorum dictis, inimicos. Sic & Moses & Mattheus Gentiles conuincunt in scientiâ ipsorum: & ex dictis Balaam, & Magorum. Propterea non est arbitrandum cum sciolis, quòd hunc mirificum locum & fortissimum Nobis prudentissimus Vrb. VIII. sustulerit, sed tantùm elusionibus Bullæ obuiauerit. Non ergo ligauit nobis manus: sed falsitates, & insidias nebulonum hac cautelâ præcidit.

Num. 24.

Iterùm contrà sciolos, falsò interpretantes Bullam contrà Mosen & Mat. & P. P. & Scholasticos aperitur verus Bullæ sensus.

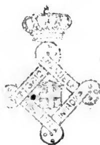
Ad 8. ergo nec oportet delere quæ scripserunt P. P. atque Scholastici, & Sixtus Sen. lib. 6. adnot. 10. contrà Astrologos, eorum dicta & Schemata priùs adducendo, & lib. 2. in verbo *Iesu Christi Magia &c.* Nec quæ Picus in 12. Libris citatis ipsorum verbis pugnauit. Matthæi ergo, & Moysis, & Sanctorum allegantium verba inimicorum Fidei, stant. At solum non licet facere, nec facta ab aliis recitare Prognostica sub ratione prognostici; quæ fiunt de D. Papa, & de Statu Ecclesiæ. De his enim loquitur Bulla: & propter hæc promulgatur. Cæterùm confutare iubemur, vbi necessitas Disputionis assuetit.

At prognoſtica ſecundùm Artem diſſerendi afferre & confutare, ne noſtrum ſilentium, aut inſcitia dictorum ſuorum, & artis, ſuſpicionem, & Argumentũ faciat ipſis hoſtibus nos eſſe victos. Etenim iactare ſolent hæretici, & Philoſophaſtri, nos neſcire artes quibus nos impugnant, & timore perculſos non reſpondere. Sic Lutherus apud Roffenſem exclamat. *Veniat Papa, & vniuerſum chaos Thomiſtarum ad ſoluendam hanc ratiunculam.* Et Iuliani Cyrillus iactantias ſimiles ex eiuſdem verbis retundit; & Aug. Pelagianorum, & D. Thom. Auerroiſtarũ, & hæreticorum &c. Et veteres hoc idem factitarunt P. P. & faciunt noui: quod nimirùm S. Pontifex & vult, & iubet. Imò & quæ dixerunt Diaboli & Ariolorum dicta pro Chriſto allegauit Moyſes, & Iuſt. & Chryſoſt. & Niceph. & Lact. & Aug. qui dicta Hidaſpis, & Sybillarum, quas putat Dæmone afflatas (vel dubitanter) imò Oracula Apollinis, & Daphnidis adducunt in teſtimonium veritatis: quæ vndique etiam ab hoſtibus habet confirmationem. Sic Diony Carth. ex dictis Mahomettis probat contrà Mahomettem Chriſtum eſſe verbum Dei; & nos ipſorum veſtigia ſequentes, idem fecimus paſſim, non aliud, in ATHEISMO TRIVMPHATO, recitando & improbando neceſſitate diſputationis, non vanitate prognoſticationis. Nemo ergo anſam irridendi vllam hinc capiet, vbi anſam eludendi dumtaxat doctiſſimus & prudentiſſimus Pontifex detruncat.

Licet etiam verba Diabolorum pro Fidei confirmatione, & hoſtium confutatione adducere nedum hæreticorũ & Aſtrologorum.

Cætera pertinentia ad examen Aſtrologiæ, & aliarum artium in Metap. videbis, & quoniam ſidera agunt motu, lumine, aſpectu: & Aug. addit afflatum, & D. Thom. aptitudinem & fortunationem, conformiter ad iſtas Bullas, quamuis imperitis non ſapiat, luculenter & ex toto quod hic ex parte, aperitur.

LAVS DEO.

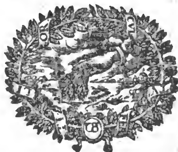

AD
DOCTOREM GENTIVM THOMÆ CAMPANELLÆ
Stylenſ. ord. Præd.

DE GENTILISMO NON RETINENDO,

Quæſtio vnica.

Art. 1. *Vtrum liceat nouam poſt Gentiles cudere Philoſophiam.*
2. *Vtrum liceat Ariſtoteli contradicere.*
3. *Vtrum liceat iurare in verba Magiſtri.*

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DV BRAY via Iacobæa, ſub Spicis maturis.

M. DC. XXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Imprimatur si videbitur Reuerendissimo M. S. A. P.
A. Episcopus Vmb. Vicesgerens.

QVæstionem inscriptam de Philosophia Gentium non retinenda ab adm. R. P. M. Thoma Campanella ord. Præd. compositam, mandante Reuerend. Mag. S. A. Palatij attentè legi, nihilque inueni quod orthodoxæ Fidei aut bonis moribus refragetur: quinimo pro puritate S. Doctrinæ & pro gratia perficiente ingenia Christiana, fœliciter pugnat: & vsum legendi, acceptandi, refutandi & secernendi Philosophos gentiles citra errorem iuxta SS. Patrum documenta, ostendit: quapropter dignissimam censeo vt in lucem edatur. Datum Romæ in Collegio sancti Bonauenturæ, die 20. Febr. 1631.

Ita est ego F. FRANCISCVS ANTONIVS *à* S. *Seuer.*
Collegij S. *Bonauenturæ Regens & Rector.*

Approbatio Sorbonica.

LIbros de Prædestinatione, Electione, & Auxiliis diuinæ gratiæ, & de Gentilismo non retinendo, ab eximio Magistro nostro Fratre Thoma Campanella ordinis Fratrum Prædicatorum S. Theologiæ Doctore elaboratos, Nos infra scripti in Facultate Parisiensi S. Theologiæ Doctores accuratè perlegimus, dignosque censuimus, qui non solum prælo subiiciantur, sed etiam omnium studiosorum manibus assiduè terantur, doctrinæ sanæ Fidei, ac bonorum Morum per Dei gratiam plurimum profuturi. Ita censuimus die 21. Iulij anno 1635. Parisiis in Collegio S. Iacobi.

Frater IVLIANVS IOVBERT.

F. ANTONIVS MALLET.

Licentia Approbatioque Vicar. Gen. Parif. ord. Præd.

NOs Fr. Iulianus Ioubert Doctor in Facultate Parisiensi, Vicarius Congr. Gallic. Ord. Præd. nostri authoritate Officij tenore præsentium P. magistro Thomæ Campanellæ, Parisiis sub protectione Regis Christianissimi cōmorāti, à Reuerend. N. magistro Generali omnibus Prouincialibus ac Prioribus commendato, facultatem concedimus imprimendi & edendi libros, inuictissimo Regi nostro ad patrocinium Fidei Catholicæ dedicatos, Regioque Diplomate ac Priuilegio munitos, videlicèt contra Atheistas Librum vnum Romæ impressum, & nunc denuò correctū, vnà cum defensione Bullarum summorum Pontificum cōtra Iudiciarios: Item de Gentilismo non retinendo q. 1. Item de Prædestinatione, Reprobatione, & auxiliis d. g. Centonem Thomisticum contra Hæreticos, & perperam de S. Thoma sentientes. Quos Libros approbatos partim Romæ à magistro S. P. & à nostra Religione, & à tribus Regentibus Studiorum publicorum, partim Lutetiæ à Doctoribus Regiæ Academiæ Sorbonicæ (cuius iudicio solenniter in cœtu omnium, omnium applausu, & Dominorum Moderatorum Elogio exceptus prædictus Pater magister Campanella ingentem erga S. Ecclesiam Cath. Romanam, Fidémque Orthodoxam, zelum obedientiámque ostendens submisit) partim à Patribus Magistris nostri Ordinis, à quibus examinari humiliter petiuit: Nos requisiti, quò ex florentissimo Collegio nostro S. Iacobi roborentur, pariter commendamus, vtque imprimantur & publicentur, quantam possumus de more licentiam impartimur. Dat. Lutetiæ in Conuentu sancti Iacobi Ord. Præd. die 8. Decembris 1635.

Fr. IVLIANVS IOVBERT *humilis Vicarius Congregationis Gallicanæ Ord. Præd. manu propria.*

Extraict du Priuilege du Roy.

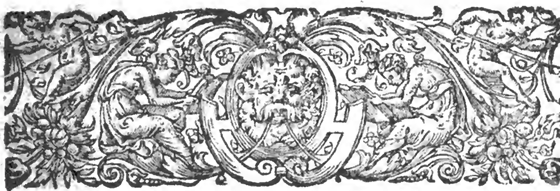
PAr grace & priuilege du Roy, il eſt permis à Touſſainct du Bray, Marchand iuré Libraire à Paris, d'imprimer ou faire imprimer quatre liures en latin, intitulez le premier, *De Prædeſtinatione, Electione, Reprobatione, & de Auxiliis diuinæ gratiæ* : Le ſecond, *De Gentiliſmo non retinendo* : Le troiſieſme, *Atheiſmus triumphatus* : & le quatrieſme, *Diſputatio an Bullæ SS. Pontificũ Sixti V. & Vrbani VIII. contra Iudiciarios calumniam in aliquo patiantur*, compoſez par F. Thomas Campanella *Stylenſis, ordinis Fratrum Prædicatorum*. Et defenſes ſont faictes à tous Libraires, Imprimeurs & autres de ce Royaume de les faire imprimer, contrefaire ny alterer, ny en ſouſtraire aucune choſe, ſans le conſentement dudit du Bray. Et ce pendant le temps & terme de vingt ans entiers & accomplis, à peine aux contreuenans de trois mille liures d'amende, confiſcation des liures contrefaits, & de tous dommages & intereſts, ainſi que plus amplement eſt contenu eſdites lettres de priuilege. Donné à Paris, le 22. iour de Nouembre 1635.

Par le ROY en ſon Conſeil.

Signé RENOVARD.

Errata ſic corrigito.

PAg. 10. verſ. 10. alienigenas, vt Origenes l. alienigenas i. ſcientias Gentiles, vt Orig. Ead. pag. verſ. 26 autem ipſum Mundum l. autem. i. Mundum. pag. 14. verſ. 4 ac Fidei. l Fidei. pag. 16. ver. 6. politica l. poetica. pag. 16. verſ. 24. lect. 2. l. 5. pag. 16 ver. 29. textu 5. l. textu 41. pag. 19. ver. 21. aliquot l. aliquo. pag. 21. verſ. 31. Philoſophia l. ex Philoſophia. p. 24 ver. 29. ſubtilibus l. futilibus pag. 32. ver. 20. correſpondentia abiiciendus l. correſpondentia, vt negat Ariſtoteles, abiiciendus pag. 15. verſ. 14 quæſt. 11. l. quæſt 1. ibid. verſ. 36. propriis ed l. propriis eſt. ſed p. 6. verſ. 5. fumo aliæque l. fumo verti, aliæque.

DE GENTILIVM PHILOSOPHIA, PRÆSERTIM Peripatetica, non retinendâ.

VTRVM EXPEDIAT PHILOSOPHO Christiano alteram post Gentiles cudere Philosophiam, & vndenam.

QVÆST. I. Art. 1.

Negatiua videtur verior.

PRimò, quoniam I. Christus tradidit nobis Theologiam, & benè viuendi rationem, ad vitam æternam dirigentem, & quæ humanam excedit facultatem; cætera verò naturali ratione inuestiganda relinquit. Ergo superfluum superaddere. 1.

Secundò videmur effugere naturales semitas, tanquam repugnantes nostræ Theologiæ, sicut Mahometani; idcirco melius est, vt per ipsas ad sacram doctrinam perueniamus. 2.

Tertiò vnusquisque magis afficitur ad fidem eorum, quæ 3.

non nouit, per ea, quæ nouit; & ipse inuenit & à suis accepit; ergo melius est tradere mundo Theologiam in vase mundanæ philosophiæ, quàm in alio nouiter fabrefacto, sic enim & citiùs credunt, & pleniùs intelligunt.

4. Quartò sapiētia, quæ est Theologia, vocat omnes scientias tanquam ancillas ad arcem, teste Salomone. Ergo vtendum est scientiis, iam inuentis, nec ampliùs philosophandū.

5. Quintò spiritu superbiæ ducitur faciens, quod nemo facit: nemo autem adhuc Philosophiam nouam composuit. Ergo.

6. Sextò Philosophia Christiana nec ex sacris scripturis sufficienter hauriri potest, neque ex rerum natura vberiùs quàm Gentiles hauserunt. Ergo.

Item non habent methodum Christiani, sicut Gentiles. Ergo.

Scientias instaurari oportere post Græcorum, & Latinorum Gentilium Philosophiam.

1. SEd contra est Concilium Lateranense sub Leone X. sessione VIII. affirmans Philosophiam & Poësim Gentilium habere radices infectas, id est, principia falsa: hoc enim sonat radix germinans falsas conclusiones: vbi & aliqua principia & conclusiones eradicari oportere decernit, nec in eis multo tempore immorandum, sicut nec cum peste infectis, sed purgandas esse per Canones & Theologiam. Ergo noua Philosophia optatur à sacro Concilio, quæ conformis sit sacræ Theologiæ Canonibusque sacris, & consuetudo perniciosa cedat rationi & vtilitati. D. dist. 9.

Confirm. 1. Item Tertullianus ait Philosophos Gentiles esse patriarchas Hæresiarcharum, Ergo Philosophia Christiana est cudenda, quæ sit officina Catholicorum.

2. Præterea Iustinus Martyr, cognomento Philosophus, in libro attitulato, Confutatio Dogmatum Aristotelis, pronunciat Philosophiam Græcorum esse plenam erroribus: Aristotelicam magis: quæ etiam de rebus, quas definiendas

ſibi ſuis commentationibus ſtatuit, nihil veri affert.

Præterea *S.* Cyrillus 1. lib. contra Iulianum, errores Philoſophorum damnat, ac Philoſophiam datam fuiſſe Gentilibus inquit, tanquam Catechiſmum ad fidem; & quæ non catechizat ad fidem, non eſſe verè Philoſophiam, ſed Sophiſticam. 3.

Similiter Lactantius errores Philoſophorum damnat ac flagellat, maximè autem Ariſtotelis. 4.

Similiter Clemens Alexandrinus (quem omnes in hoc ſectantur, 1. Stromatum cap. 3.) *Lex fuit*, ait, *Iudæis pædagogus ad fidem Chriſtianam*: *ſic Philoſophia Gentilibus*; & cap. 4. *Præterea*, ait, *non particularis ſecta eſt eligenda, ſed quicquid omnes rectè dixerunt Stoici, Platonici, Epicuræi, Ariſtotelici*, ait, *dico Philoſophiam.* Idem Arnobius, Euſebius, Ambroſius, Auguſtinus, & omnes Patres dixerunt. 5.

Igitur ſi philoſophia Græcorum habet radices infectas, & falſa Dogmata non ſolum in Theologicis, ſed in Moralibus, & naturalibus, fomentanda non eſt, ſed alia verax conſtruenda, & vndique ſeligenda; & qui aliter ſapit, amat mendacium, aut hæreſim, aut periculum mentiendi, & hæreticandi, & illatos errores & damna nutrit. *Concluſio 1. argumenti.*

Præterea præſupponentibus Chriſtianam Theologiam eſſe veram, & Chriſtianos non modo naturalibus, ſed inſuper ſupernaturalibus donis per ſacramenta ac Dei gratiam imbui; fateri oportet eſſe aptiores ad inueniendum ſcientias ac verificandũ, quoniam gratia perficit naturam, non deſtruit; & veritas manifeſtata per ſcientias ſanctas illuſtrat veritates philoſophicas, ipſarúmque principia abſq; infectione pandit, vt ſanctum Concilium docet. Ex quibus principiis, ad concluſiones Theologicas ac Metaphyſicas peruenimus; quoniam natura ad eas ducit, vel non repugnat. Quapropter veritas ſcientiarum philoſophicarum purior & certior haberi poteſt ab ingenio Chriſtiano quàm Gentili, quippe cui falſa credulitas obſtruit viam. Vnde Apoſtolus, ad Rom. 2. de Philoſophis Gentilibus. *Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, & lux veritatis non* *Argumentum 2.*

est ostensa eis: aut nō amplexa, aut repulsa non affulget. Ergo scientiæ sunt denuo reficiendæ, & meliorandæ, & perficiendæ, vt mundo sint faciliores, meliores, & quidquid noxij & erroris continebant, eradatur, ac ostendatur simul non esse illud ex regulis scientiæ veræ, sed sophisticæ, & à Diabolo patre mendacij, non à Deo, vt ait Cyrillus. Quocirca Apostolus ait. *Quæ conuentio lucis ad tenebras, & Christi ad Belial?*

5. Præterea duo sunt Codices Dei, ex quibus veritates haurimus, videlicet rerum Natura, & sacra Scriptura, vt dixit Sanctus Antonius, & Bernardus, & Chrysostomus. Ergo sicuti post scripturæ interpretationem editam tempore Gentilitatis ad Gentiles & Hebræos à 72. Interpretibus Spiritu sancto afflatis, sicuti Patres affirmant: D. Hieronymus putauit coruscante Euangelio nouam fieri oportere; atque ita Ecclesia nouam Hieronymi translationem acceptauit, imò & aliorum, qui post lucem Euangelij plenius intelligere potuerunt scripturas, ac meliùs interpretari iuxta propalatam veritatem. Ita post interpretationem Naturæ rerum à Gentilibus factam ad Gentiles, potest & debet fieri interpretatio noua, quæ est scientia humana, & Philosophia: & quidem multò magis, tum propter necessitatem separandi falsum à vero; siquidem in veterum 72. translatione non sunt falsitates quantæ, quot & quales in libris Philosophorum. Imò si credimus sancto Epiphanio, Iustino, Augustino: item Philoni, & aliis Patribus, in 72. cellis diuisi Interpretes eisdem verbis à Spiritu sancto afflati, interpretati sunt scripturam, nec etiam secus tantopere conuenissent. In Philosophis autem errores plurimi manifesti, ipsorúmque discordia spiritum erroris indicant; Ergo saltem expedit, vt corrigatur, quæ facta est primi Codicis, id est, naturæ interpretatio sub caliginoso tempore, obscuratis, vel minùs illustratis intellectibus, & purificetur, vt Hieronymus fecit in 2. Codice: quanuis omnes Episcopi Asiatici, Europæi, & Africani, præsertim Augustinus, contra ipsum exclamarent, longè rationabiliùs, quàm contra nos recentiores literati, qui

nec in libro Philosophorum, nec in libro mundi philosophantes, sine zelo alij, sine scientia alij, alij sine vtroque, exclamant.

Præterea dixit Daniel de tempore Christiano; *plurimi pertransibunt: & multiplex erit scientia*: vnde nouæ terræ & noui orbis inuentioni noua Philosophia debetur. Qui ergo scientias inuenit aut reformat, plenius satisfacit huic prophetiæ, vt fecit Hieronymus in scripturis, & Iustinus, Origenes, Tertullianus, Lactantius, Cyrillus, Augustinus, Ambrosius, Beda in scripturis, & in aliis scientiis. Qui autem contradicunt, Spiritui gratiæ contumeliam faciunt, & abbreuiant manum Domini in Christianismo, & dilatant in Gentilismo, & vt ait Richardus super Ezechielem: Inuidi & inertes hos labores vituperant; vel qui zelum sine scientia habent, vt dicit Apostolus. 4.

Præterea vel fatendum est Philosophos Gentiles non errasse, aut non potuisse errare, vt dicunt hebetes, stupidi, impijque, præsertim Auer. ex parte, & Petrus Abailardus Hæresiarcha; & Ant. Mirand. Ast hæc est hæresis damnata à Salomone Eccles. 1. & 8. dicente. *Tradidit mundum disputationi eorum, vt nesciat homo ab initio opus suum, quod operatus est Dominus*, &c. *Quod omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem, quantò magis*, &c. Vel magis errasse, & stupidioris ingenij fuisse Patres sanctos & Doctores Christianos, quàm Gẽtiles, vt putat Iulianus Apostata apud Cyrillum lib. 1. & Abailardus apud Bernardum: sed vtrumque damnatur in Conciliis & in Scholis. Ergo reficiendæ sunt scientiæ ex thesauro Patrum & Codicum Dei, Naturæ, & Scripturæ. 5.

Præterea temporibus Christianis inuenta est à Christianis Typographia, nouus Orbis, priscis negatus, & incognitus, à Columbo, quamuis contradicentibus Theologis ac Philosophis, & habitatio sub æquatore, quam Aristoteles, Virg. & multi alij negarunt, ibi habitari non posse contendentes; item nouæ stellæ per Galilæum, & exorbitantiæ punctorum cardinalium Apogæorum, & viæ solis per Copernicum, & Peourbachium, & gyrus terræ totius per Lu- 6.

sitanos, qui prius latebat. Vnde necesse fuit reformari Astronomiam per Copernicum, & Tyconem, ex phænomenis: & Calendariũ à summo Pontifice, & anni ciuilis rationem. Item noua bombardarum inuentio & magnetis vsus; & pistrinum vento, verũ fumo: aliæque artes mirificæ.

Ergo etiam Physiologiam oportet nouam facere de necessitate, sicut Picus, & Telesius, Valesius, Paracelsus cœperunt: quanuis in aliquo errauerint; indicant tamen quod tota Philosophia debet renouari; cum res inuentæ, & deprehensi errores, & Philosophiam nouam, & correctionem, & Cosmographiam meliorem requirant. Et quidem tot sectarum agnitio, & horum mores & naturæ arcana iam aperta ostendunt priscos Gentiles Philosophos fuisse quasi pueros, respectu Philosophorum Christianorum; sicut Theologi Iudæi, teste Apostolo, erant quasi pueri respectu Christianorum Theologorum noui Testamenti. Qui ergo hoc negat, inuentũ neget nouum Orbem, stellas, & planetas nouos, & maria, & bestias, & habitationes, & sectas. Neget etiam Christiana ingenia posse meliora esse ingeniis Gentilibus.

7. Præterea Iulianus Imperator, & Machiauellus Politicus Atheorum officina, improperant Moysi & Christianis, quòd profitentur habere Christum Dei Sapientiam, Præceptorem & Doctorem; nihilominus mendicamus scientias à Platone, Aristotele, & Homero, cæterisque Gentilibus, per nos damnatis. Quod argumentum contra nostram fidem licèt non sit demonstratiuũ; est tamen scandalosum, & apud vacillantes in fide apparet plusquàm probabile. Ergo est eradicãdum per instaurationem scientiarum. vt Gregor. Nazianz. aliique Patres, prohibiti Gentilium Philosophos, & Poëtas legere à Iuliano, noua poëmata, & Physiologias & Ethicas doctrinas fecerunt, vt ex eorum libris apparet. & ex Basilij, & Ambrosij Examerone. Cur non liceat nobis tale scandalum post Machiauellismum inter Politicos in ruinam ipsorum, & Principum, & populorum, multiplicatum, præsertim in Germania & Francia, extirpare?

Præterea cùm prædicamus Gentilibus in nouo Orbe Euangelium, & in Asiæ atque Africæ penetralibus, cogimur eis multa dicere naturalia: cùm autem audiunt nos à Gētilibus idololatris habere naturales scientias, damnatis à nobis etiam in primis articulis de Deo, de mundi creatione, & prouidentia, & animorum immortalitate, quæ etiam naturaliter cognosci possunt; & non à Christo luce & sapientia Dei, scandalizātur, & in sua idololatria & erroribus confirmantur, si Theologiam sanctam etiam & in articulis non naturaliter notis, non nisi per Gentiles, & à nobis reprobatos in cæteris naturaliter notis confirmare proponimus. Et quidem scandalum passiuum saltem est prædicare Gentilibus, Gentiles fuisse doctiores Christianis. 8.

Præterea cum & discipuli nostri instruantur secundum Philosophiam Gentilium, vbi animam esse mortalem, vel vnicam in cunctis hominibus immortalem, & mundum esse æternum, & non creatum à Deo, & non posse corruptibile induere incorruptionem, quia plusquàm genere differūt, vt ait Aristoteles. Ex quo contra fidem inuehitur Auerr. & non extare inferos, nec cœlites, nec præmia, nec pœnas post mortem: & Deum esse animam primi Orbis, & non prouidere inferioribus, quoniam vilesceret: nec posse mouere lapidem vnum, sed tantùm primum Orbem, & agere necessariò & non liberè; & alia huiusmodi, quæ apud Aristotelem inueniuntur secundum expositionem Auer. & Alex. & Themistij, & Simplicij, Philoponi & Auicennæ, aliorúmque Arabum, atque omnium Græcorum, & Latinorum multorum: statim dubitant de fide Christiana. Et quamuis Lectores publici ex præcepto Conc. Lateran. oppugnent hæc dogmata falsa: auditores tamen putant hoc fieri metu Tribunalis sanctæ Inquisitionis. Nam Aristoteles, qui in cæteris diuinus habetur dogmatibus, & supra Theologos Christianos à nobis authorizatur, videtur etiam in dogmatibus aliis, in quibus non recipitur, sapiens ac verax esse. 9.

Præterea saltem omnes studiosi, Religiosi & plebeij, & principes his doctrinis infectis nutriti, cum in peccata *Confirmatio*

& scelera ruunt, cupiunt esse vera, qua dixit Lucretius, Auer. & Aristoteles. & alij Græci, & Arabes, ne teneantur pro malefactis reddere causam Deo. Voluntas autem hæc taliter affecta, facit veriora apparere argumenta, quæ suis fauent affectionibus, quàm contraria, vt patet in omni secta propria argumenta magnifaciente, & cõtraria vilipendente. Vnde Chrysostomus 5. tomo. *Impossibile est, impossibile est, impossibile est* (ter dixit) hos, *hos, qui malè viuunt, in fide non vacillare*: quantò magis si nutriti fuerint in doctrinis fidei aduersantibus? Vnde non sine causa Concilium Lateran. præcipit, ne in Philosophia & Poësi immorentur diu, sed per Theologiam & Canones expurgentur. Quæ cautio prauè viuentibus videtur esse astutia Mahometica, ne deprehendantur errores Christianismi, vt ipsi aiunt, per Philosophos, quos Petrus Abailardus hæresiarcha Christianis præponit Theologis, & idem faciunt omnes Machiauellistæ, & secta Politicorum & Libertinorum nostri temporis ex huiusmodi scandalosis doctrinis ortum habent. Deinde studiosi fiunt, Principum Consiliarij & Reipub. Rectores; & cum peccant, & cũ agitur de controuersia Iurium Pontif. & Reg. confirmantur in sententia sua, volentes esse vera, quæ dicuntur contra Christianismũ: Quapropter nutrimus in scholis perniciem Christianismi, vt euentus quotidie ostendit. Et quanuis S. Thomas, & Albertus, & alij, in bonum sensum Aristotelem vertere conati sint, & vbi manifestè aduersatur fidei, ipsum impugnauerint, tamen non modo Græci, & Arabes, sed Christiani dicunt S. Thomam Latinũ non intellexisse Aristotelem Græcũ, vel torsisse: Theophrastum verò Aristotelis discipulum, Alex. Themistium, Simplicium, & Auerroem, meliùs intellexisse & comprobasse: Sic dicit Iandunus, Pomponatius, Marsilius, Burlæus, Anton. Mirandula, Cremoninus, & alij multi Expositores Christiani. Et ex suspicione contra D. Thomã natus est ex Aristotele, & Auerroë, & aliis, Machiauellismus radix malorũ faciẽs religionẽ *di ragion di stato*, & occupauit thronos Regum & capita populorum. Quapropter cum remedium S. Thomæ, & aliorum hoc tempore

tempore, quasi nihil prosit, imò malitiosis obsit & astutis, vt hæreticorũ scholæ, & Politicorum, & libertinorũ ostendunt: Item Principum, aduersantium decretis Papæ praxis ostendit aulas Machiauellizare: propterea expedit nouam Philosophiam struere, & dogmata praua euertere, ne peccata canonizent Gentilismum, & Atheismum, & refutent ita Christianismum in conscientia, vt tantummodò retineantur in facie apud plerosque Catholicos; apud politicos verò & hæreticos neque in facie iam; hinc Principibus obedientiam per vim, non sponte præstant, subruuntur politiæ & regna, & religio, & papatus, quod vnicum remedium est contentiones Principum sedandi, & alterum ab alterius iniuriis defendendi & contra hostes externos infideles vniendi, & iura & titulos tuendi, dandiq; & meliores deterioribus præferẽdi, & hæreses, pestem & dissipationem regnorum, extinguendi, & ad vnum redigendi mundum; ergò & ad Deum.

Item impium est lumen ingeniorum nostrorum extin- 10.
guere, & lucerna fumigante Gentilium vti, cum neque Cicero ingenia Romana sub Græcis patiatur seruire, & Deus & Sancti eius hoc detestantur. Igitur ex sole sapientiæ Diuinæ, lucerna scientiarum accẽdenda iterum apparet; vel dicendum est cum Auerroë, quod nihil profuit in scientiis lex Christiana, sed obfuit, hoc autem falsum est & impium.

Vnde Scientiæ sint instaurandæ.

Quapropter quærentibus vndenam instaurandæ scientiæ sint, respondet Conc. ex Theologia, & Sacris Canonibus. Nam S. Basilius, Ambrosius, August. Iustinus, Beda, & alij omnes philosophicas res & morales tractauerunt & dogmata falsa Philosophorum confutauerunt, propterea ab eis petenda est interpretatio veritatum. Ipsi autem ex SS. Scripturis & traditionibus acceperũt. Quod autem in iis inueniantur scientiæ, qui legent sparsim Libros P.P. & nostros coniunctim, inuenient omnes scientias

posse hauriri, & colligi per scripturas Dei. Duplex autem Dei Codex; rerum Natura, & Scriptura, sunt nobis lumen; & quicunque ex his testatur, est noster Magister in Schola Dei; qui autem opinatur, est condiscipulus; qui autem soli propriæ phantasiæ inhæret, quamuis laudatissimus à multis, non est accipiendus, sed tantum audiendus; sicut Augustinus & alij PP. quando negant Antipodas extare: Igitur quoniam philosophi ex primo Codice, qui est rerum Natura, scientias accepisse profitentur. Primus autem Codex Dei non pugnat cum secundo; nam, vt ait Concilium Lateranen. *sess. 8. verum vero non contradicit*: & Aposto. lus. *Nunquid diuisus est Christus? Non est Deus dissensionis, sed pacis.* Examinandi sunt ex quo errauerunt contra secundum, an in primo errauerint: & corrigendi sunt per eos, qui charitatem veritatis à Christo sapientia Dei, acceperunt, nisi velimus condemnare sanctos DD. omnes; & Columbum & alios veritatum inuentores.

Probatur hoc ex figura Esdræ, qui consuluit, quãdo filij Israël ex parte Iudaicè, ex parte Azoticè loquebantur, vt abiicerent vxores alienigenas, vt Origenes, & Hieronymus ad Pammachium interpretantur; & acciperent eas ex filiabus Israël, hoc est, ex scripturis sacris & Patribus, addendo methodũ, quæ eis deest aliquando: Nos autem ita fecisse in cunctis comperiemur, ex arcanis scilicet Naturæ, & Scripturæ; quando Christiani ex parte christianizant, & ex parte gentilizant. Naturam autem ipsum mundum esse Dei Codicem, in quo suas ideas expressit, testatur Bernard. Chrysostomus, & S. Anthon. apud Nicephorum. Item Sanctæ Brigittæ reuelatum est, quod mundus ab initio vocabatur sapientia Dei, scilicet scripta viuis characteribus, ex qua omnes Philosophi exscribunt: alij rectè, alij non rectè. Qui legit autographum, potest emendare ipsorum exemplaria. Stultus autem est, qui exemplari, non autem autographo fidem præstat: ac deplorandi sunt, qui homini magis, quàm Deo operam dant: sicut qui in libros Gentilium philosophantur, nil examinantes autographum, idest, rerum naturam, an rectè scripserint scrutan-

Peccant facientes scholas hominibus & non Deo. Ergo qui scripturã explicant pro sua phãtasia.

res. Imò hæreticum eſt facere ſcholam hominibus, & non Deo, vt iſti admiratores hominum, pugnantium cum diuino Codice, faciunt. Noſtrum quoque eſſe profitemur quidquid Philoſophi rectè dixerint, vt Clemens Alex. 1. *ſtrom.* 4. admonet, & Iuſt. *in Tryph.* & S. Nyſſ. *in libro de vita Moſis*, & Auguſtinus 2. *de doctrina Chriſtiana* admonent. Propterea nequaquam vni ſectario inhærendum, vt Ariſtotelici faciunt, patres prædicant, præſertim Aug. 8. *de Ciuitate Dei, cap.* 9.

Reſp. ad primū argumentum. Reſpondeo ad primum argumentum, quòd Chriſtus docuit moralem philoſophiam, nedum Theologiam, & politicam, & Oeconomicam, quæ omnia habemus in Epiſtolis Apoſtolicis plenius, vnde Canones & leges eliciūtur: in Prophetis verò & in Hagiographis, & in veteri lege, philoſophicæ, & morales, & politicæ, magna ex parte habentur. Quapropter, ſicuti ex illis elicuerunt patres Theologiam, quam Scholaſtici methodo adornauerunt: ſic licet & alias ſcientias itidem methodicè ordinare, etiamque neceſſe eſt ob ſupra poſitas rationes. Dominus autem Ieſus eſt author vtriuſque Teſtamenti, & naturæ, & gratiæ: eſt enim ſapientia Dei vera, non ſectariorum opinio. Nec Gentiles rectè eas tradiderunt ſine errore, tùm quia ex ambitione, vel auaritia philoſophabantur, vt teſtatur plato, & Cicero, & experientia, & diſſidium inter eos, nedum Euſeb. Cyrillus, Lactant. Aug. Iuſt. Clemens Alexand. & vnuſquiſque non ſapientiæ primæ, ſed ſibi ſcholam facere ſtuduit; tùm quia lumine Euangelij caruerunt, & gratia ſupernaturali, perfectiua naturæ; & vt ait Apoſtolus, *cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum honorificauerunt; ideo tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.* Quapropter ingenia illuminata Deum verum colentia, poſſunt ſcientias meliùs inuenire; atque qui aliter opinatur cum Iuliano Apoſtata & Auerroë, iniuriam facit ſapientiæ Dei ac prouidentiæ.

Præterea ſi poſt Gentiles non licuit alias ſtruere ſcientias; cur Boëtius ſcripſit de Muſica, Aug de Muſica, Logica, & Grammatica: Beda de his ſcientiis, & inſuper de Aſtrono-

micis? Scripserat Cicero de officiis: scripsit etiā & S.Amb. de officiis: Qui quidem peccassent, si non licet ampliùs, & melius philosophari. Peccarunt etiam Lactant. Clem. Iust. Eusebius, Origenes, Aug. Chrysost. Beda, Basilius, Philosophorum dogmata philosophica & moralia reprobando; absit.

Ad 2. *Quomodo sunt Gentiles recipiendi.* Ad secundum. Non effugimus vias naturales rectas, sed vitiosas & sophisticas, in quibus autē Gentiles rectè locuti sunt, amplectimur eos: quin, vt ait Iust. *in Triphone*, & Nyssenus *de vita Moysis*, & August. 2. *de doctrina Christiana*, extorquemus ab iis, tanquam ab iniustis possessoribus: quidquid enim rationabiliter & sapienter locuti sunt, est à ratione sapientiáque Dei effusa super omnem carnem (vt dicitur *Eccles.* 1.) Christus autem Dei sapientia est incarnata. Ergo qui extra Christianismum sunt, iniustè possident, quæ à Christo authore naturæ habent, si ipsum etiam auctorem gratiæ deinde non recipiant. Philosophia enim est Catechismus ad fidem, teste Cyrillo & Clemente Alexandrino, non autem impedimentum, vt insipienter Peripatetici volunt. Non igitur reprobamus Philosophiam, sed quæ veritati ac Christianæ fidei præstant impedimentum, sophistica dogmata vitamus.

Ad 3. Ad tertium. Si scientiæ Gentilium carerent falsitatibus, & illuminatæ essent diuino insuper modo, vtique retinendæ essent, quoniam facilem aditum ad fidem darent; sed quoniam scatent erroribus & obscuritatibus, & infectas habent radices, vt dicit S. Concilium, & Theologiæ in multis repugnant & maximis. Vnde à principio DD. nostri & cum Tyrannis & Philosophis pugnarunt, quo Theologiam iuuare & seminare possent. Sicut fecit Iust. Origenes, Tertull. Ambros. Lactant. Clemens, & cæteri PP. Præterea prostrato Gentilismo, & Iudaismo, ne reliquiæ, & fumus eorum nos impediat à doctrina salutis. quod maximè hoc tempore facit per Machiauellismum & Scholarium deprauationem, sicuti Conc. Lateran. conqueritur: propter hoc igitur scientiæ reformandæ sunt, vt optat Concilium, & minuenda authoritas Gentiliū, & augenda

philosophorum Christianorum in Christi schola. Cuius scholæ veritatem nõn verbositas Philosophorum, sed miracula, martyrium, prophetia, sanctitas, & cætera charismata cõprobarunt, vt dicitur 1. *Corinth.* 12. & 14. Philosophi autem intrauerunt in scholas, vt testes contra alios philosophos Dei aduersarios, vt docet S. Thomas 1. *p. q. 1.* non autem tanquam Magistri nostri, sicut scioli opinantur.

Ad 4. Verè sapientia vocauit scientias tanquam ancillas ad arcem, in qua veræ scientiæ sunt; in cæteris eas corrigit, resecat vngues, & capillos, vt Hieronymus admonet in Epistola ad Pammachium: sed vbi ancilla superbit supra dominam suam; *eijce ancillam, dicit Dominus, non enim erũt hæredes cum filijs liberæ, filij ancillæ*, superbientis iam in Machiauellismo Auerroistico; ac proinde faciamus nobis ancillas fideles bene seruientes. Ad 4.

Ad quintum. Superbia quidem est facere quod nemo, vt Bernard. ait, in vita communi & regulari contra communem ordinem; non autem in aliorum bonorum & fidei tutamen; alioquin Franciscus, Dominicus, Bernard. qui familias fecerunt à vulgari vitâ sequestratas, vnde admirabiles facti sunt, dicendi ex eo essent superbi, quoniam prauæ consuetudini aduersantur, aut consuetudinem meliorant. Ad 5.

Nota etiam quod Episcopi Itali, Asiatici, Africani contra Hieronym. nouam versionem Bibliorum facientem loquebantur quasi contra superbum, & spiritui, cuius afflatu 72. Interpretes diuisi interpretationem fecerunt, iniuriosum. Similiter hoc tempore contra studiosissimum Baroniũ garriunt, quòd historias receptas ab Ecclesia infirmauit, quando veritates elucidat. Alij contra Columbum tanquam hæreticum inuehebantur, quod proposuisset inuenire Antipodas, negatos à S. Aug. Iust. Lactantio, quibus repugnans Episcopus Salisberiæ, priuatus est Episcopatu in Synodo Nationali, vt ex histor. Bauarica habetur: nihilominus viuit veritas pro Colũbo, & pro Episcopo dãnato. Omnes ergo, qui Philosophiam alicuius Autoris canonizant ex Theologia, exponunt fidem irrisioni, vt docet D. Aug. & S. Thomas, *opusc. 9.* *Auent. lib. 3. histor. Bauar.*

Præterea: hoc quod facimus nos, Patres ipsi superiùs allegati fecerunt non semel, præcipuè Iust. & Ambros. & Basil. &c. Quamobrem nec superbia est, nec singularitas, sed ad fidei & politiæ tutamem contra infectas radices scientiarum; id quod Conc. Later. & Patres imperauerunt.

Adde quod dicitur in Decreto *dist. Canc.can.* 5. veritati & rationi consuetudo est postponenda, & quod priùs factum non est, nunc faciendum est, inuento nouo Orbe, & surgente Machiauellismo, & Politicorum, & Libertinorum secta; quæ faciunt Principes Tyrannos, ac populos seditiosos, ex Gentilismo.

Ad 6. Ad sextum, negatur assumptum; imo ex scriptura possunt verius & melius hauriri scientiæ, vt probant PP. ac nos fecimus. Et ratio dictat, postquam tot sectæ patuerunt, & cœlum nouum, & stellæ nouę, & planetæ, & lapides, resque aliæ nouæ, & dimidium mundi, quod prius latebat, apparuit; & cœli exorbitantiæ mirificę, quæ nouam Philophiam omnino requirunt. Et si nos omnino non id possumus, multo minus potuit Aristoteles. Ait enim Salomon: *Mundum tradidit disputationi, vt nesciat homo opus suum ab initio, quod operatus est Dominus*, & alibi. *Quanto plus laborabit, tanto minus inueniet.* Hæresis ergo est dicere Aristotelem inuenisse veritatem, neque nos posse vltra philosophari, & cor obscuratum pręferre illuminatis ab Euangelio, exque rerum inuentarum copia, & experimentis in mundo, qui est Codex primus. Methodus autem facilis est iis, qui veritates inuenere: & sicut Theologiam sparsam in methodum Christiani redegere: sic & alias scientias; difficilis autem res est ignorantibus.

Vtrum liceat Aristotelismum euertere, vel saltem Aristoteli contradicere, & authoritatem minuere.

ARTICVLVS II.

Videtur quod non.

Rimo. Aristoteles enim receptus est in scholis à septingentis annis, & Christiani scriptores sacri, & profani eius authoritate propriam sententiam roborant, ita vt instabile sit, quod Aristoteles non firmat; impossibile est autem omnes errasse, & me vnum veritatem agnouisse. 1.

Secundo. D. Thomas, & omnes Theologi scholastici Theologiam ex dictis Aristotelis confirmant, & in ipso fundant, & Aristotelem magnis laboribus exposuerunt. Ergo quicumque Aristotelem euertit, Theologiam euertit, & labores sanctorum Doctorum inanes facit. 2.

Tertio. Non permisisset Deus falsiloquum hominem tam altas figere in Christianitate radices. Quapropter veritatis inimicus, aut inuidia plenus est, quicumque eius euersor, aut magni nominis cupidus, aut hæreses subministrare conatur. 3.

Quarto. Dixit Dominus, *finite zizania vsque ad messem* (qui est finis mundi) *crescere, ne simul eradicetur & triticum.* Ergo tolerandus est saltem Aristoteles, ne scholastica eradicetur Theologia. Si quid prauitatis habet, propalandum est discipulis, ne incidant in illam, vel meliori interpretatione condiendum, quoniam naturaliter sciri nequibant, quæ ipse perperam docet, vt facit D. Thomas contra Græcos & Arabes, cuius iudicio refragari stultum impiumque videtur. 4.

Quinto. Item Telesius, qui nouam contra Aristotelem 5.

struxit Philosophiam, à Sancta Inquisitione est prohibitus. Ergo. Item Nouatores damnantur in Concil. At qui Aristotelem euertit, est nouator. Ergo.

Sed contra est Conc. Later. *ibidem sess.8.* præcipiens scholasticos in philosophia Aristotelica, quæ tum erat in vsu, & in politica, non immorari, quoniam habent radices infectas, sed per Canones Sacros & Theologiam Scholares ab ipsarum maculis purgari oportere. Item Lectores dogmata Aristotelicá damnare iubet, ac doctrinam sanctorũ supra Philosophos autorizare & euchere, tãquam purgatiuam animæ, & Reipub. perfectiuam. Ita iubet, quia scientias denuò fieri non potest iubere, sed optare. Idem habetur in Const. Dominicanorum *d.2. cap.* 14. Quapropter statuo conclusionem.

Conclusio. In aliquibus, necessarium esse necessitate præcepti ac salutis euertere Aristotelismum, in aliquibus verò esse vtile eidem contradicere, in multis verò licitum.

Prima pars Conclusionis; quod necesse est contra Aristotelem sentire & agere.

1. PRimum patet in his illius propositionibus. Deus non est Creator mundi, sed mundus est æternus ante & post, ex Aristotele 8. *Physicorum, & 12 Metaphys.* vbi D. Thomas *lectione 2.* ait, Aristotelem hanc sententiam firmiter tenuisse, & non problematicè, licèt sit problema apud Philosophos Gentiles generatim, vt in Topica Aristoteles dicit.

2. Deus non prouidet rebus inferioribus, imò vilesceret, si inferiora respiceret, 12. *Metaphys. text. 5.*

3. Deus non habet ideam, neque cognitionem verã extra se, nec in se, quoniam pateretur ab illis, ideò nec prouidet.

4. Deus est agens necessarium, & non liberum, quippe qui ab æterno est anima primæ sphæræ, nec potest non mouere ipsam: præterea nec apud nos potest mouere lapidem vnum,

ex 8

ex 8. *Physicorum*, & 12. *Metaphysicorum*, & *Commentatoribus*. 5.

Deus non potest mouere infligendo motum actiue & physice, quoniam non intelligit quæ sunt extra se: sed mouet tantummodo obiectiuè & moraliter, vt amatum & desideratum, *ibidem textu* 36. 6.

Deus inferiorum curam non gerit, propterea que apud nos datur casus & fortuna; & ideo Ambros. *lib. de Officiis*, & Origenes contra Celsum, dicunt Aristotelicos esse deteriores Epicuræis. 7.

Religio est ars regnandi, & retinendi populos in officio, & obedientia; Quocirca fabulosos Deos, & obscænum Priapum retinendos esse, atque colendos 7. & 8. *Politicæ*, quamuis vere Dii non sint, & sacerdotium deberi militibus veteranis ad quietem, quasi huius sit gratia, non Dei colendi ratione, & ad Deos iter.

Item inferos & superos esse fabulas Legislatorũ 2. *Metaph. & in* 12. 8.

Post mortem, nec premium nec pœnas, nec sensum homini remanere, sed felicitatem & infelicitatem cum morte finiri *ex* 1. *Ethicorum cap.* 14. & 15. 9.

Animæ hominum particulares moriuntur cum corpore, iuxta expositionem *S.* Gregorii, S. Ambrosii, & Augustini, item Auerrois, Auicenn. Alex. Theop. Simplicii, Themistii, & aliorum Aristotelicorum, Græcorum, Arabum, & Latinorum, atque vnam tantummodo, quæ non est forma corporis, sed assistens cunctis corporibus, immortalem, & contra hanc opinionem Conc. Viennense, & Lateranense pugnauit & decreuit. 10.

Nullos extare diabolos, nec Angelos, nisi motores sphærarum, qui motu beantur, nec possunt non mouere. 12. *Metaphy. lib.* 10. & *lib. de Mundo*. 11.

Deum non immittere insomnia, quoniam sapientibus & non simplicioribus, vt accidit, immitteret *in lib. de Insõniis*. 12.

Intelligentiarum cœlestium idem est intelligere atque esse 12. *Met.* 13.

Item *in Problem. sect.* 30. docet Prophetas omnes, Si- 14

bylásque non afflari spiritu diuino, sed melancholico humore insanire, & per insaniam diuinare. Vnde impiè, & stultè frater Bart. Monopolitanus, & Henricus de Assia Theologi scripserunt S. Cathar. Senensem, & Brigittam non diuinitus, sed ex fatigata phantasia diuinasse, & Anton. Mirand. idem de omnibus Prophetis. Similiter Pomponatius & alij, qui dæmonoplexias, & Angelicas suggestiones negat, vt Ioann. Laurent. Ananias *lib. de natura Dæmonum* etiam meminit.

Hæc sunt, quæ necessariò neganda & destruenda veniunt in Aristotelismo, iuxta Conciliorū & PP. præcepta. Item omnes conclusiones ab his infectis radicibus, vt S. Concilium monet, nascentes. Atqui his non negatis statim corruit omnis Resp. & Regnum, & Ecclesia. Ergo necessariò explodenda.

Secunda pars conclusionis probatur, quod videlicet vtile sit Aristoteli contradicere.

IN multis vtile esse Aristotelem reprobari, nos docuerunt Patres; qui idem fecerunt: vtile; inquam, politiæ Christianæ, & Theologiæ, & scientiæ, & veritati.

1. Siquidem Iustinus Martyr, cognomento Philosophus, librum scripsit inscriptum. *Confutatio aliquorum Dogmatum Aristotelis*: vbi Libros physicos, & de Cœlo, & de Mundo, fere totos confutat, & in procemio confutationis, inquit, Aristotelem nihil rectè definiisse de his, quæ dicere proposuit.

2. Idem docet Lactantius passim in suis libris, & addit. *Aristoteles contraria dixit & sentit.*

3. Præterea August. Aristoteli, quem vocat sophistam, præfert Platonem.

4. Similiter Eusebius *libro de præparatione Euangelica, & demonstratione Euangelica*, sæpissimè Aristoteli circa naturalia, nedum circa diuina contrariatur.

D. Ambrosius *libro de officiis*, Aristotelem reputat deteriorem Epicuræis, & *in exam.4.* studiosum impugnandæ veritatis; quoniam lumen & calorem abstulit soli. 5.

Quo in casu Aristotelem impugnant, tanquam sacris literis inimicum; Basil. Orig. Lactant. Iust. Chrysost. Beda, Augustinus, Bernardus, & omnes Patres, nullo excepto, cum Cœlum non habere materiam elementarem, sed de quinta essentia constitutum esse: D. Basil. & Ambros. putant esse hæresim cum sacris literis pugnantem; idemque asserunt Patres omnes, quibus cometarum exortus supra Lunam & nouæ exorbitantiæ contestantur, & omnes Mathematici recentiores contra Arist. 6.

Item cum Aristoteles negat ideas, reputatur hæreticus ab August. *lib.* 83. *quæst.* & 19. *de ciuitate Dei*, quoniam per hoc negat verbum Dei: Nam qui negat ideas, negat Deum authorem rerum, & diuinam artem. Idem docet Eusebius *in libro de præparatione Euangelica*, & Scotus *in primum sententiarum.* 7.

Præterea quæ dicit de materia prima, deridentur à D. Basilio *in Exam.* & Iust. *libr.* 1. *confutationis.* 8.

Præterea rarus est textus in Aristotele, qui non ab aliquot Patrum fuerit reprobatus, vt patet ex quæstionibus nostris philosophicis contra Philosophos priscos, & recentiores omnium Sectarum, per nos factis, ad statuendam philosophiam Patrum. Quod autem ab omnibus seorsim fit, vtile est fieri ab vno: vt intelligant studiosi, quo in loco Philosophia Aristotelica sit habenda. 9.

Præterea S. Vincentius Ferrer. allegatus à Don Seraphino Firmano super Apoc. vocat Aristotelem & Auerroëm phialam iræ Dei proiectam super aquas Sapientiæ Christianæ, vnde factæ sunt amaræ, sicut absinthium. Et hoc verè effectus probat. Quoniam ex Aristotele prodiere, præter iam dictas hæreses, multæ, imò non est hæresis, quæ in Aristotele non fulciatur. Monophysitæ ex Aristotele prodierunt per Ioannem Grammaticum, teste Nicephoro. Porretani ex Gilberto Aristotelico, qui Trinitatem & attributa Dei per Aristotelem volebat metiri, 10.

Hæreses ab Aristot.

damnatur in Conc. Rhemens. & à D. Bernard. *super Cantica*. Petrus Abailardus scripturas subiecit Philosophis, præcipuè Aristoteli, & Patres dixit esse ignorantes, & nihil dictorum suorum probasse, vt patet ex Epist. Bernardi ad Innoc. 3. Item Arrius Hæresiarcha Aristotelicus, teste Baronio *tomo 2*. Item Carpocratiani & Theodosiani hæretici adorabant Aristotelem pro Deo. Baron. *tomo* 3. Non minùs faciunt Moderni, qui dicunt Aristoteli non esse contradicendum. Propter quod Melchior Canus iratus ait: *Habent Aristotelem pro Christo, Auerroem pro Petro, Alexandrum pro Paulo.*

11. Sed parùm est Aristoteli hæresim peperisse: quamuis D. Thomas in multis trahere ipsum ad bonum sensum conatus fuerit: in quibus potest: in quibus verò non potuit, confutauerit: quemadmodum in Conc. Vienn. & Lateran. deinde faciendum decreuerunt. Nã remedium spretum est à successoribus, asserentibus D. Thomam Latinum non intellexisse Aristotelem Græcum: quemadmodum Græci discipuli illius, Theophrastus, Alexander, Themistius, quos sectantur Auerroës, Auicenna, & alij, vel de industria simulasse expositionem, quod etiam Caiet. & Scotus, & omnes Scotistæ illi impingunt, præsertim in expositione Libri de Anima, nedum Nyphus, Pompon. Iand. (qui, vt ait Nyphus *in principio expositionis de substantia Orbis*, plus credidit simplici verbo Auerrois, quàm sacris Scripturis, & Theologis, & Deo) Zimara, Simon Portius, Burl. Zabarell. Cremoninus, & alij innumeri Auerroistæ, & Alexandræi. Vnde posteri eius sectatores impleti sunt malitia; Atque vt etiam aduertit Melch. Canus *lib.* 10. *de loc. Theologicis*, exiit Machiauellismus ex Peripateticismo, radix peccatorum, & insolentiæ principum, & seditionis populorum, & audaciæ seminandæ hæresis, regnandi causa. A quo enim Machiauellus didicit Religionem esse artem regnandi, & leges imposturas astutorum, Deum humana non curare, nisi ab Aristotele, Auerr. Alexandro Aphrodis. & horum sequacibus: ex quibus prodiere nuper praui consultores schismatum Gibellini & Im-

Machiauellismus ex Aristotelismo.

periales, vt Marsilius Paduanus, Pomponatius, Simon Portius, & alij qui Venetis, & Hispanis, Germanis, & Gallis, Anglis, & Danis consuluerunt apostasiam pro dominatu amplificando Hinc Secta Politicorum & Libertinorum in Boreali regione, vt apparet ex Butero, Bellarmino, Stanislao, Bossio. Adde Caluinistas, Lutheristas, & Puritanos: proceres enim eorum Machiauellistæ sunt, & Atheistæ, sicut Caluinus & Auerroës, teste Guillelmo Rosco. Tutantur autem Lutherum & Caluinum non ipsorum amore, sed licentiæ, & dominandi æstu, & vsurpandi impunè Ecclesiarum, & Xenodochiorum bona. Hoc autem manifestum est; quoniam dicunt Papam esse Antichristum, & tamen ius eligendi Imperatorem ex Papa habent retinentque. Vnde fatentur se esse Antichristianos, si non renunciant iuri: & tamen retinent tanquã æquè non credentes Luthero & Papæ. Propterea exiit liber de tribus impostoribus in Germania iuxta Auerr. & Arist. dogmata, volentium Legislatores esse impostores, & præcipuè, vt dicit Auerroës, Christum, Moysen, & Mahometem. Et quamuis discipuli audiant reprobari benè positionem Aristotelis de Mundi æternitate, & animorum mortalitate, quod faciunt ægrè plerique imbecilliterque & mussitando, vt ego audiui: imò & scribendo idem audent, vt Iandunus & Niphus *in libro de Anima*, & Cremoninus, & Altimarus *in principio suæ medicinæ*, dicunt se credere, vt Christianos, immortalitatem animæ; sed tamen aliter dicendum esse secundum philosophiam. Idemque in omnibus. Profitetur Antonius Mirand. pro Aristotele contra Theologos, *in libro de euers. Monomachiæ toto*, omnia dogmata Aristotelis contra fidem comprobans, vti putat philosophia: & omnia dogmata Christi, & miracula negans pro Aristotele suo. Vnde sectatores implentur malitia: & quamuis citra dolum Lectores impugnarent Aristotelem: discipuli tamen, cum in peccata cadunt, cupiunt veram esse opinionem Aristotelis, ne sint rei gehennæ apud Deum, vel cum fiunt Principum consultores, aut cum Episcopis habent controuersiam, inclinant in opinionem

Met. 11. Auer. ab Arist. accepit omnes legislatores & principes esse impostores & sic docet.

Aristotelis, ne incurrant reatum apud Deum. Quapropter vtile est maximéque expediens (inquit Melchior Canus *ibid.*) non solum euertere authoritatem Aristotelis & philosophiam, sed penitus infringere, & Patres supra Aristotelem authorizare, imò supra omnes Philosophos. Cuius contrarium iubet suadétque Petrus Abailardus. Hæresiarcha; & obseruatur in scholis hæc suasio, vt præceptum. Nam allegatur Aristoteles contra D. Thomã, & Durand. Scotum, & omnes Patres, tanquam melior, & magister, & Doctorum tantorum negatur authoritas: non autem Aristotelis: sed sedet iudex inter eos. Qua de re valde conqueritur Bembus Cardinalis *in Paradoxis*, & rectè, quoniam fouemus serpentem inter viscera nostra. Vnde cum volumus confutare hæretica dogmata, videmur ridiculi, & fide indigni iis, in quorum animis ipsum commendauimus, & possessionem dedimus, & tribunal supernos, adeò quod nefas ducunt scioli Aristotelem negare: imò ait Melchior Canus iratus *lib.* 10. *de locis. Habent* (vt iam dixi) *Aristotelem pro Christo, Auerroem pro Petro, Alexandrum pro Paulo.*

12. Præterea Athenienses, teste Laërtio, Aristotelem propter hoc citarunt ad necem, quam fuga euasit, scientes non posse fundari politicam, nedum religionem, vbi Aristotelis doctrina recipitur. Et nos Christiani retinebimus tanquam magistrum *contra la ragion di stato*, nedum contra Patres, & Concilia sacra iuuentia, quod iubebant Athenienses, & quod ius naturæ damnat in illis, ius sciolorum authorizabit in nobis? Absit. SS. Aug. & Thom. perniciem cauendam valde hanc Philosophorum authoritatem admonent; nos verò pro salute tenebimus? Ab fructibus eum cognoscetis. O Ecclesiæ prudentes Pastores, ô prudentes Principes, vestrum est hanc domesticam perniciem agnoscere, & profligare.

Tertia pars conclusionis, quod liceat in cunctis Aristoteli, vbi ratio contradicit, contradicere.

PROBATVR.

PRimo. Quoniam omnes Patres illi contradicunt. 1.
Basil. *lib. 1. contra Eunom. hæreticum*, allegantem Aristotelem pro se, respondet; *Hæc non ex doctrina spiritus sunt, sed de sæculari, de qua scriptum est. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, & quæ conuentio lucis ad Belial?* Mirum ergo quod in Aristotele putant fundari Theologiam; qui tanquam fabulosus & Belial diabolus à sancto 2. Basilio reprobatus est. *S.* Iustinus, cognomento Philosophus, *in lib. confutationis dogmatum Aristotelis in proœmio*, falsum Aristotelem in magnis docet; & in his, quæ definire accepit, nihil veri docuerit. Ergo si nihil veri docuit, & in sapientia cæcutit plusquam alii Græci; cur magister in schola Christi sapientiæ reputatur? 3.

Primum testimonium.

Gregorius Nazianzenus *vigesima sexta Oratione* damnat prauum artium Aristotelicarum artificium, vt plagas Ægypti in Ecclesia, & *in Oratione* 33. detestatur Aristotelem vt euersorem prouidentiæ, & immortalitatis animorum. 4.

Hieronymus *contra Heluid.* ait. *Nec Aristotelis spineta conquirimus; verba scripturarum ponenda sunt.* Et *in lib. aduersus Lucifer.* dicit *Arrianos de fontibus Aristotelis mutuari argumenta, quæ sapientia sæculi est.* Ergo cur Theologiæ sanctæ ponitur paracletus? 5.

Epiphanius 2. *aduersus hæreses cap.* 69. damnat Arrianos quod fuerint noui Aristotelici, & ab Aristotele veneni iaculationes sibi ipsis affricuerint, relictaque Domini mansuetudine Aristotelem induerint. 6.

Tertullian. *in præscriptionibus* declarans illud ad Colos. *Ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam*; docet hæreticorum Patriarchas esse Philosophos, ex dia- 7.

lectica Aristotelis vana, falsa operosaque.

Cyrillus 1. *contra Iulianum* Philosophos errorum causas, præcipue Aristotelem, ponit.

Idem dicit Eusebius 14. *de præparatione*: & *lib. contra Philosophos* damnat Aristotelis vitam, mores, Philosophiam moralem, & naturalem, & Metaphysicam, tanquam diras pestes, cæterisque Philosophis, præcipue Platone, inferiorem facit, ingratum, stupidum, petulantem.

10. Lactantius Firmianus sæpe, præsertim *lib. 1. cap. 4.* quoniam fuit sibi & aliis, & naturæ contrarius Aristoteles, ideo contraria dicere, sentire, & sophistam esse vanum Aristotelem sæpe docuit. S. Thomas 4. *de regim. cap. 4.*

11. quoniam fuit inuidus contra Platonem, & Socratem, quorum verba peruertit, & id probat authoritate etiam Simplicii, & Eustathii Peripateticorum; & allegat S. Augustinum, probantem authoritate Gellii, quod Aristoteles fuit impostor, idēq; docet contra imposturas eius *in 1. Meta. lect. 11. & 1. Cæli, lectione 22. & 3. lectione 2. & 1. de anima, lect. 8.* plus & minus clare.

12. Ambrosius in omnibus ei contrarius, dicit tandem valde fuisse studiosum impugnandæ veritatis *lib. 3. cap. 3. Hexam.* ita vt etiam calorem solis abnegauerit, cunctorum sensibus manifestum; & *in lib. de Officiis* facit Aristotelem deteriorem Epicuræis.

13. 14. Itemque prius scripserat Origenes *in lib. contra Celsū.* Scotus & Franc. de Mayronis, quod ignorauerit Metaphysicam, & pugnantia admiserit.

15. Franciscus Picus, quoniam est plenus subtili verbositate & tædiosi, in necessariis deficiens, & in subtilibus abundans, difficultates varias instar piscis sepiæ fugiens, atramentoque obnubilans.

16. Durandus sæpe ab Aristotele descicit, præsertim cum de intellectu agente *in 1. dist. 3. q. 5.* cum de speciebus intelligibilium est sermo *in 2. d. 3. q. 6.* vtrumque negat Durandus quod ab Aristotele asseritur. Item Aristotelem secū pugnare sæpe monet, *dist. 18. q. 3.* Item inquit Aristotelem de infinito, & de mundi æternitate loquentem, secum

diffidere, non solum contra fidem, sed etiam contra rationem naturalem.

Melchior Canus *lib.* 10. *de locis* ostendit ex Aristotele apud Italos natum esse Machiauellismum de mortalitate animorum, & de improuidentia Dei circa inferiora. Item esse pestem Christianorum probat ex impiis propositionibus, his scilicet.

Prima *in lib. de somn.* Quod Deus nō immittit sōnia, quia non sapientibus. 1.

Secunda *in lib. de bona fortuna*, subtrahit Deo prouidentiam, propter hoc, quod bona malis eueniunt, & è contra. 2.

Tertia *in* 1. *de cœlo*, omne incorruptibile esse æternū etiā à parte ante, vnde vel anima mortalis, vel æterna, vt Deus. 3.

Quarta *in* 5. *&* 12. *Metaph.* asserit Deum esse animal perfectum, & optimum, quoniam est anima prima cœli informans, vt etiam D. Thomas concedit. 4. 5.

Quinta *in* 8. *Phys.* omnes motores Angelos infinita virtute donat, quoniam ab æterno & in æternum mouent.

Sexta, quoniam *in* 12. *Met. textu* 51. Deum non curare inferiora, & parua, sed tantum cœlestia. 6.

Septima, quia docet ad politiam retinendam esse fabulam fictam à Legislatoribus, quod dicunt de pœnis, & præmiis post mortem. 7.

Additque contra Aristotelem Canus authoritates Patrum & Diog. Laërt. & aliorum &c.

Octaua, quoniam facit Deum causam agentem necessariam, non liberam, iuxta expositionem Græcorum. 8.

Nona, quoniam *in* 7. *politic.* abortus & nefarios concubitus, ne abundet numerositas, consulit. Item mutilos, & abortiuos fœtus non alendos. 9.

Decima, admittit infinitum numerum animarum, negat creationem & resurrectionem. 10.

Addit Canus alias impietates, & insipientiam Aristotelis.

Alios testes adducere mihi non vacat.

Propterea neque tam doctus in humanis est scientiis, vt mordicus defendi debeat, nisi ab imperitis.

1 Siquidem tanquam studiosus contra veritatem apertam teste Ambrosio, lumen solis negat, & calorem: sed Peripatetici lucem Soli restituerunt, non calorem, teste Simplicio 2. *Cæli* 42. & Auerroë *de substantia Orbis*.

2. Præterea motum in vacuo fieri in instanti 4. *Physicorum*. Hoc diuus Thomas dicit esse falsum, idemque Auempaces.

3. Non vult habitari posse sub æquatore. Contrarium Albertus, & Auicenna, & experientia hodie nauigantium testatur ibi feliciter habitari.

4. Duo esse principia actiua sentit cum Parmenide, vnum passiuum *in* 1. *Phys.* ac duo elementa à duobus actiuis constituta, vt idem Parmenides docet, testimonio Aristotelis. At *in* 2. *de generatione, & corruptione* ponit quatuor elementa vnius materiæ, & addit duo alia principia actiua, coactus, vt dicit *in Tex.* 33. & 34. Propterea Lactantio videtur Aristoteles contraria docere & sentire.

5. Item 12. Met. dicit Angelos imitari Deum mouendo, & sic beari: & tamen contra Deum mouentem ab ortu ad occasum Angelos mouere ab occasu in ortum, & aliis alios reluctari, ita vt nequeant mouere. Ergo non est imitatio, sed contrario, & infœlicitas.

6. Libros Metaph. 12 facit, & tamen in totis vndecim proœmia componit; in duodecimo componit Metaphysicam, vbi tot hæreses, quot verba à nobis superius reiecta. Propterea Franciscus Doctor illuminatus de mente Scoti, dixit Aristotelem esse imperitissimum Metaphysicum: Nyphus vero alios duodecim desiderari eiusdem libros.

7. At præterea *in* 12. *Met.* ostendit nihil de Theologia, & minus de Astronomia scire: recitat opiniones Eudoxi, & Calippi de sphæris & motoribus contrariis, nec addit de suo nisi reluctantes, facientes discordiam cum pœna propriæ immobilitatis. Et ad quæstiones respondet se relinquere solutionem fortioribus; & propriam coactus ignorantiam fatetur; & tamen sapientem nos esse, volumus in eisdem.

8. Neque ordo laudatus eius aliquid boni habet: quoniam

partitur Philosophiam in libros varios vnum corpus scientiæ non facientes; sicut Timæus naturæ & doctrinæ accommodatiùs fecit. Item *in Metaphys.* ea,quæ non sunt Metaphysicæ tractat in 11. libris,in 12. autem nihil probat, & tot dogmata falsa, & secum pugnantia ponit, quot res, de quibus est sermo.

Moralia sine methodo scribit, prout accepit ex variis libris, & virtutum numerum ignorat, & scopum vnde agnoscatur vt patet ex D. Thoma, & Telesii lib. 8. Galaxiam fieri in aëre dixit tam ridicule ex vaporibus,vt etiam ab Auerroë suo sacrificule, nedum à D. Thoma, & Alberto, & tandem à Telescopio Galilæi explodatur cum risu. 1.

Item de Cometis tam ruditer loquitur, quod fiant sub Luna, & ex vaporibus accensis, quorum duratio non esset in momento; durant autem per menses & annos; vt ab omnibus ingenio sophisticus deprehensus derideatur, præsertim Thycone, Galilæo, Santuuio, Beda, Seneca, Telesio, & aliis. 2.

Libros de animalibus accepit ab aliis, & ex relatione militum, & venatoribus: & de partibus, & vsu partium, ridicula scribit & falsa (à capricio) vt Galeni experientiæ probant, non dignatus anatomen facere, sed propria ex phantasia describit quæ non vidit. 3.

Opiniones Antiquorum non tam iniuste damnare conspicitur, quam non intelligere, vel nolle intelligere, vt testatur S. Augustinus, Gellius, D. Thomas, Simplicius, Eustathius, Patricius, & Platonici, & Scholastici nostrates. 9.

Item furari aliorũ dicta, illosque proscindere maledictis,ne furta eius quis deprehendat. At ex Plutarcho, & Galeno, *de placitis Philosophorum* scimus, & D. Thomas in 4. de regimine Principum fatetur.

Vitam eius libidinosam, impiam & ingratam contra Alexandrum, quem veneno necandum curauit, & aras positas Hermeæ, quæ; vt Poëta cecinit, 10.

Mente vacans vacuus ponit Aristoteles,

pudet referre; licet Eusebius enarret tanquam signa ingenii praui sophisticique, non sapientis hominis.

Licet ergo illi contradicere in multis; in aliquibus expedit, & aliquibus est necessarium, vt à principio dicebamus.

Responsio ad argumenta prima.

Ad primum respondentes, dicimus tria. Primum, quod nullus Philosophus est acceptatus in scholis Christianis, tanquam magister indubitata fide dignus. At ex omnium Philosophorum scriptis Theologo Christiano seligendum esse id, quod bene ac fidei ad hominem declarandæ consonum dictum esse, examinando, plene cognouerit.

Secundum, quod si quis Philosophorum est acceptatus, vel acceptandus, ille est Plato, vel alius, non autem Aristoteles.

Tertium, quod fato diro introductus est Aristoteles, vt sit sciolis magister, qui sapientibus solum fuit aliquando testis contra suos.

Probatur prima pars Assertionis.

1. Primo ex authoritate omnium Patrum, & Scholasticorum asserentium, quod doctrina Christiana habet testimonium à Spiritu sancto in scripturis sacris, & certis traditionibus SS. Conciliorum, & SS. Pontificum decretis. Quod autem hæc à Spiritu sancto sint, probatur miraculis, martyrio, prophetia, sanctitate, & successione charismatum, & concordia horum inter se, & cum primo Dei Codice, qui est rerum Natura; à quo secundus non discordat, sed commendatur, vt sui perficiens: quemadmodum in 1. Theologiæ ostendimus, vbi asseruimus hæresim esse Abailardi dicere, quod Theologia fundetur in aliquo Philosopho: quamuis declaretur per Philosophiam.

2. Quoniam Theologia vocat omnes scientias, vt ancillas

ad sui cultum; ergo & omnes Philosophos, in quo bene seruiunt, in quo male; reiicit, corrigitque, vt dictum est ex Origene, & Hieron. *in epistola ad Pāmach.* Data est enim gentib. ait Clemens Alexandrinus & Cyrill. Philosophia, vt Catechismus ad fidem ab Authore naturæ, fideique, à quo dicimur rationales naturaliter, & Christiani ex fide supernaturali. Ergo vbi fidei aduersatur, reiicitur vt pseudo-philosophia. Non enim dicimur ab Christo Christiani, vt à Platone Platonici, etsi æquiuoco dicendi modo, vt declaratur in 6. synodo. Christus enim non est sectariorum euectorum vnus, sed prima Ratio, prima Sapientia primaque æternaque Philosophia. Vnde Raimundus Lullius *in libello ad Philippum Regem Franciæ*, introducit Philosophiam lamentantem, quod falso sibi imponebatur discordia cum Theologia. *Non enim*, ait, *ego Philosophia, sed Aristoteles, & Auerroes pugnant cum Theologia.*

Ait Clemens Alex. 1. *stromat. Non particularis secta est eligenda; sed quidquid omnes dixerunt Stoici, Platonici, Epicurei, Aristotelici, hoc totum selectum dico Philosophiam.* 3.

Melchior Canus *in 9. de locis*, docens quo authore Philosopho vtendum, ait: *Non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Aristotelicam Philosophiam appellamus, sed studium sapientiæ &c.* Et quoniam Christus est sapientia, non quidem vnius sectariorum, sed Dei: quidquid sapienter alii dixerunt, extorquendum est ab iis vt nostrum. 4.

Idemque docet Iustinus Martyr, Philosophus cognominatus, *in Dial. contra Triphon.* 5.

Item S. Augustinus *in 2. de doctrina Christiana.*

Item S. Gregorius Nyssenus *in lib. de vita Mosis*, iubentis rapi vasa aurea, & argentea Ægyptiorum in huius figuram. 6. 7.

Item Tertullianus *de præscriptionibus 7. Viderint* (indignatus ait) *qui Christianismum Stoicum, aut Platonicum, &c. faciunt.* 8.

Propterea D. Thomas *in opusc. 9. cap. 1.* docet, monet, 9.

probatque, nullum ex Philosophis esse sequendum Christiano Philosopho, ita vt ab illo probari dogmata fidei velit, vel eius dicta tanquam à fide probata defendat, ne simus irrisioni aliorum Philosophorum sectis contrariis, præcludamusque aditum intraturis ad fidem.

10. Addit S. August. testimonium 1. *super Genes. cap.* 18. *&* 19. vbi alia S. August. affert argumenta contra eos, qui Philosophos patronos adsciscunt. Aut quod suo electo, Philosopho est contrarium, subito explodunt cum magno Theologiæ nostræ dedecore ac iactura; præsertim vbi deprehenditur falsus, quem sequimur, vel statim, vel lapsu temporis, vt & postea etiam nostra Theologia falsitatis sine culpa arguatur; sicut post inuentionem noui hemisphærii S. August. & Lactant. arguuntur. Idem Aug. *in* 6. *de Ciuitate Dei* probat ex omnibus Philosophis omnium nationum Theologo eligendum quæ bene scripserunt &c. Vnde & S. Thom. *in quolib.* 4. *art.* 3 monet non esse coarctandam S.S. ad sensum aliquorum Philosophorum. *Et in epist. ad Thess.* docet hoc esse adulterium spirituale, vel tyrannydem spiritualem, vel insaniam spiritualem.

Propterea quando Patres disputant pro fide vtuntur testimonio omnium Philosophorum, vt paet in Iustino, Clem. Aug. Arnob. Hierony. & ex diuo Thoma *in* 4. *libris cont. Gent.* vbi non solius Aristotelis vtitur opinionibus, sed etiam Plat. Galeni, Senec. Pythag. &c. Qui ergo coarctat ad vnū, nō modo patitur quæ in præcedēti diximus argumēto, sed etiā priuat Theologiam armis ac testimoniis &c. Vide

Conclusionis pars prima repetitur.

ergo quam stulte scioli putant, Aristotelem, aut alium Philosophum esse ab Ecclesia authorizatum. Cum nec Concilia, nec Canones hoc afferant, sed contrarium, & Patres omnibus non vno vtendum, nullis seruiendum, docuerint. Vide quæ scripsimus in 1. art.

Pars secunda probatur.

Non ergo intrusus est Aristoteles præuio examine, tanquam optimus Philosophorum, in scholas Christianas.

Omnes enim Patres illi prætulerunt Platonem, nedum Seneca, Plutar. Cicero, & tota Gentilitas. 1.
2.
Vnde Clem. Alex. vocat Platonem Deum Philosophorum. 3.

Chrysostomus vero Antistitem.

D. Thomas anteponit Aristoteli Platonem, Pythagoram, & Socratem. 4.
5.
Iustinus Martyr idem etiam olim statuerat, qui de Platone dixit *in Apol.* 2. *quod nihil distat à Christianis* &c. 6.

S. Aug. *in lib. de vera Religione*, ait. *Paucis mutatis est Christianus.* 7.

Et Ambrosius commentis illustrauit Timæum Platonis, in quo Philosophia naturalis continetur, vt illa Christiani vterentur potius quam aliorum, præcipue Aristotelis: quem dicit deteriorem Epicuræis fuisse, vt August. testatur.

Qui etiam *in* 8. *Confess. cap.* 20. refert Simplicianum S. Ambrosii præceptorem, lætatum esse, quod August. Platonicos libros, non autem aliorum Philosophorum adiisset. Ex his enim facilius agnoscuntur dogmata Christiana, quam ex aliis Philosophis à veritate dissentientibus, & propterea à Victorino Christiano Platonicos latinitate donatos. 8.

Item S. Iustinus refert se in Gentilismo quæritantem veritates veras, à Peripateticis in impietatem tractum fuisse; à Pythagoricis per longas vias actum, ab aliis alia passum; & à solis Platonicis in arcana fidei Christianæ catechizatum fuisse. 9.

Præterea idem August. *in* 8. *de Ciuitate cap.* 6. in tantum recipit alios Philosophos, in quantum platonizant. Cum enim *in cap.* 6. probasset quod Plato præcellit omnes Philosophos in Physicis, propterea quod agnoscit Deum caussam rerum naturalium, *& in cap.* 7. quod sit omnibus præponendus in logicis & rationalibus disciplinis, quoniam artem tradit mirificam, & Deum lumen veritatum agnoscendarum præficit, & *in c.* 8. quod in cunctis supereminet, etiam in moralibus, propterea quod agnoscit Deum summum bonum, ad quod virtutes sunt viæ; tandem *in cap.* 9. 10.

volens ostendere, qui Philosophi sint cæteris anteponendi, & Theologo Christiano acceptandi, post laudatos præ cunctis Platonicos, ait; *Quicunque igitur Philosophi de summo Deo & vero ista senserunt, quod & rerum creatarum sit effector, & lumen agnoscendarum, & bonum agendarum, quod ab illo nobis sit, & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, siue Platonici accommodatius nuncupentur, siue quodlibet aliud sectæ nomen imponant, siue tantummodo Ionici generis, qui in eis præcipui fuerunt, ita senserint; sicut idem Plato, & qui eum bene intellexerunt; siue etiam Italici propter* Pythagoram *& Pythagoricos, & si qui forte alii eiusdem sententiæ indices fuerunt, siue aliarum quoque Gentium, qui sapientes, & Philosophi habiti sunt Athlantici, Lybici, Ægyptii, Indi, Persæ, Chaldei, Scythæ, Galli, Hispani, aliique inueniuntur, qui hoc viderint, & docuerint, eos omnes cæteris anteponimus; eosque nobis propinquos fatemur.* Hæc ille pro Platone, & Platonizantibus mirifice scribit. Igitur qui hęc tria negat, videlicet Deum Creatorem, & Doctorem, & Beatorem hominum, tribus primalitatibus correspondentia; abiiciendus ergo est de scholis Christianis secundum August. & Patres, & Concilia sacra. Nec ab Ecclesia inthronizatum fuisse Aristotelem, sequentia demonstrabunt.

Stulte igitur quidam dixit; propterea quod Plato est vicinior nobis, non legitur in scholis Christi, ne ista vicinitas affricet nobis eius errores; quod non est timendum de Aristotele, propter distantiam à Christianis. Si enim hoc valeret, Epicurus potius inthronizandus esset distantior; qui etiam minus esset perniciosus, vt Ambrosius, & Origenes supra dixerunt. Præterea August. suscipit Platonem, vt meliorem, quia vicinior, & per Platonem intrauit ad fidem Iustinus; & nunc isti homines volunt Aristotelem, quia distat, ea nimirum de causa, qua explodendus erat; vt omnes Patres fecere; & argumenta primi ac secundi articuli probauere, pandentia morbos, & ruinas, quæ ex Aristotele eueniunt. Ergo non Ecclesia, sed mutatio dira sæculi barbari Aristotelem euexit in scholas.

Tertium

Tertium assertum, quo declaratur, vnde Aristotelis fulcimentum & authoritas apud nostrates.

Ergo casu diro Aristoteles introductus est in scholas Christianorum; sicut olim in Hierusalem introductus est, quando Antiochus Alexandri Magni successor., Discipulus Aristotelis & ipse aperuit Gymnasia Philosophiæ Græcæ contra Moysen, vt eradicaret de ipsorum mente Legem Dei; quæ incipit: *In principio creauit Deus cœlum & terram*; contra quam schola Aristotelis personabat. Æternum est cœlum, & terra, nunquam factum est à Deo. Et contra hanc scholam surrexerunt in typum fratrum sub quinto sigillo Ecclesiæ, Machabæi fratres; & obtinuerunt Legem de manibus gentium in quinta synagogæ ætate. Sic in nostra Hierusalem Romana, cum Gothi, Vandali, Heruli, Hunni, Longobardi, & Saraceni Bibliothecas Philosophorum in Italia, & Gallia, Hispania, & Africa cremassent & perdidissent; in quibus periit etiam Commentum sancti Ambrosii supra Timæum: S. Iust. autem adhuc Græcus erat, & Plato. Tunc surrexit Carolus Magnus, & post prælia aperuit scholas iamdudum silentes, quando iam vix sciebant legere Clerici; & ipsi Cardinales, vt testatur Ioannes Villanus, tanta ignorantia laborabant, vt nollent Pontificem (credo) Syluestrum II. sepelire in sacris, propterea quod inuenerant in eius cubiculo librum Mathematicis figuris exaratum, & putarunt esse Necromantiam. Tanta erat huius sæculi ruditas, quando Aristoteles intrusus est; cum non reperirentur aliorum Philosophorum Codices, excepto Aristotele, & ab Arabibus aducto; vt Franciscus Patricius in historiis probat. Plato enim, vt D. Thomas queritur *in 3. Pol.* quod suis temporibus non inueniebatur, paulo ante 100. annum in Conc. Florent. sub Eugenio Papa IV. à Græcis ad nos delatus est. Nec potuit Aristotelem regnantem, quamuis annitentibus Medicæis Principi-

Historia de Aristotelismo in scholas intrusio.

pro teste contra alios Græcos, præsertim Peripateticos, probantque propriam sententiam ex Aristotele contra consimiles Aristotelicos. Imo assero, hæreticum est, & impium dicere, quod Theologia aut fundatur, aut firmatur in Aristotele, quem reprobant PP. & Concilia, tanquam inimicũ Theologiæ, cum etiam in nullius hominis authoritate aut ratione innixam esse velint, sed veritates Theologiæ habentur per reuelationem, vt probatur *in 2. 2 q.1. & 1. contra Gent.* apud D. Thom. Demonstrationes vero, quod reuelatio sit à Deo prima veritate, habentur ex miraculis, martyrio, prophetia, generibus linguarum, & aliis charismatibus, quæ sunt demonstrationes fidei per signum & manifestationes spiritus *1. Corinth. 12.* Quæ omnia negantur à Pomponatio, & Auicenna, & Auerroe, & Peripateticis, & dicunt fieri ex temperamento. Idem dicit vel ea negat Mirandulanus *in lib. de cũcrsione Monomach.* & Iandunus, qui (vt ait Nyphus *in lib. de Orbis substantia* scribendo) omnes religiones spreuit propter minima verba Auerrois, contra quos scripsi Antimachiauellismum.

Probationes Theologica quæ funda.

Declaratio vero potest fieri ex Philosophis, non per se, sed ad hominem, imo, vt D. Thomas probat *opusculo* 9. ex authoritate August. 1 *in Gen cap.* 18. & 19. non licet exponere Theologiam, & sacras scripturas secundum vnius Philosophi tantum doctrinam. Tum quia potest esse falsa, & videbimur inniti falsitati; tum quia aliæ sectæ Philosophorum contrariæ sectæ, cui innitimur, irridebant Theologiam nostram & fidem, vt inquit Aug. quasi propter tales rationes crederemus. Imò S. Thom. *in Psal.* 49. probat esse tyrannidem, aut adulterium spirituale, si quis trahit sensum scripturæ ad sensum alicuius Philosophi assertiue prorsus; sicut cum dicitur *Sapientiæ* 18. *stellarum limpidæ flammæ* exponeret id est, lucidæ; quoniam secundum Aristotelem, non sunt calidæ; propterea Philosophorum authoritas (vt docet D. Thomas 1. *p.q.*11. & Canus, Alfonsus de Castro *contra hæres: lib.* 18. & alii Patres) cum allegatur in Theologia, non ex propriis, ed extraneis, & nihil probat contra Christianos Doctores, sed tantum contra Gentiles,

Theol declaratur per Philosophia in ad hominem, non per se.

Cur non exponenda secundum vnam modo sectam Philosophorum.

Trahere Theol. ad sensum Philosophorum, est tyrannis aut adulterium, aut insania spiritualis.

& sequaces illorum, est enim ad hominem inde argumentum, non ad rem, & secundum Caietanum est nobis nullus.

Quapropter non est introductus in scholas Aristoteles, vt iudex, nisi apud imperitos, vel impios; neque vt arbiter, nisi apud eos, qui ipsum assumunt pro lite aliqua dirimenda, non iuxta veritatem certam; sed iuxta sensum Aristotelicum: neque vt testis contra Christianos Doctores; plus enim valet authoritas cuiuslibet ex Patribus, quàm Aristotelis apud recte sentientes. Idcirco non recte sentiunt, qui Aristotelem inthronizant, aut Platonem, aut alium contra regulam S. Basilii *in 1. contra Eunom.* & August. 1. *super Gen.* & D. Thom. *opusc. 9.* quod perniciosum, & maxime cauendum admonent; & contra hos Tertull. obiurgato Aristotelismo (*de præscriptionib. cap. 7.*) indignatus ait; *Viderint, qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt.*

Iuxta D. Thomam Aristoteles non est optimus Philosophorum, & cur ab ipso exponitur, & allegatur.

AD secundum negat D. Thom. 4. *de Reg.* 4. Aristotelē esse optimum philosophorum, sed subscribit Patribus, Augustino, Chrysost. Ambrosio, & aliis, quod Socrates, deinde Plato sit optimus; cuius carentia intrusus est Aristoteles; impostor, ait, & imperitus, & inuidus, præsertim si Platoni comparetur; & *in 3. p q 42. a. 4.* Pythagoram, & Socratem nihil scripsisse, quoniam fuerunt excellentissimi DD. similiores Christo. Nescio quid scioli de eius mente dicunt; quamuis etiam si ipse diceret, nos habemus mille Thomas pro vno, quibus ipse deferendum magis quā sibi docet; neque potest etiam eneruare omnium Patrum decretum, qui Platonem præferunt Aristoteli: nec putandus est tam studiosus Patrum sectator, contrarium illis sensisse.

Negat D. Thom. se Aristotelem allegare in Theologia.

ad fundationem, vel ad confirmationem fidei & Theologiæ, cuius demonstratio credibilitatis sunt miracula, & prophetia, martyrium, & alia charismata, vt paulò antè diximus de mente illius 2.2. *quæst.1. & 2.Thess. 1.lect.1 & parte 2.* Sed solum vt testem contra Gentiles suos, præsertim Aristotelicos, vt docet *in 1.contra Gentiles & p. 1.q.1.art.8.* Vbi Caietanus dicit, *quod argumentum ex sacris literis est demonstratiuum, ex Doctoribus sacris probabile; ex rationibus Philosophorum est extraneum & probabile; ex autoritate Philosophorum est nullum.* Cur ergo audent Aristotelis authoritate nūc dicere fundatam, aut comprobatā Theologiam? *Caiet. sententia optima de nullitate authoritatis Aristot.*

Hoc perniciosum dixit 1. *contra gentes*, ideo cauendum non modo si authoritas, sed etiam si ratio Philosophorum afferatur pro absoluta confirmatione. Potest tamen allegari Philosophus ad declarationem in his, quæ putatur bene dixisse, vt ibi ait D. Thomas, præsertim vbi circa articulos fidei primos, *Deus est: & rerum factor & gubernator.* Quod cum neget Aristoteles concessum ab aliis Philosophis, non potest adduci ad declarandum, sed solùm alibi, vt testis cōtra; nemo enim tam falsus est, qui non dicat aliquid verum, quo possit contra suos argumentari. Et quamuis citet S. Thomas Aristotelem sæpe contra Scholasticos, hoc facit vbi Scholasticus Aristoteli adhæret, tanquam contra Aristotelicum; vel vbi putatur Aristoteles naturam secutus. Sed regula D. Thom. & Aug. quod sit crimen tyrannidis & adulterij spiritualis, torsio scripturæ ad sensum Aristotelis, & quod perniciosum & impium sit dicere, quod fundatur Theologia, aut confirmatur ab Aristotele, aut quod sit alicuius momenti authoritas eius, vel ratio, nisi contra suos ad hominem, stat inuicta; & hanc propriam regulam non est putandus D. Thomas esse transgressus: quamuis Parisienses murmurent, & scribant contra D. Thomam *in appendice ad librum sent. nt.* quod nimius fuerit in allegando Aristotelem; & verum dicunt. Sed D. Thomæ zelum non penetrarunt.

Sciendum est quod temporibus S. Thomæ & Alberti

Historia malorum ex Aristotelismo, & vnde D. Thom. commentum super Aristot. facere stimulatum est.

adeo inualuerat sub rudi sæculo doctrina Aristotelis & Auerrois, vt stultus putaretur, qui illis contradiceret; sicut testantur articuli damnati per Parisienses; & Segerius Bacco, & D. Thom. *in Opusc. de vnitate intellectus*, tam anxius ad tollendos errores ex Aristotele manantes, & Auer. &c. Cumque libelli multi de vnitate intellectus, mortalitate animorum, & æternitate mundi, & religionis vanitate, iuxta Philosophiam publicarentur, cœpit Theologia pro falsa haberi, tanquam contra naturæ dogmata vera, falsa proponens; omnes enim sequebantur ex Arist. ista asserente secundum Alexandrum; & nemo (ait Auerr.) Peripateticus dicebatur, nisi prius Alexandræus fuisset apud Græcos; ita apud Arabes & Latinos, nisi Auerroista; proptereaque vocatus Auerroes magnus Commentator, & ipse in scholis Latinis regebat Cathedram, & erat prouerbium, *Dixit Auerroes: ergo & Aristoteles. Dixit Aristoteles: ergo Auerroes*, vt Iandunus tradit. Quapropter labascenti Christianismo succurrit Deus, excitans SS. Dominicum, Franciscum, & Fratrum Ordines post Monachos; qui tanquam Machabæi Fratres in quinta synagogæ ætate, ipsi in quinta Ecclesiæ ætate, & sigillo (ex tunc enim aperiri cœpit, si credis Ioachimo *super Apocal.*) auxilio fuerunt. Albertus, ergo. & Thomas, & alij tunc temporis zelo fidei scripserunt Libellos bis de vnitate intellectus pro immortalitate & pluralitate animorũ; dolentes (vt ipsi aiunt) quòd ex Aristotele tã praui mores, & opiniones perniciosæ grassarentur: & sub eo tẽpore Raymũd. Lullius librũ edidit de lamẽtatione Philosophiæ apud Regem Franciæ conquerenteis, quod dicerent homines, ipsam esse contrariam Theologiæ, quando non ipsa vere, sed Aristoteles, & Auerroes contrariantur Theologiæ. Albertus, & Thomas non confidentes zizania euellere Auerroistica, Græcorum, & Arabum; superseminata agris Euangelii absque tritici damno: statuerunt Aristotelem exponere, dantes illi interpretationem vtilem, in quibus textus erat quasi anceps, iuxta Bedæ placitum, dubia in meliorem partem interpretando. Ita Theologiam bibendam mundo in

suo cratere Aristotelico dederũt, nempe Theologiam etiam ex dictis Aristotelis declarantes ad homines tantũmodo, ostendentes, quod Aristotelica Philosophia non modo non euertit Theologiam, vt mundus dicebat, sed posset ipsam confirmare: & propterea etiam videtur imprudentibus quibusdam magnis Doctoribus D. Thomas nimius in allegando Aristotelem. Etidem non rimatus Scot. ac Caiet. cum eo, dixerunt D. Thomam non intellexisse Aristotelem in libro de anima: & errauerunt, quoniam vtramque vidit S. Doctor. Propterea que breuiter, & clare exposuit Aristotelem, necubi valerent alii expositores hostes fidei, cum tamen esset ingeniosior S. Thomas, quàm 1000. Aristoteles; sed non philosophatus est ex professo; quonia m intendebat tantum Theologiam exaltare, & mortuus est iuuenis ipse, atque Scotus. Attamen vbi Aristoteles absque remedio aperte loquitur contra fidem Catholicam, castigat eum, sicut seruum male seruientem Theologiæ, quæ vocat ancillas ad arcem: & nunc scioli volunt esse Dominam, & plus credunt Aristoteli, quàm Theologis doctissimis. Non tam abiecti animi erat S. Thom. vt fieret Aristotelis Commentator, nisi in fidei gratiam. Nec testatur iuramento Aristotelem esse veracem; sed tantum exposuit, veluti si quis Virgilium, aut Mahometum exponeret: sed in multis castigat, & ex textu libri de anima, plurificat, & immortalizat animas cõtra alios Expositores, & de mũdi æternitate positionẽ cõuertit in problema. Etsi *in lib. Metaph. lect. 5.* dicat Aristotelem firmiter tenuisse mũdi æternitatem; alioquin nec Deus esset, si motus, & mundus non esset secundum Aristotelem, æternus: & hac æternitate negata, vt fides iubet, negatur in Aristotelismo esse Deus, vt admonet idem Thomas. Quapropter *in Opusc. 9. & in prima parte*, cùm exponit opus sex dierum, dat nobis licentiam sequendi quem volumus ex Philosophis, vt mox patebit. sicut Aug. & Clemens prius decreuerant. Scioli autem nos infrænare volunt, & (quod solis sacris literis datur) Aristotelem non errasse, vt quam volunt, non absque imperitia magna quidem, maximaque impietate.

Cur S. Thomæ labor pro Theol. liberanda ab Aristotelismo nunc non sufficit.

At nunc propter humanas imperitias videtur S. Thomæ labor, & aliorum Fratrum Machabæorum labascere. Nam sicut dixit Daniel. *Subleuabuntur auxilio paruulo*; ex Aristotelismo enim postea ortus est Machiauellismus. Etenim in Scholis plus creditur Græcis & Arabibus, quàm D. Thomæ; quem dicunt astutè voluisse Aristotelem baptizare. In scholis Europæ, & Italia luget veritas, mussitando, & imbecilliter defensa, & S. Vincentius exclamauit, quod Aristoteles est phiala iræ Dei super aquas sapientiæ Christianæ proiecta; & allegatur à Dom. Seraphino *super Apocaly.* & nos in Prophetalibus ostendimus Aristotelismum Auerroisti cum esse vnum de 7. Capitibus mysticis Antichristi, qui sub Machabæis contra Moysen, nunc contra Christum in scholis cornu erigit, donec de medio fiat: sicut S. Epiphanius posuit Græcismum Antichristianum caput, qui maximè pertinet ad Aristotelem, vt ex suis dogmatis & PP. querelis superiùs narrabamus; & Raymundus & Canus contestantur. Ergo nos pro Theologia pugnamus, & gladium inimicum, qui peruenit vsque ad animam, repellimus sub D. Thomæ & Patrum vexillo, & iussionem Conciliorum Vienn. & Lateran. capessimus.

Vtilitas phil. instaurandæ.

D. Thomas pro nostro latere.

Nec labores D. Thomæ euertimus, sed instauramus. Imò etiam si post noui Orbis, & Cœli, & artium, & sectarum & mundi totius inuentionem, nos quid vlterius & melius philosopharemur, supra priscorum opiniones, responderet D. Thomas meis suggillationibus; sicut Moyses Iosuæ zelanti pro ipso, cum alij præter Moysen prophetarent: *Quid æmularis pro me? quis det vt vniuersus populus prophetet, & det illis Deus spiritum suum?* Cur & nobis de spiritu S. Thomæ explorandi veritatē, iuxta eiusdē D. Thomæ consiliū & imitationem non concedunt? Bone Deus? *Qui putat se omnia & prorsus inuenisse*, ait S. Leo, *non quæsita reperit, sed inquisitione defecit*: quantò magis, qui putat Aristotelem omnia inuenisse: & D. Thomam etiam idem sentire? Ergo nec nouus mundus inuentus est, nec stellæ, nec artes post Aristot. Item nec Deus tradidit mundum disputationi nostræ, sed præceptis Aristotelis; hoc autem hæreticum est, teste

teste scriptura & Patribus, & rerum natura, &c.

Diuus Thomas non est Peripateticus.

PRæterea affirmo, D. Thomam non fuisse Peripateticum, sed Christianum Philosophum; quamuis Aristotelem exposuerit, vt errandi occasiones acceptas & datas aliis auferret.

Probatur, quia in constit. Frat. Præd. de quibus D. Thom. erat, *in dist.* 2. cauetur ne Fratres Prædicatores studeant in Libris Philosophorum & Gentilium, propter errores, qui sunt in iis, & meliorem Christianorum Philosophiam, & propter rationes à nobis positas 1. *art.* D. Thom. autem fuit obseruantissimus regulæ & constitutionum: fuisset autem contrarius, non tantùm si fuisset Peripateticus, sed etiã si incubuisset Philosophiæ Peripateticorũ sola animi gratia. Ergo propter hoc tantum legit, & commentatus est Aristotelem, vt occasiones errandi aliis auferret, vel saltem minueret. 1.

Præterea *in Chronic. Prædicat. p.* 2. *l.* 1. *cap.* 10. declaratur ordinatio, quod sequendus est D. Thomas Dominicanis in Theologicis & Moralibus, non autem in Philosophicis, nec vllam posse teneri doctrinam contra Patres in materia fidei & morum. Vnde non esset sequendus D. Thomas, contra Patres refutatores Aristotelis secutus Aristotelem; tamen dico, vt suprà, D. Thomam non esse contrarium Patribus; ergo neque est Aristotelicus; alioquin crederet Aristotelis errores esse veritates. Et si D. Hierony. tanquam Ciceronianus, verberatur ob solas Ciceronis phrases: quãtò magis D. Thom. ob falsa dogmata si Aristotelicus esset? 2.

Præterea scripsit sæpe, præsertim *in* 4. *de Regimine* 4. *&* 5. *p.* quod Plato, Pythagoras, & Socrates sint Aristotele meliores, & sapientiores. Ergo sicut non se fecit Platonicum, multò minùs Aristotelicum; si non elegit meliorem, ergo nec deteriorem sine maxima culpa. 3.

Quoniam ipse D. Thomas *in Opusc.* 9. docuit cum Augustino, non esse assentiendum alicui Philosopho in schola 4.

Christiana, sed ex omnibus decerpendum quod rectè dixerint, Ergo ipse non est Aristotelicus magis quàm non.

5\. Iterum etiam probatur quod non sit Aristotelicus, quoniam aliter docet, cum exponit Aristotelem, & aliter, cum de propria loquitur sententia in Theologia.

1\. Et primò. Nulla opinio Aristotelica contraria fidei, ab eo non est oppugnata, vt patet *in* 8. *Phys. &* 12. *Metaphys.*

2\. Secundò. Omnis expositio trahens ad sensum contrarium fidei à D. Thoma est expugnata, vt patet in omnibus Commentis contra Auerroëm, ac Simpl. & Alexand. & Themistium, & Auicennam, & alios.

3\. Præcipua dogmata Aristotelis & maximè propria eius sunt à D. Thoma derelicta, vel oppugnata. Ergo, &c.

1\. *Probatur antecedens.* Hoc dogma primum & propriũ, & maximũ est in Aristotele, quod Cœlũ non sit de natura Elemẽtorũ, nec generabile, nec corruptibile, nec materiale, & ita docet, in exponendo libros de Cœlo & mundo. Nihilominus *in* 1. *part. q.*68. *art.*2. *& seq.* dicit veriorem esse opinionem Empedoclis, quod Cœlum constet ex quatuor Elementis, quàm Aristotelicam, de quinta essentia incorruptibili: tum quia magis consonat textui Moysis, quod sit factum firmamentum, scil. sidereũ Cœlum secundo die ex materia prima, quã Aristoteles excludit à Cœlo; tum quia ad literam saluatur verbum Moysis. Quod firmamentum diuisit aquas ab aquis. sed secundum Aristotelem oportet illud intelligere metaphoricè (quod esset adulterium spirituale, vt idem dixit 2. *Cor.* 4. *lect.* 1.) Secundum Platonem verò, quod sit de natura ignis, meliùs satisfit Moysi, longè meliùs autem secundũ Empedoclem: & quidem hoc tempore per Telescopium detegimus in Cœlo maculas siderum, nubeculas *Solis*, & cometas fieri supra Lunam. Vnde manifestè opinio Empedoclis, & Pythagoræ comprobatur, quem vel ex hoc S. Ambrosius confirmat fuisse genere Iudæum, & Clem. Alexand. circuncisum in Ægypto, ad sacra vt Sacerdotum admitteretur. Item ait D. Thom. neminem Philosophorũ tanquã ex fide explodendum aut tenendum; quod & Aug. 1. *libro in Gen. cap.* 19. & D. Thom. *quolibeto* 4. *art.* 3.

Item 2. *Ethic. lect.* 8. pugnans pro Aristotele, tribus rationibus, probat virtutes omnes non reduci ad quatuor virtutes cardinales, vt faciunt Stoici, & Platonici, Seneca, & Cicero, sed postea *in* 1. 2. *q.* 61. *art.* 2. *& per totam* 2. 2. secutus August. Ambros. Chrysost. omnes virtutes ad quatuor cardinales reducit, & addit alias additas à Cicerone, & Andronico, & Plotino, & Seneca, & S. Gregor. ostenditque Aristotelem esse diminutum in assignandis virtutibus, & in ordinandis imperitum. Ipse verò mirificè ordinat, & tota Ethica Aristotel. iam apud D. Thomam est inualida. Imò misericordiam ac verecundiam, quas Aristoteles non facit virtutes, facit D. Thomas; & nemesim, quam facit Aristoteles, negat D. Thomas, & alia multa.

Item *in paruis naturalibus*, *& in libro de Anima*, sentit D. Thomas cum Aristotele, quod cor sit primum in homine membrum, & sedes animæ, & neruorum principium & sensuum. Postea verò *in* 3. *p. q.* vbi quærit, vtrum Christus sit caput Ecclesiæ, ostendit caput esse sedem animæ, & principium sensuum, & neruorum, & operationum, sicuti etiam vult Ambros. *in Exam.* 6. *cap.* 9. & Chrysost. *homil.* 5. *in* 1. *Thess.* 3.

Item, dum exponit Aristotelem, docet in omni corruptione fieri resolutionem vsque ad materiam primam, & nihil esse commune genito & corrupto idem numero, & adueniente anima rationali destrui organa fabricati corporis, & animam sensitiuam aboleri; & similiter adueniente forma cadaueris omnia destrui, nec quidquam manere idem numero. 4.

At *in Pot. q* 3 *de creat. ar.* 9 *ad* 16. remanere spiritum sensitiuum, & organa, & calorem eundem numero docet, & 3. *p. q.* 2 *art.* 2. *&* 5. docet perfici; & non destrui sensitiuam aduentu rationalis. *& q.* 5. eadem organa & cicatrices numero ponit in Christo viuo & mortuo; quamuis verè fuerit cadauer. Similiter *in* 4. *sent. d.* 44. *q.* 5. docet animam cuiusque hominis propriũ numero corpus resumpturam in resurrectione, quoniam dimensiones interminatæ præsunt in materia, dum anima vnitur, & remanent post; & ideo 5.

non ex quacunque materia fit reparatio, vt putat Durandus, & verè si fiat resolutio, vsque ad illam prorsus fiat.

Item 4. *contra Gent.* 44. *Non decuit vniri verbum*, ait, *informi corpori, nisi animato, sicut anima nec corpori nisi organizato*. Ergo manentibus his organis, sicut ibi remanet anima. Sed clarius *in Opusc.* 42. *cap.* 6. probat materiam esse corpus de genere substantiæ, nec formam vniri materiæ nudæ; sed corporeæ.

5. Item *in Comment. supra Aristotelem*, negat vbique ideas cum Aristotele, sed *in p.* 1. *q.* 15. asserit easdem contra Aristotelem cum Platone, cum Augustino.

6. Item *in paruis naturalibus* tenet cum Aristotele, quod semen non est animatum, nec cedit in materiam fœtus, sed excernitur. At *in* 4. *contra Gentes cap.* 45. *&* 46. ex semine, spiritu animali prædito, fieri corpus, & organa statuit; sicut etiam sentit Basilius, Ambros. Nyssen. & alij.

7. Item *in lib. de anima* putat cum Arist. animam humanā & brutorum esse formam corporis, sicuti grauitas rei grauis. Sed *in* 3. *contra Gentes cap.* 20. docet animam & vitam brutorum esse spiritum ex corde in cætera membra diffusum ad viuificandum: spiritum autem esse vaporem dixit. Et hoc sentit Ambros. *in* 6. *Exam. & libro de Isaac*. Similiter Augustinus & Nyssenus, & alij citati *in qq. Physicis*.

Occurritur obiectioni. Hinc videas tam ex Patrum testimonio, quàm ex D. Thomæ sententiis Aristotelem vocari ab ipso Philosophum per antonomasiam vulgarem, ex sui temporis consuetudine: non quia Philosophus supremus esset, quem postposuit aliis, & sæpe dereliquit; sicut narrauimus.

8. Item adde, quoniam in naturalibus etiam ipsum deseruit, eius vt minueret autoritatem, quemadmodum *in Phys. qq.* negat motum instantaneum in vacuo, affirmatum ab Aristot. Et 1. *Meteor.* Galaxiam fieri in aëre, vt Aristoteles docebat: & *in* 2. *de Cælo* locat Solem in 4. sphæra, positum ab Aristotele in 2. & *in* 12. *Metaphys.* animationem Cœli aliter ponit. Item intelligere Angelorum non esse idem quod ipsorum esse. Et huiusmodi alia plurima legentibus peruia.

Hæc & alia multa sunt, quæ manifestant D. Thomam non Aristotelis, sed sapientiæ Christianæ discipulum; & confundunt sciolos aliter docentes, qui eius honori detrahunt, vt ipsemet dicit de Doctoribus Ecclesiæ, quando facimus eos Platonicos, & Peripateticos *in Opus.* 9.

Imo S. Hieronymus verberatus est, vt Ciceronianus. At Cicero Stoicus credebat plurimis fidei dogmatis, quibus repugnat Aristoteles: quanto magis verberandi sunt qui volunt esse Peripatetici; 9.

Non ergo D. Thomæ aduersantur, qui Aristotelem impugnatum à Patribus impugnant, si D. Thomas Patribus non contrariatur, & insuper Aristotelem impugnauerit: authoritate priuauerit. Imo D. Thomæ placet, qui pro gloria & Christianæ gratiæ contra Gentes pugnat. *Conclusio.*

Et quidē anno 1608. interrogatus ego à Patribus in sācto Officio de opinionibus, quas contra Aristotelem scripseram in libris furto mihi sublatis, datisque S. Officio ab impiis sciolis, & præcipue de sensu rerum, pro quo Apologiam feci postmodum; nec reprehensione vocali, nec præcepto recedendi ab impugnando Aristotelem; nec rationibus Patres doctissimi me obiurgarunt, sed laudarunt, præcipue Cardinalis Sanctorius, & Bernerius, & Sarnanus, quod Patres SS. ab iniuria Gentilium vindicarem. Nescio, cur nunc alii murmurant scioli; videant processus in sancto Officio, & meas opiniones ibi examinatas. *Historia; quod PP. sancti officii laudauerunt authorem scribentem contra Aristotelem, & Gentiles pro Patribus.*

Ad tertium dicimus, quod etiam Deus permisit Pharisæismum in visceribus Christianismi radices agere, teste Bernardo *super Cant. serm.* 30. vt etiam August. docet *in lib. de vera Religione*, & permittet antichristianos occultos, & hæreses ad bonorum probationem. *Responsio ad 3. arg. princip.*

Præterea pugnauit D. Thomas Aristotelem rectificare; nos medelam illius non respuimus, sed Auerroisticum Aristotelem, & id, quod est Officina Machiauellismi. Præterea abiicimus vxores alienigenas cum Esdra, & Christianas adsciscimus ex SS. Patribus, ne amplius partim iudaicè, partim loquamur azotice; nec insultent amplius Pseudopolitici cum Iuliano, & Machiauel. quod illustrati sapientia Chri-

sti ab obscuratis corde Gentilib. sapiētiam mendicamus.

Nec putandus est inuidus, aut hæresum seminator, qui pro Patribus pugnat, & in militia Machabæorum: sed qui gentilizat cum Iasone, & Menelao: qui etiam nomen, & rem pietatis abhorrent. Nam sicut ille de Iesu Iasonem, & alius de Onia Menelaum, alius aliter se vocari fecerunt, & magis similes fieri Gentilibus, vt dicitur *in* 3. *Machab.* quam *SS.* Patribus volebant in cunctis. Ita isti in consimili Ecclesiæ ætate sub Fratribus cupiunt magis Aristotelici, quam Christiani esse Philosophi cum Patribus, & vt inquit Ariost. *in Satyra*, alius de Petro in Pierium se transnominari vult; alius de Ioanne in Ianum; alius de Iacobo Sannazario in Actium Sincerum, vt in omnibus figura figurato, & ætas ætati correspōdeat. Et nos Fratres Machabæis, qui contra Gymnasia Gentiliū, officinā hæreticorū inuehimur.

Neque nominis ambitiosus est, qui mille insidias, & damna ab Aristotelicis patienda suscipit, sicut S. Iustinus à Cynicis, & honoris & libertatis iacturam pro veritate exaltanda, vt Machabæi pro testamento Patrum toto mundo teste. vide Augustinum *lib. de vera religione* pro hoc meo studio pugnantem.

Responsio ad 4. princ. Ad quartum, Christus monet in illa parabola non funditus auferri à Deo, quoniam permittit ad nostri probationem, vt docet Aug. *in libro de vera religione.* Probatio autem nostra est, an assentiamur, an extirpemus. Vnde Apost. ait. *Oportet & hæreses esse.* Palam autem est nomine zizaniorum hæreses etiam intelligi; illas autem conamur extirpare per sancta Concilia, & Tribunalia sanctæ Inquisitionis, & per Laicos Principes; & sæpe in Conciliis legimus doctrinas erroneas esse zizania, scandala, & ideo viribus Conciliorum extirpanda, & doctrinis Patrum nostrorum, prout valemus. Deus autem non prout valet; sed sinet illos vsque ad diem visitationis, ne forte eradicetur triticum fidei, nisi exerceretur contra Sophistas, & contrā errores, teste Augustino *ibidem.*

Ad secundam partem argumenti dicimus, quod horum doctrina, quæ videtur sine bello, quale ab hæreticis, & ty-

rannis pertulimus, est omnium perniciosissima, vt docet Bernard. *in Cant. sermone* 33. exponens illud; *Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* Nam & scholarium animos, & gubernantium, Iudicum, & Principum implet malitia, & suspicione contra fidem. Vnde Politicorum secta, & hæreticorum, & libertinorum, & Machiauellistarum. Scio quosdam in studio Patauino post lectionem Aristotelis, & Auerrois de anima, apostatasse & ad Turcas desciuisse, vt ibi potentes fierent, vt bonorum corruptibilium saltem potirentur. Quod autem interpretatio D. Thomæ non omnino prouiderit, sequentia iam dicta mala indicant, & contentiones de iurisdictione: concussus enim animus dictis Aristotelis, cum in contentionem de iurisdictione venitur, labitur in Aristotelis ruinam, & populi horum exemplo seditiosi fiunt, & Principibus rebelles. Principes vero Aristotelici omnino tyranni fiunt, frenum conscientiæ, id est, religionem contemnentes &c.

Excusatio Aristotelis, quod non potuerit veritates, quas impugnauit, agnoscere: fallax.

QVod vero aiunt, non potuisse Aristotelem agnoscere ea, quæ notauimus, mendacium est; nam & Plato eius magister fuit annos 20. & docuit etiam has veritates; scilicet. quod mundus est factus à Deo; quod animæ sint immortales, quod extent inferi, Angeli, Dæmones, Paradisus, infernus, & purgatorium; & quod religio constat natura, non arte & astu; quæ omnia ex ratione causalitatis rerum, & iustitiæ & prouidentiæ esse probauit. Omnes etiam Philosophi, exceptis Epicuræis, præsertim Stoici, Pythagorici, & Platonici, Legislatores etiam Nationum, agnouerunt, & probauerunt mundi exordium; animorum immortalitatem, pœnas & præmia post mortem corporis, Dei prouidentiam, religionis naturalitatem; quibus Aristoteles imperite & impie aduersatur; quandoquidem cognosci poterant: vt ex rationibus Platonis, & Athenagoræ, & Senecæ videri potest; & ex sancti Iustini,

Chrysost. & August. & Reip. testimonio. Imo D. Paul. *Rom.* 2. & Salomō *Sap.* 13. alioquin enim essent excusabiles Philosophi circa hæc errantes, sicut dicit Apostol.

Ad quintum respondeo, quod Telesius non est prohibitus, quia contradicit Aristoteli, alioquin prohibendus esset S. Iust. & Bas. & Beda, & alii Patres ei contradicentes: sed quia sunt quædam dubia in eo clarificanda, & ideo dicitur in Indice, *donec expurgetur.* Nec omnes libri eius, sed tres tantum, quorum doctrina est in aliis eiusdem non prohibitis libris, contra Aristotelem pugnantibus. Ecclesia enim permittit Gentiles, quoniam palam est eos in multis errare. In Christianis vero nullam permittit maculam, quoniam filii sunt, non extranei: & in nouitate doctrinæ cauit multum, ne praui quid irrepat, sed cùm expurgabitur, ab omnibus amplectetur, zelo veritatis non autem auaritiæ & ambitionis, vanique timoris spiritu ductis.

Responsio ad 5. princ.

De Nouatore.

Responsio ad 6. princ.

AD sextū. Non omnis nouitas in Republ. & in Ecclesia, suspecta est; imo omnia noua placent, redduntque admirabilem politiam & religionem, & subditos in officiis libentiores continent, & extraneos ad sui admirationem, & obedientiam trahunt. Sic Christophorus Columbus repertor noui Orbis, negati olim à Philosophis, & Theologis, August. Lactantio, Chrysost. & aliis: Qua etiam de causa Episcopus Salisberiæ, propterea quod asserebat Antipodas, priuatus est Episcopatu in synodo Nationali, tanquam hæreticus contrarius dictis sanctorum, vt in Bauarica historia narratur; nihilominus Christophorus Columbus hanc veritatem inueniens, non deturpauit, vt putant Episcopi illius synodi, sed decorauit, & exaltauit politias & scientias Christianas. Similiter Galilæus inueniens noua sydera per Telescopium, & Flauius magnetis vsum mirabilem, & alius bombardarum; nec propterea sunt Nouatores exosi. Similiter nec Nouator est, qui verita-

tes

tes inuehit vetustatis minimè damnosas, alioqui Benedictus, Dominicus, Franciscus, Ignatius Nouatores essent, victum & vestitum & conuersationem nouam inuehentes. Similiter & institutorum & scientiarum reformatores. Sed propriè Nouatores dicuntur in Concil. qui noua cudunt ad destruenda vetera bene præjacta; non qui ad statuendum, resarciendum, reformandúmque, quæ rationabiliter instituta sunt. Hæretici verò destruentes doctrinam Patrum dicuntur Nouatores. Vnde Hieronymus sæpe laceratus ab Episcopis, & ab ipso S. August. proprio & aliorum, nomine, quòd post interpretationem septuaginta duorum à Spiritu sancto dictatam, ipse nouam faceret; respondebat multis in locis, præcipuè in prologo Salomonis. *Non ita cudimus noua, vt destruamus vetera, sed vt statuamus*. Porrò & Deus indiuidua quotidie generat multa, postquam quieuit ab omni opere, quod patrarat; non vt faciat aliquod nouum inspecie, vt enim ait Salomon. *Nihil sub sole nouum: sed Deus instaurat quod abijt*, hoc est; ad conseruationem specierum. Quapropter nouator non est, qui scientias iterum format, aut reformat, non contrarias doctrinis Sanctorum; sed ex Codicibus Dei duobus, scilicet ex natura, & scriptura, erigit scientias sub Gentilissimo collapsas, *quia cum Deum cognouissent, non sicut Deum honorificauerunt*; *ideo obscuratum est insipiens cor eorum*, vt inquit Apostolus, *& traditi sunt in reprobum sensum*: idque probauimus ex omnium PP. autoritate, præcipuè loquentium contra Aristotelem, vt ex iam dictis probatum est; præsertim verò cum Conc. Sacrum id optat, ac præcipit. Non ergo nouator, sed instaurator scientiarum ad stabiliendam philosophiam Patrum, qui taliter philosophatur, existimandus est; itemque vtilissimus ad confundendos sectarios, & euellendos errores, & illustrandam supellectilem Christianorum videri debet, & de tyrannide Gentilium vindex est ingeniorum Christianorum, vt ex dictis liquidò constat. Inertes ergo sponte sunt, propriique commodi solius amatores, & Reipub. desertores, seruili, non hetii ingenio præditi ij, qui currenti moneta, quam-

uis falsata, ex nouo aurichalco confecta, furtim ad Regni perniciem clam, & palam nos vti debere opinantur, reformatoresque ex auro Patrum antiquo optimóque non recipiendos esse contendunt, eoque abusu tolerant, quo Deos falsos Gentiles Philosophi retinendos esse etiam contra conscientiam putabant, vt Cicero, & Arist. & Plato, & Iustinus testantur.

Epilogus considerationis ad Principes Sacros.

ARistotelis doctrina adeò Reipubl. & Religioni repugnat, vt simul ac promulgata est à Senatu Atheniensium, ius naturæ tuente, damnetur neci, & fugit. Mox erigitur in Ierusalem ab Antiocho Antichristi præcursore in Gymnasiis contra legem Dei erectis. Profligatur à Sanctis Machabæis. Resurgit temporibus Christianis, & adoratur ab hæreticis Carpocratianis & Theodotianis. Damnatur à Catholicis, à Iustino, Origene, Tertull. Ambrosio, Chrysost. & aliis. Et expugnatur à Theologis etiã in Physicis, ex quibus ad Theologicos errores transiuit. Diro fato resurgit tanquam phiala iræ Dei, teste Vincentio, post inundationes Barbarorum in sæculi ruditate. Corrigitur à Fratribus sub D. Thoma, & retinetur, vt testis; & damnatur in Concilio Viennensi & Lateran. vt pestis. At iterum erectus vt iudex in Scholis, parturit Gibellinos, Machiauellistas, Libertinos, & nouos hæreticos. Nos insurgimus contra hoc idolum pro testamento Patrum, cur non recipimur, ô Beate Pastor Ecclesiæ? De vultu tuo iudicium meum prodeat, & de Sanctorum decretis. Miror quod prudentissimi Veneti latentia introspicientes, hanc diram pestem adhuc non animaduerterunt, & quid mali in eorũ peperit animis, & quæ ex his in Rempub. erupere & eruptura sunt, non cauent.

APPENDIX.

PRæterea aduerte ex iam dictis, quod maximè aduertendum est, quod iam literatorum turba non modica, plorantibus bonis doctisque, eiecerunt de scholis Patres Christianos, vt Aristotelem introducerent, & in Cathedra collocatum confirmare possent: siquidem quando cum eis disputatur, præsertim cõtra Aristotelem, si allegas SS. Doctores, quamuis in scientiis consummatos, Aug. Basil. Ambros. Cyril. Iustin. Hieronym. Cyprianum, Bedam, Gregorios, Chrysostomum, Isid. aut alium ex cæteris sanctissimis atque doctissimis, statim exsibilant, negant, eijciunt; affirmantque hos Patres ignorasse Philosophiam. At si Aristotelem allegas, statim tacent, acquiescunt, venerantur tanquam textum sacrum, & qui errare non potuerit, vt doctus Mel. Canus indignabundus aduertit, quod habent iam Aristotelem pro Christo, Auerroëm pro Petro, Alexandrum pro Paulo: & de proximo est vt de templo expellant eosdem Patres, quos de Scholis expulerunt; retineãtque vnum Aristotelem, non absque magna impietate, & Christianismi, & SS. Cõciliorum collapsione & vituperio, & infidelium gaudio, & pridem etiam Cardinalis Bembus & facetè, & lamentabiliter prædixit; & S. Bernardus deplorauit in Abailardum.

ARTICVLVS III.

Vtrum iurare in verba Magistri sit licitum.

VIdetur quod sic; Magister enim melior est Discipulo; meliori autem subdi licitum est. Ergo &c.

Seneca ait *Epistola* 34. quod non multis libris operã nauare; sed vni optimo, vtilius: ergo & iuramento adstringi. 2.

Præterea multitudo Doctorum confusionem parit & 3.

lites. Ergo optimis adhærendum per iuramentum, vt hæc vitentur.

4. Louanienſis & Salmanticenſis Academia iurant in verba Sanctorum Auguſtini, Thomæ. Pariſienſes verò Doctores iurant ſuſtinere B. Virginis Conceptionem immaculatam, non eſt autem poſſibile iſtos DD. errare Ergo licet.

5. Dominicani enim paucis ante annis iurant in verba Sancti Thomæ. Ergo.

1. Sed contra eſt D. Matthæus 23. *Nec vocemini magiſtri; vnus enim eſt magiſter veſter, qui eſt Chriſtus.* Id autem facile patet, quia Chriſtus eſt Dei verbum, ſapientia, & ratio; *radix autem ſapientiæ eſt verbum Dei in excelſis*, vt dicitur *Eccleſiaſt.* 10. Et *omnis ſapientia à Domino Deo eſt.* Vnus ergo & ſolus magiſter eſt Chriſtus, nemoque magiſter, niſi de doctrina ſapientiæ primæ.

2. Præterea, vt dicitur, *in Pſalmo* 115. & repetitur *Roman.* 3. *ſolus Dominus verax; omnis autem homo mendax*; vel ex ignorantia, vt Auguſt. cum negat Antipodas; vel ex fragilitate, vt cum Plato aſſerit colendos Deos patrios, ne reus impietatis in Senatu fieret; vel ex malitia, vt cum Ariſtoteles negat Solis lucem & calorem, vt docet S. Ambroſ. *Exam.* 4. *cap.* 3. & D. Thomas 4. *de Regimine Principum, cap.* 4. & Aug. Gellii, Euſtat. Simplicii teſtimonio monet, Ariſtotelem ex inuidia non plene & veraciter verba antiquorum, quos accuſat, retuliſſe. At iuramentum debet eſſe verax, cum ſit allegatio Dei in teſtimonium veritatis aſſertæ, vel promiſsæ. Ergo non debemus iurare in verb Magiſtri, cuius veritas non eſt, aut infirma eſt, dub[?]que.

Pro quo ſciendum, quod iuramenti comites tres *Ieremiæ* 4. *iurabis in veritate, in iudicio, & in iuſtitia*, quorum vnum ſi defecerit, dicitur periurium, vt S. Hierony. exponit, & comprobat D. Thomas 2. 2 *q.* 69. *& q.* 98 Igitur cum verba magiſtrorum continent aliquam falſitatem, iuramentum per illa eſt impium periurium contra veritatem: cum vero incertum de veritate ipſorum in aliquibus pro-

positionibus, est periurium contra iudicium: Sicuti quando iurat quis Romæ degens quod pluisset Neapoli hodie, sicut ti Romæ, potest enim non pluisse. Cum vero non constat de veritate & falsitate, & iuratur in verba magistri, æquali, vel minori fide digni, quam cæteri, aut iuratur in alicuius malum, iniuriamve, periurium est contra iustitiam. Quapropter dicendum.

Conclusio prima.

IVrare in verba Magistri, vel illorum, quos pro certo credimus, aut scimus reuelationem accepisse à Deo, est sanctum ac licitum iuramentum. Omnes ergo illi, quibus dictum est, *Nolite cogitare quid loquamini; non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis,* sunt digni, in quorum verba iuretur; quoniam iuratur in verba Dei. Talia sunt verba scripturarum veteris, & noui testamenti, & Conciliorum legitimorum, & Papæ, cum ex Cathedra Petri quid determinat: nam iis promissa est assistentia Spiritus, & illis, de quibus dixit Apostolorum princeps. *Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Falso ergo dixit Arist. oportet addiscentem credere: hoc enim est verum in artificialibus, vt Alphabetum: & in diuinis magistris, non autem in humanis. Vnde August. ait: *Verba Dei crede, vt intelligas: verba mea intellige, vt credas.* Arist. autem ait, mea verba crede &c. Imo in diuinis, ait Amb. *Nos non credimus vt credamus. sed vt sciamus.* Idem dixit Isaias, & Petrus. Aristotelici autem, adæquant Aristotelem Euangelistis supra Aug. & Amb. &c. teste Cano.

Conclusio secunda.

IVrare in verba eorumdem sanctorum, in quibus non habent reuelationem, non licet, quoniam deest iudicium. Vnde cum Apostolus promisit Romanis se iturum in Hisp-

spaniam, & non iuit; & cum detineretur in carcere, affirmauit se expeditum iri ad visendos Philippenses, & Philemonem; nec tamen iuit, quamuis diceret illis. *Scio, quia manebo* (id est, non moriar ante) *& permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, & gaudium fidei; vt gratulatio vestra abundet per meum aduentum iterum ad vos*; & Philemoni, *Para mihi hospitium: nam spero per orationem vestram donari me vobis.* Similiter in Conciliis, quæ non determinant *conciliariter*, vt docet Martinus V. in Concil. Constantiensi, non sunt iuramento tenenda, præsertim cum dicitur, non determinatiue, sed recitatiue & persuasiue absque decreto sub anathemate; vt patet in Niceno 7. vbi Angeli dicuntur corporei ab Episcopo, & propterea posse pingi: & tamen hæc doctrina tenetur non de corporeitate, sed de pictura, super quam solum cadit decretum. Similiter cum Pontifex loquitur, vt Doctor, & non vt Papa, non est iuramento tenendus, vt bene determinat Ioannes 22. in Extrauagante. *Quorumdam*

Conclusio tertia.

CVm iuratur in verba eorum, quibus non est dictum *Nolite cogitare, quomodo* &c. sicut Apostolis; sed *dum venio, attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ*, sicut Timotheo 1. *cap.* 4. Etsi enim habent suggestiones spiritus, haud tamen reuelationem, per quam non possint errare; & ideo in horum verba iurare, est periurium ex triplici defectu; vt etiam elicitur ex D. Aug. l. 1. *Genes. c.* 19. & decretis Parisiens.

Primo ex defectu veritatis: nam omnes isti errorem aliquem incurrerunt. S. Cyprianus, qui 1. loco authorizatur *in Decretorum dist.* 15. *in cap. Sancta Romana*, damnatus est, vt errans in doctrina de repetitione Baptismi; & in Epistola, quam scribit contra Stephan. Papam. Similiter Hieronymus valde laudatus, non tenetur ab Ecclesia in distinctione de Bigamia ante Baptismum, & post; nec à Scholasticis de

cessatione legalium; in quo impugnatur ab August. *Epist.* 19. *ad Hierony*. Item Aug. ipse falsum dixit, dum negat Antipodas, & fecit tractatum de lapsibus sanctorum, & ipse in multis se retractauit, & in multis nō acceptatur à Scholasticis. Quapropter iurare in verba eius, est iurare pro falsitatis defensione (Apostolus autem ait, *nihil possumus contra veritatem*) vel pro dubiæ veritatis, quod simul est contra iudicium, vel pugnantia esse vera. Propterea ipse dat regulam contra Hieronym. scribens *epist.* 19. Quod non debemus credere infallibiliter nisi in scripturis Canonicis, quando Hieronymus allegabat pro se Origenem, Chrysostomum. Et iterum, ait, *verba Dei crede, vt intelligas; verba mea intellige, vt credas*. Similiter D. Thomas fecit librum de concordantiis dictorum suorum, & varius est, sæpeque, vt Caiet. monet, se retractauit. Item fallitur cum dixit (non quidem ex suo, sed Arist. penu) sub æquinoctiali non posse homines viuere, vbi est Zona torrida; & tamen hodie post nauigationem Lusitanorum inuentum est nullibi fœlicius habitari; quod Magnus etiam Albertus, & Plinius, & Auicenna prius opinabantur. Nolo alios errores manifestos pandere: pudenda enim PP. tegenda sunt. Hæc autem dixi, vt videant, qui iurant, nec sciunt in quid.

Secundo ex defectu iudicii, id est, discretionis. Non enim iuramento asserendum est leuiter id de quo dubitamus, tam in promissorijs quàm in assertoriis; ne sicut Herodes, & Iephthe, & Agamemnon, vergat in exitum malum, aut in falsitatis periculum. Quapropter qui iurasset in verba D. Thomæ contra conceptionem, sicuti sub S. Bernardi tempore, Albertus Magnus decretum fuisse à Parisiensibus pro sanctificatione contra conceptionem narrat; is absque iudicio iurasset. Nunc enim Ecclesiarum consuetudo, & Pontificum priuilegia, & decreta inclinant ad Conceptionem. Et S. Thomas 4. *contra Gentes* narrat fuisse suo tempore opinionem communem, quod substantia panis in Eucharistia annihiletur: nihilominus noluit ipsam tenere. Similiter quamuis Aug. & omnes Patres dicant Angelos esse corporeos, exceptis Dionys. Chrysost. & Cyrillo, nihilominus

Scholastici dissentiunt ab Augustino, & alijs. Ergo sine iudicio iurat quis in verba Augustini.

Similiter omnes PP. habent sequaces & oppugnatores suos. August. torquet eos pueros in gehenna, qui decedunt absque baptismo. Sequitur ipsum Gregor. Ariminensis. Scholastici verò omnes contradicunt. Ergo sine iudicio quis stabit iurans pro Augustino. Multa docet D. Bern. & Bonau. quæ Scotus negat & alij Scholastici. Iurare ergo in Bernardi verba, est exponere se periculo fallaciæ, & erroris & deceptionis.

Item D. Thomas 1. *p. q.* 61. *art.* 3. docet solum Athanasiũ & Gregor. Nazianz. nunquam fuisse ab vllo Doctore erroris notatos: nihilominus vterque sustinet Angelos ante mundi corporalis creationem multis sæculis creatos esse; quod negat August. & Concil. Later. sub Innocent. 1. Item vterque negat potuisse mundum, vel aliquid aliud creatum fuisse ab æterno. At D. Thomas 2. *contra Gent.* & *p.* 1. *q.* 44. & Aug. 2. *de Ciuitate Dei*, contrarium docent. Non possunt autem vterque dicere verum. Ergo iurare pro Augustino, vel pro Nazianz. pro Athanasio, est sine iudicio. Ergo periurium. Multò ergo magis pro cæteris, quorum doctrina impugnata est; sicut D. Thomas à Scoto, Durando, & Parisiensibus. Et in multis non est secum S. Bonauent. & B. Albertus, nec Patres.

3. Ex defectu iustitiæ, quæ vnicuique ius suum tribuit, siue enim quis iurat pro Scoto, aut Bonauentura, aut pro Thoma, aut pro August. aut pro Ægidio, vel pro alio quocunque Doctore approbato; tunc ille iniustitiam facit aliis approbatis, & contrarium sentientibus. Ex quo enim iuras pro Scoto, iniuriam facis D. Thomæ; quoniã aut deceptũ, aut mendacem facis Bonauenturam, aut Thomam, aut alios, quibus cum pugnat Scotus. Similiter qui iurat pro D. Thoma, quamuis sit Doctor Ecclesiæ, iniuriam facit Bonauenturæ, Augustino, Hieronymo, & aliis, qui in multis contrarij sunt D. Thom. Et à Bonifacio 8. Doctores Ecclesiæ in 6. decreto scribuntur, sicut D. Thomas à Pio 5. & Bonauentura à Sixto 5. Idémque docent Articuli Parisienses

risienses contra eos, qui D. Thomam ita approbatum dicebant ab Vrbano 4. vt sit suspectus de hæresi, qui illi contradixerit. Approbatus est vt Doctor vtilis, dignusque lectione; non autem indubitata fide; sicuti Sacra Scriptura & Canones. Ergo & suspicio illa non cadit in Scotum & Durandum, sed in eos, qui dogmata fidei, prout à Sancto Thoma exponuntur, non recipiunt, sed torquent ad alium sensum, qui sapiat hæresim; alioquin isti omnes Doctores de hæresi suspecti essent. At verius multi negant hoc factum decretum esse à Pontifice.

Præterea sunt contrariæ opiniones inter D. Thomam & B. August. in rebus physicis & metaphys. quoniam ille plus Aristoteli, iste plus Platoni tribuit. Iniuria autem fit Augustino si quis iuret pro D. Thoma. & è contra. Similiter inter omnes Patres sunt variæ sententiæ de Cœlo & de elementis, de motibus, & Angelis, de peccato, de physiologismo dogmatum fidei. Concordant enim solum in dogmatibus omnes, in quibus non concordant hæretici. Vnde impudenter Caluinus obiicit nobis discordiam Babylonicam, qualis est inter hæreticos; sed multiplicitas expositionum eiusdem dogmatis potiùs est signum fœcunditatis Spiritus Sancti in condendis Scripturis, & facilior via ad respondendum hæreticis, vt D. Aug. docet 1. *de Trinit. cap. vlt.* Patrum ergo & Scholasticorum varietas est propter hoc laudabilis, & ad ingeniorum exercitium, & varietatem & libertatem, & inuentiuam facultatem augendam. Non sunt ergo alij propter alios spernendi, vt iuratores indiscreti faciunt, & superbè iudicantes, & inuidiosè, & audacter, & citra artem & iudicium certum. Quis iustè audebit Iustino, qui Philosophus cognominatur, Basilium præferre? vel Basilio, (cuius scripta, teste Nysseno, solis cedunt Canonicis Scripturis) præferre Gregor. Magnũ? & Gregor. Magno (cui Columba suggessit multa) præferre Chrysostomũ? & Chrysostomo (cui D. Paulus in aures visus est insusurrare) præferre Augustinũ ab eo discordãtem in multis: aut Hieronymo (cui Gelasius Papa tribuit plus quàm cæteris) præferre Ambrosium, notatum nugacitatis

à Hieronymo? aut Ambrosio, cui plus quàm cæteris defert August. & cui Peripatetici visi sunt deteriores Epicuræis, præferre Scholasticos peripatetizantes?

Item Concilia Patrum vestigiis inniti protestantur: cur illis Scholasticos anteponemus iuramento? Osculandi sunt Doctores, vt venerandi omnes: non autem per iuramenta iniuria afficiendi.

Præterea, qui vnum adscifcit spretis aliis, Ecclesiam nudat defensoribus, & non verè scriptum esset, *mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Sed tantùm vnus clypeus, & vnus fortis; valit

Conclusio quarta.

IVrare in verba Philosophorum Gentilium, videlicet, Aristotelis, & Platonis, vel Senecæ, vel Parmenidis, vel aliorum, est hæresis & periurium, & impietas maxima, vt probatum est in quæstione, vtrum liceat nouam cudere Philosophiam: est enim contra veritatem, à qua recedunt manifestè, dum fidei contrariantur; & sub anathemate in Concil. Lateran. vetamur sentire cum eis.

Contra iudicium, dum inter se adeò diffident, vt nemo nemini credat; vbi autem discordia, non est veritatis certitudo. Item contra iustitiam, si vel nostrorum (in quibus gratia perficit naturam) ingeniis, vel aliorum, meliorum præteritorum, vel futurorum, fit iniuria, vt ibidem probatum est.

Item contra Patres & Concilia pugnant, qui pro eis pugnant, vt ibidem.

Item sic clauditur via ad melius philosophandum & inueniendum; quod S. Leo & omnes Patres detestantur, & Salomon dicens. *Tradidit mundum disputationi eorum*; non autem præceptis Aristotelis, vel Platonis, vel &c.

Præterea S. Thomas oculatissimus omnium Patrũ verba veneratur, ne cui fiat iniuria, & errores tegit, sicut Sem & Iaphet pudenda Noë, vt docet *in Opusc. de erroribus Græcorum.* Item omnes Philosophos, vbi non contrariantur

fidei, amplectitur, & nulli adhærendũ decernit, vt probat 1. *p. q.* 68. *& in Opuſ.* 9. *& quol.* 4. & nos eius inſtitutũ in hoc ſectamur, & eſt D. Aug. *in Geneſ.* 1. *cap.* 18 *&* 19. Imo Theologia, pugnans contra omnes ſectas, omnem Philoſophorum doctrinam, & quod in eis ſelectum eſt, haurire debet, vt poſſit ex omnibus reſpondere. Propterea que S. Thom. *in libro contra Gent.* non vtitur ſolo Ariſtotele, ſed omnibus; ſic Aug. & Clem. &c. Et id etiam Canus doctiſſimus aduertit.

Præterea vtile non eſt Reipublicæ claudere ingenia ſub vno libro; ſic enim inuentionibus nouarum rerum & ſcientiarum priuatur & hebetatur.

Principibus etiam expedit occupare ingenia in philoſophando, ne regimini ipſorum vigiles ſint non commodi. Maximè autem Papatui prodeſt multiplex ſtudium: vt alibi oſtendimus.

Præterea nec quia vnum Doctorem modò ſequimur, vitatur lis & confuſio; nam quiſque propriam molitur expoſitionem, & altercatur de Ariſtotelis aut Sancti Thomæ verbis; atque ad inueniendam veritatem fiunt minùs apti, quàm qui in Codice naturæ & Sacræ ſcripturæ quærunt ex nouitate honorem. Hoc experimur in Ariſtotelicorum diſcordiis, & inter Thomiſtas diſſidentes: & qui plures habent ſequaces, plures habent diſſidiorum duces.

Ad primum reſpondeo, quod cum Magiſter eſt particeps magiſterij Chriſti, id eſt, diuinæ ſapientiæ, & loquitur vt teſtis in Schola Chriſti; credendũ eſt illi, & pro illo iurandum. Sed vbi loquitur opinatiuè, non eſt iurandum pro illo, ſed ſentiendum cum illo, donec meliora à Deo & certa ex ratione acceperimus.

Qua ratione, & quibus, & quãto tempore, vnicus magiſter eligendus.

Ad ſecundũ, verum eſt quod dicit Seneca, vbi conſtat de optimo. At quis ſit optimus in omnibus & ſingulis propoſitionibus non conſtat. Poteſt D. Thomas eſſe optimus Scholaſticorum in multis & plurimis, non tamen in ſingulis. Porrò Senec. ita monet vt habitus ſcientiæ acquiratur abſque impedimento, dum alter impedit alterius doctoris diſciplinam intrare. At vbi quis habitum acquiſiuit,

usque ad nauseam in Theologia, & legibus fori exterioris & interioris, extra fidem Catholicam vagantium. Inueni- re autem nemini præcluditur via, cum præsertim superflua non transeant sæculi iniuriam; moriuntur enim cum autho- re suo; noua necessario durabunt semper: non ergo timen- dum. Tempore Virgilii plusquam 100. Poëtæ scripserunt, quorum vix octo extant. Post Magistrum Sententiarum plusquam 60. scripserunt in eius libros: nunc vix 10. extant.

tollatur confusio & lis: sed cauendum ne dicta dicantur eadem ab omnibus usque ad nauseam & confusionem. Scriptores vulgares non transeunt sæculum unū. Quomodo intelligitur iuramentum Scholar, &c.

Ad 4. Louanienses, & Salmanticenses non iurant in ver- ba Magistri, quod sint vera, vt corde tenus ita credant; sic enim æquipararetur humana auctoritas diuinæ, quod im- pium est: sed iurant se legere & declarare, D. Thomam, aut Aug. sicut & Complutenses Durandum: & hoc iuramen- tum non est illicitum: fit enim ad tollendas lites, & confu- siones discipulorum, & Magistrorum Cathedras ascenden- tium, multasque discordias. Parisienses quoque iurantes pro conceptione, non iurant se sic de fide sentire, sed ta- lem opinionem se defendere in exterioribus congressibus. Similiter Dominicani Fratres non iurant se tenere verba D. Thomæ, sicut Euangeliorum verba; hoc enim esset hæresis: sed defendere, & legere in scholis D. Thomam, & circa Theologica, & sua, non etiā aliena, quibus vtitur. Quod plu- ribus ex causis euenit. Primo quo Fratres conueniant in vnitate doctrinæ. Secundo vt possint adolescentes, & mediocres ingenio proficere absque confusione. Tertio vt D. Thomas, quoniam eminet inter Scholasticos, gloria si- bi debita decoretur à suis. Quarto, quoniam solidior est cæteris in communi, licet non in singulis; meliusque est nostratibus vni probato adhærere Doctori, & sic proficere; quàm per multos vagari sine profectu, donec possint melio- ra inuenire. Si enim corde tenus iuramento tenerentur, tunc vel omnes essent periuri, quando discordant Thomistæ de sensu D. Thomæ, aut vnus tantū esset extra periurium. At er- ga alios Doctores, & doctrinam iurarent absque iudicio, & iustitia, & veritate.

Cur Prædicatores iurāt in D. Thom.

Propterea *in Chron. Præd. par. 2. lib.* 10. declaratur Fratres nostros Patrum doctrinis de fide, & moribus, nō au-

rem in Philosophis obligari, atque ac D. Thom. vide articulum præcedentem, & Aug. *de Ciuitate lib. 8. cap. 4.* Vbi, qui Philosophi sunt nobis sequendi, docet, & quatenus. Similiter Clem. 1. *Strom.* & Canum *lib. 9. de hoc.* Tandem nolunt, D. Thomam retineri, nisi prout vult ipse D. Thomas, qui *in Opusc. 72.* dixit se varia & dissonantia scripsisse in variis libris, videlicet in Summa, in Sententiis, in libro contra Gent. in Quæstionibus disputatis, datque licentiam, vt eligamus consonantiorem veritati sententiam, provt nobis videbitur; & ex hoc altercationes inter Thomistas, tum de sensu verborum, tum de opinionum electione.

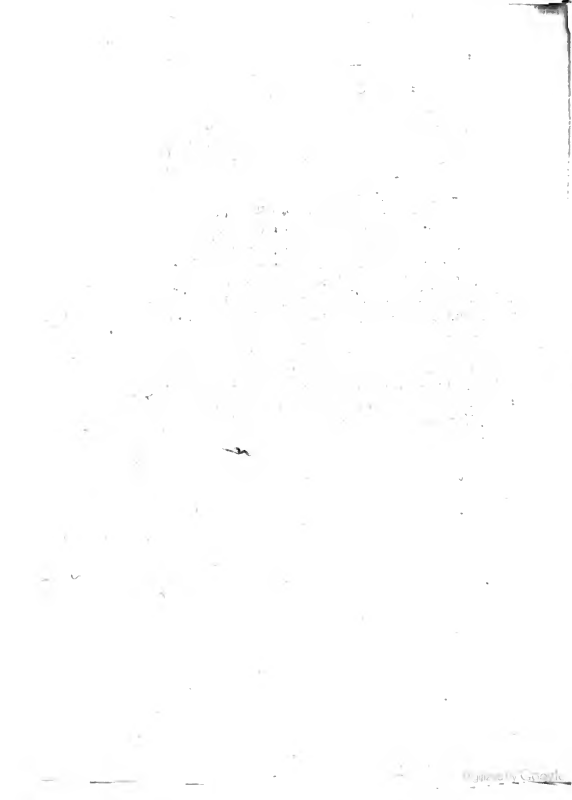
Præterea neque nos obligauit dictis suis tanquam Canonicis, multo minus Aristoteli, aut cuius Philosopho, vt *in Opusculo 9. & quolibeto 4. a. 3. & p. 1. q. 68.* palam docet. At scioli, qui eius mentem ignorant, obligant se dictis eius, tanquam oraculis, quod est impium, aut solis dictis in summa Theologiæ, tanquam testamento vltimo: qui liber cum non sit perfectus, nec editus ab eo, poteratque ante mortem meliorari, non habet tantam authoritatem, quantam alii perfecti, editique. Sicut Æneas Virgilij, quam non perfecit, non est paris authoritatis cum Georgicis & Eglogis. Imo ipsemet comburendam testamento legauit.

Præterea in hoc quoque errant, qui putant se Caietani, & Capreoli, aut Scoti expositioni addictos. Quod si verum esset, non in verba S. Thomæ: sed discipulorum iurassent & in hoc sunt corrigendi, quod soli D. Thomæ incumbant omnes eius libros percurrendo. Præterea valde errant, cum obligant se D. Thomæ, plusquam D. Thomas vult, aut Aug. plusquam vult Augustinus; qui dixit: *Verba Dei crede, vt intelligas, verba mea intellige, vt credas.* Cum ergo intellexeris opinionem D. Thomę non esse falsitati subiectam; tunc tenenda est; at cum manifesta esset falsitas, non obligat iuramentum. Cum enim dixit in Zona torrida non viuere homines, etiam si iuraueris, patefacta iam veritate, non debes defendere falsitatem. In materia de fa-

cramento, Crucifixus dixit: *Bene scripsisti de me, Thoma*: nec propterea Scotus, & Durandus, & Suares & alii dissentientes sunt hæretici, nec de fide suspecti, quoniam ipsorum conscientia non acquiescit D. Thomæ in omnibus; ergo multo minus in cæteris. Nec dictus Thomas dissentiens in Philosophia ab Alberto Magistro suo (cui B. Virgo scientias supra cæteros impetrauit à Deo) peccat: aliter enim sua conscientia S. Thomæ dictauit; nec istæ reuelationes sunt de fide omninò. Præterea nec sibi nos obligauit in conscientia; nec Ecclesia reuelatis Sanctæ Brigittæ obligauit, sicut Hieremiæ; quamuis sint probata in Concilio tanquam à Spiritu Dei. Cur opinionibus nunc humanis per iuramentum adhærebimus? Ideo verum est quod Academiæ non iurent in conscientia se defendere doctrinam illam, sed tantum legere discipulis ante alias, nullam tamen iniuriam cæteris Doctoribus, nec veritati propalandæ facientes.

Abstinendum tamen puto ab his iuramentis, quoniam plebs habet tanquam de fide, quæ non sunt de fide: & hæretici irrident nos tanquam adæquantes verbum humanum Diuino. Et hoc D. Thomas, & Augustinus, aliique Patres valdè cauerunt & præcauerunt.

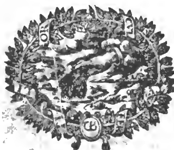
FINIS.

AD
PRÆCEPTOREM SCHOLASTICORVM
F. THOMÆ
CAMPANELLÆ
ORDINIS PRÆD.
DE PRÆDESTINATIONE,
ELECTIONE, REPROBATIONE
& Auxiliis diuinæ gratiæ Cento
Thomiſticus.

In quo pax Reip. cum Deo, & conſcientiarum cum vtriſque, per Doctorem Angelicum vendicatum.

Nuncius ad Caluini & Lutheri Aſſeclas, quòd D. Thomas non erat cum eis.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DV BRAY via Iacobæa ſub Spicis maturis.

M. DC. XXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Approbatio operis Romana.

CVm Romæ contradicerent æmuli ſententiæ meæ de Præ-deſt. & Reprob. quam oſtendebam eſse D. Thomæ & ſummorum Patrum, nutu ſapientiſſimi S. Pontificis conſului tres Regentes trium Gymnaſiorum ſuper ſequentibus propoſitionibus: in quibus difficultas dogmati opponebatur. Quibus approbatis totus liber approbatus remanet, vt apparet ex doctiſſimorum ſubſcriptione Religioſorum.

Propositiones in consultationem adducta, nutu S. Pontificis.

1. DEus ab æterno statuit communicare seipsum (quod scimus) tripliciter, videlicet per naturam in creatione, per gratiam in gratificatione, per vnionē hypostaticam in sui incarnatione.

2 Deus vt Pater omnes prædestinat prædestinatione antecedenti, & largè sumpta: vt Iudex non omnes, nam quosdam reprobat.

3 Ante præuisionem meritorum, & demeritorum Deus omnes homines tanquam Pater prædestinauit ad gratiam, & gloriam voluntate antecedente: quoniam fecit hominem rectum ad imaginem, & similitudinem suam. Ergo propter se, & ad se, suique hæredes omnes: ac neminem reprobauit, quia neminem fecit malum, nec propter malum.

4 Sed voluntate consequenti præuisionem meritorum & demeritorum, aliquos infallibiliter elegit, & eorum prædestinationem confirmauit: aliquos roprobauit vt Iudex.

Peccatum Adæ præuisum omnes damnauit morse corporis, & animæ in voluntate Adæ sicut in radice.

6 Deus tamen omnibus prædestinauit remedium per incarnationem Verbi, vt per quod facta sunt omnia, & per idem instaurentur omnia.

7 Deus per remedium Incarnationis redemit omnes de morte corporali, & æterna, quatenus as-

ſumpſit omnium naturam ſine culpa, & cõuenit cũ omnibus, quorum aſſumpſit carnem, in naturalibus, & ideo omnes reſurgent, ſicut ipſe reſurrexit abſque defectu in naturalibus, vt hoc fine naturali non fruſtrarentur.

8 Prius & magis eſt de ratione prouidentiæ perducere res ad ſuum finem naturalem, quam ad ſupernaturalem. Licet hoc ſit maius.

9 Ad gloriam autem non omnes traduxit, niſi eos, qui conueniunt cum Chriſto in ſupernaturalibus, accipientes ſacramenta, quibus naturaliter Deo incarnato cõcorporantur.

10 Maior fuit redemptionis gratia per Chriſtum, quam diſgratia per Adam.

11 Infantes ante vſum liberi arbitrij decedentes ſine baptiſmo dicuntur damnati, quatenus peccato Adæ exciderunt à gloria, & felicitate ſupernaturali, non autem in naturalibus, in his enim Chriſtus per Redemptionis opus Incarnatione, & Reſurrectione prouidit.

12 Infantes ante vſum rationis ſine baptiſmo ſunt auerſi à Deo negatiuè quoad proprios actus reſpectu adultorum: idcirco gehẽnæ non debentur. Poſt vſum liberi arbitrij ſi non baptizantur in voto ſaltem implicito per voluntatem faciendi quidquid Deus imperaret, quando neſcirent imperatum eſſe baptiſmum; multo autem magis quando ſcirent, nec voto cũ non poſſunt, nec facto cũ poſſunt, baptizantur, & hi dicuntur auerſi priuatiue. Qui verò ſunt auerſi contrariè, longe magis dãnantur.

13 Nemo damnatur defectu gratiæ: omnibus enim datur ſufficiens ad poſſe, & ad operari, quoniã

vult Deus omnes ſaluos facere,& illuminat omnes venientes in hunc mundum in veritate. Damnantur autem,quia ipſi deſunt gratiæ, quam homo ex bono eius vſu, quoad iuſtificantis gratiæ infuſionem reddit efficacem ad merendum,Deus vero effectiuè eam producit.

14 Homo & gratiam acceptam,qua iuſtus eſt,poteſt reſpuere de facto: & multo magis quando illi offertur à Deo,quoniam verè liber eſt. Et verum eſt quod dixit Stephanus, *Vos ſemper Spiritui Sancto reſtitiſtis*. Et verè dixit Dominus, *Tota die expandi manum meam ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi.* Nec cum vocat,deficit efficacia præerequiſita,nec fidelitas vocantis,ſed aſſentientis.

15 Homo non poteſt aſſentire ſine auxilio gratiæ: ſed poteſt diſſentire cuicumque auxilio ſpeciali communiter ſumpto.

16 Auxiliũ egregium ſpeciale ad gradum ſuperiorẽ ſaluationi, qualiter in B. Virgine, & in S. Ioanne Baptiſta,eſt efficax ita,vt reſiſtere moraliter nõ poſſit ille, cui datur, nec propterea amittit libertatem.

Verba Diui Thomæ.

17 Quando homo facit totum quod poteſt, & totũ „quod in ſe eſt,tunc neceſſitas eſt ad habendã gra-„tiam: non neceſſitas coactionis Deo debitum im-„ponentis: ſed neceſsitas immutabilitatis,qua ne-„ceſſe eſt Deum eſſe Deum & ideò bonum eſſe. Et „ideo affluentem eſſe, & ideo diſpoſito accipienti „dantem: nec hanc vltimam diſpoſitionem vt ne-„ceſſariam liberaliſsimus dator expectat,ſed aliquo „modo conuertenti ſe,& diſponenti, etſi non ſecundum totũ,quod in ſe eſt,multotiès dat. *opuſc.61 c.17.*

18 Prædestinatio illa cōmunis in voluntate antecedenti non est infallibilis, nec fit ex præuisione boni vsus liberi arbitrij. Electio vero seu prædestinatio specialis in voluntate consequenti (ex præuisione futurorū, vt ait S.Th.*3.p.q.1.a.3.ad 4.*) est infallibilis.

19 Omnes Patres ante Aug. dicentes ex præuisis meritis, & demeritis prædestinationem fieri, loquuntur de consequenti. August. dicens ex nullis præuisis, est vera de præcedenti: de qua dixit Petrus Apostolorū princeps, *Satagite vt per bona opera certam faciatis electionem, & vocationem vestram*, & de sequēti S. Augustinus, vel populi Christiani verbum Augustino attributum. *Si non es prædestinatus, ora vt prædestineris*: & iterum. *Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.*

20 Scientia media non est in Deo respectu sui, sed respectu nostri, & in particulari, intuitiuè: sed in vniuersali effectu; per simplicem intelligentiam.

21 Si consideretur S.Thom. doctrina, quod futura contingentia coexistunt æternitati, est optima, licet negetur à multis, & soluat multa argumenta in hac materia: nam & merita & demerita non sunt præuisa, sed conuisa, vt etiam docet S. Ambrosius, seu Prosper *in lib. de Vocatione Gentium.*

22 Vtrum sit hæresis dicere, quòd, cum deficit aqua, si parentes commendant infantem Deo, saluatur ad regnum, sicuti erat in lege naturæ: an Christus abbreuiarit manum substituendo baptismum, ita quod exclusit priorem prouidentiam. De quo dubitat Bernardus *Epist. 77.* & asserit Caietanus *summula verbo Baptismi.*

SVprascriptas propositiones diligentia maiori qua potui perlegi ac consideraui Ego F. Franciscus Antonius Blandus à S.Seuerino sacræ Theologiæ Doctor & Collegij Romani S. Bonauenturæ Regens & Rector. Quapropter illas omnes præter vltimam problematicè propositam, existimo catholicas & sine vlla hæresis esse suspicione; problematis vero partem negatiuam teneo cum *S.* Bonauentura *in 4. dist. 4. parte 1. dub. 8. literali*, idest paruulum in tali casu non esse in statu salutis. Num vero pars affirmatiua sapiat errorem aut hæresim, non audeo affirmare; sed aliorum Theologorum consensui subscribo. Die 10. Mart. 1629.

Ego F. FRANCISCVS ANTONIVS qui supra.

EGo Ioannes de Lugo Societatis Iesu in Collegio Romano publicus sacræ Theologiæ professor de prædictis propositionibus idem iudico, & addo vltimæ problematicæ propositioni partem affirmantem salutem pueri, non esse hæreticam. Sic censeo saluo &c. in dicto Collegio Romano die 21. Martij 1629.

Ego Idem IOANNES DE LVGO, qui supra.

NIhil in superioribus positionibus fidei arbitror aduersari. Problema vltimũ itidem definio, vt supra. Die 30. Mart. 1629. apud S. And. de Valle.

Domnus PLACIDVS FILINGERVS
Clericus Regularis.

FRATRIS THOMÆ CAMPANELLÆ,
ORD. PRÆD.

DE PRÆDESTINATIONE, Electione, Reprobatione, & de Auxiliis diuinæ gratiæ.

CENTO THOMISTICVS.

Præfatio continens causas dicendorum.

SVMMA PRÆFATIONIS.

Disputationes ex D. Thomæ doctrina extractæ, contra recentiores Hæreticos de Prædestinatione & Reprobatione, ac de Auxiliis diuinæ gratiæ, quid mali in vacillantium animis pepererunt: ideoque Centonem huius controuersiæ ex verbis D. Thomæ confici oportuit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ostquam duo Ioannes VVicleff, & Vs, eosq; sequuti Lutherus & Caluinus, contra fidem Catholicam extulerunt caput: ac eorum qui pugnant contra eos nonnulli, quasi colludere, non quidem malitia, sed difficultate impulsi, videntur, Mundus Atheistis repleri cœpit: qui *Fundamentum impietatis.*

proprio sensu, sensualique ratione ducti, vt impune quidquid libet facere possent, optant, Deum iudicem non extare malorũ, atque bonorũ; si enim non est, nostris appetitibus explendis per vim, per sophisma, & per hypocrisim, nos incumbere oportet. Si autem est, vel nos prædestinauit ad vitam æternam ante præuisionem meritorum decreto inuincibili, aut reprobauit ad mortem æternam, vt dicunt Dei assertores, & hæc disiunctiua vera est omnino; ergo non erit amplius iudicium. Nascimur enim iudicati & non iudicandi. Et quidem, neque bona opera minuere pœnas, præmiaque augere possunt, neque mala augere pœnas, præmiaque minuere valent: cum non interueniant, nisi sicut effectus absolutæ prædestinationis, & reprobationis; imo æquè prædefinita ac finis ipse Falsa ergo omnis lex, exhortatioque, metu gehēnæ & spe gloriæ dirigens in bonũ. Nãque nec ipse Deus potest mutare sententiã. Agit enim necessariò necessitate suppositi decreti æterni, imò etiam in nos (aiunt) & nobiscum temporaliter ita agit, vt aliter agere nos, imò vel aliter velle, non possimus: Efficax enim eius est motio omnis. Ergo ad actus pios, ita atque ad peccaminosos, nos mouet, sicut ante præuisa merita ab æterno constituit, vt nec ipse aliter mouere possit, neque nos aliter moueri, nec operari. Omnia igitur opera nostra sunt Dei æternaliter decernentis, & temporaliter efficaciter præmouentis; & prædeterminantis & cooperantis vsque in finem. Vnde sequitur iudicium esse nullum, quod expectamus. Et quamuis hæretici dicantur, qui liberum arbitrium ad bonum & ad malum negant, quoniam seruum est, non operans nisi à Deo motum; nihilominus Catholicorum pars dicit nos moueri liberè, quoniam Deus in causis necessariis necessariò, in contingentibus contingenter; in liberis liberè operatur, & cooperatur. Ex hoc tamen sequitur quod necessario, seu mauis ineuitabiliter & infallibiliter, homo ad pœnas aut ad præmia ibit, licet liber: quod non est libertas, sed spontanea deceptio, vt videbimus. Neque enim ex hac libertate, quæ non sibi vnquam sed mouenti seruit semper, quippiam lucratur homo; sed excusatur

Quidam Thomistæ.

Deus, ne videatur præter rationem contra iustitiam, & à capriccio, homines iudicare, aut i[n]dicasse. Vnde cõsciẽtia nulla pacem habet, aut spem, nec operibus indigere se, euidenter fatetur. Sic & principes tyrãni, & populi seditiosi fiunt semper. Pars autem aiunt, nec rectius, Deum non prædestinare, nec reprobare ante præuisionem actuum humanorum. Item non prædeterminari actus liberos per se à Deo, sed ab occasionibus fatalibus, quos dicunt à rerum serie, vt vocabulum fati vitent, moueri, sic vt agant id, ad quod sunt prædestinati homines. Nam si prædestinatio est post præuisos actus, tunc actus præuisi ex serie orti, non ex libertate, vt independente à serie, sunt infallibiles, & tunc reuera nihil excusatur ex hoc Deus, siue enim per se, siue remissiue per aliud trahat homines ad suos fines, infallibiliter fiet quod decretũ est, & ineuitabiliter ad fines ibunt præscitos, siuè præscriptos. Ex quo sequitur, inferentibus libertinis, è Caluini semine exortis, quod peccatum non sit peccatum, nisi ex opinione, cùm ad ipsum impellamur à Deo: & effectus causarum magis tribui debent potẽtiori causæ, quam debiliori, etiamsi absque hac non fiant. Adde quod Chrysostomus *super Ioannem* considerat, quod Iudas in optima serie positus damnatur, & Cornelius Centurio in pessima & saluatur. Ergo voluntas non pendet à serie: nec eius determinatio, nisi occasionaliter. Anima enim Ratio est seipsam mouens, vt Plat. & patres nostri docuerunt.

Iesuitæ.

Error ex eo videtur quod putant liberũ arb non determinari à se, sed vel à Deo per se, vel per obiecta seriei immersa, etiam causaliter, ne cum occasionaliter.

Præterea isti addunt Deo inertiam & dolum: Nam dicunt, quos Deus vult saluare, mouet vocatque quando scit obedituros: quos non vult saluare, vocat quando scit non esse obedituros. Inepiè quidem; Nam qui seminat, quando scit semen non germinaturum, & medicus qui medicinam adhibet, quando scit non profuturam, non modò dolosus, sed etiam iners est, inertia quidem vafrè affectata. Et hoc ergo dogma non modò non excusat crudelitatem & personarum acceptionem, sed insuper addit inertiam, & auget dolum Caluinistici Dei. Zelum habent isti, Patres, sed non secundum scientiam totam.

Remed. alterum vanum Præterea quoniam alij dicunt, in sensu diuiso posse prædestinatum damnari, & reprobatum saluari, cum nunquã reperiatur ista diuisio, homini non prodest quippiam reprobato, nec obest prædestinato. Sic cùm dicunt Deum *Alt. etiam vanum.* sufficientem gratiam omnibus dare, qua saluari possint: At re vera nemo saluatur per ipsam: fatentur esse potentiam ad posse saluari, non ad saluari & frustratoriam, solumque excogitatum esse ad excusandum Deum, quem tamen non excusant, sed superaccusant. Quem enim crudelem & indiscretum fecerant; nunc faciunt etiam insidiatorem, qui dicit imperatque nobis volare, alas non præbendo, quibus re vera volatur, sed folia similia alis, inutiliaque ad vo- *Driedo.* latum. Illi autem, qui etiam sufficientem hanc negant gratiam, sunt deterioris sententiæ, quoniam nec excusationem vllam prætendunt: sed Deum iubentem bona sub gehennæ pœna introducunt, quibus non dedit, vt faciant bona opera, & quos non mouet ad bonum sufficienter, nec efficaciter, sed in contrarium saltem materialiter. In hoc gaudent Caluinistæ, quod nos nullo puncto secundum rem discrepamus ab eis.

Præterea quoniam norunt hoc contra iustitiam esse, ad peccatum Adæ recurrunt, in cuius pœnam potest Deus omnes posteros eius condemnare, quorum tamen quosdam misericordia saluat. Neque tamen in hoc stant: cum post deletum baptismate Adæ peccatum in multis, illos *Aluares. 2.* multos damnet. At qui prædestinant, & reprobant ante præuisionem peccati Adæ, tribuunt Deo positiuum odium suorum operum: tanquam qui nolens, & per iram, non ex voluntate quosdam creauit, aut malos dignosque odio, inscitia, aut malitia, aut impotentia, creauit. Qui autem dicunt post præuisionem, arctant remedium Redemptionis ad quosdam (quamuis sacræ literæ ad omnes extendant) ex defectu gratiæ fortioris: corruere enim alios eiusdem defectu, alios non resurgere, docent.

Vide lib. 6. At in Theologicis nostris hæc omnia disputauimus, vt Atheismum tolleremus. Illi enim qui iniustum, aut proditorem Deum esse dicunt, qui promittit salutem om-

nibus bene operantibus, etiam quorum in suo arcano vult damnationem: vnde nec efficacia auxilia præstat: sed dicit præstare: ii Deum omnino tollunt. Vnde etiam Cicero: *Absit*, inquit, *vt iste sit mihi Deus.* Lutherus ait, *quia Dominus est, ita facit.* Libertini, *quia non extat peccatum*: Nostrates, *quia negatiue se habet ad malos*, quasi hæc negatio sufficiat homini ad salutem, vel Deo ad excusationē: Alii, *quia peccauere Patres nostri comedentes vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt*: Atqui Deus huic stupiditati non misit remedium, etsi promissū apud Ezech. omnibus, nisi quibusdam &c. ita vt habeat effectum: licet posset habere in omnibus, si vellent, id est, si Deus efficaciter faceret, vt vellent. Vnde Deus Opt. Max. sapientissimus non erit iuxta ipsorum sententiam, secundum quam inuenitur deficientis bonitatis, & sapientiæ, & virtutis in huiusmodi: Ergo nec perinde est sufficienter Deus. Ergo nō Deus. Item quoniam hæc comminiscuntur, quasi contra Pelagium pro gratia pugnantes, & è contrario conuincuntur defendere, & magnificare disgratiam, tam in Reprobatione, quam ex mera disgratia ante merita celebrant, quam in prædestinatione: Tum ex paucitate eorum, quibus gratiam dari asserunt: Tum quia Deum præcipere, vt faciamus dicunt quæ non possumus de facto absque efficaci, quam præcipitt omnibus, & dat paucis; Tum quia nostram præparationem annihilant, etiam à Deo imperatam; & diuinam negant, minuuntque; sicut passim præsens sermo demonstrabit.

Ita Aluarez sed Lemos in materia de Reprob. absque meritis se se retractauit.

Et quoniam ex D. Thoma Scholasticorum Principe, putant nonnulli has ipsorum probari sententias, eumque miris lacerant modis, inuitumque trahunt: & Caluinistæ iam gloriantur scribentes, typisque mandantes concordiam inter D. Thom. & Caluinum; statuimus ex dictis D. Thomæ solius, qui ex cunctorum Doctorum alibi processimus, procedere ad extinctionem errorum: ac proinde *Centonē* efficere *Thomisticum* aduersus Pseudo Thomistas, veluti sanctissimo, ac sapientissimo Domino Papæ Vrb. VIII. dum valde anxiaretur, & arderet contra tantum nostri temporis

malum, pollicitus eram: ac simul Excellentissimo Christianissimæ Maiestati Oratori Comiti de Brassac, qui se aliunde non posse respondere Vgonottis, neque nostratibus, qui etiam nolentes fauent illis, nisi ex opusculo isto, & altero quod, eius nomine *sup. cap. 9 ad Rom.* scripseram, fatebantur: & de hoc sæpe consuluit Rom. S. Pontificem sapientissimum, & consolatus est, vt testatur (sicut ego) qui ab aliis Theologis in desperationem agebatur. Ad idem me quoque doctissimus Cardinalis Scaglia aliquando animauit, putans sic intellectum D. Thomam constringere posse, nedum hæreticorum, sed nostrorum quoq; sophistarum technas vniuersas. Nostratibus quoque satisfaciendum fuit, vt è S. Doctoris penu arma subministraremus, vnde hostes sibi auxilium, nostrorum incuria, pollicentur. Idque à me instanter poposcerunt quamplurimi, præcipue Discipuli veritatis amatores Dominicani, & Minimi, & Clerici, & viri principes Romani, præsertim Columnenses &c. id fategerunt. Sed inter magistros præcipue F. Cosma Morelles doctrina & probitate insignis, inquisitor hæreticæ prauitatis multo tempore, in Colonia Agrippina: dicens se non potuisse absque hac doctrina Caluinistis respondere. Et promisit libellum de hoc edere. Similiter magister Augustinus Ruffus Dominicanus Regens studii Panorm. & P. Foresta eius socius, & D. Simon Raus secum, quibus huius libelli copiam feci. At olim doctissimus Magister Seraphinus Rinaldus, postea Episcopus, sæpe à me hoc opus vel pro D. Thomæ honore postulabat. Quod, iuxta Comitis de Brassac desiderium, expositioni Capituli noni ad Rom. connectendum volumus.

Proponuntur demonstranda ex verbis D. Thomæ, & quibus ex libris conficiendus Cento: & de ipsorum authoritate & comparatione ad inuicem.

ARTICVLVS II.

DEmonstrare igitur est in animo primum, omnes homines factos esse ad imaginem ac similitudinem Dei: & ad Deum, vt patrem, cuius tanquam filii imaginem gerunt, pertinere. Idcirco non seruos, sicuti cæteræ creaturæ obedientes, ac seruientes ad nutum, sed liberos arbitrio, obedientes ad libitum, ac repugnare potentes; ideoque; & meriti æterni, & pœnæ æternæ capaces. Æternum quippe Deum Patrem esse fœlicitatem hæreditariam omnium hominum, vt est summum bonum, ac naturale obiectum rationalis voluntatis, eiusque fruitionem conuenire omnibus iuxta Dei Patris voluntatem, antecedentem omnium præuisionē meritorum, & peccatorum originalis, atque actualium generis humani: qui fecit hominem, vt Deum summum bonum cognosceret, cognoscendo amaret, atque amando possideret, & possidendo frueretur: quantum nostra capere natura posset. 1.

Imo etiam posse affirmari, quod homines prædestinati sunt per voluntatem antecedentem etiam ad ipsum Deum, quatenus est supernaturale obiectum, per auxilia eleuantia hominem supra naturam suam, vt non modo Deum per speciem, sed insuper per essentiam adipiscatur. 2.

Præterea præuidisse Deum non in proprio decreto, nec ex seriei textura, sed ex coëxistētia futurorum, genus humanū casurū ab hæreditate tanta per inobedientiā: Idcirco per voluntatem consequentem huiusmodi præuisionem peccati originalis, & actualis, Deum, vt iudicem pium reliquisse prædestinatos omnes, seu confirmasse omnes in illa præ- 3.

destinatione ad consequendum Deum, quatenus obiectum est naturale; non autem ad supernaturale. Ab hoc enim dicuntur reprobari, non ab illo, reprobatione quidem subsequente tantum: Antecedens enim nulla datur reprobatio.

Redemptorem quippe fuisse prædestinatum, ac missum Christum Deum, & hominem pro omnibus ad bona naturalia instaurandis, ex virtute incarnationis, & resurrectionis: eundemque liberatorem per mortem suam à morte temporali, & æterna pœna pro peccatis debita: quoniam, & quatenus, omnes sunt Christo conformes in naturalibus; Et ideo omnes resurgent ad incorruptionem, & integritatem corporis, & animæ naturalem, & ad Dei gaudium, vt bonum naturæ, non autem ad supernaturalia Dei bona, nisi ii, qui conformantur Christo etiam in supernaturalibus per sacramenta in re, vel in voto suo, vel parentum, vel aliorum virtute passionis Christi conferentia supernaturalem gratiam. Qui vero solum à morte temporali duntaxat propter impœnitentiam, & non à gehennæ pœnis sensibilibus, resurgent; Hos reprobatos haberi, non solum à gloria supernaturali, sed etiam à naturali gaudio: quoniam addiderunt peccata propria actualia, quibus amiserunt Deum, vt naturale bonum ex parte, non ex toto; quoniam ab eo, vt primo ente sustentantur in vita, & integritate: vt vero supernaturale ex toto & propter finalem impœnitentiam insuper æternaliter.

Item neminem defectu Dei aut diuini auxilii damnari ad gehennam, sed suo.

Item dari gratiam omnibus ad bonum, quibus imperatur benefacere, & eandem esse sufficientem ad operari, nedum ad posse operari, & qui illam non respuit, mereri etiam efficacem ad saluari: eandem enim esse gratiam operantem & cooperantem.

Item gratiam sufficientem proprie dici debere eam, quæ omnibus datur, id est, quæ liberat à morte, & à gehenna, & transfert ad bona Dei naturalia; Efficacem vero (si distinguenda esset ab illa) eam dici oportere, quæ insuper ad supernaturalia transfert. Vel sufficientem esse gratiam gra-

tum

tum facientem: efficacem vero continuantē. Nec vllam à Deo dari gratiā inefficacem. Item omnem hominē posse per auxilium generale ex vi liberi arbitrii ad gratiam hanc se præparare infallibiliter adipiscendam, non quidem de iustitia & condigno, sed de bonitate & misericordia Dei promittentis fideliter se daturum facienti quod in se est, cum dixit 1. *Zach. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* At ex motione speciali diuina, aut ex gratia operante facienti, quod in se est (iuxta illud *Apocal.* 3. *Ego sto ad ostium, & pulso, si quis aperuerit introibo ad ipsum*:) Dicimus dari gratiam de iustitia, quæ tamen sequitur ad misericordiam illam, non autem de so a misericordia.

Item gratiam necessariam, vbi non sufficeret generale auxilium, naturæque vires, nemini non dari, nisi nolentibus, quibus etiam datur, sed non recipitur.

Item posse hominem de facto renuere gratiam, quam dicunt efficacem, ac Deo resistere; imo habitam abiicere, nec prædeterminari infallibiliter voluntatem ad bonum, hoc & hoc modo; & hic & nunc.

Nec Deum promittere vnquam quod non faciet, aut non decreuit facere. Nec iubere, quod non possumus: At si iubet, simul dat, vt possimus, non parce, sed affluenter: & necessario. Deum neminem odisse positiue, nec negatiue ante præuisionem peccati originalis; sed postea solū negatiue quosdā, quoad supernaturalia tantū, nō quoad naturalia.

Item prædestinationem, & reprobationem esse certam, non certitudine necessitatis naturæ, vt homo est animal: nec necessitate ineuitabilitatis ex decreto per causas necessarias exequendo: sed tantum certitudine infallibilitatis ex coexistentia effectuum futurorum cum æternitate: per causas contingentes, & liberas exequendorum.

Ex quibus libris S. Tho. est Cento conficiendus, & qua eius sententia cum variat est sequenda.

Hæc omnia Centone confecto ex dictis D. Th. demonstrabimus, non quidem Theol. summæ modo, sed omnium librorum S. Thomæ, prout vult se intelligi, & allegari ipsemet D. Thomas *in opusc.* 72. vbi sensum dictorum ex causis dicendi hauriendum primo docet. Mox ait, se varia, ac diuersa de eadem re protulisse in suis variis libris,

hoc est in summa, super sent. & contra Gentes,& in quodlibetis, & in opusculis, & in expositionibus Philosophiæ, & sacræ Scripturæ; datque licentiam, vt vnusquisque eam sententiam, vbi secum dissidet, teneat, quam consonantiorem veritati iudicauerit; non autem quam ipse in summa tenuit. Propterea ego non reputabo summam Theologiæ, quam inaduertenter super alia eius opera extollunt, tanquam vltimum opus habere plus authoritatis, quàm cæ. tera eius opera: Imo minus, quoniam est opus non perfectum, nec editum à D. Thoma; & putandum quod si vixisset, ac perfecisset, meliorasset opiniones non paucas. Vnde Virgilius Æneidem, quam non absoluit, morte præuentus, iussit incendio dari. Et per regulam iuris. Vltimum rescriptum non tollit primum, nisi sit perfectum, & specialem mentionem contra primum faciat. Vnde DoctoresSorbonici in multis opinionibus,& præserim de B.V. conception. approbãt quod dicit in sent. potius quã in sũma. Præterea opusc. de Prædestin. ad F. Reginald. vt partũ D. Tho. acceptamus, cum plurimæ eius sententiæ, & verba illius in aliis sancti Thomæ libris inueniamus; nec stylum contrarium oleat. Et Aluarez bis illum allegat, vbi sibi commodum: qui tamen in tota dogmatis substantia incommodus est.

Sũma Theol. est inferioris autoritatis quam alii libri perfecti editique à S. Thoma.

Declaratio Terminorum spectantium ad tractandum de Prædestinatione, & Reprobatione, & auxiliis diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS III.

Dixit S. Thomas *in opusc. de præscientia, & prædestinatione cap. 1. Quoniam prædestinatio, & reprobatio præsupponunt prouidentiam: prouidentia præscientiam, præscientia scientiam;* Idcirco hæc omnia primo delaranda sunt.

Quid scientia.

Scientia, siue sapientia est de omnibus bonis & malis

præsentibus, præteritis, & futuris. Nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis &c. Idem docet *ver. q. 2. art. 9. & 3. d. 14. q. 1. art. 2. 0.*

Dixit 1. *p. q. 14 art. 9.* Duplex scientia, videlicet simplicis intelligentiæ & visionis. Per primam scit omnia, quæ sunt solum in potentia Dei, vel creaturæ, actiua vel passiua, siue in potentia opinandi, vel imaginandi, vel quocunque modo significandi etiam quæ non sunt, nec erunt, neque fuerunt. Per secundam scit omnia, quæ aliquando sunt in actu præsenti, præterito, vel futuro extra Deum. Quoniam intuitus eius fertur super omnia tempora. Et ideo vt dicit *in art. 13.* coëxistunt æternitati simul, licet non in se ipsis simul. Non ergo solum, quia habet rationes rerum apud se præsentes, sed quia intuitus eius fertur super omnia prout sunt in sua præsentialitate. Sicut centrum ad omnes contactus linearum in circumferentia; vel sicut qui è specula eos qui transeunt videt, & transibunt simul vnico intuitu. Idem *p. contra Gentes* 64. & 1. *d.* 38. *q.* 1. *art.* 5. Item *ver. q. 2. a. 9. ad* 2. Scientia visionis, & simplicis intelligentiæ, non differunt ex parte scientiæ, sed solum ex parte rei scitæ. Dicitur enim scientia visionis in Deo, ad similitudinem visus corporalis, qui res extra se positas intuetur, vnde per scientiam visionis Deus scire non dicitur, nisi quæ sunt extra ipsum: quæ sunt vel præsentia, vel futura, vel præterita, sed scientia simplicis notitiæ etiam est eorum, quæ non sunt, nec fuerunt, nec erunt, nec alio modo scit Deus ista, & illa. Et 3. *d.* 14 *a. 2. q. 2. a. 2. ad Anibaldum.* In Deo siue in Verbo duplex cognitio, vna quæ dicitur visionis, per quam videt Deus quasi præsentia omnia, quæ sunt, erunt & fuerunt. Alia dicitur simplicis intelligentiæ, per quam non solum illa scit, sed etiam omnia quæ potest facere.

Distinctio scientia.

Dixit 1 *p. q. 14. a. 13. & ver q. 2. a. 12 & in respons. ad 6 & p. d. 38. q. 1. art. 5. & 1. contra Gentes 67.* futura contingentia non sunt agnoscibilia à nobis, nec à Deo, vt contingentia in causis non determinatis, sed cum in actu determinato sunt. Quoniam scientia est necessariorum; & res dum est, necesse est esse. Cognitio autem præsupponit esse ob-

Futura vt contingentia nec Deo esse nota.

iecti. vide p. d.38. q.1.5. Addo quod diuinæ scientiæ non subiacent contingentia certitudinaliter, & si Deus vidisset causam, & non vidisset immediate effectum suum in esse suo, nunquam potuisset istud scire. Atqui volitiones hominum esse contingentes; nam & de his loquitur S. Thom. ac proinde nec sciri à Deo, nisi sint in actuali præsentia, vt docet in eisdem locis, præcipue argumentis, sed contra.

Item non ex decreto voluntatis, Deus scit futurum visionaliter: nec ex serie rerum per scientiam mediam, sed tantum ex coëxistentia rerum cum æternitate, iuxta D. Thomam, & Capreolum & Patres affirmatur. Præsentia vero (inquit in eodem opusc.) addit supra scientiam, quandam præcognitionem, & est de futuris tantum, siue bonis, siue malis. Nam præscire dicitur respectu futurorum, vt futura sunt in rerum natura respectu aliorum præcedentium, non respectu Dei, qui videt omnia præsentialiter: ita vt præuidere sit idem, quod superne, seu desuper videre, vt dicit in locis præfatis, & *1. Periherm. lect.* 14. Sicut qui supra turrim excelsam esset constitutus, posset totam videre viam, & omnes præcedentes & subsequentes viatores, non sub ratione præcedentis, & subsequentis, sed simul in comparatione ad suum intuitum, ac simul præcedentiam, & subsequentiam, quoad ipsos sub ratione præteritionis, & fututitionis. Item *quodlib.* 5. *art.* 8. & *quodlib.* 11. *art.* 4. probat quod Prædestin. est contingens, & non necessaria, nec ineuitabilis ex decreto, sed infallibilis solum ex scientia futurorum euentuum faciendorum per causas liberas, & contingenter, vt coëxistunt actualiter æternitati.

Cur prædestinatio est actus liber, non modo dum fit, sed perpetuò.

Itē *p. d.*40. *q.*3. *ad*5. docet, quod ly *præ*, in præscientia, & prædestinatione, non dicit antecessionem æterni actus ad res temporales: quæ coëxistunt sibi præsentialiter, sed temporis ad tempus ex parte creaturæ. &c. Et in expositione textus,

Præ quomodo.

» ait. Prædestinatio non transit in præteritum, quoniam est
» actus Dei, sine creaturæ passione, vel cooperatione. Et
» ideo non transit in necessitatem; sed est actus perpetuo li-
» ber. Idem probat 1. *Sen. d.*38. *q.*1. *a.*5. *o.* ex authoritate
» Boët, qui propter hoc non præuidentiam, sed prouidentiam

dici debere docet. Item August. *lib* 2. *q* 2. *ad Simpl.* & Greg. 2. *Moral.* 3. & Hugo Vict. *sum. sen. Tr. c.* 1. in Deo scientiam, non præscientiam inesse per se.

Prouidentia vero (ait *in eodem opusculo* & 1. *p. q.* 22. *art.* 1.) cum sit principalis pars prudentiæ (quæ res per debita media ad suum finem deducit) est ratio ordinis rerum in finem, quæ cuncta disponit. Dispositio autem, ait, potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio partium in toto, & inter se. Et *p. d* 39. *q.* 2. *a.* 1. Artifex, inquit, præconcipiendo artificiatum suum, considerat finem primò, deinde ordinem rei, quam intendit facere, ad finem illum, & ordinem partium ad inuicem, vt fundamentum in pariete, parietem sub tecto; & iste ordo partiũ ad inuicem vlterius ordinatur ad finem domus. Tertiò considerat ea, quibus præmouetur ad consequutionem finis: & vt tollantur, quæ possunt impedire finem. Ista ergo excogitatio ratione solius cognitionis, & non operationis, dicitur scientia, quæ est, & finis, & eorum, quæ sunt ad finem; sed ratione ordinis excogitati in re operanda, dicitur dispositio: quæ est generationis ordinatio. Sed ratione eorum, quæ præmouent in finem, dicitur prouidentia. Sic in Deo dicitur scientia, secundum quod habet cognitionem sui ipsius. & eorum quæ facit; sed dispositio dicitur ratione duplicis ordinis, quem ponit in rebus, scilicet rei ad rem, secundum quod se inuicem iuuant ad consequendum vltimum finem. Et iterum totius vniuersi ad ipsum Deum: sicut dispositio exercitus est ordo partium ad inuicem, & ad bonum ducis. Dicitur prouidentia, secundum quod rebus ita ordinatis attribuit ea, quæ ordinem conseruent & propellit omnem inordinationem. Tandem 1. *p. q.* 103. 1. Gubernare est rem ad debitum finem conuenienter perducere & *q.* 23. 1. *ad* 2. est exequutio prouidentiæ.

De Prouidentia, 3. cont. gen. 34. ver. q. 5 art.

Iterum de scientia, præscientia & prouidentia.

Gubernatio.

Dixit 1. *p. q.* 23. *a.* 1. Duplex finis, scilicet naturalis, & supernaturalis. Ad illum per naturalia: ad hunc per supernaturalia dona peruenitur. Idem *in* 2. *d.* 41. *a.* 2. Vltimus finis cuiuslibet rei, est assimilari Deo, quantum potest, vt dicitur 1. *p. q.* 44. *art.* 4. *ad* 3. & 1. 2. *q.* 1. *art.* 8. & 3. *contra Gentes*

De fine.

cap.19.20 24.25.34. Et pot.q.5.art.5. & 2.d.1.q.2.a.3. & 3.
,, contra gentes 22. dicitur. Bonitas Dei est finis cuiuslibet
,, creaturæ, vt vltimum intentum; & dicitur finis gratia cu-
,, ius. Finis autem quo, est adeptio, vel vsus, vel operatio 1.p.
q.26. & p.2.q.3 a.1.

Omnium rectarum voluntatum vnus est finis vltimus, scilicet Deus; vnus finis proprius, scilicet beatitudo, vt dicitur d. 28. q.1. ar. 2. q. 2 ar.7.

Omnis creatura amat magis Deum quam seipsã naturaliter, non autem electiuè. Et propterea omnis creatura nedum rationalis, sed etiã irrationalis, & insensata, naturali amore magis amat Deum, quam seipsam (vt probat 1. 2.q. 109.a.3.) & super omnia. Quoniam, vt ibi dicit, & 1. p. q 60. a. 5. Amore naturali, quo diligitur totum, & vniuersale bonum, magis quam pars, non potest non amari plusquam particularia, cuiusmodi est creatura amans se, vel aliud à Deo.

De prædestinatione propriè & impropriè. Prædestinatio propriè dicta est pars prouidentiæ dirigentis hominem per media supernaturalia ad Deum, vt finem supernaturalem, sicut probat in opusculo prædicto, & 1. p q. 23 a.1. Et 1.sent. d. 4. q. 2. a. 1. & 3. contra gentes cap. vlt. Prædestinatio impropriè seu cõmuniter dicta est, seu abusiuè dicta est omnis rei, præsertim autem hominis ad suum finem naturalem per debita media ordinatio, vt dicitur 1.p. q.23.a.1.ad 2. & Rom.1.lect.3.

Declaratio. Hæc Diuus Thom. veraciter dicit, si consideres ad quod imponitur hoc nomen Prædestinatio, apud Scholasticos. Sed si vnde imponitur è contra dicendum est, quod propriè prædestinatio est cuiuslibet rei ordinatio ad quemlibet finem ab eo, qui præstituit finem. Imo secundum Latinos est antecedens deliberatio. Impropriè vero seu appropriatè est ad supernaturalia directio, seu transmissio per certa media supra naturam adhibita, &c.

Duplex prædestinatio ad Deum, vt scil. finem naturalem & supernaturalem. Ergo Prædestinatio est duplex. Altera ordinatio creaturarum ad Deum, vt suum finem naturalem; quæ vocatur impropria, & abusiuè ex vsu scholarum, licet sit propria ex impositione vocabuli. Altera ordinatio creaturæ rationalis ad Deum, vt finem supernaturalem per media supernaturalia, quæ vocantur auxilia gratiæ. Et hæc est propria,

ex vsu, non ex impositione, iuxta doctrinam S. Thomæ *in præfatis locis*, præsertim 1. *Rom. lect.* 3.

Item ait S. Thomas *part.* 1. *q.* 23. *a.* 4. Prædestinatio " præsupponit electionem: Electio dilectionem. Quoniam " prædestinatio est p rs prouidentiæ. Prouidentia est ratio " in intellectu præceptiua ordinationis aliquorum in finem. " Non præcipitur autem ordinandum ad finem aliquid, nisi " præexistente voluntate finis. Ergo prædestinatio aliquo " rum præsupponit, quod Deus illorum velit salutem. Ad " quod pertinet dilectio, & electio. Idem ait *ver. q.* 6. *a.* 1. "

Amplius *ver. q* 23 Voluntas duplex. scilicet beneplaciti, & signi. Illa est propriè voluntas, seu volitio: vel voluntatis actus. Hæc est signum voluntatis, seu effectus, & impropriè voluntas, sicut præceptum principis est signum " voluntatis eius, & dicitur propter hoc voluntas eius. Et " *respons. ad* 6. voluntas beneplaciti est in Deo, & Deus: vo- " luntas signi, est effectus Dei, & extra Deum. "

De voluntate beneplaciti.

Voluntas beneplaciti distinguitur in antecedentem & consequentem, vt dicitur *ver. q.* 23. *ar.* 3. & *p. d* 47. *art.* 2.

Distinctio voluntatis beneplaciti in antecedentem & consequentem.

Voluntas signi est quintuplex, vt dicitur *in præfatis locis*, & *in* 1 *p. q.* 19. *ar.* 12. Aut enim significat voluntatem contra malum: & sic dicitur prohibitio; vel erga bonum necessarium, & hoc significat præceptum; vel erga vtile, & huius signum est consilium; vel est signum voluntatis expressè tendentis erga bonum, & huius est operatio: vel " interpretatiuè, & hoc est permissio. Hæc D. Thomas *ver. q.* " 23. *art.* 3. At 1. *p. quæst.* 19. *a.* 12. ait. Deus significat se velle " per se, vel per alium. Si per se, dupliciter; vel directè, " cum operatur ipse in nobis; vel indirectè quia non impedit, & tunc permittit. Si per alium significat quod " vult ab aliis non fieri & tunc prohibet; vel vult fieri ne- " cessario propter finem, & tunc præcipit; vel vtilius, & sic " consulit. Permissio & operatio respiciũt præsens: Præceptũ, " consilium & prohibitio futurum. At *p. d.* 45. *q.* 1 *a.* 4. Signa " autem spectant ad ordinem hominum in æternam salu- " tem, aut ad executionem ordinis. Circa primum præcipit, " consulit & prohibet: circa secundum operatur & permittit. "

De voluntate signi multiplici.

Voluntas signi est vera quoad significatum.

Hæc signa non sunt falsa, quoniam verè significant quod Deus vult: non autem quod nos faciemus id, quod vult. *p. d.* 45. 4. *ad* 7. Item *ver.q.*23.3.*ad* 2. Non sunt falsa signa, quoniam significant præcepto, consilio & prohibitione se velle nos fieri debitores, vel persuasos facere bona, & non facere mala. Operatione, facit semper quod vult. Permissione vult esse in nostra potestate facere & non facere, &c. Et *resp. ad* 6. Operatio semper coincidit cum voluntate beneplaciti. Permissio quatenus peccatum permittitur, nunquam. Præceptum, prohibitio & consilium; aliquando coincidit, aliquando non. At *p. p.q.* 19.*ar.*12. *ad p.* Potest, ait, coincidere omne signum cum beneplacito. At *in* 2. *dist.*45.*a.*4. Omne volitum, vt fiat & nolitum fieri, est bonum. Similiter permissio peccati est bona, non simpliciter, sed cum adiuncto, vt dicit *resp. ad* 4. Et hoc adiunctum declarandum dicit infra: hoc est *in d.* 46. *q.* 1. *art.* 1. Vbi voluntatem obstinatam in peccato, seu auersione à Deo bonum est damnari. Et hæc est voluntas consequens præuisionem culpæ. *ibi* dicitur & *art.* 5. Deordinatio hominis à fine est ab ipso homine. Et *art* 2. docet Deũ nolle malum, nec esse malum: nec ergo permittere. Sed velle malum esse occasionem boni tantum. Et *ar.* 2. dicit non esse bonum omnem hominem saluari, nisi eos qui volunt: non autem eos qui finaliter nolunt, & hoc permitti &c. Et *d.* 47.*art* 2. Et peccatum, id est, deficere à Dei regula, non est secundum voluntatem antecedentem, nec consequentem.

De voluntate antecedente & consequente.

Duplex ergo voluntas beneplaciti ex dictis locis habetur, videlicet antecedens & consequens. vt dicit *p.p.q* 14.*ar.* 6.*ad* 1.

In p.d 47.*q.*2 *ar* 2. docet præceptũ, consilium & prohibitionem esse signa voluntatis antecedentis; & ideo possumus facere contra ipsa, & præter ipsa, sed permissio, & operatio sunt voluntatis consequentis: Et ideò non possumus facere contra operationem: sed præter operationem Dei. Non enim potest oppositum eius quod Deus operatur operari, alioquin opposita essent simul: sed quia potest

test liberum arbitrium contrarium operari, & multa fiunt, quæ Deus non operatur: Idcirco hæc dicuntur præter voluntatis signum, quod dicitur operatio. Permissio autem, pertinet vel ad causam, quæ voluntati consequenti subiicitur, vt sit potens deficere & non deficere. Cuius tamen effectus, qui est deficere, non pertinet ad voluntatem antecedentem, nec ad consequentem, sed pertinet ad causam illam, cuius est permissio, facultatem respiciens. Vnde præter permissionem non fit, quod fit præter voluntatem consequentem. Vnde præter permissionem nihil potest fieri, nec contra eam: Tamen potest fieri oppositum eius, quod permissum est, quod tamen secundum permissionem fit. Quia permissio respicit potentiam causæ ad vtrumque oppositorum se habentem. Vnde neutrum oppositorum contra permissionem est, sed vtrumque secundum eam.

Culpa non pertinet ad volunt. ant. nec conseq. nec permissio nisi ad voluntatem, cui permittitur. cadit ergo permissio super volitionem hominis, non super defectũ & culpam.

Item ait *p. sent. dist.* 45. *a.* 1. 0. Secundum Damasc. voluntas Dei antecedens, & consequens, & hoc contingit non ex aliqua diuersitate voluntatis diuinæ, sed propter diuersas considerationes ipsius voliti. Potest enim in vnoquoque homine considerari natura eius, & aliæ circumstantiæ ipsius, vt quod est volens & præparans se ad salutem, vel etiam repugnans & contrariè agens &c. Primo modo dicitur voluntas antecedens, qua vult omnes homines saluari. Secundo consequens, qua vult saluari omnes tantùm, qui se præparant & consentiunt gratiæ. Eos vero qui resistunt ac nolunt, vult damnari. Vtrumque enim bonum. Et concludendo ait. Voluntas consequens dicitur, eo quod præsupponit præscientiam operum, non tanquam causam voluntatis diuinæ, sed tanquam rationem voliti. Idem docet *p. p. q* 14. *a.* 6. *ad* 1. *& q.* 23. 4. *ad* 3. *&* 1. *d.* 47. 1. 0. *& ver. q.* 23. 2 0. *Et* 1. *Cor.* 7 *lect.* 1. 1. *Tim* 2. *lect.* 2.

Sic exponen. quando dicitur culpa permitti.

Igitur in doctrina S. Thomæ voluntas omnis diuina impletur in suo sensu. Nam voluntas signi, aut significat quod Deus vult id, quod ipsa significat, & signum non est falsum, licet homo non faciat quod Deus illi significat, semper. Voluntas beneplaciti antecedens, vt conditionata est, adimpletur adimpleta conditione ex parte nostri, non au-

L

tem abſolute. Conſequens verò ſemper impletur abſque exceptione, quoniam reſpicit effectus voluntatis noſtræ ſupernaturales, ac Dei vt iudicis decretum, fundatum ſuper iudicandorum effectis finalibus; vt ex dictis liquido conſtat. Ergo quando Diuus Thom. in *p. d.* 4.7.*q.* 1. *art.* 2. dicit multa fieri contra & præter voluntatem anteced. nihil autem fieri contra, ſed tantum præter conſequentem: loquitur de voluntate paternali, & præceptiua vt omnes ſint ſalui, non autem de legali, ſi velint ſaluari: & condente libertatem ad vtrumque. Vnde ait quod permiſſiua ſemper impletur & nihil contra nec præter eam fit, vt ibidem docet vt permiſſio eſt conditio naturæ ſic conditæ. Et ideò *in d.* 46.*q.*1.*art.* 4. docet quod voluntas conſequens non vult mala fieri: ſed dicitur velle, quia quos videt malum facere iuxta ſui naturam agere ſinit phyſicè, non tollendo arbitrij libertatem. Idque amplius infra clareſcet.

Duplicem in doctrina S. Thomæ dari prædeſtinationem, ſcilicet antecedentem præuiſionem meritorum: ſeundũ quam omnes Deus, vt Pater, vult ſaluos facere, & hæreditatem ſalutis promittit ſi permaneant in filiationis profeſſione. Alteram conſequentem præuiſionem meritorum & demeritorum: ſecundum quam Deus, vt Iudex, non vult omnes ſaluos facere, niſi eos qui obedierint mandatis, & permanſerint in rectitudine, vel ad rectitudinem filialem reuertuntur in finem: qui verò exorbitant & non reuertuntur, damnari. Quoniam duplex eſt voluntas, cuius vtriuſque obiectum eſt bonum.

CAPVT II.

ARTICVLVS PRIMVS.

SI ergò prædestinatio est ordinatio per debita media ad finem, qui est Deus, & hæc præsupponit voluntatem, & dilectionem. Igitur quotuplex reperitur dilectio, & voluntas, totuplex etiam est prædestinatio in doctrina D. Thomæ. Reperitur autem duplex voluntas, scilicet antecedens & consequens. vt dicitur, 1 *d.46.ar.*1.*& 7. ad 3. & d* 47.1.0. *& ver. q.23.art.* 20. *&* 1. *Corint.7.lect. 1. &* 1. *Tim.* 2. *lect.*1. Per antecedentem vult omnia bona omnibus proficua ad finem, qui est fœlicitas æterna. Per consequentem præuisionem meritorum, & demeritorum, seu volitionum humanarum, non vult omnia bona hominibus, neque omnibus finem. Et manifestè loquitur S. Thomas, de voluntate præcedenti & consequenti præuisionem peccati, & meriti. Et distinctio hæc est Damasc. 2. *Fid. orth. cap.*29. qui ita intelligit, de præuisionis scilicet præcedentia & subsequentia. Et D. Thom. docet 1 *p.q.* 19.*a.*6. Et est Chrysost. *hom.* 1. *ad Eph.* qui eodem modo prorsus intelligit distinctionem, & non sicut recentiores aiunt, quod intelligitur antecedens voluntas esse erga naturam quædam imperfecta velleitas, & subsequens perfecta, hoc enim infra reprobabimus.

Voluntas antecedens præuisionem meritorum, & demeritorũ prædestinat omnes, quoniam est voluntas Patris: consequens non omnes, quoniam est iudicis.

Impudenter Aluar.

Ait ergo *in p. d.* 46.1.0. Dicendum secundum Damasc. quod duplex est voluntas antecedens & consequens. Et hoc contingit, non ex aliqua diuersitate voluntatis diuinæ, sed propter diuersas considerationes ipsius voliti. Potest enim in vnoquoque homine considerari natura eius: & aliæ circunstantiæ ipsius, vt quod est volens, & præparans se ad salutem suam: vel etiam repugnans, & contrariè se habens. Si ergo in homine tantum natura ipsius consideretur, æqualiter bonum est, omnẽ hominem saluari: quia omnes conueniunt in natura humana. Et cum hoc bonum sit volitum à Deo, hoc etiam Deus vult, & hæc vocatur voluntas antecedens, qua omnes homines vult saluos fieri secundum Damascenum.] Hæc Diuus Thomás, ex qui-

Probatur 1.

Contra sensum Aluarez.

bus verbis liquidò constat, omnes homines in sua natura consideratos, qua sunt facti ad imaginem Dei, bonum esse saluari, & ad Deum patrem, cuius gerunt imaginem, peruenire, & propterea Deum velle omnes saluos fieri. Imo cum voluntas ipsa sit causa prædestinationis, & electionis, omnes homines electos, ac prædestinatos esse ad vitam æternam antecedenter. Neminem enim fecit Deus malum, nec ad imaginem inferni, sed paradisi. Ergo neminem ordinauit ad infernum, sed ad paradisum. Et hoc probat S.

Probatur 2.

» Thomas *ibidem* his verbis dicens. Et huius voluntatis scilicet antecedentis effectus, & ipse ordo naturæ in finem salutis, & promouentia ad finem omnibus communiter proposita tam naturalia, quam gratuita: sicut potentiæ naturales, & præcepta legis, & huius.] Rectè sanè, si enim vult Deus omnes saluare, omnibus dat salutis promissionem, & legem, quam seruando, saluentur, & insuper vires & auxilia naturalia, & gratuita dat omnibus, tanquam media perueniendi ad promissum finem. Ergo falsò affirmant non omnibus salutem prædestinatam, & media & remedia naturæ & gratiæ non omnibus collata, perthomistæ. Deinde subiungit D. Thomas rationem, vnde fit vt iuxta voluntatem antecedentem non omnes saluentur, ac Deum nolle omnibus salutem, si bonum erat prius saluari omnes, & hoc bonum volebat Deus. Et ait » in eodem contextu. Consideratis autem omnibus circun» stantiis personæ, sic non inuenitur de omnibus bonum esse quod saluentur. Bonum enim est eum, qui se præparat, » & consentit, saluari per largitatem gratiæ diuinæ: Nolentem verò & resistentem non est bonum saluari, quia in» iustum est. Et quia hoc modo se habet ad hoc quod sit volitum à Deo, sicut se habet ad hoc, quod sit bonum, & » ideo iustum: hominem sub istis conditionibus consideratum non vult Deus saluari; sed tantum istum, qui est vo» lens & consentiens. Et hoc dicitur voluntas consequens, » eo quod præsupponit præscientiam operum, non tamquam » causam voluntatis, sed quasi rationem voliti, vt supra » dictum est.] Ex quibus verbis clare docet prædestinatio-

pem consequentem præuisionem operum esse certissimam. Quoniam fit adimpletis conditionibus ex parte nostri. Deus enim, teste Augustino, & Thoma, non saluat te sine te. Vnde Chrysostomus, *si sola gratia saluamur, nemo damnatur.* Quoniam Deus vult omnes saluos, & illuminat omnes venientes in hunc mundum; sed non omnes saluamur; quoniam non omnes cooperamur gratiæ. Requiritur ergo assensus nostræ voluntatis cum proposito faciendi quæ Deus iubet cum possumus. Quod si non facimus, excidimus ab hæreditate Patris Dei, in iudicium Dei iudicis, vt dicit *p. d. 47. art.* 3.

Et hic nota, quod infra probabimus, damnari eos, non qui peccauerunt, sed qui à peccato non surrexerunt propter eorum impœnitentiam finalem: Et huius finalis impœnitentiæ præuisionem subsequi eam voluntatem, quam dicimus consequentem ac reprobantem.

Nec præscientia peccati est causa reprobationis, nisi sit cum finali impœnitentia.

Iterum docet S. Thomas, hoc quod diximus de voluntate patris & iudicis, id est, precedente, & subsequente *in p. p q. 19 art 6. ad 1.* dicens. Verbum Apostoli 1. *Tim.* 2. 2. *Deus vult omnes homines saluos facere*, intelligitur de voluntate antecedenti, nam vnumquodque secundum quod absolute consideratur bonum, vel malum: quod tamen cum ,, aliquo adiuncto cõsideratum, quod est subsequens conside- ,, ratio eius, è contrario se habet. Sicut hominem viuere est ,, bonum, & hominem occidi est malum secundum absolu- ,, tam considerationem: vt si addatur circa aliquem hominem ,, quod sit homicida, vel viuens in periculum multitudinis, sic ,, bonum est occidi, & malum est eum viuere. Vnde potest ,, dici quod iudex iustus antecedenter vult omnem hominem ,, viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Simili- ,, ter Deus antecedenter vult hominem saluari; sed consequẽ- ,, ter vult quosdam damnari secundum exigentiam suæ iusti- ,, tiæ Neque tamen id, quod antecedenter volumus, simpli- ,, citer volumus, sed secundum quid: quia voluntas compa- ,, ratur ad res, secundum quod in seipsis sunt. In seipsis autem ,, sunt in particulari; vnde simpliciter volumus aliquid, se- ,, cundum quod volumus illud, consideratis omnibus circun- ,,

" stantiis, quod est consequenter velle. Vnde potest dici, quod
" iudex iustus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secun-
" dum quid vellet eum viuere, scilicet in quantum est homo.
" Vnde magis potest dici velleitas, quam absoluta voluntas.
" Et sic patet, quod quidquid vult Deus simpliciter, fit li-
" cet illud quod antecedenter vult, non fiat. Hæc D. Thomas.
" Sed aduertendum, quod voluntas simpliciter, & absoluta,
& secundum quid dupliciter consideratur: vno modo quo-
ad actum volitionis, & respectum ad volitum obiectum; alio modo, quoad executionem volitionis circa obiectum, in quo praxis est exercitiūque. Si primo modo consideretur, tunc voluntas antecedens est simpliciter & absolute voluntas, & non velleitas; & voluntas consequens est secundum quid, & velleitas. Probatur; nam voluntas, vt simpliciter voluntas, e.t per se voluntas, ac per se vult solummodo bonum absolutum, quod per se est obiectum, & simpliciter voluntatis. Quatenus autem vult alicui malum, cui simpliciter volebat bonum, est voluntas secundum quid & per accidens; imo, ait Aug. ac Thomas, Deus inuitus reprobat ac condemnat, ergo est voluntas per accidens. Quoniā accidit malum bono. Vt nauta merces saluare vult simpliciter & per se. Sed proiicere post procellam, est per accidens & inuitè, & volitum per accidens & secundum quid, id est secundum periculum submersionis aduentitium, quod noluisset nauta aduenire. Deus enim non vult peccatum venire, vt probat *p.d.* 46. *art.* 1. *&* 2. neque permittit. Sed permittit vt homo possit peccare, & velle, quia non ligat voluntatem, vt dicitur *ibidem in resp. ad* 4. *& in corpore* ait;

Quòd voluntas antecedens est simpliciter & absolutè voluntas secundum D. Th. in intentione, non in executione propter mutationem in obiecto.

Probatur 1.

" Quod deficere, id est peccare non est volitum voluntate an-
" tecedenti, nec consequenti. Ergo simpliciter est nolitum.
" Sic & omnia mala. Hoc autem magis explicat S. Thom.
1. *Tim.* 2. *lect.* 1. exemplo nautæ dicens.

Probatur 2.

Dicitur voluntas antecedens & consequens secundum
" ordinem volitorum, secundum quod voluntas potest du-
" pliciter considerari, scilicet in vniuersali, & absolutè, & se-
" cundum aliquas circunstantias, & in particulari, & compa-
" rata. Et ideò voluntas alicuius rei, & in particulari, & com-

parata. Et ideò voluntas absoluta est quasi consequens. E- ,,
xemplum de mercatore; qui vult omnes merces saluare ,,
absolutè, & hoc voluntate antecedente: Sed si consideret ,,
salutem, non vult omnes merces per comparationem ad ,,
alia saluare, scilicet, quando cum salute earum sequitur sub- ,,
mersio nauis. Sic in Deo salus omnium hominum, secun- ,,
dum se considerata, (id est simpliciter: idem enim sunt) ,,
habet rationem, vt sit volibilis: Et Apost. hic ita loquitur. ,,
Et sic eius voluntas est antecedens. Sed si consideratur bo- ,,
num iustitiæ, eo quod peccata puniantur, sic non vult, & ,,
hæc est voluntas consequens &c. Et simul hoc probat tri- ,,
pliciter. Primò ex parte Dei, qui vult omnes saluos facere, ,,
quoniam est vnus Deus omnium. Secundò ex parte Chri- ,,
sti, qui vnus est mediator Dei & hominum, non quorum- ,,
dam, sed inter Deum & omnes homines &c. & hoc pro- ,,
bat à signo, quia dedit semetipsum redemptorem pro nobis ,,
&c. Tertiò *in lect.* 3. probat hoc ex testimonio Apostolo- ,,
rum, & suo, qui prædicabat Christum esse propitiatorem in ,,
sanguine suo pro peccatis totius mundi &c.] Ex quibus ver- ,,
bis probatur, quod voluntas Dei antecedens, est simpliciter voluntas in intentione creatoris, & redemptoris, vt salui fiant omnes: Nam omnes creauit ad sui imaginem, & omnes redemit, quibus omnibus conformis factus est in naturalibus, & insuper remediũ supernaturale omnibus consulit.

Item quod antecedens est voluntas absoluta, & simpliciter (idem enim apud logicos, & in doctrina D. Thomæ, est ly *absolutè*, & ly *simpliciter*) vti est voluntas saluandi merces. Voluntas verò consequens est vt voluntas proiiciendi merces per accidens in peccatoribus accidente enim peccato fit, vt non velit omnes, quoniam fit bonum, vt quidam obstinati damnentur. Nam de non obstinatis in textu dixerat Apostolus, & commentator D. Thomas, vt fiant orationes pro omnibus. Quoniam hoc est bonum, & acceptum coram Deo saluatore nostro, qui vult omnes saluos facere, & ad viam veritatis venire. Vnde palam est, quod loquitur de omnibus ante, & post peccatum. Nam pro peccatoribus rogari vult & pro infidelibus.

At in executione deinde iudicij voluntas consequens dicitur simpliciter voluntas, quoniam fit quod ipsa vult post præuisa omnia. Antecedens verò, dicitur tunc velleitas, quoniam voluisset non exequi. Vnde sæpe in Sacris scripturis & apud Aug. Deus dicitur inuitus punire peccatores, quos etiam vocat ad se semper. Et hoc declarat Apostolorum princeps 2. *epist.* 3. *Non vult aliquem ex vobis perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.*] Ex quibus verbis liquet, quod etiam post peccatum Deus vult salutem voluntate antecedenti: iuxta *Ezech.* 33. *Nolo mortem peccatoris*; sed non post impœnitentiam, sicut alibi ait, *quia vocaui, & renuistis; & quia superbia eorum ascendit semper.* Ergo voluntas cõsequens dicitur solum respectu impœnitentiæ finalis. Ergo prædestinatio secunda non est melior quàm prima; sed firmior. Et dicitur voluntas simpliciter in executione, & secundum quid in intentione, sicuti prima est simpliciter, & absoluta in intentione saluandi merces, & secundum quid in executione. & è contra voluntas proiicientis merces est simpliciter in executione, & secundum quid in intentione. Hæc autem dicuntur non ex mutatione Dei, sed ex mutatione rei. Ergo voluntas antecedens est conditionata conditione, si velint saluari: sicut dicit Anselm. *de casu Diaboli* 3. Et Augustinus *de Peccatorum remissione* 2. Et D. Thom. 3. *contra gentes*. 159. & 1. *d* 40. vel vult omnes filios conditione, si non peccent ex Aug. 3. *contra Iulian.* 13. & D. Thom. 1. *p. q.* 19. *art.* 6 *ad* 1. Non autem conditione, nisi pulchritudo vniuersi impediatur, vt dicunt recentiores, hoc enim posterius est ad si non peccent, & ad si velint, vt docet S. Thomas *p. d.* 41 *q.* 4. *art.* 2.

Bonum est quosdam dānari quia nolunt saluari, non autem ob bonum vniuersi, nisi postmodum occasionaliter. Aluar.

Probatur 4. Probatur insuper, quod voluntas consequens non sit simpliciter voluntas. Quoniam simpliciter voluntas habet pro obiecto simpliciter bonum, & per se: Consequens habet bonum per accidens & secundum quid. Nam D. Thomas *p. d.* 46 *q.* 1 *art.* 4. ad 4. ait. Voluntas Dei est causa bonorum omnium, & omnium volitorum fiendorum. Et hoc modo se habet aliquid ad hoc, quod sit volitum à Deo, sicut se habet ad hoc quod sit bonum. Vnde cum malum fieri

secundum

ſecundum ſe, bonum non ſit, vt dictum eſt, non erit per ſe ,,
volitum à Deo, nec per ſe, nec per accidens. ,,

Probauerat autem S. Thom. *in art.* 2. quod mala eſſe ſimpliciter non eſt bonum, ſed occaſionaliter tantum, & ſecundum quid. & *in art.* 3. *ad* 6. dixit. Quod mala moralia, ſi non exiſterent, vniuerſum eſſet perfectius. Propterea ſubdit. Vnde ſi nullus homo peccaſſet, vniuerſum genus humanum melius foret. Quoniam etſi directè ſalus vnius hominis occaſionetur ex culpa alterius: tamen ſine illa cauſa ſalutem conſequi poſſet. Nec tamen hæc mala, nec illa per ſe ad perfectionem faciunt vniuerſi: quia perfectionum non ſunt cauſæ, ſed occaſiones (Imò etiam defectus boni videtur D. Thomæ non volitus à Deo. Vnde ait *in p. d.* 40. *q.* 4. *art.* 20. Carentia gratiæ prædeſtinantis, & informantis non eſt bona, nec volita à Deo, niſi per accidens fiat bona ex iuſtitia: Quia iuſtum eſt nolentem ſaluari, non ſaluari.) Et *d* 47. *q* 1. *a.* 2. o. Deficere & peccare non pertinent ad voluntatem antecedentem nec ad conſequentem. ,,

Non poteſt peccatum eſſe cauſa bo-[illegible] eſſo poſt [illegible] eſſe.

Carentia gratiæ nō eſt volita à Deo.

Cum ergo probatum ſit, quod malum culpæ non ſit volitum à Deo, nec mala fieri ſit volitum à Deo voluntate antecedenti, nec conſequenti, nec per ſe nec per accidens: Probandum eſt, quod nec malum pœnæ ſit volitum à Deo ſimpliciter per ſe, ſed tantum ex præſuppoſita culpa, quam nolebat: Alioquin eſſet iniuſtus Deus, fecit enim homines & angelos rectos, & gratia decorauit originali, vt poſſent adipiſci ſummum bonum, id eſt Deum, in quo omne gaudium & nulla pœna. Ergo pœna per accidens eſt. Vnde *Sap.* 1. *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum*. Et *Gen.* 2. poſt peccatum dictum eſt. *Maledicta terra in opere tuo.* 5. *&T. q. t. In dolore paries, & morte morieris. &c.* ,,
Imo Deus remedia contra peccatum, ac per conſequens contra pœnas dedit, Redemptorem omnium, non ſolum pro noſtris peccatis, ſed etiam totius mundi. Ergo Deus pœnas non amat propter ſui gloriam, vt quidam dicunt. Dicitur enim *Eccleſ.* 15. *Non ſunt ei neceſſarij omnes impij*. Et ,,
ideo ait, nemini mandauit impiè agere, nec dedit ſpiritum, id eſt permiſſionem peccandi, ſed vetuit &c. Non ,,

Probatur 5. *Nec malum pœnæ eſt ſimpliciter volitum à Deo propter gloriam ſuam.*

" enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inu-
" tilium, &c.[Ex quo eliciunt summi Doctores, quod mundus absque gehenna esset melior, sicut etiam si esset absq; culpa, quæ occasionem gehennæ faciendæ dedit. Item aiunt pœnas gehennæ per accidens esse volitas à Deo ex occasione peccati. Hoc enim ablato, vti nec volito, non datur pœna, ergo nec pœna est volita. Vnde etiam D.
" Thomas 1. *p. q.* 48 *ar.* 2.0. *&* 1. 2. *q.* 46. *&* 6, *ad* 2. Pœna
" secundum absolutam considerationem est contra volunta-
" tem. Idem *in* 4. *d.* 21. *q.* 11. 4.

Mundus sine culpa & sine gehennæ esset melior.

Quapropter vtraque voluntas est; vera voluntas. Igitur vtraque fundat prædestinationem: antecedens antecedentem, & consequens consequentem, vt ex Damasc. & Chrys. probatum est. Et quamuis Augustinus allegatus à S. Thoma *in eadem* 1. *p. q.* 19. *ar.* 6. *ad* 1. exponat dictum Apostoli, *vult omnes saluos facere*, sic, id est omnes, qui saluantur vult saluos facere, vel de omni genere hominum vult aliquos saluari: quam expositionem nemo Patrũ acceptat, nec Iesuitæ; Tamen D. Thomas *ibidem*, *&* *in p. d.* 46. *q.* 1. *ad* 1. dicit intelligendũ esse de voluntate consequenti. Nã antecedens re vera, & non illusiuè vult omnes saluos: Consequens etiam vult omnes saluos, si pœniteant, & accipiant Sacramenta, vt dicit Ansel. & Aug. si velint &c. At in executione vult solum quosdam, & de omni genere aliquos; quoniam non omnes accipiunt dona Dei.

Conclusio quod sit vtraque voluntas antecedens & consequens est vera voluntas, ergo vtraque fundat prædestinationẽ: antecedens antecedentem, consequens consequentem.

Quod autem ly *omnes*, singulos ponat, & nullum excludat, sicut etiam Chrysost. & Damasc. volunt, ipsemet Apostolus docet 1. *Cor.* 5. *&* *Hebr.* 2. vbi inquit, quod dicendo Dauid, *omnia subiecisti sub pedibus eius*, nihil non subiectum excludit per ly *omnia*. Similiter ait princeps Apostolorum 2. *ep.* 3. *Deus non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Vbi sane excludit glossas Augustini. Per ly *non vult aliquos* &c. & includit glossas Pauli, per ly *omnes, ad p. r.* vt patet grammaticam, & dialecticam, imo, & solum sermonem consuetum, callenti cuilibet.

Ly omnes vult saluos, quomodo exponendum ex Apostolo.

Quod autem reperiatur duplex prædestinatio apud D. Thom. videlicet præcedens præuisionem futurorum, &

2. Probatio duplicis prædestinationis

subsequens iterũ probatur *in* 3. *p* *q*. 1 *art*. 3. vbi probat, quod si Adam non peccasset, Deus incarnatus non fuisset. Et *in resp*. 4. Quod sic est. Christus prædestinatus erat. Ergo ante peccati præuisionem. Ergo si Adam non peccasset, Christus incarnatus fuisset ex vi prædestinationis.] Respondeo ait, „ quod Prædestinatio præsupponat præscientiam futurorum. „ Et ideò Christus prædestinatus est in remedium præuisi „ peccati, quod non fecisset si Adam non peccasset. Ergo se- „ cundum D. Thomam prædestinatio est voluntatis Dei cõsequentis in hoc loco. Et etiã *in quolib*. 5. *art*. 8. docet non posse prædestinationem esse certam (ergo nec reprobationem) nisi ex scientia futuri euentus. At infra 35. *q*. 24 *art*. 3. docet, quod Prædestinatio Christi non est causa exemplaris & anterior nostræ prædestinationis, sed simul, actu scilicet æterno. Et tunc secundum illum actum prædestinationis Dei, negat esse causam. Sed sic est, quod si Adam non peccasset, etiam ante præuisionem peccati erat prædestinatio hominum, & Christi, in illo actu æterno secundum D. Thomam. Ergo procul dubio ante præuisionem peccati, & excogitationem remedij, facta est secundum D. Thomam, omnium prædestinatio. Alioquin Christi prædestinatio esset causa exemplaris antecedens nostræ prædestinationis: quidquid dicant Commentatores. At Caietanus *in* 3. *q*. 1. ait, quod secundum D. Thomam Christus de facto est primus prædestinatorum secundum Dei mentem, licet secundum carnem multo posterior multis, quippe qui in quarto millesimo anno ab orbe cõdito incarnatus est. Item *in quolib*. 5. *art*. 8. docet multos prædestinatos esse post culpæ præuisionem, vt filios adulterorum & bigamorum, qui non fuissent si Adam non peccasset, ergo prædestinatio ex præscientia.

Præterea D Thomas *in* 3 *d*. 1. *q*. 1. *art*. 3. o. docet probabilem esse vtramque opinionem, quod videlicet si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset & non fuisset. Fuisset, propter exaltationem humanæ naturæ, & consummationem vniuersi (vt dicit Cyrillus & Scotus, & multi Patres.) Non fuisset, quoniam non existente morbo, non est

Apud D. Thom probabile est vtraque si Adam peccasset & si non peccasset, Christus incarnatus fuisset.

causa vlla medicinæ, vt dicit Augustinus. & Gregorius, & Leo. Si homo non fuisset lapsus, filius Dei formam hominis non assumpsisset, & serui: sed in suo honore remansisset. Ergo secundum D. Thomã vtraque opinio sustineri potest.

Nota qui peccatum est causa prædest. Christi. Et quidẽ dicendũ, quod peccatũ non est causa, nec occasio incarnationis, & prædestinationis Christi, sed consonantius occasio non prædestinationis, sed modi prædestinandi, videlicet in carne mortali: per quã mori posset pro peccatoribus

4. Probatur. Verum enim verò licèt in doctrina D. Thomæ problematicum sit, quod prædestinatio hominum ad supernaturalia bona, sit solùm ante vel solum post præuisionem peccati tamen quod sit vtriusque sortis, est certum. Etenim gratia illa seu iustitia originalis, in qua creatus est Adam, & posteri generati essent, erat gratiæ gratum facientis, vt probat *p.p.q.95.* Sed gratia gratum faciens, dirigit hominẽ ad Deũ vt obiectũ supernaturale, dicit *q.23.* ergò esset prædestinatio hominũ ad supernaturalia ante præuisionẽ peccati: & si Adã non peccasset secundũ D. Thom. Christus non fuisset prædestinatus; & tamẽ ipse est primus prædestinatorum. Ergo datur prædestinatio voluntatis præcedentis peccatum, & prædestinatio consequentis, illa bonitatis, ista misericordiæ. Propterea alij Thomistæ dicunt gratiam Adæ ante culpam fuisse in meritis Christi, vt simul prædestinatus. Alij negant. Propterea que definitiones prædestinationis assignatæ à
„ Theologis variæ sunt, quas D. Thom. *in opusc. & in p.p.* ad-
„ ducit, videlicet. Prædestinatio est ratio trãsmittendæ crea-
„ turæ rationalis ad vitam æternam. Et quidem ista definitio
„ conuenit voluntati antecedenti. Item ait. Prædestinatio est
„ propositum miserendi, ex Augustino, *de Prædest. sanct.* 10.
„ Quæ sane conuenit consequenti miseriam ex peccato.
„ Item ait. Est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futu-
„ ro, & hoc conuenit vtrique, *ex p sen. d.* 40. 4. 1. 2.
„ Ex Apostolo autem duas adducit rationes prædestinatio-
„ nis *in opusc. cap.* 1. dicens. Quamuis prædestinatio præsup-
„ ponat actum cognitionis, nominat tamen actum volunta-
„ tis eligentis ad ea, quæ sola gratuita voluntate conferuntur.
„ Vnde dicitur *Rom.* 8. *Quos præsciuit, prædestinauit cõformes*

fieri imagini filij sui &c. Et *Ephes* 1. *Prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei secundum voluntatis suæ propositum &c.* Sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia, & voluntas aliquorum &c. vt etiā probat Magister & D. Th. *p. d.* 40. *q.* 1. Igitur secundum intentionem prior fuit prædestinatio Christi, ad quam respiciendo Deus nos prædestinat, conformatque, quam aliorum quorumcumque. Præcedit. n. forma seu idea conformandos & ideandos.

Præterea secundum D. Thomam. Si Adam non peccasset, multi prædestinati orti fuissent ex eo; secundum Scotum verò non nisi prædestinati. Quod videtur sentire Greg. *in* 4. *moral.* Anselmus *in libro, Cur Deus homo*, dicens. Quod si primi parentes non peccassent, confirmati fuissent in gratia vnà cum propagine sua tota, vt vltra peccare non possent. Ergo nec filios gehennæ, ait Greg. generassent. Verùm sufficit mihi, quod D. Thomas *p. p. q.* 100. aliquos ad salutem æternam ante præuisionem peccati prædestinet, licet non omnes. Siquidem filij potuissent peccare, eo quod gratia non propagatur seminaliter, sicuti culpa, quæ à nobis est, non à Deo, licet addatur hæreditario iure à Deo, sicuti & anima. & confirmatio non potuit propagari, nisi ex promissione, quæ nobis est incerta; Nam beati per essentiam non sunt, qui confirmantur ante visionem beatificam, per quam fit vera confirmatio in bono, vt ipse docet *ibidem art.* 2. Probatur 5.

Probatur iterum hæc doctrina de duplici prædestinatione, quoniam liber vitæ, vt probat S. Thomas *ver. q.* 7 *art* 1. *in corp.* est repræsentatio saluandorum, *& p. p. q.* 24. *a.* 1. *ad* 4. non est prædestinatio, sed notitia eius, & 3. *d.* 31. *q* 1. *a.* 3. *quæstiuncula* 3. est notitia Dei de vita gloriæ alicuius, vel in se, vel in causa sua, quæ est gratia: Tunc ait, quòd homo potest deleri de libro vitæ, vt dicitur *in psal.* 68. *deleantur de libro viuentium &c.* Et *in Apoc.* 3. *& in collecta* orat Ecclesia, vt nomina prædestinatorum liber ascripta retineat. non autem orat derisoriè, quod fieret, nisi possent deleri. Prædestinatio autem voluntatis consequentis, est indelebilis & infallibilis, vt *ibidem* dicit, & *q.* 23. *a.* 6. Ergo delentur de libro Probatur 6. Sic etiā Aug. ait, quod dereliquit Ecclesia baptizare paruos & mortuos ex peccato indigerent

vitæ voluntatis antecedentis, secundum quam datur gratia multis, at ipsa excidunt ob culpam, vt dicit iisdem in locis, & quidem in Concilio Constantiensi damnantur VViclef, & Vs, quoniam dixerunt nunquam Paulum fuisse membrum Diaboli, nec Iudam membrum Christi. Et sanè loquebantur isti hæretici, secundum prædestinationem absolutè: Igitur aliqua prædestinatio deficit: non secunda: Ergo prima. Et cum *in Apocalyp.* 21. dicitur, *quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ Agni ab origine mundi &c.* Intelligitur de libro 2. post Agni prædestinationem ad remedium peccati, vt liquidò constat. Semperquidem in scripturis homines de libro vitæ delentur ob culpam, vt patet *Apocalyp.* 22 *& Exod.*32. Et ideò voluntas consequens est (confirmatio præcedentis (Vt dicitur *p sent. ad Anibald. d.* 46. *q.* 1. *ad* 2.) in saluandis, non autem est alia opposita, vt putant Iesuitæ quidam, nisi in repugnantibus.

Differentia multiplex vtriusque Prædestinationis.

ARTICVLVS II.

Prima differentia. Differt autem prima Prædestinatio à secunda multipliciter. Quoniam per primam Deus vult omnes saluos facere, perducereque ad se, tanquam ad finem naturalem, & supernaturalem; per secundam, ex quo per peccatum originale facti sumus vasa iræ, ad naturalem omnes, ad supernaturalem non item, nisi quos misericorditer eripit de massa perditionis peccatrice.

2. De prima dixit Apostolus 2. *Thes.*1. Est saluator omnium hominum: de secunda (subiungit) maximè fidelium.

3. Prima dicitur Prædestinatio abusiuè & secundum genus suum, quod est prouidentia: secunda propriè, & secundũ speciem, vt dicitur *p.p.q.*23. *art.*1. idem habet *ver. q ar.* 1. *c.*

4. Prima fit nullorum meritorum, aut demeritorum intuitu, aut præuisione nisi personarum. Secunda fit post præuisio-

nem saltem miseriæ. Est enim, vt ibidē dicit, propositū miserendi. Fit etiam ex præuisione meritorū dispositiuè ex parte nostri; operatiuè ex parte Dei, vt elicitur ex *p. d.* 41. *q.* 1. *art.* 2. & 2. 43. Item præcedens includit merita vt causata à se, si voluntas obedit, vt habetur *ex lect.* 2. in *Rom.* 9. consequens verò merita, vt iam causata de facto à Deo & à nobis: vt patet *ex p. d.* 41. *ar.* 3. *ad* 5. idem *ver. q.* 6. *ar.* 1.

Item prima potest effectum non sortiri vltimum propter discrepantiam mediorum, non ex parte Dei prouidentis, sed ex parte liberi arbitrij deficientis, ac respuentis gratiam Dei: qui non saluat te sine te, dixit Augustus citatus à S. Thoma. Secunda verò infallibilis, quoniam computat omnia media certa, & perseuerantiam vsque in finem, *p. p. q.* 23. 6. 5.

Prima est ex Dei liberalitate. Secunda ex meritis Christi *Ephes.* 1. *Prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei in Christo Iesu.* 6.

Prima est causa boni vsus liberi arbitrij, vt Iesuitæ dicunt; Secunda est causa gratiæ vlterioris, & gloriæ. Et sic intelligit D. Thomas *p. p. q.* 23. 5. o. & 2. 2. *q.* iij. 1. *ad* 2. Nam *in* 2. *dist.* 5. 2. 1. non requiritur gratia specialis ad faciendum quod in se est. 7.

De prima verificatur dictum Augustini, quod nullis præuisis meritis prædestinamur. De secunda dictum Chrysost. & aliorum Græcorum, quod prædestinamur ex præscientia boni vsus liberi arbitrij & meritorum. De prima quidam Dominicani, de secunda quidam Iesuitæ. 8.

Per primam eligimur ad gratiam simpliciter, & ex hoc ad gloriam conditionaliter. Per secundam simpliciter per gratiam ad gloriam. 9.

Tandem prima nullam habet causam; nec conditionem, nec rationem ex parte nostri, nec occasionem, sed ex parte Dei, suam bonitatem tantùm. Non enim voluntas Dei causam habet, neque obiectum, nisi se. Neque ad operandum mouetur ex occasione, sicuti omnis causa creata, neque ex præmotione, vt probatur *p. p. q.* 16. *a.* 5. & *ver. q.* 23. *a.* 1. *ad* 3. Secunda verò saltem occasionem habet ex peccato. 10.

vt prædestinatio Christi: vel ex merito, vt prædestinatio cæterorum ex merito Christi effectiuè & ex libero arbitrio cooperatiuè non causante primitus & simul, sed consentiente primitus, & concausante continenter, vt dicitur *p. 2. q 13. art. 7 ad 6.*

Reprobationem esse vnam: voluntatis nempè finaliter consequentis, idcirco causaliter esse præscientiam culpæ non finiendæ, & præparationem pœnæ non terminandæ: Nec opponi prædestinationi, sed electioni præsupponenti pluralitatem factam, & diuersitatem præuisam ex parte. Nec esse ex mera Dei voluntate, sed ex nobis, antecedenti prædestinatione malè vtentibus: Nec ergò reprobationem seu præscientiam esse causam culpæ positiuam actiuè aut dispositiuè, neque negatiuè quoad gratiam, sed tantum præparatiuè ad pœnam; quam non voluntas antecedens, aut consequens, sed diuina sapientia conuertit in bonum, nec causam finalem primariam esse iustitiæ relucentiam, sed per accidens & secundariò occasionaliter.

CAPVT III.

ARTICVLVS PRIMVS.

Non datur reprobatio

PRofectò ex voluntate antecedenti, & consequenti, inuenimus duplicem prædestinationem, alteram ex liberaliter

beralitate Dei ante præuisionem meritorum, alteram ex misericordia acceptante in nobis merita mediatoris & nostra. At neque ex duplici odio inuenimus duplicem reprobationem. Deus enim antecedenter diligit omnia quæ facit, & vult illis bonum, ad quod apta nata sunt. Idcirco hominibus vult vitam æternam, vt obiectum naturale & supernaturale: Odit autem nihil eorum quæ facit, vt dicitur *sap.* 11. Ergo non reprobat, nisi qui valdè impropriè, & periculosè diceret Deum reprobare eos, quibus non dat tanta bona, quanta aliis, quod quidem potius est distribuere dona. Propterea D. Th. *p p q.*60.3. *& ver.*35. dicit omnes Angelos creatos bonos, & gratia donatos, nec quempiam reprobatum, nisi ex præuiso peccato. Similiter, hominem enim Deus fecit rectum & ad se, vt dicit Ecclesiasticus, & Augustinus. Imò ad sui imaginem. Ergo amore dignum. Ergo non reprobabilem. Alioquin perditio hominis esset ex Deo, sicut & Angeli, si mali ab eo facti essent, aut ex prædestinatione diuina peccassent. Oseas autem dicit. *Perditio tua ex te*, & *Ecclesi.15 Non dixeris: Per Deum abest, &c.* Cuius contrarium dicere habent, qui non solum Deum non prædestinasse, sed etiam reprobasse æternaliter nulla ratione, causáque, sed temerè, prædicant; quia delectatur in perditione viuorum. Si enim non placeret illi reprobatio, non reprobaret: nec illi perirent. Quæcunque enim voluit fecit, non quę noluit. Igitur reprobatio ex præuisa culpa est, sicuti tota scriptura Dei testatur: non autem ex Dei voluntate.

antecedens, sed solum consequens p ausio rem cuius a finalis.

Dicit quidem S. Thomas quod reprobatio est pars prouidentiæ, quod tamen verum est quantum ad ordinationem, non quantum ad efficientiam. Sicut enim Deus non facit peccatum, sed ordinat peccatum in bonum aliorum; sic non facit peccatores, sed ordinat eos ad pœnam. Vt expresse dicit *p. d.* 40. *q. ar* 1.

Reprobatio est pars prouidentia, vt ordinantis, non vt facientis,

Propterea dicendum, quod reprobatio non opponitur prædestinationi formaliter. Prædestinatio enim est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. At reprobatio non est præparatio disgratiæ, seu malorum mediorum in præsenti, pœnarum in futuro, sed solum pœnarum ordina-

Reprobatio formaliter non opponitur prædestinationi, sed electioni.

tio, quas meretur peccator: quoniam contra legem Dei peccat, & gratiam, qua resurgere potest, respuit.

Hæc omnes Theologi asserunt, exceptis Caluinistis, qui prædestināt ad peccatum vt medium, & ad gehennam vt finem, cuius contrarium in Concil. Arauf. & Trident. & in doctoribus inuenitur melioribus. Audent tamen quidam recentiores docere, quod Deus præparat media, id est, negationem gratiæ, & peccata materialiter: quoniam efficaciter ad actus peccaminosos eos impellit sicuti ad bonos, licet non ad deformitatem, de quo infra disputabimus *in cap.* 8.

Semi Caluinistæ præparant media vel negatiuè, vel materialiter.

Probatur enim quod reprobatio non opponitur prædestinationi, vti placet hæreticis, & perthomistis: sed approbationi, & electioni: ex Philosophia morali Aristotelica, & Platonica, & Stoica. Item *Isaiæ 7. Vt sciat reprobare malum, & eligere bonum.*

Prima probatio, quod reprobatio opponitur electioni.

Item D. Thomas *in p. d. 40. q. 4. argumento sed contra* " inquiens; Reprobatio opponitur approbationi. Sed appro- " batio est in voluntate. Ergo & reprobatio.

" Præterea *p. p. q. 23. a. 3. ad* 1. inquit; Deus omnes homines " diligit, & omnes creaturas, in quantum vult illis aliquod bo- " num. Non tamen quodcumque bonum vult omnibus. In " quantum igitur quibusdam non vult hoc bonum, quod est " vita æterna, dicitur eos odio habere vel reprobare.] Igitur secundum D. Thomam reprobare, est nolle quibusdam vitam æternam supernaturalem, non autem est velle gehennam: neque culpam, quæ est causa gehennæ, sicut prædestinatio est velle & bona opera, quæ sunt causa gloriæ, & gloriam.

" Et hoc iterum patet ex resp. ad 2. vbi ait. Aliter se habet " reprobatio in causando, quam prædestinatio. Nam præde- " stinatio est causa eius, quod expectatur in futuro à prædesti- " natis, scilicet gratiæ, & eius, quod præcipitur in præsenti, " scilicet gloriæ. Reprobatio verò non est causa eius, " quod est culpæ, sed est causa derelictionis à Deo. Est tamen " causa pœnæ æternæ. Sed culpa prouenit ex libero arbitrio " eius qui reprobatur & à gratia deseritur, & secundum hoc " verificatur dictum Prophetæ, *Perditio tua ex te.*

Ne autem putares, quod reprobatio est ita causa derelictionis Dei, quod nullum auxilium dat reprobatis sic, vel « subtrahit aliquid; Patet eo, quod dixit ad 3. Quod repro- « batio Dei nihil subtrahit de potentia reprobati. Et 1.*d*.40. « *q*.4.*art*. 1. Quod reprobatio est solum præscientia defectus « & peccati, & ordinatio peccati ad pœnam. Et ideo repro- «. bati dicuntur præsciti.

Digressio. Quod reprobatio non est ita causa derelictionis, quod neget aliquid reprobatis vtile ad salutem.

Præterea clarum est, quòd Deus non derelinquit præscitos, sed semper subministrat illis auxilia, & gratias intrinsecus & extrinsecus, quibus saluentur vsque in finem; sicuti supra *cap*.1. probatum est, & infra probabimus amplius ex dictis Sancti Thomæ. Siquidem eadem præcepta, & exhortationes & promissiones vitæ æternæ dantur reprobis, & prædestinatis.

Quod eadem derelictio accidit bonis & malis.

Item eędem gratiæ. Nam baptizantur vtrique, & efficaciam accipiunt, & sufficientiam gratiarum & remediorum. Similiter è contra eadem derelictio est reproborum, & prædestinatorum. Dauid enim & Petrus & Paulus, & latro bonus, prædestinati peccauerunt mortaliter derelicti à Deo: Et Iudas, & Saül, & Abbas Hieron. & alij in gratia Dei fuerunt, quamuis essent de numero reproborum, nisi velimus insanire cum Ioannibus VVicleff, & Vs, qui nũquã Paulum fuisse extra gratiam, & membrum diaboli, nec vnquam Iudam fuisse in gratia & membrum Christi, docebant. Et hæc doctrina eorum damnata est in Concilio Constantiensi sub Martino V. Igitur hæc derelictio, quæ fit à reprobatione, est in finalis impœnitentiæ termino, non ante: vel est permissio, non quidem peccati, sed liberi arbitrij ad faciendum & non faciendum quodlibet iuxta conditionem naturæ suę defectibilis, sicut dicitur *p*.*d*.39.*q*.1.*a*.2.0. « Quò homo, quanto vicinius est Deo, tanto à necessitate « causarum naturalium est liber, vt dicit Boët. Et ideo ex con- « ditione suę naturæ sequitur, quod rectum ordinem tene- « re possit tendendo in finem: & etiam deficere. Si autem inevitabiliter in finem tenderet per diuinam prouidentiam, (vt dicunt perthomistæ) tolleretur sibi cõditio suæ naturæ, vt dicunt Dionys. & Thom. & ideo taliter est instituta à

Quomodo intelligenda sit derelictio.

Tolleretur libertas si ineuitabiliter seu infallibiliter homo in finem tenderet.

" Deo, vt etiã deficere posset, ita tamen quod in potestate eius
" est deficere, vel non deficere &c. & iste defectus volunta-
" tum contingentes præter intentionem prouidentiæ præsci-
" uit, & ordinauit Deus, &c. Vnde patet, quod bonum &
" malum subiacet diuinæ prouidentiæ, sed malum tanquam
" præscitum & ordinatum, sed non vt intentum à Deo. Bo-
" num vero, quasi intentum &c.] Ex quibus verbis liquet, quòd permissio diuina non est peccati permissio, quod contingit, vt hic dicitur, præter intentionem prouidentiæ: sed permissio voluntatis in sua libertate, vt deficiat, vel non ad libitum.

Actus malus vt fiat est extra prouidentiam.

Item *d.47. quæst.1 art.2.* Permissio, ait, non pertinet
" ad voluntatem Dei consequentem nec antecedentem,
" vt est defectus & peccatum: sed respicit potentiam cau-
" sæ ad vtrumque oppositorum se habentem,) *id est. ad lib.*
" *arb.c.8.*

Permissio cadit super lib. arb. nõ super peccatum.

" Igitur cùm dicit D. Thomas, quòd reprobatio est causa derelictionis, intelligitur post peccatum in massa Adæ, qua non culpa nec gehenna, sed priuatio supernaturalis fruitionis Dei, non autem naturalis, solum intelligitur, vt dixit *p.p.q.23.a.3.ad1.* vel permissionis agere, sicut libet ex conditione naturæ liberi arbitrij. Vnde inquit *in corp. articuli,* '
Reprobationem esse partem prouidentiæ; ad quam proui- '
dentiam pertinet permittere aliquem defectum in rebus, '
quæ prouidentiæ subduntur, vt supra dictum est) sed quod "
supra dictum allegat, est *in q.22. art.2. ad2.* vbi ait. Cum "
Deus sit vniuersalis præuisor, ad prouidentiam eius pertinet, "
vt permittat quosdam defectus in aliquibus rebus particu- "
laribus, ne impediatur bonum vniuersi perfectum.) In quibus verbis docet liberum arbitrium sibi relictum peccare, quia non ligat libertatem, alioquin bonum naturale, causarum liberarum, & gradus vniuersi non starent varij. Et hoc deinde per accidens, conuerti in bonum vniuersi: Siquidem peccatum, vt supra diximus de mente Diui Thomæ, non est de perfectione, sed de imperfectione vniuersi: quippe qui dixerat *p. d.46.q.1. art.1.* quòd malum secun-

Derelicti o non est causa culpa nec gehennæ, sed vt lib. arb. agat ex se bonum vel malum secundũ naturam: aut est causa solius priuationis diuinæ visionis post peccatum Adæ.

dum se, cum non sit bonum, non est volitum à Deo per se, nec per accidens, & *in 3. art. d. 46.* quod mala moralia, si » non existerent, vniuersum esset perfectius: vnde si nullus » homo peccasset, vniuersum genus humanum melius foret. Et deinde probat, quod sunt tantum occasio perfectionis, quatenus ex malo Deus elicit bona. Ergo hæc derelictio non est à Deo propter hoc, vt fiat peccatum, vnde sequatur bonum vniuersi & perfectio, cum perfectius absque peccato futurum fuisse S. Thomas declarauerit Et ideò nec per se nec per accidens Deum velle peccatum: sed derelictio illa est, vt homo faciat quod sibi placet iuxtà verbum *Eccles.* 15. *Fecit Deus hominem rectum* (ergo vt non peccaret) *& reliquit eum in manu consilij sui* (ergo vt benè vel malè facere ex se possit.) *Adiecit mandata & praecepta* (id est docuit & iussit ne peccaret) *si volueris mandata seruare, conseruabunt te.* (id est facient ne pecces nec damneris. *Apposuit tibi aquam & ignem* [id est conse. utiua & nocitiua.] *Ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, quod placuit ei dabitur illi, &c.* Ex quibus verbis manifestè elicitur, derelictionem, & permissionem Dei, vt ex nobis faciamus, quod volumus, non autem vt peccemus. Et cum dicit, esse de ratione prouidentiæ permittere, vt aliqui peccēt, sicut de ratione prouidentiæ est sinere, vt aliqua corrumpantur, quatenus ex corruptis alia generentur. Respondeo, aliter se habet in naturalibus, & aliter in moralibus (quamuis hoc Diuus Thomas hic non distinguat:) in naturalibus enim Deus, vt sequatur generatio, corruptionem per accidens vult, sed peccatum in moralibus nec per se nec per accidens, licet occasionaliter illi seruiat: deinde ad bonum. Vnde se distinguens dixit S. Thom. *in 3. d. 46. art. 3. ad 6.* Quod Deus vult per accidens malum naturæ, quoniā ex eo elicit maius bonum, vt ex corruptione elementorū, generatio mixtorū, quæ meliora sunt quā ele- „ mētis: sed nec per se, nec per accidens vult malum morale, id „ est, peccatum, quoniam non potest elici quid melius, dāna- „ tionem animæ recompensans. Hoc iterum patet, quoniam „

Expositio cap. 15. Eccl. pro tota ista doctrina.

Deus per accidens non per se vult malum naturæ in corruptionem vt sequatur generatio, sed malum morale nō vult per se nec per accidens, quoniam non potest sequi maius bonum ex peccato.

prouidentia est ratio ordinis rerum in finem. Quando ergo
' non attingit finem, est præter prouidentiam.) Igitur per-
' missio peccati; quod est deuiatio à fine in doctrina D. Tho-
' mæ *p.d.* 47. *ar.*2.0. non est volita per se, nec per accidens, nec antecedenter, nec consequenter, vt supra dictum est, nec pertinet ad prouidentiam, vt intentum, sed vt ordinatum, vt dicit 1.*d.* 39.*q.*2.*ar.*2. Imo docuit omnem artificem dirigere media ad finem, nec deuiationem ab illo velle aut intendere, quinimo culpantur artifices, si ex negligentia, aut ignorantia, aut impotentia patiuntur ea quæ agunt aut gubernant, non ire ad finem, aut non peruenire, vt dicit D. Thomas, *in opusc. iam dicto. &* 1.*d* 38.*q.*1.*ar.*1. Ergo permissio non est peccati permissio, sed voluntatis humanæ, vt agat iuxta suam naturam, vt dixit *in* 1.*d.* 39.*q.*2.*ar.* 2. Alioquin non esset libera si duceretur ineuitabiliter, vt probat autoritate Dionys. & non à se.

Deus vtitur peccatis ad bonum vniuersi, non quidem volitis aut permissis per se vel per accidens moraliter, sed tantum physicè.

Quod autē ait, quod Deus vtitur peccatis ad bonum vniuersi, intelligit sanctus Doctor hæc fieri ex diuina sapientia ac bonitate, non ex natura peccati ab ipso permissi seu voliti, cum ipsum prohibeat in legis naturalis & positiuæ præceptis, tamquam contra suam voluntatem, & probitatem. Permittit ergo non moraliter & legaliter peccatum, sed physicè, quatenus finit liberū arbitrium agere, prout vult. Si enim moraliter, tunc contrarius esset legibus propriis, & vellet culpas, quoniam essent ei vtiles peccatores; nihil enim vult Deus, nisi sit bonum. At peccatores, nec vtiles nec necessarios dixit, ibidem Eccl. Sed inutiles, & infideles; & alibi S. Thom. docet peccatum esse inordinationem, & ideò non esse ordinabile ad bonum, nec proinde permissibile. Et ideo Chrys. negat Deum permittere peccatum: dicitur tamen permittere, quia non tollit libertatem peccandi, vti volumus: non quia dicit, peccate, si vultis, vt facit in rebus indifferentibus. Et hoc palam, quoniam non solis reprobis permittit peccare, sed etiam prædestinatis.

Nota. Ergo hæc permissio est conditionis naturæ, non reprobationis & prædestinationis effectus, & res.

Ergo de mente S. Thomæ reprobatio opponitur non

prædestinationi formaliter, sed electioni licet materia iter, vt patet *ex p.d. 40. q. 4. ar. 1. in argumento sed contra, & in resp. ad 3.* Vbi prius dicit approbationi: & deinde etiam prædestinationi oppositam esse, quoad essentiam; deinde quoad effectum. Item *ver. q. 6. ar. 1. ad 4. secundæ classis,* ait, quod reprobatio non opponitur prædestinationi, quæ pertinet ad scientiam, sed electioni, quæ ad voluntatem. Oppositorum autem eadem est disciplina: Sicut ergo eligitur bonum, ita reprobatur malum. Ille ergò quia bonus, iste quia malus, iuxta illud *Isaiæ 7. vt sciat reprobare malum, & eligere bonum.* Vnde Chrysost. *hom. 16. ad Rom.* ait, quod Deus non indiscretè eligit, & vt vulgo dicimus, *à capricio*, sine inspectione bonitatis & malitiæ latentis, sed cum discretionis virtute, quemadmodum gemmarius gemmas, & eques pullos equinos, in quibus vident signa bonitatis, latentia nobis: sicut Paulum, ait B. Brigitta, furentem contra Christianos conuertit non indiscretè, sed quia videbat zelum bonum in eo pro lege Dei, licet ignorantia inuolutum, sicut ipse dixit, *Misericordiam consequutus, quia ignorans feci in incredulitate mea.*

Regressio ad probandum quod reprobatio non prædestinationi, sed electioni opponitur.

Electionem & reprobationem esse de pluribus, & diuersis, sin inæqualibus coram Deo; & reprobationis causam esse in nobis.

Probatur 1.

Et quamuis D. Thomas *in 1. p. q. 23. ar. 4.* dicat Deum non eligere bonum, sed prius facere bonum, quem postea eligit; ideoque præcedit diligere ipsum eligere, nihilominus hoc intelligit ipse in voluntate consequenti, sicut explicat *in responsione ad 3.* non in antecedenti, in qua vult omnes saluos, quoniam omnes facit ad sui imaginem; ergo bonos: & tunc quod neminem reprobat, sed præeligit omnes vt bonos: non autem in consequenti, etiam fœdationem imaginis paternæ; tunc enim aliquos reprobat & eligit. Igitur eligit, quos bonos facit, & rectos, vt dicit Eccles. & sese non polluerunt. Ita vt rectitudinem, & imaginem Dei labefactarent propria culpa, vel non se expurgant à culpa: vt fiant vasa in honorem.

Probat autem hoc S. Thomas 1. *d.* 41 *ar.* 1. o. Quod Deus eligit æternaliter in suo proposito: temporaliter verò in executione propositi, sicuti cum de peccato ad gratiam

Probatur 2.

[illegible] gregat quempiam: aut de plebeio statu ad Prælaturam. Et *in responsione ad 2.* Quod Deus æqualiter se habet ad omnia, non tamen omnia eamdem idoneitatem habent ad recipiendum largitionem diuinæ bonitatis, & huius diuersitatis cognitionem, & ordinationem habet Deus &c. & mox inquit. Quod sicut sol nulli radios suos subtrahit, ita nec Deus munera bonitatis suæ; quæ tamen non eodem modo accipiuntur. Et huius diuersitatis Deus est cognitor & ordinator &c.] Vbi planè ostendit D. Thomas diuersitatem, quæ est inter bonos & non bonos, à Deo non fieri sed solum cognosci, & ordinari: Omnes enim ipse facit rectos: Ergo nullum reprobabilem, & si fecisset alios bonos, alios meliores, alios optimos: nullum tamen non rectum, qui ex antecedenti posset reprobari ad mortem æternam. Ergò reprobatio præsupponit, & pluralitatem, vt ipse ait, similiter electio; ac diuersitatem. Non enim aliter potest fieri electio, & reprobatio, vt patet ex moralibus omnium Philosophorum doctrinis, & ex tota Sacra scriptura, & Patribus. Ergo secundum D Thomam in voluntate antecedenti non est electio nec reprobatio, sed æquales sunt ad gloriam hæreditariam, & ad finem; quamuis non ad eosdem gradus gloriæ, licet enim tunc pluralitas, non tamen diuersitas: sed in consequenti præuisionem vsus, & abusus libertatis filialis, & meritorum & demeritorum facientium diuersitatem, est electio & reprobatio. In præcedenti verò solum impropriè dicitur electio pro dilectione, vel pro gradibus gloriæ. Non enim est propriè electio, vbi non est reprobatio.

Electio præsupponit diuersitatem quam nō fecit gratia, sed præsupponit ex natura lib. arb. separatis, qua præparatio non est causa voluntatis diuinæ, aut gratiæ, sed dispositio ad illā, non de condigno, sed de misericordia Dei, acceptaturum se promittentis.

Conclusio. In voluntate antecedenti non est electio nec reprobatio, sed sola prædestinatio.

Hoc autem D. Thomas ibidem clarius probat *in ar. 2. resp. ad 2.* dicens. Electio diuina non præexigit diuersitatem gratiæ inter homines: hoc enim consequitur electionem, sed præexigit diuersitatem naturæ in diuina cognitione, & facit diuersitatem gratiæ: sicut dispositio diuersitatem naturæ facit &c. Ergo electio ad supernaturalia fundatur per D. Thomam in diuersitate naturalium, quam facit dispositio ex viribus liberi arbitrij, vt patet ex argumento & responsione.

Probatio 3.

Et

Et hoc etiam in Angelis ipse considerauit 1. *p. q.* 60. quod receperunt gratiam iuxta propriam quilibet virtutem, vt in Euangelio dicitur de his, qui acceperunt talenta gratiæ, alij quinque, alij duo, alij vnum, iuxta propriam virtutem. Et propterea *in eadem p. d.* 41. *ar.* 3. o. inquit. Opus meritorium informatum gratia est causa meritoria gratiæ: sed non informatum, est solum dispositio quædam] Idémque docet *in respons. ad* 2. respondens ad glossam Ambrosij *Rom.* 8. dicentis ex persona Dei. *Illi dabo gratiam, quem scio toto corde ad me reuersurum*, vbi ait ipse Sanctus Thomas. Non designatur ex verbis Ambrosij, quod opus nostrum sit causa voluntatis diuinæ, neque etiam quod sit causa ipsius dationis gratiæ, sed solum dispositio quædã, &c. Illi enim Deus proponit gratiam infundere, quem præscit se ad gratiam præparaturum: Non enim propter præparationem, quæ non est sufficiens causa gratiæ, nec finis voluntatis eius, sed propter bonitatem suam.) Idque amplius declarat *in* 4. *d.* 17. *q.* 1. *ar.* 2. *q.* 2. vbi ait. Quod qui præparat se ad gratiam ex viribus naturæ, vel per affectum, vel per remotionem impedimenti, recipit gratiam ex bonitate Dei promittentis *Zach.* 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* &c. Et *Iacobi* 2. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*, & *Apocalyp.* 3. *Sto ad ostium & pulso, si quis mihi aperuerit intrabo ad illum, &c.*) Igitur secundum D. Thomam, & qui afficitur erga Deum, & qui non impedit Dei influxum per repugnantiam, extra reprobationem à gratia est: Ergo & à gloria, vt infra melius declarabitur. Et *in resp. ad* 4. docet (vt *in opusc.* 61. *cap.* 17.) quod recta intentio ad finem vltimum determinatè perducens, non potest esse sine fide. Sed tamen finis vltimus, scil. Deus, potest esse in intentione eius, etiam qui fidem non habet, per generalem vel naturalem cognitionem, quam de Deo habet. Vnde etiam ille qui fidem non habet, potest etiam ad fidem habendam se præparare, & ad gratiam, si secundum suam cognitionem peccatum sibi displiceat, & in Deum eius affectus feratur.

Ex eo quod datur gratia præparantibus ostēditur, quod reprobatio præsupponit contrarium gratiæ in homine.

Positiuus in puris naturalibus & sine fide potest se præparare de facto ad fidem habendã.

Idem *in* 2. *d.* 41. *q.* 1. mox ad 3. quæstiunculam respon-

Facienti quod in se est ex viribus naturæ necessario datur gratia necessitate bonitatis & promissionis, non iustitiæ.

Facienti autem quod in se est aut ex habitu gratiæ, aut ex sola motione diuina datur gratia etiã ex necessitate & rigore iustitiæ.

Non requiritur gratia ad faciendũ quod in se est, nec auxilium vllum speciale.

Implicat cõtradictionem dicere, quod homo facit quod in se est ex auxilio gratiæ, aut quod operãs ex gratia efficaci faciat quod in se est contra Caluin. & pseudot. nisi sit in nobis etiam habere gratiam, vt infra videbimus.

Nota regul. Regula hæc eadem habetur in Conc. Valen. sub Lothar. Imp. cap. 3.

dendo ait. Quod facienti quod in se est ex viribus naturæ " Deus dat gratiam necessario, non necessitate obligatio- " nis & iustitiæ: sed meliori necessitate, qua necesse est Deũ " esse. Ergo bonum: Ergo dantem parato accipere. Item " necessitate promissionis illius. *Conuertimini ad me, & ego* " *conuertar ad vos* &c. Cum enim quis se præparat non ex " viribus naturæ modo, sed ex auxilio motionis diuinæ aut gratiæ, tunc datur gratia amplius de necessitate iustitiæ, vt idem probat S. Thomas 1.2. *q.* 112. *ar.* 3. *ad p.* & propterea in 2. *sent. dist.* 5. *quæst.* 2. *ar.* 1. docet quod gratia gratum faciens datur homini facienti quod in se est. Ad hoc autem faciendum (ait) non requiritur aliquid aliud: illud " enim quod non potest per se liberum arbitrium, non est " in homine vt faciat illud. Illud enim in nobis esse dicitur, " cuius nos domini sumus. Vnde positio ista implicat contra- " dictionem, dum ponit, quod ad faciendum illud, quod in " nobis est, liberum arbitrium non sufficit, &c. Ex quibus ver- " bis palam docemur, quod reprobationis causa, vt priuationis gratiæ, in nobis est, præmissis non facturis id, quod possumus ex nobis. Nam etsi non simus sufficientes: tamen Deus accepit id quod possumus, tanquam sufficiens, & ita promisit, ait D. Thomas, & hoc amplius docet in opusculo 61. cap. 17 de quo infra sermo redibit.

Præterea iterum probatur ex aliis textibus D. Thomæ, reprobationis causam esse in nobis. Siquidem *in cap.* 2. *opusc. de prædest. & præscientia*, sic ait [Sicuti prædesti- " natio propriè est præscientia & præparatio beneficiorum " Dei, scilicet gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro. Ita re- " probatio, Dei præscientia est malitiæ in quibusdam nonfi- " niendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ, vt dicit Aug. " *in lib. de bono perseuerantiæ.* Reprobatio enim Dei, quæ ab " æterno quosdam non eligendo reprobauit, secundum duo " consideratur; quorum alterum præscit, & non præparat, sci- " licet iniquitatem, siue malitiam. Vnde Aug. ad Prosperum " & Hilarium ait. Hæc quidem regula inconcussè tenenda " est, peccatores in peccato præscitos esse, non autem præ- " paratos: Pœnam autem esse præparatam: Et paulo post ait, "

Sciendum quod quia bonum subiacet prouidentiæ Dei, vt » causatum, & ordinatum, ideò prædestinatio est idem, quod » causa gratiæ, & gloriæ: sed quia malum non subiacet pro- » uidentiæ, vt intentum vel causatum, cùm omnis defectus » accidat præter intentionem, sed solum subiacet, vt præ- » scitum & ordinatum. Ideo reprobatio est tantum præscien- » tia culpæ, & non causa, sed pœnæ, &c. Eadem verba ex » stant 1. *d.* 40. *q.* 4. *ar.* 2. 1. *incorp.* Reprobatio addit supra præscientiam (scilicet culpæ) rationem prouidentiæ (sci- » licet ordinantis ad pœnam & ad bonum.) Cum enim pro- » uidentia diuina sit communiter omnium, tamen quodam » speciali modò est eorum, in quibus inuenitur voluntas, per » quam æternæ gloriæ capaces sunt. Vnde specialis quidam » modus prouidentiæ diuinæ attenditur secundum ordi- » nem talis naturæ in finem gloriæ, & secundum collatio- » nem eorum quæ in finem illum promouent. Et quia » ex conditione talis naturæ est, vt à consequutione finis de- » ficere posiit. Ideò prouidentia diuina ordinatum est, vt ta- » lis defectus in bonum, iustitiæ cedat, dum culpæ pœna ad- » hibetur. Et ideo sicut prouidentia diuina respectu ipsius bo- » ni, quod est per consequutionem gratiæ, & gloriæ, cum » præscientia euentus dicitur prædestinatio: ita prouidentia » diuina respectu mali oppositi cum præscientia defectus, di- » citur reprobatio. Et quia bonum subiacet prouidentiæ, vt » causatum, & ordinatum. Ideò dicitur, quod prædestina- » tio est causa gratiæ, & gloriæ, ad quam ordinatur. Sed quia » malum non subiacet prouidentiæ, vt intentum vel causa- » tum, sed solum vt præscitum & ordinatum. Ideò reproba- » tio est tantum præscientia culpæ, & non causa, sed pœnæ, » per quam pœnam ordinata est præscientia, & causa (quæ » verba sunt etiam in textu *dist.* 39. *&* 40.) Et in responsione » ad primum, ait, quod malorum vt fiant, habet scientiam » simplicis notitiæ, sed vt ordinentur habet etiam horum » scientiam approbationis, & hoc importat Reprobationis » nomen,) Ex quibus verbis liquet reprobationis causam esse quid præuisum à Deo, non autẽ quid præparatũ aut datum aut subtractum; Imò nec actum peccaminosum esse præ-

Probat S.

Malorũ vt fiant est scientia simplicis intellig. vt ordinentur esse etiã approbationis.

Causa reprobationis est quid præparatum à Deo

sed quid præparatum. At si in omni actu ageret cum causa & in causam esset quid præparatum. paratum; vt actus est: quod dicendum foret si Deus ageret in causam actus mali, sicut in causam actus boni. Vnde S.Thom.1.*d*.47.*q*.6.*ar* 2.o. (Multa, ait, fiunt quæ Deus non operatur) loquendo de actibus peccaminosis, quos Deo operanti efficaciter cum causa & in causam tribuunt pertesh.

Amplius hoc iterum probat in cap.7. eiusdem opusculi, *Probatio* 6. vbi demonstrat præscientiam non esse causam peccatorũ: Etenim & mala præscit Deus, quorum non potest dici causa. Probat sic, nam nec scientia speculatiua est causa futurorum malorum, neque practica, id est, nec scientia simplicis intelligentiæ, nec visionis. De prima patet. De 2. ait, quamuis scientia practica, cui adiungitur voluntas, sit causa, sicut scientia artificis artificiatorum, non tamen est causa defectus, & malitiæ artificiatorum. Nam scientia artificis, primo ostendit finem. 2. Voluntas intendit finem illum. 3. Voluntas imperat actum, per quem educatur opus. 4. Scientia dirigit illum actum. 5. Circa opus quod per actum educitur, scientia artificis ponit formam conceptam. Sic igitur scientia artificis se habet, vt ostendens finem & dirigens, & vt informans opus operatum. Et ideo constat, quod quidquid defectus, aut deuiationis à forma artis, vel finis accidit in effectum, non reducitur in scientiam artificis, sicut in causam, etsi defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet ergo quod principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum: Vnde manifestum est, quod scientia vel præscientia Dei causalitatem non habet respectu mali, quod est deuiatio à forma, & à fine: sed tantum respectu bonorum quæ consequuntur formam diuinæ artis, & finem. Non tamen ita quod respectu eorum dicatur habere perfectam causalitatem, nisi secundum quod adjungitur voluntati, & ideo dicit Magister sententiarum, quod scientia beneplaciti est causa rerum.] Eadem verba habet 1. *dist*.38.*quæst*.1.*ar*.1. Vbi ait in argumento sed contra. Non omnium scitorum à Deo est *Probatio* 7. Deus causa: quia mala quæ à Deo scita sunt, non sunt ab ipso, &c. Igitur præscientia non est causa culpæ. Sed reprobatio ex sua definitione est præscientia culpæ Er-

go reprobatio non est causa culpæ, nec dispositiua nec effectiua, nec attributiua, sicut absentia nautæ submersionis nauis, vt probat *in p. 40. q. 4. art. 2. ad 4.* quod Deus nulli est absens, sed homo à Deo præsente se absentat, sicut à præsenti lumine, qui claudit oculorum aciem, & non est causa, sicut nauta absens submersionis nauis.

Reprobatio non est causa culpæ effectiua, nec dispositiua: nec negatiua: nec priuatiua: nec attributiua.

Item *in corpore articuli 1. eiusdem distinct. 38. sentent.* 8.
quæst. 1. iterum docet quod scientia, tam speculatiua quam 9.
practica non sit causa culpæ, dicens. Sciendum ergo quod scientia secundum rationem scientiæ non dicit aliquam causalitatem, aliàs omnis scientia causa esset: sed in quantum est scientia artificis operantis res, sic habet rationẽ causæ respectu rei operatæ per artem. Vnde sicut est causalitas artificis per artem suam, ita est consideranda causalitas diuinæ scientiæ: Est ergo iste processus in productione artificati. Primò scientia artificialis ostendit finem. Secundò, voluntas eius intendit finem illum. Tertiò voluntas imperat actum, per quem educatur opus, circa quod opus scientia artificis ponit formam conceptam. Vnde scientia se habet, vt ostendens finem, & voluntas vt dirigens actum, & informans opus operatum. Et ideo constat quod quidquid accidit in effectu per defectum à forma artis, vel à fine, non reducitur in scientiam artificis, sicut in causam. Patet etiam quod principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde patet quod malum, quod est deuiatio à forma, & à fine, nõ causatur à scientia Dei, sed tamẽ causalitatẽ habet respectu bonorum, secundum quod consequuntur formã diuinæ artis, & finẽ, non tamen quod respectu eorum dicat perfectã rationem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicitur in litera, quod scientia beneplaciti est causa rerum.) Ex quibus verbis doctissimis in vtroque loco repetitis, habemus, quod quando damnandi deuiant à fine, qui est vita æterna, non habent id à Dei præscientia & voluntate vllo modo effectiuo, aut dispositiuo, aut præparatiuo, aut derelictiuo, aut attributiuo, vt putant pseudohomistæ, qui vel odium positiuum, vel negatiuum ponunt causam defectus gratiæ, ac proinde

deuiationis à forma; vel negatiuam ponunt causam defectus gratiæ, ac proinde deuiationis à forma, aut à fine, ad quem creatus est homo ad imaginem Dei. Ergo reprobatio non est causa præparans nec faciens, nec attributiuà culpæ, vnde sequitur damnatio, sed tantum conuersiua mali in bonum, & ordinatiua, vt dictum est. Imo nec permissiua mali, sed libertatis ad vtrumque; vt dictum est.

Præt. *in 1. d. 34. q. 1. art. 3.* probat iterum quod Deus non potest esse causa mali moralis ex eo, quod est causa vniuersalis, quæ dum causat bonum in vno, non potest causare malum in altero, vt sol dum causat vnam formam, non priuat aliam, sed per absentiam potest dici causa priuationis. Ignis vero causa part. dum causat formam suam, destruit alienam. At Deus cum sit vniuersalis causa, est omnis boni factor, & nullius mali per actionem: nec per absentationem, quia à nullo vnquam se absentat, neque potest deficere. Ergò causa mali est in nobis; & ne abeamus in infinitum, prima causa actualis est voluntas: potentialis verò qua potest peccare, est nihilum, ex quo facta est, & ideo Deus non potest esse causa reprobat. nec propter bonum alicuius aut suum, cũ sit vniuersale bonum: sed culpa: culpæ autem voluntas, vt permissa suæ nihilitati vel entitati posse obsecundare; non autem permissa actum edere malum, vt permissio cadat super malum, sed super voluntatis conditionem, vt infra.

„ Amplius idem docet S. Thomas *in eodem opusculo cap. 6.*
„ *ad 2. q.* dicens. Reprobatio tria includit, scilicet æternam
„ præscientiam meritorum: temporalem obdurationem,
„ excæcationemque; & finalem damnationem. Primum non
„ habet causam, quoniam Deus non accipit cognitionem à
„ rebus, sed à se ipso intelligit. Vnde res futuræ non sunt cau-
„ sa præscientiæ Dei, vt dictum est *in cap. 3.* Item cum præ-
„ scientia secundum propriam rationem non aliud dicat, nisi
„ simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam cau-
„ sam, & ideo futurorum, præcipuè malorum, causa esse non
„ potest, sicut *supra 3. cap.* dictũ est. Ergo reprobatio est tantũ
„ præscientia culpæ, sed non causa. Secundum autem, & ter-
„ tium, id est temporalis induratio & damnatio finalis, dupli-

cem habet causam; aliam ex parte Dei per modum iustitiæ, culpæ pœnam meritò adhibentis: aliā ex parte hominis per modum meriti: Obduratio enim aliquando dicitur actus voluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et sic patet, quod obdurationis causa non est Deus, sed homo: sicut nec alterius actus peccati, in quantum deformis est. Aliquando obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiam excæcatio dicitur, quia gratia est quoddam lumen animæ, & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia ex duobus contingit. Tum quia non vult recipere. Tum quia Deus ei non infundit, vel non vult infundere. Horum autem duorum talis est ordo, vt secundum non sit nisi ex suppositione primi. Cum enim Deus nihil velit, nisi bonum, non vult aliquem gratiâ priuare, nisi secundum quod bonum est; sed quod aliquis careat gratiâ, non est bonum simpliciter. Vnde hoc absolutè consideratum non est volitum à Deo; est tamen bonum, vt gratia careat, si eam habere non vult, vel si negligenter ad eam habendam se præparat. Quia iustum est: & hoc modo est volitum à Deo. Patet ergo quod huiusmodi defectus absolutè prima causa est ex parte hominis, qui gratia caret, sed ex parte Dei non est causa huiusmodi defectus, nisi ex suppositione illius, quod est causa ex parte hominis. Ex quibus verbis validissimè probatur, non esse de mente D. Thomæ, quod Reprobatio possit habere causam ex defectu gratiæ prædestinantis, aut ex odio positiuo, vel negatiuo ipsius Dei. Imò nec derelictionem esse effectum reprobationis antecedentis ad culpæ præuisionem, sed ad præscientiam malitiæ non finiendæ, vt veracissimè dixerat *in cap. 2. eiusdem opusc.* & vbique constanter asserit, vt hic, peccatum præuisum esse causam non recipiendi gratiam, & reprobationis; quæ constat præscientia indurationis, & damnatione, vt hic patet. Vt mirum sit quo modo audeant Deo impingere causam damnationis efficientem positiuam aut negatiuam, quia odit, aut non amat, aut despicit opera manuum suarum, suique imagines, & ideo non dat. Vel finalem, quia, vt aiunt,

Deus non potest nolle dare gratiam; aut velle priuare hominem gratia.

vult suam ostendere iram, cum hoc sit ex consequenti, non ex prima nec secunda Dei intentione, vt amplius infra probabitur. Et quidem impiè asseritur à Caluinistis, quod Deus fecit vasa iræ, & in contumeliam, ad sui imaginem, sicut si pater generaret filios propter furcam: sed sustinuit vasa iræ, vt dicit Apostolus, id est non subitò puniuit, & fecit vasa, quæ præscit à se ipsis vertenda in contumeliam, non autem vt essent in cõtumeliam, vt omnes Patres Græci pariter docent, & in alio opusculo ostendimus, & amplius ex D. Thoma inferior ostendet sermo.

In exposit. cap. 9. ad Rō.

Probatio II.

Sed quoniam sciolis nõn videtur hoc aureum opusc. esse Diui Thomæ, vt possint tueri positionem, sciendum, quod eadem verba scripsit D. Thomas *in p. sen. d. 44. q. 4. art. 2. o.* & maiora, dicens primo in argumentis sed contra.

Nota scelus pseudot. docentiũ quod Deus non vult dare gratiam, quoniam reprobauerat &c. propter suam gloriam.

Sancti communiter, Dionys. Aug. & Ansel. dicunt, quòd » causa quare iste non habet gratiam, non est reprobatio, sed » quia ipse noluit accipere, & non quia Deus noluit dare, quia » lumen suum omnibus offert, quod tamen non ab omni» bus recipitur &c.

» Præterea ait. Nullus culpatur, vel punitur de eo, cuius cau» sa in ipso non est, sed homo punitur & culpatur pro caren» tia gratiæ, & pro obduratione. Ergo huiusmodi causa est ip» se, & non Deus reprobans ante præscientiam. Imo homo » punitur propter reprobationem. Ergo ipse est causa repro» bationis.)

» Et *in corpore articuli*, ait [Obduratio quandoque dicitur » actus voluntatis obstinatæ in malum, cui pertinaciter adhæ» ret, & sic constat, quod obdurationis causa non est Deus, sed » homo; sicut nec alicuius actus peccati, inquantum deformis » est. Quandoque verò obduratio dicitur ipsa priuatio gra» tiæ, quæ excæcatio dicitur. Quia gratia est quoddam lu» men animæ & perfectio habilitans ipsam ad bonum. Istum » autem carere gratiâ ex duobus contingit. Tum quia ipse » non vult recipere. Tum quia Deus non sibi infundit, vel » non vult sibi infundere. Horum autem duorum talis est or» do, vt secundum non sit nisi ex suppositione primi. Cum » enim Deus non velit nisi bonum: non vult istum carere gratia

gratia, nisi secundum quod bonum est, sed quod iste careat „
gratia non est bonum simpliciter: Vnde hoc absolutè con- „
sideratum non est volitum à Deo. Est tamen bonum, vt „
careat gratia, si eam habere non vult, vel si ad eam haben- „
dam negligenter se præparet: quia iustum est; & hoc mo- „
do est volitum à Deo. Patet ergo quod huius defectus „
absolutè causa prima est ex parte hominis.) Ex quibus ver- „
bis eisdem cum in opusc. positis, manifestè constat, quòd reprobatio antecedens non est causa derelictionis, & carentiæ gratiæ, nec ergo, & multo minus culpæ: sed tota causa carentiæ & obstinationis, & damnationis, est præuisa culpa voluntaria, cui nihil assentitur, nec operatur Deus præparatiuè aut effectiuè, aut absentatiuè. Vnde subdit in eodem opusculi loco, & in eodem articulo primi sententiarum d. 40. q. 4. dicens quod pro ampliori declaratione adiicimus. Et per hunc modum inuenitur dici Deus causa „
quandoque excæcationis, vel obdurationis, non quidem „
admittendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, quod „
in ipso est) & *in textu opusculi* addit; sicut nec digni sunt „
vt ait Aug. si enim non necessariò impartitur, in ipso est & „
non impartiri. Vnde eius quod est non impartiri, aliquo mo- „
do causa est. Iste autem defectus potest dupliciter conside- „
rari, sicut etiam quilibet alius. Cum enim defectus incidat „
ex defectu secundæ causæ, & non ex defectu causæ primæ, „
quem defectum Deus impedit, tamen impedire posset, ne „
impedimentum naturæ cedat, si iste defectus gratiæ com- „
paretur ad voluntatem, est sicut causa proxima, inuenitur „
voluntas habere causalitatem ad ipsum: quæ bonum pro- „
positum non accipit, cum accipere possit. Et ex hoc culpa- „
bilis est, & vituperabilis, quia malum, cuius principium est „
voluntas, est huiusmodi, (scilicet vituperabile.) Si autem cō- „
paretur ad ipsum Deum, non inuenitur causatus ab ipso, sed „
tantum permissus & ordinatus, vt scil. sit in pœnam ipsius „
volentis deficere. Vnde dicit Aug. 1. confess. Iussisti Do- „
mine & sic est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit pœ- „
na; & talis ordinatio est à Deo. Vnde respectu ipsius de- „
[illegible] causalitatem habet, sed respectu ordinationis „

P.

tantum.) Hæc sanctus Thomas, non minus piè quam doctè, & subtiliter, ostendens Deum non esse causam reprobationis, quæ obdurationem & damnationem habet ex præuisa culpa, & ex defectu nostro. Cuius defectus non est causa
13. præparatiua, sed tantum ordinatiua, vt sit in pœnam inordinatæ voluntatis, cuius inordinationis Deus non est causa vllo modo iam dicto, nec negatiua eius, per quod possumus stare ne deficiamus. Vnde in resp. ad 4. tam in opusc. quam in articulo, quod erat [dicit Philosophus in 2. phys. Gubernator qui per sui præsentiam est causa salutis nauis, per sui absentiā est causa submersionis. Sed Deus per sui præsētiam est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa (casus & obdurationis) dicit.] Deus quantum in se est nulli est absens: sed homo à Deo præsente se absentat, sicut à præsenti lumine cui claudit oculos. Idem dicit in 3. contra
14. tra gentes 159 & in p. Ioan. lect. 5. Igitur non licet cogitare apud S. Thomam, quod Deus negat gratiam reprobis, & propterea reprobantur, aut quia reprobantur ante, deinde negat gratiam: sed quia ipsi volunt reprobantur. Vt optimis rationibus probauit, & insuper testimonio Dionysij, Aug. & Ansel. quibus adde Origenem, Chrysost. & omnes Græcos & Patres citatos, præsertim in nostrorum Theologicorum 6. Et doctè quidem causam defectus non in Deo ponit, sed in secunda causa. Et quia non est bonum hominem carere gratia & damnari: Deum non posse velle carentiam gratiæ in homine, nisi prius homo illam respuat, & induretur finaliter. Vnde rectissime dixit *in 2. cap.* reprobationem esse præscientiam non finiendæ malitiæ, & præparationem pœnæ non finiendæ. Si quidem homo velit ex malitia resurgere ad probitatem, vt multis accidit, Deus transferet illum in regnum filij dilectionis suæ. Et propterea ait, *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus Ephes. 5. Qui illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum; & Ioan. 1 Et vult omnes saluos. 1. Tim. 2. Et dedit semetipsum redemptionem pro omnibus ibidem.* Cum enim dicitur *Matth. 11.* Quod si in Tyro & Sidone fecisset Christus quæ fecit in Betsaida & C...

Occurrit obiectioni. Tyro & Sidoni non defuerunt gratia

egissent) non indicat defectum gratiæ interioris, sed adminiculorum exteriorū, quæ non dantur omnibus æqualia, vt docet Chrystomus in *Psal.* 147. Ir ò postea prædicatum est illis. De Sodomitis autem ait. *Forsan permansissent vsque ad hanc diem &c.* Vbi loquitur dubitatiue ad exaggerandū Nam nec Iudæi, quibus facta sunt signa, conuersi sunt omnes. Item futura contingentia, vt sic, etiam Deo sunt incognoscibilia, vt ter docuit S. Thomas, non ex parte Dei, sed in parte rei. Vnde Hieron. in Hierem. 24. declarans illud, *si forte conuertantur & sanem eos*) dicit verbum ambiguum poni, non vt Dei ignorantiam, sed arbitrij libertatem seruet, quoniam præscientia non facit immutabilem euentum, quod secundum arb. liber. est mutabile & incertum.

& auxilia interiora & exteriora: quamuis adminicula prædicantium nō habuissent, sine quibus & Tyrus saluatur, & cum quibus Iudæus damnatur.
Vide cap. 4. art. 10.

Opinio de reprobatione confutata repetitur, & argumenta loquentium non rectè in doctrina D. Thomæ pro ipsa apponuntur.

CAPVT IIII.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX iam deductis igitur certissimè constat apud D. Thomam falsum esse quod contra hanc doctrinam dicunt Perthomistæ, scilicet Deum actu positiuo æterno non conditionato, sed absoluto antecedenter ad omnem præscientiam mali vsus liberi arbitrij futuri ex hypothesi &c. reprobauisse quosdam, imo maiorem partem hominum, id est voluisse statuere, non admittere ad vitam: ac proinde damnare ad pœnas æternas. Hoc enim (addunt) vult Deus propter melius: quod est ostensio iustitiæ in impijs, & misericordiæ in electis; & pulchritudo vniuersi in tot gradibus bonorum & malorum.

Primò hoc probant in Angelis reprobatis ante præuisam culpam.

2. Secundo & in paruulis damnatis ex negato baptismate.
3. Et in Esaü & Iacob *Rom.* 9. de quibus Deus antequam quidquid boni facerent, aut mali, dixit: *Iacob dilexi, Esaü autem odio habui.*
4. Quartò in vasis figuli, quibus homines Deusque comparantur, qui facit alios in honorem, alios in contumeliam. Sic Deus homines prædestinat & reprobat absque causa.
5. Quintò item in partibus materiæ æqualis, formatæ variis formis vilibus, & nobilibus, sicut placet artifici Deo. Hoc est exemplum D. Thomæ *p.p q.23 art.*
6. Item ex eo quod indurat Pharaonem, & cuius vult miseretur, & quem vult indurat; igitur non volentis, nec currentis, sed miserentis est Dei.

Septimo *ibidem* Apostolus assignat causam reprobationis, dicens. Quod si Deus volens ostendere iram & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ aptata in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit ad gloriam, &c.

Octauò. Tandem dicere, quod bona voluntas nostra, aut bonus vsus liberi arbitrij, est ratio prædestinationis, & gratiæ habendæ causa, vel præparatio nostra, est hæresis Pelagiana, damnata in Conciliis Arauſ. & Mileuit. & Trid. Sic etiam dicere quòd sine baptismo, & gratia mediatoris possit quispiam saluari, cùm scriptũ sit. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum.* Et alibi. *Deus operatur omnia ex proposito voluntatis suæ* & prior: & non expectat à nostro arbitrio resolutionem.

Item. Voluntas Dei prædestinat, & reprobat, cuius non datur causa extra se, & *voluntati eius quis resistet? omnia quæ voluit fecit.* Et Deus non dependet à nostra voluntate, *Et gratia datur gratis, non ex operibus: alioquin gratia non est gratia* ait Apostolus. Ergo quia odit & amat, reprobat & prædestinat, vt ostendat iustitiam & misericordiam. Et ideo pulchrius & melius est vniuersum cum peccato, & pœna, quàm sine his &c. Nec Deus permitteret mala, nec ageret in actu peccaminoso, si hoc non esset melius &c. Deum au-

tem dare esse, & virtutes operatiuas, & mouere omnia efficaciter ad agendum, Physicum est dogma, & Thomisticum &c.

His argumentis respondimus *in opusc. super Rom 3. & in Theologicorum 6.* At nunc ex D. Thoma aduersabimur.

Proponuntur infœlicitas & truculentia opinionis: exquè suis fundamentis destruenda.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PRofectò si quis medullitus introspiciat, quid præfata sententia continet, inueniet Deum esse causam mali, culpæ ac pœnæ, licet effugiant verbo tenus argumenti sequelam. Siquidem enim reprobare positiuè, est odisse positiuè, vel odio positiuo non eligere, nec auxiliari, sed velle vi suæ volunta is reprobatione in malum eorum, quos odit propter gloriã suam; temerè, & *à capriccio*; vt dicitur vulgo, absque ratione præuisæ culpæ vllius, veluti Tyrannus Macchiauel ista vult vti quorumdam pœnis ad suæ potestatis ostentationem, quamuis nihil peccarint, sed fingit eos peccasse, aut vult eos peccasse, vt docet Achitophel de Valentino Duce, hac ratione Ortum Cesenaten. & alios, interficiente; Et Historia Patauina narrat Erzelinum Tyrannum nullis de culpis nisi fictis, vel ad quas ipse eos impulit, aut voluit incidere, morte mulctasse plurimos ad suæ truculentæ voluntatis & ad potentiæ ostensionem, & aliorum terrorem. Vnde dixit Secretario suo. *Morere & tu cum eis, vt meo nomine Diis inferis eos præsentare valeas.* Ast de Deo vero Catholicorum ista suspicari non licet, præsertim in D. Thomæ doctrina. Sed in Mahometismo & Caluinismo antichristianis tantum, de quibus dixit Daniel, quod *omnes Deos negabunt & adorabunt Deum Nabozin*, id est de fortitudine & potentia omnia facientem non de sapientia & bonitate. Vnde mirum quomodo ist,

contra Pelagianos fingunt, aut putant, se defendere gratiã Dei, cum potius disgratiam & iram defendant. Non enim per eos gratiam prædestinationis dat omnibus, sed paucissimis: disgratiam verò reprobationis impartitur plurimis, non ex præuisione meritorum, & demeritorum, sed indiscretè, & *à capriccio*, vt videatur potentissimè iratus, & sine causa, nisi ea, quam in nobis ipse fingit aut facit, aut derelinquens, vt nos faciamus malum, nec dat efficaciam vt possimus bonum, ad quod nos dicit se exhortari oretenus modò, cum tamẽ in corde suo contrarium omnino statuerit, vt pereamus, & ipse in tot hominum perditione glorietur: & priuat nos præsentibus bonis spe futurorum; quæ tamen ab æterno decreuerat non dare. At age ipsorum fundamenta, tam temere loquentium ex verbis S. Thomæ, diruamus iterum; nec enim in tanta re tædiosi, superflui aut onerosi esse queamus.

PRÆAMBVLVM RESPONSIONIS ad primum argumentum.

Deum facere omnia rationabiliter, & bona solum; ac benè, ac propterea nullam creaturam odisse æternaliter odio positiuo, vel negatiuo requisitorum ad consequutionem finis. Sed rationales quasdam creaturas ex præuisa culpa voluntaria reprobasse. Et hoc principaliter in prædestinatione & reprobatione Angelorum.

ARTICVLVS III.

POrrò Deum neminem positiuè aut negatiuè, ante præuisionem culpæ, ab eo non volitæ, sed prohibitæ an-

tecedenter, & consequenter in omni lege, reprobasse absque iustitia ex mera voluntate præueniente omne meritum, & causam, & rationem, odio prosequendo creaturas ad sui imaginem factas, ex iam dictis satis superque probatum est. Imo omnium Philosophorum & Theologorum est axioma, & conceptio vniuersalis de Deo, quod bona voluntate quam dicunt, beneplaciti, & non maleplaciti, creauit omnia, præsertim rationales mentes, ad sui imaginem & propter se; nec fuisse iustum, si eas à suo fine, ad quem illas fecit, reprobasset, sicuti asserunt Perthomistæ. Nunc autem quoniam si ita reprobauit absque ratione, vt ipsi volunt Perthomistæ, sequitur, quòd odio positiuo odisset: hoc iterum ex doctrina S. Thomæ, & communi sapientia, respondentes ad argumenta eorum, enucleare non grauemur.

Illud autem certissimum est, quod Aug. *lib*. 83. *q*. proloquitur, Deum omnia rationabiliter facere, vnde D. Thom. *p. contra gentes cap*. 87. dicit, fuisse errorem aliquorum, qui dicebant non esse reddendam rationem diuinæ voluntatis: quoniam omnia facit, vt lubet, contra quos ait *S.* Thomas, scriptum esse *psal* 103. *omnia in sapientia fecisti &c.* & *Eccles. p Deus effudit sapientiam suam super omnia opera sua &c.* & *in cap.* 86. iam probarat finem cuiusque rei esse bonitatem Dei; & quorum vult esse causas, rationem sumi oportere ex causis. Et id quod facit in nobis ex præuiacausa, habere rationem ex illa. Igitur fecit hominem cum manu, quoniam fecit cum intellectu. Fecit cum intellectu, quoniam bonum est sic esse. Igitur non est voluntatis ratio, nisi sua bonitas. Sed volitorum est ratio vnius ex alio. Cum igitur hominis damnatio sit iusta: Ergo propter culpam. Culpę autem causa non datur ex parte Dei, qui nec antecedenti, nec consequenti volũtate vult, sed beneplaciti & signi voluntate eam odit, & prohibet, nec potest non odisse, cum sit contra Deum ipsum, & contra suam bonitatem, quæ sola est obiectum certum suæ voluntatis: sequitur quod culpa sit ex homine, & ideò Oseas ait. *Perditio tua ex te* P p er. „ ca 1. *d*. 41. *a*. 3. ait, quod prædestinatio ex parte Dei volentis, causam non habet, sed ex parte voliti. Quia opus in-

Deus nec ante dicti, nec consequenti voluntate, nec beneplaciti, nec signi, potest velle peccatum per se aut per accidens.

Vtrum prædestinatio habeat causam ex parte voliti & quando.

,, formatū gratiâ est causa meritoria gloriæ: & opus præcedens gratiā, non est causa meritoria eius, sed dispositio, & ,, ratio quædam. Ergo prædestinatio habet rationē ex parte effectus, secundum quem iusta & rationalis dicitur.) I.ē ,, 1.*d.* 40.*q.*4 *art.*2. ostendit reprobationis causam dari ex ,, parte nostri, vel rationem. Quoniam Deus iustus non potest velle culpam, neque pœnam, neque hominem deficere, aut carere gratia. Hæc enim omnia sunt mala, ac proinde non sunt obiectum voluntatis, quia bonum propositū non accipit quando datur à Deo, cum accipere possit; Imo ad pœnitentiam expectatus non venit, sed thesaurizat sibi iram in die iræ, quam incurrit non ex odio, & ira Dei æterna: sed ex peccato malo, quod est odij vnicum obiectum. Et *Sap.* 12. dicitur, *Cum iustus sis, iustè omnia disponis. Ipsum quoque qui non debet puniri, condemnarē, exterum æstimas à tua virtute.*

Fortior probatio ex D. Thoma: quod odium & reprobatio præsupponunt culpam volitam.

ARTICVLVS QVARTVS.

Deus non odit positiuè Probatio 1.

QVod autem non odit Deus positiuè probat D. Thomas in opusc. de prædest. & præscientia *cap.*7. dicēs. ,, Voluntas Dei iniqua aut iniusta esse non potest (qua scilicet reprobat: ex duobus enim contingit voluntatem alicuius à rectitudine deuiare: Aut ex ignorantia, aut ex affectione peruersa; quæ quidem duo in Deo esse non possunt. Cum enim summè sapiens sit, ignorantia in eum ,, non cadit, vnde dicitur Iob.12. *Apud eum sapientia & fortitudo: & ipse habet consilium & intelligentiam.* Et ,, ideo clamat Apostolus. *Rom.*11. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei &c.* Item cum omnis artifex naturaliter diligat opus suum, impossibile est opificem omnium odisse aliquam creaturam. Et ideò affectio in ordinata

,, nata in eo esse non potest, vnde dicitur Sap. 11. Diligis om-
,, nia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim
,, odiens aliquid fecisti aut constituisti. Ex his ergo apparet
,, Dei voluntatem creatricem omnium iustissimam esse,
,, nec maculam aliquam iniquitatis habere, & hoc est quod
,, Deuteronom. 32. dicitur, Deus fidelis, & absque vlla
,, iniquitate iustus est & rectus &c. Hæc S. Tho. sapienter ac
,, veraciter, & mox declarans, quomodo dicitur Deus odis-
,, se, subiungit. Dicitur odisse aliqua metaphoricè, non in-
,, quantum ab ipso procedunt, sed in quantum ab ipso rece-
,, dunt, id est à regula rectitudinis suæ Illud igitur quod non
,, esse volumus, dicimur odisse. Vnde cum mala, (id est pec-
,, cata) fiant contra regulam rectitudinis eius, quia sunt pri-
,, uatio modi, speciei, & ordinis, vt dicit Aug. ea vult non
,, esse. Et ideo malos odiò habere dicitur. Vnde Sap. 14.
,, odio sunt Deo impius, & impietas eius &c. Dicitur dein-
,, de illos odisse, quorum punitionē vult. Sic enim ad modū
,, odientis se habet. Et ideo dicitur in psal. 5. odisti omnes
,, operantes iniquitatem, perdes omnesqui loquuntur men-
,, dacium.) Ex quibus verbis clare docet quod Deus non
odit nisi culpas positiuo odio, & pœnas: in his enim verè
odientis ad modum se habet, non autem naturas hominum
à se conditas. Alioquin odisset conditionem, & condito-
rem ipsum, vt mox patebit, velut quis opificium deforme fa-
cit quod deinde igni addicit, odiendo seipsum, quod non
bonus fecerit & simul opus non bonum, sicut dicunt Tal-
mutistæ: Quod Deus plures formas mundi fecit, quas de-
struxit vt non bonas, donec ad formā huius mūdi, in quo su-
mus peruenit discendo, quam laudauit & seruauit vt bonam.
Hā impietatem olent ij, qui dicūt quod Deus anteceden-
ter ad culpam reprobat plurimos. Hoc est enim odisse, ip-
sum scilicet reprobare. Sicut dicit *p.p.q.23.a.3. ad1.* dicitur
eos odio habere vel reprobare, quibus non vult bonum hoc
&c. At quidem in toto hoc opusc. præsertim *cap.2. ad q.2.*
docuerat, quod reprobatio est præscientia culpæ tantum,
sed non causatiua, vel dispositiua, vel derelictiua. Et quod
Deus non vult aliquem carere gratia nec gloria. Quoniam

Propterea bonum est carere gratia quosdam, quia nolunt habere, unde fit iustum nō habere. Sed nō est bonum, propter gloriam Dei, aut universi ut supra; nisi postea Deus quod non fecit ipse factum à nobis vult esse occasionē boni ex sua infinita virtute, non ex peccati ratione aliqua utili: ut infra.

hoc carere est per se malum. Sed vult carere, quatenus est bonum eos carere qui nolunt habere. Et eadem verba dixit *p.d.40.q.4.a.1.& 2.& d.41.a.3.* & alibi & semper, ut supra diximus. Ergo semper ad odium & reprobationem præsupponitur culpa in doctrina S. Thomæ. Ergo reprobatio non est derelictio, neque negatio gratiæ, sed priuatio præsupponens meritum peccaminosum. Deus enim bonus omnino & infinitè non potest velle malum alicui, neque carentiam boni, ad quod aptum natura est, nisi ex culpa, ut sæpissimè S. Thomas intimauit, & probauit.

Responsio ad argumentum de dilectione Iacob, et odio Esaü absque meritis.

ARTICVLVS V.

CVm autem allegant *ex 9. Rom.* quòd *antequam quicquam boni egissent aut mali, ut secundum electionem Dei propositum maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esaü autem odio habui*: Respondet S.Thom. *ibidem lect. 2.* quod

Quomodo Iacob seruiuit Esaü

, tripliciter potest intelligi hoc seruitium. Primò occasionaliter, quoniam persecutio Esaü fecit Iacob meliorem. Secundò, quoad progeniem, quia Idumæi ex Esaü seruiunt Israëlitis, qui ex Iacob. Tertiò figuraliter, quia populus Iudæorum seruit Gentilibus Christianis. Quod verò sequitur, *Iacob dilexi, Esaü autem odio habui*; intelligitur electio & reprobatio triplex, ut supra: scilicet ad meliorationem, ad regnum, ad superioritatem &c. Et iterum ad gloriam & pœnas. Sed illa sinè meritis; ista propter peccata. Prædestinatio enim importat, air, præparationem meritorum, sed non reprobatio peccatorum. Merita quidem præscita cadunt sub prædestinatione, [scil. antecedenti ut causata ,, ab illa & per nos] sed non peccata præscita sub reproba- ,, tione (scil. quasi causata ab illa) sed sunt aliqua ratio repro-

Voluntas antecedens seu prædestinatio causat merita si assentimus: quatenus ex causatis de facto indicat.

bationis, quoad pœnā &c. quod intellige priuatiuā & positiuā. Idem enim dixit *p. d. 40. q. 1 a. 1. & 2.* Quod videlicet reprobatio est præscientia tantum & non causa positiua, vel negatiua. Similiter *in opusculo de præscientia & prædestinatione.* Quod causa reprobandi est præscientia peccatorum: Et ideò reprobi vocantur præsciti. Et idem *p. d. 40 q. 4. a. 1. ad 2.* Et idem *p. p. q. 63. art 5.* præuisam culpam causam discretionis Angelorum ponit; non autem voluntatem antecedentem ad culpæ præscientiam, vt dicunt Perthomistæ. Vnde etiā *in ver q. 6. art. 2. ad 7.* exponens Origenis sententiam, quod Iacob propterea fuit prædestinatus, quia Deus prouidit propositum cordis eius bonum, ait, quod præuidit Deus propositum cordis eius esse dipositionem ad susceptionem gratiæ: quæ ordinabatur ad hoc: non autem causam: ergo propositum Esaü erat ad disgratiæ susceptionem &c. Propterea

Discretionem Angelorum et hominum non absoluto decreto antecedenti, sed ex præuisa culpa.

ARTICVLVS VI.

Respondetur ad argumentum primum, quo obiiciunt Angelos reprobari absolutè, non conditionaliter, id est ex præuisione culpæ, quod apprimè mentiuntur. Ipse enim D. Thomas *p. p. q. 63 art. 4 & 5. & 6.* docetque probatque quod Angeli non potuerunt peccare in primo instanti suæ creationis, quoniam sunt naturaliter boni à Deo „bono creante. Nam quamuis res aliqua (inquit *art. 5.*) „in primo instanti quo esse incepit, simul incipere posset „operari: illa tamen operatio, quæ simul incepit cum esse „rei, est ei ab agente, à quo habet esse, sicut moueri sursum „est igni à generante. Vnde si aliqua res habeat esse ab ali„quo agente deficiente, quod possit esse causa defectiua a„ctionis, poterit in primo instanti, in quo incipit esse, habe-

Probatur primo, quod ante præuisionem culpæ non est facta distinctio malorum à bonis Angelis per aliquod decretum.

, re defectiuam operationē: sicut, si tibia quæ nascitur clau-
, da ex debilitate seminis, statim incipit claudicare. Agens
, autē, qui Angelos in esse produxit, scilicet Deus, non po-
, test esse causa peccati; Vnde non potest dici quod diabo-
, lus in primo instanti suæ creationis fuerit malus &c. Ex quibus verbis clarè liquet, quòd secundum D. Thomam neque Angelus, neque homo ante præuisionem peccati potuerint odio haberi, aut reprobari. Alioquin conditi essent mali, & malitia redundaret in Deum conditorem. Imò insuper antequam conderentur, seu fierent, condendi, faciēdique erant mali ex malitia facientis, & ideò odio habendi. Quod absit. Propterea D. Thomas *ibidem art. 5. ad 2. arg.* quod probabat in primo instanti Angelos peccasse: (Quan-

Arg. 2. S. Th. in art. 5.

, do Augustinus ait: Informitas creaturæ præcessit forma-
, tionem eius, non tempore, sed origine tantum. Per cœlum
, autē, quod legitur primo creatum, intelligitur natura An-
, gelica informis: Per id autem quod dicitur, *dixit Deus fiat*
, *lux, & facta est lux*, intelligitur formatio eius per conuer-
, sionem ad verbum. Simul ergo natura Angelica creata est,
, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta est à
, tenebris, per quas intelliguntur Angeli peccantes. Ergo
, in primo instanti suæ creationis quidam Angeli fuerunt
, beati, & quidam peccauerunt.) Respondet, quod illa di-
, stinctio lucis, & tenebrarum, secundum quod per tenebras,
,, peccata & dæmonium intelliguntur, accipienda est secū-
,, dum Dei præscientiam. Vnde Aug. dicit 11. *de Ciuitate*
,, *Dei*, quod solus lucem ac tenebras discernere potuit, qui
,, potuit etiam priusquam caderent præscire casuros.) Ecce quam doctè S. Thomas, etiam ex verbis Augustini probat, quòd præscientia peccatorum ex libertate, non dependente ex aliqua serie rerum, cum omnes essent subito in eadem, fecit reprobationem Angelorum, non autem decretum absolutum ante præuisionem, vt docet Perthomista. Discernere enim est eligere alios, alios reprobare. Ergo electio & reprobatio, præsupponunt præscientiam, merè speculatiuam: non enim Deus vult peccatum: ergo

Respons. ad arg. eiusdē. Quod præscientia meritorum & demeritorū & non decretum Dei, discreuit Angelos bonos à malis. Probatur 2. Molina in seriem reiicit non rectè.

non præuidet visionis scientia, quæ addit voluntatē, vt supra patuit. Præsertim *ex p.d* 40. *q*.4. *art*.1. *ad p*. Probatur amplius idem.

„ Ex *p.p.q.63.ar*.5 *ad* 4. Vbi ait S. Thomas. Deus non „ discreuit inter Angelos ante aueisionem quorumdam, & „ conuersionem aliorum, vt Aug. dicit *in* 11. *de Ciuit. Dei*. „ Et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorum statum impedimentum præstiterunt suæ beatitudini, præcedens meritum mortificantes; & ideo beatitudine, quam meruerunt, sunt priuati) Quibus in verbis liquido monstrat S. Thomas, neminem Angelorum & consequenter hominum, decreto antecedenti ad præuisionem culpæ & meriti, fuisse reprobatum seu discretum à bonis: sed omnes creatos bonos, & in gratia, id est, in amicitia, & participio Dei, etiam supernaturali propter gloriam consequendam de condigno, nedum de congruo. Ergo amore & non odio habitos ante præuisionem culpæ, nec ergo reprobatos. *Probatur* 3.

5. Propterea *in* 2.*d*.3. *q*.2. iterum probat D. Thomas, quòd Angelus non potuit peccare in primo instanti, quoniam „ creatus est bonus. Ergo amabilis, non odibilis. Nec potuit „ apprehendere bonū apparens, ante apprehensionem veri „ boni: in apprehensione autem veri boni qua fit in primo „ instanti, non potuit esse peccatum. Ergo in primo instanti non potest esse peccatum.

6. Prætetea *Mal.q*.16. *art* 4. probat non fuisse malum in primo instanti, quoniam tunc malum retorqueretur in Deū Et *respons ad* 12. discretionem, quæ est electio & reprobatio Angelorum, factam fuisse ex præscientia, non autem absoluto decreto ante præscientiam meriti & culpæ. Idem docet *in Ioan* 8 *lect*.6.

7. Quoniam naturalis est actus primus. Natura autem „ non potest esse mala. Ergo multo minus antequā prodeat „ de Dei artificis idea.) Vt mirum sit, quomodo audeant dare „ odium Deo contra Angelos & homines ab æterno, & naturalem ex decreto antecedenti ad præuisionem moralis culpæ. Et hic error est Manichæorum. Imo peior: illi enim

duos Deos faciunt, alterum mali, alterum boni autorem, ne Deum odio habere primò & malum facere ante culpam cogantur fateri. Isti verò non verentur Deo bono dare odium operum suorum, antequam sint à seipsis malitiam adepta voluntariam.

8. Potiora testimonia habemus de huius bonitate in sacra scriptura, quòd videlicet Deus fecerit homines ad sui imaginem, *Genes. p.* & rectos *Eccl.*..... Vnde D. Thomas docet quòd in gratia & iustitia originali transferenda in posteros omnes, nisi primus homo peccasset. Vnde impossibile est quòd discreuerit, nisi ex peruisa culpa: qua in luteā massam conuersum est genus humanum, ex qua massa per misericordiam quosdam discreuerit. Et mirum quomodo audent impingere Augustino & Thomæ hoc decretum reprobatorium ante culpæ præuisionem. At infrà fortiora circa hoc producentur.

Occurrendum obiectioni Aduersariorum ex p. p.q.23. *vt confirmetur sententia veri Thomistæ de discretione post culpam.*

ARTICVLVS VII.

Præcedens prædestinat. est sine præuisione, sequens, & reprobatio fiūt ex præuisione.

EVadere conantur quidam, quòd sicut prædestinationis, ita & reprobationis non datur causa apud D.Tho. *in p. p. q.*23. *art.*5.0. *& ad*3. Sed hoc D. Thomas in locis supra citatis declarauit, & insuper in allegato nunc articulo manifestè docet, quod non datur causa voluntatis diuinæ, neque ratio antecedens, nisi sua bonitas. At ex parte nostri dari causam prædestinationis in particulari. Etenim gloriæ causa sunt merita facta in gratia, gratia autem datur ex prædestinatione diuina sine meritis: hoc enim Pelagij est error; quod incipit à nobis. Et licet sit verū, quod datur gra-

tiis bene vsuris: tamen benè vti est à Deo prædestinante antecedenter vt benè vtamur. Quod quidem intelligo prædestinatione antecedenti, qua nil violando nostram libertatem vult omnes saluos facere, & mouet omnes ad bonum generaliter. Alioquin esset contrarius sibi in cunctis aliis locis, vbi hanc materiam tractando, docet sufficere liberum arbitrium ad faciendum quod in se est absque alia gratia gratum faciente, sed solum ordinaria gratis data, & ex concursu generali. Prædestinatio autem secunda est confirmatio primæ: Vnde dicitur 1. *Pet.* 1. *vers.* 10. *Satagite vt per bona opera certam faciatis vocationem & electionem vestram.*) Quæ exhortatio ridicula esset, si ex decreto absoluto certa foret: sicut ridiculum esset orare pro beatis; quoniam cum sint decreto perenni firmati, non possunt excidere à beatitudine, sicut nec isti à prædestinationis decreto, in sensu composito, vt aiunt: qui nunquam potest esse diuisus.

Memento semper quòd maior est auctoritas aliorum librorum, quam summæ: præsertim solius.

Ita argumentatur Aug.

De reprobatione autem subiungit quod habet pro causa finali iustitiam: sed iustitia vindicatiua præsupponit culpam. Vnde ait ad 3. Si consideremus genus humanum sicut totam rerum vniuersitatem, voluit Deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prædestinat, manifestare bonitatem per modum misericordiæ parcendo: quantum ad aliquos, quos reprobat, per modum iustitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare quosdam eligit, quosdam reprobat.) In quibus verbis palam est, quod prædestinatio & reprobatio præsupponunt culpam, & sunt voluntatis consequentis culpam. Tum quia prædestinatio tribuitur misericordiæ, quæ præsupponit miseriam ex peccato inuectam. Et reprobatio iustitiam punitiuam, quæ præsupponit culpam. Vnde allegat Apostolum mox & Augustinũ. *Quare hunc trahat, & illum nõ trahat, noli velle iudicare &c.* hæc autem tractio est ex massa peccati. Nam non indiget tractione homo ante peccatum, qui natus est rectus, receptus in amicitia Dei, quæ vocatur gratia; sed indiget solum conseruatione & perseuerantia. Tum quia vtramque prædestinationem & reprobationem dicit esse ostensionem diuinæ bonitatis. Sed profectò bonitas non est quæ punit

innocentes: nec quæ vult extare nocentes, vt possit punire: hæc enim non est iustitia, sed insidiosa fraus.

Præterea millies docuit contrarium S. Thomas in libris, qui sunt maioris auctoritatis quàm summa Theologiæ, vt à principio ostendimus. Quod verò reprobari sit solum ex præuisa culpa, demonstratum est & iterùm monstrabitur.

Occurritur alteri obiectioni ex eadem quæstione, ad confirmandam sententiam veri Thomistæ.

ARTICVLVS VIII.

Obiectio. POssent alij addere pro se id, quod dicit S. Thomas *in eadem quæst.* 23. *art.* 3. *ad* 1. Deus dicitur omnes homines „diligere, & omnes creaturas *sap.* 11. in quantū vult omni- „bus aliquod bonum. Non tamen quodcumque bonum „vult omnibus. Inquantum igitur quibusdam non vult „hoc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos odio habere „vel reprobare.) Sed hæc verba non fauent Perihomistis, & sunt pro nostra sententia. Primo, quoniam reprobationis effectum hic ponunt carentiam vitæ æternæ, vel negatiuam, vel priuatiuam. Si negatiuam, errant. Quoniam supra probatum est de mente D. Thomæ, quod omnes homines Deus fecit ad sui imaginem, & vt pater vult omnes saluos facere in hæreditatem. Ergo omnibus vult vitam æternam. Si priuatiuam, ergo præsupponit culpam, propter quam priuantur fine, sicuti ex pluribus contextibus supra probatum est.

Responsio Quod Deus non reprobet absque causa. Ratio 1.

2. Quoniam est actus iustitiæ & iudicialis non paternalis, hoc nolle omnibus filiis ad sui imaginem factis propter se, (qui est vita æterna supernaturalis & naturalis) ipsam vitam æternam, seu hæreditatem salutis. Et quidem manifestè hic D. Thomas loquitur de reprobatione post præuisionem

peccati

peccati factam voluntate subsequente, in qua adhuc tantum seruat Deus cum iustitia misericordiam, quod non priuat bonis diuinis naturaliter consequendis, seque ipso, vt summum bonum est naturale cunctis hominibus. Imò si ab hoc ob esto excidissent ob culpam Adæ, instaurantur in Christo, sicut mox patebit, cum de infantium poena & requie erit sermo: sed tantum priuat eos se, vt est vita æterna supernaturalis. Quod autem loquatur de reprobatione post præuisionem in hoc, patuit ex pluribus aliis locis, & quoniã hic reducit eam ad actum iustitiæ *&* 2.2. *q.* 2. *art.* 5. *ad* 1. re- 3.
„ proba-io, ait, fit propter peccatum præuisum, teste Au-
„ gustino dicente Auxilium gratiæ quibuscunque diuinitus
„ datur, misericorditer datur; quibus autem non datur,
„ in poenam praecedentis peccati non datur, saltem origi-
„ nalis. Hæc sanctus Thomas. Constat autem quod ratio eadem est de gratiæ non collatione & reprobatione. Alioquin non ex peccato originali, sed ex reprobatione esset negatiua gratiæ. Quod iterum probatur *ex* 1. 2. *q* 112 *a.* 3. *ad* 2. 4.
„ vbi ait. Defectus gratiæ prima causa est ex nobis, sed colla-
„ tionis gratiæ prima causa est ex Deo, iuxta illud *Osea* 13.
„ *Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum.*
Item *super* 9. *Rom. lect.* 2. inquit. Præscientia meritorum
„ non potest esse aliqua ratio prædestinationis, quia meri-
„ ta præscita cadunt sub prædestinatione. Sed præscientia
„ peccatorum potest esse aliqua ratio reprobationis ex parte poenæ.) Quæ verba docent, quod reprobatio non est causa culpæ, sed poenæ sequentis culpam, vt etiam dicit *ver. quæst.* 6. *art.* 2. *ad* 9. Quod prædestinationis ratio est sola diuina voluntas; reprobationis verò peccatum originale secundum Augustinum. Idem docuit *in opusc. præfato cap* 2. 5.
& *p. d.* 40. *quæst.* 4. *art.* 1. o. Quod videlicet præscientia peccatorum est ratio reprobationis, non autem absolutum Dei decretum, alioquin esset in Deo, vel in reprobandis æterna malitia, quæ redundat in factorem. Præterea deficientia gratiæ prædestinantis; quæ nec est bona: Ergo neque volibilis à Deo, nisi inquantum bona fit ex iustitia, quia iustum est puniri eum, qui non vult gratiam, quam Deus dat.

Nulla reprobatio ob culpã originalẽ est ad malũ, sed solum à diuina visione supernaturalis promissione: quod est dãnum.

Nec Aug. reprobat sine culpa praeuisa.

&c. Igitur hoc decretum absolutum nunquam vidimus in via sancti Thomæ, præcipuè reprobatorium &c. vt benè contra eos exclamat noster M. Moreilles sæpissimè.

Responsionem Aduersariorum non valere, sed damnare dogma eorum: ac simul etiam non esse de mente D. Thomæ, nec aliorum doctorum, quod Deus neget gratiam non habentibus ex sui mera voluntate: neque quod subtrahat habentibus subtractione negatiua, nedum priuatiua, nec excusari ex hoc crudelitatem & iniuriam, sicut Perthomistæ volunt: nec in Deo esse causam non dationis aut subtractionis, sed in nobis, ex D. Thoma & Patribus & Conciliis sacris.

ARTICVLVS X.

Disp. 110. & 111. PORrò cum dixissent Perthomistæ Deum odio actu positiuo absoluto absque conditione hac, nempè si male fecerint, quosdam reprobasse propter gloriam suam, *disp.* 113. deinde coacti argumento dicere f[al]sum, quod videlicet Deus absque culpa subtrahit gratiam, h[a]bentib[u]s eam; propterea enim peccant secundum illos, quia subtrahitur habentibus, & non habentibus non datur: *Aluar.* 113.

Respondent quod Deus nō dat negatiuè tantū; & hoc quidē nō est malum: & huius negationis gratiæ quæ non debetur, est absolutum decretum, nec prærequirit culpam: & sic Deus non potest culpari, ex hoc quod absque præuisa culpa homines negatiue reprobauerit à gloria & à gratia: sed non dare gratiam priuatiuè prærequirit culpam, & hoc Deus facere non potest absque præuisa culpa.

Sed profectò ridiculæ sunt positionis tenaces extra do-

ctrinam ac pietatem. Primò, quoniam ex hoc, quod Deus non dat negatiuè gratiam, sequitur quod reprobauerit solum negatiuè, vt etiam aliqui fatentur, & etiam Scotistæ. Ergo non actu positiuo, sicuti prius dicebant, fundando opinionem de reprobatione.

Quod neque negatiuè Deus gratiā non dat sine culpa.

Arg. ad hominem perperam Aluarez putat Deum odisse odio positiuo ante præuisionem culpa & subtrahere gratiam negatiuè: sibi contradicens.

2. Secundo. Præterea hoc nequaquam Dei crudelitatem reprobantem absque culpa, quam Deo impingunt, excusat. Si enim ante præuisionem peccati, Deus reprobat negatiuè, & ex hac negatiua reprobatione sequitur in homine reprobato culpa. (Nam docent esse impossibile non peccare eos, qui gratia efficaci non seruantur) ac proinde subsequitur actus priuatiuus in Deo. Qui autem est causa causæ, est causa causati. Præsertim si propter se, id est gloriam suam vt manifestet se potentem, & iustum causat causam. Ergo Deus ipse erit causa culpæ per negationem, vt possit addere priuationem.

Confirmatio Aluar.

Et augetur dogmatis atrocitas. Nam mox *disp.* 113. docent Deum dare omnibus gratiam, sed non dare vt accipiant, quoniam reprobi sunt. Non enim aliud est causæ in illis: igitur Deus (ex eorum dogmate) insidiosè dat, vt illudat: sicuti cùm pomum damus puero, & simul extendenti manum subtrahimus. Ergo fallaciter dixit *Iacob. cap. 1. Deus dat omnibus affluenter; & Ioan. 5. Deus non dat spiritum ad mensuram:* Vbi dicit S. Thomas *opusc.* 61 *cap.* 17. „Quod ex parte Dei est sine mensura: ex parte nostri, qui „non sumus capaces immensæ gratiæ, datur secundum mē„suram donationis eius.) Et alibi. Sicut sol æquè illuminat „omnes, vt inquit Dionys. sed non æquè illuminātur om„nes, sed secundum suam dispositionem. Nec enim sol illustrat, vt non illustremur. Et *Rom. 12. sine pœnitentia sunt „dona Dei.* Negant hoc, qui dicunt dare, sed non vt recipiamus. Si enim hoc accidit ex culpa recipientis, rectè quidem. At ex hoc sequitur causam reprobationis, & non dandi gratiam, esse in nobis. Ergo &c. Si ex parte dantis: ergo per ipsum abest contra id, quod dixit *Eccles.* 15.

5. Præterea cum homo habet gratiam, & mox peccat, quod ideò facit, quoniam subtrahitur illi gratia iuxta opinionem Perthomistarum. Sed subtractio gratiæ est per cul-

pam, vt dixit D. Thomas. Sed ante subtractionem gratiæ non poterat esse culpa. Ergo Deus est causa, vt in culpam incurrant gratis, & crudeliter. Cum respondent Perthomistæ, quod Deus subtrahit gratiam negatiuè, & non priuatiuè, videntur iterum illudere: nam subtrahere id quod habemus, est priuare habito & habitu. Vt tollere visum oculos habenti, est priuare: non dare autem non habenti, est negare. Igitur ex definitione terminorum conuincuntur docere, quod Deus subtrahit gratiam, etiam priuatiuè sine culpa. Igitur iniustè.

Responsio.

Argumentũ S.Thom. 7. Præterea hoc directè est contra D. Thomam, qui 1. „ *d.*40.*q. art* 2.*ad* 4. Quod erat sic, Sicut nautæ absentia est „ causa submersionis nauis, & præsentia salutis: sic Deus vi- „ detur per præsentiam, & absentationem, causa gratiæ, & non gratiæ, seu perditionis.] Et respondet (Quod „ Deus nulli est absens, sed homo à Deo præsente se absentat, „ sicut à præsenti lumine, qui claudit oculos: & propterea „ non est causa mali, sicut nauta per absentiam, submersionis nauis.) Vbi sanè directè negat D. Thomas non dationem auxilij, vel subtractionem illam negatiuam, in qua fundantur Perthomistæ, in non habentibus, & in habentibus.

Responsio.

8. Præterea hæc est etiam doctrina Concil. Trid. *sess.* 6. Quod Deus non deserit, nisi desertus. Isti autem volunt, quòd Deus deserat non desertus. Imò quo possimus peccare, ac puniri propter gloriam suam: quæ potius esset vituperium, vt probat S. Thomas, quoniam deterior est mundus cum peccato & pœna: vt sæpè probauit, quam sine.

Deus non deserit etiam desertus, ex Chrysost. 9. Hæc eadem doctrina est D. August. & omnium Patrũ: „ imo addit Chrysostomus, quod Deus neque desertus de- „ serit, sed tanquam amator insaniens amasiam currit post „ nos, dicens: *Reuertere præuaricatrix meretrix, & ego recipiam te*: & hoc vsque in finem vitæ. Vide D. Thomas *ver.* „ *q.*7 *art.*2.*in arg.*11. allegat D. Augustinum & S. Dionys. „ dicentes, quòd Iudas decessit sine gratia, non quia tunc ei „ Deus dare noluerit, sed quia ipse accipere noluit. Idem docet Chrysost. *in illum locum Psal.*114. *Alleuat Dominus omnes qui corruunt*, dicens, *etiam Iudam, qui data gratia pæ-*

Ex D.Th. Aug. & Dionys.

nitentiæ vti noluerit. Similiter sentit Ambrosius & omnes Patres.

10. Propterea rectissimè dicit D. Thomas, quòd reprobatio est præscientia malitiæ non cuiuscumque, sed non finiendæ, ideoque præparatio pœnæ non terminandæ, *in opusc. de Prædestinatione supra citato & in sent.* Vide ergo quantopere recesserunt à Diuo Thoma, dicentes, quòd Deus non habentibus dat gratiam, sed non vt recipiant; habentibus verò subtrahit negatiuè &c. Profectò nimis tenaces positionis trahentis in præcipitia, & voluntariè & inuitè sequentes. *Conclusio.*

Quapropter & Sodomis, & Tyro & Sidoni non defuere auxilia interiora, & exteriora, licet dicat Christus, quòd si fecisset, quæ Iudæis, conuersi essent. Non quia auxilium efficax defuerit Sidoniis & Iudæis, sed bona voluntas quæ exequeretur, quod gratia dictabat, & ratio. Adminicula enim exteriora miraculosa (non necessaria quidem) non dantur omnibus, sicut gratia interior. Aloquin possent excusari Iudæi, & Sodomitæ. Et quando dicit S. Thom. ex Aug. *in* 3. *d.* 1. *q.* 1. *art.* 4. *ad* 4. non fuisse prædicatum iis, quoniã non erant prædestinati; intelligit de prædestinatione consequenti præuisionem certæ damnationis; nam & Iudæis prædicatum, & tamen non prædestinati, sed damnati sunt. Chrys. ait iniustum fuisse si non misisset adminicula hæc: & propterea statim missos Apostolos. Et Greg. prius Iudæis fuisse prædicatum ex promissione: postea illis. Remigius, quoniam etsi plures fuissent saluati quam in Iudæa: tamẽ multi erant increduli peruersi, qui non meruere. Aug. quia præsciuit, quod etsi credidissent, non perseuerassent. De Sodomis est hyperbole exaggeratioque. Propterea Christus dubitatiue dixit *fortè mansissent vsque in hanc diem*: vel respiciens ad libertatem arb. vt diximus ex Hier. *in cap.* 3. & *lib.* 6 *Theolog.* quod futura ista contingentia, vt in causis indeterminatis, etiam Deo erant ignota, secundùm D. Thomam. *Occurrit obiectioni de Tyro & Sidon. & Sod.* *Has S. Tho. in Matt. 11. expositiones producit.*

Neque ex eo, quod mala naturalia aliquorum entium vertuntur in bonum aliorum, & moralia ordinantur ad pœnas iustas, suspicari licere, quod Deus velit mala moralia, saltem per accidens; sicut per accidens illa dicuntur volita; nec reprobationem ergo fieri antecedenter.

ARTICVLVS XI.

Prima ratio quod Deus nec per se, nec per accidens vult culpam aut pœnam ad sui gloriam. Cap. 15.

CVm autem aiunt, melius esse quosdam reprobari, quam non: falsum est omninò. Si ly *non*, subintelligit eligere oppositum: sequitur enim, quod melior sit infernus, in quo iustitia Dei punitiua relucet, quam paradisus, in quo bonitas præmiatiua resplendet. Si verò ad negationem, adhuc falsum: non enim homini bonum reprobari, neque Deo, nisi necessarij essent homines impij, cuius contrarium supra probatum est, aut saltem essent vtiles, quos Ecclesiasticus & non necessarios vocat, & inutiles.

Sin verò, vt aiunt, quia melius est, vt iustitia reluceat in pœnis, sequitur quod Deus delectatur in perditione hominum: contra id quod dicitur *in Ezech. in Eccl. & in lib. sap.* sicuti delectatur videri iustus & terribilis. Ergo quoniam non potest hæc relucentia iustitiæ fieri absque culpa, sequitur quod Deus culpam vult: qui enim antecedenter vult finem, (ait S. Thom.) vult & ea sine quibus non potest esse finis: sed non potest quis puniri iustè, ita vt reluceat vera iustitia: nisi propter culpam. Ergo Deus ex hypothesi vult culpam. Nec furaliter peccat, nisi volendo bonum vtile sibi, cui est annexum malum quod non vult. Neque alij effugiũt hanc consequentiam dicendo. Quod Deus non vult peccata, sed relucentiam iustitiæ in peccatis. Non enim verum est, nisi relucentia veræ & non fictæ iustitiæ posset esse abs-

Responsio Caiet. Reprobatio.

que peccatis. Homo etiam adulter, adulterium non vult, sed relucentiam suæ delectationis in adulterio: quod cum seorsum esse non possit, conuincitur lege velle adulterium, & punitur. Imo neque calor vult mortem frigoris, sed vt ait Plato, sui amplificationem, & securitatem in morte frigoris. Idque etiam docet S. Thomas *p.p. q.49. art.*o *&* 2. *d.*34. *q.*1. *a.*3.o. Neque homo vult necem vitulæ, sed sui cœnam ex necata vitula.

Præterea *in* 1.*d.*46.*a.*3. *ad* 6. docet quòd Deus permittit mala physica, vt volita per accidens, quia ex eis elicit maius bonum, moralia verò, nec per se, nec per accidens, quoniã ex eis non resultat maius bonum, sed nullum, vel minus. Vide huius cap. infra *ar.*15.

Deus per accidens vult mala physica, quia potest ex eis maiora bona elicere: non autem moralia, quoniam nõ potest maius bonum ex eis elici.

Quapropter sensus D. Th. ex D. Th. excerpendus est. Is enim probauit *in p.p. q.*19.*a.*9 Deũ nõ velle mala, neq; velle „fieri mala propter bonum, id est, perfectionem vniuersi, & „vt puniat. Hoc enim bonum non est, nisi per accidens: & „talis ordo mali est ad bonũ vniuersi & ad iustitiã manife„standam est per accidens, cum ei non coniungatur bonum, „longè maius quàm est ipsum peccatum. Sed Deus vult per „accidens solum malum pœnæ, quatenus in eo reluceat iustitia, & malum naturalis defectus, vt corruptionem frigoris propter generationem caloris.

Et resp. ad primum optimè declarat, quod bonum iustitiæ ex peccato, est præter intentionem peccantis, sicut bonum martyrij, est præter intentionem tyranni. Et ideo non est volibile, vt sic peccatum, neque fieri peccatum, & probat *in corpore articuli, & respons. ad* 2. Quod malum non facit ad perfectionem vniuersi, ex Dionysio, qui habet hoc pro maximo inconuenienti. Solum ergo Deus vult, vt homo sit liber ad bonum & malum faciendum.

Item *p d.*46.*q* 1 *art.*2 o. docet. Neque malum esse bo„num, neque ordinem mali ad bonum esse bonum: malum „enim, in quantum malũ, est inordinatum, & ipsa inordina„tio, est ordo eius, sicut ipsum priuari est esse eius. Et ipsa „negatio est positio eius. Et ideo mala fieri vel esse, malum est, non bonum &c. vt supra etiam docebamus ex verbis

Etiam ordo peccati ad iustitia non est bonum nec volitum à Deo contra Pertho.

Neque ex eo, quod mala naturalia aliquorum entium vertuntur in bonum aliorum, & moralia ordinantur ad pœnas iustas, suspicari licere, quod Deus velit mala moralia, saltem per accidens; sicut per accidens illa dicuntur volita; nec reprobationem ergo fieri antecedenter.

ARTICVLVS XI.

Prima ratio quod Deus nec per se, nec per accidens vult culpam aut pœnam ad sui gloriam. Cap. 15.

CVm autem aiunt, melius esse quosdam reprobari, quam non: falsum est omninò. Si ly *non*, subintelligit eligere oppositum: sequitur enim, quod melior sit infernus, in quo iustitia Dei punitiua relucet, quam paradisus, in quo bonitas præmiatiua resplendet. Si verò ad negationem, adhuc falsum: non enim homini bonum reprobari, neque Deo, nisi necessarij essent homines impij, cuius contrarium supra probatum est, aut saltem essent vtiles, quos Ecclesiasticus & non necessarios vocat, & inutiles.

Sin verò, vt aiunt, quia melius est, vt iustitia reluceat in pœnis, sequitur quod Deus delectatur in perditione hominum: contra id quod dicitur *in Ezech. in Eccl. & in lib. sap.* sicuti delectatur videri iustus & terribilis. Ergo quoniam non potest hæc relucentia iustitiæ fieri absque culpa, sequitur quod Deus culpam vult: qui enim antecedenter vult finem, (ait S. Thom.) vult & ea sine quibus non potest esse finis: sed non potest quis puniri iustè, ita vt reluceat vera iustitia: nisi propter culpam. Ergo Deus ex hypothesi vult culpam. Nec fur aliter peccat, nisi volendo bonum vtile sibi, cui est annexum malum quod non vult. Neque alij effugiũt hanc consequentiam dicendo. Quod Deus non vult peccata, sed relucentiam iustitiæ in peccatis. Non enim verum est, nisi relucentia veræ & non fictæ iustitiæ posset esse abs-

Responsio Caiet. Reprobatio.

que peccatis. Homo etiam adulter, adulterium non vult, sed relucentiam suæ delectationis in adulterio: quod cum seorsum esse non possit, conuincitur lege velle adulterium, & punitur. Imo neque calor vult mortem frigoris, sed vt ait Plato, sui amplificationem, & securitatem in morte frigoris. Idque etiam docet S. Thomas *p.p.q.49.art.*o *&* 2. *d.*34.*q* 1.*a.*3.o. Neque homo vult necem vitulæ, sed sui cœnam ex necata vitula.

Præterea *in* 1.*d.*46.*a.*3.*ad* 6. docet quòd Deus permittit malaphysica, vt volita per accidens, quia ex eis elicit maius bonum, moralia verò, nec per se, nec per accidens, quoniã ex eis non resultat maius bonum, sed nullum, vel minus. Vide huius cap. infra *ar.*15.

Deus per accidens vult mala physica, quia potest ex eis maiora bona elicere: non autem moralia, quoniam nõ potest maius bonum ex eis elici.

Quapropter sensus D. Th. ex D. Th. excerpendus est. Is enim probauit *in p.p.q.*19.*a.*9 Deũ nõ velle mala, neq; velle „fieri mala propter bonum, id est, perfectionem vniuersi, & „vt puniat. Hoc enim bonum non est, nisi per accidens: & „talis ordo mali est ad bonũ vniuersi & ad iustitiã manife„standam est per accidens, cum ei non coniungatur bonum, „longè maius quàm est ipsum peccatum. Sed Deus vult per „accidens solum malum pœnæ, quatenus in eo relucecat iustitia, & malum naturalis defectus, vt corruptionem frigoris propter generationem caloris.

Et resp. ad primum optimè declarat, quod bonum iustitiæ ex peccato, est præter intentionem peccantis, sicut bonum martyrij est præter intentionem tyranni. Et ideo non est volibile, vt sic peccatum, neque fieri peccatum, & probat *in corpore articuli, & respons. ad* 2. Quod malum non facit ad perfectionem vniuersi, ex Dionysio, qui habet hoc pro maximo inconuenienti. Solum ergo Deus vult, vt homo sit liber ad bonum & malum faciendum.

Item *p d.*46.*q* 1 *art.*2 o. docet. Neque malum esse bo„num, neque ordinem mali ad bonum esse bonum: malum „enim, in quantum ma ũ, est inordinatum, & ipsa inordina„tio, est ordo eius, sicut ipsum priuari est esse eius. Et ipsa „negatio est positio eius. Et ideo mala fieri vel esse, malum est, non bonum &c. vt supra etiam docebamus ex verbis

Etiam ordo peccati ad iustitia non est bonum nec volitum à Deo contra Pertho.

eius. Scelus imperiti est putare ex eo quod Deus nostra mala conuerit in aliorum bonum, velit esse mala. Manifestior est opinionis horum absurditas, *ex p. p. q. 19. ar. 6. ad primum*, vbi Deum reprobare vt iudicem, post peccati præuisionem, non autem vt patrem, in creatione. Et hoc idem Damasc. & Chrys. qui hanc distinctionem produxere ad conciliandas scripturas. Imo Augustinus 3 *contra Iulianum* 18. *Po-*
,, *test*, ait, *Deus aliquos sine bonis meritis liberare: non potest*
,, *aliquos sine malis meritis damnare, quia iustus est &c.* Nec
,, si vellet mala merita Deus, imputanda essent homini, vt
,, supra probatum est.

August. contra pseud qui in ipso se fundatos putāt.

Quapropter valde doleo, quod ista doctrina venditatur pro Thomistica, quæ nullius boni viri vnquam fuit, nec Philosophi alicuius vnquam. Quòd videlicèt Deus non præuisa culpa odiosè reprobet ad culpas, vt puniat, & vlciscatur. Id quod nec animalia, nec elementa, nec homo prauus vellet vllus. Vnde Plutarchus definiens quid sit *superstitio*: *Est*
,, ait, *credere quod Deus sit causa malorum nostrorum.* Quod quidem asserunt, qui reprobationem absque culpa ex decreto absoluto prædicant. Etiam Chrysostomus *in libro de*
,, *prouidentia*, ait: Deus dicit *Isaiæ.* 1. *Si audieritis me, bona*
,, *terræ comedetis: si non audieritis, gladius deuorabit vos.*
,, Fatum vero dicit, siuè audieritis, siuè non audieritis: gla-
,, dius deuorabit vos. Ergo sunt fati introductores, qui reprobant absolutè apud Chrysost. Idem Richard. & omnes Patres. Nunquid indiget Deus nostris pœnis, vt sit iustus, cum iustitia vera sit distributiua per se bonorum, & per accidens malorum, vt purget, vel vindicet, vel medicetur? De vasis iræ non factis, sed ordinatis, dictum est prius, & mox dicetur.

RESPONSIO AD SECVNDVM argumentum principale Perthomistarum.

Remedium

Ex infantium morte sine baptismo non probari, quòd Dei voluntate absoluta reprobantur, præsertim à Dei fruitione naturali. Item remedium multiplex pro eis à Deo statutum.

ARTICVLVS XII.

QVod autem probant exemplo paruulorum, reprobationem fieri ante præuisam culpam, etiam ad pœnas, quamuis facias pro eis quidquid potes, sicuti accidit his, qui portant duos infantes ad baptismum, quorum alter moritur in via, ac damnatur peccato originali; alter peruenit ad baptismum, & saluatur mundatus à peccato originali Vnde „Aug. *Ep.* 107. concludit. Manifestum est cum tam multi „salui non fiant, non quia ipsi nolunt, sed quia Deus non „vult: quod sine vlla caligine manifestatur in paruulis.) Igitur sola voluntas Dei antecedenter saluat, & damnat. *Argum.* *Confirmatio arg ex Aug.*

Dico quod ista ratio, & autoritas directè pugnat cum sacris scripturis & cum Deo. Tu dicis: Deus non vult saluari quosdam. Deus *Eccl.* 15. *Non dicas per Deum abest* „*&c.* & *Ezech.* 18. è diametro, *Non est voluntas mea mors* „*impij, sed vt conuertatur & viuat*, & repetitur *ibidem*, *&* „*in cap.* 33. Item Apost. *primo Tim.* 2. *Deus vult omnes sal*-„*uos fieri &c. Et dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* „& 2. *Pet.* 3. *Non vult aliquos perire.* Et tu dicis, Deus vult hos perire &c. Præterea nullus Patrum aut Scholasticorum hoc dixit. Et ipse Aug. dixit contrarium, & allegatur eius „dictum *ver. q* 7. *art* 2 *arg.* 11 à Diuo Thoma, dicente: Au-„gustinus & Dionys. aiunt quod causa quare Iudas non ac-„cepit, aut non habuit gratiam; non fuit quia Deus illi dare non voluerit: sed quod ipse accipere noluit. Item dicit *in* 2. *de remissione peccatorum*, *& in responsione ad articulos sibi impositos*; & 3. *contra Iulianum.* Et sæpè docet reprobationem ex præuiso peccato, non ex Dei voluntate antecedenti. Ergo si in hoc Augustin. sibi non contradicit, loquitur de voluntate consequenti culpæ, saltem originalis, *Responsio Nemo non accipit gratiam, aut priuatur habita, quia Deus sic vult.*

præuisionem, vt liquet ex eisdem verbis, & ex D. Thomã supra citato. At per hoc non potest concludi quippiam pro opinione Perthomistarum, qui voluntate antecedente reprobant absoluteque.

Aug. recipitur in materia de gratia non de disgratia.

Præterea licet doctrina Sancti Augustini in materia de prædestinatione, & gratia à cunctis laudatur, & à Pontificibus Romanis, præsertim Cœlestino, & Hormisda: non tamen in materia de reprobatione & de disgratia. Primo, quoniam nemo subscribit illi, quod reprobatio puerorum sit ad pœnam gehennæ & sensus, excepto Ariminensi. Negant autem D. Thomas, Albertus, Alexander, Bonauentura, Durandus, Scotus, Richardus, Gerson, Henricus, Bacconius, Lyranus, & cuncti Scholastici, vt Sixtus Senensis testatur: sed tantummodo carentiam visionis beatificæ paruulis non baptizatis adscribunt, non autem naturalis cognitionis, & dilectionis Dei, bonorumque naturalium: Reprobatio autem est præscientia culpæ, & præparatio pœnæ, vt dictum est prius: quam pœnam non dant Scholastici infantibus positiuam, sed priuatiuam duntaxat, & citra displicentiam.

Aug. ait, quòd aliter loquendum post hæresim Pelagianam quàm Patres Ergo nunc aliter post hæres. Luther. quam Aug.

Præterea ipse D. Thom. *in Mal. q* 5. de pœna pecc. origin. *art. 2. ad* 1. monet quòd Aug. & alij in odium Pelagianorum negantium paruulis culpam originalem & pœnam, locuti sunt tam atrociter. Et Gennad. ait, ex calore disputat. Sed nunc è contra faciendum contra Lutheranos.

Caietanus de puerorũ non baptizatorum remedio.

Sacramentũ naturale fides parentũ non cessauit in morte Christi sed tantũ ceremonialia.

2. Præterea cum August. ait de pueris delatis ad baptismum, quorum alter moritur & damnatur propter originalem culpam volente Deo, & hoc esse clarum. Caietanus è contra dat illi puero salutem æternam, nedum euasionem gehennæ, ex fide parentum, quod remedium vniuersale fuit in toto orbe, vt dicit Magister *in* 4. *d.* 1. & cuncti Commẽtatores. Hoc autem remedium cùm ex instinctu naturali cunctis nationibus, adueniente baptismo, non est abrogatũ, sicuti ceremonialia. Imò, ait, supplet defectum aquæ. Tamẽ quia circuncisio, & ceremonialia defierunt in morte Christi, tamquam mortua post promulgationem Euangelij, quibus sufficienter prædicatum est, facta sunt mortifera. Na-

turalia verò remedia, quæ tria sunt, vt dicit D. Thomas *in 4. d.1. q.1. a.2.*

Matrimoniũ, Pœnitentia, & sacramentum fidei, quæ sunt cuncti s[illegible] [illegible], de iure naturæ obseruanda, non cessauerunt. Nam Scholastici, præcipuè Sotus, concedunt quòd si quis circumcisus fuerit post mortem Christi ante promulgationem baptismi, fuisset saluus quidem ex fide parentum, non ex circuncisione iam mortua: Ergo non cessauit sacramentum fidei, inquit Caietanus. Tum quia crudelior esset Deus nunc, qui pro gratia nunc dat disgratiã, sub lege gratiæ, auferendo remedium naturale, & non permittẽdo Euangelicum. Fuisset etiam mancus legislator non comprehendens pro omnibus, nec omnia remedia salutis. Vnde Gregor. Nyssenus dicit impossibile esse, quod paruuli isti sint extra prouidentiam Redemptoris, cuius copiosa, nõ inops redemptio, & maior peccato Adæ. Et Ber. ait. *Nunquid pro eis non est qui redimat, neque qui saluum faciat. & oblitus est misereri eorũ Deus, quãdo venit pro omnibus miserendi tempus? Qui dat escam iumentis & pullis coruorum, destitutis à matre & patre: & non dabit pullis hominum & petentibus patre & matre: & ipsis clamantibus non voce, sed necessitate, vt pullis coruorum?* Hæc & alia addit Caietanus & nos *in libro de sacerdotio Christi*: Iidem confirmant eius opinionem Bonauentura, Scotus, Altisid. Richard. Gabr. Palud. & alij dicentes, quòd licet non sit verbum expressum de salute commendatorum Deo per fidem parentum, vbi deest aqua, tamen de Dei misericordia credibile est subueniri aqua carentibus per fidem parentum, qua fides maior est in Christianis, quam in Gentilibus, quibus sola fides valet. Ipse quoque D. Thomas *in 4.* ait sacramẽta ex fide habere virtutem etiam sub Euangelio. Ergò illa fides non cessauit veniẽte baptismate, licet Ber. dubitet *in Ep. 77.* propterea quod non habemus verbũ Domini expressum de sacramento fidei cõmuni omnibus nationibus: sed hoc etiã non est expressũ sed asseruerunt Patres ex eodem principio attributi diuini, quod est bonũ esse, quo asserit Caiet. scil. quia Deus bonus, nullo tempore & loco, nulli que homini deest.

Sacramentũ fidei numquam cessat ex D. Thom.

Nyss. in lib. de infantibus praereptis.

in his, quæ sunt necessaria ad salutem. Vnde S. Th. ait, quod vbi deest verbum scriptum, recurrendum est ad rationem naturalem. Verbum quoque Dei est, *veni saluum facere quod perierat.* Ergo & hos si perierunt. Cur enim Deus applicat illis fidem parentum, & non suam gratiam & per ipsum statui? Rationes Alphonsi & aliorum contra Caiet. esse inanes ex litera, non ex spiritu & Patribus contrarias ibidem probatum est sub correctione S. R. E. Ergò non est clarum absque vlla caligine, quod Deus eunti ad baptismũ paruulo, non vult gratiam, & propterea moritur. Quis hoc illi reuelauit? & cur è contra omnes ab Aug. descissunt; & Patres omnes illi contrariantur? Propterea Caluinus ait, omnes Patres errauerunt, excepto Aug. Melius ait Catholicus: omnes Patres non potuerunt errare: sed vnus Aug. potuit: & errauit de facto, vt Scholastici deinde asserunt supra citati.

Negare & priuare vtrumque nefas.

Præterea, nemo assentitur Aug. multo minus Perthomistis, qui non ex originali culpa, vt Aug. sed ex decreto absoluto æterno, damnant paruulos non baptizatos. Itemque pariter baptizatos, quorum deleta est culpa originalis, & gratiam acceperunt, peccare & damnari ex decreto antecedenti. Item negant gratiam habitam sine culpa, & mox priuant gratia, & magnificant disgratiam, dum fingunt pro gratia pugnare cum Augustino.

Peccatum origin. non tollit potentias naturales, neque obiecta, neq; Deum vt naturale obiectum animæ; sed tantum vt super naturale: ima omnis homo potest resurgere à quocumque peccato, quoniã nec Deus supernaturale auxilium vlli non dat. Probatur ex D. Th.

Præterea ex D. Thoma 3. *contra gentes cap.* 155. quod peccatum originale, licet in naturalibus donis animæ & corporis læserit hominem, non tamen à naturalibus bonis, & à Deo, vt fine naturali, exclusit, sed solum à supernaturalibus. Et præterea, inquit, manet in anima humana post peccatum potentia ad bonum, reducibilis ad actum, quia per peccatum non tolluntur potentiæ naturales, quibus anima ordinatur ad summum bonum. Potest igitur per diuinam potentiam reparari, hoc est per gratiam, vt dicit *in cap.* 159. quæ semper omnibus datur. Quoniam Deus (ait hoc probando) vult omnes homines saluos facere: & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum &c. Et iterum addit *in cap.* 160. Homo naturaliter tendit ad

„ bonum. Ergo potest peruenire ad illud: alioquin poten- „ tiæ, & motus, & desideria, & dolor de malo, essent frustra.) Idem docet *in cap.* 159. tam post peccatum originale, quàm post actuale. Item 2 *d.*41.*q.* 1.*art.* 2.o. docet quod sicut in „ naturalibus potest esse animal absque hoc quod sit ratio- „ nale, sic in moralibus potest esse bonus homo, & benè „ operari absque hoc quod sit in gratia. Hæc enim addit „ meritum de condigno, non autem bonum opus, & poten- tiam ad illud.) Igitur in doctrina S. Thomæ reprobatio ex præuiso originali peccato, non tollit naturalia bona, neque facultatem perueniendi ad Deum, vt bonum naturale. Nec ex præuiso peccato actuali, tollit vim redeundi in gratiam. Nam quod possumus ex nobis, sufficit, non ex nobis, sed ex Dei promissione & acceptatione, vt supra probatum est ex pluribus locis S. Thomæ, præcipue 4.*d.*17. Vel si non suffi- cit, supplet Deus auxilio in omnibus, vt ibi & 3.*contra Gen- tes*. 159. declarauit, & Concilium Trid. contestatur, quod Deus non iubet impossibile, sed facere quod possumus, pe- tere quod non possumus, & dat vt possimus, quando iubet, & quibus. Sed iubet omnibus. Ergo dat omnibus, vt amplius probat *opusc.*62.*cap.*17.

At insuper quidquid passi sunt homines in naturalibus, quoniã corporis mortẽ incurrerunt, & læsionem potentia- rum animæ; quando exclusionem à supernaturalibus bonis sibi per inobedientiam comparauerunt, instaurati sunt in Christi redemptoris incarnatione, & resurrectione, non per aliam applicationem ex sola conformitate cum Christo in naturalibus. In passione verò etiam supernaturalia acquisie- runt meritis Christi, si tamen per sacramenta in re, vel in vo- to explicito, vel implicito, proprio vel parentum, sibi appli- cata fuerunt, per quod conformantur Christo etiam in su- pernaturalibus.

4. *Christi conuenientia nobiscum in naturalibus instaurat omnia mala naturæ. Damna verò supernaturalia instaurat conueniẽtia cum Christo in supernaturalibus.*

Declarat hoc S. Thomas 4 *d.*43.*q.*1.*ad q.*2.*ad* 3. quod bo- ni & mali omnes conformabuntur Christo resurgentes, in his, quæ ad naturã speciei pertinent, & in reparatione vitæ naturalis, non autem in his, quæ ad gratiam, & in similitudi- ne gloriæ. Et *Resp. ad* 5. Renascimur (ait) per gratiam

,, Christi nobis datam. Resurgimus per gratiam Christi,
,, qua factum est vt nostrã naturam assumeret, quia ex hoc &
,, naturalibus conformantur. Vnde etiam hi qui in maternis
,, vteris moriuntur, quamuis renati non fuerint baptismo
,, per susceptionem gratiæ, tamen resurgunt propter confor-
,, mitatem naturæ ad ipsum: quam consequuti sunt ad perfe-
,, ctionem humanæ speciei pertingentes &c. Deinde pro-
,, bat quod propter hanc conformitatem resurgent incor-
,, ruptibiles pueri, integro corpore atque sano & incorrupti-
,, bili in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Idem docet *contra gentes* 4. *cap*.82.

Præterea *in* 2.*d*.33.*q*.2.*a*.1. Et *in q. disp. de peccati originalis*
,, *pœna, art*.3. dicit voluntatem puerorum defunctorum si-
,, ne baptismo, non esse inordinatam, neque rationem eo-
rum, sed conformes diuinæ iustitiæ, & ideò non dolere, quia
,, sunt priuati visione Dei.) Item ait Rationem non pati, vt quis perturbetur de eo, quod in ipso non fuit, vt vitaretur, teste Seneca; sed in pueris, ait, est recta ratio, nullo actuali peccato obliquata; Ergo non perturbantur &c. Idem dicit *in* 3. *d*.33. *q*.2. *art*. 2. *in arg. sed contra*, *& in corpore*. Et tan-
,, dem *in Resp. ad* 5. ait. Quamuis pueri non baptizati sint
,, separati à Deo quantum ad illam coniunctionem, quæ est
,, per gloriam: non tamen ab eo penitus sunt separati: imo
,, sibi coniunguntur per participationem naturalium bono-
,, rum: & ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali dile-
,, ctione & cogitatione.) Ex quibus verbis palam fit, quod naturales potentiæ, & naturalia obiecta, & bona animi & corporis, & ipse Deus summum bonum, quatenus est obiectum naturale, non sunt amissa per peccatum originale. Et in quo sunt amissa, postmodũ reparata fuerunt in Christi incarnatione, & resurrectione. Et idem docet *in* 3. *p. q. de Res. &* 4. *sen d*.44. vt spernas eos, qui disgratiam augent in culpa originali, & gratiam minuunt in remedio, tam extensiuè, quam intensiuè. Errant ergo valdè in doctrina S. Th. Et sic corruit illud argumentum de pueris, quos dicunt Dei voluntate damnari.

Paruulorum voluntas & ratio decedentium sine baptismo, cõformis est diuinæ iustitiæ.

Deus non facit vasa contumeliæ, sed ordinat de se facta ad contumeliam. Nec reprobat antequam fiant contumeliosa de se finaliter. Nec prius eligit reprobatq; naturas, sed voluntates: quas malas etiam vertit, non tamen inuitas, ad bonum, & quos prædestinat ad gratiam, prædestinat etiam ad gloriam ex parte sui, æqualibus æqualia dat in naturalibus: non autem in gratuitis semper.

RESPONSIO AD QVARTVM & secundum argumentum.

ARTICVLVS VIII.

AD Argumentum mutuatum ab Apostolo *Rom.* 9. quo ex similitudine figuli, qui ex eodem luto, nulla discretione meritorum præcedente, per suam meram voluntatem similiter alia vasa facit in honorem, alia in contumeliam, dicitur Deus facere bonos & malos voluntate pura absque præuisione meritorum: Respondet ipse D. Thomas *2.d.3. in art. posito vnico ante q.2.* (quod in vasis contumeliæ Deus non facit malitiam, sed naturam, sed ordinauit malitiam ad pœnam, & iste ordo designatur, cum dicitur, *in contumeliam.* Potest enim designari ordo vel pœnæ ad culpam, & iste ordo est à Deo; vel culpæ ad naturam, & hæc conjunctio non est à Deo, vnde in proposito tenetur consecutiuè.] Ex quibus verbis pulchre ostenditur, quod Deus non facit, nec vult malos, id est, vasa contumelia: sed ordinat de se factos spontè, ad pœnam, eliciens de malo non facto à se, bonum faciendum à se. Et hoc ma-

Deus non facit vasa contumeliæ, sed honoris omnia: sed de massa reddita ex peccato lutea facit in honorem aliquos aliquos vero ordinat in contumeliam: & reprobatione consequenti quando fit electio & ly indicat ordinem.

„ximè declarauit *p. p. quæst 6. art. 5. 0. Et ad 2. & 3.* „Quod discretio, (id est electio & reprobatio) inter An„gelos in gratia creatos, seu prædestinatio & reprobatio, „accipienda est secundum Dei præscientiam futurorum ex „libero arbitrio meritorum. Omnes enim creauit bonos. Similiter etiam D. Aug. ait, quòd de massa Adæ peccatrice, quosdam misericorditer elegit ad gloriam, quosdam verò reprobauit. Et in hoc valet figuli comparatio. Ex quo enim natura humana facta est massa luti spōte, vt dicit Chrysost. & Orig. accessit figuli ars discernens. Ergo in prædestinatione consequenti, quæ est electio; antecedens enim non eligit nisi fortè ad gradus: sed pares: facit enim omnes ad Dei similitudinem, & hæreditatem rectos. Et hæc doctrina prædicat gratiam contra Pelagianos; contraria, disgratiam cum Caluino. Ad secundam partem huius oppositionis ex

Repetitur Achilles aduersariorum quod vlt. nō datur ratio, cur alios saluet, alios verò damnat

„D. Thom. *1. p. q. 23. art 3. in resp. ad 3.* dicente, quod non „est quærenda ratio, quare Deus hunc trahat & illum non „trahat, sicuti nec quare figulus hoc vas facit in honorem, „& hoc ad spurcitias. Et quare artifex ponit hunc lapidem „in hac parte parietis, & illum in alia, sed standum est vo„luntati artificis: nec quare Deus hanc partem materię pri„mæ ponit sub forma ignis, & illam sub forma terræ, cum „materia sit vniformis. Sic neque iniquitas est apud Deum „si hos elegit in gloriam, & illos reprobauit: & inæqualia „præparat, non inæqualibus. In his enim quæ ex gratia dā„tur, potest aliquis pro libito dare cui vult plus & minus, „dummodo nulli subtrahat debitum absque præiudicio iu„stitiæ; iuxta parabolam Euangel. *Matth. 20. Tolle quod* „*tuum est. An non licet mihi quod volo facere?*

Expugnatio Achillis. Responsio 1. Sequitur præuisionem peccati & diuersitatem personarum.

Respondetur, quòd sicut probauimus ex verbis D. Tho. *in cap. 2. a. 1. & 2. & 3.* in volūtate antecedēti, qua vult omnes saluos facere, non fit electio & reprobatio (licet illa prædilectio vocetur electio impropriè) sed tantum in consequenti, fit tamen graduatio, quæ vocatur electio ad gloriæ „adeptionem, sicuti docuit *p p. q. 62. art. 6.* de Angelis, quod acceperunt gradus gratiæ iuxta gradus bonorū naturalium. At in voluntate consequenti peccatum præui-

sum

ſum datur reprobatio, & vera electio ex diſpoſitione arbitraria in adultis, ſicut probauit *in cap.* 3. *art.* 1. *per totum*, præſertim *in* §. Probat autem hoc S. Th. *I. d.* 41. *art.* 2. 1. *in* o. Et propterea videtur D. Thom. *in hoc loco p. p. q.* 23. *a.* 5. ſibi contrarius. Et quoniam liber ſent. maioris autoritatis eſt, quàm ſumma, quoniam ille perfectus & abſolutus editus eſt à D. Thoma, hic verò non abſolutus perfectuſque nec finitus, ſed editus poſt mortem; quem potuiſſet corrigere: Idcirco plus credendum eſt libro ſententiarum. Præſertim cum D. Th. *in opuſc.* 72. vbi dat nobis licentiam ſequendi, quando varius eſt ipſe in ſuis libris, eam opinionem quam veritati conſonantiorem iudicauerimus: Propterea abſque iniuria D. Thomæ, imò ex conſenſu eius, ſequi poſſumus opinionem in ſent. ſcriptam, cum præſertim in aliis locis confirmetur id quod ibi ſcripſit: non autem quod hic, *p. p.*

D Thoma contradictio

Reſponſio 1.

Attamen reſpondere etiam poſſumus, quòd licet in lib. ſent. pluralitatem & diuerſitatem in adultis ponat, vnde poſſit fieri diſcretio electionis & reprobationis, ſicut & in Angelis *p. p. q.* 63. *a.* 5. Sed *in q.* 23. *p. p.* loquitur de infantibus ante annos diſcretionis: quorum aliis prouidet auxilia, aliis minimè: vt patet de duobus pueris ad baptiſmum delatis, quorum alter moritur antequam perueniat ad gratiam, alter viuit: vel alij moriuntur in vtero matris, abſque auxilio: alij exeunt ad auxilia, cũ tamen ſint æquales in peccato originali. Omnes enim in Adam peccauerunt. Hoc amplius declarat *in Ioan.* 6. *lect.* 5. vbi omnes æqualiter poſitos in maſſa corrupta Adæ affirmat; ex qua alij trahuntur, alij relinquuntur. Item exemplo æqualium lapidum, quorum alter ponitur ex voluntate artificis in tecto, alter in fundamento. Item *ſuper* 9. *Rom. lect.* 3. inquit. Omnes homines propter peccatum primi parentis damnationi naſcuntur obnoxij. Quos autem Deus per ſuam gratiam liberat ſolâ miſericordia liberat. Quibuſdam autem iuſtus eſt, quos non liberat. Idem repetit *ibidem lect.* 4. Quòd homo eſt lutum, quia de limo terræ formatus: & ideo vilis: ſed maiorem vilitatem ex peccati corruptione contraxit,

Reſponſio 2.

Diſcretio fuit poſt luti maſſam ex peccato aquali, non ex natura aquali puerorum.

T

, quæ per vnum hominem in hunc mundum intrauit. Vnde quidquid boni homo habet, debet Dei bonitati, quasi peritiæ figuli adscribere. Si autem Deus ad meliora ipsum non promouet, sed dimittens eum in sua infirmitate deputat eum ad infimum vsum, nullam ei facit iniuriam, nisi esset de massa auri, & non luti.) Et paulò post idem repetit; quod Deus liberam habet potestatem facere ex eadem corrupta materia humani generis, sicuti ex quodam luto, nulli faciendo iniuriam, quosdam homines præparatos in gloriam, quosdam autem in miseria derelictos.

Dixerat tamen *in lect. 2. F.* quod prædestinatio importat ,præparationem meritorum, quibus peruenitur ad gloriam: ,, sed reprobatio non importat præparationem peccatorum ,, quibus peruenitur ad pœnam.) Ex quibus verbis palàm fit, quod non pura voluntas reprobat, sicut pura eligit. Alioquin vtrisque præpararet media ad finem; sicut dicit Caluinus: hoc est gratiam, & peccata. Sed non præparat nisi prædestinatis: ergo illos etiam prædestinasset consequenter, nisi præuisum peccatum impediuisset, sicut prædestinauit antecedenter, quando voluit omnes saluos, creando omnes bonos, tam Angelos quàm homines, ex massa auri ad sui imaginem & similitudinem.

Hoc autem valdè notandum, quod D. Thom. *lect. 4.* dixit Deum iniuriosum fuisse futurum hominibus, si de massa auri, qualis est qui non peccauit, faceret vas in contumeliam; non autem si de massa luti, qualis est qui peccauit in Adam. Ergo, inquam, cum omnes homines sint ex massa auri ante peccatum, vtpote facti ad imaginem & similitudinem Dei, vt Deum cognoscerent, amarent & possiderent, iuxta commune axioma Theologorum, & D. Thomæ: profectò fecisset Deus illis iniuriam, iuxta D. Thomæ sententiam; quos reprobasset ante præuisionem peccati, sicut affirmant mordicus Perthomistæ. Falsò quidem de mente S. Thomæ, & ideo non thomistæ &c. Et hoc amplius docet *in p. p. q. 63. a. 3.* omnes Angelos fuisse bonos & in gratia, quia aureæ naturæ dilectissimæ, de qua Plato & Origenes faciunt etiã animas humanas; sed nostrates Theologi paulò minoris.

Alia ratio de massa luti atque auri ex D. Th.

gradus, vt dicit psal. 8. Attamen ad Dei imaginem, aureas ante præuisionem peccati. Quomodo enim illis omnibus Angelis gratiam Deus dedisset, nisi verè dilexisset? Gratia enim ex amicitia Dei. Sic quomodo Adæ ad posteros omnes transferendam iustitiam originalem dedidisset, nisi dilexisset? Ergo & antecedenter elegisset: Ergo & prædestinasset?

Si vasa contumeliæ & honoris essent ex Cond. & non ex voluntate creaturæ nunquam illa honoris, nec ista contumeliæ fierent, nisi dolose & apparenter.

Præterea etiam notandum apprimè, quòd si Deus antè præuisionem culpæ non finiendæ fecisset vas contumeliæ ex vi reprobationis merè voluntariæ, vt docent Perthomistæ: & vasa honoris ex decreto inuincibili: profectò semper hi essent vasa honoris, illi verò contumeliæ. Sed quidem post baptismum antequam iterum peccent sunt vasa honoris, dicente Apostolo, *sed abluti estis sed sanctificati estis per lauacrum in verbo vitæ &c.* Immo etiam post peccata actualia de vasis contumeliæ fiunt vasa honoris, sicut Magdalena, vt dicit Apost. 2. *Tim.* 2. *In magna domo sunt vasa aurea, fictilia,*
„ *lignea, & argentea; alia quidem in honorem, alia in contu-*
„ *meliam. Si quis se expurgauerit ab his, fiet vas in honorē &c.* At qui æterno decreto prædestinant & reprobant ante culpam, tenentur dicere (cum neque à nobis, neque à Deo possit rescindi decretum) quòd nunquam fiunt vasa honoris ea, quæ sunt contumeliæ; velut impiè asserit Lutherus, Caluinus, Mahometes, & Ioannes duo, Vvicleff & Vs, dãnati propter hoc in Concilio Constantiensi, vt patet *in art.* 2 & 3. ibi damnatorum. Quoniam dixerunt. Nunquam Paulus fuit membrum Diaboli, & nunquam Iudas membrum Christi: quasi dicant. Nunquam Paulus fuit vas contumeliæ, nec Iudas vas honoris. Cuius contrarium docendo Concilium sacrum, docet eos qui sunt in gratia, esse vasa aurea & honoris: sicut omnes Angeli quando omnes creati sunt in gratia. Ergo Deus non reprobat eos sine iniuria, nisi per hoc quod in finem eos peccaturos præuidet. Et hoc docet Chrysost. & omnes Patres, & D. Thomas *in opusc. de Prædest.* definiens reprobationem esse præscientiam culpæ non finiendæ, &c. Similiter omnes Patres, & ipse Augustinus, quem solum se habere patronum fatetur Caluinus in

hoc dogmate, & cum eo Perthomistæ, & Ioan. Vs, qui *in* 2. *art.* ait. *Paulus nunquam fuit membrum Diaboli, licet fecerit actus quosdam Ecclesiæ malignantium consimiles.* Et *in* 3. *Præsciti nunquam sunt partes Ecclesiæ, cum nulla pars eius ab ea „ finaliter excidat, eo quod prædestinationis charitas, quæ ipsam ligat, non excidit.* Et *in art.* 5. *Præscitus, etsi aliquando „ sit in gratia, iuxta præsentem iustitiã: tamen nunquam est „ pars Ecclesiæ sanctæ: & prædestinatus semper manet membrũ „ Ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia aduentitia, sed non „ à gratia prædestinationis.*) Isti articuli maledicti, & execrati non damnantur à Perthomistis & Pseudo Christianis Caluinistis, qui reprobant absque finalium demeritorum, & absque peccati originalis præuisione ex mera Dei voluntate. Nec enim quia peccant reprobantur in ipsorum dogmate, sed quia reprobantur, peccant homines derelicti à Deo vt peccent: Ita quod permissio peccati, & peccatum sunt effectus reprobationis. Nos autem ostendimus contrarium de mente D. Thomæ, & omnium Doctorum. Et quod permissio non est effectus reprobationis: alioquin soli reprobi permitterẽtur peccare: Ergo nec Petrus, nec Paulus per eos vnquã verè peccauerunt, quoniã reprobati non erant. Ergo peccatum eorum non verè fuit peccatum, vt dicunt Libertini, ex Caluino orti. Sequitur etiam ex hoc, quod nunquam Iudas, & Saul, & alij, qui aliquando fuerunt in gratia, fecerunt opus bonum etiam meritorium, si non erant prædestinati, quoniam opus bonum apud Pseudo Thomistas, est effectus prædestinationis, sed ij nunquam fuerunt secundum eos prædestinati, nec antecedenter: vti nos volumus; nec consequenter, vt omnes volumus.

Qui prædestinantur ad gratiam, prædestinantur ad gloriam ex parte nostri & consequenter. Probatur 1.

Sed aiunt prædestinati erant ad gratiam, sed non ad gloriam: & illi reprobati erant à gratia, sed non à gloria. At falluntur longè deterius. Sequitur enim quod Deus reciperet illos in amicitia proditoria secundum faciem, non secundum cor. Et Deus esset proditor, qui aliud clausum in pectore, aliud in lingua gerit: & odisset, tanquam amaturus: & amaret, tanquam osurus, vt dicebat Bias: quod Cicero, neque in philosopho incerto futuri, admittit, sed damnat vt insidiosum.

Item qui in gratia est, verè est amicus Dei, eiusque con-

fors diuinitatis, & meretur paradisum de condigno. Sed si reprobatus est, etiam ante præuisionem finalis peccati, non verè esset in gratia Dei, sed simulatoriè; quod absit, id quod infra probabimus. Ergo.

3. Præterea quamuis dicat non baptizatos relinqui in massa miseriæ: non tamen aliam miseriam ex hoc habent, nisi priuationem diuinæ visionis supernaturalis: nam omnes à morte corporali & à gehenna liberat & transfert in bona Dei naturalia per remediū redemptoris, vt supra probatum est ex D. Thoma, & Greg. Naz. & Nyss. & Iustino & aliis: & infra amplius probabitur.

4. Præterea non potest hoc dubium solui, nisi ex doctrina S Thomæ, qua lv *præ* in prædestinatione, & præscientia dedeclaratur pro *supra*, non pro *ante*. Et merita enim, & demerita coëxistunt æternitati, vt dictum est in Theologicis, vbi hoc dogma tractauimus; ibi vide. *Lib. 6.*

Circa tertiam partem huius argumenti, quo dicunt *ex Rom. 9.* Deum fecisse vasa iræ, vt Pharaonem, quem indurauit: & vasa misericordiæ, vt Paulum, quem emolliuit, mera gratia absque meritis. Respondet etiam D. Thomas. Quod licet Paulum ex gratia emollierit, quoniam fecit hoc malum persecutionis Ecclesiæ ex ignorantia, putans se sacrificium præstare Deo: tamen Pharaonem non indurauit, imprimendo malitiam, sed non castigando, & sustinendo, donec ad sui gloriam eum confringeret. Et induratio illa erat pœna peccati, vt infra demonstrabimus, & supra ostendimus *in art 3 cap. 2.* At *lect. 4. Rom. 9.* S. Thomas hoc do-
„cens ait. Deus non fecit vasa iræ, sed sustinuit, vt dicit
„textus Apostolicus, patienter. Vnde concludens lectio-
„nem ait. (Quorumdam miseretur, quia bonus: quosdam
„indurat, quia iustus. At non sic quos vult indurat, vt eos
„peccare compellat, sed sustinet eos, vt secundum suam ip-
„sorum inclinationem tendāt in malum. (Sed de hoc infra. Alibi verò, vt *ibidem lect. 3. & p. d q. 4. a. 2.* indurationem, & excæcationem esse in pœnam præcedentis peccati, & ordinari ad ostensionem iustitiæ: non autem fieri à Deo, vt infra docebimus. Semper autem memento doctrinæ

Deus non fecit vasa ira, sed sustinet de se facta, patienter: sed fecit vasa misericordia non tamen sine illorum voluntate: nec à capricio.

Indurat Deus dimittendo non vitiando.

p.p.q.19. art 6. ad p. quod Deus, vt pater, omnes saluat, & antecedenter: vt iudex, & consequenter non omnes: quoniam obstinatos damnat.

Quamuis paruulos quosdam de massa lutisu pernaturali non liberet, liberat tamen naturaliter ad naturalia bona.

At quidem licet paruuli in peccato originali decedentes, sint reprobati à visione Dei supernaturali, non tamen à naturali dilectione, & cognitione, vt supra dictum est, & propterea S. Thomas *in q. 23. art. 5. ad 3.* recte dixit, quod in „ gratuitis non facit iniuriam, dans inæqualia æqualibus, cũ modo non subtrahat, quod illis debetur ex natura. Constat autem quod natura est bona & reformata per Christi incarnationem, & conformitatem cum omnibus hominibus quoad naturalia; & ideo resurgent incorrupti, & integrè omnes pueri, etiam non baptizati, & gaudebunt Deo naturali dilectione & cognitione, quoniam in naturalibus iam sunt aurei: in supernaturalibus lutei &c. vt supra *resp. ad 2.*

Præterea *in q. disp. de pœna peccati origin art.1.* docet iniuriosum esse paruulis ob peccatum orig. tribuere pœnam naturalem per tres rationes & idem docet *in 2 d 2.33. q.2. art 1.* optimis rationibus, & *Ref. ad 1.* quod peccatum originale est minimum inter omnia peccata, ita, vt intensiuè sit minus quam veniale, & quam mortale: ideo illi minima pœna debetur; quia minimum habet de voluntario, & non nisi carentiam finis, ad quem ordinabatur per iustitiam originalem, sicut idiotæ carentia Episcopatus, ad quem alij docti ordinantur, vt dicit in prædictis locis, & alibi sæpissimè.

RESPONSIO AD SEXTVM.

Deus indurat non immittendo malitiam, sed non castigando; Et est volentis, et currentis viis suas bonas facere: non quidem vt principaliter, at vt liberè operantis.

ARTICVLVS XIIII.

AD id, quod addebant ex Apost. *Rom.* 9. Quod ex mera voluntate Dei, non ex nostra etiam fit voluntate, vt gratiam & gloriam acquiramus: Dixerat enim, *cuius vult miseretur*, vt Pauli, & *quem vult indurat*, vt Pharaonem, & respondimus; quod Deus indurat non immittendo malitiam, sed non castigando statim, veluti vulgò dicitur; pater filio laqueum & furcam parare, quando ipsum non castigat, vt dixit Athanasius Const. seu sustinet in multa patientia vasa iræ; nec infundit gratiam, tum quoniam indigni: tum quia renuunt emolliri & illuminari, vt ante docuimus de mente S. Thomæ, & amplius mox declarabimus) statim ad hæc subiungunt. Ergò neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

Repetitur argumentũ illud neque volentis, neque currentis.

Respondet S. Thomas *Rom* 9 *lect.* 3 quòd sensus huius ,, litteræ potest esse hic: omnia procedunt ex Dei miseri-,, cordia. Igitur non est volentis, scilicet velle. neque cur-,, rentis, scilicet, currere, sed vtrumque Dei miserentis, sed ,, si hoc solum in hoc verbo intellexisset, cum etiam gra-,, tia sine libero arbitrio non velit, neque currat, potuisset ,, è conuerso dicere; non est miserentis Dei; sed volentis, ,, & currentis: quod aures piæ non ferunt. Vnde plus ali-,, quid his verbis (inquit) est intelligendum, vt scilicet, ,, principalitas gratiæ Dei attribuatur, non autem nobis, &c. Hæc est responsio Chrysostomi, vt in suo loco, & in expositione huius capitis demonstrauimus, & rectissimè, ideoque D. Thomæ acceptissima. Mox addit D. Thomas ,, quæstionem. Si Deus dat velle & perficere pro bona vo-,, luntate, vt dicitur *Phil.* 2. quoniam principaliter mouet ,, ad opus bonæ voluntatis (sed non ad opus malæ, vt ait Origenes!) tunc sequitur S. Thomas (sed si non est volentis ,, velle, neque currentis currere, sed Dei mouentis ad hoc, , hominem; videtur quod homo non sit dominus sui actus; ,, quod pertinet ad libertatem arbitrij. Et ideò dicendum: ,, Quod Deus omnia mouet, sed diuersimodè, inquantum

„ scilicet vnumquodque mouetur à Deo ad volendum, & „ sic homo mouetur à Deo ad volendum, & currendum „ per modũ liberæ volũtatis. Si ergo velle, & currere est ho- „ minis, vt liberè, non autem est hominis vt principaliter „ mouentis, sed Dei.) Ex quibus verbis palam fit, quod homo mouetur libere à Deo in bonum, sicut filius qui potest repugnare; non sicut seruus, qui non potest aliter facere, vt dixit paulò ante ex Apostoli auctoritate *Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.* In malum verò non mouetur à Deo iuxta illud *Eccl. 15. Non dicas; ille me implanauit;* & *Iacob 1. Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur, &c.* Ex quo D. Thomas elicit, quod Deus non prædeterminat voluntates, & neque inspirat, nec mouet ad actum malum, vt infra ostendemus. Id quod faceret, si reprobaret absolutè, & non ex præscientiã culpæ non-fiendæ.

Ad 7. Peccatum & reprobationem non habere causam actiuam, nec defectiuam, nec permissiuam in Deo: nec finalem antecedenter, nec intendi antecedenter propter bonum vniuersi, aut Dei, cui maximè contrariatur: Nec Deum permittere mala moralia, quoniam ad ea non sequitur maius bonum: attamen consequenter, per omnipotentem bonitatem, verti in bonum.

ARTICVLVS XV.

QVoniam ostensum est suprà, reprobationem habere causam in nobis, id est præuisam culpam; prædestinationem verò in Deo; idem est quærere causas reprobationis ac culpæ. Profectò culpa non est malum metaphysicum, quod opponitur enti, atque purum nihilum est: neque physicum

physicũ quod tollit aliquod esse contrariando in subiectum, sicut calor occidit frigus,& frigori malũ esse dicitur,& cæcitas opponitur visui, eiusq; malũ est,ac proinde priuatiuè: sed est malum morale, quod per se opponitur solum priuatiuè, & voluntario naturæ rationali: priuat enim bono rationis, à cuius ordine & fine deficit, *p* 2. *q*.71.2. Quod cum fit citra voluntatem, est malum naturæ, vt fragilitas, & ignorantia: cum ex voluntate, est morale.

De causis culpæ & reprobationis

Culpa autem non habet causam agentem efficientem, sed deficientem ab ordine rationis, licet actus substratus habeat causam efficientem. Item habet causam naturalem actum culpabilem, seu omissionem actus voluntariam. Pro subiecto verò voluntatem. *p.d* 39.*q*.2.2.0. Et quidem causam habet deficientem non per se, sed per accidens ; vt dicitur *p.p.q*.49.1.*&* 3.*ad* 5. Accidit enim, vt deficiat, vel ab ineptitudine instrumenti, vel à materiæ resistentia, vel defectu aliquo principiorum actionis. Cum autem deficere non sit primæ causæ, sed secundarum, quæ deficere possunt, quoniam ex nihilo & ente constant 2,34.*q* 1.*a*.3.*ad* 4. Et, vt ex nihilo, deficiunt; non vt ex ente. Igitur causa defectiua est peccans, quia deficit ab ordine. Ergo voluntas, quatenus à sensualitate aut obiecto trahi extra ordinem se finit volens, sciensque, dicitur peccare *p*.2.*q*.6. Est quidem per se causa peccati, vt actus; per accidens, vt inordinatus, hoc enim non vult nisi interpretatiuè: vt autem possit deficere, non est à permissione Dei morali. Ipse enim in omni lege, æterna, scilicet & naturali & positiua prohibet peccatum; Nam 1.2. *q*. 71.6. *peccatum est dictum, aut factum, aut concupitum contra legem Dei*, & 2.2. *q*.133. *peccatum omne est contra naturalem legem, & inclinationem.* Et iterum *p*.2.*q*.109.4. Est *præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum*; Et 1.2.*q*.7.71.6. Est *voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat.*) Quapropter permissio non est effectus reprobationis, sed naturalis libertatis, vt iuxta suam naturam operetur lex: sicuti dicitur *p. dist*.39 *q*.2.*art*.2. Ex hoc enim quod Deus non impedit libertatem, quæ peccat, dicitur permittere peccatum. Igitur

si peccatum non habet causam agentem Deum, neque permissiuam, vt fiat, quoniam non est bonum peccatum, neque est bonum fieri peccatum, ideoque non potest esse volitum à Deo, vt *in p. d 46. q. 12.* docemur. Imo neque deficere, quod à Deo dicunt permitti, est à Deo volitum, neque voluntate antecedenti, nec consequenti, vt docet *p. d. 47. q. 1. art. 2.* Pertineret autem ad aliquam voluntatem, si esset aliquo pacto bonum. Ergo palam est in doctrina S. Thomæ, quod reprobatio non habet causam in Deo effectiuam, nec defectiuam, nec permissiuam peccati, vt peccatum est. Et quoniam vt peccatum est, causa est reprobationis, consequens est, vt non habeat causalitatem reprobatio in Deo, sed solum præscientiam, & ordinationem deinde ad iustitiam, vt supra pluries diximus ex dictis *S.* Thomæ.

Peccatum non habet causam effectiuam, nec defectiuam, nec permissiuā in Deo, ergo nec reprobatio.

Amplius quoniam dicunt Perthomistæ, quòd reprobatio habet pro causa finali, relucentiam iustitiæ, & pulchritudinem vniuersi: Iterum ostendam ex D. Thoma falsum hoc esse. Siquidem peccatum haberet causam finalem. Sed D. „ Thomas *p. p. q. 49. art. 1.* probat; Quod malum non habet „ causam formalem ex hoc, quòd ipsum non est aliqua for„ ma, sed est magis priuatio formæ. Nec finalem, sed magis „ est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solum enim „ finis habet rationem boni, sed etiam vtile quod ordinatur „ ad finem.] Ex quibus verbis palam docet S. Thomas, quod Deus non dedit peccato finalem causam; id quod dicunt, relucentiam diuinæ iustitiæ, & pulchritudinem vniuersi, quod etiam ex *Eccl. 15.* probatum est, vbi dicitur quod *non implanat*, sicut placet Caluino, *Quoniam non sunt ei necessarij homines impij. Nec dat spatium peccandi*, id est non permittit peccatum, *Quoniam non concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.* vt Pseudoth. docent.

Peccatum non habet causam finalem in Deo antecedentem.

Propterea Apostolus non ait, quòd Deus fecit vasa iræ, vt ostenderet gloriam in vasa misericordiæ, sed *sustinuit vasa iræ* (vt declarat *S.* Thomas) *patienter*, nec fecit vasa contumeliæ, sed vasa naturaliter bona, quorum alia fiunt in contumeliam sua sponte, sicut supra declaratū est ex verbis eiusdem. Quod autem peccata cedant in bonum aliorum, & in

Non est peccatum intētum à Deo propter bonum vniuersi, vel gloriā Dei

relucentiam potestatis, hoc non est ex intentione autoris rerum, alioquin ipse vellet peccata propter hunc finem; sed ex omnipotenti bonitate, quæ occasione accepta, & non data, conuertit omnia mala in bonũ. Et hoc doctissimè declarat *p. dist.* 46. *art.* 2. Quoniam malum, & malum esse, „vel fieri malum, non est bonum vllo pacto. Idcirco nec „volitum à Deo; sed mala esse occasiones bonorum, „bonum est: Ideoque volitum à Deo, & fit à Deo, deinde „hoc bonum esse quod bonum non erat. Et hanc laudem „dat Deo Apostolus ex malitia nostra, non ex sua. Esset „quidem ex sua, si vellet fieri mala, vt ipse postea potens appareat, vt supra. Nec te moueat quod diximus, Deum accipere occasionem ex peccato, & non dare. Nam hoc plus dicit S. Thomas, quod si Adam non peccasset, Deus incarnatus non fuisset. Ergo peccatum fuit occasio tanti boni, & ideo vocatur *fœlix culpa* à Gregorio. Et Deus non dedit occasionem peccato, nec lex; sed homo accepit *Rom.* 7.

Cur non in fieri, sed in facto esse dicitur peccatum esse propter bonum aliquod.

Verè perfectionem vniuersi ex malo physico D. Thomas concedit 1. *p. q.* 22. 2. *ad* 2. & *q.* 48. 2. o. & *ad* 3. & 2. *d.* 48. *q.* 11. 1. & aliis in locis. Et quidem per accidens. At ex malo morali concedit similitudinariè per occasionem acceptam.

Ex physico malo consurgit perfectio aliqua vniuersi, ex morali nulla.

Sed mundum perfectiorem ponit, & pulchriorem sine malo culpæ, vt patet *p. d.* 46. 3. *ad* 6. dicens. (Sunt aliqua „mala, quæ si non essent, vniuersum esset imperfectius, id „est illa, ad quæ consequitur maior perfectio, quàm illud, „quo priuamur: sicut est corruptio elementorum, ad quam „sequitur mixtio, & formæ mixtorum nobiliores formis „elementorũ. Quædam verò mala sunt, quæ si non essent, „vniuersum perfectius esset, illa scilicet quibus maiores per„fectiones priuantur, quàm in alio acquiruntur. Sicut præ„cipuè est in malis culpæ: quæ ab vno priuant gratiam „& gloriam, & alteri conferunt bonum comparationis, vel „aliquam rationem perfectionis, qua etiam non habita „posset perfectio vltima haberi, sicut sine patientiæ actu in „persequutionibus illatis potest aliquis ad vitam æternam „peruenire. Vnde si nullus homo peccasset, vniuersum ge„nus humanum melius foret, quia etiam si directè salus

Ideo illud permittitur; non istud.

Deus permittit mala physica ad qua sequitur maius bonum, sed nõ moralia, ad qua &c.

„ vnius occasionetur ex culpa alterius : tamen fine illa culpa „ salutem consequi posset : Nec tamen hæc mala, neque il- „ la per se ad perfectionem faciunt vniuersi, quia perfectio- „ num non sunt causæ, sed occasiones.]

Et per totum articulum hoc probatur, vt contemnas eos, qui dicunt generis humani, vel mundi partes aliquas peccasse ex permissione, seu ex reprobatione Dei ob melius vniuersi. Non enim legunt D. Thomam, nec rationes ab eo adductas perpendunt, nec soluunt hic positas, nec quod *p p. q. 22. a. 2.* vbi docet non ordinari ad finem à Deo, illa, quæ non causantur ab ipso, sed peccata non causantur. Ergo non præordinantur. Ergo mox vt occasiones adduntur. &c.

Præterea *Mall. q. 3 a. 1. o. & ad 3.* præclarè docet quod Deus potest esse causa pœnæ, quoniam pœna est malum contra bonũ particulare ordinabile in bonum iustitiæ. Sed culpa est contra bonum commune summumque, idcò non potest verti in bonum Dei, boni communis, cum sit auersio ab eo. Gratias tibi S. Thoma.

RESPONSIO AD OCTAVVM.

Sententiam veri Thomistæ multipliciter distare à Pelagianis. At Pseud. & Perthom. conuenire longè magis & cum eis, & cum Luthero, & Manichæis.

ARTICVLVS XVI.

Differentia prima inter Thomistas veros & Pelagium.

AD octauum respondet D. Thomas, quod prædestinatio antecedens est ex Dei bonitate absque præuisis meritis nostris, sed d nis suis. Prædestinatio consequens est ex præuisione miseriæ peccati, quoniam est propositum miserendi. Sed merita prosunt ad effectum prædestinationis

idest ad perseuerantiam & gloriam consequendam, vt docet *p.p.q.23.a.5.* & 1.d 41.3. & *ver. q.6. art.2.* Præparatio autem ad gratiam ex parte hominis non est causa meritoria consequentis prædestinationis, sed solum dispositio ex acceptatione Dei, vt ibidem dicitur. Imo sola non repugnãtia, aut naturæ probitas sufficit, vt Deus faciat opus suum bonum: dat enim gratiam indignis negatiuè, non autem contrariè, vt dicitur. *2.d. 27.q.1.a.4.ad 4.* & *p. d.41. q.1.2.3.* Et *contra gentes lib.3. cap.159.* vbi etiam contrariantibus dari, sed non recipi docet, vt & Chrysost. dicebat non semel. Et hæc dona Dei naturalia, scil. non repugnantia, & rectitudo, in qua creati sumus, & dispositio. Nec quippiam habemus, quod non acceperimus. Hæresis autem Pelagij erat, quod prædestinantur prædestinatione prima ex præuisis meritis: Apostolus autem dicit, secundum propositum voluntatis Dei. Præterea teste S. Thom. *quodl. 1. ar. 7.* initium bene faciendi ponit Pelagianus in nobis, & ex nobis; S. Thomas & verus Thomista in nobis, sed à Deo præmouente, at nulli deficiente, vt dicit *1.p.q.23* 5 o. vel habetur in nobis ratio conferendi gratiam ex dispositione, vel non repugnantia, secundum quam dicitur prædestinatio, & collatio gratiæ, rationalis, & iusta, vt ait *p.d.41.art.3.o.* non autem quæ moueat Deum ad volendum hoc nobis bonum. Homo enim non se discernit faciendo bonum, quod indiscretè omnibus datur, sicut & non repugnantia. Sed se discernit à communi gratia faciendo malum, sicut S. Dion. scribit ad Ioh. Theologum. Nec acceptatio nostra est principium aut meritum: sed est meriti dati receptio, idest gratiæ, quæ prior est mouens ad acceptandum. Sed quia de facto multi non acceptant, isti multi se discernunt, non ille, qui acceptat, quod omnibus datur indiscretè. Et hoc modicum nostrum acceptat, Deus vt maximum, sicut Chrys. ait *in ps. 50.* Alios damnat, dicens: *quia vocaui, & renuistis.*

Prior est datio gratiæ, quàm acceptatio hominis. Ergo principium est à Deo, effectus ab vtroque. Pelag. ponit princ. in nobis. Non tamen vlli deest gratia interior, & exterior: sed nos desumus illi.

Alius Pelagij error est, quod possumus mereri gratiam aut gloriam sine gratia ex operibus naturæ, vt dicit S. Thom. 1.d.17.1.1.*ad* 8. & 2. 28.1.1.o At D Thom. 2.d.28.q 1 1. vbi ait quod Manichæi respicientes ad partem sensualem ho- *2 Differens*

,minis, dicunt hominem non posse non peccare. Vnde ,destruunt liberum arbitrium. Iouinianus verò recipiens ,partem hominis naturalem, quia facit omnia cum ratione: ,dicit homines non posse peccare; & hic etiam liberum arbitrium destruebat; quoniam ad illud determinatio sui ,operis non pertinebat, si omnino est peccabilis vt Manic. Et ,si omnino impeccab. vt Iouin. Pelagiani verò naturam li- ,beri arbitrij saluare volentes, in alium errorem lapsi sunt, ,scil. Pelagij. Dicunt enim, quod quia liberum arbitrium ,de se determinatum non est ad aliquod opus, sed ex ipso ,dependet determinatio operis cuiuscumque, potest de se ,ad omne bonum sine aliqua gratia superaddita etiam meri- ,torium.) Contra quem S. Thomas subiungit, quod verum ,est, quod liberum arbitrium ad nullum obiectum determi- ,natum est, & ideò ad quodlibet genus ex se potest, vt face- ,re fortia & iusta &c. Sed actus meritorius habet efficaciam ,excedentem naturalem virtutem, inquantum est efficax ,ad illud præmium consequendum, quod facultatem natu- ,ræ excedit, & ideò non potest liberum arbitrium ex se ip- ,so facere quod opus sit meritorium, nisi eleuetur per gra- ,tiam, quæ facultatem naturæ excedit &c.) Et mox de- ,clarat quod opus, vt meritorium, est à gratia; opus, vt opus, ,à libero arbitrio, sicut qui ante habitum virtutis facit opus ,virtuosum quo acquirit habitũ, sed non facit opus bonum, ,quale fit ab habente habitum cum voluptate, facilitate, & ,,scienter & potenter. Et *resp ad p.* ait, quod opus non me- ,,ritorium supernaturale, sed moraliter bonum facit homo ,,quodcunque. Non autem habet meritum illud opus, ni- ,,si superaddita gratia. At si gratia intelligitur ipse Deus ,,antecedenter autor gratiæ & naturæ: tunc verum est quod ,,homo, aut creatura nullum opus facit sine gratia, idest sine ,,Deo, qui dixit, *sine me nihil potestis facere*. Si autem ly *sine* ,,*me*, id est sine gratia gratum faciente intelligatur, tunc ex- ,,ponendum est ly *nihil*, id est nullum opus, pertinens ad sa- ,,lutem supernaturalem. Et *resp. ad 4.* dicit; quod homo fa- ,,cit sine gratiæ auxilio speciali ex communi influxu omne ,,opus iustitiæ ciuilis ante & post habitum, sed iustitiæ me-

Concedit S. Thom. quod lib. arb. potest se determinare ad quodlibet opus, sed non meritorium supernaturale, sed tamẽ naturaliter.

Resp. ad 5.

ritoriæ ſupernaturalium bonorum, minimè. E t hoc eſt quod aſſerunt è contra ipſi Pelagiani. Quapropter nihil nobis cum illis.

3 Reprobatio autem ex præuiſa culpa nihil ſapit Pelagianum. Pelagius enim gratiam tollit, & liberum arbitriũ ſufficiens ad merendum facit ſupernaturalia: Qui autem reprobat abſque culpa præuiſa, non modò tollit gratiam cum Pelagio, ſed inſuper introducit diſgratiam fatalem cum Manichæis, vt ait Richardus: Pelagius etiam dicebat, poſſe hominem adimplere omnia præcepta Dei ſine gratia ſecundũ ſubſtantiam & modum, vt docet S. Thom. *p.2. q.*103 10. *ad 3. &* 109. 4. Item 2.*d.*28. *3.* vetus Thomiſta docet, quod „poteſt ciuiliter implere præcepta, quoad ſubſtantiam actus. „Quoniam, teſte Hieronymo, Deus non iubet impoſſibilia. „Præterea, ait; Deus non eſt magis crudelis, quam homo. „Sed homini imputatur ad crudelitatem, ſi obliget aliquẽ „per præceptum ad id, quod ſeruare non poteſt. Ergo hoc „de Deo non eſt exiſtimandum. Et ita ſine gratia homo poteſt per ſe præcepta legis implere, ſed tamen non „quoad modum, qui eſt ex charitate Dei ſecundum intentionem legislatoris: finis enim præcepti eſt charitas. Sed ſi „gratia accipiatur hic pro quolibet auxilio generali, nõ pro „ſupernaturali gratum faciente, ſed pro gratis dato: tunc „verum eſt, ait, quod homo non poteſt implere præcepta „ſine gratia hac, etiam quoad ſubſtantiam, nedum quoad „modum. Pelagius autem errauit, inquit S. Thomas, *ibi F.* Quoniam ſimpliciter impleri præcepta legis ſine gratia poſuit, tam gratis data quam gratum faciente: & nihil diſtinxit. Præterea illæ improperationes, *Quid habes, quod non accepiſti? quis te diſcernit?* tendunt contra Pelagium; factæ ab Auguſtino, non autem contra verum Thomiſtam, vt inſultat Pſeudothomiſta. Malus enim diſcernit à beneficio Dei cõmuni: bonus adhæret datis gratiis. Deus enim nõ iuſtificat nos ſine nobis conſentientibus, ſed ſine nobis gratiam cauſantibus, vt dicit ſanctus Tho. 2. *d.q.*27. *q.*1. *a.*2. *ad* 7. & alibi docet quod ly *quid habes quod non accepiſti,* intelligitur de cunctis donis naturalibus & gratuitis.

Quomodo intelligitur quid habes quod non accepiſti? 1. *Different.*

3. Different. Alius error Pelagij, quod infantes non contrahunt peccatum originis per transfusionem, sed per imitationem *p.* 2 *q.*81.1.o. sed baptizantur pro regno Dei, non baptizati enim sunt solum in domo Dei. *Ioan.*14.*lect.*1. Quod est falsum, pro quanto ad visionem supernaturalem eos admittunt, vt probat D. Thomas, qui solum naturalem concedit ei.

Res. ad aliā partem argumenti vide cap.3. & 4. Cætera quæ addunt, quòd non datur causa voluntatis Dei prædestinantis, & reprobantis, destructa sunt, quoniam reprobationis est ratio, & prædestinationis occasio apud D. Thomam. Si enim Adam non peccasset, Christus non fuisset prædestinatus filius Dei ex semine Dauid, &c. vt dicit 3.*p.* & de his supra, sicuti quod iniustè reprobaret filios ad sui imaginem, factos aureos, tanquam essent lutei, & non filij, sed hostes, absque merito ad contumelias, & pœnas non præuisa culpa, sed temerè *à capriccio*.

Assertio Pseudothomistarum, & Perthomistarum: Quòd Deus non potest præscire peccata ante decretum voluntatis. Et quomodo putant saluari libertatem arbitrij, quamuis nequeat facere aliter et aliud, quàm decretum æternaliter fuit.

CAPVT V.

ARTICVLVS I.

Arg. quod peccata nesciuntur sciētia simp. intell. sed visionis: ergo approbationis ergo ex decreto vt fiant SEd contra hanc veri Thomistæ sententiam insurgunt, qui disgratiam loquuntur, dicentes. Deus non potest præscire futura contingentia, ac libera in doctrina S. Thom. nisi per hoc quod conexistūt æternitati in suæ præsentialitate existentiæ naturali. Existentiam autem non habent à sciētia naturali, seu simplicis notitiæ, sed à sciētia approbationis & visionis: ideo enim sunt, quia Deus voluit esse, nedum qui

qui sciuit absque volitione. Ergo ideò sunt, aut erunt, quia Deus scit, & vult, iuxta illud. *Apoc.* 3. *Propter voluntatem tuam erant, & creata sunt*: Ergò omnes actus liberarum voluntatum, & contingentes, sunt, quia Deus voluit, decreuitque esse, non quia præsciuit. Non enim potest scire futurum esse id, quod ipse non voluit esse, & cui non vult nec statuit dare esse. Ergo respectu Dei eueniunt necessariò necessitate infallibilitatis, & consequentiæ, licet non consequentis.]

Exinde putant se saluare libertatem dicendo. Quod quamuis Deus physicè præ determinat generaliter, quæ facturus est & voliturus est homo. Et iterum cùm homo operatur, temporaliter prædeterminat liberum arbitrium ad volendum hoc, & faciat efficaciter, vt homo faciat; tamen in sensu diuiso remanet in homine potestas aliter faciendi, & propter illam potestatem dicitur liber. Verumtamen non potest in sensu composito aliter velle, & operari, & aliud, quàm & quod Deus præsciuit & decreuit ab æterno; & in tempore operatur Deus nobiscum auxilio efficaci præueniente, & cooperante, siuè opus bonum iuxta Dei voluntatem, & gratiam: siue malum, iuxta hominis voluntatē, & Dei prædeterminationem & concursum ad actus substantiam, non autem ad deformitatem, sicut tibiæ claudicatio non est à virtute motiua, quæ assimilatur Deo mouenti, sed à tibiæ fractura, quæ assimilatur libero arbitrio, vt docet S. Thomas: & Isaias, *omnia opera nostra operatus „ es Domine &c.* & Paulus *Deus est qui operatur in nobis vel- „ le & perficere p. b. v.* & alibi. *Ego induraui cor Pharaonis &c.* & *in hoc excitaui te &c.* & *excæca cor populi huius &c.* Igitur & bona & mala opera facit Deus, vt velimus & faciamus: illa quoad substantiam & formam actus: ista quoad substantiam, non autem quoad informitatem actus.

Saluant pseud. libertatem in sensu diuiso.

Quomodo substantia actus mali est præscita & decreta: nec tamen malitia est volita.

Peccata & non entia sciri à Deo scientia intelligentiæ: similiter & futura contingentia ante decretum voluntatis contra primum assertum Perthomistarum.

ARTICVLVS II.

Deus non absolutè, sed conditionatè prædefinit futuros effectus liberarum creaturarum.

Contra primum assertum Conclusio sit: Non modo est secundum scripturas & Patres, quod Deus præscit opera mala, quæ non decernit fienda, & bona vult à nobis liberè fieri, non tamen prædeterminat efficaciter voluntatem ad volendum, & faciendum, sed etiam est de mente D. Thomæ.

Probatio 1.

Circa primum dicit scriptura. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Non autem dicit. *Ego facio, vt velis seruare,* & serues mandata si non possimus substantiam actus, nisi Deo efficaciter mouente.

Circa secundum, *si audieritis me, bona terræ comedetis: si autem non audieritis, gladius deuorabit vos*: Non autem dicit, *Ego faciam, vt audiatis, & faciam, vt non audiatis*. Ne-, que dicit, (ait Chrysost. *in lib. de prouidentia*) *siuè audie-, ritis, siue non audieritis gladius deuorabit vos; & siue audieri-, tis aut non audieritis bona terræ comedetis*. Similiter *apud, Ezech. Conuertimini ad me* &c. *agite pœnitentiam* &c. *facite, vobis cor nouum, & spiritum nouum* &c. *Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus.*) *Reuertimini,* & *viuite* &c. Prædestinatio autem dicit, *siue, reuertimini, siue non, tandem infallibiliter moriemini, aut viuetis*, ex decreto. Præterea tota lex vetus, & noua promittit bona volentib. bonum secundum Dei præceptum, mala volentibus malum cõtra Dei præceptum. Prædeterminatio autem efficit, vt infallibiliter faciamus bonum aut malum, quod nobis adscribitur etiam non potentibus vitare illud in sensu composito, qui nunquam reperitur diuisus, vt infra patebit.

Hoc argumentum est Chrysost. in tract. de fato.

1 Quod autem de mente D. Thomæ Deus præſciat mala & non faciat. Probatur primo *ex p. p. q.* 19. *a.*4 *ad* 4. vbi „dicit quod omnium effectuum cauſa eſt ſcientia vt dirigẽs; „voluntas vt imperans; potentia vt exequens, quia nominat immediatum principium operationis. Et .*q.*25 *a.*1 *ad* 4 ait. „Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid diſtinctum à „ſcientia, & voluntate ſecundum rem, ſed ſolum ſecundum „rationem. In quantum ſcilicet potentia importat ratio„nem principij exequentis, quod voluntas imperat, & ad „quod ſcientia dirigit; quæ tria ſecundum idem conue„niunt Deo.] Igitur ſecundum D. Thomam prius ſcientia ſcit quæcunque, futura, præterita, & præſentia, quam voluntas velit fieri præſentia, præterita & futura.

Deus præſcit mala quæ non facit, nec facere decreuit, nec permiſit, sed vetuit.

2. Præterea *in p. ſentatiarum d.* 3. præter executiuam potentiam ad extra ponit S. Thomas potentiam eſſendi, & generandi ad intra; ex quibus oritur ordo. Ergo præſciuntur & producuntur ad intra, priuſquam voluntas conſentiat fieri ad extra. Præterea ſcientia non eſt cauſa rerum, vt probat S. Thomas *p. p. q.*14.*art.* 8. ſed in quantum habet voluntatem ad opus, ſicut artifex ſimiliter *p. ſententiarum d.*38.*q.*1.*ar.*1.*in* o. ait. Scientia ſecundum rationem ſcientiæ, „non dicit aliquam cauſalitatem, aliàs omnis ſcientia cau„ſa eſſet. Sed in quantum eſt ſcientia artificis operantis res. „Mox ait. Patet etiam, quòd principalitas cauſalitatis con„ſiſtit penes voluntatem, quæ imperat actum. Eſt ergo iſte „proceſſus in productione artificiali. Primò ſcientia artifi„cialis oſtendit finem. Secundò voluntas eius intendit fi„nem illum. 3. Voluntas imperat actum, per quem educatur „opus; & ideò conſtat, quòd quidquid accidit in effectu „per defectum à forma artis, vel à fine, non reducitur in ſciẽ„tiam artificis, ſicut in cauſam. Vnde patet, quod malum, „quod eſt deuiatio à forma & à fine, non cauſatur à ſcientia „Dei, ſed hæc tantùm cauſalitatem habet reſpectu bono„rum, ſecundum quod conſequuntur formam diuinæ ar„tis, & finem; non tamen quod reſpectu horum dicat ra„tionem cauſalitatis, niſi ſecundum quod adiungitur voluntati; & ideò in littera dicitur, quod ſcientia beneplâ-

Malum morale eſt deuiatio à ſcientia, vt ab idea & à forma, & à fine: Deus autem non poteſt deuiare à ſua ſcientia & idea, nec à forma, quam ſequitur ſua; nec à fine; ergo deuiatio eſt à nobis ergo & culpa & nil à Deo.

,, citi est causa rerum, & propter hoc etiam Auicenna dicit,
,, quod in quantum Deus cognoscit essentiam suam & amat,
,, vel vult eam, secundum quod est principiũ rerum, fluunt
,, res ab eo.] Ex quibus verbis planè docemur, neque scientiam puram, neque mixtam voluntati esse causam malorũ, cum mala, & ã forma, siue idea, quæ est in mente artificis Dei, itémque à fine, quem intendit Deus artifex, excidant, deficiantque: vnde in responsione ad argumenta, & in argumento, sed contra, probat scientiam Dei non esse causam malorum. Alioquin mala essent à Deo volita, sunt autem solum præscita.

Simplicis notitia sciuntur mala vt fiãt: visione vt ordinentur.

4. Præterea *in p.d.40.q.4.art.1.ad* 1. ait: malorum vt fiant,
,, Deus habet scientiam simplicis notitiæ; vt ordinentur,
,, visionis & approbationis.] Ergo falsò asserunt de mente D. Thomæ, quod Deus non potest præscire mala, nisi volita per scientiam visionis, atque prius decreta.

5. Eadem verba quæ dixit *in primo d.*39. vt supra, repetit D. Thomas *in opusc. de præscientia, & prædestinatione cap.*3. Et vbique in scriptis suis ostendit, quòd Deus non est causa mali, neque per se, neque per accidens, quia non vult malum, neque per se, neque per accidẽs. Vellet autem saltem per accidens malum, si prædeterminaret actus omnino peccaminosos, quoad substantiam, cui accidit deformitas. Hoc enim est velle par accidens.

6. Præterea *in p.p.q.*63.*art.*5.*ad* 2. *& ar.*4. docet etiam de mente Augustini, quòd Deus omnes Angelos fecit bonos, & in gratia: sed deinde in voluntate consequenti discreuit bonos à malis, eligendo, & reprobando, secundum præsciẽtiam voluntariæ ipsorum probitatis & malitiæ. Non autem secundum decretum proprium antecedens, hoc enim eos fecit bonos, & bonos perseuerare volebat, sicut dixit *in p.d.* 28.1.*q. & in opusc. de præscientia.*3. quod artifex non damnat
,, opus suum, sed secundum formam artis & ad finem præsti-
,, tutum illud perducere intendit. Quod autem recedat ab artis idea & à fine, est præter artificis Dei voluntatem, & contra scientiam artis, sed non contra præscientiam speculatiuam simplicis notitiæ.

7. Præterea *primo contra Gentes.66.& ſeq.* probat quod Deus præſcit omnia, præterita, præſentia & futura, vti ſunt in ſe ipſis, & in cauſis, & in potentia; ſed in his ſunt mala multa, quæ non ſunt à Deo volita, ergo ante decretum voluntatis ſciuntur, & quamuis permiſſiua voluntate dicantur quibuſdam Theologis volita, & ideo præſcita ſcientia viſionis, ſeu approbationis, vt videtur dicere Fer. quoniam Deus non ordinat ad finem, ea quæ ipſe non facit, vt *p.p. q.22.a.2.* ordinat autem peccata ergo facit aliquo modo: ergo ſcit ſcientia viſionis. Quod etiam videtur dicere *p.p.q. 14.a.16* vt medicus habet ſcientiam & ſani, & ægri, Deus autem curaturus eſt mala &c.

Obiect.

Deus non ordinatione non facit, tel igitur de ordinatione inferri cauſale: non autem in facto eſſe & occaſionale.

Reſponſio.

Nihilominus ſupra demonſtrauimus etiam de mente S. Thomæ, quod Deus non permittit vlla lege, ſiue æterna, ſiue naturali, ſiue poſitiua, peccatum, ſed in omnibus prohibet, imo peccatum nihil aliud eſt quam dictum, aut concupitum, aut factum contra has leges, de mente S. Thomæ Ergo non permittit Deus voluntate permiſſiua peccatum, ſed permiſſiua, vt liberum arbitrium poſſit ſe determinare ad bonum & ad malum, & ſic ſequitur bene facere & peccare; at imperatiua, vt non vult peccare, nec enim ad peccandum factum eſt liberum arbitrium, ſed ad merendum ex pugna contra peccatum. Nec Deus ordinat peccata, vt ab eo facta: ſed vt in ſuis operibus præter ſuam voluntatem inuenta tantum occaſionaliter vertit ad bonum. Vnde *p.d.39.q.2.a.2.o.*ait. Actus voluntatis peccaminoſos contingentes præter intentionem prouidentiæ ſuæ præſciuit Deus & ordinauit in bonum *i.e.* At ſi præuidiſſet (inquit paulò ante contra pſeud.) tolleretur libertas, vt ait Dionyſ. Exemplum quoque medici aduerſario condemnat: Nam medicus non vult malum eſſe, ſed curat vt non ſit, & ſalutem morbo contrariam inducit. Sic neque Deus vult malum eſſe, ſed cum accidit, curat, ordinatque ad bonum. Et hoc rectiſſime dixit *p.d.40.q 4 art.1.ad.p.* mala, vt fiant Deus non habet ſcientiam viſionis, ſeu practicam; Sic medicus non habet ſcientiam morborũ practicam, vt fiant; ſed ſpeculatiuam ſimplicis notitiæ. Vt verò curentur, habet ſcientiam

Si Deus præuidet peccata, tollitur libertas. Si ſolum præuidet ſtat. dico quoad fieri, præuidet enim poſt factum eſſe, præuiſum ex coexiſtentia.

practicam, seu visionis. Ergo cum scientia simplicis intelligentiæ non sit causatiua; consequens est vt mala à Deo simpliciter præsciantur, & non fiant, vt vult Perthomista.

9. Præterea ipsemet D. Thomas *in 3. ad Anibaldum d. 14 p. q. a. 2. o.* ait. In verbo siue Deo distinguitur duplex cognitio, vna quæ dicitur visionis, per quam videt Deus, quasi præsentia, omnia, quæ sunt, erunt, & fuerunt. Alia dicitur simplicis intelligentiæ, per quam non solum illa scit, sed etiam quæ potest facere.) Idem dicit *ver. q. 2. a. 9. ad 2.* Ergo secundum D. Thomam scientia speculatiua Dei non solum est possibilium, sed etiam actu futurorum. Igitur præscit peccata, etiam si nolit ea per scientiam approbationis, id est voluntarij decreti, id est, etiam si non decreuerit.

10. Præterea *p. p. q. 33. art. 3.* Verbum diuinum procedit ex cognitione diuinæ essentiæ, & potentiæ, & sapientiæ, & voluntatis, & volitionum. Item & creaturarum omnium volendarum, entium & non entium, bonorum, & malorum. Alioquin si ex omnium notitia, tunc Verbum genitum non adæquaret scientiam Dei comprehensiuam, vt dicit ibi D. Thomas. & *in quodl. 4. ar. 6.* etiam autoritate Augustini. Et addit. *Pater exprimit verbo quidquid scit ipse & spiritus; & licet creaturæ fiant voluntate, tamen,* ait, *dicitur verbum naturaliter, & expressio creaturarum in eo est naturalis.* Item Aug. ait. *Verbum est consilium de consilio, & voluntas de voluntate: ergo (inquam) volita relucent in eo ante decretum.*

Nos etiam addimus, quod filius participaret, & non toticiparet scientiam & diuinitatem, nec perinde esset Deus de Deo, & lumen de lumine: sed aliquis Deus de Deo, & aliquod lumen de lumine, id est per participationem, non per toticipationem: Non enim ex tota sapientia impressa exprimeretur, si solum ex notitia essentiæ, & nō etiam creaturarum, & bonorum, & malorum, & entium, & non entium produceretur. Et licet Caietanus dicat, ex notitia simplicis intelligentiæ, non autem etiam visionis exprimi: hoc verum esset si simplex intelligentia includi-

etiam visionem, vt dicebamus *ex 3. sententiarum ad Anibaldum, & de verit q.2.art.q.* Ac sic sequitur, quod ante decretum liberum faciendorum Deus præscit futura, & non ex decreto, sicut etiam præscit mala, quæ non decreuit fieri.

Sed contra ait Perthomista. Non possunt fieri quæ Deus non vult. Vnde dicitur *Apocal.c.3. Propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.* Ergo & peccata sciuntur scientia visionis, quæ est idem cum scientia approbationis, vt inquit *d.3.* & ideo (subiungit) *Pater intelligit scientia simplicis intelligentiæ ea qua futura sunt, quoad quidditates, non quoad existentias.*

Resp. sed, inquam, mala non possunt esse volita, nec approbari à Deo per se, nec per accidens, nec vt sint propter bonum, vt dicit D. Thomas *p p.q.19.* sed sunt præter voluntatem & intentionem artificis, vt dixit *p. sent. d. 38 & aliis in locis supra citatis*, & alibi ait: *sunt contra bonum vniuersi, & ideò non possunt esse volita nec per accidens, sicut quæ sunt contra bonum particulare.* Igitur sciuntur sciētia simplicis intelligentiæ, non solum quoad quidditatem, sed etiam quoad existentiam. Sicut dixit *p.d.40. q.4.art.1. ad 1.* malorum vt fiant, Deus habet scientiam simplicis notitiæ; vt ordinentur, visionis) sicut & nos paulò ante declarauimus. Præterea quia datur quidditas existentiarum: Aliquid enim existentiæ sunt: Ergo definibiles, sequitur quod & ipsæ existentiæ cognoscuntur. Verum *in p. p. q. 14. art.16.* ait S. Th. Mala quamuis à Deo non fiant, cadūt sub sciētia practica, quatenus permittit, vel impedit, vel ordinat.) Quæ verba monēt quod vt fiāt sciri Deus speculatiuè. Sed ex eo existentia cognoscuntur, quoniā Deus scit se permisisse voluntati vt operetur ad vtrumque. Item præscit determinationes & actus, quos impedire decernit, sed non cogendo: vel ordinat ad aliorū vtilitatem, vel ad iustitiæ relucentiam, vt mox decernit ex præuisis existentiis speciatim: sed generatim ante secundum ordinem naturæ; non autem diuini actus.

Resp. quod simplici notitia præsciuntur peccata quoad fieri, & ordinari: visione tantùm quoad ordinari.

Præterea quamuis non ante imperium voluntatis in præ-

scientia existentiali, sed tamen Deus vt intelligens essentialiter, & pater notionaliter, se, & omnia, ex quibus producit verbum, intelligit simul quid sua voluntas libera perinde sit decretura de bonis volitis, & de malis nolitis, seu volendis, & nolendis. Imo & non entia, priuationes, & mala, vt docet D. Thomas *p.p.q.14.art.9.& 10.* sed non entia per simplicem intelligentiam, & speculatiuè: priuationes & mala, vt sic, etiam speculatiuè: vt verò ordinanda, etiam practicè. Non latet autem Deum, quod sit ipse ordinaturus, sicuti, nec quid facturus, quando producit verbum, (vt ipse docet *q.34.art.3.*) manifestatiuum non entium, & malorum: Entium verò, & bonorum, manifestatiuum & operatiuum.

12 Item hoc probat doctissimè *S. Thom. in p.d.38.q.1.a.4. & 5.* Quod si Deus ante ab æterno non cognosceret res, nisi vt sunt in se, idest Deo, & in potentia suarum causarum tunc eius scientia cresceret ex productione verbi aut rerum ad extra. Et hoc probat de bonis & malis entibus & non entibus & defectibus in potentia & in actu, ante decretum voluntatis. Et hoc insinuat Aug. 15. *Tr.* 13. dicens *Quia Deus nouit sunt: non enim nesciuit quæ fuerat ipse creaturus*: ergo, inquam, nec quæ fuerat voliturus: idea enim prima repræsentat etiam existētias, vt imago in pupilla oculi id quod est extra oculum; si coexistit. Et D. Thom. *quodl.* 4. docet patrem exprimere scita & volita etiam à tribus personis. Et Aug. ait. Verbum etiam voluntas ex voluntate est.

13 Pr. *p.p.q.1.* ponit ideas entiū, & bonorū in essentia diuina nota, & intellecta vt imitabilis. Malorū verò & non entium per ideas entium, & bonorum, quas exprimit verbum. Ergo Deus ante decretum absolutum faciendorum præscit, quidquid ipsa facienda sint factura, & quidquid defectura; & quod ipse Deus de ipsis sit per voluntatem ordinaturus. Etenim & in se ipsis, & in causis, & in potentia & in actu hæc nouit, vt dicitur *p. contra gentes cap.* 6.6.

14 Præterea hoc expresse docet S. Thom. *p.d.41.q.1.a.1. in argumento 3. & in respons. ad tertium.* quod Deus præscit rerum existentias ante decretum electiuum & reprobatiuū. Ergo non est verum quod ex decreto & distinctione volun-

tatis

tis, sicut arbitrantur aduersarij. Præt. Aug 15. *Tr.* 13. Res quia Deus nouit sunt, non enim nesciuit quæ erat ipse creaturus:) ergo inquam & quæ voliturus: ergo solum ex coexistentia, non ex decreto, quod nunquam posuit S. Thom. Deus scit futura.

15 His adde argumenta, quibus supra probatum est, quòd reprobatio est præscientia culpæ, non autem & decretum *cap. 3. & seq.*

16 Præterea nec quia nescimus quomodo Deus præscit mala, propterea tam impiè asserēdum, quod approbet mala: id quod scimus etiam falsum. Nam propterea Aug. *in lib. de dono perseuerantiæ c. 14. Nunquid ideo negandum est quòd apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est?*

Præterea tot absurditates contra Dei bonitatem & contra gratiam, & contra politica iura omnia, sequuntur ex hoc decreto præcedente præuisionem meritorum, & demeritorum, vt impossibile sit euadere, nisi asseramus cum impiis libertinis, quod peccatum est solum opinione, non re; & quod sunt leges diuinæ, comminationes plebeiorum, non veraces Dei testificationes, & quod pœnæ inferorum sint fabulosæ, vt Epicuro & Aristoteli placet; aut solum purgatoriæ, vt Origeni. Imò neque sic euadimus. Quapropter potius docendi essemus, quòd ignoratur ratio, quâ Deus ante decretum suæ voluntatis præscit actus liberos, & contingentes malos, & bonos, quàm ex decreto voluntatis necessario omnia euenire, & infallibiliter, affirmare.

De cognitione futurorum contingentium, & qua scientia apud Deum, sine decreto ineuitabili: et de media scientia quid.

ARTICVLVS III.

Porrò sciendúm, quòd omnis lex, & præsertim diuina, sub conditione ponitur: propterea que dicitur pactum

,, vnius occasionetur ex culpa alterius: tamen sine illa culpa ,, salutem consequi posset: Nec tamen hæc mala, neque il- ,, la per se ad perfectionem faciunt vniuersi, quia perfectio- ,, num non sunt causæ, sed occasiones.]

Et per totum articulum hoc probatur, vt contemnas eos, qui dicunt generis humani, vel mundi partes aliquas peccasse ex permissione, seu ex reprobatione Dei ob melius vniuersi. Non enim legunt D. Thomam, nec rationes ab eo adductas perpēdunt, nec soluunt hic positas, nec quod *p p. q.22. a.* 2. vbi docet non ordinari ad finem à Deo, illa, quæ non causantur ab ipso, sed peccata non causantur. Ergo non præordinantur. Ergo mox vt occasiones adduntur. &c.

Præterea *Mall. q.*3 *a.*1. o. *& ad*3. præclarè docet quod Deus potest esse causa pœnæ, quoniam pœna est malum contra bonū particulare ordinabile in bonum iustitiæ. Sed culpa est contra bonum commune summumque, ideò non potest verti in bonum Dei, boni communis, cum sit auersio ab eo. Gratias tibi S. Thoma.

RESPONSIO AD OCTAVVM.

Sententiam veri Thomistæ multipliciter distare à Pelagianis. At Pseud. & Perthom. conuenire longè magis & cum eis, & cum Luthero, & Manichæis.

ARTICVLVS XVI.

Differentia prima inter Thomistas veros & Pelagianos.

AD octauum respondet D. Thomas, quod prædestinatio antecedens est ex Dei bonitate absque præuisis meritis nostris, sed donis suis. Prædestinatio consequens est ex præuisione miseriæ peccati, quoniam est propositum miserendi. Sed merita prosunt ad effectum prædestinationis.

idest ad perseuerantiam & gloriam consequendam, vt docet *p.p.q.23.a.5.* & 1.*d* 41.3. & *ver. q.6. art.2.* Præparatio autem ad gratiam ex parte hominis non est causa meritoria consequentis prædestinationis, sed solum dispositio ex acceptatione Dei, vt ibidem dicitur. Imo sola non repugnãtia, aut naturæ probitas sufficit, vt Deus faciat opus suum bonum: dat enim gratiam indignis negatiuè, non autem contrariè, vt dicitur. *2.d.* 27.*q.*1.*a.*4.*ad* 4. & *p. d.*41. *q.*1.2. 3. Et *contra gentes lib.*3. *cap.*159. vbi etiam contrariantibus dari, sed non recipi docet, vt & Chrysost. dicebat non semel. Et hæc dona Dei naturalia, scil. non repugnantia, & rectitudo, in qua creati sumus, & dispositio. Nec quippiam habemus, quod non acceperimus. Hæresis autem Pelagij erat, quod prædestinantur prædestinatione prima ex præuisis meritis: Apostolus autem dicit, secundum propositum voluntatis Dei. Præterea teste S. Thom. *quodl.* 1. *ar.* 7. initium bene faciendi ponit Pelagianus in nobis, & ex nobis; S. Thomas & verus Thomista in nobis, sed à Deo præmouente, at nulli deficiente, vt dicit 1.*p.q.*23 5 o. vel habetur in nobis ratio conferendi gratiam ex dispositione, vel non repugnantia, secundum quam dicitur prædestinatio, & collatio gratiæ, rationalis, & iusta, vt ait *p.d.*41.*art.*3.o. non autem quæ moueat Deum ad volendum hoc nobis bonum. Homo enim non se discernit faciendo bonum, quod indiscretè omnibus datur, sicut & non repugnantia. Sed se discernit à communi gratia faciendo malum, sicut S. Dion. scribit ad Ioh. Theologum. Nec acceptatio nostra est principium aut meritum: sed est meriti dati receptio, idest gratiæ, quæ prior est mouens ad acceptandum. Sed quia de facto multi non acceptant, isti multi se discernunt, non ille, qui acceptat, quod omnibus datur indiscretè. Et hoc modicum nostrum acceptat, Deus vt maximum, sicut Chrys. ait *in ps.* 50. Alios damnat, dicens: *quia vocaui, & renuistis.*

Prior est datio gratiæ, quàm acceptatio hominis. Ergo principium est à Deo, effectus ab vtroque. Pelag. ponit princ. in nobis. Non tamen vlli deest gratia interior, & exterior: sed nos desumus illi.

Alius Pelagij error est, quod possimus mereri gratiam aut gloriam sine gratia ex operibus naturæ, vt dicit S. Thom. 1.*d.*17.1.1.*ad* 8. & 2.28.1.1.o At D. Thom. 2.*d.*28.*q* 1 1. vbi ait quod Manichæi respicientes ad partem sensualem ho-

2 Differens

,nimis, dicunt hominem non posse non peccare. Vnde
,destruunt liberum arbitrium. Iouinianus verò recipiens
,partem hominis naturalem, quia facit omnia cum ratione:
,dicit homines non posse peccare; & hic etiam liberum ar-
,bitrium destruebat; quoniam ad illud determinatio sui
,operis non pertinebat, si omnino est peccabilis vt Manic. Et
,si omnino impeccab. vt Iouin. Pelagiani verò naturam li-
,beri arbitrij saluare volentes, in ✠ ium errorem lapsi sunt,
,scil. Pelagij. Dicunt enim, quod quia liberum arbitrium
,de se determinatum non est ad aliquod opus, sed ex ipso
,dependet determinatio operis cuiuscumque, potest de se
,ad omne bonum sine aliqua gratia superaddita etiam meri-
,torium.) Contra quem S. Thomas subiungit, quod verum
,est, quod liberum arbitrium ad nullum obiectum determi-
,natum est, & ideò ad quodlibet genus ex se potest, vt face-
,re fortia & iusta &c. Sed actus meritorius habet efficaciam
,excedentem naturalem virtutem, inquantum est efficax
,ad illud præmium consequendum, quod facultatem natu-
,ræ excedit, & ideò non potest liberum arbitrium ex se ip-
,so facere quod opus sit meritorium, nisi eleuetur per gra-
,tiam, quæ facultatem naturæ excedit &c.) Et mox de-
,clarat quod opus, vt meritorium, est à gratia; opus, vt opus,
,à libero arbitrio, sicut qui ante habitum virtutis facit opus
,virtuosum quo acquirit habitū, sed non facit opus bonum,
,quale fit ab habente habitum cum voluptate, facilitate, &
,scienter & potenter. Et *resp ad p.* ait, quod opus non me-
,ritorium supernaturale, sed moraliter bonum facit homo
,quodcunque. Non autem habet meritum illud opus, ni-
,si superaddita gratia. At si gratia intelligitur ipse Deus
,antecedenter autor gratiæ & naturæ: tunc verum est quod
,homo, aut creatura nullum opus facit sine gratia, idest sine
,Deo, qui dixit, *sine me nihil potestis facere.* Si autem ly *sine*
,*me*, id est sine gratia gratum faciente intelligatur, tunc ex-
,ponendum est ly *nihil,* id est nullum opus, pertinens ad sa-
,lutem supernaturalem. Et *resp. ad 4.* dicit; quod homo fa-
,cit sine gratiæ auxilio speciali ex communi influxu omne
,opus iustitiæ ciuilis ante & post habitum, sed iustitiæ me-

Concedit S. Thom. quod lib. arb. potest se determinare ad quodlibet opus, sed non meritorium supernaturale, sed tamē naturaliter.

Resp. ad 5.

ritoriæ supernaturalium bonorum, minimè. Et hoc est quod asserunt è contra ipsi Pelagiani. Quapropter nihil nobis cum illis.

3 Reprobatio autem ex præuisa culpa nihil sapit Pelagianum. Pelagius enim gratiam tollit, & liberum arbitriū sufficiens ad merendum facit supernaturalia: Qui autem reprobat absque culpa præuisa, non modò tollit gratiam cum Pelagio, sed insuper introducit disgratiam fatalem cum Manichæis, vt ait Richardus: Pelagius etiam dicebat, posse hominem adimplere omnia præcepta Dei sine gratia secundū substantiam & modum, vt docet S. Thom. *p.2. q.*103 10. *ad 3. & 109. 4.* Item 2.*d.*28.*3.* verus Thomista docet, quod „ potest ciuiliter implere præcepta, quoad substātiam actus. „ Quoniam, teste Hieronymo, Deus non iubet impossibilia. „ Præterea, ait; Deus non est magis crudelis, quam homo. „ Sed homini imputatur ad crudelitatem, si obliget aliquē „ per præceptum ad id, quod seruare non potest. Ergo hoc „ de Deo non est existimandum. Et ita sine gratia homo potest per se præcepta legis implere, sed tamen non „ quoad modum, qui est ex charitate Dei secundum intentionem legislatoris: finis enim præcepti est charitas. Sed si „ gratia accipiatur hic pro quolibet auxilio generali, nō pro „ supernaturali gratum faciente, sed pro gratis dato: tunc „ verum est, ait, quod homo non potest implere præcepta „ sine gratia hac, etiam quoad substantiam, nedum quoad „ modum. Pelagius autem errauit, inquit S. Thomas, *ibi F.* Quoniam simpliciter impleri præcepta legis sine gratia posuit, tam gratis data quam gratum faciente: & nihil distinxit. Præterea illæ improperationes, *Quid habes, quod non accepisti? quis te discernit?* tendunt contra Pelagium; factæ ab Augustino, non autem contra verum Thomistam, vt insultat Pseudothomista. Malus enim discernit à beneficio Dei cōmuni: bonus adhæret datis gratiis. Deus enim nō iustificat nos sine nobis consentientibus, sed sine nobis gratiam causantibus, vt dicit sanctus Tho. 2.*d.q.*27.*q.*1.*a.*2.*ad* 7. & alibi docet quod ly *quid habes quod non accepisti*, intelligitur de cunctis donis naturalibus & gratuitis.

Quomodo intelligitur quid habes quod non accepisti? *3. Different.*

3. Different. Alius error Pelagij, quod infantes non contrahunt peccatum originis per transfusionem, sed per imitationem p. 2 q.81.1.0. sed baptizantur pro regno Dei, non baptizati enim sunt solum in domo Dei. Ioan.14. lect.1. Quod est falsum, pro quanto ad visionem supernaturalem eos admittunt, vt probat D. Thomas, qui solum naturalem concedit ei.

Ref. ad aliā partem argumenti vide cap.3. & 4. Cætera quæ addunt, quòd non datur causa voluntatis Dei prædestinantis, & reprobantis, destructa sunt, quoniam reprobationis est ratio, & prædestinationis occasio apud D. Thomam. Si enim Adam non peccasset, Christus non fuisset prædestinatus filius Dei ex semine Dauid, &c. vt dicit 3. p. & de his supra, sicuti quod iniustè reprobaret filios ad sui imaginem, factos aureos, tanquam essent lutei, & non filij, sed hostes, absque merito ad contumelias, & pœnas non præuisa culpa, sed temerè à capriccio.

Assertio Pseudothomistarum, & Perthomistarum: Quòd Deus non potest præscire peccata ante decretum voluntatis. Et quomodo putant saluari libertatem arbitrij, quamuis nequeat facere aliter et aliud, quàm decretum æternaliter fuit.

CAPVT V.

ARTICVLVS I.

Arg. quod peccata nesciūtur sciētia simp. intell. sed visionis: ergo approbationis ergo ex decreto visiant SEd contra hanc veri Thomistæ sententiam insurgunt, qui disgratiam loquuntur, dicentes. Deus non potest præscire futura contingentia, ac libera in doctrina S. Thom. nisi per hoc quod conexistūt æternitati in suæ præsentialitate existentiæ naturali. Existentiam autem non habent à sciētia naturali, seu simplicis notitiæ, sed à sciētia approbationis & visionis: ideo enim sunt, quia Deus voluit esse, nedum qui

qui sciuit absque volitione. Ergo ideò sunt, aut erunt, quia Deus scit, & vult, iuxta illud. *Apoc. 3. Propter voluntatem tuam erant, & creata sunt*: Ergò omnes actus liberarum voluntatum, & contingentes, sunt, quia Deus voluit, decreuitque esse, non quia præsciuit. Non enim potest scire futurum esse id, quod ipse non voluit esse, & cui non vult nec statuit dare esse. Ergo respectu Dei eueniunt necessariò necessitate infallibilitatis, & consequentiæ, licet non consequentis.]

Exinde putant se saluare libertatem dicendo. Quod quamuis Deus physicè prædeterminat generaliter, quæ facturus est & voliturus est homo. Et iterum cùm homo operatur, temporaliter prædeterminat liberum arbitrium ad volendum hoc, & faciat efficaciter, vt homo faciat; tamen in sensu diuiso remanet in homine potestas aliter faciendi, & propter illam potestatem dicitur liber. Verumtamen non potest in sensu composito aliter velle, & operari, & aliud, quàm & quod Deus præsciuit & decreuit ab æterno; & in tempore operatur Deus nobiscum auxilio efficaci præueniente, & cooperante, siuè opus bonum iuxta Dei voluntatem, & gratiam: siue malum, iuxta hominis voluntatẽ, & Dei prædeterminationem & concursum ad actus substantiam, non autem ad deformitatem, sicut tibiæ claudicatio non est à virtute motiua, quæ assimilatur Deo mouenti, sed à tibiæ fractura, quæ assimilatur libero arbitrio, vt docet S. Thomas: & Isaias, *omnia opera nostra operatus es Domine &c.* & Paulus *Deus est qui operatur in nobis velle & perficere p. b. v.* & alibi. *Ego induraui cor Pharaonis &c.* & *in hoc excitaui te &c.* & *excæca cor populi huius &c.* Igitur & bona & mala opera facit Deus, vt velimus & faciamus: illa quoad substantiam & formam actus: ista quoad substantiam, non autem quoad informitatem actus.

Saluant pseud. libertatem in sensu diuiso.

Quomodo substantia actus mali est præscita & decreta: nec tamen malitia est volita.

X

Peccata & non entia sciri à Deo scientia intelligentiæ: similiter & futura contingentia ante decretum voluntatis contra primum assertum Perthomistarum.

ARTICVLVS II.

Deus non absolutè, sed conditionatè præfinit futuros effectus liberarum creaturarum.

CONtra primum assertum Conclusio sit: Non modo est secundum scripturas & Patres, quod Deus præscit opera mala, quæ non decernit fienda, & bona vult à nobis liberè fieri, non tamen prædeterminat efficaciter voluntatem ad volendum, & faciendum, sed etiam est de mente D. Thomæ.

Probatio 1.

Circa primum dicit scriptura. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Non autem dicit. *Ego facio, vt velis seruare*, & serues mandata si non possimus substantiam actus, nisi Deo efficaciter mouente.

Circa secundum, *si audieritis me, bona terræ comedetis: si autem non audieritis, gladius deuorabit vos*: Non autem dicit, *Ego faciam, vt audiatis*, & *faciam, vt non audiatis*. Neque dicit, (ait Chrysost. *in lib. de prouidentia*) *siuè audieritis, siue non audieritis gladius deuorabit vos*; & *siue audieritis aut non audieritis bona terræ comedetis*. Similiter *apud Ezech. Conuertimini ad me* &c. *agite pœnitentiam* &c. *facite vobis cor nouum, & spiritum nouum* &c. *Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus.*) *Reuertimini*, & *viuite* &c. Prædestinatio autem dicit, *siue reuertimini, siue non, tandem infallibiliter moriemini, aut viuetis*, ex decreto. Præterea tota lex vetus, & noua promittit bona volentib. bonum secundùm Dei præceptum, mala volentibus malum cõtra Dei præceptum. Prædeterminatio autem efficit, vt infallibiliter faciamus bonum aut malum, quod nobis adscribitur etiam non potentibus vitare illud in sensu composito, qui nunquam reperitur diuisus, vt infra patebit.

Hoc argumentum est Chrysost. in tract. de fato.

Deus præscit mala quæ non facit, nec facere decreuit, nec permisit, sed vetuit.

1 Quod autem de mente D. Thomæ Deus præsciat mala & non faciat. Probatur primo *ex p. p. q.* 19. *a.* 4 *ad* 4. vbi „ dicit quod omnium effectuum causa est scientia vt dirigēs; „ voluntas vt imperans; potentia vt exequens, quia nominat immediatum principium operationis. Et .*q.* 25 .*a.* 1 *ad* 4 ait. „ Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid distinctum à „ scientia, & voluntate secundum rem, sed solum secundum „ rationem. In quantum scilicet potentia importat ratio- „ nem principij exequentis, quod voluntas imperat, & ad „ quod scientia dirigit; quæ tria secundum idem conue- „ niunt Deo.] Igitur secundum D. Thomam prius scientia scit quæcunque, futura, præterita, & præsentia, quam voluntas velit fieri præsentia, præterita & futura.

2. Præterea *in p. sententiarum d.* 3. præter executiuam potentiam ad extra ponit S. Thomas potentiam essendi, & generandi ad intra; ex quibus oritur ordo. Ergo præsciuntur & producuntur ad intra, priusquam voluntas consentiat fieri ad extra. Præterea scientia non est causa rerum, vt probat S. Thomas *p. p. q.* 14. *art.* 8. sed in quantum habet voluntatem ad opus, sicut artifex similiter *p. sententiarum d.* 38. *q.* 1. *ar.* 1. *in* o. ait. Scientia secundum rationem scientiæ, „ non dicit aliquam causalitatem, aliàs omnis scientia cau- „ sa esset. Sed in quantum est scientia artificis operantis res. „ Mox ait. Patet etiam, quòd principalitas causalitatis con- „ sistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Est ergo iste „ processus in productione artificiali. Primò scientia artifi- „ cialis ostendit finem. Secundò voluntas eius intendit finē „ illum. 3. Voluntas imperat actum, per quem educatur „ opus; & ideò constat, quòd quidquid accidit in effectu „ per defectum à forma artis, vel à fine, non reducitur in sciē- „ tiam artificis, sicut in causam. Vnde patet, quod malum, „ quod est deuiatio à forma & à fine, non causatur à scientia „ Dei, sed hæc tantùm causalitatem habet respectu bono- „ rum, secundum quod consequuntur formam diuinæ ar- „ tis, & finem; non tamen quod respectu horum dicat ra- „ tionem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur voluntati; & ideò in littera dicitur, quod scientia beneplā-

Malum morale est deuiatio à scientia, vt ab idea & à forma, & à fine: Deus autem non potest deuiare à sua scientia & idea, nec à forma, quam sit artium; nec à fine; ergo deuiatio est à nobis ergo & culpa & nil à Deo.

,, citi est causa rerum, & propter hoc etiam Auicenna dicit,
,, quod in quantum Deus cognoscit essentiam suam & amat,
,, vel vult eam, secundum quod est principiũ rerum, fluunt
,, res ab eo.] Ex quibus verbis planè docemur, neque scientiam puram, neque mixtam voluntati esse causam malorũ, cum mala, & à forma, siue idea, quæ est in mente artificis Dei, itémque à fine, quem intendit Deus artifex, excidant, deficiantque: vnde in responsione ad argumenta, & in argumento, sed contra, probat scientiam Dei non esse causam malorum. Alioquin mala essent à Deo volita, sunt autem solum præscita.

Simplicis notitia sciũtur mala vt fiãt: visione vt ordinentur.

4. Præterea *in p.d.40.q.4.art.1.ad* 1. ait: malorum vt fiant,
,, Deus habet scientiam simplicis notitiæ; vt ordinentur,
,, visionis & approbationis.] Ergo falsò asserunt de mente D. Thomæ, quod Deus non potest præscire mala, nisi volita per scientiam visionis, atque prius decreta.

5. Eadem verba quæ dixit *in primo d.39.* vt supra, repetit D. Thomas *in opusc. de præscientia, & prædestinatione cap.3.* Et vbique in scriptis suis ostendit, quòd Deus non est causa mali, neque per se, neque per accidens, quia non vult malum, neque per se, neque per accidẽs. Vellet autem saltem per accidens malum, si prædeterminaret actus omnino peccaminosos, quoad substantiam, cui accidit deformitas. Hoc enim est velle par accidens.

6. Præterea *in p.p.q.63.art.5.ad 2. & ar.4.* docet etiam de mente Augustini, quòd Deus omnes Angelos fecit bonos, & in gratia: sed deinde in voluntate consequenti discreuit bonos à malis, eligendo, & reprobando, secundum præsciẽtiam voluntariæ ipsorum probitatis & malitiæ. Non autem secundum decretum proprium antecedens, hoc enim eos fecit bonos, & bonos perseuerare volebat, sicut dixit *in p.d.28.1.q. & in opusc. de præscientia.3.* quod artifex non damnat
,, opus suum, sed secundum formam artis & ad finem præsti-
,, tutum illud perducere intendit. Quod autem recedat ab artis idea & à fine, est præter artificis Dei voluntatem, & contra scientiam artis, sed non contra præscientiam speculatiuam simplicis notitiæ.

7. Præterea *primo contra Gentes.66.& seq.* probat quòd Deus præscit omnia, præterita, præsentia & futura, vti sunt in se ipsis, & in causis, & in potentia; sed in his sunt mala multa, quæ non sunt à Deo volita, ergo ante decretum voluntatis sciuntur, & quamuis permissiua voluntate dicantur quibusdam Theologis volita, & ideo præscita scientia visionis, seu approbationis, vt videtur dicere Fer. quoniam Deus non ordinat ad finem, ea quæ ipse non facit, vt *p.p. q.22.a.2.* ordinat autem peccata ergo facit aliquo modo: ergo scit scientia visionis. Quod etiam videtur dicere *p.p.q. 14.a.16* vt medicus habet scientiam & sani, & ægri, Deus autem curaturus est mala &c. Nihilominus supra demonstrauimus etiam de mente S. Thomæ, quod Deus non permittit vlla lege, siue æterna, siue naturali, siue positiua, peccatum, sed in omnibus prohibet, imo peccatum nihil aliud est quam dictum, aut concupitum, aut factum contra has leges, de mente S. Thomæ Ergo non permittit Deus voluntate permissiua peccatum, sed permissiua, vt liberum arbitrium possit se determinare ad bonum & ad malum, & sic sequitur bene facere & peccare; at imperatiua, vt non vult peccare, nec enim ad peccandum factum est liberum arbitrium, sed ad merendum ex pugna contra peccatum. Nec Deus ordinat peccata, vt abeo facta: sed vt in suis operibus præter suam voluntatem inuenta tantum occasionaliter vertit ad bonum. Vnde *p.d.39.q.2.a.2.o.*ait. Actus voluntatis peccaminosos contingentes præter intentionem prouidentiæ suæ præsciuit Deus & ordinauit in bonum *2.e.* At si præuidisset (inquit paulò ante contra pseud.) tolleretur libertas, vt ait Dionys. Exemplum quoque medici aduersario condemnat: Nam medicus non vult malum esse, sed curat vt non sit, & salutem morbo contrariam inducit. Sic neque Deus vult malum esse, sed cum accidit, curat, ordinatque ad bonum. Et hoc rectissime dixit *p.d.40.q 4 art.1.ad.p.* mala, vt fiant Deus non habet scientiam visionis, seu practicam; Sic medicus non habet scientiam morborũ practicam, vt fiant; sed speculatiuam simplicis notitiæ. Vt verò curentur, habet scientiam

Obiect. Deus non ordinatione non facit, intel'igitur de ordinatione in fieri causali: non autem in facto esse & occasionali.

Responsio.

Si Deus præuidet peccata tollitur libertas. Si solum præuidet stat. dico quoad fieri, præuidet enim post factum esse, præuisum ex coexistentia.

p.p.q.19.art 6.ad p. quod Deus, vt pater, omnes ſaluat, & antecedenter: vt iudex, & conſequenter non omnes: quoniam obſtinatos damnat.

Quamuis paruulos quoſdam de maſſa lutiſu pern iturali non liberet, liberat tamen naturaliter ad naturalia bona.

Atquidem licet paruuli in peccato originali decedentes, ſint reprobati à viſione Dei ſupernaturali, non tamen à naturali dilectione, & cognitione, vt ſupra dictum eſt, & propterea S. Thomas *in q. 23. art. 5. ad 3.* rectè dixit, quod in „gratuitis non facit iniuriam, dans inæqualia æqualibus, cũ modo non ſubtrahat, quod illis debetur ex natura. Conſtat autem quod natura eſt bona & reformata per Chriſti incarnationem, & conformitatem cum omnibus hominibus quoad naturalia; & ideo reſurgent incorrupti, & integrè omnes pueri, etiam non baptizati, & gaudebunt Deo naturali dilectione & cognitione, quoniam in naturalibus iam ſunt aurei: in ſupernaturalibus lutei &c. vt ſupra *reſp. ad 2.*

Præterea *in q.diſp.de pœna peccati origin art.1.* docet iniuriosum eſſe paruulis ob peccatum orig. tribuere pœnam naturalem per tres rationes & idem docet *in 2 d.2.33.q.2. art.1.* optimis rationibus, & *Reſ. ad 2.* quod peccatum originale eſt minimum inter omnia peccata, ita, vt intenſiuè ſit minus quam veniale, & quam mortale: ideo illi minima pœna debetur; quia minimum habet de voluntario, & non niſi carentiam finis, ad quem ordinabatur per iuſtitiam originalem, ſicut idiotæ carentia Epiſcopatus, ad quem alij docti ordinantur, vt dicit in prædictis locis, & alibi ſæpiſſimè.

RESPONSIO AD SEXTVM.

Deus indurat non immittendo malitiam, ſed non caſtigando; Et eſt volentis, et currentis vires ſuas bonas facere: non quidem vt principaliter, at vt liberè operantis.

ARTICVLVS XIIII.

AD id, quod addebant ex Apost. *Rom.9.* Quod ex mera voluntate Dei, non ex nostra etiam fit voluntate, vt gratiam & gloriam acquiramus: Dixerat enim, *cuius vult miseretur*, vt Pauli, & *quem vult indurat*, vt Pharaonem, & respondimus; quod Deus indurat non immittendo malitiam, sed non castigando statim, veluti vulgò dicitur; pater filio laqueum & furcam parare, quando ipsum non castigat, vt dixit Athanasius Const. seu sustinet in multa patientia vasa iræ; nec infundit gratiam, tum quoniam indigni: tum quia respuunt emolliri & illuminari, vt ante docuimus de mente S. Thomæ, & amplius mox declarabimus) statim ad hæc subiungunt. Ergò neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

Repetitur argumentū illud neque volentis, neque currentis.

Respondet S. Thomas *Rom 9 lect.3* quòd sensus huius „litteræ potest esse hic: omnia procedunt ex Dei miseri„cordia. Igitur non est volentis, scilicet velle. neque cur„rentis, scilicet, currere, sed vtrumque Dei miserentis, sed „si hoc solum in hoc verbo intellexisset, cum etiam gra„tia sine libero arbitrio non velit, neque currat, potuisset „è conuerso dicere; non est miserentis Dei; sed volentis, „& currentis: quod aures piæ non ferunt. Vnde plus ali„quid his verbis (inquit) est intelligendum, vt scilicet, „principalitas gratiæ Dei attribuatur, non autem nobis, &c. Hæc est responsio Chrysostomi, vt in suo loco, & in expositione huius capitis demonstrauimus, & rectissimè, ideoque D. Thomæ acceptissima. Mox addit D. Thomas „quæstionem. Si Deus dat velle & perficere pro bona vo„luntate, vt dicitur *Phil. 2.* quoniam principaliter mouet „ad opus bonæ voluntatis (sed non ad opus malæ, vt ait Origenes) tunc sequitur S. Thomas (sed si non est volentis „velle, neque currentis currere, sed Dei mouentis ad hoc, „hominem; videtur quod homo non sit dominus sui actus; „quod pertinet ad libertatem arbitrij. Et ideò dicendum: „Quod Deus omnia mouet, sed diuersimodè, inquantum„

„ scilicet vnumquodque mouetur à Deo ad volendum, & „ sic homo mouetur à Deo ad volendum, & currendum „ per modũ liberæ volũtatis. Sic ergo velle, & currere est ho- „ minis, vt liberè, non autem est hominis vt principaliter „ mouentis, sed Dei.) Ex quibus verbis palam fit, quod homo mouetur libere à Deo in bonum, sicut filius qui potest repugnare; non sicut seruus, qui non potest aliter facere, vt dixi paulò ante ex Apostoli auctoritate *Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.* In malum verò non mouetur à Deo iuxta illud *Eccl. 15. Non dicas; ille me implanauit;* & *Iacob 1. Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur, &c.* Ex quo D. Thomas elicit, quod Deus non prædeterminat voluntates, & neque inspirat, nec mouet ad actum malum, vt infra ostendemus. Id quod faceret, si reprobaret absolutè, & non ex præscientia culpæ non-finiendæ.

Ad 7. Peccatum & reprobationem non habere causam actiuam, nec defectiuam, nec permissiuam in Deo: nec finalem antecedenter, nec intendi antecedenter propter bonum vniuersi, aut Dei, cui maximè contrariatur: Nec Deum permittere mala moralia, quoniam ad ea non sequitur maius bonum: attamen consequenter, per omnipotentem bonitatem, verti in bonum.

ARTICVLVS XV.

QVoniam ostensum est suprà, reprobationem habere causam in nobis, id est præuisam culpam; prædestinationem verò in Deo; idem est quærere causas reprobationis ac culpæ. Profectò culpa non est malum metaphysicum, quod opponitur enti, atque purum nihilum est: neque physicum

physicū quod tollit aliquod esse contrariando in subiectum, sicut calor occidit frigus, & frigori malū esse dicitur, & cecitas opponitur visui, eiusq; malū est, ac proinde priuatiuè: sed est malum morale, quod per se opponitur solum priuatiuè, & voluntario naturæ rationali: priuat enim bono rationis, à cuius ordine & fine deficit, *p* 2. *q*.71.2. Quod cum fit citra voluntatem, est malum naturæ, vt fragilitas, & ignorantia: cum ex voluntate, est morale.

Culpa autem non habet causam agentem efficientem, sed deficientem ab ordine rationis, licet actus substratus habeat causam efficientem. Item habet causam naturalem actum culpabilem, seu omissionem actus voluntariam. Pro subiecto verò voluntatem. *p.d* 39.*q*.2.2.0. Et quidem causam habet deficientem non per se, sed per accidens; vt dicitur *p.p.q*.49.1.*&* 3.*ad* 5. Accidit enim, vt deficiat, vel ab ineptitudine instrumenti, vel à materiæ resistentia, vel defectu aliquo principiorum actionis. Cum autem deficere non sit primæ causæ, sed secundarum, quæ deficere possunt, quoniam ex nihilo & ente constant 1,34.*q*.1.*a*.3.*ad* 4. Et, vt ex nihilo, deficiunt; non vt ex ente. Igitur causa defectiua est peccans, quia deficit ab ordine. Ergo voluntas, quatenus à sensualitate aut obiecto trahi extra ordinem se finit volens, sciensque, dicitur peccare *p*.1.*q*.6. Est quidem per se causa peccati, vt actus; per accidens, vt inordinatus, hoc enim non vult nisi interpretatiuè: vt autem possit deficere, non est à permissione Dei morali. Ipse enim in omni lege, æterna, scilicet & naturali & positiua prohibet peccatum; Nam 1.2.*q*.71.6. ***peccatum est dictum, aut factum, aut concupitum contra legem Dei***, & 2.2.*q*.133. ***peccatum omne est contra naturalem legem, & inclinationem.*** Et iterum *p*.2.*q*.109.4. Est ***præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum***; Et 1.2.*q*.7.71.6. Est ***voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat.***) Quapropter permissio non est effectus reprobationis, sed naturalis libertatis, vt iuxta suam naturam operetur lex: sicuti dicitur *p. dist*.39 *q*. 2.*art*.2. Ex hoc enim quod Deus non impedit libertatem, quæ peccat, dicitur permittere peccatum. Igitur

De causis culpa & reprobationis

si peccatum non habet causam agentem Deum, neque permissiuam, vt fiat, quoniam non est bonum peccatum, neque est bonum fieri peccatum, ideoque non potest esse volitum à Deo, vt *in p. d 46. q. 12.* docemur. Imo neque deficere, quod à Deo dicunt permitti, est à Deo volitum, neque voluntate antecedenti, nec consequenti, vt docet *p. d. 47. q. 1. art. 2.* o. Pertineret autem ad aliquam voluntatem, si esset aliquo pacto bonum. Ergo palam est in doctrina S. Thomæ, quod reprobatio non habet causam in Deo effectiuam, nec defectiuam, nec permissiuam peccati, vt peccatum est. Et quoniam vt peccatum est, causa est reprobationis, consequens est, vt non habeat causalitatem reprobatio in Deo, sed solum præscientiam, & ordinationem deinde ad iustitiam, vt supra pluries diximus ex dictis *S.* Thomæ.

Peccatum non habet causam effectiuam, nec defectiuam, nec permissiuā in Deo, ergo nec reprobatio.

Amplius quoniam dicunt Perthomistæ, quòd reprobatio habet pro causa finali, relucentiam iustitiæ, & pulchritudinem vniuersi: Iterum ostendam ex D. Thoma falsum hoc esse. Siquidem peccatum haberet causam finalem. Sed D. Thomas *p. p. q. 49. art. 1.* probat; Quod malum non habet causam formalem ex hoc, quòd ipsum non est aliqua forma, sed est magis priuatio formæ. Nec finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam vtile quod ordinatur ad finem.] Ex quibus verbis palam docet S. Thomas, quod Deus non dedit peccato finalem causam; id quod dicunt, relucentiam diuinæ iustitiæ, & pulchritudinem vniuersi, quod etiam ex *Eccl. 15.* probatum est, vbi dicitur quod *non implanat*, sicut placet Caluino, *Quoniam non sunt ei necessarij homines impij. Nec dat spatium peccandi*, id est non permittit peccatum, *Quoniam non concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.* vt Pseudoth. docent.

Peccatum non habet causam finalem in Deo antecedentem.

Propterea Apostolus non ait, quòd Deus fecit vasa iræ, vt ostenderet gloriam in vasa misericordiæ, sed *sustinuit vasa iræ* (vt declarat *S.* Thomas) *patienter*, nec fecit vasa contumeliæ, sed vasa naturaliter bona, quorum alia fiunt in contumeliam sua sponte, sicut supra declaratū est ex verbis eiusdem. Quod autem peccata cedant in bonum aliorum, & in

Non est peccatum intētum à Deo propter bonum vniuersi, vel gloriā Dei

relucentiam potestatis, hoc non est ex intentione auroris rerum, alioquin ipse vellet peccara propter hunc finem; sed ex omnipotenti bonitate, quæ occasione accepta, & non data, conuertit omnia mala in bonũ. Et hoc doctissimè declarat *p. dist.* 46. *art.* 2. Quoniam malum, & malum esse, „vel fieri malum, non est bonum vllo pacto. Idcirco nec „volitum à Deo; sed mala esse occasiones bonorum, „bonum est: Ideoque volitum à Deo, & fit à Deo, deinde „hoc bonum esse quod bonum non erat. Et hanc laudem „dat Deo Apostolus ex malitia nostra, non ex sua. Esset „quidem ex sua, si vellet fieri mala, vt ipse postea potens ap„pareat, vt supra. Nec te moueat quod diximus, Deum accipere occasionem ex peccato, & non dare. Nam hoc plus dicit S. Thomas, quod si Adam non peccasset, Deus incarnatus non fuisset. Ergo peccatum fuit occasio tanti boni, & ideo vocatur *fœlix culpa* à Gregorio. Et Deus non dedit occasionem peccato, nec lex; sed homo accepit *Rom.* 7.

Cur non in fieri, sed in facto esse dicitur peccatum esse propter bonum aliquod.

Verè perfectionem vniuersi ex malo physico D. Thomas concedit 1. *p. q.* 22. 2. *ad* 2. *& q.* 48. 2. o. & *ad* 3. *&* 2. *d* 48. *q.* 11. 1. & aliis in locis. Et quidem per accidens. At ex malo morali conceđit similitudinariè per occasionem acceptam.

Ex physico malo consurgit perfectio aliqua vniuersi, ex morali nulla.

Sed mundum perfectiorem ponit, & pulchriorem sine malo culpæ, vt patet *p. d.* 46. 3. *ad* 6. dicens. (Sunt aliqua „mala, quæ si non essent, vniuersum esset imperfectius, id „est illa, ad quæ consequitur maior perfectio, quàm illud, „quo priuamur: sicut est corruptio elementorum, ad quam „sequitur mixtio, & formæ mixtorum nobiliores formis „elementorũ. Quædam verò mala sunt, quæ si non essent, „vniuersum perfectius esset, illa scilicet quibus maiores per„fectiones priuantur, quàm in alio acquiruntur. Sicut præ„cipuè est in malis culpæ: quæ ab vno priuant gratiam „& gloriam, & alteri conferunt bonum comparationis, vel „aliquam rationem perfectionis, qua etiam non habita „posset perfectio vltima haberi, sicut sine patientiæ actu in „persequutionibus illatis potest aliquis ad vitam æternam „peruenire. Vnde si nullus homo peccasset, vniuersum ge„nus humanum melius foret, quia etiam si directè salus

Ideo illud permittitur; non istud.

Deus permittit mala physica ad quæ sequitur maius bonum, sed nō moralia, ad quæ &c.

,, vnius occasionetur ex culpa alterius: tamen sine illa culpa ,, salutem consequi posset: Nec tamen hæc mala, neque il-,, la per se ad perfectionem faciunt vniuersi, quia perfectio-,, num non sunt causæ, sed occasiones.]

Et per totum articulum hoc probatur, vt contemnas eos, qui dicunt generis humani, vel mundi partes aliquas peccasse ex permissione, seu ex reprobatione Dei ob melius vniuersi. Non enim legunt D. Thomam, nec rationes ab eo adductas perpēdunt, nec soluunt hic positas, nec quod *p p. q. 22. a.* 2. vbi docet non ordinari ad finem à Deo, illa, quæ non causantur ab ipso, sed peccata non causantur. Ergo non præordinantur. Ergo mox vt occasiones adduntur. &c.

Præterea *Mall. q.* 3 *a.* 1. o. *& ad* 3. preclarè docet quod Deus potest esse causa pœnæ, quoniam pœna est malum contra bonū particulare ordinabile in bonum iustitiæ. Sed culpa est contra bonum commune summumque, ideò non potest verti in bonum Dei, boni communis, cum sit auersio ab eo. Gratias tibi S. Thoma.

RESPONSIO AD OCTAVVM.

Sententiam veri Thomistæ multipliciter distare à Pelagianis. At Pseud. & Perthom. conuenire longè magis & cum eis, & cum Luthero, & Manichæis.

ARTICVLVS XVI.

Differentia prima inter Thomistas veros & Pelagium.

AD octauum respondet D. Thomas, quod prædestinatio antecedens est ex Dei bonitate absque præuisis meritis nostris, sed donis suis. Prædestinatio consequens est ex præuisione miseriæ peccati, quoniam est propositum miserendi. Sed merita prosunt ad effectum prædestinationis

idest ad perseuerantiam & gloriam consequendam, vt docet *p.p.q.23.a.5.* & *1.d* 41 3. & *ver. q.6. art.2.* Præparatio autem ad gratiam ex parte hominis non est causa meritoria consequentis prædestinationis, sed solum dispositio ex acceptatione Dei, vt ibidem dicitur. Imo sola non repugnãtia, aut naturæ probitas sufficit, vt Deus faciat opus suum bonum: dat enim gratiam indignis negatiuè, non autem contrariè, vt dicitur. *2.d. 27.q.1.a.4.ad 4.* & *p. d.41. q.1.2.3.* Et *contra gentes lib.3. cap.159.* vbi etiam contrariantibus dari, sed non recipi docet, vt & Chrysost. dicebat non semel. Et hæc dona Dei naturalia, scil. non repugnantia, & rectitudo, in qua creati sumus, & dispositio. Nec quippiam habemus, quod non accepetimus. Hæresis autem Pelagij erat, quod prædestinantur prædestinatione prima ex præuisis meritis: Apostolus autem dicit, secundum propositum voluntatis Dei. Præterea teste S. Thom. *quodl. 1. ar. 7.* initium bene faciendi ponit Pelagianus in nobis, & ex nobis; S. Thomas & verus Thomista in nobis, sed à Deo præmouente, at nulli deficiente, vt dicit *1.p.q.23* 5 o. vel habetur in nobis ratio conferendi gratiam ex dispositione, vel non repugnantia, secundum quam dicitur prædestinatio, & collatio gratiæ, rationalis, & iusta, vt ait *p.d.41.art.3.o.* non autem quæ moueat Deum ad volendum hoc nobis bonum. Homo enim non se discernit faciendo bonum, quod indiscretè omnibus datur, sicut & non repugnantia. Sed se discernit à communi gratia faciendo malum, sicut S. Dion. scribit ad Ioh. Theologum. Nec acceptatio nostra est principium aut meritum: sed est meriti dati receptio, idest gratiæ, quæ prior est mouens ad acceptandum. Sed quia de facto multi non acceptant, isti multi se discernunt, non ille, qui acceptat, quod omnibus datur indiscretè. Et hoc modicum nostrum acceptat, Deus vt maximum, sicut Chrys. ait *in ps. 50.* Alios damnat, dicens: *quia vocaui, & renuistis.*

Prior est datio gratiæ, quàm acceptatio hominis. Ergo principium est à Deo, effectus ab vtroque. Pelag. ponit princ. in nobis. Non tamen vlli deest gratia interior, & exterior: sed nos desumus illi.

Alius Pelagij error est, quod possumus mereri gratiam aut gloriam sine gratia ex operibus naturæ, vt dicit S. Thom. *1.d.17.1.1.ad 8.* & *2.28.1.1.o* At D. Thom. *2.d.28.q 1.1.* vbi ait quod Manichæi respicientes ad partem sensualem ho-

2 Differens

,nimis, dicunt hominem non posse non peccare. Vnde ,destruunt liberum arbitrium. Iouinianus verò recipiens ,, partem hominis naturalem, quia facit omnia cum ratione: ,dicit homines non posse peccare; & hic etiam liberum ar-,bitrium destruebat; quoniam ad illud determinatio sui ,operis non pertinebat, si omnino est peccabilis vt Manic. Et ,si omnino impeccab. vt Iouin. Pelagiani verò naturam li-,,beri arbitrij saluare volentes, in alium errorem lapsi sunt, ,scil. Pelagij. Dicunt enim, quod quia liberum arbitrium ,de se determinatum non est ad aliquod opus, sed ex ipso ,dependet determinatio operis cuiuscumque, potest de se ,ad omne bonum sine aliqua gratia superaddita etiam meri-,,torium.) Contra quem S. Thomas subiungit, quod verum ,est, quod liberum arbitrium ad nullum obiectum determi-,natum est, & ideò ad quodlibet genus ex se potest, vt face-,re fortia & iusta &c. Sed actus meritorius habet efficaciam ,excedentem naturalem virtutem, inquantum est efficax ,ad illud præmium consequendum, quod facultatem natu-,ræ excedit, & ideò non potest liberum arbitrium ex se ip-,so facere quod opus sit meritorium, nisi eleuetur per gra-,tiam, quæ facultatem naturæ excedit &c.) Et mox de-,,clarat quod opus, vt meritorium, est à gratia; opus, vt opus, ,à libero arbitrio, sicut qui ante habitum virtutis facit opus ,virtuosum quo acquirit habitũ, sed non facit opus bonum, ,quale fit ab habente habitum cum voluptate, facilitate, & ,,scienter & potenter. Et *resp ad p.* ait, quod opus non me-,,ritorium supernaturale, sed moraliter bonum facit homo ,,quodcunque. Non autem habet meritum illud opus, ni-,,si superaddita gratia. At si gratia intelligitur ipse Deus ,,antecedenter autor gratiæ & naturæ: tunc verum est quod ,,homo, aut creatura nullum opus facit sine gratia, id est sine ,,Deo, qui dixit, *sine me nihil potestis facere*. Si autem ly *sine* ,,*me*, id est sine gratia gratum faciente intelligatur, tunc ex-,,ponendum est ly *nihil*, id est nullum opus, pertinens ad sa-,,lutem supernaturalem. Et *resp. ad 4.* dicit; quod homo fa-,,cit sine gratiæ auxilio speciali ex communi influxu omne ,,opus iustitiæ ciuilis ante & post habitum, sed iustitiæ me-

Concedit S. Thom. quod lib. arb. potest se determinare ad quodlibet opus, sed non meritorium supernaturale, sed tamẽ naturaliter.

Resp. ad 5.

ritoriæ supernaturalium bonorum, minimè. Et hoc est quod asserunt è contra ipsi Pelagiani. Quapropter nihil nobis cum illis.

3 Reprobatio autem ex præuisa culpa nihil sapit Pelagianum. Pelagius enim gratiam tollit, & liberum arbitriũ sufficiens ad merendum facit supernaturalia: Qui autem reprobat absque culpa præuisa, non modò tollit gratiam cum Pelagio, sed insuper introducit disgratiam fatalem cum Manichæis, vt ait Richardus: Pelagius etiam dicebat, posse hominem adimplere omnia præcepta Dei sine gratia secundũ substantiam & modum, vt docet S. Thom. *p.2. q.*103 10. *ad 3. & 109.4.* Item *2.d.28.3.* verus Thomista docet, quod ,, potest ciuiliter implere præcepta, quoad substãtiam actus. ,, Quoniam, teste Hieronymo, Deus non iubet impossibilia. ,, Præterea, ait; Deus non est magis crudelis, quam homo. ,, Sed homini imputatur ad crudelitatem, si obliget aliquẽ ,, per præceptum ad id, quod seruare non potest. Ergo hoc ,, de Deo non est existimandum. Et ita sine gratia homo potest per se præcepta legis implere, sed tamen non ,, quoad modum, qui est ex charitate Dei secundum intentionem legislatoris: finis enim præcepti est charitas. Sed si ,, gratia accipiatur hic pro quolibet auxilio generali, nõ pro ,, supernaturali gratum faciente, sed pro gratis dato: tunc ,, verum est, ait, quod homo non potest implere præcepta ,, sine gratia hac, etiam quoad substantiam, nedum quoad ,, modum. Pelagius autem errauit, inquit S. Thomas, *ibi F.* Quoniam simpliciter impleri præcepta legis sine gratia posuit, tam gratis data quam gratum faciente: & nihil distinxit. Præterea illæ improperationes, *Quid habes, quod non accepisti? quis te discernit?* tendunt contra Pelagium; factæ ab Augustino, non autem contra verum Thomistam, vt insultat Pseudothomista. Malus enim discernit à beneficio Dei cõmuni: bonus adhæret datis gratiis. Deus enim nõ iustificat nos sine nobis consentientibus, sed sine nobis gratiam causantibus, vt dicit sanctus Tho. *2.d.q.27.q.1.a.2.ad* 7. & alibi docet quod ly *quid habes quod non accepisti,* intelligitur de cunctis donis naturalibus & gratuitis.

Quomodo intelligitur quid habes quod non accepisti?
1. Different.

3. Different. Alius error Pelagij, quod infantes non contrahunt peccatum originis per transfusionem, sed per imitationem *p.* 2 *q.*81.1.0. sed baptizantur pro regno Dei, non baptizati enim sunt solum in domo Dei. *Ioan.*14.*lect.*1. Quod est falsum, pro quanto ad visionem supernaturalem eos admittunt, vt probat D. Thomas, qui solum naturalem concedit ei.

Ref. ad aliã partem argumenti vide cap. 3. & 4. Cætera quæ addunt, quòd non datur causa voluntatis Dei prædestinantis, & reprobantis, destructa sunt, quoniam reprobationis est ratio, & prædestinationis occasio apud D. Thomam. Si enim Adam non peccasset, Christus non fuisset prædestinatus filius Dei ex semine Dauid, &c. vt dicit 3.*p.* & de his supra, sicuti quod iniustè reprobaret filios ad sui imaginem, factos aureos, tanquam essent lutei, & non filij, sed hostes, absque merito ad contumelias, & pœnas non præuisa culpa, sed temerè *à capriccio.*

Assertio Pseudothomistarum, & Perthomistarum: Quòd Deus non potest præscire peccata ante decretum voluntatis. Et quomodo putant saluari libertatem arbitrij, quamuis nequeat facere aliter et aliud, quàm decretum æternaliter fuit.

CAPVT V.

ARTICVLVS I.

Arg. quod peccata nesciũtur sciẽtia simp intell. sed visionis: ergo approbationis ergo ex decreto visßunt SEd contra hanc veri Thomistæ sententiam insurgunt, qui disgratiam loquuntur, dicentes. Deus non potest præscire futura contingentia, ac libera in doctrina S. Thom. nisi per hoc quod conexistũt æternitati in suæ præsentialitate existentiæ naturali. Existentiam autem non habent à sciẽtia naturali, seu simplicis notitiæ, sed à sciẽtia approbationis & visionis: ideo enim sunt, quia Deus voluit esse, nedum

qui

qui sciuit absque volitione. Ergo ideò sunt, aut erunt, quia Deus scit, & vult, iuxta illud. *Apoc.3. Propter voluntatem tuam erant, & creata sunt*: Ergò omnes actus liberarum voluntatum, & contingentes, sunt, quia Deus voluit, decreuitque esse, non quia præsciuit. Non enim potest scire futurum esse id, quod ipse non voluit esse, & cui non vult nec statuit dare esse. Ergo respectu Dei eueniunt necessariò necessitate infallibilitatis, & consequentiæ, licet non consequentis.]

Exinde putant se saluare libertatem dicendo. Quod quamuis Deus physicè præ determinat generaliter, quæ facturus est & voliturus est homo. Et iterum cùm homo operatur, temporaliter prædeterminat liberum arbitrium ad volendum hoc, & faciat efficaciter, vt homo faciat; tamen in sensu diuiso remanet in homine potestas aliter faciendi, & propter illam potestatem dicitur liber. Verumtamen non potest in sensu composito aliter velle, & operari, & aliud, quàm & quod Deus præsciuit & decreuit ab æterno; & in tempore operatur Deus nobiscum auxilio efficaci præueniente, & cooperante, siuè opus bonum iuxta Dei voluntatem, & gratiam: siue malum, iuxta hominis voluntatē, & Dei prædeterminationem & concursum ad actus substantiam, non autem ad deformitatem, sicut tibiæ claudicatio non est à virtute motiua, quæ assimilatur Deo mouenti, sed à tibiæ fractura, quæ assimilatur libero arbitrio, vt docet S. Thomas: & Isaias, *omnia opera nostra operatus es Domine &c.* & Paulus *Deus est qui operatur in nobis velle & perficere p. b. v.* & alibi. *Ego indurau cor Pharaonis &c.* & *in hoc excitaui te &c.* & *excæca cor populi huius &c.* Igitur & bona & mala opera facit Deus, vt velimus & faciamus: illa quoad substantiam & formam actus: ista quoad substantiam, non autem quoad informitatem actus.

Saluant pseud. libertatem in sensu diuiso.

Quomodo substantia actus mali est præscita & decreta: nec tamen malitia est volita.

Peccata & non entia sciri à Deo scientia intelligentiæ: similiter & futura contingentia ante decretum voluntatis contra primum assertum Perthomistarum.

ARTICVLVS II.

Deus non absolutè, sed conditionatè præ definit futuros effectus liberarum creaturarum.

CONtra primum assertum Conclusio sit: Non modo est secundum scripturas & Patres, quod Deus præscit opera mala, quæ non decernit fienda, & bona vult à nobis liberè fieri, non tamen prædeterminat efficaciter voluntatem ad volendum, & faciendum, sed etiam est de mente D. Thomæ.

Probatio 1.

Circa primum dicit scriptura. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Non autem dicit. *Ego facio, vt velis seruare*, & serues mandata si non possimus substantiam actus, nisi Deo efficaciter mouente.

Circa secundum, *si audieritis me, bona terræ comedetis: si autem non audieritis, gladius deuorabit vos*: Non autem dicit, *Ego faciam, vt audiatis*, & *faciam, vt non audiatis*. Neque dicit, (ait Chrysost. *in lib. de prouidentia*) *siuè audieritis, siue non audieritis gladius deuorabit vos; & siue audieritis aut non audieritis bona terræ comedetis.* Similiter *apud Ezech. Conuertimini ad me* &c. *agite pœnitentiam* &c. *facite vobis cor nouum, & spiritum nouum* &c. *Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus.*) *Reuertimini*, & *viuite* &c. Prædestinatio autem dicit, *siue reuertimini, siue non, tandem infallibiliter moriemini, aut viuetis*, ex decreto. Præterea tota lex vetus, & noua promittit bona volentib. bonum secundum Dei præceptum, mala volentibus malum cōtra Dei præceptum. Prædeterminatio autem efficit, vt infallibiliter faciamus bonum aut malum, quod nobis adscribitur etiam non potentibus vitare illud in sensu composito, qui nunquam reperitur diuisus, vt infra patebit.

Hoc argumentum est Chrysost. in tract. de fato.

1 Quod autem de mente D. Thomæ Deus præsciat mala & non faciat. Probatur primo *ex p.p.q.19. a.4 ad 4.* vbi ,, dicit quod omnium effectuum causa est scientia vt dirigẽs; ,, voluntas vt imperans; potentia vt exequens, quia nominat immediatum principium operationis. Et *.q.25.a.1 ad 4* ait. ,, Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid distinctum à ,, scientia, & voluntate secundum rem, sed solum secundum ,, rationem. In quantum scilicet potentia importat ratio- ,, nem principij exequentis, quod voluntas imperat, & ad ,, quod scientia dirigit; quæ tria secundum idem conue- ,, niunt Deo.] Igitur secundum D. Thomam prius scientia scit quæcunque, futura, præterita, & præsentia, quam voluntas velit fieri præsentia, præterita & futura.

Deus præscit mala quæ non facit, nec facere decreuit, nec permisit, sed vetuit.

2. Præterea *in p. sentatiarum d.* 3. præter executiuam potentiam ad extra ponit S. Thomas potentiam essendi, & generandi ad intra; ex quibus oritur ordo. Ergo præsciuntur & producuntur ad intra, priusquam voluntas consentiat fieri ad extra. Præterea scientia non est causa rerum, vt probat S. Thomas *p.p.q.14.art.* 8. sed in quantum habet voluntatem ad opus, sicut artifex similiter *p. sententiarum d.38.q.1.ar.1.in* o. ait. Scientia secundum rationem scientiæ, ,, non dicit aliquam causalitatem, aliàs omnis scientia cau- ,, sa esset. Sed in quantum est scientia artificis operantis res. ,, Mox ait. Patet etiam, quòd principalitas causalitatis con- ,, sistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Est ergo iste ,, processus in productione artificiali. Primò scientia artifi ,, cialis ostendit finem. Secundò voluntas eius intendit finẽ ,, illum. 3. Voluntas imperat actum, per quem educatur ,, opus; & ideò constat, quòd quidquid accidit in effectu ,, per defectum à forma artis, vel à fine, non reducitur in sciẽ- ,, tiam artificis, sicut in causam. Vnde patet, quod malum, ,, quod est deuiatio à forma & à fine, non causatur à scientia ,, Dei, sed hæc tantùm causalitatem habet respectu bono- ,, rum, secundum quod consequuntur formam diuinæ ar- ,, tis, & finem; non tamen quod respectu horum dicat ra- ,, tionem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur vo- luntati; & ideò in littera dicitur, quod scientia beneplá-

Malum morale est deuiatio à scientia, vt ab idea & à forma, & à fine: Deus autem non potest deuiare à sua scientia, & idea, nec à forma, quam sibi [illegible]; nec à fine; ergo deuiatio est à nobis ergo & culpa & nil à Deo.

7. Præterea *primo contra Gentes.66.& seq.* probat quod Deus præscit omnia, præterita, præsentia & futura, vti sunt in se ipsis, & in causis, & in potentia; sed in his sunt mala multa, quæ non sunt à Deo volita, ergo ante decretum voluntatis sciuntur, & quamuis permissiua voluntate dicantur quibusdam Theologis volita, & ideo præscita scientia visionis, seu approbationis, vt videtur dicere Fer. quoniam Deus non ordinat ad finem, ea quæ ipse non facit, vt *p.p. q.22.a.2.* ordinat autem peccata ergo facit aliquo modo: ergo scit scientia visionis. Quod etiam videtur dicere *p.p.q. 14.a.16* vt medicus habet scientiam & sani, & ægri, Deus autem curaturus est mala &c. Nihilominus supra demonstrauimus etiam de mente S. Thomæ, quod Deus non permittit vlla lege, siue æterna, siue naturali, siue positiua, peccatum, sed in omnibus prohibet, imo peccatum nihil aliud est quam dictum, aut concupitum, aut factum contra has leges, de mente S. Thomæ Ergo non permittit Deus voluntate permissiua peccatum, sed permissiua, vt liberum arbitrium possit se determinare ad bonum & ad malum, & sic sequitur bene facere & peccare; at imperatiua, vt non vult peccare, nec enim ad peccandum factum est liberum arbitrium, sed ad merendum ex pugna contra peccatum. Nec Deus ordinat peccata, vt abeo facta: sed vt in suis operibus præter suam voluntatem inuenta tantum occasionaliter vertit ad bonum.

Obiect. Deus non ordinatione non facit, vel igitur de ordinatione in fieri causali: non autem in facto esse & occasionali. Responsio.

Vnde *p.d.39.q.2.a.2.o.* ait. Actus voluntatis peccaminosos contingentes præter intentionem prouidentiæ suæ præsciuit Deus & ordinauit in bonum *2.e.* At si præuidisset (inquit paulò ante contra pseud.) tolleretur libertas, vt ait Dionys. Exemplum quoque medici aduersario condemnat: Nam medicus non vult malum esse, sed curat vt non sit, & salutem morbo contrariam inducit. Sic neque Deus vult malum esse, sed cum accidit, curat, ordinatque ad bonum. Et hoc rectissime dixit *p.d.40.q 4 art.1.ad.p.* mala, vt fiant Deus non habet scientiam visionis, seu practicam; Sic medicus non habet scientiam morborũ practicam, vt fiant; sed speculatiuam simplicis notitiæ. Vt verò curentur, habet scientiam,

Si Deus prævidet peccata tollitur libertas. Si solum prævidet stat. dico quoad fieri, prævidet enim post factum esse, prævisum ex coexistentia.

practicam, seu visionis. Ergo cum scientia simplicis intelligentiæ non sit causatiua: consequens est vt mala à Deo simpliciter præsciantur, & non fiant, vt vult Perthomista.

9. Præterea ipsemet D. Thomas *in 3. ad Anibaldum d. 14 p. q. a. 2. o.* ait. In verbo siue Deo distinguitur duplex „ cognitio, vna quæ dicitur visionis, per quam videt Deus, „ quasi præsentia, omnia, quæ sunt, erunt, & fuerunt. Alia „ dicitur simplicis intelligentiæ, per quam non solum illa „ scit, sed etiam quæ potest facere.) Idem dicit *ver. q. 2. a. 9. ad 2.* Ergo secundum D. Thomam scientia speculatiua Dei non solum est possibilium, sed etiam actu futurorum. Igitur præscit peccata, etiam si nolit ea per scientiam approbationis, id est voluntarij decreti, id est, etiam si non decreuerit.

10. Præterea *p p. q. 33. art 3.* Verbum diuinum procedit ex „ cognitione diuinæ essentiæ, & potentiæ, & sapientiæ, & „ voluntatis, & volitionum. Item & creaturarum omnium „ volendarum, entium & non entium, bonorum, & malorum. Alioquin si ex omnium notitia, tunc Verbum genitum non adæquaret scientiam Dei comprehensiuam, vt dicit ibi D. Thomas. & *in quodl. 4. ar. 6.* etiam autoritate Augustini. Et addit. *Pater exprimit verbo quidquid scit ipse & spiritus; & licet creaturæ fiant voluntate, tamen,* ait, *dicitur verbum naturaliter, & expressio creaturarum in eo est naturalis.* Item Aug. ait. *Verbum est consilium de consilio, & voluntas de voluntate: ergo (inquam) volita relucent in eo ante decretum.*

Nos etiam addimus, quod filius participaret, & non toticiparet scientiam & diuinitatem, nec perinde esset Deus de Deo, & lumen de lumine: sed aliquis Deus de Deo, & aliquod lumen de lumine, id est per participationem, non per toticipationem: Non enim ex tota sapientia impressa exprimeretur, si solum ex notitia essentiæ, & nõ etiam creaturarum, & bonorum, & malorum, & entium, & non entium produceretur. Et licet Caietanus dicat, ex notitia simplicis intelligentiæ, non autem etiam visionis exprimi: hoc verum esset si simplex intelligentia includit

etiam visionem, vt dicebamus *ex 3. sententiarum ad Anibaldum, & de verit q. 2. art. q.* Ac sic sequitur, quod ante decretum liberum faciendorum Deus præscit futura, & non ex decreto, sicut etiam præscit mala, quæ non decreuit fieri.

Sed contra ait Perthomista. Non possunt fieri quæ Deus non vult. Vnde dicitur *Apocal. c. 3. Propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.* Ergo & peccata sciuntur scientia visionis, quæ est idem cum scientia approbationis, vt inquit *d. 3.* & ideo (subiungit) *Pater intelligit scientia simplicis intelligentiæ ea quæ futura sunt, quoad quidditates, non quoad existentias.*

Resp. quod simplici notitia præsciuntur peccata quoad fieri, & ordinari: visione tantum quoad ordinari.

Resp. sed, inquam, mala non possunt esse volita, nec approbari à Deo per se, nec per accidens, nec vt sint propter bonum, vt dicit D. Thomas *p. p. q. 19.* sed sunt præter voluntatem & intentionem artificis, vt dixit *p. sent. d. 38. & aliis in locis supra citatis,* & *alibi* ait: *sunt contra bonum vniuersi, & ideò non possunt esse volita nec per accidens, sicut quæ sunt contra bonum particulare.* Igitur sciuntur sciētia simplicis intelligentiæ, non solum quoad quidditatem, sed etiam quoad existentiam. Sicut dixit *p. d. 40. q. 4. art. 1. ad 1.* malorum vt fiant, Deus habet scientiam simplicis notitiæ; vt ordinentur, visionis) sicut & nos paulò ante declarauimus. Præterea quia datur quidditas existentiarum: Aliquid enim existentiæ sunt: Ergo definibiles, sequitur quod & ipsæ existentiæ cognoscantur. Verum *in p. p. q. 14. art. 16.* ait S. Th. Mala quamuis à Deo non fiant, cadūt sub sciētia practica, quatenus permittit, vel impedit, vel ordinat.) Quæ verba monēt quod vt fiāt scit Deus speculatiuè. Sed ex eo existentia cognoscuntur, quoniā Deus scit se permisisse voluntati vt operetur ad vtrumque. Item præscit determinationes & actus, quos impedire decernit, sed non cogendo: vel ordinat ad aliorū vtilitatem, vel ad iustitiæ relucentiam, vt mox decernit ex præuisis existentiis speciatim: sed generatim ante secundum ordinem naturæ; non autem diuini actus.

Præterea quamuis non ante imperium voluntatis in præ-

tis, sicut arbitrantur aduersarij. Præt. Aug 15. *Tr.* 13. Res quia Deus nouit sunt, non enim nesciuit quæ erat ipse creaturus:) ergo inquam & quæ uoliturus: ergo solum ex coexistentia, non ex decreto, quod nunquam posuit S. Thom. Deus scit futura.

15 His adde argumenta, quibus supra probatum est, quòd reprobatio est præscientia culpæ, non autem & decretum *cap. 3. & seq.*

16 Præterea nec quia nescimus quomodo Deus præscit mala, propterea tam impiè asserēdum, quod approbet mala: id quod scimus etiam falsum. Nam propterea Aug. *in lib. de dono perseuerantiæ c. 14. Nunquid ideo negandum est quòd apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est?*

Præterea tot absurditates contra Dei bonitatem & contra gratiam, & contra politica iura omnia, sequuntur ex hoc decreto præcedente præuisionem meritorum, & demeritorum, vt impossibile sit euadere, nisi asseramus cum impiis libertinis, quod peccatum est solum opinione, non re; & quod sunt leges diuinæ, comminationes plebeiorum, non veraces Dei testificationes, & quod pœnæ inferorum sint fabulosæ, vt Epicuro & Aristoteli placet; aut solum purgatoriæ, vt Origeni. Imò neque sic euadimus. Quapropter potius docendi essemus, quòd ignoratur ratio, quâ Deus ante decretum suæ voluntatis præscit actus liberos, & contingentes malos, & bonos, quàm ex decreto voluntatis necessario omnia euenire, & infallibiliter, affirmare.

De cognitione futurorum contingentium, & qua scientia apud Deum, sine decreto ineuitabili: et de media scientia quid.

ARTICVLVS III.

Porrò sciendúm, quòd omnis lex, & præsertim diuina, sub conditione ponitur: propterea que dicitur pactum

& fœdus; & concluditur hoc vno pacto: *si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Nam datur liberis: vt iustè qui non seruabunt, damnentur: qui seruabunt, præmientur etiam supra quàm merentur. At vt meritum præmio sit condignum, Deus dat gratiam & consortium diuinitatis, quo promeretur diuinitas eiusque fruitio.

2. Si autem Deus ab æterno decreuisset inuicto decreto vt hic saluaretur, alius periret, esset superflua lex & conditio: iudicati enim essemus, & non iudicandi. Item si decreuit huic dare gratiam seruandi, & non illi; iterum esset lex solum occasio insidiosa; & consequenter nati essemus iudicati, non verò iudicandi. Media enim & auxilia diuina, ibidem decreta erant. Ergo natiuitas, vita & mors, & iudicium esset quidam ludus Dei cum hominibus.

3. Hinc docti Iesuitæ scientiam conditionalium, mediam inter simplicem notitiam, atque intuitiuam adinuenere: ob Dei scilicet reuerentiam. Cum enim ipsis iurè displiceret prædeterminatio ac decretum æternum erga liberum arbitrium, & reuera tolli viderent contingentiā & libertatē, atque homines reprobari ex decreto, non ex culpa, imò culpam sequi derelictionem gratiæ: derelictionem autem ex reprobatione: reprobationem autē ex decreto Dei. Propterea zelantissimi isti Patres, peccata & opera pia præuisa, esse rationem reprobandi & prædestinandi; id quod dixerunt omnes Doctores ante Augustinum & Pelagium. Præuideri autem ex præuisione deliberationis liberi arbitrij. Liberum vero arbitrium ex serie causarum & obiectorum determinari, non ex decreto Dei, vt sic agat & velit: nec ex scientia existentiarum præuideri hanc deliberationem, sed ex immensitate diuini intellectus: qui positos homines in tali serie sic deliberaturos, benéque: alios verò non sic, maléque, prænoscit. Et ex ista prænotione fieri prædestinationem infallibilem, & reprobationem statuerūt. Nisi enim prædicasset Paulus Athenis, non venisset ad fidem Dion. & alij. Et si prædicasset Tyriis & Sidoniis, conuersi essent, vt dicit Christus, *Mat.* 11. Et si Sodomis facta fuissēt miracula, quæ Hebræis, pœnitentiam egissent, nec cremati essent.

Quapropter in hoc ſtat arcanum prædeſtinationis, quo Deus ponit aliquos in ſerie, in qua ſcit præceptis eſſe obtemperaturos, ac mouendos ex obiectis & adminiculis ad credendum, vt Chriſtianos: alios in ſerie, in qua ſcit non credituros, at damnandos, vt Turcas. Hoc autem Deum præſcire ſcientia media, non autem ſcientia decreti: neque coexiſtentiæ futurorum.

4 Sed profecto iſta ſcientia media non tollit inconuenientia, quæ volunt ſolertes Ieſuitæ euitare (vt relinquam argumenta contrariorũ, quæ vrgent non ex natura rei, nec ex doctrina ſacræ ſcripturæ, ſed ex eo quia ſcientia iſta media non conſonat D. Thomæ & D. Aug. At ſudicere quidem: poteſt enim Deus dare lumen iis, quod aliis ſcholaſticis non dedit: & mundum nouum reuelare Columbo, quem & Theologi & Philoſophi, & ipſe Auguſtinus putauerunt non extare:) At, inquam, quoniam poſita ſcientia media adhuc durat quæſtio: vnde fit quod iſte homo poſitus in hac ſerie damnatur, & alius in eadem ſaluatur, ſicut Chryſoſtomus aduertit. Reſpondent; quia voluntas vnius ſeſe ab eiſdem obiectis determinat ad bonum; alterius ad malum. Ergo, inquam, hoc non fit à ſerie: nec à gratiæ efficacia; nam iſi Ieſuitæ docent (nec ineptè ex Auguſti. & Chryſoſt.) quod eadem gratia exteriori & interiori duorum hominum præditorum alter ſaluatur, alter damnatur. Etenim Iudæorum multorum in eadem prædicatione Chriſti alij credunt & ſaluantur, alij vero ſcandalizantur & damnantur.

Examen ſent. Moliniſtarum.

Item Iudas & Petrus fuerunt in eadem ſerie: & tamen diſpar exitus: & omnes Angeli in eadem ſerie & gratia efficaci: immo ſuperiores Angeli maiori gratia donati erant iuxta maiorem capacitatem naturalium; & tamen multi ſuperiores corruerunt, & multi inferiores ſteterunt. Et Cornelius Centurio poſitus in ſerie militari, vbi *Nulla fides pietaſque viris qui caſtra ſequuntur*, ait poeta; & tamen ſaluatur: & Lucifer in optima ſerie damnatur. Non ergo ex ſerie præuiſio ac determinatio, aſt ſolum incẽtiuum, ſed ex libertate voluntatis: quæ obedire & diſſentire poteſt incentiuis. Et hoc argumentum conuincit hos & illos, qui effi-

caciæ & inefficaciæ: abundantiæ & inopiæ auxilij diuini, attribuunt fidem:& opera,& horum negationem. Porrò nunc quære, quomodo potuit Deus præscire quod voluntas Cēturionis assentiret fidei: & Luciferi voluntas dissentiret? Ergo vel oportet recurrere ad præuium decretum Dei, vt saluetur Centurio, & credat, damneturque Lucifer; quod Iesuitæ nolunt; vel ad gratiæ inefficaciam & inopiam in Lucifero, quod non audebunt qui hoc tuentur, cum plus gratiæ dent huic Angelo, quam huic homini. Vel dicere quod nec series hoc facit: nec decretum præuium, & inuenire aliam viam, vel asserere (sicuti nos) quod nec ex serie, nec ex decreto, Deus præscit, sed ex coexistentia rerum cum æternitate: quod Iesuitæ nolunt: nam qui volunt, etiam decretum præmittunt, vt existant, ad hoc vt coëxistant & cognoscātur. Quod est vanum. Ad quid enim ponitur coexistentia, vt bene arguunt alij, si sufficit decretū, vt omnes scholæ testantur? Vel dicendum; quod Deus præscit deliberationem liberam nostræ voluntatis, quæ quidem præsciri non potest pacto vllo, nisi ex decreto vel coexistentia: vtrumque explodunt. Omitto quod iners esset Deus medicando vbi non est proficuum, & serendo vbi scit spinas natum iri, vt in Iudæis: & non medendo quos scit curandos: nec serendo vbi scit fructificatum iri: vt in Tyro & Sodomis.

Capreolus cum D. Tho. ex sola coexistentia præuidet.

Si D. Thom. præuideret ex decreto, frustra adderet coexistentiā.

Præterea, quod peius est, nec effugitur decretum: nam ex eo, vt aiunt, prædestinantur & reprobantur, quod præsciuntur in tali serie positi quid sint facturi. Ergo Deus decreuit ponere alios in serie fine salutis, alios in serie perditionis. Ergo ex decreto, & hoc Bellarm. affirmet est opus: qui exclamat, O *altitudo*, &c. in hoc quod alios vult ponere hic, alios ibi. Hæc autem voluntas est decretum: ergo incidit in scyllam cupiens vitare charybdin.

Quod si non ex seriei inclinaminibus, cognoscit Deus actus voluntatis, nec ex coexistentia, nec ex decreto: ergo nulla ratione perceptibili: ergo nec poterit cum certitudine prædestinare & reprobare. Idem accidit prædeterminatoribus. Si enim Deus prædeterminat contingentia &

volitiones liberas, profectò stultum est dicere, quod Deo sint ignota absque coexistentia, vt dicit D. Thom. quem sequi profitentur: non enim contra decretum poterunt causę contingentes determinari, neque liberè sese determinare. Cum ergo D. Thom. ad coexistentiam recurrat, & nunquam prædestinationem accersiat, sed amoueat: manifestum est, quod nec series, nec decretum faciunt certam Dei scientiam de futuris contingentibus & liberis.

Præterea ista series rerum, quam P P. Iesuitæ adducunt, est ordo causarum à Deo ordinatarum, idemque quod fatum, vt docent Stoici: vnde Seneca *in 4. de benef.* docet, quod fatum est ordo rerum à ratione diuina pendens ordinatè. Similiter D. Tho. huic ordini dat ordinatorem, dum tractat de fato. Ergo demonstratiuè arguitur, quod Deus texit seriem & fata, & contexit homines in illa vel in ista serie seu fato ex mera voluntate, non ex præuisis meritis & demeritis: vt patet de Tyriis & Sidoniis, melioribus, quàm Pharisæis: ergò plus merentibus vel minus demerentibus auxilia illa prædicationis & miraculorum. Ergo neque prędestinat merentes, nec reprobat demerentes præuisos in vsu & abusu liberi arbitrij, vt illi dicunt, quando nimirum decernit de singulis, vt ponantur in serie merendi aut demerendi. Ergo & qui decretum seu fatum fugit, & qui asserit, incidit in decretum seu fatum. Et sicut in sensu composito decreti cum voluntate Perthomistæ infallibiles faciunt euentus: ita Iesuitæ in sensu composito hominis seu voluntatis cum serie hac vel illa: vnde libertas vtrobique titularis est modò. Etenim Perthomistæ peccant contra quidditates vocabulorum & petunt principium, docentes quod Deus prædeterminat volitiones ad certos actus adigitque efficaciter, ac simul prædeterminat, vt actus sit liber; secumq; pugnant. Tunc enim prædeterminat libertatem, cum relinquit voluntatem in manu consilij sui, non cũ ipse agit vt actæ agãt, velut S. Th. Plato, Arist. & omnes Stoici & sectæ & scholæ contestantur, & libertatis & seruitutis quidditas: ergo incidunt in charybdin cupientes vitare scyllam. Ergo nec decretum, nec scientia media sunt ad

rem. At si ex sola coexistentia & non ex decreto, nec ex serie damus Deo certitudinem scientiæ futurorum, sicut facit S. Thom. & Capreolus princeps Thomist. *in p d*.38.*a*.2. *q*.1. omnia rectè procedunt.

5 Obiicientibus autem quod ista positio videtur docere, quod Deus ex euentibus rerum addiscit, scientiaque simplex in intuitiuam conuertitur: Resp. D. Thom. *in p. d*.38. ,, *q*.5.*a*.3.o. Si Deus ab æterno cognoscit esse rerum, non ,, modo quod habent in Deo causarumque potentia, & ,, præcognitione, sed etiam in esse naturę. Quod patet, quo- ,, niam re existente cognoscit Deus ipsum esse quod habet ,, in propria natura. Si autem ab æterno non cognouisset, ,, nisi esse eius quod est in cognitione ideali, vel in causa, ,, cognitio sua proficeret per temporum successiones.) Et idem docet *in art*. 5. & addit rationem ex Boëtio. Quoniã Deus est æternus, scientia eius & scita sunt æternaliter ,, sibi nota. Et ideo verè non dicitur Deus præscire & præuidere, sed scire & prouidere. Intuitus enim eius ad ,, omnia fertur præterita & futura. Et *Resp. ad* 6. ait: Si ,, Deus causam solum æternaliter videret contingentem, ,, & non videret effectum immediatè in suo esse, vt nos co- ,, gnoscimus, tunc nunquam posset istud esse cognoscere. ,, Item, *d*.41.*q*.1.*a*.1. ait. Non tantùm cognoscit Deus es- ,, se quod habent res in Deo, sed etiam esse quod in propria ,, natura habituræ erant. Et omnis ista cognitio vnico actu fit ante decretum essendorum, alioquin disceret intellectus Dei aliquid à voluntate decernente res vt sint, & propterea intellectus acquireret tunc visionis scientiam. Hoc autem falsum est, nam si intellectus disceret à voluntate: quod in Deo & in tota natura falsum est: Item à voluntate procederet: ergo & Filius à Spiritu sancto in scientia visionis. Item verbũ non procederet toticipando ex cognitione Dei, & Trinitatis, & creaturarum, & entium, & non entium bonorum & malorum, vt docet *p.p. q*.34.*a*.3. Verbum enim procedit, vt manifestatiuum & operatiuum: & propterea *in p.d*. 41.*q*.1.*a*.1.*ad* 3. Deus præscit existẽtias ante decretum electiuum & reprobatiuũ. Et *ver.q*.4.*a*.4. do-

cet, Verbum procedere exprimendo quidquid continetur in Patre: qui vnico intuitu videt omnia nō diuisim ergo scientia visionis & abstractiua. Item *art.5. in arg. Sed contra sexto* ait. *Verbum diuinum est verbum intell. practici, quia est operatiuum ex Damasc.* Sed praxis est scientiæ visionis. Ergo verbum etiam ex scientia visionis. Item *a.7.* ait, quod quæ Pater dicit in verbo, habent esse actuale. Quæ verò non dicit, sed manifestat solùm, non item. Ergo palam secundū D. Th. procedit ex scientia visionis, & simplicis notitiæ speculatiuæ. Addit quia vt operatiuum actualium. Et *pot. q.2. a.3. ad 6.* in verbo est ratio omnium quæ per voluntatem producuntur. Et *in arg. 15.* allegatur Aug. dicens. *Filius est consilium de consilio, & voluntas de voluntate.*

6. Et quærenti, qua scientia noscat. Resp. D. Thom. *p d. 40. q.4 a.1. ad 1.* quod malorum vt sint, Deus habet scientiam simplicis notitiæ; vt ordinentur, visionis seu approbationis. Et *in 1 p. q 14 a.16.* Deus cognoscit mala practicè tripliciter. Vel quia permittit, vel quia impedit, vel quia ordinat. Rectè sanè. Non enim Deus facit mala, nec implanat: nec vult mala per se, vel per accidens: nec vult fieri mala per se, nec per accidens, idest ad bonum finem; cum enim sit inordinatio culpa omnis ex sui ingenio, non potest ordinari ad finem boni vniuersi, nec suæ iustitiæ: alioquin esset ordinabile: ergo bonum: ergo malum esset bonum, vt arguit S. Thom. licet postea Deus velit in praxi ex infinita potentia & bonitate, quæ ex nihilo etiam fecit ens, vt sint occasio alicuius boni. Scit esse mala practicè, quia permittit, non quidem mala moralia vt fiant: non enim potest Deus contra se id permittere, vt dictum est. Sed quia permittit voluntates liberas ad malum & ad bonum: ac simul scit vtrum ad bonum aut ad malum se determinent, non ex decreto suo præuio, nec in causis indeterminatis, sed ex effectu coexistente æternitati, ergo & eius scientiæ æternæ. Scit etiam, quoniam decreuit impedire quædam mala omnino, vt Enoch in raptu, ne malitia corrumperet intellectum eius. Quædam vero non impedire, sed ordinare: vt Iudæ auaritiam ordinauit ad opus redemptionis. Et Pha-

raonis duritiam ad gloriam Israelis: nec tamen hos deseruit desertus, vt probat Chrysost. nisi quia non impediuit libertatem, quando simul illis bonas inspirationes dabat intus & foris vsque in finem.

7 Hæc autem sunt axiomata apud D. Thom. quòd peccata solum speculatiuè noscuntur à Deo. Item quod scientia simplicis intelligentiæ & visionis, sunt vna vnicuique actus respectu Dei cognoscentis, non autem respectu scitorum: item quod scientia simplicis intelligentiæ, seu speculatiua, noscuntur possibilia, & actualia entia & non entia, mala ac bona; scientia autem visionis solum entia & bona, & actualia, vt ex dictis patet. Item ex D. Thom. Capreol. *p.d.*38.*q.*1 *a.*2. ponit simplici intelligentia etiam existentias percipere.

Quæstio, cur ante decretũ vt existant videt Deus existere omnia.

8. Sed quæritur, quomodo Deus nouit existentias ante decretum & in productione verbi, cum Caiet. & alij dicant sola scientia simplicis intelligentiæ. Resp. Quod scientia simplicis intelligentiæ noscuntur actualia & possibilia, & quod existentiæ sint aliquæ quidditates, quas Deus præno. scit, alias proficeret in scientia ex productione verbi & rerũ. Non enim est, aut fit sapiens sapientia genita, vt probat August. & verbum participaret, non toticiparet, & ideæ essent imperfectæ, vt & S. Bonauent. insinuat. Item nullum diceret respectum ad creaturas, vt docet S. Thom.

Responsio.

9. At quomodo hoc fieri potest, vt coexistant antequam sint, non est modo pertractandum, quoniam solum D. Th. sententiam de prædestinatione declaramus. Et qui potest concipere æternitatis amplitudinem, & indiuisibilitatem, & quod est supra tempora, non ante & post: & quod intellectus scit quid sit decretura voluntas, hoc intelliget.

10 At quomodo sciantur futura visionabiliter, & Deus à rebus futuris non accipiat visionem, sed det, non potentes intelligere recentiores, recurrerunt ad decretum: sed quid oportebat D. Thom. recurrere ad coexistentiam tam scitu difficilem, cùm decretum hoc facile sufficienter doceat? Nec vnquam D. Thom. hoc decretum attulisse probatum est supra. Sed possumus hoc intelligere ex hoc, quod idea

&

& species repræsentat res in esse ideali & existentiali seu reali. Ergo si Deus excogitat ideas producendo verbum, nec capit eas à rebus, sicuti nos à lapide ideam lapidis seu speciem capimus, sed habet à se, tunc potest per ideas scire res in esse cognito & in esse reali, vt ex D. Thom. & Bonauen. admonemur. Oculus enim speciem lapidis, à lumine delatam sibi, cognoscit vt quo, & vt quod: & manus speciē ignis cognoscit, vt quo, & vt quod: calefit enim & ignitur ab eo. Lapidem verò & ignem, extra se cognoscit, vt quod. Ergo per suam essentiam, quæ est idea omnium actualium & possibilium cognoscit actualia & possibilia; vt sæpe monent Scholastici: Idea enim Dei est causatiua, non causata, vt nostra: & necessaria est vt dicit essentiam; voluntatis, vt respectum ad existentiam præcogniti ab intelligente genitore verbi, seu concogniti: nec diuina scientia cadit super enunciabile contingens, priusquam diuina voluntas, ex Capreol. *1. dist. 38. q. 1 a. 2.*

Modus intelligendi coexistentias.

Ideæ vt simul lucri repræsentant quidditates: vt causatiua etiam existentias.

1 Hæc quidem maximum est arcanum; & mirificum: quod Deus non à decreto, vt fiant, cognoscat bona & mala volitionum nostrarum; & absque illa certitudine, quam mutuantur ex inclinatione seriei. Sic enim contingens & liberum essent decreto cognita, quod nolunt, vel essent cognoscibilia in causis cum certitudine ante determinationem, quod millies negat Sanctus Thom. & addo contra Pseudothom. Imò ex decreto sciret Deus quorsum se determinabunt causæ liberæ & contingentes. Ergo nihil prodesset coëxistentia, tantis laboribus à D. Thom. requisita: At D. Thom. excludit ipsorum sententiam citra ambiguitatem *in quodlib. 5. ar. 8.* vbi docet prædestinationem non posse esse certam, nisi ex scientia futuri euentus, non ex decreto. *Et quodlib.* 11 *a. 2.* feliciter probat, quod prædestinatio non imponit necessitatem, sed contingentiam, quoniā etsi à Deo, tamen & à libero arbitrio. Effectus autem sequitur causam proximam, quæ hic est libertas arbit. Et inuestigans, quomodo potest esse contingens & certa. Respondet, quod est certa nō ex ineuitabili decreto, quia sicnō esset cōtingens, vt hic docet, & *in p. d. 39. q. 2. a. 2. c.* Sed tripliciter primò ratione suæ præscientiæ, ex hoc quod cognoscit futu-

ra contingentia, quatenus coexistunt æternitati. Secundò ex efficacia voluntatis, quæ voluit vt liberè & contingenter eueniant. Idest quod voluntas nostra sese ipsam determinet, vt hic docet, & *in 2.d.25.q.1.* & *verit.q.22 a* 4. pluribus quidem rationibus, sed præcipuè quia homo est simillimus Deo, qui non ab alio mouetur. Tertiò probat S. Thom. ex ratione prædestinationis: quæ (ait) *non saluat te sine te.* Ergo quia Deus ordinat in finem, & simul liberum arbitr. sese ordinat, & recipit liberè ordinem Dei: sequitur quod prædestinatio sit contingens & certa. Et vt dicit *ver.q.6.* ,, *a.3.ad 6.* in tantum est certa prædestinatio, in quantum re- ,, spicit præsens, idest, existentiā prædestinati & effectus eius; ,, non inquantum respicit futurum effectum prædestinationis.) Hoc autem falsum esset, si ex decreto præsciret necessario, & immutabili.

Item ver.q.6.a.3. docet quod prædestinatio non est certa ex decreto & prouidentia causæ necessariæ ad effectum necessarium. Sed ex præparatione adminiculorum, vt non cadat; vel si cadat, resurgat. Sicuti sunt suffragia, exhortationes, donum gratiæ. Nunquam tamen dicit ex prædeterminatione, vel ex efficacia motionis.

11 Triplex autem est necessitas apud D. Th. Prima quidditatis & essentiæ, vt hominem esse rationalē: & triangulum habere tres angulos. Et hæc est naturalis, & inuiolabilis etiam Deo: nec potest dubitari. Secunda ex suppositione decreti: vt hominem creari, & solem oriri. Et hæc dicitur necessitas suppositionis & ineuitabilitatis, & respicit decretum voluntatis. Tertia dicitur infallibilitatis, quæ non habet certitudinem infallibilem, nisi ex visione existentiæ: quoniam his dedit Deus causas impedibiles, vt quando scribo, necesse est me scribere: & hoc habet certitudinem infallibilitatis in eo, qui videt me scribere, sicut videt Deus omnia, licet fiant contingenter ac liberè: quoniam solum ex coexistentia cum æternitate pro certo scitur.

Quidquid est in infallibili necessitate, & certitudine, est etiam in ineuitabili, & essentiali. At non è contra. Prima enim est naturæ. Secunda decreti voluntatis. Tertia visio-

nis actualitatis. Prima ab essentiatione, Secunda à causatione per causas necessarias. Tertia à causatione per causas contingentes & liberas.

12 Ex his deducam potius fatendum esse quod ignoratur modus, quo Deus sciat futura libera præsentialiter, cum non sufficit nostra ratio; quam eludere dicteriis, & cauillis violentis, dogmata certa de libertate & de concursu Dei: & de redẽptione & prædestinatione, & reprobatione, & de legis vsu, & iudicio futuro, & de cæteris iam dictis & dicendis. Præterea PP. Iesuitæ fatentur nesciri, cur Deus hos ponit in hac, illos in alia serie. Pseudothom. fatentur non dari libertatem. Perthomistæ verò non posse certo concordari libertatem cum præscientia, & prædestinatione; Caietanus, quod est supra intellectum. Nos ergo lumen aliquod adduximus, excludendo falsitatem, ad intuitum veritatis, ex S. Thom. doctrina clara, non extorta. Et respondere possumus ad quæstiones minori cum difficultate, quã cæteri: & tutiores sumus pugnando pro Dei bonitate; quã illi pro potentia aut scientia. Nam Ambros. & Chrysost. quærentes cur Christus elegit Iudam si sciebat esse proditurum: Respondent, quod potius voluit nos dubitare de sua scientia, quàm de sua bonitate. Et quidem in sacra scriptura tractat nobiscum Deus, dat leges & promissa sub cõditione, tanquam si nesciret quid facturi sumus: & nil prædeterminarit. Sic nos ergo oportet benefacere, tanquam nil sit prædefinitũ. Et quia fidelis Deus diligit nos vt pater. Ergo si boni filij erimus, certò hæredes erimus. Si mali, nequaquã, sicut ipse docet qui scit quomodo concurrit nobiscum: non sicut homo imaginatur, putans non sic procedere Deum nobiscum, sicut dicit, quoniam aliter decreuit: Quis consiliarius eius fuit tunc, aut nunc eius magister est?

13 Hic nota, quam indoctè verba S. Thom. interpretantur, quando ait *p.p.q.*19.*a.*8. voluntatem Dei esse tantæ efficaciæ, quod non solum fiunt res quas vult fieri; sed etiam ,, quomodo vult fieri: vult autem quasdam fieri necessariò, , quasdã contingenter ad cõplementum vniuersi, alias liberè, alias seruiliter.) Vnde concludunt, quod ex prædetermi-

natione, & decreto voluntatis æterno & inuincibili omnia eueniant. Falsò quidem. Nam hoc in loco nullum præmittit decretum super actus, sed super rerum ordinem & dispositionem, vt alia eueniant necessariò, alia contingenter: alioquin omnia essent solum necessariò necessitate decreti. Quod millies sanctus Thom. negauit: & profectò *in eodem art. citato* ipse se declarat, quod vt fiant necessario non decretum apposuit, sed causas necessarias: vt contingenter, contingentes; vt liberè, liberas. Hoc enim est de quidditate talium effectuum: & quia de quidditate liberæ causæ est determinari à se ipsa: vt probauit & de quidditate contingentis vt possit determinari sic & aliter, ex causarum concursu, & sua impedibilitate: Et de quidditate necessariæ, est vt non possit impediri, nō autē vt determinetur à Deo, nisi per accidens: sed à natura rei, causas necessarias sortitæ. Propterea errant prædestinatores in doctrina sancti Thom. contra quidditates, quas Deus violare non potest. Non enim potest fieri vt sit liberum, & ab alio determinetur, vt seruus: nec vt sit contingens à causa necessaria, vt motus solis. Et hoc patet, quoniam ibi, & vbique docet quod futura contingentia non sciuntur à Deo, nisi ponantur in actu. Si enim ex decreto & prædeterminatione, vt aiunt: profectò sciret futura sic, quia sic decreuit esse futura ineuitabiliter: & non ex præsentialitate: imò è conuerso essent præsenti aliter sic, quia sic decreta. Idem docuit S. Thom. quando dixit, quod Deus cum causis necessariis necessariò concurrit, cum liberis liberè, quoniam relinquit eas in manu consilij sui, vt se determinent: apposuit eis ignem & aquam, ad quodcumque voluerint porrigant manū, vt ait Eccles. & non ad aliquid efficaciter impelluntur à Deo: nec enim potest mouere eas ad odium sui & blasphemandum Deum, vt supra patuit, & patebit amplius: nec ad actum prædeterminatum vllum salua libertatis quidditate: nisi suasiuè & physicè, ita, vt de facto possint simul repugnare, & Spiritui sancto resistere: Propterea etiā alibi docet, Deum agere nobiscum, sicut qui dat formam, dat consequentia ad formā. Ergo hoc modo influit, & coa-

git: non sicut impellens, & prædeterminans effectus; sic & nunc & hic ineuitabiliter: sed vniuersali ratione.

Ex iam dictis constat, scientiam conditionalium esse in S. Scrip. non autem scientiam mediam eorum esse vtilem ad prædest. & reprobat, fundandam. Nec forrasse ad notitiam, quæ non sit visionis, nec simpl. intell.

1 Nam futura considerata in futuritione sola cognoscuntur simplici notitia.

2 In seipsis verò visione à quacumque sint causa.

3 Si in causis necessariis, vt solem cras oriri, vel decreto Dei determinatis, vt iudicium vniuersale, sciuntur etiam visione in suis quoque causis.

4. At si in contingentibus vel liberis, iam determinatis ad talem effectum, etiam sciuntur visione, vt quod pluuia, quam impellit ventus ad nos hodie, veniet ad nos vesperi: &, quòd viri Ceilitæ tradent Dauid: erant enim determinati in sua voluntate à semet, vt traderent.

5 Si verò in contingen, & liberis, non adhuc determinatis, nulla scientia certa sciri possunt vt sic, nec à Deo. Propterea dicit Deus, teste Hier. *in Ierem.26*, ambiguè, *Si fortè conuertantur*, &c. Si Molinistæ hoc vltimum dant scientiæ mediæ: iudicio meo falluntur. Si 2. tertium & quartum, nil moror, quod vt in causis simplici notitia, vt in effectu visione: & simul, vtraque. Sed non ad rem.

Deum in omnibus operari vt causam finalem, & actiuam, dantem & conseruantem esse, formas, virtutes, applicãtemque ad operandum generaliter: modificari autem operationes à causis secundis: quæ agunt etiã totum effectum quasi Dei instrumenta, sed per proprias formas & virtutes: non tamen esse omninò instrumenta. At multo minus creaturas rationales, quæ cognoscunt

finem & rationem finis & mediorum, seque ipsas determinant.

CAP. VI. ARTIC. I.

Falsò videtur assertum, quòd Deus prædeterminat actus liberi arbitrij, omnes; præsertim volitiones, maximéque malas. Idque planum fiet de mente S. Thomæ, vbi primum palam fiet differentia diuini concursus cum naturalibus agentibus & cum voluntarijs.

Ait *in p. p. q.* 105. *art.* 1. quod Deus operatur in omni „operante, vt causa finalis, & agens, & forma. Nam primũ „principium actionis est finis, qui mouet agentem. Secu- „dum est agens. Tertium forma eius, quod ab agente ap- „plicatur ad agendum. Sic Deus secundum hæc tria in om- „ni operante operatur. Primo secundum rationem finis. „Cum enim omnis operatio sit propter aliquod bonum ve- „rum vel apparens: Nihil autem est, vel apparet bonum, „nisi secundum quod participat similitudinem aliquam „summi boni, quod est Deus. Sequitur quod cuiuslibet „operationis omnis operantis Deus sit causa, vt finis. Si mi- „liter quando sunt multa agentia ordinata, secundum agēs „agit in virtute primi. Et secundum hoc, omnia agunt in „virtute Dei: & ipse est causa omnium actionum. Tertio „considerandum, quod Deus mouet, non solum res ad ope- „randum, quasi applicando formas, & virtutes rerum ad „operationem, sicut artifex applicat securim ad scinden- „dum, qui tamen formam securi non tribuit: sed etiam dat „formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse: Vnde „non solum est causa actionum, in quantum dat formam, „quæ est principium actionis, sicut generans dicitur esse „causa motus grauium & leuium: sed etiam sicut conseruãs „formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur causa manife- „stationis colorum, in quantum dat & conseruat lumen, „quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra

„rem, & tantò magis quantò consideratur, vt prior & „ vniuersalior, & ipse Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in omnibus rebus, quod inter omnia est magis in- „ timum rebus: sequitur quod in omnibus rebus Deus intimè operatur. Et propter hoc in sacris scripturis opera- „ tiones naturæ Deo attribuuntur, quasi operanti in natu- „ ra, secundum illud *Iob* 10. *Pelle & carnibus vestisti me*, „ *ossibus & neruis compegisti me.*

Ex quibus verbis habemus, quod Deus rerum & operationum in omnibus creaturis est causa finalis, quam vocant quidam moralem; & actiuam, vt dantē formas & virtutes, & applicantē eas ad operandum, sicuti generans grauia, & leuia mouet physicè, vt aiunt, & conseruat formas & virtutes eorum, sicut sol est causa manifestationis colorum, in quantum dat, & conseruat lumen, quo colores manifestantur. Nihilominus constat, quod grauia & leuia habent in seipsis principium motus actiuum, & formale; quod acceperunt à generante. Et ideo dicuntur moueri à generante, vt probat idem *p.2.q* 36.*ar.2.o.* Item 2.*d.*18.*q.*1.2.*o.* Item 2.*d.*3.*q.*2.1 *ad* 6.*& d.*22.*q a.*3.2.*quæstiuncula.p.ar.*2.*in o.* Itē *contra Gentes* 23. *ad* 4.*&* 5.*&* 7.*& in lib* 4.*cap.* 11.*& Pot. q.*5.*ar.*5. Ergo in via D. Thomæ Deus est agens opera nostra, in quantum dat formas & virtutes agendi, & operandi generaliter, non quia particularizat actiones. Effectus enim particularitas, & modificatio, vt probat *in p.p.q.* 4.*ar* 2.*&* 23.*& q.*13. assimilatur particulari, virtus autem vniuersali. Actio enim vniuersalis, est immediatior effectui, & proximior secundum virtutem: particulare enim agit virtute vniuersalis: sed ipsa causa particularis est proximior & immediatior effectui secundùm suppositum, & modum ad actionem, & ad id quod per actionem educitur, sicut loquitur S. Thomas. 1.*d* 12.*ar.*3.*ad* 4. Item *ver.* 24.*ar* 1.*ad* 4. causa prima dicitur principalis simpliciter, quia plus influit, causa secunda dicitur principalis secundum quid, quia plùs conformat.

At si actio solum æquaretur Deo secundùm modum, nedum secundum essentiam actionis, nec agerent secun-

causæ: tunc sequeretur, quòd formæ rerum nihil agerent de se, & virtutes earum essent frustra, aut solum instrumenta, id quod D. Thomas omnino negat *p. p. q.* 105. 5. o. Sequitur enim opinio Mahometanorum quorumdam: qui, teste Auerroe, detrahebant causalitatem à rebus, ita quod ignis nō calefaceret, sed Deus calefaceret in igne, vnde subtraheretur ordo causæ & causati.

Item ait. Virtutes operatiuæ in rebus essent frustrà, imò „ res omnes essent frustra, si propria operatione destituc„ rentur, cum omnes sint propter suam operationem: sem„ per enim imperfectius est propter perfectius. Sicut igitur „ materia est propter formam, quæ est actus primus: ita for„ ma est propter operationem, quæ est actus secundus; & „ sic operatio est finis rei creatæ. Sic Deus operatur in rebus, „ quod tamen ipsæ res proprias habent operationes. Idem probat contra Gentes *lib.* 3. *cap.* 69. & applicat res ad operandum, vt coquus ignem, qui tamen sua forma propria ignit vt dicitur. 3. *con.* *Gent. cap.* 67

Nec te moueat, quod aliquando comparauit securi causas secūdas, hoc enim propriè falsum est, vt patet ex prædicto textu, & rationibus contra Mahometistas. Et *ver. q.* 24, *ar.* 1. *ad.* dicit exemplum hoc esse falsum: ergò sed intellige similitudinariè. Non enim bos est quasi securis, sed quasi seruus: iudex, qui operatur virtute regis, & instrumentum aliquo pacto, non omninò: vt patet *ex 2. contra gentes.* 21.

Et *in p.* 2. *q.* 1 *a* 1. docet creaturas irrationales comparari ad Deum, sicut instrumenta ad causam principalem, vt elementa & animalia, quæ rationem finis non cognoscunt, nec sibi finem præstituunt. Rationales autem non sic, sed sicut filios, vt alibi docuit ex Apostolo. Aug. quoque *de mer. & pecc. remis. lib* 2 *cap* 5. docet quod homo adiuuatur à Deo sicut agens voluntarium & coagens, non sicut terra & lapis: nec sicut brutum, cui non dedit rationem & voluntatem.

Deum

Deum, quamuis moueat voluntatem hominum, haud tamẽ determinare nisi ad bonum in vniuersali: & liberum arbitrium esse mediorum, liberam voluntatem, etiam finis, & à se ipsa determinari, eo quod habeat non solum in se principium motus, vt naturalia, nec solum de se vt bruta, sed etiam à se: vt id quod est proximum Deo, minus indigens determinari: non indigere autem, quoniam cognoscit finem, & media & rationem mediorum ad finem, vt materiæ non alligata, & idcò à se se determinare & modificare, quamuis & à Deo vniuersaliter agente: qui etsi determinat ad supernaturalia ad vnum, non tamen ita quod non possit cessare & dissentire motioni de facto.

ARTICVLVS II.

CVm autem S. Thomas tractat de voluntatis actibus, licet intellectus & volũtas, iuxta dogma eius, & omnis potentia sit à Deo, actiones & volitiones sint à Deo, non tamen sine nobis: nec eo ritu nobis, quo euenit in naturalibus, vbi propriæ formæ & virtutis actio concurrit vnà cum actione Dei vniuersali, quæ dat esse, & virtutem, & applicationem ad actum, nec aliter euenit cum quod Deus prædeterminat, vt dicunt Thomistæ; sed ita nobiscum, vt nos etiam operemur ex nobis, licet non quasi ex nobis; quoniam prima causa quæ dat esse, & virtutem, principalius agit: attamen non prædeterminat

voluntatem nisi ad bonum, & in communi tantum, eo quod libertas arbitrij, vt est entitas, & à Deo solūmodo ad bonum inclinatur, sed relinquitur in manu consilij sui obiecti electio, & minoris boni & apparentis pro maiori, & verò vt possit deficere & non deficere, quod est peccare, & non peccare.

Erga finem non datur liberum arbitrium, sed libera voluntas: sed erga media vtrumque.

Dicit ergo *ver.q.24.art.1 ad 20.* Quod erga finem non datur liberum arbitrium. Quoniam nemo iudicat seu arbitratur an fœlicitas quæ finis est, sit amāda & prosequenda: , vnde non datur electio, sed tantum libera voluntas, quo-, niam non contra voluntatem, sed secundum voluntatem , in finem inclinamur, sicut creaturæ omnes ad proprium , finem sponte; libertas arbitrij est erga media ducentia ad , finem: in nobis enim est hæc vel illa capessere, nunc aut , prius, & hoc vel alio modo.

1. ratio, quæ homo est liber, quia non agit per formam vnam, sed per plures.

Reddit huius conditionis rationem *in p.p.q.41.a.2.o.* , Quoniā natura agit per formam vnam, sed intellectus per , plures species intelligibiles, & pluribus modis variabiles, , ideò non inclinatur ad vnum ex sua forma, nisi in finem, , qui est vnus vno modo, ad quem tendit per modum naturæ.

2. quia ad vtrumque se habet, & actus voluntarius potest esse & non esse.

Et *pot.q.2.a.3.* ait. Voluntas in quantum voluntas ad v-, trumque se habet. Potest enim voluntas agere & non age-, re, sic vel sic facere, & velle, & non velle. Et si respectu , alicuius voluntati hoc non conueniat, hoc accedet volun-, tati, non in quantum voluntas est, sed ex naturali inclina-, tione, quam habet ad aliquid, sicut ad finem vltimnm, quem , non potest non velle, sicut voluntas humana non potest , non velle beatitudinem, nec potest velle miseriam. Idem dixit *p.p.q.41.a.2.*

Ex quo patet, quod omne illud, cuius voluntas est principium, quantum in se est, possibile est esse, vel non esse, & esse tale vel tale, & tunc vel nunc.

quia voluntas nec quoad effectum nec quoad actū determinatur ad vnū ut natura.

Item *q.3.a 13.o.* Inter voluntatem & naturam hoc in-, terest; quòd natura est determinata ad vnum, quantum ad id quod virtute naturæ producitur, & quantum ad hoc quod est producere, & non producere. Voluntas verò

,quantum ad neutrum determinata inducitur. Potest ta-
,men per voluntatem aliquis hoc vel illud facere, sicut ar-
,tifex scamnum, vel arcam; & iterum facere ea, & à facien-
,do cessare. Ignis verò non potest nisi calefacere ea. Non
,potest aliud inducere in materiam, quam effectum similem
,sibi &c. Idẽ docet *p.p.q* 42.2.*&* *q* 82.*art.p.&* 2 *&* *q.* 83.

Item ait. Omne illud, cuius principium est liberum arbi-
trium, quantum in se est, potest esse & non esse, tale vel
tale, & potest esse tunc vel nunc, vt dicebat *pot. q.2 art.* 3.

At *ver.q.*24.*art.*1.ait, quòd eorum, quæ sunt, alia ha-
bent principium motus sui, & actionis in seipsis; quædam
,, extra seipsa. Quæ extra violenter mouentur, nihil con-
,, ferente vim passo. Quæ habent in se principium motus
,, duplicia sunt: alia enim mouent seipsa, vt animalia: alia
,, minimè, vt grauia & leuia: siquidem illa distinguuntur in
,, partem mouentem, & motam: ista verò minimè, propter-
,, eáque mouentur à generante per se, à remouente pro-
,, hibens per accidens. Et licet moueantur seipsis, non tamen
,, à seipsis, quoniam non sunt sibi ipsis causa agendi, sed a-
,, stringuntur ad agendum, vel mouendo per formas, quas
,, ab altero receperunt. Eorum verò quæ à seipsis mouentur,
,, quorumdam motus ex iudicio rationis proueniunt, vt
,, homines; quorundam verò ex iudicio naturali, vt bruta:
,, Ista enim licet mouentur propter finem, non tamen co-
,, gnoscunt rationem finis, & mediorum, & habitudinem,
,, & ordinem vnius ad alterum; sicut homo, qui propter
,, hoc non solum est causa sui in mouendo, vt animal; sed
,, etiam in iudicando. Postmodum *in* 2. *art. in corp.* Bruta
,, non habent liberum arbitrium, inquit, quoniam mouen-
,, tur visis vel passionibus, nec deinde iudicant, quid deinde
,, sit melius facere; vel non facere. Nec vtrum facere sic, vel
,, non sic, & nunc, vel non nunc, sicut rationalis homo.
,, Bruta habent aliquam similitudinem rationis, & quandã
,, prudentiam naturalem participant, secundum quod na-
,, tura inferior attingit aliqualiter ad id, quod est naturæ su-
,, perioris. Ideò habent iudicium de aliquibus ordinatum,
,, non ex aliqua collatione, cum rationem sui iudicij igno-

4. quia potest esse & nõ esse. quod voluntariũ est.

5. quia habent in se principium sui motus vt grauia & non aliud vt violenta. Et iterum, quia non modo in se vt grauia, sed etiam à se vt bruta: nec quia se per specificationem ab obiectis & passionibus, sed per iudicium syllogisticũ elicitum à se & non à visis & passionibus: & mutabilem ex voluntate, non ex obiectis tantum.

6 quoniam iudicium potest variari à voluntate humana, non autem à brutali.

,, rent, propter quod eorum iudicium non se extendit ad
,, omnia: & similiter est in eis quædam similitudo liberi arbitrij, in quantum possunt agere, vel non possunt agere
,, vnum, & idem secundum suum iudicium, vt sic sit in eis
,, quædam conditionata libertas: Possunt enim agere, si iudicant esse agendum; & non agere, si non iudicant: sed
,, quia iudicium eorum est determinatum ad vnum: per
,, consequens, & appetitus & actio ad vnum determinatur:
,, vnde Augustinus ait, quod mouentur visis; Damascenus passionibus. Quia scilicet naturaliter de tali visu,
,, & de tali passione sic iudicant, vnde necesse habent à
,, visione alicuius rei, vel à passione insurgente, moueri ad
,, fugiendum, vel prosequendum: sicut ouis viso lupo necesse habet timere, & canis insurgente passione iræ necesse habet latrare. Sed homo non necessario mouetur ab
,, his, quæ sibi occurrunt, vel à pasionibus insurgentibus,
,, quia potest ea accipere, vel refugere.] Et *in resp. ad* 2. inquit. Potentia brutorum, secundum se non magis inclinatur ad vnum oppositorum, quam ad alterum, sed iudicium quo applicatur potentia motiua, ad alterum oppositorum est determinatum, & sic non sunt liberi arbitrii. Et

Et quidem ad plura & brutorum appetitus non determinatur ad vnum: sed à passionibus & obiectis non à voluntate ducitur & necessario seruiliter determinatur, & iudicium sit ad vnum: non à se, vt possit ad plura & cessare.

,, *in resp ad* 3. Quamuis sit indifferentia ad agere & non agere in bruto, considerata actione secundum seipsam, tamen considerato ordine eius ad iudicium à quo prouenit,
quod est determinatum ad vnum, etiam ad ipsas actiones obligatio quædam deriuatur, tollens rationem libertatis, quæ obligatio non est in homine.) *Et resp. ad* 7. Homines & bruta beneficiis & flagellis aguntur. Sed in potestate hominis est vti eisdem similiter repræsentatis præceptis & prohibitionibus, beneficiis, & minis à iudicio rationis multipliciter agitati; sed bruta his non possunt non vti, quoniam iudicium illis est naturale, determinatum ad
,, vnum, licet actio esset indifferens. Et *p.* 2. *q.* 1. *art.* 2. bruta
,, sunt quasi instrumenta mota à Deo, non autem homo:
,, quoniam à se.

Item naturalia aguntur impetu propriarum formarum determinatarum ad vnum absque electione à iudicio pro-

prio. Homo autem licet moueatur à Deo, vt dicit *p. p. q. 22. ar. 2. ad 4.* Tamen mouetur liberè, relictus in manu consilii sui. Potest enim de facto dissentire, sicut dissentit visis & passionibus, quemadmodum in Concil. Trid. *sess. 6.* etiam probatur, vt infra declarabitur: quoniam Deus mouens non prædeterminat ad vnum, sed mouet, vt vniuersale agens, & ad omnia. Et propterea dicit *Pot. q. 3. ar. 7. ad 13.* quod non determinatur voluntas à Deo ad vnum, sed determinatio actus relinquitur in potestate rationis, & voluntatis.

Homo licet à Deo moueatur, non tamen necessitatur, nec prædeterminatur, nisi vniuersaliter.

10 Præterea ait *p. 2. q. 9. art. 6. ad 3.* quod arg. sic erat. Si voluntas mouetur à solo Deo: ergo nunquam moueretur ad malum. Respondet, Deus mouet voluntatem hominis, sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum. Et sine hac vniuersali motione homo non potest aliquid velle: sed homo per rationem determinat seipsum, ad volendum hoc vel illud, quod est verum, aut apparens bonum: Quamuis Deus aliquando moueat aliquos ad aliquid determinatè volendum, sicut in his quos mouet per gratiam.)

A seipso bonum particularizatur.

Quibus verbis manifestè docet, quod nec obiecta, nec Deus prædeterminant volitiones, nisi cum gratia supernaturalis ad supernaturalia prædeterminat, ad quæ non potest per se naturaliter, nec per gratiam prædeterminatur non liberè, cùm eius obiectum sit bonum, ad quod liberè fertur, & gratiæ etiam possit repugnare. Sed in cunctis Deus mouet ad bonum, & non ad malum opus: & ad bonum in communi, non ad hoc bonum, sicut mouentur bruta, quæ ex hoc dicuntur ad vnum determinari, vt paulo antè diximus verbis sancti Thomæ. Et iterum hoc ostendit *p. 2. q. 10. art 4.* Sic Deus mouet ita voluntatem, quod non ex necessitate ad vnum determinat, etiam per gratiam specialem, aut per generalem concursum.) Et *in p. p. q. 82. 1. & 2.* Non mouetur, ait, voluntas necessario ab obiecto, quoad exercitium actus, sed quoad specificationē actus mouetur ab aliquo obiecto, non autem ab omni obiecto, nec à Deo, nec à passione, sed tantum à beati-

tudine, id est, vltimo fine.

11 quoniam nec per gratiam efficacem specialem determinatur.

11 Præterea *in 2.d.25.q.1.art.1.ad 2.* ait, quod ad rationem
,, liberi arbitrii non pertinet, vt indeterminatè se habeat ad
,, bonum, & ad malum; quia liberum arbitrium per se in
bonum ordinatum est, nec malum intendit, nisi propter
,, aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum: cum
,, non sit electio aut voluntas, nisi boni. Et ideo vbi per-
,, fectissimum est liberum arbitrium, sicut in Deo, in ma-
,, lum tendere non potest, quia imperfectionis est non po-
,, test, sed pertinet hoc ad libertatem arbitrii, vt facere &
,, non facere possit. Bona enim, quæ facit, potest non facere:
,, nec tamen malum facere non potest.) Ex quibus verbis
liquet, quàm diligenter S. Thomas docere intendat, quod
liberum arbitrium est indeterminatum etiam à Deo,
licet sit ordinatum tantummodo ad bonum: vnde nec errat in hoc, nisi quatenus apprehendit malum sub ratione
boni. Idquod non potest libero arbitrio Dei accidere,
cum non possit apprehendere malum sub ratione boni, nec
mouere hominem ad malum faciendum propter finem bonum: quod pulchrè docuerat *p. p q.19.*

Idem p p q. 41. & Mal. q.1 & 5 21 Liberum arb. est solum ad bonum à Deo: deficientia à bono & fine, est ex defectu naturaliter: ex voluntate electiuè, nectamen ad purum malum. Ergo indeterminatum etiam à Deo.

12 Propterea igitur cum pro basset in corpore allegati articuli *in 2.d.25.q.1.1.* Quod homines habent intellectum,
& sunt liberi arbitrij, quoniam determinant sibi finem, quia
cognoscunt rationem finis, & ordinem mediorum ad finem.

Probatur, quoniam dominus est sui actus: & Deus non prædeterminat fines medios nec actus liberi arbitrii, sicut in naturalibus.

13 Tandem *in resp. ad 3.* inquit. Deus operatur in omni-
, bus, ita tamē quod in vnoquoque secundum eius condi-
, tionem. Vnde in rebus naturalibus operatur, sicut mini-
, strans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad
, talem dationem. In libero autem arbitrio hoc modo agit,
, vt virtutem agendi sibi ministret, & ipso operante liberum
, arbitrium agat: sed tamen determinatio actionis & finis,
, in potestate liberi arbitrij constituitur. Vnde remanet sibi
, dominium sui actus, licet non ita sicut primo agenti:) Quibus verbis planè docet S. Thomas, quod ideo est liberi
arbitrij homo, quoniam est dominus sui actus, & propter
hoc est dominus, quoniam determinat sibi finem, & actio-

Idem ait Pot. q.3 7. 13.

nes pro fine consequendo, & non determinatur à Deo actio & finis, sicut in agentibus naturalibus. Perihomista è contra propterea facit liberum hominem, quia prædeterminatur à Deo, ita tamen quod non determinatur; ad vnum. Sed videtur non intelligere quid sit determinari ad vnum, vel dissimulare. Siquidem Diuus Thomas loquitur de determinatione ad quemcũque vnum actum, ita quod illum solum possit, sicut ignis solum calefacere; vel ouis solum timere cum videt lupum: quoniam ex visis & passionibus ista determinantur, vt pro tunc, non possit ignis appositam stuppam non vrere: & ouis visum lupum non timere, vt patet ex allegatis supra ex *q. disp. ex p. p. &* *2. sen.* Quapropter determinatio ad vnum non tollit necessitationem: neque ad plura, ponit libertatem. Etenim canes mouentur ad opposita, in diuerso tempore & loco per propriam imaginationem determinatam sic ab obiectis & passionibus variè occurrentibus, vt supra S. Thom. etiam docet. Nec per hoc sunt liberi arbitrij, quoniam non ipsi se determinant, sed in omni actu determinantur ab alio, ita vt non possint dissentire, & aliud eligere. Sic canis cum irascitur, necessariò irascitur, quoniam non potest iudicare arbitrio suo non esse bonum tunc irasci: nec iram deserere sponte, nisi alia passione in aliud trahatur, vt fit quando ostenso baculo desinit irasci in alium canem, noua passione tractus in alium actum, non autem syllogismo nouo, vt homo.

Determinari ad vnum, non est ad vnum actũ; sed ita ad illum quod simul non possit ad alium, idque accidit iis, quæ ab alio determinantur non iis quæ à se; & licet bruta à se, tamen eorum arb. ab obiectis & passionibus necessitatur, non autem in homine, qui in sensu diuiso, & composito potest cessare, & aliud, & aliter eligere

Quapropter ex hoc quod homo determinatur à Deo ad quemlibet actum, sicut canis ab obiecto & ab hero, verè determinatur ad vnum semper, quoniam tunc in sensu composito (qui quidem & semper est cõpositus) nõ se potest determinare ad aliud. Sed sicut seruus & canis determinatur ab hero spõte, non tamẽ liberè, ita & homo. Oportet ergo ad hoc quod sit liber, quod ipse homo seipsum determinet ad vnum, vt docuit S. Thomas. Et propterea dixit, quòd homo à fine maximè volito non potens abstinere, non est liber respectu illius, sed respectu mediorum & finium non supremorum. Quoniam à fine supremo determinatur, & ad

media non determinatur natura à Deo, sed à se, maximè respectu mali, vt patet *Mal.q.6.1.... & q.3. ad 5.*

14. Quoniã Deus ad bonum in communi solum mouet. Ergo non tollit libertatem. Hoc autem præcipuè explanat *p.2.q.80 art.1 ad 3.* dicens: „ Deus est vniuersale principium omnis motus interioris „ humani: sed quod homo determinetur ad malum, hoc „ directè est à voluntate humana, & indirectè à Diabolo per modum suadentis, vel appetibile proponentis &c. Rectè sanctus Thom. quidem iuxta *Eccl.15. Non dicas, ille me implanauit,* & *Iacob.1. Deus intentator malorum est.* At quoniam mouere dicitur Deus hominem in omni actu, audiamus quomodo in malo id intelligit S. Thomas. *Respondeo ad oppositum obiect.*

Qui *sup. 9. ad Rom. lect.3.* exponens illa verba Dei ad „ Pharaonem. *In hoc excitaui te, vt ostendam potentiam meam* „ &c. inquit. [Ad bona Deus inclinat hominum voluntates „ per se, & indiscretè, tanquam actor bonorum. Ad malum „ autem occasionaliter, id est occasione accepta, non data. „ Inquantum scilicet Deus homini aliquid proponit inte- „ rius vel exterius, quod quantum est de se, est inductiuum „ ad bonum: sed homo per suã malitiam peruersè vtitur ad „ malum.) Deinde probat hoc exemplo Assur & Pharao- „ nis.) Pharao cùm excitaretur à Deo ad Regni sui tutelam „ (quod bonum est) ipse abusus est hac excitatione ad cru- „ delitatem &c. Et *Isaiæ 10. Ad gentem fallacem mittam Assur contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat spolia.* Quibus verbis doctè ac piè probat ex sacris litteris D. Thomas, quod Deus semper mouet ad bonum, sed homo accepta occasione vtitur ad malum. Ergo non prædeterminatur à Deo voluntas ad actum peccaminosum &c. nec compellitur &c. Vtitur tamen malitia aliena ad bonum, vt auaritia Iudæ, ad opus redemptionis: & Nabuchodonosoris ambitione, ad puniendum Iudæos: & crudelitate Neronis, ad Apostolos coronandos: & Pharaonis duritia, ad gloriam Mosis.

Quoniam nobilitas hominis magis affert libertatem, vt minus indigeat moueri à Deo. Præterea *ver. q.22 art. 4. o.* docet hominem, quò nobilior est aliis creaturis, eò minus indigere moueri à Deo. Idcirco non determinari volitiones nisi à se, quoniam cognoscit finem & media, & habitudinem mediorum ad finem

nem, & non alligatur organo corporeo. Propterea à se mouet se ad finem &c. vbi infra cap.... Non ergo intelligunt quid sit libertas aduersarij, cum dicunt Deum mouere necessaria necessariò, & libera liberè, & tamen vtraque moueri à Deo efficaciter, ita vt non possint in sensu composito dissentire: æquam necessitatem vtrisque dantes, æquamque indigentiam diuini impulsus ad opus.

16 Iterum qu à nullo, sed à se, sola determinatur.

Præterea 2. *d 39. q. 4. ar* 1. o. Voluntas secundum se est indifferens ad plura: sed quod determinatè exeat ad hūc vel illum actum, non est ab alio determinante, sed ipsa voluntate.

17. Quia solum mouetur a fine: sed actuata hac motione sese mouet ad omnia non aliunde mota.

Præterea 1. 2. *q.* 9 *a.* 4. o. docet quod Deus vt bonū vniuersale mouet voluntatem ad bonum in communi, ita vt non possit nolle bonum & finem vltimū, sed ad bona alia & ad media voluntas mouet se ipsam, & sese determinat. Et *a.* 3. o. ait, quod voluntas per hoc quod vult finem mota à fine, mouet deinde seipsam ad volitionem mediorum. Et *resp ad* 1. ait, quod non secundum idem est mouēs ac motum, sed in quantum actu vult finem, reducit se de potentia ad actum respectu eorum, quæ sunt ad finem. Et *ar. 6. ad* 3. amplius declarat, quod Deus vt finis mouet solum ad bonum vniuersale, sed per rationem sese voluntas determinat ad volendum hoc vel illud bonum, verum aut apparens. Idem habet *Mal. q.* 6. 1.

Nullum locum D. Thomæ, nec SS. Scripturarum docentium, voluntates à Deo moueri, etiamsi physicè, concludere motionem coactiuam aut necessariam, aut inuitam, & cui resisti de facto non possit in moralibus actibus concernentibus iustitiam & culpam.

natione, & decreto voluntatis æterno & inuincibili omnia eueniant. Falsò quidem. Nam hoc in loco nullum præmittit decretum super actus, sed super rerum ordinem & dispositionem, vt alia eueniant necessariò, alia contingenter: alioquin omnia essent solum necessariò necessitate decreti. Quod millies sanctus Thom. negauit: & profectò *in eodem art. citato* ipse se declarat, quod vt fiant necessario non decretum apposuit, sed causas necessarias: vt contingenter, contingentes; vt liberè, liberas. Hoc enim est de quidditate talium effectuum: & quia de quidditate liberæ causę est determinari à se ipsa: vt probauit & de quidditate contingentis vt possit determinari sic & aliter, ex causarum concursu, & sua impedibilitate: Et de quidditate necessariæ, est vt non possit impediri, nō autē vt determinetur à Deo, nisi per accidens: sed à natura rei, causas necessarias sortitæ. Propterea errant prædestinatores in doctrina sancti Thom. contra quidditates, quas Deus violare non potest. Non enim potest fieri vt sit liberum, & ab alio determinetur, vt seruus: nec vt sit contingens à causa necessaria, vt motus solis. Et hoc patet, quoniam ibi, & vbique docet quod futura contingentia non sciuntur à Deo, nisi ponantur in actu. Si enim ex decreto & prædeterminatione, vt aiunt: profectò sciret futura sic, quia sic decreuit esse futura ineuitabiliter: & non ex præsentialitate: imò è conuerso essent præsenti aliter sic, quia sic decreta. Idem docuit S. Thom. quando dixit, quod Deus cum causis necessariis necessariò concurrit, cum liberis liberè, quoniam relinquit eas in manu consilij sui, vt se determinent: apposuit eis ignem & aquam, ad quodcumque voluerint porrigant manū, vt ait Eccles. & non ad aliquid efficaciter impelluntur à Deo: nec enim potest mouere eas ad odium sui & blasphemandum Deum, vt supra patuit, & patebit amplius: nec ad actum prædeterminatum vllum salua libertatis quidditate: nisi suasiuè & physicè, ita, vt de facto possint simul repugnare, & Spiritui sancto resistere: Propterea etiā alibi docet, Deum agere nobiscum, sicut qui dat formam, dat consequentia ad formā. Ergo hoc modo influit, & coa-

git: non ſicut impellens, & prædeterminans effectus; ſic & nunc & hic inuitabiliter: ſed vniuerſali ratione.

Ex iam dictis conſtat, ſcientiam conditionalium eſſe in S. Scrip. non autem ſcientiam mediam eorum eſſe vtilem ad prædeſt. & reprobat, fundandam. Nec fortaſse ad notitiam, quæ non ſit viſionis, nec ſimpl. intell.

1 Nam futura conſiderata in futuritione ſola cognoſcuntur ſimplici notitia.

2 In ſeipſis verò viſione à quacumque ſint cauſa.

3 Si in cauſis neceſſariis, vt ſolem cras oriri, vel decreto Dei determinatis, vt iudicium vniuerſale, ſciuntur etiam viſione in ſuis quoque cauſis.

4. At ſi in contingentibus vel liberis, iam determinatis ad talem effectum, etiam ſciuntur viſione, vt quod pluuia, quam impellit ventus ad nos hodie, veniet ad nos veſperi: &, quòd viri Ceilitæ tradent Dauid: erant enim determinati in ſua voluntate à ſemet, vt traderent.

5 Si verò in contingen. & liberis, non adhuc determinatis, nulla ſcientia certa ſciri poſſunt vt ſic, nec à Deo. Propterea dicit Deus, teſte Hier. *in Ierem.* 26. ambiguè, *Si fortè conuertantur*, &c. Si Moliniſtæ hoc vltimum dant ſcientiæ mediæ: iudicio meo falluntur. Si 2. tertium & quartum, nil moror, quod vt in cauſis ſimplici notitia, vt in effectu viſione: & ſimul, vtraque. Sed non ad rem.

Deum in omnibus operari vt cauſam finalem, & actiuam, dantem & conſeruantem eſſe, formas, virtutes, applicãtemque ad operandum generaliter: modificari autem operationes à cauſis ſecundis: quæ agunt etiã totum effectum quaſi Dei inſtrumenta, ſed per proprias formas & virtutes: non tamen eſſe omninò inſtrumenta. At multo minus creaturas rationales, quæ cognoſcunt

finem & rationem finis & mediorum, seque ipsas determinant.

CAP. VI. ARTIC. I.

Falsò videtur assertum, quòd Deus prædeterminat actus liberi arbitrij, omnes; præsertim volitiones, maximéque malas. Idque planum fiet de mente S. Thomæ, vbi primum palam fiet differentia diuini concursus cum naturalibus agentibus & cum voluntarijs.

Ait *in p.p.q.* 105. *art.* 1. quod Deus operatur in omni „operante, vt causa finalis, & agens, & forma. Nam primũ „principium actionis est finis, qui mouet agentem. Secu„dum est agens. Tertium forma eius, quod ab agente ap„plicatur ad agendum. Sic Deus secundùm hæc tria in om„ni operante operatur. Primo secundum rationem finis. „Cum enim omnis operatio sit propter aliquod bonum ve„rum vel apparens: Nihil autem est, vel apparet bonum, „nisi secundum quod participat similitudinem aliquam „summi boni, quod est Deus. Sequitur quod cuiuslibet „operationis omnis operantis Deus sit causa, vt finis. Simi„liter quando sunt multa agentia ordinata, secundum agens „agit in virtute primi. Et secundum hoc, omnia agunt in „virtute Dei: & ipse est causa omnium actionum. Tertio „considerandum, quod Deus mouet, non solum res ad ope„randum, quasi applicando formas, & virtutes rerum ad „operationem, sicut artifex applicat securim ad scinden„dum, qui tamen formam securi non tribuit: sed etiam dat „formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse: Vnde „non solùm est causa actionum, in quantum dat formam, „quæ est principium actionis, sicut generans dicitur esse „causa motus grauium & leuium: sed etiam sicut conseruãs „formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur causa manife„stationis colorum, in quantum dat & conseruat lumen, „quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra

„rem, & tantò magis quantò consideratur, vt prior & „ vniuersalior, & ipse Deus est propriè causa ipsius esse vni- „ uersalis in omnibus rebus, quod inter omnia est magis in- „ timum rebus: sequitur quod in omnibus rebus Deus inti- „ mè operatur. Et propter hoc in sacris scripturis opera- „ tiones naturæ Deo attribuuntur, quasi operanti in natu- „ ra, secundum illud *Iob* 10. *Pelle & carnibus vestisti me*, „ *ossibus & neruis compegisti me.*

Ex quibus verbis habemus, quod Deus rerum & operationum in omnibus creaturis est causa finalis, quam vocant quidam moralem; & actiuam, vt dantē formas & virtutes, & applicantē easad operandum, sicuti generans grauia, & leuia mouet physicè, vt aiunt, & conseruat formas & virtutes eorum, sicut sol est causa manifestationis colorum, in quantum dat, & conseruat lumen, quo colores manifestantur. Nihilominus constat, quod grauia & leuia habent in seipsis principium motus actiuum, & formale, quod acceperunt à generante. Et ideo dicuntur moueri à generante, vt probat idem *p.2.q* 36.*ar.2.o.* Item 2.*d.*18.*q.*1.2.*o.* Item 2.*d.*3.*q.*2.1 *ad* 6.*& d.*22.*q a.*3.2.*quæstiuncula.p.ar.*2.*in o.* Itē *contra Gentes* 23. *ad* 4.*&* 5.*&* 7.*& in lib.* 4.*cap.* 11. *& Pot. q.*5.*ar.*5. Ergo in via D. Thomæ Deus est agens opera nostra, in quantum dat formas & virtutes agendi, & operandi generaliter, non quia particularizat actiones. Effectus enim particularitas, & modificatio, vt probat *in p.p.q.* 4. *ar* 2. *&* 23. *& q.*13. assimilatur particulari, virtus autem vniuersali. Actio enim vniuersalis, est immediatior effectui, & proximior secundum virtutem: particulare enim agit virtute vniuersalis: sed ipsa causa particularis est proximior & immediatior effectui secundùm suppositum, & modum ad actionem, & ad id quod per actionem educitur, sicut loquitur S. Thomas. 1.*d* 12.*ar.*3.*ad* 4. Item *ver.* 24. *ar* 1. *ad* 4. causa prima dicitur principalis simpliciter, quia plus influit, causa secunda dicitur principalis secundum quid, quia plus conformat.

At si actio solum æquaretur Deo secundùm modum, nedum secundum essentiam actionis, nec agerent secun-

causæ: tunc sequeretur, quòd formæ rerum nihil agerent de se, & virtutes earum essent frustra, aut solum instrumenta, id quod D. Thomas omnino negat *p. p. q.* 105. 5. o. Sequitur enim opinio Mahometanorum quorumdam: qui, teste Auerroe, detrahebant causalitatem à rebus, ita quod ignis nō calefaceret, sed Deus calefaceret in igne, vnde subtraheretur ordo causæ & causati.

Item ait. Virtutes operatiuæ in rebus essent frustrà, imò „res omnes essent frustra, si propria operatione destituerentur, cum omnes sint propter suam operationem: semper enim imperfectius est propter perfectius. Sicut igitur „materia est propter formam, quæ est actus primus: ita forma est propter operationem, quæ est actus secundus; & „sic operatio est finis rei creatæ. Sic Deus operatur in rebus, „quod tamen ipsæ res proprias habent operationes. Idem probat contra Gentes *lib.* 3. *cap* 69. & applicat res ad operādum, vt coquus ignem, qui tamen sua forma propria ignit vt dicitur. 3. *con.. Gent. cap.* 67

Nec te moueat, quod aliquando comparauit securi causas secūdas, hoc enim propriè falsum est, vt patet ex prædicto textu, & rationibus contra Mahometistas. Et *ver. q.* 24. *ar.* 1. *ad.* dicit exemplum hoc esse falsum: ergò sed intellige similitudinariè. Non enim bos est quasi securis, sed quasi seruus: iudex, qui operatur virtute regis, & instrumentum aliquo pacto, non omninò: vt patet *ex 2. contra gente s.* 21.

Et *in p.* 2. *q.* 1 *a* 1. docet creaturas irrationales comparari ad Deum, sicut instrumenta ad causam principalem, vt elementa & animalia, quæ rationem finis non cognoscunt, nec sibi finem præstituunt. Rationales autem non sic, sed sicut filios, vt alibi docuit ex Apostolo. Aug. quoque *de mer. & pecc. remiss. lib* 2 *cap* 5. docet quod homo adiuuatur à Deo sicut agens voluntarium & coagens, non sicut terra & lapis: nec sicut brutum, cui non dedit rationem & voluntatem.

Deum

Deum, quamuis moueat voluntatem hominum, haud tamē determinare nisi ad bonum in vniuersali: & liberum arbitrium esse mediorum, liberam voluntatem, etiam finis, & à se ipsa determinari, eo quod habeat non solum in se principium motus, vt naturalia, nec solum de se vt bruta, sed etiam à se: vt id quod est proximum Deo, minus indigens determinari: non indigere autem, quoniam cognoscit finem, & media & rationem mediorum ad finem, vt materiæ non alligata, & ideò à se se determinare & modificare, quamuis & à Deo vniuersaliter agente: qui etsi determinat ad supernaturalia ad vnum, non tamen ita quod non possit cessare & dissentire motioni de facto.

ARTICVLVS II.

CVm autem S. Thomas tractat de voluntatis actibus, licet intellectus & volūtas, iuxta dogma eius, & omnis potentia sit à Deo, actiones & volitiones sint à Deo, non tamen sine nobis: nec eo ritu nobis, quo euenit in naturalibus, vbi propriæ formæ & virtutis actio concurrit vnà cum actione Dei vniuersali, quæ dat esse, & virtutem, & applicationem ad actum, nec aliter euenit cum quod Deus prædeterminat, vt dicunt Thomistæ; sed ita nobiscum, vt nos etiam operemur ex nobis, licet non quasi ex nobis; quoniam prima causa quæ dat esse, & virtutem, principalius agit: attamen non prædeterminat

voluntatem nisi ad bonum, & in communi tantum, eo quod libertas arbitrij, vt est entitas, & à Deo solùmodo ad bonum inclinatur, sed relinquitur in manu consilij sui obiecti electio, & minoris boni & apparentis pro maiori, & verò vt possit deficere & non deficere, quod est peccare, & non peccare.

Erga finem non datur liberum arbitrium, sed libera voluntas: sed erga media vtrumque.

Dicit ergo *ver.q.24.art.1 ad* 20. Quod erga finem non datur liberum arbitrium. Quoniam nemo iudicat seu arbitratur an fœlicitas quæ finis est, sit amāda & prosequenda: , vnde non datur electio, sed tantum libera voluntas, quoniam non contra voluntatem, sed secundum voluntatem , in finem inclinamur, sicut creaturæ omnes ad proprium , finem sponte; libertas arbitrij est erga media ducentia ad , finem: in nobis enim est hæc vel illa capessere, nunc aut , prius, & hoc vel alio modo.

1. ratio, quæ homo est liber, quia non agit per formam vnam, sed per plures.

Reddit huius conditionis rationem *in p. p. q.* 41. *a.* 2. o. , Quoniā natura agit per formam vnam, sed intellectus per , plures species intelligibiles, & pluribus modis variabiles, , ideò non inclinatur ad vnum ex sua forma, nisi in finem, , qui est vnus vno modo, ad quem tendit per modum naturæ.

2. quia ad vtrumque se habet, & actus voluntarius potest esse & non esse.

Et *pot.q.2.a.3.* ait. Voluntas in quantum voluntas ad v- , trumque se habet. Potest enim voluntas agere & non age- , re, sic vel sic facere, & velle, & non velle. Et si respectu , alicuius voluntati hoc non conueniat, hoc accedet volun- , tati, non in quantum voluntas est, sed ex naturali inclina- , tione, quam habet ad aliquid, sicut ad finem vltimum, quem , non potest non velle, sicut voluntas humana non potest , non velle beatitudinem, nec potest velle miseriam. Idem dixit *p.p.q.41.a.2.*

quia voluntas nec quoad effectum, nec quoad actū determinatur ad vnū vt natura.

Ex quo patet, quod omne illud, cuius voluntas est principium, quantum in se est, possibile est esse, vel non esse, & esse tale vel tale, & tunc vel nunc.

Item *q.* 3. *a* 13. o. Inter voluntatem & naturam hoc in- , terest; quòd natura est determinata ad vnum, quantum ad id quod virtute naturæ producitur, & quantum ad hoc quod est producere, & non producere. Voluntas verò

„quantum ad neutrum determinata inuenitur. Potest tamen per voluntatem aliquis hoc vel illud facere, sicut artifex scamnum, vel arcam; & iterum facere eā, & à faciendo cessare. Ignis verò non potest nisi calefacere ea. Non potest aliud inducere in materiam, quam effectum similem sibi & c. Idē docet *p.p.q* 42. 2. *&* *q* 82.*art.p.& 2 & q.* 8;.

Item ait. Omne illud, cuius principium est liberum [illegible] trium, quantum in se est, potest esse & non esse, tale vel tale, & potest esse tunc vel nunc, vt dicebat *ant. q.* 2 *art.* 3.

At *ver.q.*24.*art.*1.ait, quòd eorum, quæ sunt, alia habent principium motus sui, & actionis in seipsis; quædam „extra seipsa. Quæ extra violenter mouentur, nihil con„ferente vim passo. Quæ habent in se principium motus „duplicia sunt: alia enim mouent seipsa, vt animalia: alia „minimè, vt grauia & leuia: siquidem illa distinguuntur in „partem mouentem, & motam: ista verò minimè, propter„eaque mouentur à generante per se, à remouente pro„hibens per accidens. Et licet moueantur seipsis, non tamen „à seipsis, quoniam non sunt sibi ipsis causa agendi, sed a„stringuntur ad agendum, vel mouendo per formas, quas „ab altero receperunt. Eorum verò quæ à seipsis mouētur, „quorumdam motus ex iudicio rationis prouenit, vt „homines; quorumdam verò ex iudicio naturali, vt bruta: „Ista enim licet mouentur propter finem, non tamen co„gnoscunt rationem finis, & mediorum, & habitudinem, „& ordinem vnius ad alterum; sicut homo, qui propter „hoc non solum est causa sui in mouendo, vt animal; sed „etiam in iudicando. Postmodum *in* 2. *art. in corp.* Bruta „non habent liberum arbitrium, inquit, quoniam mouen„tur visis vel passionibus, nec deinde iudicant, quid deinde „sit melius facere; vel non facere. Nec vtrum facere sic, vel „non sic, & nunc, vel non nunc, sicut rationalis homo. „Bruta habent aliquam similitudinem rationis, & quandā „prudentiam naturalem participant, secundum quod na„tura inferior attingit aliqualiter ad id, quod est naturæ su„perioris. Ideò habent iudicium de aliquibus ordinatum, „non ex aliqua collatione, cum rationem sui iudicij igno-

4. quia potest esse & nō esse. quod voluntariū est.

5. quia habent in se principium sui motus vt grauia & non aliud vt violenta. Et iterum, quia non modo in se vt grauia, sed etiam à se vt bruta: nec quia se per specificationem ab obiectis & passionibus, sed per iudicium syllogisticū elicitum à se & non à visis & passionibus: & mutabilem ex voluntate, non ex obiectis tantum.

6 quoniam iudicium potest variari à voluntate humana, non autem à brutali.

,, rent, propter quod eorum iudicium non se extendit ad ,, omnia: & similiter est in eis quædam similitudo liberi ar- ,, bitrij, in quantum possunt agere, vel non possunt agere ,, vnum, & idem secundum suum iudicium, vt sic sit in eis ,, quædam conditionata libertas: Possunt enim agere, si iu- ,, dicant esse agendum; & non agere, si non iudicant: sed ,, quia iudicium eorum est determinatum ad vnum: per ,, consequens, & appetitus & actio ad vnum determinatur: ,, vnde Augustinus ait, quod mouentur visis, Damasce- ,, nus passionibus. Quia scilicet naturaliter de tali visu, ,, & de tali passione sic iudicant, vnde necesse habent à ,, visione alicuius rei, vel à passione insurgente, moueri ad ,, fugiendum, vel prosequendum: sicut ouis viso lupo ne- ,, cesse habet timere, & canis insurgente passione iræ ne- ,, cesse habet latrare. Sed homo non necessario mouetur ab ,, his, quæ sibi occurrunt, vel à passionibus insurgentibus, ,, quia potest ea accipere, vel refugere.] Et *in resp. ad* 2. in- ,, quit. Potentia brutorum, secundum se non magis inclina- ,, tur ad vnum oppositorum, quam ad alterum, sed iudi- ,, cium quo applicatur potentia motiua, ad alterum opposi- ,, torum est determinatum, & sic non sunt liberi arbitrii. Et ,, *in resp ad* 3. Quamuis sit indifferentia ad agere & non age- ,, re in bruto, considerata actione secundum seipsam, ta- ,, men considerato ordine eius ad iudicium à quo prouenit, quod est determinatum ad vnum, etiam ad ipsas actiones obligatio quædam deriuatur, tollens rationem libertatis, quæ obligatio non est in homine.) *Et resp. ad* 7. Homines & bruta beneficiis & flagellis aguntur. Sed in potestate hominis est vti eisdem similiter repræsentatis præceptis & prohibitionibus, beneficiis, & minis à iudicio rationis multipliciter agitati; sed bruta his non possunt non vti, quoniam iudicium illis est naturale, determinatum ad ,, vnum, licet actio esset indifferens. Et *p.* 2. *q.* 1. *art.* 2. bruta ,, sunt quasi instrumenta mota à Deo, non autem homo: ,, quoniam à se.

Et quidem ad plura & brutorum appetitus non determinatur ad vnum: sed à passionibus & obiectis non à voluntate ducitur & necessario seruiliter determinatur, & iudicium sit ad vnum: non à se, vt possit ad plura & cessare.

Item naturalia aguntur impetu propriarum formarum determinatarum ad vnum absque electione à iudicio pro-

prio. Homo autem licet moueatur à Deo, vt dicit *p. p. q. 22. ar. 2. ad* 4. Tamen mouetur liberè, relictus in manu consilii sui. Potest enim de facto dissentire, sicut dissentit vitiis & passionibus, quemadmodum in Concil. Trid. *sess.* 6. etiam probatur, vt infra declarabitur: quoniam Deus mouens non prædeterminat ad vnum, sed mouet, vt vniuersale agens, & ad omnia. Et propterea dicit *Pot. q.* 3. *ar.* 7. *ad* 113. quod non determinatur voluntas à Deo ad vnum, sed determinatio actus relinquitur in potestate rationis, & voluntatis.

Homo licet à Deo moueatur, non tamen necessitatur, nec prædeterminatur, nisi vniuersaliter.

10 Præterea ait *p.* 2. *q.* 9. *art.* 6. *ad* 3. quod arg. sic erat. Si voluntas mouetur à solo Deo: ergo nunquam moueretur ad malum. Respondet, Deus mouet voluntatem hominis, sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum. Et sine hac vniuersali motione homo non potest aliquid velle: sed homo per rationem determinat seipsum, ad volendum hoc vel illud, quod est verum, aut apparens bonum: Quamuis Deus aliquando moueat aliquos ad aliquid determinatè volendum, sicut in his quos mouet per gratiam.)

A seipso homo particularizatur.

Quibus verbis manifestè docet, quod nec obiecta, nec Deus prædeterminant volitiones, nisi cum gratia supernaturalis ad supernaturalia prædeterminat, ad quæ non potest per se naturaliter, nec per gratiam prædeterminatur non liberè, cùm eius obiectum sit bonum, ad quod liberè fertur, & gratiæ etiam possit repugnare. Sed in cunctis Deus mouet ad bonum, & non ad malum opus: & ad bonum in communi, non ad hoc bonum, sicut mouentur bruta, quæ ex hoc dicuntur ad vnum determinari, vt paulo antè diximus verbis sancti Thomæ. Et iterum hoc ostendit *p.* 2. *q.* 10. *art* 4. Sic Deus mouet ita voluntatem, quod non ex necessitate ad vnum determinat, etiam per gratiam specialem, aut per generalem concursum.) Et *in p p. q* 82. 1. & 2. Non mouetur, ait, voluntas necessario ab obiecto, quoad exercitium actus, sed quoad specificationẽ actus mouetur ab aliquo obiecto, non autem ab omni obiecto, nec à Deo, nec à passione, sed tantum à beati-

tudine, id est, vltimo fine.

11 quoniam nec per gratiam efficacem specialem determinatur.

Idem p p q. 41. & Mal. q. 1 8. 5 22

Liberum arb. est solum ad bonum à Deo: deficientia à bono & fine, est ex defectu naturaliter: ex voluntate electiuè, nec tamen ad purum malum. Ergo indeterminatum etiam à Deo.

11 Præterea *in 2.d.25.q.1.art.1.ad 2.* ait, quod ad rationem ,, liberi arbitrii non pertinet, vt indeterminatè se habeat ad ,, bonum, & ad malum; quia liberum arbitrium per se in bonum ordinatum est, nec malum intendit, nisi propter ,, aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum: cum ,, non sit electio aut voluntas, nisi boni. Et ideo vbi per- ,, fectissimum est liberum arbitrium, sicut in Deo, in ma- ,, lum tendere non potest, [illegible] po- ,, test, sed pertinet hoc ad libertatem arbitrii, vt facere & ,, non facere possit. Bona enim, quæ facit, potest non facere: ,, nec tamen malum facere non potest.) Ex quibus verbis liquet, quàm diligenter S. Thomas docere intendat, quod liberum arbitrium est indeterminatum etiam à Deo, licet sit ordinatum tantummodo ad bonum: vnde nec errat in hoc, nisi quatenus apprehendit malum sub ratione boni. Idquod non potest libero arbitrio Dei accidere, cum non possit apprehendere malum sub ratione boni, nec mouere hominem ad malum faciendum propter finem bonum: quod pulchrè docuerat *p. p q. 19.*

12 Propterea igitur cum probasset in corpore allegati articuli *in 2.d.25.q.1.1.* Quod homines habent intellectum, & sunt liberi arbitrij, quoniam determinant sibi finem, quia cognoscunt rationem finis, & ordinem mediorum ad finem.

Probatur, quoniam dominus est sui actus: & Deus non prædeterminat fines medios nec actus liberi arbitrii, sicut in naturalibus.

Idem ait Pot. q. 3 7. 13.

13 Tandem *in resp. ad 3.* inquit. Deus operatur in omni- ,bus, ita tamē quod in vnoquoque secundum eius condi- ,tionem. Vnde in rebus naturalibus operatur, sicut mini- ,strans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad ,talem dationem. In libero autem arbitrio hoc modo agit, ,vt virtutem agendi sibi ministret, & ipso operante liberum ,arbitrium agat: sed tamen determinatio actionis & finis, ,in potestate liberi arbitrij constituitur. Vnde remanet sibi ,dominium sui actus, licet non ita sicut primo agenti:) Quibus verbis planè docet S. Thomas, quod ideo est liberi arbitrij homo, quoniam est dominus sui actus, & propter hoc est dominus, quoniam determinat sibi finem, & actio-

nes pro fine consequendo, & non determinatur à Deo actio & finis, sicut in agentibus naturalibus. Perthomista è contra propterea facit liberum hominem, quia prædeterminatur à Deo, ita tamen quod non determinatur; ad vnum. Sed videtur non intelligere quid sit determinari ad vnum, vel dissimulare. Si quidem Diuus Thomas loquitur de determinatione ad quemcũque vnum actum, ita quod illum solum possit, sicut ignis solum calefacere; vel ouis solum timere cum videt lupum; quoniam ex visis & passionibus ista determinantur, vt pro tunc, non possit ignis appositam stuppam non vrere: & ouis visum lupum non timere, vt patet ex allegatis supra ex *q. disp. ex p. pt* & *2. sen.* Quapropter determinatio ad vnum non tollit necessitationem: neque ad plura, ponit libertatem. Etenim canes mouentur ad opposita, in diuerso tempore & loco per propriam imaginationem determinatam sic ab obiectis & passionibus variè occurrentibus, vt supra S. Thom. etiam docet. Nec per hoc sunt liberi arbitrij, quoniam non ipsi se determinant, sed in omni actu determinantur ab alio, ita vt non possint dissentire, & aliud eligere. Sic canis cum irascitur, necessariò irascitur, quoniam non potest iudicare arbitrio suo non esse bonum tunc irasci: nec iram deserere sponte, nisi alia passione in aliud trahatur, vt fit quando ostenso baculo desinit irasci in alium canem, noua passione tractus in alium actum, non autem syllogismo nouo, vt homo.

Determinatio ad vnum, non est ad vnum actũ; sed ita ad illum quod simul non possit ad alium, idque accidit iis, quæ ab alio determinantur non iis quæ a se; & licet bruta à se, tamen coram arb. ab obiectis & passionibus necessitatur, non autem in homine, qui in sensu diuiso, & composito potest cessare, & aliud, & aliter eligere

Quapropter ex hoc quod homo determinatur à Deo ad quemlibet actum, sicut canis ab obiecto & ab hero, verè determinatur ad vnum semper, quoniam tunc in sensu composito (qui quidem & semper est cõpositus) nõ se potest determinare ad aliud. Sed sicut seruus & canis determinatur ab hero spõte, non tamẽ liberè, ita & homo. Oportet ergo ad hoc quod sit liber, quod ipse homo seipsum determinet ad vnum, vt docuit S. Thomas. Et propterea dixit, quòd homo à fine maximè volito non potens abstinere, non est liber respectu illius, sed respectu mediorum & finium non supremorum. Quoniam à fine supremo determinatur, & ad

nem, & non alligatur organo corporeo. Propterea à se mouet se ad finem &c. vbi infra cap.... Non ergo intelligunt quid sit libertas aduersarij, cum dicunt Deum mouere necessaria necessariò, & libera liberè, & tamen vtraque moueri à Deo efficaciter, ita vt non possint in sensu composito dissentire: æquam necessitatem vtrisque dantes, æquamque indigentiam diuini impulsus ad opus.

Præterea 2. *d* 39. *q*. 4. *ar* 1. o. Voluntas secundum se est indifferens ad plura: sed quod determinatè exeat ad hūc vel illum actum, non est ab alio determinante, sed ipsa voluntate.

16 Iterum qu a d nullo, sed a se, sola determinatur.

Præterea 1. 2. *q*. 9 *a*. 4. o. docet quod Deus vt bonū vniuersale mouet voluntatem ad bonum in communi, ita vt non possit nolle bonum & finem vltimū, sed ad bona alia & ad media voluntas mouet se ipsam, & sese determinat. Et *a*. 3. o. ait, quod voluntas per hoc quod vult finem mota à fine, mouet deinde seipsam ad volitionem mediorum. Et *resp ad* 1. ait, quod non secundum idem est mouēs ac motum, sed in quantum actu vult finem, reducit se de potentia ad actum respectu eorum, quæ sunt ad finem. Et *ar*. 6. *ad* 3. amplius declarat, quod Deus vt finis mouet solum ad bonum vniuersale, sed per rationem sese voluntas determinat ad volendum hoc vel illud bonum, verum aut apparens. Idem habet *Mal. q*. 6. 1.

17. Quia solummouetur a fine: sed actuata hac motione sese mouet ad omnia non aliunde mota.

Nullum locum D. Thomæ, nec SS. Scripturarum docentium, voluntates à Deo moueri, etiamsi physicè, concludere motionem coactiuam aut necessariam, aut inuitam, & cui resisti de facto non possit in moralibus actibus concernentibus iustitiam & culpam.

ARTICVLVS III.

Quomodo intribuitur Deus mouere physicè, & quod facit vt faciamus.

QVAS ob res quantumuis dicant Doctores & ipse D. Thomas, quòd voluntas mouetur à Deo, non modò dispositiuè, sicut à cœlo & à passionibus & temperamento; & suggestiuè, sicut à Magistris & Principibus & Angelis & Dæmonibus, sed etiam motiuè, vt ait D. Thomas *in 3. contra gentes*, seu physicè, vt loquuntur recentiores; quoniam in Scripturis dicitur, *Faciam vt faciatis, & faciam vt velitis.* Et iterùm: *Deus dat velle & perficere.* Et iterùm: *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Nihilominùs ex iam dictis patet, quòd hæc motio diuina & tractio, non est prædeterminatio ad vnum infallibiliter, & necessariò, præterquam ad finem, qui est fœlicitas, quam nemo potest non appetere, vt dictum est. Quapropter omnes auctoritates adductæ & adducibiles, loquuntur vt de motione morali & suggestiua, vel, de inclinatione tantum physica, quæ est solum ad bonum in communi; etiam si aliquando ad hoc particulare, citra necessitatem coactionis, & ineuitabilitatis: item per multiplicitatem adminiculorum, vt D. Thom. *ver. q. 6. a* 3. docet, hoc est, per suffragia, exhortationes, præceptores, gratias & occasiones, vt à cœlo, & à passionibus sine vi: imò longè suauius: non enim se nobis attemperant, sicut Deus. Planum est enim, quod aliquando homo inclinatur à vino, & à phrenetico humore, ita vt necessitetur, teste ipso D. Thoma; non autem sic à Deo, qui disponit omnia suauiter, secundum conditionem mobilium, & causarum secundarum.

Quando dicitur trahere.

Probatur primo authoritate Augustini *in Ioan. tract. 26.* Vbi docet super illo verbo, *Nemo venit &c. nisi pater traxerit*, quod trahimur non obligatione, sed delectatione reuelatorum, iuxta illud Virgilij.

——*Trahit sua quemque voluptas.*

Iterum *q 2. ad Simplicianum*: trahi nos docet testificatione, & vocatione, & delectatione. Et cum delectant quæ „ nos trahunt ad Deum, hoc nobis inspiratur & præbetur „ gratia & voluntas, inquit, nisi occurrerit quod delectet ani-

„ mum aut inuitet, moueri nullo modo poteſt. Hoc autem „ vt occurrat, non eſt in poteſtate hominis. Quod probat exemplo Pauli furentis illuminatione tracti. Et alibi ait, quod *trahimur quaſi oues oſtenſa herba*. Vide 6. *Theol.* Non ergo ineuitabiliter.

Ex D. Thomæ placitis libertas humana declaratur, & pluribus modis demonſtratur.

ARTICVLVS IV.

Diuus Thomas ſimiliter, *in opuſculo de præſcientia & præd. cap.* 6. ait. Nullus culpatur iuſtè, nec laudatur „ de eo quod ipſi neceſſitatem, aut coactionem ingerit: & cuius cauſa in ipſo non eſt &c. Propterea *in reſp. ad* 2. inquit. Voluntas humana non ligatur, nec impeditur per præ-, deſtinationem: ſed iuuatur ad ſupernaturalem actum. Et, propterea Chriſtus dixit, *ſine me nihil poteſtis facere*. Item, voluntas hominis libera eſt, non tamen habet hanc liber-, tatem niſi à Deo, qui eſt cauſa efficiens huius libertatis, , & prima cauſa ad quam reducitur actus ſecundarum. Et, ſic intelligitur Apoſtolus; *Deus operatur in nobis velle, &* „ *perficere.* Actus enim volitionis eſt noſter, ſed nos à Deo.) Quibus verbis clarè oſtendit, quod authoritates ſupponentes libertatem noſtram, & actiones Deo, intelligũtur ex hoc quod Deus eſt author gratiæ, ſine qua nihil poſſumus ſupernaturaliter. Non autem quod non poſſimus naturaliter per auxilium generale: vel quia prædeterminamur.

Quomodo dicitur, ſine me nihil poteſtis facere.

Et Deus dat velle, & perficere, quia eſt author naturæ & gratiæ: non quia actus noſter eſt illius ineuitabiliter.

Præterea ad hoc idem clarificandum, ſubiungit. (Et cum *Ioan.* 6. dicitur. *Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit*, *me, traxerit* &c. dicendum quod non trahimur violentia, „ ſicut Suſanna trahebatur ad mortẽ: Nec neceſſitate, ſicut, Eleazarus volens ad ſupplicium trahebatur 2. *Machab.* 6. Nec timore ſupplicij, vt dicitur *Iacob.* 2. *Ipſi trahent vos ad iudicia* &c. Sed tractio iſta, de qua loquitur Chriſtus, vt oſtẽ-

Non mouet violenter, nec neceſſario.

„ dit Glossa, non est violentiæ, nec necessitatis, nec inuiti, „ sed voluntatis, & desiderii, de qua dicitur *Oseæ* 11. *in funiculis charitatis traham eos*; & *Cant*.1. *Trahe me post te*.) Quibus verbis excluditur efficacia illa physicè trahens, cui resisti non potest in sensu composito, & qua velle decreto, aut impulsu, vt Eleazar necessitamur; quam magnificant loquentes pro D. Thoma contra D. Thomam. Concordat cum huius opusculi verbis, id quod dicit S. Thomas „ *p.p.q*.105. 3. Quod sicut, qui dat formam, dat etiam „ operationem, quæ formam consequitur, & sic dicitur „ etiam operationis causa actiua. Sic Deus dicitur mouens intellectum ad intelligendum, quoniam dat illi virtu- „ tem ad intelligendũ, & species intelligibiles.) At *in* 4. *art*. „ ait. Sic volũtas etiã mouetur ab obiecto, quod est bonum; & ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas „ moueri à quocunque bono, sed non sufficienter & effica- „ citer, nisi à Deo. Non enim sufficiẽter aliquid potest mo- „ uere aliquod mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, „ vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis. Virtus „ autem passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersa- „ le, sicut intellectus ad ens vniuersale. Vnde solus Deus „ implet voluntatem sufficienter, & mouet eam vt obie- „ ctum. Similiter autem, & virtus volendi à Deo causatur. Velle nihil aliud est, quam inclinatio quædam in obiectum voluntatis, cui proportionatur vltimus finis. Sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune est eius, „ qui præest multitudini. Vnde vtroque modo proprium est Dei mouere voluntatem. Sed secundo modo interius, „ eam inclinando.) Hæc eadem pluries dixit S. Thom. vt diximus *in art*. 1. *huius cap*.

Non ergo quia impellit ad actum.

Quibus verbis manifestè constat secundum D. Thomam, quòd Deus mouet, vt obiectum, & vt finis, quod dicunt moraliter aduersarii: effectiuè autem sicut causans virtutem volitiuam, & velle seu inclinationem, & dirigit, vt causa vniuersalis. Ergo non prædeterminando actum & particularizando. In generali enim mouet efficaciter, quoniam non potest homo non velle bonum vniuersale,

quod est Deus. Imo, vt dicit *p. 2. q. 109. art. 3.* amat homo & omnis creatura plus Deum, quàm seipsam. Omnia enim Deus ad se conuertit. Et vt dicitur *2. contra Gentes*, quantum dat rebus de bonitate, tantum dat de voluntate &c. Sed hoc bonum & nunc non mouet hominem efficaciter, & sufficienter, quoniam virtus passiua, id est, volitiua, tendit ad bonum vniuersale, sicut obiectum adæquatum. Particulare autem est minus, & infra potentiā passiuam, idcirco non mouet efficaciter. Propterea potest voluntas non velle quodcūque bonū, excepto summo sufficiēter: & propterea cum mouetur à Deo ad quodcunque bonum (ait, *resp. ad 3.*) „voluntas non cogitur, quoniam mouetur iuxta suam pro- „portionem, sicut graue deorsum à generante. Et quod „propterea est capax meriti, quoniam mouetur & à se ipsa, „nedum à Deo, vt graue à se, id est à forma grauitatis, ne- „dum à generante, vt etiam dixit *3. contra Gentes 23.*) In quibus locis manifestè negat volūtatem determinari, à Deo nisi ad bonum in communi, non ergo ad malum, nec ad bonum particulare regulariter. Præterea idem D. Thomas luculenter & propriè omnem ambiguitatem dissoluit *in 2. d. 25. q. 1. art. 2. o.* dicens, quoniam etiamsi à Deo „voluntas moueatur, nullo tamen pacto cogi aut determi- „nari credenda est (vt probarat etiam *in art. 1. ad 3.*) Si- „quidem ait: Duplex est coactio: quædam sufficiens, quæ *art. 1. o.* „compulsio vocatur; quædam verò insufficiens, quæ voca- „tur impulsio. Sciendum est igitur, quod in partibus ani- „mæ, quædam sunt, quæ compelli possunt, sed dupliciter. „Quædam enim compelluntur ex subiecto, sicut illæ vi- „res, quæ sunt organis affixæ. Cum enim sine organis ope- „rationes habere non possint, compulsis organis ipsæ quo- „que virtutes prohibentur, vel compelluntur earum acti- „bus violenter extortis. Quædam verò sunt, quæ quidem „subiecto non compelluntur, quia organis affixa non sunt, „compelluntur tamen obiecto, sicut intellectus. Ipse enim „non est actus alicuius partis corporis, vt Philosophus di- „cit *3. de anima*: & tamen demonstrationis vi cogitur. Voluntas autem neque subiecto cogi possit, cum non sit orga-

,, no affixa, neque obiecto. Quantumcumque enim ali-,, quid ostendatur esse bonum, in potestate eius remanet eli-,, gere illud, vel non eligere, cuius ratio est, quia obiectum ,, intellectus est verum: obiectum autem voluntatis est bo-,, num. Inuenitur autem aliquod verum, in quo nullius ,, falsitatis apparentia admisceri potest, vt patet in dignita-,, tibus. Vnde intellectus non potest subterfugere quin ,, illis assentiat. Similiter etiam inuenitur aliquod falsum, ,, quod nullam veri apparentiam habet, vt patet in ,, oppositis dignitatum. Vnde illis intellectus nullatenus ,, assentiri potest. Similiter etiam si ponatur voluntati ali-,, quod bonum, quod completam boni rationem habeat, ,, vt vltimus finis, propter quem omnia appetuntur, non po-,, test voluntas hoc non velle. Vnde nullus potest non ,, velle esse felix, aut velle esse miser. In his enim quæ ad ,, finem vltimum ordinantur, nihil inuenitur adeò malum, ,, quin aliquod bonum admixtum habeat, nec aliquod ,, adeò bonum, quod in omnibus sufficiat. Vnde quantum-,, que ostendatur bonum vel malum, semper potest adhæ-,, rere & fugere in contrarium, ratione alterius, quod in ,, ipso est. Ex quo accipitur, si malum est simpliciter, vt ,, apparens bonum. Et si bonum esset simpliciter, vt ap-,, parens malum. Et inde est, quod in omnibus, quæ sub ,, electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc solo de-,, terminationem habens, quod naturaliter appetit fælici-,, tatem, & non determinatè in hoc vel illo. Quamuis au-,, tem cogi non possit, nihilominus tamen potest inclinari ,, ad agendum aliquid per aliquas dispositiones & habitus, ,, ex quibus efficitur pronior ad eligendum alteram par-tem.

Solum ad finem vltimum, indeterminate ad aliud; nu-ium.

Voluntas si mutatur non cogitur.

Ex quibus verbis docemur 1. quod tam compulsus, quam impulsus est coactio, (scilicet liberi arbitrii, non voluntatis, quæ cogi non potest, sed mutari, vt dicit *in resp. ad* 1. *& alibi.*) Illa sufficiens, ista nō sufficiēs. 2. quod compellitur sufficienter liberum arbitrium solum à fine vltimo, qui Deus est & summum bonum, sicut intellectus à demonstratione, & axiomate, non autem ab aliis bonis, nec malis. 3. quod

sufficiens apud D. Thomam, idem est quod efficax de facto, vt mox ex aliis etiam locis probabitur 4. quod voluntatis arbitrium non prædeterminatur à summo bono, vel summo malo, sicut intellectus à sũma & certissima veritate, & certissima à falsitate &c. & à nullo alio obiecto, nec à Deo non clarè viso, nec à Deo mouente per gratiam & auxilium, nisi dispositiuè & ad pronitatem. Dixerat autem *in art. primo in corp. & ad* 3. quod non determinatur à Deo, sed relinquitur in sua libertate, quod eligat hoc vel illud, ita vel aliter: nunc aut tunc, quatenus per hoc sit dominus sui actus. Item *in 2. art. ad* 4. docet, quod summum libertatis est in voluntate. Liber enim dicitur, qui est dominus sui actus, & causa sui est. Et *in 3.* probat, quod omnes actus „ humani sunt à voluntate imperante, licet non omnes eli„ citiuè. Item liber est, qui à se mouetur, vel ab alio sicut „ ipse vult, vt filius à patre, non sicut seruus. *Sufficiens idem quod efficax.*

Iterum *in 2. d. 18. q. 1. a.* 1.0. Non esset homo lib. arbitrij, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eliceret hoc aut illud.) Et tandem concludit quod Deus concurrit vt vniuersalis causa boni, non vt particularizans: alioquin non diceretur homo per se se determinare.

6. Quapropter contra mentem S. Thomæ est, quòd qui prædeterminatur ab alio possit esse liber. Vnde etiam *con„ tra gentes* 88. liber dicitur homo, quoniam iudice ratione „ ad volendum inclinatur. Qui autem inclinatur à passio„ ne, aud aliunde, ita quod secus iudicare de facto nequeat, „ liber non est, licet sponte operatur, vt canis, quoniam non „ est causa sui, vt dicitur 1. *Metaph.* nec dominus sui actus. Idem ostendit *ver. q. 24. & alibi.* vt supra. Et *p. d. 39. q. 2. a. 2.* manifestè docet quod actus voluntatis sunt prauisi & non prouisi: sic enim euenirent ineuitabiliter. Ergo non esset libera, quia mota à Deo.

7. Porrò & Aristoteles *p. polit* 8. *Dominatur maritus* (ait) „ *vxori ciuiliter: Pater filiis regulariter: Dominus seruo. herì„ liter: quoniam seruus omnino non habet deliberandi arbi„ trium: Mulier habet, sed inualidum: Puer habet, sed im-* *Ex Aristotele.*

perfectum, &c. Igitur (inquam) si voluntas hominis cum determinatur ab alio, non est libera, quia nō deliberat ex se, vt vocabulum quoque accusat: sed sequitur, vt seruiens deliberantem, aut quomodolibet mouentem: & quantum determinatur ab alio tantum habet de seruitute, & deficit de libertate. Et propterea Lutherus fecit librum de seruo arbitrio: putauit autem in omnibus actibus voluntatem à Deo physicè moueri, ac simul determinari efficaciter, contra quem statuitur in Concilio Trident. *sess. 6. cap. 5. & can. 5. Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil operari, assentiendo Deo excitanti, & mouenti quoad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac præparet, nec posse dissentire si velit, sed veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque passiuè se habere, anathema sit.*

Ex quo canone, docemur liberum arbitrium cooperari gratiæ excitanti acceptando: qua acceptata sese disponit, & præparat ad iustificationem: eiusque actum esse consentire & cooperari. Item eius actum contrarium esse dissentire, reluctari, & non cooperari, & vtrumque posse: Alioquin erit solum instrumentum inanime, vt terra: vel animatum libertate carens, vt dicebat Aristoteles de seruo, & D. Thomas de cane.

Hoc autem docet idem S. Thomas 3. *contra Gentes* 48. dicens. Liberum est dominus sui, & causa sui, seipsum mouens, non ab alio motum determinate. Ideoque habens pro obiecto bonum vniuersale. Quæ enim non agunt nisi ab aliis mota, & determinata aliunde ad particulare bonum, non autem à se, illa, inquit, non sunt libera, sicut bruta: quæ aliqualiter quidem sunt libera, quatenus vtuntur iudicio: sed quia determinato ad vnum per passionem, aut obiectum. Idcirco non sunt vere libera.

Quibus ex verbis elicimus, quod si homo prædeterminetur à Deo ad omnem actum, & ad singulos, vt volunt Pseudothomistæ, multo minus esset liber homo quam bruta: quoniam, vt aiunt, semper in omni actu determinatur à Deo, qui potentior est quam passio, & obiectum visum

sum, & imaginatum, quo determinantur bruta. Nam etiam dicitur à D. Thoma, compelli hominem à fine, ita vt non sit liberi arbitrii respectu finis, quamuis valde sponte in fi .em feratur voluntas. Sed ideo non liberè, quia non potest non velle esse fœlix.

Non ergo propterea quod sponte mouetur à Deo, & iuxta suam inclinationem homo, siue quoniam infunditur illi inclinatio, propriè est liber, vt patuit ex pluribus textibus S. Thomæ; sed quia se ipsum determinat. Alioquin instrumentum esset prorsus, & nón per se volens agensque. Etenim bruta sponte mouentur à pastore ad pascua.

Propterea etiam *in eodem* 3. *contra Gentes* 112. probat „ S. Thomas, omnes creaturas rationales gubernari à Deo „ propter seipsas, quia liberas. Ergo (ait) propter se, cæ„ teras verò nòn propter se ipsas, quia liberæ non sunt, nec „ propter se; & ideo ab alio reguntur ad operandum, tam„ quã seruituti subiecta, vt dicebat Aristoteles de mancipiis. *Conclusio. Non est libertas in eo, quod se ipsum non determinat.*

Item *cap.* 148. probat, quod auxilium diuinum non cogit hominem ad opus bonum, sed facit, vt voluntariè faciat, tamquam dominus sui actus, & propter se operans, & à se, quoniam variat, sicuti vult iudicium volũtate motũ. In brutis enim sẽper appetitus sequitur iudiciũ. Iudiciũ verò passionem ab obiectis & subiectis illatam, instinctumque causæ primæ. Nec potest appetitus & voluntas, iterum refutato iudicio, aliud inire, sicut homo, vt etiam dicebat *in ver. q.* 24 *ar* 2. *& p. p q.* 83. *& Pot. q.* 2. *ar* 3. *& q.* 3. *ar.* 13. *Imo p.* 2. *q.* 1. *a.* 2 probat quod tota irrationalis natura cõparatur ad Deum, sicut instrumentum motum ab illo: sed per proprias formas. Creatura verò rationalis, non sicut instrumentum: quoniam à se mouetur, non à Deo: nisi in quantum Deus dedit esse, & virtutem liberam, vt possit se mouere: quoniam cognoscit finem, & media, & rationem mediorum ad finem: bruta verò apprehendunt finem, sed non rationem mediorum: ideo indigent Deo mouente & ductore.

Item *in cap.* 159. *eiusdem* 3. *contra Gentes*, docet esse in potestate hominis, etiam post peccatum impedire, & non

impedire gratiam de facto, quam Deus dat omnibus. Et propterea imputari ſibi ad peccatum, ſi non recipiunt lumẽ, quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ*: & *vult omnes ſaluos facere*. Ergo ſecundũ D. Th. non prædeterminatur à Deo illa impeditio, & nõ impeditio. Alioquin ſolutio argumẽti, quod dicebat, non poſſe imputari ſibi, quia non reſurgit à peccato ad gratiam, cum hoc non poſsit ſine gratia. Illa, inquam, ſolutio eſſet petitio principii, videlicet dicere. Eſt in noſtra poteſtate ſaltem impedire, & non impedire. Et profectò ſi homo abſque prædeterminatione diuina, non poſſet operari & impedire, & non impedire, & hæc prædeterminatio non eſt in noſtra poteſtate: ſequitur quod homo non eſt liber vllo pacto: nam ducitur ab alio, nec poteſt non duci, nec habere vt ducatur in ſe quippiam actionis, aut occaſionis, aut diſpoſitionis.

Vnde etiam D. Thomas 3. *parte, q. 46. art. 2.* Dicitur „ etiam neceſſarium ex aliquo exteriori, quod quidem ſi ſit „ cauſa efficiens vel mouens, facit neceſsitatem coactionis, „ aut diſpoſitionis. Et 2. *contra Gentes* 29. Inuenitur, ait, „ & neceſsitatis alius modus, ſecundum quod dicitur aliquid „ neceſſariũ abſolutè: quæ quidẽ neceſſitas depẽdet ex cauſis „ prioribus in eſſe, ſicut principiis eſſentialibus, vt materia, „ vel forma; vel ex cauſis efficientibus ſiue mouentibus. Mo„ uet ergo voluntates vniuerſaliter ad bonum ex generali „ confluxu: non autem determinat efficaciter, vt aiunt.

Item 1. *peribermin. lect.* 15. Sciendum, ait, quod neceſ„ ſitas ex cauſis prioribus, eſt neceſsitas abſoluta; & paulo „ poſt. Neceſsitas ex cauſa efficiente, eſt abſoluta. Quod autem neceſsitatem ex eo, quod eſt poſterius, in eſſe eſt neceſſitas ex conditione vel ſuppoſitione.

Iterum *Mal. q. 9. art.* 1. Quando præcedens diſpoſitio, „ aut paſsio vehemens, non ſubiicitur voluntati, & ipſi pri„ mi motus, faciunt neceſsitatem abſolutam. Quando vero ſubiacent voluntati, vt ſecundi motus, & paſsiones non vehementes, non faciunt neceſsitatem abſolutam. Sic etiam dixerat 3. *contra Gent.* 48. & 148. & *ver.* 4. 24. Quod „ quoniam iudicium ex viſis & paſsionibus præcedens in

,,brutis, non subiacet voluntati eorum, sicut præcedens
, iudicium nostrum nostræ voluntati, facit illis necessitatem
absolutam, libertatisque euersionem.
Ex his infero: Sed motio Dei prædeterminans non subiacet voluntati nostræ vt fiat, nec respui potest in sensu composito. Ergo facit absolutam necessitatem, si prædeterminat. Hac de causa, inquit Damascenus *lib.2. cap. 29.*
,, quæ in nostra potestate sita sunt, non Dei prouidentiæ, sed nostro libero arbitrio assignari debent, & *cap.30.* Illud
,, scire interest Deum omnia quidem præscire, sed non om-
,, nia quidem prædefinire. Præscit enim ea etiam, quæ in nostra potestate & arbitrio sita sunt. At non ea prædefinit. Iustin. *q. 58. ad Gent.* negat præscientiam & decretum esse causam futurorum. Item Cyril. *in Ioan. 4.* quod si Iudas & Adam, & Saül, & Lucifer peccassent ex decreto, vt adimpleretur quod Deus præsciuit & prophetauit: nequaquam eorum peccatum esset peccatum, sed meritum & laus, quoniam adimpleuere scripturas, id est, decretum scripturis reuelatum. Et Gregor. Nyssenus *7. de Philoso-*
,,*phia cap.1. & lib. 8. cap.4.* Ea, inquit, quæ sunt in nobis
,, non esse ex prouidentia. Quæ verba sunt etiam Senecæ & Ciceronis, & Aristotelis. Alioquin, aiunt, non esset in nobis fieri bonos vel malos, & periret Resp. lex & doctrina. Et hos exponens *D. Th. 3. cont. Gent. cap.88.* ait non subtrahi à prouidentia voluntates humanas, sed non determinari necessariò, ita vt non possint dissentire. Vnde etiã Chrys. *Hebr. hom. 2.* Non antecedit nostras voluntates, ne nostrum læderet arbitrium. Ambros. vero ..... inquit, ne nostram temeraret libertatem. Item Hieron. *ep.146.* ho-
,, minem ita liberum ponit, vt viuat non ex imperio Dei, sed ex obsequio, id est, non ex necessitate, sed ex voluntate. Augustinus *de litera & spiritu cap.3.* Legimus, non
,, est potestas nisi à Deo: sed non legimus non est volun-
,, tas, nisi à Deo. Et 10. *de Ciuit. cap.9.* ait. Sicut omnium
,, naturarum est creator, ita est omnium dator potesta-
,, tum, non voluntatum. Et recte non scriptum est, quia
,, verum non est. Et *7. de ciuitate Dei, & 3. de libero arb.*

Authoritas Patrum & Philosophorum.

tudine, id est, vltimo fine.

11 quoniam nec per gratiam efficacem specialem determinatur.

11 Præterea *in 2.d.25.q.1.art.1.ad 2.* ait, quod ad rationem „ liberi arbitrii non pertinet, vt indeterminatè se habeat ad „ bonum, & ad malum; quia liberum arbitrium per se in bonum ordinatum est, nec malum intendit, nisi propter „ aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum: cum „ non sit electio aut voluntas, nisi boni. Et ideo vbi per-

Idem p p q. 41. & Mal. q. 1 8. 5 22 Liberum arb. est solum ad bonum a Deo: deficientia à bono & fine, est ex defectu naturaliter: ex voluntate electiuè, nec tamen ad purum malum. Ergo indeterminatum etiam à Deo.

„ fectissimum est liberum arbitrium, sicut in Deo, in ma- „ lum tendere non potest, [illegible] po- „ test, sed pertinet hoc ad libertatem arbitrii, vt facere & „ non facere possit. Bona enim, quæ facit, potest non facere: „ nec tamen malum facere non potest.) Ex quibus verbis liquet, quàm diligenter S. Thomas docere intendat, quod liberum arbitrium est indeterminatum etiam à Deo, licet sit ordinatum tantummodo ad bonum: vnde nec errat in hoc, nisi quatenus apprehendit malum sub ratione boni. Idquod non potest libero arbitrio Dei accidere, cum non possit apprehendere malum sub ratione boni, nec mouere hominem ad malum faciendum propter finem bonum: quod pulchrè docuerat *p. p q. 19.*

12 Propterea igitur cum probasset in corpore allegati articuli *in 2.d.25.q.1.1.* Quod homines habent intellectum, & sunt liberi arbitrij, quoniam determinant sibi finem, quia cognoscunt rationem finis, & ordinem mediorum ad finem.

Probatur, quoniam dominus est sui actus: & Deus non prædeterminat fines medios nec actus liberi arbitrii, sicut in naturalibus.

13 Tandem *in resp. ad 3.* inquit. Deus operatur in omni- „ bus, ita tamē quod in vnoquoque secundum eius condi- „ tionem. Vnde in rebus naturalibus operatur, sicut mini- „ strans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad „ talem actionem. In libero autem arbitrio hoc modo agit, „ vt virtutem agendi sibi ministret, & ipso operante liberum „ arbitrium agat: sed tamen determinatio actionis & finis, „ in potestate liberi arbitrij constituitur. Vnde remanet sibi „ dominium sui actus, licet non ita sicut primo agenti.) Quibus verbis planè docet S. Thomas, quod ideo est liberi arbitrij homo, quoniam est dominus sui actus, & propter hoc est dominus, quoniam determinat sibi finem, & actio-

Idem ait Pot. q. 3. 7. 13.

nes pro fine consequendo, & non determinatur à Deo actio & finis, sicut in agentibus naturalibus. Perthomista è contra propterea facit liberum hominem, quia prædeterminatur à Deo, ita tamen quod non determinatur; ad vnum. Sed videtur non intelligere quid sit determinari ad vnum, vel dissimulare. Si quidem Diuus Thomas loquitur de determinatione ad quemcunque vnum actum, ita quod illum solum possit, sicut ignis solum calefacere; vel ouis solum timere cum videt lupum: quoniam ex visis & passionibus ista determinantur, vt pro tunc, non possit ignis appositam stuppam non vrere: & ouis visum lupum non timere, vt patet ex allegatis supra ex *q. disp. ex p. pi &* *2. sen.* Quapropter determinatio ad vnum non tollit necessitationem: neque ad plura, ponit libertatem. Etenim canes mouentur ad opposita, in diuerso tempore & loco per propriam imaginationem determinatam sic ab obiectis & passionibus variè occurrentibus, vt supra S. Thom. etiam docet. Nec per hoc sunt liberi arbitrij, quoniam non ipsi se determinant, sed in omni actu determinantur ab alio, ita vt non possint dissentire, & aliud eligere. Sic canis cum irascitur, necessariò irascitur, quoniam non potest iudicare arbitrio suo non esse bonum tunc irasci: nec iram deserere sponte, nisi alia passione in aliud trahatur, vt fit quando ostenso baculo desinit irasci in alium canem, noua passione tractus in alium actum, non autem syllogismo nouo, vt homo.

Determinari ad vnum, non est ad vnum actũ; sed ita ad illum quod simul non possit ad alium, idque accidit iis, quæ ab alio determinantur non iis quæ à se; & licet bruta à se, tamen eorum arb. ab obiectis & passionibus necessitatur, non autem in homine, qui in sen. u diuiso, & composito potest cessare, & aliud, & aliter eligere

Quapropter ex hoc quod homo determinatur à Deo ad quemlibet actum, sicut canis ab obiecto & ab hero, verè determinatur ad vnum semper, quoniam tunc in sensu composito (qui quidem & semper est cõpositus) nõ se potest determinare ad aliud. Sed sicut seruus & canis determinatur ab hero spõte, non tamẽ liberé, ita & homo. Oportet ergo ad hoc quod sit liber, quod ipse homo seipsum determinet ad vnum, vt docuit S. Thomas. Et propterea dixit, quòd homo à fine maximè volito non potens abstinere, non est liber respectu illius, sed respectu mediorum & finium non supremorum. Quoniam à fine supremo determinatur, & ad

nem, & non alligatur organo corporeo. Propterea à se mouet se ad finem &c. vbi infra cap.... Non ergo intelligunt quid sit libertas aduersarij, cum dicunt Deum mouere necessaria necessariò, & libera liberè, & tamen vtraque moueri à Deo efficaciter, ita vt non possint in sensu composito dissentire: æquam necessitatem vtrisque dantes, æquamque indigentiam diuini impulsus ad opus.

Præterea 2. *d* 39. *q*. 4. *ar* 1. o. Voluntas secundum se est indifferens ad plura: sed quod determinatè exeat ad hunc vel illum actum, non est ab alio determinante, sed ipsa voluntate. *16 Iterum qu ad nullo, sed à se, sola determinatur.*

Præterea 1. 2. *q*. 9 *a*. 4. o. docet quod Deus vt bonũ vniuersale mouet voluntatem ad bonum in communi, ita vt non possit nolle bonum & finem vltimũ, sed ad bona alia & ad media voluntas mouet se ipsam, & sese determinat. Et *a*. 3. o. ait, quod voluntas per hoc quod vult finem mota à fine, mouet deinde seipsam ad volitionem mediorum. Et *resp ad* 1. ait, quod non secundum idem est mouẽs ac motum, sed in quantum actu vult finem, reducit se de potentia ad actum respectu eorum, quæ sunt ad finem. Et *ar*. 6. *ad* 3. amplius declarat, quod Deus vt finis mouet solum ad bonum vniuersale, sed per rationem sese voluntas determinat ad volendum hoc vel illud bonum, verum aut apparens. Idem habet *Mal*. *q*. 6. 1. *17. Quia solummouetur a fine: sed actuata hac motione sese mouet ad omnia non aliunde mota.*

Nullum locum D. Thomæ, nec SS. Scripturarum docentium, voluntates à Deo moueri, etiamsi physicè, concludere motionem coactiuam aut necessariam, aut inuitam, & cui resisti de facto non possit in moralibus actibus concernentibus iustitiam & culpam.

ARTICVLVS III.

Quomodo intribuitur Deus mouere physicè, & quod facit vt faciamus.

QVAS ob res quantumuis dicant Doctores & ipse D. Thomas, quòd voluntas mouetur à Deo, non modò dispositiuè, sicut à cœlo & à passionibus & temperamento; & suggestiuè, sicut à Magistris & Principibus & Angelis & Dæmonibus, sed etiam motiuè, vt ait D. Thomas *in 3. contra gentes*, seu physicè, vt loquuntur recentiores; quoniam in Scripturis dicitur, *Faciam vt faciatis, & faciam vt velitis*. Et iterùm: *Deus dat velle & perficere*. Et iterùm: *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Nihilominùs ex iam dictis patet, quòd hæc motio diuina & tractio, non est prædeterminatio ad vnum infallibiliter, & necessariò, præterquam ad finem, qui est fœlicitas, quam nemo potest non appetere, vt dictum est. Quapropter omnes auctoritates adductæ & adducibiles, loquuntur vt de motione morali & suggestiua, vel, de inclinatione tantum physica, quæ est solum ad bonum in communi; etiam si aliquando ad hoc particulare, citra necessitatem coactionis, & inevitabilitatis: item per multiplicitatem adminiculorum, vt D. Thom. *ver. q. 6. a 3.* docet, hoc est, per suffragia, exhortationes, præceptores, gratias & occasiones, vt à cœlo, & à passionibus sine vi: imò longè suauius: non enim se nobis attemperant, sicut Deus. Planum est enim, quod aliquando homo inclinatur à vino, & à phrenetico humore, ita vt necessitetur, teste ipso D. Thoma; non autem sic à Deo, qui disponit omnia suauiter, secundum conditionem mobilium, & causarum secundarum.

Quomodo dicitur trahere.

Probatur primo authoritate Augustini *in Ioan. tract. 26.* Vbi docet super illo verbo, *Nemo venit &c. nisi pater traxerit*, quod trahimur non obligatione, sed delectatione reuelatorum, iuxta illud Virgilij.

——*Trahit sua quemque voluptas.*

Iterum *q 2. ad Simplicianum*: trahi nos docet testificati-„ne, & vocatione, & delectatione. Et cum delectant quæ „nos trahunt ad Deum, hoc nobis inspiratur & præbetur „gratia & voluntas, inquit, nisi occurrerit quod delectet ani-

,, mum aut inuitet, moueri nullo modo potest. Hoc autem ,, vt occurrat, non est in potestate hominis. Quod probat exemplo Pauli furentis illuminatione tracti. Et alibi ait, quod *trahimur quasi oues ostensa herba*. Vide 6. *Theol.* Non ergo ineuitabiliter.

Ex D. Thoma placitis libertas humana declaratur, & pluribus modis demonstratur.

ARTICVLVS IV.

Diuus Thomas similiter, *in opusculo de præscientia & præd. cap.* 6. ait. Nullus culpatur iustè, nec laudatur ,, de eo quod ipsi necessitatem, aut coactionem ingerit: & cuius causa in ipso non est &c. Propterea *in resp. ad* 2. inquit. Voluntas humana non ligatur, nec impeditur per præ- ,destinationem: sed iuuatur ad supernaturalem actum. Et ,propterea Christus dixit, *sine me nihil potestis facere*. Item ,voluntas hominis libera est, non tamen habet hanc liber- ,tatem nisi à Deo, qui est causa efficiens huius libertatis, ,& prima causa ad quam reducitur actus secundarum. Et ,sic intelligitur Apostolus; *Deus operatur in nobis velle, &* ,,*perficere*. Actus enim volitionis est noster, (sed nos à Deo.) Quibus verbis clarè ostendit, quod authoritates supponentes libertatem nostram, & actiones Deo, intelliguntur ex hoc quod Deus est author gratiæ, sine qua nihil possumus supernaturaliter. Non autem quod non possimus naturaliter per auxilium generale; vel quia prædeterminamur.

Quomodo dicitur, sine me nihil potestis facere.

Et Deus dat velle, & perficere, quia est author naturæ & gratiæ: non quia actus noster est illius ineuitabiliter.

Præterea ad hoc idem clarificandum, subiungit. (Et cum *Ioan.* 6. dicitur. *Nemo venit ad me, nisi pater qui misit* ,,*me, traxerit* &c. dicendum quod non trahimur violentia, ,, sicut Susanna trahebatur ad mortē: Nec necessitate, sicut ,Eleazarus volens ad supplicium trahebatur 2. *Machab.* 6. Nec timore supplicij, vt dicitur *Iacob.* 2. *Ipsi trahent vos ad iudicia* &c. Sed tractio ista, de qua loquitur Christus, vt ostē-

Non mouet violenter, nec necessario.

„ dit Glossa, non est violentiæ, nec necessitatis, nec inuiti, „ sed voluntatis, & desiderii, de qua dicitur *Oseæ* 11. *in funiculis charitatis traham eos*; & *Cant.*1.*Trahe me post te.*) Quibus verbis excluditur efficacia illa physicè trahens, cui resisti non potest in sensu composito, & qua velle decreto, aut impulsu, vt Eleazar necessitamur; quam magnificant loquentes pro D. Thoma contra D. Thomam. Concordat cum huius opusculi verbis, id quod dicit S. Thomas „ *p.p.q.*105. 3. Quod sicut, qui dat formam, dat etiam „ operationem, quæ formam consequitur, & sic dicitur „ etiam operationis causa actiua. Sic Deus dicitur mouens intellectum ad intelligendum, quoniam dat illi virtu„ tem ad intelligendũ, & species intelligibiles.) At *in* 4.*art.* „ ait. Sic volũtas etiã mouetur ab obiecto, quod est bonum; & ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas „ moueri à quocunque bono, sed non sufficienter & effica„ citer, nisi à Deo. Non enim sufficiẽter aliquid potest mo„ uere aliquod mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, „ vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis. Virtus „ autem passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersa„ le, sicut intellectus ad ens vniuersale. Vnde solus Deus „ implet voluntatem sufficienter, & mouet eam vt obie„ ctum. Similiter autem, & virtus volendi à Deo causatur. Velle nihil aliud est, quam inclinatio quædam in obiectum voluntatis, cui proportionatur vltimus finis. Sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune est eius, „ qui præest multitudini. Vnde vtroque modo proprium est Dei mouere voluntatem. Sed secundo modo interius, „ eam inclinando.) Hæc eadem pluries dixit S. Thom. vt diximus *in art.* 1.*huius cap.*

Non ergo quia impel. lit ad actum.

Quibus verbis manifestè constat secundum D. Thomam, quod Deus mouet, vt obiectum, & vt finis, quod dicunt moraliter aduersarii: effectiuè autem sicut causans virtutem volitiuam, & velle seu inclinationem, & dirigit, vt causa vniuersalis. Ergo non prædeterminando actum & particularizando. In generali enim mouet efficaciter, quoniam non potest homo non velle bonum vniuersale,

quod est Deus. Imo, vt dicit *p.2.q.109. art.3.* amat homo & omnis creatura plus Deum, quàm seipsam. Omnia enim Deus ad se conuertit. Et vt dicitur 2. *contra Gentes*, quantum dat rebus de bonitate, tantum dat de voluntate &c. Sed hoc bonum & nunc non mouet hominem efficaciter, & sufficienter, quoniam virtus passiua, id est, volitiua, tendit ad bonum vniuersale, sicut obiectum adæquatum. Particulare autem est minus, & infra potentiã passiuam, idcirco non mouet efficaciter. Propterea potest voluntas non velle quodcũque bonũ, excepto summo sufficiẽter: & propterea cum mouetur à Deo ad quodcunque bonum (ait, *resp. ad* 3.) „voluntas non cogitur, quoniam mouetur iuxta suam pro„portionem, sicut graue deorsum à generante. Et quod „propterea est capax meriti, quoniam mouetur & à se ipsa, „nedum à Deo, vt graue à se, id est à forma grauitatis, ne„dum à generante, vt etiam dixit 3. *contra Gentes* 23.) In quibus locis manifestè negat volũtatem determinari, à Deo nisi ad bonum in communi, non ergo ad malum, nec ad bonum particulare regulariter. Præterea idem D. Thomas luculenter & propriè omnem ambiguitatem dissoluit *in 2.d.25.q.1.art.2.* o. dicens, quoniam etiamsi à Deo „voluntas moueatur, nullo tamen pacto cogi au determi„nari credenda est (vt probarat etiam *in art.1.ad* 3.) Si„quidem ait: Duplex est coactio: quædam sufficiens, quæ *art.2.o.* „compulsio vocatur; quædam verò insufficiens, quæ voca„tur impulsio. Sciendum est igitur, quod in partibus ani„mæ, quædam sunt, quæ compelli possunt, sed dupliciter. „Quædam enim compelluntur ex subiecto, sicut illæ vi„res, quæ sunt organis affixæ. Cum enim sine organis ope„rationes habere non possint, compulsis organis ipsæ quo„que virtutes prohibentur, vel compelluntur earum acti„bus violenter extortis. Quædam verò sunt, quæ quidem „subiecto non compelluntur, quia organis affixa non sunt, „compelluntur tamen obiecto, sicut intellectus. Ipse enim „non est actus alicuius partis corporis, vt Philosophus di„cit 3. *de anima*: & tamen demonstrationis vi cogitur. Voluntas autem neque subiecto cogi possit, cum non sit orga-

,, no affixa, neque obiecto. Quantumcumque enim ali-
,, quid ostendatur esse bonum, in potestate eius remanet eli-
,, gere illud, vel non eligere, cuius ratio est, quia obiectum
, intellectus est verum: obiectum autem voluntatis est bo-
,, num. Inuenitur autem aliquod verum, in quo nullius
,, falsitatis apparentia admisceri potest, vt patet in dignita-
,, tibus. Vnde intellectus non potest subterfugere quin
,, illis assentiat. Similiter etiam inuenitur aliquod falsum,
,, quod nullam veri apparentiam habet, vt patet in
,, oppositis dignitatum. Vnde illis intellectus nullatenus
,, assentiri potest. Similiter etiam si ponatur voluntati ali-
,, quod bonum, quod completam boni rationem habeat,
,, vt vltimus finis, propter quem omnia appetuntur, non po-
,, test voluntas hoc non velle. Vnde nullus potest non
,, velle esse felix, aut velle esse miser. In his enim quæ ad
,, finem vltimum ordinantur, nihil inuenitur adeò malum,
,, quin aliquod bonum admixtum habeat, nec aliquod
,, adeò bonum, quod in omnibus sufficiat. Vnde quantum-
,, que ostendatur bonum vel malum, semper potest adhæ-
,, rere & fugere in contrarium, ratione alterius, quod in
,, ipso est. Ex quo accipitur, si malum est simpliciter, vt
,, apparens bonum. Et si bonum esset simpliciter, vt ap-
,, parens malum. Et inde est, quod in omnibus, quæ sub
,, electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc solo de-
,, terminationem habens, quod naturaliter appetit felici-
,, tatem, & non determinatè in hoc vel illo. Quamuis au-
,, tem cogi non possit, nihilominus tamen potest inclinari
,, ad agendum aliquid per aliquas dispositiones & habitus,
,, ex quibus efficitur pronior ad eligendum alteram par-
tem.

Solum ad finem vltimum, indeterminate ad aliud; nullum.

Voluntas si mutatur non cogitur.

Ex quibus verbis docemur 1. quod tam compulsus, quam impulsus est coactio, (scilicet liberi arbitrii, non voluntatis, quæ cogi non potest, sed mutari, vt dicit *in resp. ad* 1. *& alibi.*) Illa sufficiens, ista nō sufficiēs. 2. quod compellitur sufficienter liberum arbitrium solum à fine vltimo, qui Deus est & summum bonum, sicut intellectus à demonstratione, & axiomate, non autem ab aliis bonis, nec malis. 3. quod

sufficiens apud D. Thomam, idem est quod efficax de facto, vt mox ex aliis etiam locis probabitur 4. quod voluntatis arbitrium non prædeterminatur à summo bono, vel summo malo, sicut intellectus à summa & certissima veritate, & certissima à falsitate &c. & à nullo alio obiecto, nec à Deo non claré viso, nec à Deo mouente per gratiam & auxilium, nisi dispositiuè & ad proniratem. Dixerat autem *in art. primo in corp. & ad* 3. quod non determinatur à Deo, sed relinquitur in sua libertate, quod eligat hoc vel illud, ita vel aliter: nunc aut tunc, quatenus per hoc sit dominus sui actus. Item *in 2. art. ad* 4. docet, quod summum libertatis est in voluntate. Liber enim dicitur, qui est dominus sui actus, & causa sui est. Et *in 3.* probat, quod omnes actus „ humani sunt à voluntate imperante, licet non omnes eli-„ citiuè. Item liber est, qui à se mouetur, vel ab alio sicut „ ipse vult, vt filius à patre, non sicut seruus. Sufficiens idem quod efficax.

Iterum *in 2. d. 28. q. 1. a.* 1. o. Non esset homo lib. arbitrij, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eliceret hoc aut illud.) Et tandem concludit quod Deus concurrit vt vniuersalis causa boni, non vt particularizans: alioquin non diceretur homo per se se determinare.

6. Quapropter contra mentem S. Thomæ est, quòd qui prædeterminatur ab alio possit esse liber. Vnde etiam *con-* „ *tra gentes* 88. liber dicitur homo, quoniam iudice ratione „ ad volendum inclinatur. Qui autem inclinatur à passio-„ ne, aud aliunde, ita quod secus iudicare de facto nequeat, „ liber non est, licet sponte operatur, vt canis, quoniam non „ est causa sui, vt dicitur 1. *Metaph.* nec dominus sui actus. Idem ostendit *ver. q. 24. & alibi.* vt supra. Et *p. d. 39. q. 2. a. 1.* manifestè docet quod actus voluntatis sunt prævisi & non prouisi: sic enim euenirent ineuitabiliter. Ergo non esset libera, quia mota à Deo.

7. Porrò & Aristoteles *p. polit* 8. *Dominatur maritus* (ait) Ex Aristotele. „ *vxori ciuiliter: Pater filiis regulariter: Dominus seruo heri-* „ *liter: quoniam seruus omnino non habet deliberandi arbi-* „ *trium: Mulier habet, sed inualidum: Puer habet, sed im-*

perfectum, &c. Igitur (inquam) si voluntas hominis cum determinatur ab alio, non est libera, quia nō deliberat ex se, vt vocabulum quoque accusat: sed sequitur, vt seruiens deliberantem, aut quomodolibet mouentem: & quantum determinatur ab alio tantum habet de seruitute, & deficit de libertate. Et propterea Lutherus fecit librum de seruo arbitrio: putauit autem in omnibus actibus voluntatem à Deo physicè moueri, ac simul determinari efficaciter, contra quem statuitur in Concilio Trident. *sess. 6. cap. 5. & can. 5. Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil operari, assentiendo Deo excitanti, & mouenti quoad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac præparet, nec posse dissentire si velit, sed veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, merèque passiuè se habere, anathema sit.*

Ex quo canone, docemur liberum arbitrium cooperari gratiæ excitanti acceptando: qua acceptata sese disponit, & præparat ad iustificationem: eiusque actum esse consentire & cooperari. Item eius actum contrarium esse dissentire, reluctari, & non cooperari, & vtrumque posse: Alioquin erit solum instrumentum inanime, vt terra: vel animatum libertate carens, vt dicebat Aristoteles de seruo, & D. Thomas de cane.

Hoc autem docet idem S. Thomas 3. *contra Gentes* 48. dicens. Liberum est dominus sui, & causa sui, seipsum mouens, non ab alio motum determinate. Ideoque habens pro obiecto bonum vniuersale. Quæ enim non agunt nisi ab aliis mota, & determinata aliunde ad particulare bonum, non autem à se, illa, inquit, non sunt libera, sicut bruta: quæ aliqualiter quidem sunt libera, quatenus vtuntur iudicio: sed quia determinato ad vnum per passionem, aut obiectum. Idcirco non sunt vere libera.

Quibus ex verbis elicimus, quod si homo prædeterminetur à Deo ad omnem actum, & ad singulos, vt volunt Pseudothomistæ, multo minus esset liber homo quam bruta: quoniam, vt aiunt, semper in omni actu determinatur à Deo, qui potentior est quam passio, & obiectum visum

sum, & imaginatum, quo determinantur bruta. Nam etiam dicitur à D. Thoma, compelli hominem à fine, ita vt non sit liberi arbitrii respectu finis, quamuis valde sponte in finem feratur voluntas. Sed ideo non liberè, quia non potest non velle esse fælix.

Non ergo propterea quod sponte mouetur à Deo, & iuxta suam inclinationem homo, siue quoniam infunditur illi inclinatio, propriè est liber, vt patuit ex pluribus textibus S. Thomæ; sed quia se ipsum determinat. Alioquin instrumentum esset prorsus, & non per se volens agensque. Etenim bruta sponte mouentur à pastore ad pascua.

Propterea etiam *in eodem* 3. *contra Gentes* 112. probat „ S. Thomas, omnes creaturas rationales gubernari à Deo „ propter seipsas, quia liberas. Ergo (ait) propter se, cæ„ teras verò non propter se ipsas, quia liberæ non sunt, nec „ propter se; & ideo ab alio reguntur ad operandum, tam„ quā seruituti subiecta, vt dicebat Aristoteles de mancipiis. *Conclusio Non est libertas in eo, quod seipsum non determinat.*

Item *cap.* 148. probat, quod auxilium diuinum non cogit hominem ad opus bonum, sed facit, vt voluntariè faciat, tamquam dominus sui actus, & propter se operans, & à se, quoniam variat, sicuti vult iudicium volūtate motū. In brutis enim sēper appetitus sequitur iudiciū. Iudiciū verò passionem ab obiectis & subiectis illatam, instinctumque causæ primæ. Nec potest appetitus & voluntas, iterum refutato iudicio, aliud inire, sicut homo, vt etiam dicebat *in ver. q.* 24 *ar* 2. *& p. p q.* 83. *& Pot. q.* 2. *ar* 3. *& q.* 3. *ar.* 13. *Imo p.* 2. *q.* 1. *a.* 2 probat quod tota irrationalis natura cōparatur ad Deum, sicut instrumentum motum ab illo: sed per proprias formas. Creatura verò rationalis, non sicut instrumentum: quoniam à se mouetur, non à Deo: nisi in quantum Deus dedit esse, & virtutem liberam, vt possit se mouere: quoniam cognoscit finem, & media, & rationem mediorum ad finem: bruta verò apprehendunt finem, sed non rationem mediorum: ideo indigent Deo mouente & ductore.

Item *in cap.* 159. *eiusdem* 3. *contra Gentes*, docet esse in potestate hominis, etiam post peccatum impedire, & non

„brutis, non subiacet voluntati eorum, sicut præcedens „iudicium nostrum nostræ voluntati, facit illis necessitatem „absolutam, libertatisque euersionem.

Ex his infero: Sed motio Dei prædeterminans non subiacet voluntati nostræ vt fiat, nec respui potest in sensu composito. Ergo facit absolutam necessitatem, si prædeterminat. Hac de causa, inquit Damascenus *lib. 2. cap. 29.* „quæ in nostra potestate sita sunt, non Dei prouidentiæ, sed nostro libero arbitrio assignari debent, & *cap. 30.* Illud „scire interest Deum omnia quidem præscire, sed non om- „nia quidem prædefinire. Præscit enim ea etiam, quæ in nostra potestate & arbitrio sita sunt. At non ea prædefinit. Iustin. *q. 58. ad Gent.* negat præscientiam & decretum esse causam futurorum. Item Cyri. *in Ioan. 4.* quod si Iudas & Adam, & Saül, & Lucifer peccassent ex decreto, vt adimpleretur quod Deus præsciuit & prophetauit: nequaquam eorum peccatum esset peccatum, sed meritum & laus, quoniam adimpleuere scripturas, id est, decretum scripturis reuelatum. Et Gregor. Nyssenus *7. de Philoso- „phia cap. 1. & lib. 8. cap. 4.* Ea, inquit, quæ sunt in nobis „non esse ex prouidentia. Quæ verba sunt etiam Senecæ & Ciceronis, & Aristotelis. Alioquin, aiunt, non esset in nobis fieri bonos vel malos, & periret Resp. lex & doctrina. Et hos exponens *D. Th. 3. cont. Gent. cap. 88.* ait non subtrahi à prouidentia voluntates humanas, sed non determinari necessariò, ita vt non possint dissentire. Vnde etiã Chrys. *Hebr. hom. 2.* Non antecedit nostras voluntates, ne nostrum læderet arbitrium. Ambros. vero .... inquit, ne nostram temeraret libertatem. Item Hieron. *ep. 146.* ho- „minem ita liberum ponit, vt viuat non ex imperio Dei, sed ex obsequio, id est, non ex necessitate, sed ex voluntate. Augustinus *de liter. & spiritu cap. 3.* Legimus, non „est potestas nisi à Deo: sed non legimus non est volun- „tas, nisi à Deo. Et 10. *de Ciuit. cap. 9.* ait. Sicut omnium „naturarum est creator, ita est omnium dator potesta- „tum, non voluntatum. Et recte non scriptum est, quia „verum non est. Et 7. *de ciuitate Dei, & 3. de libero arb.*

Authoritas Patrum & Philosoph. horum.

„ 18. Quæcumque ista causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ceditur. Anselm. etiam *libro secundo cur Deus homo capite decimo octauo.* Necessitari à præcedente causa eam quæ sequitur sæpe docuit *in de conc. prædest.* Quam insulsè & violenter respondent Pseud. his auctoritatibus ignorantes Philosophiam Patrum nemo non videt. Quando ergo D. Thomas diceret (quod nunquam dixit) determinari à causa diuina voluntatem humanam, intellige semper, vel moraliter, vt ipse exponit: vel physicè inclinatiuè, non necessitatiuè, vel solum ad bonum in communi. Et sic cum *in p. p. q. 19. a. 9. ad 3.* Vbi „ respondet, quod necessitatur voluntas, & causa omnis à „ Deo, non autem à Deo, qui quantum vult, agit. Vbi sane prædeterminationem non affirmat alibi negatam, sed generalem influentiam non necessariam in liberas causas, cuiusmodi ponunt Pseud. affirmat. Ergo solum inclinationem, non efficacem absque nobis consentientibus, licet de se esset efficax, si saluaret nos sine nobis, vt docet Chrysost. *de laudibus D. Pauli hom....*

Sensus S. Thom. de voluntatis determinatione à Deo.

Profectò nemo non videt, quod si decreto antecedenti præuisionem culpæ, id quod nullus Patrum admittit, Deus reprobat innocentes, & prædeterminatione temporali efficaciter mouet ad actus, vnde fiunt nocentes necessariò damnari, necessitate suppositionis Deo, nobis autem absoluta: imo & Deo absoluta, & sic ad gradus gloriæ, & perditionis certos, vt opera non prosint nostra, ad diminuendum malum, nec ad augendam gloriam, & quidquid adducunt, respondendo, esse falsum medicamen ad excusandum Deum: vel potius iniquam opinionem quam de Deo habent. Neque etiam libertas est in nobis, nisi titularis, nec in sensu diuiso à decreto, vel ab actibus decreto præfinitis, vt posit euenire aliter, fingi potest. Prædeterminata enim est veritas antecedenter. Vnde concludit Aristoteles, & Plato & Alex. Aphrod. *in opusc. de fato, & in opusc. de eo, quod in nobis est.* Et similiter Nyssenus, Damascenus, Augustinus, Hieronymus, & omnes Patres atque scholastici concludunt, nihil prodesse leges, exhor-

Aug. non prædeterminat sine causa.

tantes ad bonum, & deterrentes à malo. Quoniam ii veniunt actus, qui decreto antecedenti prædefiniti sunt, non qui à lege & consilio imperantur, nisi coincidant cum decreto.

Præterea sicuti sequebatur ad reprobationem antecedentem, ita sequitur ad prædeterminationem illud absurdum, quod videlicet Deus operatur solum, vt fortis & potens, non autem, vt etiam sapiens & bonus. Quoniam *à capricio*, vt vulgo dicitur, prædestinat ad bonum & ad malum, saltem quoad substantiam actus, cui necessariò formaliter prauitas inest, non autem ex præuisis meritis & demeritis: & similiter emollit, & indurat *à capricio* antecedenter ad culpam. Et hæc est lex antichristi, qui teste Daniele, *adorabit Deum Mahozin*, id est, Deum potentiæ & fortitudinis, sprera sapientia, & bonitate. Hanc tenent Mahometes, Lutherus, & Caluinus eius præcursores, & qui de eorum semine descendunt. Quamuis enim asignent opinatores libertatem, & possibilitatem aliter faciendi, quas Caluinistæ negant, tamen nulli est vsui hæc libertas & possibilitas in sensu diuiso, vt omnis Philosophus, & Theologus affirmat: & quamuis Augustinus æternaliter reprobet, & temporaliter prædeterminet aliquando, vt videtur Pseudothomistæ: non tamen sine causa, vt videtur Pseudothomistæ. Nam saltem asignat pro causa peccatum originale. Et similiter ex causa indurat, nec prædeterminat necessitatem. Et omnes aiunt, occulto Dei iudicio illi hæc fieri in decreto æterno, & temporali, sed tamen iustissimo. At quidem nulla iustitia asignari potest in tali iudicio, nisi ex præuisa malitia, non autem si & volita. Isti autem affirmant ex non præuisa malitia, vti nos dicimus, nec ex præcedentibus operibus ante immissionem animarum, vt Plato & Origenes opinantur. Igitur omnino cum Luthero sentiunt, dicente, Deum sic facere, quia Dominus est, & potest, iustitia autem nulla inest in potentia sola. Alioquin iustè omnis diues opprimeret pauperes, & omnis Tyrannus iustè (ex hoc quod potest fe-

Prædeterminatores adorant Mahozin.

lum) inuaderet omne regnum, ſicut lupus agnum. Ergo &c.

Caluinus Tyrannum Deum, ſemi-Caluini etiā inſidioſum faciunt.

Præterea hæc iſtorum reſponſio prodeſt, vt oſtendatur Deus non ſolum tyrannus, ſed inſuper inſidioſus & mendax. Hoc enim ſuper Caluini impietatem addunt. Nam Deus dicit ſe feciſse omnem hominem ad ſui imaginem, & omnes velle ſaluos, & neminem perire, ſed ad æternam hæreditatem deuenire. Et propterea omnibus eandem legem dat, vt ſecundum illam viuant, ſi volunt conſequi finem hunc, quem tamen ab æterno ſtatuerat illis non dare omnibus. Ergo iubendo decipit & fallit. Quidquid enim feceris, etiamſi poſueris ſupra ſidera nidum tuum, tandem cades in gehennam. In hoc exclamat Chryſoſt. Deus dicit, „ *Si audieritis me, bona terræ comedetis: ſi autem non audie-* „ *ritis gladius deuorabit vos.* Vos autem dicitis, *ſiue audie-* „ *ritis, ſiue non audieritis; gladius deuorabit vos.* Quoniam antecedenter ad omnem præuiſionem obedientiæ & inobedientiæ ita ſtatutum eſt. Et per veſtrum dogma imaginarium de abſoluto decreto euertitis dogma, & leges Dei conditionatas, *ſi audieritis* &c. tanquam melius & ſapientius, quam Deus, dogmata facere, & eius nobiſcum tractationem intellexeritis.

Contra duas volunt. Dei.

Præterea addunt aliud malum calumniæ huic. Dicunt enim Deum habere duas voluntates inſtar proditorum, qui aliud clauſum in pectore, aliud promptum in lingua habent. Ac proinde voluntate ſigni per linguam polliceri omnibus hominibus paradiſum, & auxilia cō perueniendi. Per voluntatem verò beneplaciti in pectore clauſi, non velle quod promittit, nec auxiliari, ſed potius permittere, vt malefaciant, & cum ſunt in peccato, vt moriantur: quippe qui ſecus quàm ſignificat, ſtatuerat, vt deceptor, in corde ſuo.

Voluntas conſequens benepl. & antecedens probatur.

Sed falluntur, non intelligentes diſtinctionem Theolog. priſcorum. Nam apud D. Thom. *ver. q. 23. a. 3. & p. d* 47. *q. 1. art. 2.* Voluntas beneplaciti diſtinguitur in antecedentem & conſequentem. Siquidem vtraque eſt vera voluntas, & non ficta. Patet enim, quod vt pater, vult omnes ſaluos, *p. p. q. 14. art. 6.* vt iudex, non omnes. Et voluntas

vna perennis est bene operanti dans gloriam : male operanti pœnam, *Rom.* 2. Nam & voluntate signi etiam damnat præceptorum violatores. In omni autem præcepto pœna & præmium assignatur. Ergo facit quod significat, & voluntas beneplaciti est etiam signi. Vnde cum peccamus finaliter contra præcepta, & prohibitiones, damnamur, nisi pœnitentiam agamus, vt ipsa voluntas signi etiam significat. Nec Deus aliud clausum in pectore tenet de nostra salute, nisi quod præcipit, & comminatur signo. Igitur voluntas maleplaciti esset illa, quæ sine causa vult damnare.

Quando ergo aliqui doctores dicunt, voluntatem signi discordare à voluntate beneplaciti, intelligunt quoad effectum, ex nobis oriente discordia. Deus enim beneplacito damnat scelestum impœnitentem: cui signo prædixerat salutem, quoniam omnes vult saluos facere: Sed non aduertunt, quod salus promissa erat operanti bonum, non autē absolutè, ait enim; *si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Offertur omnibus ex beneplacito Dei, non recipitur ab omnibus ex maleplacito aliquorum, non Dei. Damnantur non recipientes, ex beneplacito Dei iudicis, cuius tamen voluntas paternalis, non est mors peccatoris, vt sæpè protestatur, & non infideliter, sed veraciter, & antecedenter. sed voluntas iudicialis est, vt pereant qui volunt perire, sicut sæpè diximus. Pater omnes filios facit sibi similes & hæredes; & nauta omnes merces vult saluare; sed adueniente culpa & periculo aliud placet, &c. Nec mutatur Deus, sed homo, vt dicitur *Ezech.* 28. & 33. Nam si auerterit se impius ab „ iniustitia sua, & fecerit bonum, Deus quoque recipit eum in gratiam. Et si iustus recedit à iustitia, similiter Deus à promissis &c. *Expos. dist. voluntatum iuxta sanctorum sent.*

Hæc est Dei lex; qui vult scrutari abscondita, & suo metiri ingenio, faciet Deum proditorem & Tyrannum & Mahozin.

ex eodem D. Thoma circa hanc materiam de actibus voluntariis Ac simul ostendam sufficientem, si qua est, reddi efficacem à nobis meritoriè, idest, per illam merentibus; & à Deo effectiuè. Et à nobis iterum fieri inefficacem meritoriè, & à Deo negatiuè.

Rationem & vsum distinctionis gratiæ, in sufficientem, & efficacem pro retinendo dogmate contra Pelagianos, gratiam negantes, esse inanem, & pro gratia intrudere disgratiam, iuxta doctorum positiones.

ARTICVLVS II.

Ast quidem incusandi videntur. Primò, quod dum volunt videri gratiæ diuinæ defensores, ipsam gratiam minuunt depauperantque contra omnes scripturas atque doctores optimos. Porrò Deus non dat spiritum ad mensuram, vt supra dicebamus, sed iuxta possibilitatem recipientis, sese que exhibentis, ita quod non ex parte Dei est modus, sed ex parte nostri, vt probat etiam S. Thom. *opusc.* 61. *cap.* 17. ex sacris scripturis. Vnde Dionys. 4. *de diuin. nomin.* docet, quod sicut sol æqualiter effundit lucem omnibus, non autem omnes, nec æqualiter recipiunt, qui recipiunt; sed qui apertos habent oculos suscipiunt. Itemqui aperiunt, alij habent oculos paruos, alij magnos, alij tersos, alij peruios luci, alij minus tersos, minusque peruios. Similiter Chrysost. *in Psal* 17. exponens illud. *Quoniam in sæcu-* ,, *lum misericordia eius* &c. ait. Omnibus Deus miseretur, ,, & sicut lumen omnibus infunditur, sed qui plus accedit, plus ,, illuminatur: qui minus, minus. Vnde *Psal.* 33. *Accedite* , *ad eum, & illuminamini.* Et *Iacobi* 1. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Et *Zach.* 1. *Conuertimini ad me, &*

Prædeterminatores non defendunt gratiam, vel opinantur: sed disgratiã. Non datur gratia sufficiens absque efficacia ex parte Dei.

„& si nō sufficeiſſet ſaluare etiam de facto, nedum de poſſi-„bili omnes, ſed tantummodo vnum, toties mori elegiſſet, quot ſunt, erunt & fuerunt in mundo homines: ita pari dilectione amat omnium ſalutem, licet quibuſdam plura, quibuſdam pauciora det beneficia. Similiter *in hom.*8. de laudibus Diui Pauli; quod multa dat auxilia Deus, quæ de „ſe ſunt efficacia, ſed nos illa reddimus inefficacia.) Hanc ſententiam omnes Patres amplectuntur, licet ſolus Auguſtinus aliquando loquens contra Pelagianos (qui tamen alibi aliter docet, & præcipuè *in reſp. ad articulos ſibi impoſitos*) dicere aliter videatur Caluino, qui *in hoc*, ait, *omnes Patres errarunt excepto Auguſtino.* Sed vide in 7. Tomo libellum reſp. ad articulos ſibi impoſitos, & inuenies Auguſtinum indignari, quod ſibi tales opiniones adſcribantur, diſertéque docet, Chriſtum pro omnibus mortuum, & omnibus efficacem dare gratiam, nec reprobaſſe quemquam non præuiſa culpa finali. Imo *in lib. de cor. & gr. cap.* 11. docet, „quod ſi adiutorium efficax Angelo, vel homini non daret „Deus quo ſaluētur, & non peccent, vtique ſi peccant, non „propria culpa peccant, ſed defectu Dei; nec proinde culpabiles ſunt.) Et ſimiliter omnes Patres, qui etiam quærentibus, quare non omnes ſaluantur, vel non omnes gratiam accipiunt. Reſpondent cum eodem Auguſtino in illis reſponſis ad articulos impoſitos ſibi: quia nolunt accipe-„re gratiam. Et quare nolunt? quia habent voluntatem „defectiuam. Et quare defectiuam? quia facti ſunt ex nihilo, & cum libertate faciendi quod volunt &c. Non autem dicunt: Propterea cadunt, quoniam non ſunt prædeſtinati: aut quoniam ſunt reprobati à Deo ante præuiſionem ſpontanei caſus. Sed è contra, vt præcipuè Proſper defenſ. Aug. docet *l. p. c.* 3. & 12. ideo non prædeſtinauit, quia ſponte receſſuros à ſui obedientia præuidit. Et Eccl. dici, *omniū miſereris quos tuos opere & fide futuros eſſe præ noſcis.* Imò nullus cōcionator catholicus in pulpito audet ita prædicare, rubore calumniæ in Deū ſuffuſus. Et prudenter Pontifices vetant hæc prædicari, quia non ſunt de illis, de quibus dixit Chriſtus. *Quæ in auribus & in occulto audiſtis, prædicate in tectis.*

Ex Aug. correcto contra prædictum & contra defectum gratia alibi aſſertum propter derelictionem infantium.

Ex Aug. Is cui non datur auxiliū effi. peccat non ſua culpa, ſed Dei, eiuſque ratio non ſolum valet ante peccatum, vt videtur dicere, ſed poſt in ſtatu natura incorrupta. nam & nunc nobis data ſunt præcepta. ergo & auxilia quibus ſeruemus illa. Alioquin non noſtra, ſed illius culpa.

Nemo audet dicere. quod cadimus aut ſumus à Deo antecedenter reprobati: aut non prædeſtinati.

At si quando respondent prædicatores. sic scil. qui non sunt prædestinati, aut quia reprobati, adiungunt, iusto iudicio Dei, sed occulto, rectè quidem: At quoniam iudicium est actus iustitiæ, quæ non condemnat, nec ab hæreditate filium seiungit factum ad sui patris imaginem, nisi propter culpã: hic fluctuat Augustinus, & recurrit ad peccatum originale: sicut Origenes ad peccata in cœlo facta, antequam animæ in corpora detruderentur. Soli socioli, & Mahometistæ, & Caluinus respondent, quia Deus sic voluit, vt ostendat suam potentiam. Quæ ostensio, vt dicit S. Thomas, per accidens, & occasionaliter est volita post præuisionem finalis impœnitentiæ, vt dictum est supra cum D. Thoma: præsertim ex illa definitione reprobationis, quòd est præuisio culpæ non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Prosper autem respondens calumniatoribus Aug. *in p. lib. c.* 3. respondet. Qui prolapsi in mala sine pœnitentia defecerunt, non ex eo necessitatem pereundi habuerunt, quia prædestinati non sunt: sed ideò prædestinati non sunt, quia tales futuri ex voluntaria præuaricatione præsciti sunt. Idem dicit *ibidem cap.* 12. hoc est *ad obiect.* 12. Et intelligit de prædest. conseq. At & ipse Aug. *in resp. ad art. sibi impositos*, prorsus contrarium docet contra pseud. & sentit cum D. Thom. Imò maximè Deus ostendit potentiam miserendo, vt Ecclesia docet; & quam minimam in condemnando. Vnde ipse Aug. propter hoc ait, quòd Deus condemnat inuitus.

Distinctionem gratiæ in sufficientem & efficacem, iuxta sensum recentiorum, non esse ex doctrina Patrum, nec D. Thomæ: nec esse vtilem, nisi sub alio sensu.

ARTICVLVS III.

Porrò scire oportet, quòd diuisio gratiæ in sufficientẽ & efficacẽ, non est agnita maioribus nostris, at inuenta à

Caluino. Et in sensu quo expenditur, non consonat Patribus, & Conciliis. Siquidem secundum D. Thomam, & Aug. & Conci. Araus. & Trid. diuiditur in operantem & cooperantem, seu, quod idem est, in præuenientem & subsequentem, seu in excitantem, & adiuuantem. Per illam Deus operatur sine nobis, per hanc nobiscum. Cum enim nos excitat, operatur ipse, non cooperamur nos, nisi forsan, vt ait Concil. Trid. consentiendo, aut dissentiendo; Actus enim negatiuus, ex parte conuersionis saltem, quædam operatio est. Aliam distinctionem non assignant de sufficienti & de efficaci, imo quasi de eadem loquitur D. Thomas. Nec profecto potest reperiri sufficiens, quæ nihil faciat; si facit, efficit, ergo efficax est. Dicitur tamen inefficax, si nos dissentiamus, ait Chrys. non autem ex parte Dei; *qui dat omnibus affluenter*, ait Iacob. Propterea D. Thomas 1. Cor. 1. *lect.* 1. exponens illud. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii eius*, id est, ,, ait, in societatem ad Christum, in præsenti per similitudinem gratiæ &c. in futuro per participationem gloriæ. ,Non autem videretur esse fidelis Deus, si nos vocaret ad ,societatem filii; & nobis denegaret, quantum in ipso est, ,ea, per quæ peruenire ad eum possemus. Vnde Iosue 1. *Non ego te deseram, nec derelinquam*. Hæc D. Thomas. Ex quibus planè docemur, quod quos vocat Deus, efficaciter iuuat per gratiam, qua peruenire de facto possimus ad Christum. Ait enim, vt habeamus &c. Ergo illa gratia sufficiens est efficax per se, ita vt de facto possimus venire ad Christum, & non solum de possibili. Possumus enim per eam operari, & peruenire, & non solum possumus posse, hoc enim ludicrum est. Et Deus esset infidelis, cùm dicit, *venite ad me*, &c. vt hic docet D. Thomas, & Aug. *de cor. & gratia* 11.

Distinctio vera gratia.

Eadem gratia est sufficiens & efficax ex D. Thoma.

Quapropter nescio quomodo venit in mentem loquentibus in doctrina Thomistica, quod sicut oculus est sufficiens ad videndum sine luce, & cum luce est efficax ad videndum. Ita homo cum gratia sufficienti non operatur, sed cum efficaci. Fallaciter enim hoc affirmatur. Oculus

enim non est sufficiens ad videndum sine luce, sicut nec citharædus sufficiens est ad cithrizandũ sine cithara, vel sine arte: nec auis ad volandum sine alis. Quod si Deus nos iuberet volare sine alis, vel cum alis ligneis, esset irrisor, & tyrannus, si nobis imputaret ad culpam, quia non videmus sine lumine, & quia non volamus sine alis. Et hoc per decretum antecedens ad iussionem, vt bene etiam probat Aug. supra allegatus. Imo & Concil. Trid. *sess.* 6. exponendo illud 1. *Ioannis. Et mandata eius grauia non sunt*, inquit, „*Deus non iubet impossibilia, sed cum iubet, docet facere,* „*quòd possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis.* At Perthomista ait, iubet quod non potes de facto: sed tantum de possibili; & petere quod non dabit, & non iuuat vt possis, sed condemnat, quia posses, non quia potes; non enim potes in sensu composito, posses in diuiso. Verba Concilii eadem vide apud Aug. & *in tomo 7. lib. de nat.* „*& grat. c.*43. Et Leo Magnus *ser.* 10. *de pass.* ait. *Deus iustè instat præcepto, quia præuenit auxilio.* Alioquin esset iniustus, vt etiam Aug. & omnes Patres considerant. Quod autem iniustus esset Deus, nisi reciperet ad se venientes, vt dicit Glossa allegata à S. Thoma *p.* 2.*q.* 112.*art.*3.*in primo argum.* Patet in eiusdem respon. vbi ait, quod glossa illa intelligitur de eo, qui confugit ad Deum per actum informatum gratia, aut per motionem diuinam ante habitum gratiæ, quam motionem iustum est non deficere. At Perthomista vult deficere, quoniam non est efficax. Iniustus ergo Deus mouens solum sufficienter sine efficacia ex parte sui. Ergo defectu gratiæ seu inopia gratiæ non saluamur. quod absit. Quapropter gratia efficiens siue efficacia ex parte Dei, non datur apud Doctores, nec apud Philosophos, sed solum ex parte nostri, vt dictum est ex omnium consensu, & Chrysost. argumento, cui omnes Iesuitæ subscribunt, & D. Thomas *opusc.*61. *c.*17. ea ratione & auctoritate, quia Deus non dat ad mensuram, sed affluenter & copiosè.

Argumenta Perthomistarum probantia, distinctionem gratiæ suff. & effic. id est, dantis posse operari, & dantis operari.

ARTICVLVS IV.

SEd contra hanc doctrinam probare conatur Perthomista, quod ista distinctio extat apud D. Thomam, & primo *in 3. distinctione 13. q. 2. art. 2. quæstiunc. 2. ad* 5. ait. „ Christus satisfecit pro tota natura humana sufficienter, „ non tamen efficaciter, quia non omnes illius satisfactionis sunt participes, quod ex importunitate est, non ex ipsius insufficientia satisfactionis. *Arg. 1. pro dist. gratiæ suff. & effic.*

Item *in d. 19 q 1. art. 1 quæstiunc. 2. ad* 3. vtitur eadem distinctione exemplo medicinæ applicatæ, vnde fit effectus; & non applicatæ, vnde non fit, licet sufficeret ad sanandum. 2.

Item 3. *p. q* 79. *art.* 7. *ad* 2. ait, quod passio Christi prodest quidem omnibus, quantum ad sufficientiam, & remissionem culpæ, & adeptionem gratiæ, & gloriæ; sed, effectum non habet, nisi in illis, qui passioni Christi coniunguntur per fidem, & charitatem. Ita & sacrificium missæ, quod est memoriale dominicæ passionis, non habet effectum, nisi in illis, qui coniunguntur huic sacramento per fidem & charitatem. 3.

Item *sup. Ioan.* 6. explicans illa verba, *omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me*, ait. Attractio Patris est efficacissima, quia omnis qui audiuit à Patre, & didicit, veniet ad Christum. 4.

Item 1. *Tim* 2. *lect.* 1. Ipse est, ait, propitiatio pro aliquibus efficaciter, & pro omnibus sufficienter. 5.

Propterea addit; Perthomista sæpe apud D. Thomam, præsertim *Mal q.* 3 *art.* 3. *&* 1. *p. q.* 106. *art.* 2. *&* 3. *contra Gentes* 88. *rat.* 3. *& ver. q.* 22. *ar.* 9. dicitur solus Deus immu-

tare voluntates, non solū persuasiuè, vt Angelus, & homo: & dispositiuè, vt cœlum & passio: sed etiam motiuè, quia dat virtutem, & creat voluntatem. Ergo dat inclinationem efficacem absque violentia.

Omnem gratiam ex parte Dei efficacem esse ad id, propter quod datur: sed ex parte hominis dissentientis, aut non cooperantis fieri inefficacē, & eandē esse sufficientem & efficacem apud Diuū Thomam.

ARTICVLVS V.

7. *Gratia sufficiens est efficax.* SEd profecto fallitur homo iste. Nam gratia sufficiens apud D. Thomam non distinguitur ex parte Dei, sed ex parte nostri, ab efficaci. Quælibet enim gratia gratū faciens excedit omnem facultatem naturæ, vt docet *p. 2. q. 112. ar. 1. & 2. & 3.* cum sit participatio diuinæ naturæ, quam causat solus Deus, deificando animam humanam: & ex parte obiecti, & causæ agentis est æqualis, quoniam coniungit hominem summo bono supernaturali, licet ex parte subiecti sit inæqualitas, sicut alibi dicebat de sole æqualiter illuminante illuminatos inæqualiter. Item 3. *p. q. 62.* „o. *ad 3.* Quælibet minima gratia potest resistere cuilibet „concupiscentiæ, & mereri vitam æternam de facto. Lo„quitur enim de ea quæ per circuncisionem dabatur operatura de facto, non de possibili.

8. Idem reperit *q. 70.* 4. o probat ex hoc quod minima „charitas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri & „argenti. Et 3. *d. 31. q. 1.* 3. idem probat, quoniam in puris naturalibus non corruptis poterat homo diligere Deum super omnia, & vitare omnem culpam; Ergo multo

to magis cum gratia sufficienti supernaturali. Nunquam enim amor Dei est ociosus, ait S. Greg. & si renuit operari, amor non est, ergo non est gratia nisi æquiuocè.

Quapropter si gratia sufficiens deificat, & coniungit summo bono, non est per se non efficax simul.

5. Et profectò cum omnes gratiæ distinctiones S. Thomas colligit, hanc non posuit, nec innuit, sed vbicunque addit sufficienti gratiæ efficaciam, seu effectum: qui si non sequitur, hoc ex parte nostri esse dicit, qui repugnare, & dissentire, & cõsentire possumus de facto: non ex parte Dei. Nam inquit, *art. 3.* quod omnis præparatio secundum quod est „ à Deo mouente, habet necessitatem ad id, ad quod ordi„ natur à Deo.) Igitur si gratia sufficiens, est verè gratia, de necessitate perueniet ad actum: si verò est motio præueniens adhuc habet necessitatem ex parte Dei erga actus pios, ad quos ordinatur, vt dixit *p. 2. q. 112. a. 3. ad* 1. Nisi ergò impiissimi sint Perthomistæ, affirmare habent, quod gratia sufficiens deificans hominem ordinatur ad Deum, seu ad salutem. Ergo quantum est de se, non est ad posse posse: posse enim ex natura est; sed ad posse operari piè, & consequi efficaciam, id est effectum.

6. Præterea idem esse gratiam sufficientem & efficacem docet D. Th. 1. *Cor.* 1. *lect.* 1. vbi vocat auxilia sufficientia ea, quæ sunt de facto efficacia ad perducendũ nos ad Christũ.

7. Præterea *in expositione Prologi* 4. *sent.* dicit. Ad sanandũ „ mala hominum remedium sufficiens haberi non potuisse, „ nisi ex verbi incarnatione & passione &c. Et paulo post. „ Hæc medicina, ait, est tantæ efficaciæ, vt omnes sanare possit &c. Vbi sanè idem docet esse efficax & sufficiens: & efficaciam [illegible] parte Dei ad omnes, non ad quosdam, extendit. „ Præt[illegible] idem confirmat 1. *d.* 41. *a.* 4. *ad* 2. dicens. Christi „ meri[illegible]buerunt efficaciam in totam naturam huma„ nam: ergo falsò efficaciam ad aliquos ex parte Dei deriuant Perthomistæ, & sufficientiam ad omnes &c. Cum S. Thom. ad omnes efficaciam extendat.

8. Præterea *Hebr.* 6. *lect.* 2. ait. Duo causant pœnitentiam:

non rectè ait Perthomista, quòd hoc prouenit ex gratiæ defectu, quia nō est efficax, si enim efficax, omnino, quidquid obstet libertas, habebit effectum iuxta eorum sententiam. Vide impietatem ex Caluino subrepentem huius distinct. autore. Ergo Deus inualidum dat auxilium, quòd nulli vnquam est vsui, nisi vt iustè videatur damnari homo: qui iniustè, vt dicebat Aug. damnatur sine auxilio efficaci.

10 Præterea D. Thomas *in p. Ioann lect. 5. circa principium*, exponens illa verba. *Erat lux vera, quæ illuminat „ omnem hominem venientem in hunc mundum*, ait. Quod „ autem non fuerit defectus ex parte Dei & Verbi, quin „ homines Deum cognoscerent, & illuminarentur à Verbo (scilicet per gratiam, vt infra exponit) ostendit „ Euangelista ex tribus. Primo ex ipsius diuinæ lucis, idest „ gratiæ efficacia, quia erat lux vera, quæ illuminat omnem „ hominē venientem in hunc mundum. Secundò, ex diui„ næ lucis præsentia, quia in mundo erat. Tertiò, ex eius „ euidentia. *Mundus per ipsum factus est.* Non fuit ergo de„ fectus ex parte Verbi, quod efficax est. Vnde primò ostendit huius efficaciæ rationem, quia erat lux vera. „ Secundò ipsam efficaciam, quia illuminat omnem ho„ minem venientem in hunc mundum. Est enim efficax „ ad illuminandum, quia erat lux vera &c.] Quapropter secundum D. Thomam illa gratia, quæ datur omni homini, efficax est per se, nedum sufficiens, nisi accipiantur pro eodem. Et ratio est, quoniam est lux vera, non autem non vera, qualis ponitur à Perthomistis, sufficiens vocata: quæ ad posse datur, sed non ad esse. Ergo per hoc non est vera. At vera ponitur, quia vere illuminat omnem venientem in hūc mundū. Ergo quia actualiter illuminat, non quia potest illuminare, & saluare. Tertiò, quoniam omnē hominē. Quapropter efficacia est ipsa sufficientia erga omnem hominē.

11 Patet hoc etiam 3. *p. q.* 59. *art.* 8. o. vbi ait. Minima gra„ tia baptismalis sufficit ad delendum omnia peccata.) Sed gratia baptismalis est efficax, & tamen vocatur sufficiens: ergo sunt idem in doctrina S. Thomæ.

12 Imò 2 *p. q.* 114. *art.* 3. *ad* 3. Spiritus sanctus inhabitans per

,, gratiã, sufficiens est, ait, causa vitæ æternæ: & ideo dicitur ,, esse pignus hæreditatis nostræ 2 *Cor.*1] Spiritus autem S. est efficacissimus cùm inhabitat, & tamen dicitur sufficiẽs; ergo &c. Non possunt autem his authoritatibus respondere eorumque rationibus, vnquam. Nec enim ista efficacia est solum ad credendum, vt patet ex *tota lect.*5. *& seq. super* 1. *Ioan.* sed ad saluandum & gratificandum hominem Deo, si-,, cuti exponit *3. contra Gentes* 159. Imo omnis gratiæ quin-,, tuplex est effectus, vt ait *p.* 2. *quæst.* 111.3 o. Sanitas ani-,, mæ, velle bonum, efficaciter operari perseuerantia in bo-,, no, & perueniendo ad gloriam; qui effectus à gratia præueniente inchoantes non possunt impediri nisi nostra culpa. ,, Nunquam enim subtrahitur gloria & opus eius à Deo, qui non deserit etiam desertus, nisi finaliter, vt S. Thomas 3. *p. q* 50.2.0. *& q.*88 *ad* 4. *&* 2.2. *q.*24. *a.*11. *&* 12.

13. Item dicitur 4 *d. q. q. a.*1. *q.* 2.0. Gratia est sufficiens cau-,, sa gloriæ &c.) quã quidem de condigno & necessario, efficaciterque, alibi semper D. Thomas facit causam gloriæ: Quoniam sunt idem efficax & sufficiens in sua doctrina.

14. Item *super Ioan.* 6. *lect.*5. Auxilium, quo trahuntur ,homines ad præmium, vocatur efficax, non tamen ,aliud à sufficienti. Qui non trahuntur reuelatione, flagel-, lis, blanditiis, miraculis, & interna motione (quam vocat , efficacem, vt etiam patet 2. *Thess.*1. *lect.*3. F.) non dicuntur sufficienter, nec efficaciter trahi, nisi per confirmationem.

15. Præterea 3. *contra Gentes.* 92. efficaciam & robur ad eli-, gendũ, dari homini à cœlo, docuit dispositiuè. Ab Ange-' lis suggestiuè. A Deo motiuè. A cœlo enim instigatur per , modum passionis. Ab Angelo per modum intelligibilis , considerationis. A Deo per modum instigationis, & inclinationis. Corpus enim, & sensus cœlo: intellectus Angelo: voluntas soli Deo subiacet. Igitur, iuxta D. Thomam, efficacia, robur, & sufficiẽtia ex parte mouentium, datur etiã cœlo &c. Sed effectus est ex nostra cooperatione.

Præterea 3. *contra Gentes &* 3. *d.* 19.41 *a.*1. *in* o.) Sufficien-,, ter, ait, est disposita materia, quãdo fit necessitas ad formã, ,, & similiter sufficienter aliquis disponitur per meritum ad

„aliquid, quādo illud efficitur sibi debitū: Et hoc est meritū condigni. Vbi sanè S. Th. ostendit tam in naturalibus quā in gratuitis, dici sufficiens illud, ad quod sequitur effectus necessario. Et hoc Perthomistæ vocant efficax. Ergo sufficiēs id non est, ad quod non sequitur effectus, nisi alia vis eiusdem generis superaddatur: sicut ad trahendum nauim sufficientes sunt centum. Si autem non sequitur effectus cum applicantur tractioni, sed superaddendi sunt alii duo; illi centum sufficientes non erant, vt docet etiam S. Thom. 4. *cont. Gen.* At si oportebat aliquid addi ex parte nauis, hoc est alium funem, aut vnctionem, hoc non derogat sufficientiæ, & efficacitati illorum centum: sed nauis habilitati ad hoc. Sic etiam gratia Dei sufficiens non est, si aliquid amplius gratiæ, illi gratiæ addendum esset, vt sequatur opus pium, aut assensus noster, aut iustificatio. Cum quo stat, vt ait sacrum Concilium Tridentinum, quod si homo dissentit, non sequitur iustificatio. Ergo effectus est etiam noster, quia non saluat nos sine nobis, vt ait Augustinus allegatus à S. Thoma.

17. Amplius hoc patet ex eodem contextu. Cum enim gratiam & meritum de condigno vocasset sufficiens, sicut dispositio vltima ad formam D. Thomas: Et hoc sufficiens idem est quod efficax, quoniam necessario effectum consequitur; addit. Solus Christus potest aliis sufficienter mereri, quia potest in naturam, in quantum Deus est, & „charitas sua quodammodo est infinita, sicut & gratia. Clarè ergo vocat eam gratiam, & potentiam Christi sufficientes, quas Perthomistæ vocant efficaces. Imo *ver. q.* „22. *ar.* 8. Charitas Patris necessitat sufficienter beatos ad „amorem Dei.) Vbi plane *sufficienter* sumitur pro *efficaciter*. 18. Item 4. *d.* 45. *q.* 3. o. inquit. Orationes sanctorum, quantum est in se ipsis, sunt efficaces ad impetrandum, „sed defectus (id est efficaciæ) ex parte nostri est. In quibus verbis facillime habetur, quod efficax ex se, potest dici inefficax ex nobis, & quod illa sufficiens gratia, inefficax non est, vt ipsi volunt. Tandem 3 *contra Gentes* 54. *&* 55. Dat, „inquit, Deus auxilia efficacia sufficientia, & loquitur, tan-

quam de eisdem, absque illa distinctione Perthomistarum
02. de possibili, & de facto. Item 3.*p.q.56.a.*1. *sed contra*; negat Gloss. dicente: Christus resurgens est sufficiens causa nostræ redemptionis, vbi vtitur sufficienti pro efficaci. Et *in* 3. *p.q.*27.*&* 28.*&* 3.*d.*3.*q.*1. Beata Virgo habuit gratiam sufficientem, vt esset mater Dei. Ergo vt fit, non vt possit,
21. tantum præbetur sufficientia. Item 3.*d.*3.*q.*1.*a.*2. ait. In prima sanctificatione, quæ est in vtero, data est gratia S. Mariæ efficaciter in bonum inclinans: sed non sufficiens ad tollendum flexibilitatem in malum, sicut in secunda, quando concepit Verbum. Ex hoc apparet quod ly *sufficiens*, est idem quod *efficax*: & maius quam efficax aliquando apud S. Thom.

22. Præterea *in* 4. *d.*17.*q.*1.*art.*1.*q.*2.*ad* 3. docet, quod gra„tia omnis est sufficiens ad iustificationem, non autem opera „bona sine gratia: sed dispositio nostra per opera bona, fa„cit minus indignos. At *in art.*2 *q.* 2. ait. Quod quando „homo viribus naturæ detestatur peccatum, & afficitur erga Deum efficaciter, tunc Deus dat gratiam de necessitate bonitatis, non autem dignitatis. In quibus verbis docet illud, quod est efficax ex parte misericordiæ, dicitur insufficiens ex parte iustitiæ. Quo iam idem est dicere efficax, & sufficiens de se apud D. Thom. & quod efficacitas etiã est ex nobis, cum nos disponimus; & similiter sufficiẽtia
23. Vnde *in ar.*3 *q.*1.*ad* 3. ait. Motus liberi arbitrii præcedens „in dormientibus, absque gratia factus, sufficit si baptizen„tur ad recipiendam gratiam baptismatis de facto: vel ipsum sacramentum complens dispositionem. Mox 3.*q. ar.*2. in„quit. Conuersio ad bonum commutabile sufficienter „inducit culpam. Ergo conuersio ad bonum incommuta„bile sufficienter iustificat. Et respondet, quod conuersio in Deum sufficit ad gratiam obtinendam &c. Vbi sane vtitur vocabulo *sufficiens*, pro *efficax*, & idem habes *in* 2.*d.*27.*q.*1. 1.*per omnes articulos*, *&* *per totam dist.* 28. Imo hoc in cunctis libris eius &c. Tædet me plura referre.

24. Præterea hoc valde notandum, quod nunquam S. Thomas, & alius classicus Doctor posuit gratiam ad posse posse

saluari, sed ad saluari actualiter, non potententialiter so-
„lum. Vnde 2. *Thessal. 2. lect. 3.* Exhortatio, ait S. Tho-
„mas, per gratiam facit, vt velimus: confirmatio, vt effi-
caciter velimus) Vbi vtriusque gratiæ opus ponitur actuale,
non potentiale, vt si exterius auxilium sit gratia, quæ lon-
ge minor est, quam interior gratia, vocata illis sufficiens.
Nescio igitur vnde commenti sunt gratiam ad posse, & non
ad posse esse & operari.
25 Præterea est gratia ingratissima illa, quæ non reducibilis
est ad actum: & cum ais: est reducibilis, sed nunquam re-
ducta est, nec reducetur) videris mihi illusor, sicut herus
diabolicus, qui dat suo seruo, vt posit esurire, & nun-
quam comedere. Axioma Philosophorum est, quod po-
tentia quæ nunquam reducitur ad actum, est frustra: &
frustra daretur à Deo: Imo & à natura talis potentia ad sa-
lutem & iustificationem. Vnde S. Th. ait, quod desiderium
naturale videndi Deum, non potest esse frustra. Sed dicent.
Homo vere habet potentiam ad se præcipitandum. At nun-
quam se præcipitabit, & potest facere in domo mille fene-
stras, seu mille portas, quas nunquam faciet. At, inquam,
falluntur, & contra D. Thom. qui *Pot. 1. ar. 2. ad 1.* docet
potentiam ad finem datam esse frustra, si non attingit suum
finem. Et *articulo quinto ad septimum.* quod potentia si
non reducitur ad actum, in quo res habet suum com-
plementum, est frustra. Idem docet de omnibus poten-
tiis ordinatis ad actum vbique. Ergo Pseud. & Perih.
falluntur, hæc enim potestas se præcipitandi, & fa-
ciendi mille portas, non datur in ordine ad actum, sed vt
solum sit potestas: At cum opus est, homo fugitiuus se
præcipitat: quoniam illa potestas tunc requirit actum, &
qui faceret domum amplissimam quanta est ciuitas, vt Nero
fecit: faceret etiam mille fenestras; quoniam tunc ordo ad
actum adest. At quidem gratia datur homini, & ordina-
tur ad salutem. Alioquin non esset gratia, vt probat S.
Thomas *in p. 2. q. 109. 110. & 111. & seq.* & vbique, & cum
gratia sit auxilium ad opus bonum, & deificatio, & ami-
citia Dei, non potest conici, quod à Deo non sit ordina-

ad actum. Vnde ipse ait. *Accedite ad Deum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur*. Et, *venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos*. Et vbique in sacra scriptura promittitur, & datur gratia ad salutem. Quod si non ad salutem, vt dicunt Pseudothomistæ, sequitur, quod datur proditoriè in ruinam, vt possit excusari Deus de hoc, quod destinat homines ad gehennam, & dat illis gratiam sufficientem, vt possit reiicere culpam in hominem, quia non vtitur illa gratia, quam non potest exercere sine alia efficaci, quam quia Deus non dat, homo non saluatur, & per consequens damnatur.

Ergo illa gratia sufficiens dat posse operari de facto. Si, ais, non potest de facto nisi per efficacem: ergo, inquam, saltem bonus vsus sufficiens acquirit efficacem ex parte liberi arbitrii meritoriè ex parte Dei efficienter addendam. At cum ais tu, oportere efficacem gratiam, vt liberum arbitrium bene vtatur sufficienti: non enim meremur efficacem per illam sufficientem. Tunc, inquam, falsam fuisse illam potentiam gratiæ sufficientis, & inanem, & potius disgratiam, vt iustitia apparenti saltem damnemur, non vt saluemur.

26. Præterea gratia est amor Dei: sed si renuit operari, amor non est, ait Greg. Ergo gratia sufficiens istorum non est verè gratia.

27. Mirum propterea quod damnãtur homines, ex eo quod per auxilium sufficiens non conuertuntur ad Deum *disp*. 18. *n*. 20. *& disp*. 23. *n*. 31. propter hoc quod possunt conuerti, & nunquam conuertuntur. Si enim possunt; Ergo inquam, conuertuntur saltem aliqui per illam, vel per illam possunt mereri auxilium efficax de facto. Quod si non conuertuntur, nisi per efficax: Ergo illud sufficiens non dabat potentiam, nisi accedente efficaci: sed de facto nunquam per sufficiens acceperunt efficax. Ergo vanissima est ipsorum assertio. Ergo & distinctio indistincta. Et quidem D. Thomas ab eis hoc in loco allegatur *ex* 3. *contra Gentes* 159. sed directè ipsis cõtrariatur. Quippe qui de existentibus in peccato loquitur, & quærit, cur damnantur, si

non

non conuertuntur, & conuerti non possunt sine gratia, extra quam sunt. Et respondet. Quoniam impedimentum ,præstant gratiæ, quæ nulli deest, quoniam, ait, Deus vult , omnes saluos facere, & illuminat omnem hominē venien-,tem in hunc mundum. Et ideo dat omnibus gratiam & ,lumen; sed in culpam imputatur eis, qui claudunt ocu-,los. Nam, etsi non est in nostra potestate habe-,re gratiam: tamen est in nostra potestate impedimentum ,gratiæ præbere, & non præbere. At quando loquitur de „ homine habente gratiam excitantem, aut habitualem, „ profecto iniustus, ait, est Deus, si volenti illi non præbeat gratiam iustificantem, vt probat *p. 2. q. 112. a. 3. in arg. 1. & resp. ad 1. & iterum in 4. distin. 17.* Igitur si dat gratiam sufficientem, & non addit efficacem, esset iniustus: quoniam iniustum est opus Dei non compleri.

Præterea, vt elicitur *ex p. p. q. 19. 6. ad 1. & 1. sen. d. 46. 1. o. & 3. sent. d. 17 ar. 2. & d. 32. 2 & vers. 23. 2.* vana esset voluntas Dei antecedens, qua vult omnes saluos facere, si nullum indiuiduum saluatur. Sic vana ergo est gratia sufficiens si nullum indiuiduum per ipsam ad actus salutares peruenit. *Quam iniustum est opus Dei non compleri.*

Præterea gratia excitans sufficienter, est gratia vocans. Ergo necessario datur volenti gratia efficax, vel effectus vocantis. Alioquin, vt probat D. Thom. 1. *Cor. 1. lect. 1. F.* exponens illud, *fidelis Deus, quia vocauit vos* &c. mentiretur „ Deus, vnde *in opusc. de præsc. cap. 6. ad q. 2.* ait. Causa „ gratiæ est Deus, causa effectus non est Deus agens, sed ho-„ mo recipiēs. Et hoc sæpe docet, vt supra ostēdimus. Ergo causa quare deficit effectus gratiæ sufficientis, non est Deus qui dat solam potentiam sine actu, non ordinatam ad actū, sed homo qui recipit potentiam ordinatam ad actum, & non vult prosequi actum, nec vti potentia, vt dixit de Angelis, in gratia creatis, in primo instanti, in quo meruere, & in fine meriti peccauere: non ex inefficacia Dei mouentis per gratiam, sed Angeli non obedientis, nec prosequentis &c. Idem dicit *ver. q. 7. ar. 2. arg. 11.* ex authoritate Aug. & Dionys. Vel ergo non est acceptanda distinctio *Deus est causa efficiens gratiæ, sed effectus causa seu efficacitatis est qui recipit.*

gratiæ in suffic. & effic. vel alio in sensu est acceptanda.

Primus sensus destinet. Primo scil. quod gratia sufficiens est, quæ saluat à gehenna, ad bonaque naturalia transfert. Et hanc dari omnibus certum est, qui per peccata actualia finaliter non recidunt in gehennam. Efficax vero, quæ etiam ad bona supernaturalia, & ad comprehensionem, visionem, & fruitionem beatificam sublimat. Sed ratio vocabulorum hunc sensum non confert.

Sensus 2. Vel fortè, sufficiens gratia sit, quæ excitat tantum, & præuenit, omnisque motio diuina. Efficax vero, subsequens & cooperans.

3. Sed mihi potius efficax dicenda videtur ipsa perseuerantia gratiæ, quæ effectum vltimum prædestinationis adducit.

4. Vel sufficienter est gratia communis data omnibus sanctis, seu præueniens, seu habitualis. Efficax sit gratia confirmationis, quæ data est B. Virgini, & Apostolis, & S. Joanni Baptistæ.

5. Vel sicut dicit S. Thomas 2. *Thes.* 2. *lect.* 3. sufficiens est exhortatio, & moralis motio, quæ facit, vt velimus bonum. Efficax vero ipsa confirmatio, quæ facit, vt efficaciter velimus, vt ipse ait, & vtraque habet actualem effectum, nedum possibilem.

Responsio ad 7. argumenta, facta pro distinctione gratiæ in sufficientem & efficacem.

ARTICVLVS VI.

NVnc ad argumenta ex dictis sancti Thomæ proposita, respondentes dicimus. Ad primum. Quod cum ait S. Thomas, quod Christus sufficienter, & non efficienter satisfecit pro tota natura humana.] Nequaquam fecit distinctionem gratiæ in sufficientem, & efficacem ex parte Dei, ita quod alios afficit possibilitate

bene operandi, & alios actualitate; & illos ad posse posse saluari, & bene operari; istos ad posse de facto. Sed distinxit ex parte accipientium. Christus enim sufficiēter & efficaciter pro omnibus satisfecit, vt non semel dixit S. Thom. & præcipuè 1. *sen.* *d.*41. *ar.* 4. *ad* 3. dicens. Merita Christi efficaciam habuerunt in totam naturam humanā, sed effectum non recipiunt aliqui meritorum Christi, quoniam non suscipiunt sacramenta in re, vel in voto; alii perueniunt ad effectum, quoniam accipiunt sacramenta. Et hoc ipsemet S. Thomas explicuit in eodem contextu 3.*d.*13.*q.* 2. Quoniam non omnes illius satisfactionis sunt paticipes. Quod ex eorum importunitate est, non ex ipsius insufficientia satisfactionis &c. Ergo sunt importuni ad participium satisfactionis: id est, non se exhibent, præparantque sicut oportet: (opportunitas enim importunitati opponitur:) ij non participant merita Christi. Et non quia satisfactio est insufficiens. Vbi per ly *insufficiens*, dat intelligere, quod opportunis recipientibus est sufficiens. Ergo quoniam istis est efficax, iuxta sensum Perthomistarum; sequitur quod ex assensu, & dissensu nostro fit sufficiens, efficaxque, sicut supra etiam probauimus ex dictis SS. Chrysostomi, & Thomæ. Quando enim duo requiruntur ad eundem effectum, neuter per se est sufficiens, & neuter est efficax, nisi coëant ad actum. Et quando alter deest, dicitur inefficax præparatio ad effectum ex parte deficientis, sicut dixit D. Thomas. Quoniam Deus prima causa non potest deficere, sed voluntas causa secunda est defectiua inefficacia ex parte voluntatis.

Præterea ly *efficienter*, respicit recipientem & cooperantem: non dantem & operantem. Nam Passio Christi effectiuè & meritoriè saluat recipientes illius beneficium; sed Perthomista vult ex defectu efficaciæ motionis diuinæ fieri, vt non omnes efficienter saluentur. Et hoc amplius probatur, quoniam *Hebr.* 6. *lect.* 2. ait S. Thomas, meritum „ Christi esse efficax pro totius mundi peccatis. Ergo inefficacia, & frustratio effectus, non est ex gratia sufficienti aut inefficaci, vt aiunt; sed ex defectu cooperationis &

confectionis nostræ. Et propterea supra citatus S. Thomas quod gratia est effectus Dei donantis, effectus gratiæ est hominis recipientis dicia.

Ad secundam authoritatem D. Thomæ, dicimus, quod ipsemet propriis eisdem verbis respõdet, quod Passio Christi est, sicut medicina : quibus applicatur, eos sanat: quibus non, non sanat. Quoniã per applicationẽ sacramentorum conformantur Christo in supernaturalibus bonis, non autem in naturalibus; pro quibus non requiritur alia applicatio, nisi incarnatio Christi, & assumptio humanitatis in Deum.

Et propterea *ad* 1. & 2. ....valet hæc noua responsio, quod videlicet efficienter, & sufficienter tota natura est instaurata quoad naturalia, propter conformitatem nostram cum Christo in naturalibus. Non autem quoad supernaturalia itidem effiicaciter : quoniam non recipiunt omnes consimilitudinem cum Christo in supernaturalibus, sed qui cohærent illi per sacramentum fidei propriæ, vel

ad 3. alienæ, vt supra. Ad 3. patet responsio ex nunc dictis.

ad 4. Ad 4. ipsemet D. Thomas respondet, hoc ex culpa hominis esse, quod non omnes saluantur, non ex inefficacia gratiæ sufficientis, vt aiunt. Ergo ex negligentia mala ad recipiendum remedium. Et ideo dixit Augustinus *Tract.* 12. *in Ioh. Medicus venit pro omnibus, sed non sanantur illi, qui spernunt accipere remedium &c.*

ad 5. Ad 5. dictum est, quod efficacissima est Patris attractio, vbi vult miraculosè saluare; sed regulariter est efficax si nos acceptamus, quia non saluat te sine te, & propterea dicit, *omnis, qui audiuit & didicit*, quia voluit : non sicut illi de quibus ait : *Vocaui, & renuistis.* Et iterum: *si vocem Patris audieritis* (discite) & *nolite obdurare corda vestra.* Ergo textus ipse respondet.

Discere est velle & obedire.

Ad 6. idem S. Thomas respondet *ibi p. Tim.* 2. *lect.* 1. F. vbi cum dixisset (*Ipse est propitiatio pro peccatis nostris &c. & totius mundi &c.* pro aliquibus efficaciter, pro omnibus, sufficienter) adiungit, quia pretium sanguinis eius est sufficiens ad salutem omnium, sed non habet efficaciam, nisi

in electis propter impedimentum.) In quibus verbis sumitur efficacia pro effectu & euentu, qui frustratur in peccatoribus propter obstinationem in peccato impedientem, vt dixit 3. *contra Gen.* 159. & non hi sunt electi, quoniã nolunt, non autem in electis, qui volunt, vt supra docuimus ex verbis D. Thomæ, loquentes de electione & reprobatione.

Sed, ais; infantes sine baptismo pereunt, quoniam non sunt electi. Respondeo, quod sunt electi omnes ad bona naturalia à Deo; non autem ad supernaturalia, vt iam probatum est sæpe, & infra amplius probabimus.

Ad 7. responsũ, est quod Deus non modò dispositiuè & suggestiuè, sed etiam motiuè inclinat voluntates: sed voluntas non propterea necessario infallibiliter vult, ita vt non possit nolle id, ad quod ipsam mouet Deus, sed potest contradicere, vt Concil. Trid. *sess.* 6. & Deus, *Tota die expandi manus meas ad populum contradicentem mihi, &c.*

Et D. Thomas, qui semper excludit necessitatem, compulsionem, & prædeterminationem, coactionem, aut necessitatiuam, aut inuitam ad actum vnum, sic, vt de facto non possint alium, vel aliter, sicuti supra ostensum est ex verbis illius.

Si quando autem immutat voluntatem, tunc non est meritum, nec demeritum voluntatis in hoc. Et cum meritum interest, vt in Paulo; tunc prius præparat voluntatem vt velit. Sicut S. Thomas dicit loquens de Paulo *in* 2.2 8. *q.* 1. *art.* 4. *ad* 3.

Positio Pseudothomistarum & Perthomistarum, quòd in sensu composito actus diuini cum humano, dum mouemur ad bonum aut ad malum, non potest homo dissentire, sed in sensu diuiso posset; sed stare actum, cum non posse contrarium, non autem cum actu contrario: & Deum ad substantiam

actus, non ad deformitatem concurrere, & semper agere in causam, & cum causa.

CAPVT VIII.

ARTICVLVS I.

1. Positio Perth. SEd aiūt Perthomistæ: Potest voluntas à Deo mota aliter operari in sensu diuiso, non autem in sensu composito. Si enim Deus mouet voluntatem efficaciter, stante illa motione, non potest non velle. Attamen remanet illi possibilitas ad oppositum actum; Sed quia duo actus oppositi, non possunt esse simul; idcircò non potest componi actus volendi bonum, quem Deus facit in nobis, cum actu volendi malum, quem Deus non facit, vel nolendi. Stat siquidem posse contrariè cum actu contrario, sed non actus contrarius cum actu contrario; nec posse cum non posse vtriusque actus eiusdem.

2. Positio. Præterea aiunt, ad actum peccaminosum, vt actus est, Deus concurrit, non autem vt deformis est, nec potest fieri in nobis, & à nobis actus malus, vt actus est, nisi Deus moueat efficaciter ad illum, sicut nec bonus. Deus enim agit in causas, & cum causis vtrobique, & neutrobique Deus agit, quia nos agimus: sed è contra: nec vult, quia volumus: sed è contra nos volumus: quia Deus non vult : vt ipse sit principium semper.

Distinctionem de sensu diuiso & sensu composito secundum D. Thomam, non valere in causis voluntariis, sed solum in naturalibus. Et qui mouetur ad bonum à Deo, aut ad malum; posse de facto dissentire, &

in sensu composito absque contradictionis implicatione. Et hanc distinctionem, etiam si valeret in voluntariis, non posse saluare libertatem, quoniam ex aduersa positione nunquam in sensu diuiso reperitur.

ARTICVLVS II.

Ad demonstrandũ quod voluntas mota à Deo ad actũ bonum, seu ad malum, potest simul nolle illum actum quoad substantiam, vel quoad modum, etiam dum actualiter mouetur. Et quod illa potentia ad oppositum sit vana, & nunquam reperibilis secundum dogma ipsorum, sed secundum nostrum reperiatur, & vtiliter: oportet prius ex dictis sancti Thomæ ostendere; quod homo existens in peccato potest vitare alia peccata de facto: & existens in gratia habituali efficaci de facto, potest deserere gratiam, & peccare, vt post baptismum in baptizato, & in Adam, & Angelis, cum essent in gratia efficaci, mox peccantibus. Palam fit, in doctrina S. Thom. Ac ergò multo magis dum mouetur per gratiam operantem, potest illam respuere, & de facto resistere, licet cuilibet aduertenti quod dico, constanter liqueat.

Quod in sensu composito animæ cũ peccato & cum gratia, potest de facto in bonum & in malum opus homo perrũpere. Ergo multo magis cum auxilio

1 Manifestum est quidem apud S. Thomam, quod gratia est quædam participatio diuinitatis, qualificans intrinsecus essentiam animæ, quæ roborat potestatiuas vires, illuminat cognoscitiuas, & afficit volitiuas erga bonum *Exp. 2. q.* 110. *& 4. sen. d.* 18 *q.* 1. Imo est quædam inchoatio gloriæ, vt dicit 2. 2. *q.* 24. 3.

1. Fundam.

2 Secundo clarum est ex dictis Sanctorum & Concil. Trid. *sess.* 6. Quod Deus non deserit nisi desertus, nec ergo gratiam subtrahit semel datam, nisi deserentibus eam per peccatum, vt docet 3. *p. q.* 50. *art.* 2. o. Quod probat etiam

ex Rom. 11. sine pœnitentia sunt dona Dei. Item *Mal. q. 1. 9.* Aug. idem sæpè. At D. Chrysost. ait. Deus neque desertus deserit: sed tanquam amator insaniens amasiam, post peccatores currens, ait: *Reuertere præuaricatrix meretrix, & ego suscipiam te &c.*

Probatio à maiori ad minus. Ex his infero, quòd si homo existens in gratia habituali, quæ est amicitia Dei & copula illius, & inchoatio gloriæ, potest de facto peccare, & facere actum gratiæ contrariũ, & gratiam in sua anima regnantem abiicere. Igitur multò magis quando illis offertur gratia habitualis per auxilium excitãs, quod est etiam gratia nondum radicata & informans, sed solum mouens: potest resistere gratiæ, ne radicetur in se, & peccare de facto, ac actum gratiæ contrarium facere. Philosophorum dogma est, & D. Thomæ, quòd forma facilius abiicitur de subiecto, quando incipit imprimi, quàm quando iam impressa est. Porrò enim gratia existens, seu operans non distinguitur à cooperante & inhærẽte *ex p. 1. q. 111. a. 2. ad 4. & 2 d. 26. q. 1. 5. ad 4.* Constat autem, quòd cooperans, seu habitualis gratia est radicata in essentia animæ, & voluntatem probè affectam tenet in bono: vnde autem est quod ad malum actum prorumpit, cùm actus sit extensio facultatis, & essentiæ ad obiectum? Quod si virtus animæ informata per charitatem radicatam in voluntate, & per gratiam inessentia prorumpit in actum contrarium gratiæ, & charitati. Ergo multò magis quando eadem gratia radicata nondum est in subiecto.

2. Sanctus Thomas hoc considerans docet, quod non valet regula de sensu cõposito, & diuiso in voluntariis, sed solum in naturalibus. Paries enim calidus non potest esse frigidus, seu frigefacere. Sed homo virtuosus, potest vitiosè operari: & è contra. Quapropter *in 2. d. 29. q. 1. a. 2.* docet, quod in sensu composito liberum arbitrium potest facere actum contrarium habitui. Ergo multò magis dispositioni. Gratia enim habitualis dicitur, quæ inhæret & cooperatur: dispositiua, quæ excitat, mouet & operatur. Et hoc non implicat contradictionem, vt putant Perthomistæ. Nam

actus

actus vt egreditur à sola voluntate, non est idem cum actu, vt egreditur simul à gratia mouente. Potest enim gratia trahere sursum, & voluntas deorsũ simul, vt patet in tentationibus. Propterea cum formasset S. Thomas argumentum 4. sic. [Gratia quantum in se est, promouet hominem ad Deum. Cum igitur in homine ante statum peccati nihil esset trahens ipsum inferius, videtur quod si gratiam habuisset Adam, quod nunquam peccauisset. Peccauit autem. Igitur gratiam non habuit.) Deinde respondet ad 4. Sic dicendum, quod in illis, quæ agunt ne- cessitate naturæ, oportet quod agens de necessitate agat, secundum exigentiam formæ, quæ in ipso est, vt per caliditatem calefaciat. Hoc autem in voluntariis non tenet. Vnde etiam si homo gratiam habuerit, nihilominus potest in contrarium actum transire.] In quibus verbis fortissimè ostendit, quod etiam in natura integra, nedum in corrupta, qualis nunc est homo gratia informatus, potest etiam de facto facere opus ingratum, vt fecit Adam, & Angelus, qui in fine primi instantis, quando gratia plenus erat, relicta gratia ac præmio, merito ex primo actu bono, peccauit, vt docet D. Thomas *p.p.q.63.* Sensus compositus autem erat in Adam, & in Lucifero, sicut compositus paries cum albedine è contrario non potest nigrescere.

Quapropter mirum, quomodo audent Perthomistæ, contra D. Thomam, quem sequuntur, & contra Concilium Trident. dicere, quod non potest homo excitatus à gratia, gratiæ dissentire. Cum etiam informatus gratia gratiæ dissentiat apud D. Thomam. Et qui trahitur sursum ab alio, sicut homo à gratia, potest deorsum simul se se impellere absq; violatione regulæ contradictoriorũ; quæ est affirmatio, & negatio eiusdẽ de eodem secundum idem, & in eodẽ. Cum autem mouenti gratiæ ad bonum, voluntas resistit per motum alium ad malum; palam est quod actus contrarij, videlicet ad bonum, & ad malum, non sunt eiusdem voluntatis electiue, neque secundum idem, id est, eamdem formam, aut partem: Nam & febricitans simul vult frigidam ad extinguendum febrilem ardorem: & simul non

vult, ne natiuus Calor extinguatur. Et adulter vult adulterium propter voluptatem, & non vult propter peccatum annexum. Deus verò mouet voluntates, se illis attemperando, non autem illas prorsus mutando regulariter, ne temeraret libertatem, sicut ait Chrysostomus, & Ambrosius; nec determinando ad illum vnum solum actum, ita vt tunc non possit in alium à seipsis ferri, sicut determinantur à fine vnico, quem simul non possunt nolle.

4 Præterea idem S. Thomas *in 2. d. 28. q. 1. art. 2.* hoc for- ,mat argumentum 4. [Homo habens pedem claudum, non , potest ambulare, nisi claudiicando. Sed peccatum est si- , cut quædam curuitas voluntatis. Ergo homo in statu pec- , cati existens, non potest non peccare.] Hoc argumentum esset insolubile, si valeret regula de sensu composito in voluntariis, sicut in naturalibus, vt patet in exemplo claudi & ,, calidi &c. Sed D. Thomas respondet: [Ad 4. dicendum, ,,quod ratio illa tenet in iis, quæ agunt per necessitatem na- ,,turæ, in quibus de necessitate operatio sequitur secundum ,, exigentiam perfectionis, & defectum operantis: Non au- ,,tem tenet in voluntariis. Quia homo habens virtutem, , potest non vti virtute, sed in contrarium vsum exire: Et si- , militer habens habitum vitiosum, potest non vti habitu illo.] Doctissimè quidē & ex naturæ decretis, & experimentis ostendit S. Thomas regulam non tenere in voluntariis, sed solum in natura'ibus; videlicet, nec vitio mouenti ad peccandum, nec virtuti aut gratiæ ad benefaciendum in sensu composito, ita inhærere voluntatem, quod repugnare non possit de facto, sicut vitio naturali cogitur claudicare, & tibia non vitiata benè incedere, nisi voluntariè claudicet iocando, vt ibi addit.

5 Præterea in toto iam citato articulo, probat quod homo in peccato existens potest non peccare, & resurgere à pec- ,cato, propter libertatem arbitrij, si faciat quod in se est, vel ,non præstet nouum impedimentum gratiæ, vt docet 3. ,*contra Gen.* 159. Nam etsi non est in sua potestate habere ,gratiā, quoniam supra naturam est, tamen est in sua pote- ,state, quod naturale est, impedimentum ponere, & non po-

,nere. Gratia enim omnibus datur ab eo, qui vult omnes ,saluos facere, & illuminare omnem hominem venientem ,in hunc mundum. Et quidem in hoc loco S. Thom. loquitur de auxilio actu mouente, cui plurimi resistunt, iuxta illud, non dictum illusoriè, sed verè, *Tota die expandi manum meam ad populum non credentem, sed contradicentem mihi.* Et alibi in vtroque testamento sæpissimè.

,, Præterea *in art prædicto* ait. In peccato existens potest ,, amplius peccare peccato nouo, non autem priori liberari: ,, Quoniam requiritur gratia ad hanc liberationem, quam ,, non potest habere, sed impedire, & non impedire donum

6 Item contra eos qui docebant posse hominem vitare peccata singula, sed non omnia mortalia, sicut non omnia , venialia : obiicit hoc esse falsum ; Nam, inquit, cum , peccatum non tollat bona naturalia, sed diminuat illud, , quod ad naturã potentiæ naturalis pertinet, homo per pec- , catum amittere non potest, licet in illo infirmetur. Cum , igitur libera electio boni seu mali ad naturam liberi ar- , bitrij pertineat, non potest esse, vt per peccatum subtraha- , tur homini facultas fugiendi peccatum, sed solum quod , minuatur. Ita quod illud peccatum, quod homo ante vitare , de facili poterat, postmodum difficulter vitet.) Atqui mox ,probat, quod secus est de venialibus, quoniam sunt primi , impetus, non subiecti deliberationi, & ideo cùm vitamus ,vnum, incidimus in alterum. Mortalia verò requirunt , perfectam deliberationem, & ideo vitari possunt omnia & , singula mortalia. Venialia è contra singula : sed non omnia.) Ex qua doctrina liquet, falsum esse quod dicunt, regulam de sensu composito in voluntariis valere, cum tunc solum valeat, quando per modum naturæ impetuosè fertur.

7 Præterea *in p. d. 47. q. 1. a. 2. ad 4.* docet, quod Deus non mouet ita efficaciter vnquam, vt homo non possit resistere , in sensu composito, vt dicunt Perthomistæ. Nam ait: Deus , non debet ligare homines ne peccent, sed salua libertate , prohibet peccata.) Ergo, inquam, non mouet ad actus pios ,ita efficaciter: & multo minus ad impios, quos verè non

operatur. Vt dicit *in corp. art.* Nisi quando vult mutare voluntatem, & tunc non est meritum, &c.

Præterea hæc doctrina est D. Thomæ, quoniam conformis est sacræ scripturæ. Dicitur enim *Act. 7. Vos semper spiritui sancto restitistis.* Quem S. Thomas dicit efficaciter mouere. Item *Isaiæ 65. & Rom. 11. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi.*

Et *Matth. 3. Quoties volui congregare filios &c. & noluisti?* Nunquid Deus iis verbis nos deludit, itaut nos possimus dicere, Tu es in culpa, quoniam non congregas efficaciter, sed solum sufficienter, vt non veniamus ad te; sed solum possimus. Et dicis te dare affluenter: improperasque quod non facis. Istane sufficientia, quæ nullum vnquam mouit ad bonum?

Præterea in Concil. Trid. *sess. 6.* determinatur contra Lutherum, qui dicebat nos moueri efficaciter à Deo, ita vt dissentire in sensu composito non possimus; quod videlicet potest homo dissentire auxilio mouenti si velit. Quod si tu negas in sensu composito nos posse dissentire: Ergo, inquã, nihil determinatum est contra Lutherum. Quippe qui solum in sensu composito, cum scil. mouet, non in diuiso, cum non mouet, asserebat: Quod Deus mouet hominis voluntatem efficaciter ad omnem actum, siue pium, siue impium. Ergo & semper determinat ad illum vnicum actum, ad quem impellit. Ergo &c. Quapropter non datur differentia per te inter Conc. Trid. sic intellectũ, vt tu dicis; & inter Lutherum. Nam cum tu negas per hanc motionem in sensu composito tolli libertatem, & Lutherus affirmat: nihil ad disputationem & dogma. Tu enim vocas liberum, quod ille seruum: vtrique tamen dicitis, quod semper efficaciter à Deo impellitur homo ad quoslibet actus & singulos. Ergo est verum, quod non potest ad actum contrarium homo se determinare: Quoniam nunquam potest determinari, nisi à Deo efficaciter mouente, sicut neque instrumentum inanime actum alium ab eo, ad quem mouetur ab agente, potest actiue, sed passiue tantum: quoniam non potest se mouere, sed moueri: vel nisi moueatur efficaciter

à Deo, & ita ad singulos alios, ad quos de se nullo pacto potest. Ergo semper & vbique à Deo efficaciter mouemur. Vnde ergo scis te esse liberum? Non quia potes te mouere, cum nunquam te moueris, nec moturus sis à te ipso, nisi motus à Deo efficaciter, ita vt resistere non possis; sicut mouentur bruta, illa etiam possent in sensu diuiso id quod tu.

Præterea, nec quia volens moueris à Deo, es liber. Nam & canis mouetur volens, & non est liber; & homo mouetur à fine etiam volens & maximè, nec ad hoc est liber, vt docet sapienter D. Thomas *in 2.d.25.q.1.a.2.* Nam compellitur, ait, à fine, ne dum impellitur ad volendum se. *Hinc vide quod Concilium Trid. vocat instrumentum inanimatum rationali. Nam bruta mouentur & non liberè.*

Cum autem ait Apost. *Rom.9. voluntati eius quis resistit?* & *Hester. & alibi* &c. intelligitur de voluntate executiua aut permissiua, non de impulsiua ad volendum, vt rectè docet S. Thomas *in p.d.47.q.1.a.1.& 2 & 3.* Nam vt ait *in 2. ad 4.* Deus non debet ligare homines ne peccent, sed salua libertate. Attamen si Deus vult facere aliquid, nemo potest impedire: sed si vult mouere voluntatem liberè, vtique potest resistere, vt sæpe sacra Scriptura docet: vel si mutat voluntatem non erit actus, liber nec meritorius.

Probatum est ergo sufficienter in doctrina S. Thomæ, quod in voluntariis non valet distinctio de sensu diuiso & composito. Et quod si valeret, non prodesset in præsenti controuersia: quoniam nunquam est reperibilis voluntas velle diuisim, seorsùmue à mouente efficaciter ad velle. *Conclusio.*

Deum non prædetermnare actus liberos, neque agere in causas liberas, sed cum causis, præsertim ad actus peccaminosos: præsertimque iterum ad actus, qui non possunt esse non peccaminosi, nisi physicè: & in executionem, non autem in volitionem, quæ non potest esse, nisi mali & mala.

CAPVT IX.

ARTICVLVS I.

OMnes quidem Philosophi, qui libertatem humani arbitrii asseruerunt, ne ipsam simul negarent, à diuina prouidentia exemerunt, vt Seneca, Cic. Plato, & Chrysip. &c. non quidem extra prouidentiam faciendo hominem; sed extra prouisoris impulsum necessarium. Propterea distinctius tractantes nostri Theologi, voluntates & operationes voluntarias à Deo dirigi voluerunt, non autem volitiones prædeterminari. Ac propterea quoniã prima causa agente omnes agunt, & absque eius influxu operari non possunt, dixerunt causas naturales agere, quoniam Deus in eas agit mouendo ad operationes, & simul cum eis agit cooperando. Nedum dedit illis formam & materiam, & virtutem operatiuam, sed etiam prædeterminat operationes singulas, & tempora & modos, quibus operabuntur.

Prima opinio, quod Deus omnia facit omniũ causarum, sed in communi, non in particulari.

Quod vtrum verum sit, nolo disputare cum eis, qui esse, & formas, & virtutes operationis dari à Deo, non autem & operationes. Neque enim (aiunt) indigent nouis viribus ad operandum, aut impulsibus, nisi forsan vniuersali impulsu. Mouet enim Deus calorem ad calefaciendum, non autem ad sic vel sic calefaciendum, cum ei hoc lignum

admouetur, sed ad quodcumque lignum in communi. Sicut qui dat formam, dat consequentes motus, quamuis absens: vt aliquando dicit S. Thomas. Alii prædeterminant actionem, & modum, & circunstantias.

2. opinio quod etiam in speciali & indiuidualiter.

Quod non concedunt qui asinum sodomiticè coeuntem viderunt, & Socratem veneno necari, & multos tempestatibus obrui, alios præcipitari, & impios homines, pios absorbere: putant enim ex peccato non ex prouidentia hæc accidisse. Alii singularitates Deo subtrahunt & errant. Attamen causas voluntarias, licet virtute volitiua à Deo præditæ sint, tamen ad volitiones has vel illas, non determinant, nisi ad volendũ in communi Attamen D. Th. vult prædeterminari voluntatẽ solum ad bonum actum in communi, non autem ad malum. Item si aliquando ad actus pios inclinat certos & singulares, illa inclinatio moralis est, non autẽ causatiua, nisi finali, & obiectiua causatione, non vero actiua, sicut in superioribus sermonibus probatum est. Ab actiua enim causa tolli libertatem, nisi simul posit dissentire supra nos docuit. Ad malas autem seu peccaminosas operationes non moueri voluntatem impellendo, id est agẽdo in causas, sed solũ cum causis, vnde *in 2. d. 25. q. 1. a. 1. ad* 3. dixit. „Deus agit in naturalibus, sicut ministrans virtutem agen„di, & sicut determinans naturam ad talem actionem: in li„bero autem arbitrio hoc modo agit, vt virtutem agendi „sibi ministret, & ipso operante liberum arbitrium agat. „Sed tamen determinatio actionis, & finis in potestate li„beri arb trii constituitur; vnde remanet sibi dominium sui „actus, non autem sicut primo agenti: sed hic profecto etiam ad actus pios impulsum negat particularem, sed non vniuersalem, vt melius declarat *p. p. q.* 105. vbi ad actum peccaminosum negat prædeterminationem & impulsum.

3. opinio.

4. opinio S. Thom. quòd Deus voluntates non prædeterminat ad malum. nec in communi, nec in partic. sed ad bonũ in communi regulariter & semper impulsiue, non compulsiue, nec determinatiue, dum libertas durat.

Non agit in causas, nisi cum ad bonum, sed cum causis communiter.

Præterea *in eodem art. 1. & q. 1. in 2. sent. d.* 25. per totum probat, quod causæ, quarum actus prædeterminantur à prioribus causis, non possunt esse liberæ, cum vadunt ad finem, etiamsi sponte, sed aliunde impulsæ, vt lapides & bruta, quia non cognoscunt finem, nec ordinem mediorum ad finem; vt etiam docet *p. 2. q.* 1. ideo nec à seipsis du-

cuntur, nec à seipsis determinantur. Quapropter miror eos, qui ad actum peccaminosum Deum agere cum causa, & in causam volunt. Nam esto quod in actum, qui potest esse bonus & malus (quale est homicidium, & coitus) iuxta intentionem occidentis ex odio, vel ex iustitia, D. us præcauset, sicut cum excitat Pharaonem; tamen in actum qui non potest esse, & cum, & vbi, & quomodo non potest esse, nisi malus: non videtur Deus agere præcausando, qualis est blasphemia, odium Dei, & mentiri, quà mendacium est, & adulterari quà adulterium est: sicut nec vis motiua claudicat, quà motus est claudicatio.

Probatur hoc primum. Quoniam si Deus prædeterminaret omnes actus agendo in causas, nulla esset differentia inter causas liberas, qualis homo; & naturales, qualis ignis; & inter liberas, qualis homo: & seruiles, qualis bestia: licet possit excusari à coactione illa, qua lapis deorsum impellitur.

Probatur quod non agit in causam peccantem. Primò ex *Ecclef.* 15. vbi primò ait *Non dicas, per Deum abest*, scilicet quominus bene faciamus. Ergo inquã non ex defectu auxilii, vt Pseudothomistæ dicunt: *Nec dicas, ille me implanauit.* Ergo inquam, Deus in actum peccaminosum non concurrit agendo in causam, hoc enim est impellere & implanare.

1. probatio quod non agit in causam peccantem.

Præterea *Iacob* 1. *Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur* (vt dicunt Pseudothomistæ) *Deus enim intentator malorum est. Tentatur enim à sua concupiscentia abstractus & illectus*) quoniam concupiscentia abstrahit à vero bono, & illicit ad apparens bonum.) Deinde *concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum autem vbi consummatum fuerit, generat mortem.*) Ex quibus verbis perfectè probatur hominem instigari ad actum, vt actus est à concupiscentia. Non enim concupiscens intendit peccatum, sed voluptatem. Item non instigari à Deo ad actũ malum, peccaminosumque, qui est intentator malorum; neque vt actus est, neque vt peccaminosus est. Est enim peccaminosus post concipientis, & prægnantis voluntatis partum

tum; sed iuxta sententiam Apostoli Iacobi, nec ipsa tentatio, quæ est impulsus ad malum, nec conceptio ex illo impulsu. Ergo nec prægnatio est à Deo. Et hoc supra probatum est, quod Deus nec per se, nec per accidens vult malum, nec vt ordinatur ad bonum: si autem Deus ageret in causam peccantem, tunc ipse verè tentaret & implanaret, saltem per accidens. Non modo tentatione experimentatiua, vt fecit in Abraham (id quod etiam nobis non solidis in charitate Dei, timendum est. Vnde & oramus, ne nos inducat in tentationem:) sed prouocatiua ad malum, qualis fuit tentatio Diaboli in Euam. Fit enim multipliciter tentatio, vt ipse docet *p.p.q.114.2.& 2.2.q.71.art.1.& 2.sent.d.21 q.1.* verbis, factis, aperte, occulte, expresse, & interpretatiue. Tentatio quidem ad prouocandum ad culpam, semper est peccatum in tentante, non autem similiter in tentato, vt docet *p.p. q.18.5.ad 3.& 2 ad 2.q.1.ad 2.* Sed Deus agens in causam peccantem, implanat ad peccatum consimiliter: imo magis, quam Diabolus, aut caro, aut mundus, quos ponit S. Thomas tentatores. Illi enim tentant suggerendo, & inclinando: Deus autem etiam agendo efficaciter, vt dicunt Pseudothomistæ: imo ab æterno decreto prædeterminante ante præuisionem meritorum, vt possit punire & ostendere suam terribilem potentiam, vt aiunt. Sed respondent: quod Deus tentat implanatque ad actum vt actus est, non autem, vt peccaminosus est, atque culpabilis. Sed contradicunt sibi ipsis, nam vt docent. Primo Deus ab æterno decreuit, Petrum hodie, postquam baptizatus factus Dei amicus instar Dauid, nullius culpæ particeps redditus, vnde à Deo deseri mereatur, derelinqui, siue negatiue, siue priuatiue, quia sic decretum à Deo est æternaliter, quod decretum nec Deus ipse vitare potest postquam factum est. Ac præterea positum in tentatione libidinosa ac pugnantem contra suggestionem, Deus non modo deserit: sed etiam obiectum mouens ei præbet efficaciter. Non enim appeteret caro, nisi ad appetendum à Deo efficaciter applicaretur: ac simul Deus mouet Diabolum ad volendum tentare, & in-

Deus non tentat prouocatiue ad malum.

Quot modis fit tentatio. Aluarez 10

Deus dum permittit, prædeterminat peccatū etiam inquātum peccatum. Ergò ētat in actū'n etiam vt pec caminosus

Quod scelestius? At nec in actū sinquā alioqui per accidēs & interpretatiuè peccaret Deus semet concupiscens.

Responsio aduersus Aluar.

Alu. sibi contr.

Confutatio.

uat efficaciter actiones Diaboli suggestiuas culpæ, quas non potest Diabolus facere, nisi à Deo motus efficaciter. Ac simul Deus mouet voluntatem Petri efficiter ad hanc volitionem adulterii prædestinatam æternaliter, & in tempore efficaciter, non modo suggestam, sed factam ab ipso Deo. Tunc quæro si acceptat adulterium homo in ratione actus, siue in ratione adulterii: non ne etiam ista acceptatio est à Deo, qui per se hanc acceptationem prædeterminat, & facit efficaciter sub ratione adulterii, & quacumque ratione, ab homine acceptatur, & fit? Ergo Deus longe magis & verius peccat, quàm homo: vel si non peccat ipse: Ergo nec peccat homo, cum malum non modo præter intentionem eius, sed etiam præter viam, vt ait Dion. citatus à S. Thom. *Mal.q.*1.*ar.*3. *ad* 14. Ergo peccatum non constat re, sed opinione, vt dicunt Libertini per rectam consequentiam, si taliter est à Deo. Quod si dicas, hominem sua libertate acceptare peccatum: sequitur, quod non prædeterminatur à Deo in causam agente, vt velit, & acceptet. Ergo si ad actum acceptationis non mouetur à Deo efficaciter voluntas: Ergo neque indiget ad alios liberos præfata motione efficaci. Et profecto nec homo ad peccatum vt peccatum est, se confert, sed vt actus bonus est aliqua bonitate. Et qui tentat, ad bonum implanat, non enim ad malum vt malum, suaderi quis potest; nec tentans concupiscentia suadet malum, sed voluptatem. Et homo & Deus sic substantiam actus vt bonam curant. Ergo multo meliori ratione non peccat homo, quam Deus. Et si peccat, plus peccat Deus mouendo efficaciter ad actum non separabilem à peccato.

Deus non potest à se auerti. Ergo nec ad peccatum.

Præterea in doctrina S. Thomæ, peccatum est auersio à Deo, & est priuatio, vel nihilum. Vnde concludit *Mal.*, *q.*3.*art.*1. & 2. Quod Deus non est causa peccati, nec concurrit ad peccatum, quia non potest à se auerti, seu à se, recedere, nec dare non esse, & nihilitatem. Et *in* 2. *dist.*, 37. *q* 1.*art*.3. facit peccati causam potentialem, ipsum nihilum: actualem vero voluntatem, creatam ex nihilo: & peccatum; ergo defectum à regula Dei summi entis,

ac Boni, & à fine intento ab artifice Deo. Sed Deus non potest deficere à regula suæ artis, & à fine sibi proposito. Igitur non agit in causam auertentem se, deficientemque, neque in actum, cui necessario additur auersio & defectus, cuiusmodi est nolitio rei prohibitæ à Deo. Nec enim quod vetat vult, aut agit. Vnde *in p. p. quæst. 19. art. 1.* probat, quod Deus nec facit, nec vult mala, neque facit, neque vult fieri mala, sed solum velle permittere mala fieri, non vt mala ad bonum ipse perducat, ob sui gloriam, vt Perthomistæ dicunt; sed vt voluntas operetur libere, quatenus est bonum permittere homini libertatem agendi se, & determinandi se, vt etiam docet *3. contra Gentes 71.* quod sinere res agere secundum suam naturam liberam, & defectibilem, est bonum prouidentiæ, quamuis præsciat defectionem & culpam. At non vult temerare libertatem, vt etiam docet *1. d. 47. q. 6. ar. 2. ad 4.*

Permittit libertatem peccandi, non peccatum.

3 Item *p. d. 37. q. 2. art. 1.* probat, quod Deus non est causa mali, nec vt agens, nec vt absens, velut absentia nautæ submersionis nauis; quia non mouet ad peccatum, nec se absentat à peccatore, sed peccator ab eo; nec est causa defectus, sed ordinator.

Nec vt agens, nec vt sese absentans est causa peccati.
Idem in d. 2. 37. q. 2. 1. ad 5.

4. Item *p. d. 46. q. 1. art.* Deum non facere malum culpæ, sed pœnæ, quatenus bonum. Deinde est culpas puniri: & hæc voluntas puniendi est consequens, eo quod præsupponit præscientiam operum, non tamquam causam voluntatis, sed tanquam rationem voliti. Probatum est etiam supra, quod Deus non vult malum per se, nec per aliud, nec vt ordinetur ad bonum, alioquin esset ordinabile: ergo bonum: ergo volitum: ergo peccatum esset non peccatum. Vide *1. d. 46. q. 1. ar 2. & 3.*

5 Plurima sunt alia loca in codicibus D. Thomæ, ostendentia Deum nullo modo ad peccatum concurrere, nullaque causalitate, propterea que ad actum peccaminosum non implanare. Alioquin esset causa finalis optans malum; vnde euenit bonum: atque agens impellens ad malum. Et quidem si ageret in causam peccantem, inspiraret peccatum, vt definitio indicat. Sed non est inspiratio nisi ad bonum,

Notand.

ergo &c. Item non vult malum Deus per se, nec per accidens: ergo ad peccatum non concurrit per se, nec per accidens: per se ad deformitatem actus, per accidens ad actum.

Deus non agit in causam, neque in substantiam actus peccaminosi, qui non potest non esse peccaminosus. Sed solum physice, sicuti dans formam, & facultatem agendi physice, non moraliter.

Propterea notandum, quod quamuis D. Thomas opinetur aliquando Deum esse causam actus peccaminosi quoad substantiam, non quoad deformitatem. Attamen vt pluries docet, præsertim *in p.d.47.q.1.ar.4.* ad illum actũ à quo non potest separari malitia, nec est ordinabilis in finem, vt odium Dei, & blasphemia; non præmouet, sed dat solum esse, ac potentiam agendi physice, vt docet *in Mal.q.3.a.2.ad 2.* peccata quidem in moralitate, non in naturalitate consistunt. Acceptio rei alienæ, quæ est furtum, potest esse moraliter bona & mala; at blasphemia & Dei odium, non nisi mala moraliter. Et propterea ad blasphemiam non determinari à Deo hominis voluntatem, nec implanari, nec tentari putandum est. Vnde *in 2. d. 37.q.2.ar.2.* docet, Deum, nec operari, nec cooperari ad actum malum, sed cooperari tantum ad actum, quatenus dat illi substantiam, non prædeterminando, vt *in d. 25.q.1.* quam hic allegat, declarauerat. Dat ergo velle, sed non velle hoc malum, Deo vel proximo sicut vis, motiua dat gressum tibiæ, sed non hunc gressum claudicantem, qui prædeterminatur à fractura tibiæ, non à vi motiua, quæ ad hunc non mouet actum vitiosum, sed ad rectum, non claudicosum. Sic dixit *sup. Epist. Rom.9.* quod Deus excitauit Pharaonem ad regni sui custodiam, sed Pharao abusus est excitatione ad vexandum Israelitas, tanquã custodiæ aduersos. Potest tamen Deus malitiam voluntatis torquere per se, & per obiecta ab vno actu in alium, vnde occasio commodior subsequetur, vt vsus est auaritia Iudæ. Et conuertit cor Ægyptiorum odiosum, vt odissent Hebræos, teste Dauid, non autem de amore ad odium. Item adeò falsa est prædeterminatio, quæ prærequirit actionem in causam, quod etiam in bonum negatur à D. Thoma *p.2. q.9.a.1.ad 3.* vbi ait, quod Deus mouet ad bonum, sed non ad hoc bonum, nisi aliquando &c. Vnde infero, quod si non prædeterminat hoc bonum, multo minus etiam præ-

Non prædeterminat ad bonum particulariter, sed commune.

determinat hoc malum; & ad hoc quod malum: quod solum permittit, non vt malum, sed vt liberum arbitrium agat, secundum sui naturam; sicuti & res alias. Vnde malum physicum & morale subsequi solent.

Nec quia est causa totalis Deus, idcò etiam determinat actum malum sic, vt & liberum arbitrium determinet. Nam Deus diuisus non est, vt simul faciat & vetet idem: & à se repellat per auersionem, quos ad se vocat per conuersionē, ac proinde ipse à se auertatur dum determinat auersionem voluntatum à se. Imò (& hoc nulli non suadeat) quod sicuti Deus non potest manducare neque mingere, quoniam isti actus dicunt determinatas particularitates actionum mixtas cum imperfectionibus, sed tamen dat facultatem & instrumenta ad manducandum & mingendum, vt docet D. Th. *Pot. q.1. ar.6.* Ita nec potest volitionem mali infundere, neque actum, vt malitiam haber, & imperfectionem, sed dat tantum volendi facultatem & actum in communi absque modificatiua determinatione ad hunc modum volendi malè rem hanc.

Propterea etiam si S. Thomas diceret, quod Deus concurrit ad substantiam actus cum causa & in causam (id quod nunquam dixit) intelligendum est quoad actum executiuum peccati, qualis est occisio hominis, & rapina; non autem ad actum volitionis (quod est implanare) vnde resultat actus executionis. Quapropter non sine impietate maxima potest affirmari, quod Deus voluntati indat eam volitionem, quæ est odium Dei: & intellectui illam intellectionem, quæ est hæretica, prauè iudicans de Deo, licet dederit virtutem iudicandi & volendi.

Si quoniam diceretur Deus concurrere ad actū malum apud S. Thom. intelligitur quo ad executionem, non quo ad volitionem.

Appendix argumentorum ex Diuo Thoma, ad probandum quod Deus non agit in causam peccantem.

ARTICVLVS VI.

Amplius autem ex D. Thoma hæc sententia condemnanda manet; nec etiamsi satis condemnatam tædio affecti, non prosequemur, si forte sit spes conuincendi erroris.

1 Porrò ergo *Mal. q.3.a.2.* ita format argumentum dicens. „(Videtur quod actio peccati non sit à Deo, nam homo nõ dicitur esse causa peccati nisi quia est causa actionis peccati. Nihil enim ad malum intendens operatur, vt Dionysius ait *in quarto de diuinis nominibus.* Sed Deus non „est actor peccati. Ergo non est causa actionis pecca„ti.) Deinde respondet ad 1. dicens, quod homo qui pec„cat, licet per se non velit deformitatem peccati, tamen de„formitas peccati aliquo modo cadit sub voluntate peccan„tis, dum scilicet magis elegit deformitatem peccati incur„rere, quàm ab actu cessare. Sed deformitas peccati nullo „pacto cadit sub voluntate diuina, sed consequitur ex hoc „quod liberum arbitrium recedit ab ordine voluntatis diuinæ.) Hæc autem responsio nulla esset, si, vt aiunt, Deus tot modis ageret in causas arbitrarias, videlicet, si prædeterminasset ab æterno actum peccati, & in tempore faceret, & efficaciter promoueret simul voluntatem ad faciendum, nec recederet ab actu donec consummetur peccatum. Nam vt ait *de Pot. q.3.a.7. ad 3.* ipsa naturæ operatio, est etiam operatio virtutis diuinæ, sicut operatio instrumenti est per virtutem agentis) quod itidem aiunt Pseudothomistæ in volitionibus.

2 Præterea voluntas non vult deformitatem actus, sed ipsum actum, vt est bonus aut honestè, aut vtiliter, aut iucundè bonus: nec mouet se ad deformitatem actus nolitam si-

bi & Deo: ergo non aliter vult nec agit, quàm vult & agit Deus: ergo non peccat plusquam Deus. Si autem peccat, quia non recedit ab actu, cui necessariò est annexa deformitas; ergo tunc prosequitur actum sine Deo. Si autem cum Deo: ergo nec Deus recedit; ergo non potest homini efficaciter à se moto imputare non recessum.

3 Præterea ipsemet Deus non mouet diabolum efficaciter, & carnem & mundum, ad suggerendum actum adulterij, nedum volitionem, non tamen, vt aiunt, ad deformitatem actus, quia deformitas non est suasibilis ab vlla causa. Attamen neque per hoc non dicuntur moueri ad deformitatem annexam. Et Deus ipse facit volitionem adulterij efficaciter in voluntate. Ergo non potest dici, quod Deus non vult deformitatem actus, & homo vult: Tum quia necessario sunt coniuncta, præsertim in odio Dei, & blasphemia, & mendacio. Nec possunt reperiri in sensu diuiso: Tum quia ea ratione, qua non vult Deus deformitatē actus, eadem ratione nec vult homo deformitatem; sed bonum voluptuosum, cui annexa est deformitas: & propter hoc peccat. Ergo multo magis Deus qui facit eumdē actum efficaciter, & facit vt homo faciat, neque possit non facere: cum moueatur æterno decreto & temporali efficaci præmotione. Et quidem vellet homo cauere, at non potest; quia efficaciter à Deo mouetur: Deus autē potest & non vult, vt isti docent: ad impossibile autem nemo tenetur. Imo Deus ipse facit hanc impossibilitatem, dum efficaciter mouet voluntatem ad volitionem actus: quæ volitio non potest non esse, nisi Deus ipse præmoueret ad alterum actum voluntatem cum maiori efficacia. D. Thomas ait, ideo culpari voluntatem, quia non cessat ab actu illo, cui annexa esset deformitas. Sed per te (ô Pseudothomista) Deus ipse non desistit, seu cessat ab illo actu, sed potius efficaciter mouet, vt fiat ita vt homo motus non possit cessare & cauere, ne fiat. Ergo vel actus non est homini culpabilis, cum faciat illum Deo faciente, & impellente; vel magis est culpabilis Deo, quam homini, vt dicit Lucifer, & Luciferiani, & Caiani, & Talmudistæ, quòd Deus peccauit damnando diabolum & Iudam,

Si Deus mouet hominem & diabolum ad actum peccaminosum ergo & ipse peccat, vel nihil est peccatum.

& Iudæos ad pœnas, quos impulit ad culpas; vel neutri, vt dicunt Libertini ſecundum rem, ſed ſecundum opinionem tantum.

4 Præterea ſi Deus mouet efficaciter ad actum peccaminoſum, ad quid Diabolus & caro tentant, cùm Deus ſufficiat efficaciter? Et ad quid aliæ cauſæ nos ad bonum mouent, ſi Deus ſolus efficaciter mouet?

Implicat contrad. dicere, quod actus prædeterminatur à Deo: & Deus non cõcurrit ad actum, vt peccaminoſus eſt.

5 Præterea non vident Pſeudothomiſtæ, quod ipſorum opinio implicat contradictionem, dum aiunt, à Deo prædeterminari hominis voluntatem ad hunc actum, & ad hanc volitionem, non in communi, ſed indiuiduatam, & ſingularizatam, & agere in cauſam, & cum cauſa ſimul: & ſimul concurrere ad actum peccaminoſum, ſed non vt peccaminoſus, ſed vt actus eſt. Indiuiduatur enim, & modificatur hic actus à conditionibus indiuidualibus: conditio autem ad ſolam volitionem adulterij, determinat ad adulterium. Si autem ad ſolam volitionem, nequaquam, vt ipſe pulchrè docuit *p.p.q.*105. *& p.*2.*q.*9 *a* 1.*d* 3. Et propterea ibidem, & *in q. diſp. de Pot. & de mal. ſupra citatis, & in* 2.*d.*25.*q.*1. *& Rom.*5.*lect.*3. conſtanter & perpetuo declarauit S. Thomas, actiones voluntarias non prædeterminari à Deo, ſed relinqui in pòteſtate liberi arbitrij: quod & ſacræ litteræ nunquam non conteſtantur. Igitur fatendum quod liberum arbitriũ ſemper remanet indifferens: & ceſſare poteſt de facto ab illo actu, cui deformitas eſt annexa, & ideo culpatur, quia non ceſſat (ait D. Thomas:] non ceſſat autem, quia non vult ceſſare, non quia Deus efficaciter ipſum mouet. Non vult autem, quia liber eſt, dataque illi libertas eſt in conditione naturæ, cum permiſſione faciendi, ſeu potius volendi quidquid vult, tanquam dominus actuum ſuorum, & vt filius, & propter ſe, non tanquam ſeruus, & propter aliud; vt ſupra probatum eſt. Poteſt ergo peccare & non peccare. Peccati autem potentialis facultas eſt Nihilum, de quo ſumus: actualis eſt voluntas, eligens ſponte minus bonum præ maiori.

6. Præterea, vt ibi probant doctores, & D. Thomas: omnis creatura agit Deo agente, & ſcit & ſentit Deo intelligẽte

te, & poteſt Deo potente, & vult Deo volente. Si ergo prædeterminat actum voluntatis, ſequitur, quod cum homo vult malum Deo, id eſt odit; quòd Deus etiam ſeipſum odit, facit enim totum actum communiter & ſingulariter, & circunſtantialiter. Quapropter impiiſſima videtur hæc aſſertio, nec ſuſtinenda, quòd agat in cauſam determinando omnes actus. Et quod permittat peccatum, vt peccatum eſt, non ſolum vt actus eſt, ſicut dicit Aluarez *d.*11. *n.*3. cum deberet dicere, quòd permiſſio cadit ſuper volitionem, non ſuper peccatum, & vt volitio actus eſt: & non vt hic actus eſt.

Ex vario ingenio cauſarum agentium iterum oſtendere S. Thomam ſolere, quòd liberum arbitrium non prædeterminatur: & Deus non agit in cauſam, præſertim peccantem.

ARTICVLVS III.

Amplius autem, vel quæ dicta ſunt prius de voluntatis libertate intemerata, ex eo quod Deus non prædefinit actus eius, ac propterea non agit in eam niſi communi motione, ad bonum; ſed cum ea etiam particulari modo, vt requirit ſubſtantia actionis, repetere non grauemur.

Dicit ergo D. Thomas *p.p. q.* 41. *art.* 2. Voluntas & natura differunt in cauſando, ſecundum hoc, quod natura determinata eſt ad vnum: ſed voluntas non eſt determinata, ad vnum: cuius ratio eſt, quia effectus aſſimilantur cauſæ, agenti in forma per quam agit. Manifeſtum eſt autem, quòd, vnius rei vnica eſt forma naturalis, per quam res habet eſſe, vnde quale ipſum eſt, tale facit. Sed forma per quam vo-, luntas agit, non eſt vna tantum, ſed ſunt plures ſecundum, quod ſunt plures rationes intellectæ. Vnde quod volun-, tate agitur non eſt tale, quale agens, ſed quale vult, & illud

Ex prima diſtinct. voluntatis & aliorum agentiũ Ratio 1. Natura agit per vnam formã ideo ad vnũ: voluntas per plures, ideo non determinata ad vnũ ergo libera.

,intelligit eſſe agens. Eorum igitur voluntas principium eſt,
,quæ poſſunt ſic aliter eſſe; eorum autem, quæ non poſ-
,ſunt niſi ſic eſſe, natura principium eſt. Voluntas autem
,quatenus natura (ait ad 5.) aliquid naturaliter vult, ſicut
,voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem.

Ex quibus liquet, quod voluntas non promouetur determinatè; & poteſt variare volitiones, & illa quorum eſt principium, poſſunt eſſe & non eſſe, & ſic & non ſic.

2. ex 2. diſt. quod voluntas ad plures actus & oppoſitos, & ad omiſsiones eorum ſe habet, ergo liberè: natura verò ad vnum vno modo &c.

Item *pot.q.3.art.*13. o. inquit. Natura eſt determinata ad
,vnum, quantum ad id quod virtute naturæ producitur, &
,quantum ad hoc quod eſt producere & non producere, &
,ſic producere, ſed voluntas quantum ad neutrum determi-
,nata inuenitur. Poteſt enim voluntas artificis facere ſcam-
,num vel arcam, & facere, vel non facere, & à faciendo etiã
ceſſare; & ſic facere, & non ſic; & nunc, & non nunc. At
,ignis non poteſt non calefacere, nec ceſſare de ſe, neque
,quando poteſt obiectum præſens calefacere, differt in
,aliud tempus, ſicut voluntas, &c.

Doctè ſanè docet, magnam libertatem, nullius prædeterminationis efficaciæ ſubiectam.

3. ex 3. diſt. quia non violenter, nec naturaliter, nec ſeipſa ſolum, ſed à ſeipſa, quoniam cognoſcit finem, media & rationem mediorum ad finẽ:

Item *ver.q.*22.*a.*1.o. ait. Quædam moueri violenter
abſque proprio appetitu, vt lapis ſurſum à manu, & ſagit-
ta à ſagittario. Sic autem naturalia non moueri, ſed à pro-
,prio appetitu etiam tendere in finem à Deo præſcriptũ, &
,ab ipſis appetitum. Appetunt autem per formam impreſ-
,ſam, ſicut grauia per grauitatem deorſum. Si enim non
,irent proprio appetitu, dicerentur dirigi ad finem bonum,
,ſed non ire nec appetere finem bonum ipſis. Alia verò ten-
,dunt in finem ab ipſis præcognitum, vt bruta & homo,
,ſed differenter. Nam bruta cognoſcunt finem per æſtima-
,tiuam; & non rationem finis & ordinis mediorum ad fi-
,nem. Homo autem hæc omnia cognoſcit. Et propter-
,ea eſt dominus actuum ſuorum, prout iudicat eſſe facien-
,dum. Quod iudicium non habent bruta, niſi quatenus par-
ticipant rationem aliqualiter. Quoniam natura par-
,ticipat ſenſum, ſenſus rationem, & ratio Deum, vt dicit *in ver.q.*7. item *in* 3.*d.*27.*q.*1.*a.*4.*ad* 3.

Ex hoc habes, quantum distet S. Thomas ab omni prædeterminatione Dei, & actione in causas voluntarias secundum suam doctrinam.

, Præterea 3. d. 39. q. 1 art 1. o. ait. Voluntas secundum se ,indifferens est ad plura; sed quod determinatè exeat ,ad hunc vel illum actum, non est ab alio determinan-,te, sed ab ipsa voluntate; sed in naturalibus actus egredi-,tur ab agēte, sed determinatio non est ab agente, sed ab eo ,qui agenti talem naturam dedit, per quam ad hunc actum ,determinatur; & ideo propriissimè actus voluntatis à ,voluntate dicitur. Et ideo si quis defectus in actu eius ,sit, ipsi voluntati in culpam & peccatum imputatur.] Et in a. 2. o. Ratio, ait, culpæ est in homine secundum illā potentiam, quæ ad plura se habet: nec ad aliquid eorum determinatur, nisi à seipsa, quod tantū voluntati cōuenit, &c.

4 Ex diff. 4. quia propriissimè à se mouetur, alioquin non peccaret.

Hic clarè tollit prædeterminationem, & præmotionem in voluntariis; sed in naturalibus ponit, sed à Deo, vt conditore formarum ad certos fines. Et quia propriissimè se determinat à se, & actus eius, est eius propriissimè, quod in naturalibus non item; peccat, aut meretur, alioquin non peccaret, &c. similiter habet dominium sui actus, quia se determinat: alioquin serua esset: vt & Arist. docuit.

5 Amplius ver. q 22. a. 4. o. inquit: (quòd natura aliqua ,, quātò Deo est propinquior, tantò expressior in ea diuinæ ,, dignitatis similitudo inuenitur. Hoc autem ad diuinā di-,, gnitatem pertinet, vt omnia moueat, & inclinet & diri-, gat. Ipse autem à nullo alio motus, vel inclinatus, vel di-, rectus. Vnde quanto aliqua natura est Deo vicinior, tantò , minus à Deo inclinatur, & magis nata est seipsam inclina-, re. Natura ergo insensibilis, quæ ratione suæ materialita-, tis est maximè à Deo remota, inclinatur quidem in ali-, quem finem, non tamen est in ea aliquid inclinans, sed solummodo inclinationis principium, vt ex prædictis patet. , Natura autem sensitiua, vt Deo propinquior, in seipsa ha-, bet aliquod inclinans, scilicet appetibile apprehensum: sed , tamen inclinatio ipsa non est in potestate ipsius animalis, , sed est ei aliunde determinata. Animal enim ad aspectum

5. Quia vicinior Deo: ideo à se.

, delectabilis, non potest non concupiscere illud, quia ipsa
, animalia non habent dominium suæ inclinationis, vnde
, non agunt, sed magis aguntur secundum Damasc. Et hoc
, ideo, quia vis appetitiua sensibilis habet organum corpo-
, rale, & ideo vicinatur dispositionibus materiæ, & rerum
, corporalium, vt moueatur magis quam mouet: sed natura
, rationalis, quæ est Deo vicinissima, non solum habet in-
, clinationem in aliquid, sicut habent inanimata: Nec solum
, mouens hanc inclinationem, quasi aliunde eis determina-
, tam, sicut natura sensibilis, sed vltra hoc habet in potestate
, ipsam inclinationem, vt non sit necessarium inclinari ad
, appetibile apprehensum, sed possit inclinari, vel non incli-
, nari. Et sic ipsa inclinatio non determinatur ei ab alio,
, sed à se ipsa. Et hoc quidem competit ei, inquantum non
, vtitur organo corporali, & sic recedens à natura mobilis,
, accedit ad naturam mouentis, & agentis. Quod autem a-
, liquid determinat sibi inclinationem in finem, non potest
, contingere nisi cognoscat finem, & habitudinem finis in
, ea quæ sunt ad finem, quod est tantum rationis. Et ideo
, talis appetitus non determinatus ex aliquo alio, de neces-
, sitate: sequitur apprehensionem rationis.

Etiam inclinatio actualis est in potestate lib. arb. ergo potest repellere gratiam dum actu mouetur ad gratiam.

Ex quibus verbis non semel constat, quòd rationalis voluntas non determinatur à Deo, sicut sensualis & rationalis, & quod seipsam agat, vt Deo proxima, & ideò non agatur: nec Deus in eâ agat, nec prædeterminet inclinationem eius, nisi ad bonum in communi. Et quidquid Pseudothomistæ & Perthomistæ dicunt, cum ipso S. Thoma, & cum rationibus ipsius mirificis pugnat impudenter. Nota quod voluntas non solum se mouet ac determinat, sed etiam suam inclinationem habet in sui potestate. Ergo cum inclinatur, dissentire potest de facto, vt dicit Concil. Trid.

Soluitur dubitatio prima ex D. Thoma, qua dicunt omnes causas applicari à Deo ad agendum, ergo Deum agere in causas determinando, quoniam non tenet in voluntariis nisi communi motione ad bonum: non enim ad malum, nisi occasionaliter, occasione accepta à peccatis malitia vel vsu.

ARICVLVS IV.

SEd contra hanc doctrinam vere Thomisticam, adducunt id, quod S. Tho. *in p.* 2. *q.* 109. 1. Res omnes positas in sua perfectione, vt producant actum, adhuc moueri à Deo. Quoniam velut omnes corporales motus reducuntur in corpus cœleste, primum mobile mouens, etiam calefactio ignis; ita omnes motus, tam corporales, quam spirituales reducuntur ad primum mouens immotum.

Item *Pot. q.* 3. *a.* 7. o. inquit. Deus operatur in natura & voluntate operantibus, & hoc multipliciter. Primo, quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere possunt. Secundo, inquantum conseruat virtutem naturalem in esse. Tertio, in quantum mouet ad agendum &c. quia natura inferior non agit nisi mota &c. Ad 7. Accipit à primo agente esse intentionale, sicut serra intentionem artis. Similiter *Isaiæ* 26. dicitur, *Omnia operatus es Domine* &c. Et *Act.* 17. *In ipso viuimus, mouemur & sumus* &c. Et *in catechismo Rom. p.* 1. dicitur Deus intime operari, & ad motus, & ad actionem impellere. Et D. Th. vbi supra. Deus intimior est effectui, quam sua causa. Quoniam prima causa prius & efficacius &c.

Ad 1. Respondeo quod Deus mouit omnia obiectiuè: & actiuè quidem vniuersaliter non modificatiua determinatione.

Respondeo, quod hæc, & alia loca S. Thomæ, intelligenda sunt sicut *in p. p. q.* 105. *art.* 4. & 5. exponuntur, quod Deus mouet omnia vt obiectum & finis, & vt agens vniuersale, non prædeterminans particulariter. Nam &

cœlum, à quo trahit exemplum, itidem mouet, & sol generat hominem, nedum homo; similiter virgulta &c. Et quidē exemplū de instrumento moto declarat ita intelligi debere: alioquin contrarius esset Concilio Tridentino, negarti, quod liberum arbitrium agatur, vt instrumentum inanime, quod non potest simul aliud agere. Et idem docet *p.2.q.*1 *a.*1.0. Et hoc exemplum retractat *in p.2 q.*1.*a.*2. Et docet quod aliæ creaturæ aguntur à Deo vt instrumenta. Rationalis vero à se, vt *in* 3.*d* 39.*q.*1.*a.*1. & propriissimè.

Ad secundam authoritatem, ipsemet D. Thomas respondet *in eadem Pot.*2.*q.*3 *a.* 7. vbi cum probasset contra Mauros, formas & virtutes rerum agere, & non solum Deum, tum ex vtilitate earum non ociosa: tum ex eo quod effectus assimilantur causis proximis, proximitate suppositi, quia ipsæ proximiores: non virtutis, qua proximior est Deus; concludit quod causis proximis competit actio. Et quod ignis vere calefacit, non autem Deus; & homo manducat, non autem Deus; sed mouet Deus ignem ad calefaciendum, & hominem ad manducandum: quippe quibus dedit formas & virtutes ad operandum, applicatque, vti secans cultelli acutiem. Et hoc quidem non est dubium intuentibus rerum seriem, in qua res nulla operatur, nisi applicata ab alia causa & occasione obiecti, & modificatione concausarum certo tempore, & loco, & modo, acta in virtute agentis, & ordinantis omnia principis. Propterea „ concludit, dicens: Deus ergo, sicut cœlum in corpora- „ libus est causa actionis cuiuslibet, in quantum dat &c. & „ applicat actioni. Et in quantum eius virtute omnis vir- „ tus agit. Et cum Deus sit sua virtus, & sit intra rem „ quamlibet, non sicut pars essentiæ, sed sicut tenens rem „ in esse: sequitur quod in quolibet operante immediate „ operetur, non exclusa operatione voluntatis & naturæ. Ex quibus verbis manifestum est, quod non sit à Deo prædefinitio, cum mouet præsertim voluntatem. Et hoc *in resp.ad*13. enucleat magis, dicens. Voluntas dicitur habere „ dominium sui actus, non per exclusionem causæ primæ: „ sed quia causa prima non ita agit in voluntate, vt eam de-

necessitate ad vnum determinet, sicut determinat naturam, „ & ideo determinatio actus relinquitur in potestate vo- „ luntatis & rationis. Hæc ibi, & eadem dixerat *2. dist.* „ *25. q. 2 a. 2. ad 3.* Deus agit in naturalibus sicut ministrans „ virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad talem „ actionem. In libero autem arbitrio hoc modo agit, vt „ virtutem agendi sibi ministret, & ipso operante liberum „ arbitrium agat: sed tamen determinatio finis & actionis „ in potestate liberi arbitrii constituitur. Idem dixit *ver. q. 22. ar. 1. & 4. & p. p. q. 41. art. 2. & pot. q. 3. a. 13.*

Quapropter Perthomistæ nihil probant, cum docent ex his, quod Deus agit in causam. Nam D. Th. dicit solum in causa, scilicet in natura, & voluntate. Et quando dicit Deum mouere ad actum, intelligit communi solum motione, præcipue in arbitrariis non prædeterminata, nec prædeterminanda, nisi per liberum arbitrium ad actum, hic &c. Et quidem *Rom. 4. lect. 3.* manifeste docuit exemplo Pharaonis in actum peccaminosum Deum non concurrere nisi generaliter, semper tamen mouendo ad bonum; sed determinari per nostram voluntatem ad malum: sicut ait, *in hoc excitaui te, vt* &c. vbi excitatum à Deo Pharaonem declarat ad regni defensionem: sed Pharaonem vsum esse excitatione illa ad crudescendum cōtra Hebræos. Item adduxit exemplum Nabuchodonos. de quo dicit Deus *Isaiæ 10. quod misit Assur contra gentem fallacem, vt vindicē &c. sed cor eius non ita arbitrabitur, sed vt cōterat* &c. Sic carnifex mouetur à iudice contra furem reum iudicatum, vt faciat iustititiam, sed ipse exequitur iustitiam, non propter iustitiam, sed propter auaritiam. Profecto si Assur mouetur à Deo in bonum, & ipse male vtitur, & vult aliud, si hoc velle, aliud quam quod vult Deus, est etiam à Deo speciatim: sequitur quod Deus simul impellit ad bonum, & malum, iuxta Pseudothomistarum expositionem. Quod tamen expresse negat hic sanctus Thomas, & vbique. Imo Origenes, Chrysost. & Thomas docent, quod voluntate peruersa & malitia, quam Deus non immisit in Iudam, & in Neronem, vsus est Deus in bonum redemptionis, & in

gloriam Martyrum ex præuisione, non ex prædeterminatione, vt supra probatum est, vbi etiam declarauimus illud *Isaiæ 26. omnia opera nostra operatus es Domine* &c. & alia iuxta præsentem doctrinam de concursu generali in liberis, & speciali in naturalibus. Et illud *sine me nihil potestis facere*, Sanctus Thomas exponit de auxilio generali in omnibus actibus: vel de speciali in actibus supernaturaliter meritoriis sine prædeterminatione.

Notandum etiam, quod applicare causas ad causandum, non est agere prædeterminando actum causæ in liberis instrumentis, sed tantum in necessariis, vt mouetur penna ad scribendum. Cum enim Rex applicat doctorem ad legendum & iudicandum, communiter applicat, non prædeterminatione ad vnum sic, & nunc, ita, & non aliter &c. Et D. Thomas dat exemplum de coquo applicante ignem ad operandum id, quod coquus non operatur: non enim coquus calefacit.

Secunda dubitatio aduersariorum, ex eo quod D. Thomas, ex sacra Scriptura dicit, Deum immutare voluntatem Regis, & sine violentia: soluitur ex eo, quod licet sine violentia, non tamen sine necessitate. At libera est voluntas à violentia, & coactione. Ideoque Deum non immutare voluntatès ad bonum aliud, vel quo ad modū, vel de malo opere volito in aliud opus malum, vtile Dei consilio, vel ad vtilem circumstantiam in his, quæ ad salutem spectant; nec regulariter, sed extraordinariè.

ARTICVLVS V.

SEcundo opponunt locum D. Thom. vbi asserit Deum mutare voluntates sine violentia. At hoc etiam ipse asſero: ſed non ſine ſeruili etiam neceſſitate; ergo & citra meritum volentis. At *in opuſculo & aliis in locis ſupra allegatis*, ſcripſerat voluntatem eſſe liberam à coactione, à neceſſitate, & ab inuito. Neceſſitatur autem cum immutatur aliquando certis caſibus, non autem regulariter in omni actione: Alioquin non remaneret in poteſtate conſilij ſui, vt ſupra docuit pluribus in locis. At quod dicit *in 2.d.25. art.2.ad 1. & ver. q.22. art.* 8. (Quoniam voluntarium & ,violentum non poſſunt ſimul ſtare. Quando ergo Deus , immutat voluntatem, facit vt velit, quod nolebat; vel aliter , quàm volebat: ſed non vt velit, & nolit ſimul. Similiter , cum lapis grauis natura deorſum feratur, ſi à Deo ſurſum , feratur mutata inclinatione grauitatis, in inclinationem le-, uitatis, non dicitur violentari, ſed mutari:] Sed, inquam, , hæc verba non fauent Pſeudothomiſtis, ſed obſunt. De ,ratione enim liberi arbitrij eſt liberè, non neceſſariò ope-,rari: ſicut, quando immutatur, aut prædeterminatur, illi accidit.

Propterea D. Thomas *in principio* o. ait. Poteſt Deus im-,, mutare voluntates de neceſſitate, non autem cogere &c. , Et paulò infra ait, quod Deus immutat voluntatẽ, vel mo-, uendo tantum ad aliquid volendum ſine impreſſione facta , in voluntate: aliquando verò imprimendo aliquam formã, , vt eſt virtus & gratia. Sed hæc inclinatio quandoque eſt ,forma perfecta, ſicut charitas patriæ; & hæc neceſſitat ſuf-, ficienter, id eſt efficaciter (Nota hoc.) Aliquando forma , addita non eſt perfecta vſquequaque, vt in viatoribus, & ,tunc inclinatur quidem, ſed non neceſſitatur.] Ex quibus verbis vide; Primò, iuxta D. Thomam, idem dici ſufficiens, quod efficax. Secundò, quod gratia in via non neceſſitat, nec mouet efficaciter, ſicut in patria, quoniam non mouet in via ſufficiẽter &c. Tertiò, Item quod ſi forma im-

Si charitas patriæ neceſſitat ſufficienter: ergo idem ſuff. & eff.

Ii

presſa non neceſſitat, multo minus motio præuia. Niſi quādo Deus immutat voluntates; quod nunquam facit in malum, ſeu in his, quæ ad ſalutem, ſed in bonum, vt cùm cor Regis vertit ad ſalutem, aut ad vindictam, non autem ad peccatum. Nam cum dicitur *in pſalmo* 104. *Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius &c.* Et, *ego induraui cor Pharaonis*: intelligitur conuerſio vnius malæ voluntatis inutilis ad malam vtilem, vt Iudæ voluntatem auaram in proditoriam: & Pharaonis ambitioſam in perſecutoriam fugientis Iſraelis &c. Adde, per ſuſtinentiam, & non emollitionem, vt ſupra docuimus.

Solutionem aduerſariorum; quòd videlicet propterea remanet libertas in homine efficaciter moto, quia non mouetur ad vnum, & remanet potentia, vt moueatur ad alia, & aliter: nullam eſſe in via D. Thomæ: nec rectè intelligi à Perthomiſtis.

ARTICVLVS VI.

Euaſio Perſ. pro libertate in ipſorum dogmate.

Mox recinentes, quod ſæpè damnatum eſt, aiunt, eius qui prædeterminatur, & in quem agit Deus, ſaluatur, libertas per hoc, quod voluntas non determinatur ad vnum, ſicut natura; & remanet in ea poteſtas ad determinationem aliam, & aliter.) At mihi videtur de induſtria errare in doctrina S. Thomæ. Nam determinari ab alio, agente in cauſam, tollit libertatem, ſi ei non poteſt reſiſti de facto, ita vt voluntas remaneat domina eiuſdem ſui actus, & inclinationis proſequēdæ, & non proſequēdæ, ſic, & non ſic, vt ex verbis D. Tho. pluries oſtendimus, & in toto hoc cap. 9.

Confutatio.

Quid determinari ad vnum.

& in toto 6. Cū enim voluntas determinat seipsam ad vnum, quod semper facit, neque enim ad plura simul potest; tunc verè libera est, vt docet *Mal. q. 3. a. 3. ad 5.* Attamen ab alio determinatur, siue ad vnum, siue ad plura, si non potest resistere de facto, tunc non est libera, sicuti nec respectu finis, quem non potest non velle, & tamen spōnte vult. Ergo indifferentia constituit libertatem. Omnis autem efficax & infallibilis inclinatio tollit indifferentiam: Ergo & libertatem.

2. Præterea neque canis est liber, quia potest ad plura moueri, & aliter. Nam dum sequitur vulpem, potest cessare: vel ad leporem conuerti prosequendum: & sic, & aliter. & hæc plura potest capessere, & sponte, non coactus. Nec propter hoc liberè mouetur, sed seruiliter, quoniam ab obiectis & passionibus, non à iudicio libero syllogismum eliciente, sed à passionibus & imaginibus facto ita, vt non possit aliter iudicare, sicut horologium à ponderibus motum sonat: & quidem rationabiliter ratione impressa, non elicita: Sic homo non propterea est liber, quod potest aliter moueri, & in alia vice; sed quia potest se se mouere, vt dominus sui actus, sic & aliter, dum vult, & operatur, & potest de facto cessare, vt D. Thomas, *in citatis locis*, demonstrauit. Etenim quoniam homo mouetur ab exteriori agente, etiam à Deo, si non se mouet, ita vt possit de facto dissentire, non dicitur liber. Sicut nec sagitta est libera, nec lapis, nec canis: Sagitta enim ab alio mouetur absque proprio appetitu violenter. Lapis ab alio determinatus & à se appetente deorsum. Canis ab alio determinatus & à se, sed seruiliter ab obiecto & passione, facta æstimatione, non à se elicitē. Homo à se sicut Deus, cui vicinissimus est. Sed sub Deo & à Deo, vt condente & conseruante voluntatem, & inclinante communiter; non autem prædeterminante particulariter, alioquin non à se vt liber, sicuti supra docuit S. Thomas, præsertim *in cap. 6. per omnes articulos*, & *ibidem* Chrysost. Aug. Nyss. Damasc. & omnes Philosophi, & Patres.

Non est liber homo, quia potest moueri & cessare, & sic & aliter; sed quia à se.

Homo ex hoc, quòd determinat suum actum, & volitionem, non est causa sui, sed volitionis duntaxat concausa: at modificationis causa magis principalis.

ARTICVLVS VII.

SEd obiiciunt Perthomistæ. Si voluntas determinatur à se ipsa, & non à Deo. Ergo ipsa est sui esse principium, & non Deus. Si negas consequentiam, probant sic. Quod est principium operationis, est principium itidem illius esse, à quo manat operatio. Sed voluntas &c. Ergo &c.

Respondeo. Deus est causa primaria & vniuersalis etiam naturæ ipsius voluntatis in radice: sed voluntas est causa modificatiua volitionum & particularitatis, & moralitatis, in extensione. Ergo non potest esse causa sui, propriæ scil. naturæ, cum non operetur, nisi postquam est ipsa sui natura actu.

Item distinguo antecedens. Nam operatio naturalis concludit naturam. Operatio verò voluntaria non concludit, sed indicat: Siquidem voluntas ab obiectis multis potest specificari, & à congruentiis variis mediorum erga finē, vnde variat volitiones, sicut dicit *p.p.q.* 41.*a.*2. Quæ cum, ordinatæ fiunt iuxta finem à Deo præstitutum, dicūtur rationales & bonæ. Cùm deuiant, dicuntur irrationales & malæ. Et sicut artifex (ait D.Thomas) non est causa defectuum, & errorum, accidentium artificiatis erga finem, & deuiationis à fine, sed tantum tendentium ad finem: Sic Deus non est malarum volitionum à vero fine deuiantium, vt sic, sed solum volitionū in genere, & ad finem bonum tēdentium: sicut dictum est non semel ex *S.* Thomæ verbis. Quapropter quoniam voluntas est causa operationum defectuosarum, non sequitur, quod sit causa sui esse. Quoniā defectus dicit non esse. Cum autem bonarum, non quidem

primaria est causa, & independens, sed sub Deo & à Deo; nec est productiua primitus, sed modificatiua. Igitur ex hoc quod sibi determinat volitiones, non est causa sui. Immo Deus est causa modificationis, & homo: sed Deus vniuersaliter, vt causa voluntatum; homo modificatiue, & specialiter & indiuidualiter volitionum sic & sic. Non enim Deus manducat, sed homo. Nec Deus odit Deum; sed homo, dum mouetur in communi ad volendum, & ipse vult malum Deo: Et Pharao excitatur ad defensionem à Deo, & ipse modificat, & torquet defensionem ad crudelem persecutionem Israëlis. Omnis ergo entitas est à Deo, vt principio entis vniuersali. Modificatio autem non est entitas, sed entitatis diminutio & particularisatio à creatura, vt nihili particeps est: quo est hoc & hic, & aliquid: non autem omne, omnino, & ens. Vide Metaph. *p.*2. Ad superioris ordinis c pus non est modificatio, sed eleuatio. Id.o ad supernaturale opus mouemur à gratia speciali: ad naturale à generali: ad defectiuum à nihilo. Sic calor, vt decem, ad calefaciendum vt viginti, indiget superioris virtute: vt decem, ordinaria: vt sex, defectione. Vide *Met. & Theol. 6.*

Replicationes Perthomistarum, probantes absolutum decretum reprobationis, & praedestinationis ante praescientiam futurorum meritorum & demeritorum: ac posse stare libertatem arbitrii cum efficaci praemotione propter potentiam possibilis, & impotentiam euentus, seu facti.

CAPVT X.

ARTIC. I.

Sed iterum opponunt Perthomistae, quod D. Thomas *ver.q.23.a.3.ad3.* docet hanc esse veram. *Deus vult hunc*

,, *saluari*, & *ipse potest damnari* : Non autem hanc: *Deus*
Arg 2. *vult istum saluari, & ipse damnatur*) Ergo verum est, quod libertas arbitrii (aiunt) saluatur solum per posse de possibili, absque posse de facto.

2. Item *in* 2.2.*q*.24.*a*.2.*ii*.o. ait. Virtus Spiritus sancti infal- ,, libiliter operatur quodcumque voluerit. Vnde impos- ,, sibile est, hæc duo simul esse vera, quod Spiritus sanctus velit aliquem mouere ad actum charitatis: Et quod ipse charitatem amittat peccando &c.

3. Item 1.2.*q*.112.*ar*.3.o. Præparatio, ait, secundum quod ,, est à Deo mouente, habet necessitatem ad id, quod à ,, Deo ordinatur, non quidem coactionis, sed infallibili- ,, tatis, quia intentio Dei deficere non potest. Vnde si ex ,, intentione Dei est, quod homo, cuius cor mouet, gra- ,, tiam consequatur, infallibiliter ipsam consequitur, secundum illud *Ioan*. 6. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.*

,, Adducit verba Augustini *in Enchiridio* 45. *Deus omnia* ,, *quæcumque voluit, fecit* &c. Quod vbique verum non es- ,, set, si aliqua voluit, & non fecit : & quod est indignius, ,, ideo non fecit, quia ne fieret, quod volebat Omnipotens, ,, voluntas hominis impediuit.

Præterea voluntas est determinabilis, non à se, ergo ab alio, vt dicitur in libro de bona fortuna, alioquin ipsa esset à se, & principium sui.

Christus, & Angeli confirmati non possunt peccare, & tamen sunt liberi arbitrii, quoniam possent in sensu diuiso. Ergo &c.

Retorquentur argumenta contra Pseudothomistas, & Perthomistas : & respondetur ad singula.

ARTICVLVS II.

AT quidem ex iam dictis plenissime satisfactum esse obiectionibus quibuscunque palam est. Retorqueri etiam possunt hæc argumenta in Pseudothomistas. Si enim *omnia quæcumque Deus voluit fecit, & vult omnes saluos*, vt dicunt principes Apostolorum, *& neminem perire*. Ergo nemo perit, & omnes de facto saluantur, licet possent non saluari. At illi negant voluntate absoluta Deum velle omnes saluos, sed conditionata, si seruauerint mandata, etiam postquam acceperunt baptismi gratiam: sic & nos ex eodem D. Tho. respondemus, qui distinguit inter volita Dei absoluta, & volita cum conditione causarum secundarum. Vult enim Deus libere saluos eos, qui cooperantur gratiæ; non autem qui claudunt oculos lumini. Igitur &c. Retorsio in Argumentis.

Ad primum respondetur, quod D. Thomas ibi loquitur de voluntate Dei absoluta, consequenti præuisionem meritorum & demeritorum, quam constat semper impleri iuxta eius dogma: quoniam omnibus consideratis considerandis in operibus, quæ certam faciunt electionem, vt dicit princeps Apostolorum; decernit, & tunc & impossibile est secus euenire, quia nulla concausatio impeditiua cōsideranda expectatur, quod D. Thom. *in ver. 1. q. 6. ar. 3. & quodl. 11. a. 2.* declarat. Hic autem loquitur de antecedente præuisam finalem hominis voluntatem: quia antecedentem constat non semper impleri, obstante libero arbitrio, cui data est potestas efficiendi, & deficiendi, resistendi Deo, & determinandi se se, impediendi, & non impediendi gratiam; sine quo libero arbitrio salus in adultis non perficitur, sicut S. Thomas semper docuit; præsertim *in ver. q. 22. ar. 8. & p. p. q. 19. a. 6.* Planum est autem, quod liberum arbitrium post decretum consequens non potest velle & operari aliter: sed quādiu potest, incerta est ex parte nostri salus & damnatio. Et ideo iubemur vsque ad mortem iustificari, quia vsque ad mortem Ad 1.

potest, vt supra probauimus ex dictis S. Thomæ; & propter hoc *in quodl.* 5 *a.* 8. docet prædestinationem non posse esse certã, nisi ex scientia futuri euentus. Idẽ *quodl.* 11. *ar.* 2. Et *ver.q.*6.3.*ad* 6. probat prædestinationem esse contingenter, nec Deo esse certam, nisi in quantum respicit præsens, id est coexistentiam prædestinati, & operum illius: non autem ex decreto vnquam dixit esse certam.

Ad secundum respondet ibidem ipsemet S. Thomas, quod scilicet loquitur de charitate inamissibili secundum se ex parte Spiritus sancti donantis, & mouentis animam; quæ charitas, vt sic, non solum est inamissibilis, quoniam non deserit, nisi desertus, sed etiam facit hominem impeccabilem, vt ibi dicitur. Et deinde subdit, quod ex parte, subiecti accipientis potest amitti, dum est in via, non autem in patria, vbi summum bonum videtur per essentiam. Quapropter hoc quod adducunt pro argumento contra nos, resoluit omnia argumenta aduersariorum, vt patet in ipso textu. Imò in 2. *d.* 25. bis docuit S. Th. liberum arbitrium, etiam informatum gratia, & charitate Spiritus sancti operari posse de facto opus contrarium, vt supra docuimus. Et insuper *p.p.q.* 63. manifestè docuit Angelos creatos in gratia omnes in secundo instanti peccauisse, non autem in primo. Quoniam in fine secundi instantis, in quo mereri cœperant gloriam, non deserti ipsi deseruerunt meritum, & gratiam, qua merebantur; qui tamen Angeli ex parte Spiritus S. nunquam deserentis, erant impeccabiles. At ex liberi arbitrii flexibilitate peccauerunt. Quando ergo Spiritus sanctus mouet ad actum charitatis, impossibile est ex parte sui, cuius donum est sine pœnitentia, vt amittamus eam. Et hoc valde pugnat contra Pseud. dicentes, quod homo positus in gratia deseritur à Spiritu sancto non deserto.

Ad 3. verum est, quod ex parte Dei mouentis habet necessitatem infallibilitatis; ex parte tamen recipientis hominis, nequaquam, vt *in cap.* 5. *art.* 3. ostendimus. Et sæpe ex verbis D. Thomæ probatum est, præsertim in opusculo: Quod videlicet voluntas non trahitur coactione, vt Susanna

sanna; nec necessitate, vt Eleazar; nec inuita, vt seruus, aut accusatus: sed libere, sicut qui se ipsum determinat. Alioquin nec Angeli, nec homines positi in gratia possent amplius peccare: Plus enim gratia habitualis, hominem copulans Deo, potest facere, ne recedat à Deo, quàm præuia motio ad hanc copulam, quæ fit per gratiam. Quod si gratiam abiicit voluntas humana possessa ab ipsa gratia informante, multo magis abiicit motionem, à qua non possidetur, sicut Concil. Trid. *sess.* 6. & Senonense declarauerunt. Hoc etiam patet ex authoritate citata *Ioan.* 6. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.*) In qua duo præponuntur, vnde sequatur volitio infallibiliter, videlicet Patris reuelatio in corde, iuxta illud *Psal.* 84. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*; & discere per persuasæ voluntatis assensũ credentis reuelata, vt ipsemet D. Th. exponit *Ioan.* 6. *lect.* 5. & 4. *sen. d.* 17. *q.* 1. Sic enim voluntas regulariter venit ad Deum: & non quia afficitur efficaciter ex prædeterminatione, vt veniat, siue discat, siue non discat prius, ritu infantis in fide parentum. Et hoc enucleat alibi D. Thomas.

Ad 4. respondetur, quod D. Aug. debet subiici Christo dicenti: *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina, sub alas, & noluisti?* Et alibi, *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi* &c. Et alibi, *Seruire me fecistis in peccatis vestris* &c. Quoniam bonas monitiones Dei vertebant in malum, sicut Pharao excitatione pro regni defensione ad malum populi Dei vtebatur. Item alibi, *vos semper spiritui sancto restitistis* &c. Deus autem fideliter nos vocat *Venite ad me omnes, qui laboratis*, quia vult nos venire, non quia non vult; sed decipit hisce verbis, vt volunt Pseudothomistæ, in Augustino fundati perperam: qui nimirum in Enchiridio loquitur de voluntate absoluta & consequenti, quam nulla voluntas humana impedit: non aut de ordinata antecedenti decernente saluare te, sed nõ sine te, vt ipse Augustinus citatus à S. Thoma docuit, neque temerare libertatem. Et hoc declarat S. Thomas *p. d.* 47. 1. 1. Et profecto non semel

Ad 4.

Responsio.

Aug. ac Thomas docuerunt, quod si non facerent homines, nisi id quod vult Deus, non peccarent; etiam si peccaminosos actus facerent, & odirent Deum, quia sic vult Deus: vt Okam prolixius probat.

Hoc idem argumentum fecit Simon Magus contra S. Petrum, apud S. Clem. Rom. extatque in Clem. Alex. & Iustino Martyre in Apologia: vbi quærenti, an euenit quod Deus vult, aut quod non vult? Si primum. Ergo Deus vult peccatum; euenit enim. Si secundum, indignum est, vt voluntas Omnipotentis non faciat quod vult, quia impeditur ab homine. Ergo non erat omnipotens. Respondetur, quod euenit, quod vult Deus, etiam quando homo peccat, quoniam Deus vult vt homo operetur libere iuxta sui naturam quidquid vult. Et hæc voluntas, quæ dicitur permissiua, mihi videtur antecedens, quoniam respicit conditionem naturarum, quas Deus condendo sinit operari omnes iuxta proprium ingenium. At quando S. Thomas dicit, voluntatem permissiuam esse consequentem; intelligit post peccatum, quando meretur homo deleri: sed non propterea sequitur, quod Deus absolute vult aut permittit peccatum, quod omnino vetat, sed vult vt homo operetur, sicut vult. Et cum vult peccatum, tunc dicitur permittere consequenter, vt peccet, at physice tantum.

Et profecto 1.2.*q*.93.3.3. docet permissionem humanam non esse approbantis, sed dirigere non potentis, aut nolentis, si ut permittuntur meretrices, & libellus repudii. Et hæc permissio est volūtatis consequentis, vt dicitur 4 *d*.33. *2*. 2. de qua dixit *ver.q*.1.8. *ad*4. Bonum est in actu permittentis Dei, non in permisso] sed de permissione antecedenti physica dicitur *Eccl*.15. *Reliquit hominē in manu consilii sui.*

Permittere est volunt antecedentis, vt respicit in determinationē volūtatis & non dicit in Deo imbecillitatē sed omnipotentiam.

Et hæc quidem non arguit impotentiam diuinæ voluntatis, sed omnipotentiam, & summam sapientiam, vt dicitur *p.d.* 47.*q*.1 *art*.2. quæ potuit dare, etiam homini, vt agat etiam contra Deum electiuum actum, non autem naturalem: siquidem potest eligere, quod vetat Deus. At hoc non est physice contra Deum, sed contra ipsum hominem.

Non enim potest subterfugere dominium iudicis Dei, qui non seruat præceptum patris Dei. Ideoque in pœna peccatoris impletur voluntas Dei, quomodo peccator ipse non implet, vt docet S. Thomas *p. d. 47. q. 1. ar. 1. ad* 3. Item *ver. q. 6. art* 3. D. Thomas, quod Deus non decreto, aut prædeterminatione saluat quem vult, sed adminiculorum administratione intus & extra. Vide *cap. 5. ar.* 3.

Ad 5. dicit S. Thomas. *Mal. q. 16. 5. o.* Quod liberum " arbitrium est voluntas actiua. Est tamen passiua, quatenus " determinabilis in se. Et tunc eius indifferentia est priuatio. " Imperfectus enim est qui dubius est, in deliberãdo: in Deo autem indifferẽtia est, sed negatiua & ex parte obiecti; quo- " niã potest per multa media assequi finem. Et hæc perfectio " est etiã in homine, consiliis abundante. Hominis indifferen- " tia est in facultate, & in actu, quem cum vult potest nol- " le, non simul, sed cessare à volendo, & est ad opposita obie- " cta, & loca, & tempora, & modos, quoniam ducitur iudi- " cio considerante multa media, & multipliciter, & prop- " terea non est finis, sed mediorũ: ad finẽ enim non est indif- " ferens.) Vnde *in p. 2.* dixit S. Thomas, quod voluntas de- " terminatur à Deo, vt fine: sed facta in actu per volitionem " finis, ipsa se se determinat ad media hæc, vel illa, & sic, & " aliter. Determinatur ergo voluntas à Deo ad volendum, " & ad bonum in communi, non autem ad sic, & nunc, & " hoc, & malum, sed relinquitur in libertate sui iudicii: " quod ideo liberum, quoniam potest obiecta & passiones, " quibus specificatur, omittere, nouisque syllogismis, noua " & eadem aliter aggredi, & hoc ex natura libertatis est: " quæ non differret à causis naturalibus, si secus esset, vel " saltem à seruilibus, si traheretur, vt postmodum volens.

Determinatur voluntas à fine, non à mediis & modis, nec à malo, sed in his libera à se solum determinabilis.

" Excepta finis volitione necessaria: ad hoc dupliciter ali- " quid non est in potestate liberi arbitrii, vel scilicet, quia " excedit efficaciam virtutis nostræ, & executiuæ, vt vola- " re sine alis, & fugere de carcere, quæ vult, sed non potest " exequi. Vel quia excedit facultatem iudicii deliberantis, " vt repentina, sicut dicit *ver. q.* 24. 12. o. Repentina præ- " ueniunt rationem. Vel ex passione vt ira: atque tunc pec-

„cat venialiter, & ideo non poteſt omnia peccata venialia „vitare; alias ex habitu, vt caſtitatis, & iniuſtitiæ, & tunc poteſt ſingula, ſed non omnia vitare mortalia, quæ ex habitu deliberato.

Sed per nouos Thomiſtas, nec libetum arbitrium poteſt exequi vt volens, nec deliberare vt iudicans, niſi à Deo efficaciter præueniatur. Ergo non eſt aliquando, nec ſemel liberum, ſed in omnibus, & ſingulis volitionibus, & iudicationibus, & executionibus ſeruum.

Cum autē aiunt, quod remanet illi potentia ad oppoſitū: ſibi ipſis mentiuntur: Illa enim potentia non poteſt velle, nec iudicare, nec operari, niſi à Deo præmoueatur efficaciter. Ergo nunquam eſt niſi paſſiua (quod eſt contra Concil. Trid.) ſiquidem actiua non eſt, niſi negatiue, non quidem ſicut filius à Patre, quales ſunt, qui ſpiritu Dei aguntur. Nā omnes boni, & mali, & rationales, & irrationales aguntur, & agi oportet efficaciter vt agant: ſed ſicut ſeruus à domino. Imo & ſicut natura à naturante, quod longe minorem præſtat libertatem: niſi afferant efficaciam Dei nuſquam illis deeſſe, quandocunque eis libuerit, vt in die ſemper poteſt oculus videre, quoniam ſol ei tunc non deeſt. Alias nihil facit ad libertatem, quod motus ſe mouet. Sic etiam canis, & ignis, & omnes creaturæ ſe mouent ſuis formis, & virtutibus quando mouentur. Falſo ergo afferitur, quod dum ad velle mouetur homo, & vult, eſt liber, niſi de facto poſsit nolle, aut Deus ex pacto conditionis adiuuet ad nolle, quando libet voluntati. Et hoc etiam implicat: quoniam niſi det voluntati vt libeat, non libebit, & ſic in infinitum: Nec præterea eſt in eius poteſtate oppoſitum, ſed in poteſtate mouentis.

Vnde verius dixit Okam, & Gabriel, quod voluntas non eſt libera in eo inſtanti, quo elicit volitionem, ad non volendum, quoniam duo actus ſimul eſſe non poſſunt. Nec poteſtas facit liberum, niſi per ſe ad actum oppoſitum valeat, & non ab alio; implicat enim eſſe in ſe, & ab alio, vt docet S. Thomas 2.d. 5.q.2.a.1.o. niſi illud aliud ſit in nobis habere. Propterea nec oculus dicitur liber

ad videndum, quoniam non potest nisi lux adsit.

Sed obiiciunt, Angelos confirmatos, & Christum, qui non possunt malum aggredi, & tamen liberè operantur. Respondeo, quod in istis est indifferentia circa modum, & tempus, & locum, & ad bonum maius & minus, non ad malum. Item stante præcepto Patris, liberè mortuus est Christus libertate, qua elegit illico conceptus obedire, sicut S. Thom. ait de monacho ex voto obligatorio operante omnia liberè in virtute primæ electionis, cum profitetur obedientiam. *Obiectio.* *Responsio.*

Sed aiunt, Christus non poterat peccare, ergo nec non obedire; vnde concludit Perthomista, quod poterat negatiuè, si non habuisset præceptum. Et cum arguitur, quoniam negatio adducit secum priuationem. Respondet in sensu diuiso potuisse, non in composito. (Sed hæc responsio nulla est in suo dogmate, quoniam nunquam potuit inueniri, nisi in sensu composito, & idem in cæteris asserit hominibus. Idcirco nos facilè ponimus arbitrij libertatem in electione prima, & in modo exequendi. In executione autem liberam solum voluntatem, non liberum arbitrium. Sed Perthomista non potest, quoniam, & circa media exequendi, & circa primam electionem componit efficaciam mouentis cum mota voluntate: Alioquin nec velle posset. *Lib. arb. in Christo quomodo.*

Ex his, quæ Deus pollicetur, & facit, & tractat cum hominibus: Item ex communi hominum sententia, & naturæ testimonio, amplius ostentari portentosa dogmata Pseudo-Theologorum, Deum mendacij, ac doli, & crudelitatis, accusantium directè vel obliquè, dum reprobant absque præuisione meritorum.

CAPVT XI.

ARTICVLVS I.

Cum dicat Deus se velle omnes saluos quomodo postea nō vult, vel antea.

SI quidem Deus æterno decreto non prædestinasset omnes homines, quos dicit omnes velle saluos, sed quosdã prædestinasset, quosdam reprobasset, ante præuisionem meritorum & demeritorum, vt aiunt, *à capriccio*, nequaquã postea dedisset omnibus gratiam, id est amicitiam suam, & virtutes, id est vias perueniendi ad Deum, nec omnibus promissionem paradisi & comminationẽ gehennæ; neque legem vnam dedisset omnibus; sed quos reprobauit absolutè, tanquam bestias tractasset viles, & nunquam ad suam amicitiam admisisset, nisi (quod est impos.) cum dolo, vt eos deciperet priuando per legem, bonis voluptuosis temporalibus, quæ vetat; & per reprobationem æternis, quæ promittit.

Opin. Vuicles & Vs.

Quem dolum, vt vitarent Ioannes Vviclef, & Vs, dixerunt nunquam Deum recipere in gratiam aliquem ex reprobis, quamuis in infantia daret illi Sacramenta, & gratiam apparentem, etiam testatam miraculis operibusque bonis. Et propterea nunquam Iudas fuit membrum Christi, re e Paulus Diaboli, veraciter. Quæ opinio damnatur in Concilio Constantiensi, & in Tridentino non semel.

Luther. & Cal.

Lutherani, & Caluinistæ asserunt, Deum ostendere voluntatem saluandi omnes in lege, & Euangelio. Attamen decipere, iuxta illud *Psal. 72. Veruntamen propter dolos posuisti eis: deiecisti eos dum alleuarentur.* Ast hoc non esse peccatum Deo, quia Dominus est.

Contra hos est communis conceptio hominum omniũ, & tota scriptura Dei quæ non mentitur. Quod si mendaciũ admittunt scripturarum Lutheristæ, & ipsi habent pro fundamento dogmatum solas & puras, vt iactant, scripturas; tũc se loqui mendaciter ex mendaci scriptura oportet. Si ergo scriptura non mentitur, multo minus Deus author scriptu-

rarum ; quæ dicunt : *Fidelis Deus in omnibus verbis* &c. Ergo infideles illi sunt, qui mendacium Deo appingunt dicenti. *Venite ad me omnes* &c. Et, *quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit &c.* Et, *volo omnes saluos facere* &c. *& neminem perire* &c. Et, *nolo mortem peccatoris* &c. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos* &c. Et quidem hæc omnia essent mendacia Dei, si verè, vt aiunt Pseudothomistæ & Perthomistæ, Deus statuisset antecedenter ad merita plurimos reprobare, &c. Ac proinde falsò, & proditoriè docemur in sacra Theologia, quod creauit omnes Angelos in gratia veraciter, citra dolum. Neque Adæ iustitiam originalem, suique amicitiam verè pro se, & posteris suis largitus fuisset : si in corde suo prædestinauerat quosdam perenniter sibi inimicos & damnandos. Item post peccatum non verè pro omnibus remedium suæ incarnationis, & passionis contulisset, vt testatur ore Apostolorum, quod *pro omnibus tradidit illum* &c. Et *quod est propitiatio pro peccatis totius mundi*, &c. Et quidem post allatum remedium, voluntate subsequenti præuisionem peccati, licet non præuisionem finalis malitiæ, dixit se *velle omnes saluos facere*; & *neminem perire.* Imo dogma est omnium Theologorum, quod non est desperandum de salute cuiuscunque hominis etiam facinorosissimi vsque in finem. Isti è contra docent, quod reprobatus quisque à principio antecedenter ad merita, non potest vnquam sperare salutem, etiã si bene faciat, nisi quia deceptus est meritis falsis. Cùm ab æterno eius reprobatio non possit ab eo separari, vt faciat sensum diuisum cum qui semper est compositus.

4. Item inquam, si animas ita Deus prædestinaret atque reprobaret, vt neque merita confirment prædestinationem, sed solum exequantur ; neque demerita rescindant prædestinationem, vel confirment reprobationem, neque augeãt, neque minuant, sed vnusquisque ad suum gradum gloriæ & damnationis præscriptũ perueniat infallibiliter ; Nequaquam Deus misisset animas in mundum, vt in corporibus militando merita sibi acquirerent, sed statim creatas posuisset illas in paradiso, istas in inferno. Nec dixisset, *si vis ad*

vitam ingredi, serua mandata, &c. *Ante hominem mors & vita* &c. quæ ponit, *Deuter.* 30. promissa conditionata. Ad quid ludus iste animarum corporibus personatarum, cum falsis pollicitationibus, si benefecerint, recipient bona æterna; si male, mala æterna; cum æternaliter ipse decreuerit nobis bene & male facta, & temporaliter ad vtraque moueat, ita vt resisti à nobis non possit: & ineuitabiliter succedant? At age, quoniam non mentitur, nec illudit Deus, ostendam quod Deus veraciter nulli deest homini, sed homo Deo. Nec damnatur, nec peccat, vnde damnetur, vi reprobationis vllus, sed vt dictum est sponte sua. Sicut & Homerus Iouem dicentem contra Lutheranos, sic in cœtu deorum introducit.

„ *O facinus: mortale genus nos numina primum*
„ *Incusat, fontémque putat, causámque malorum,*
„ *Quæ veniunt: sua sed pereunt ob facta nefanda,*
„ *Cum præter fatum sibi sponte incommoda quærant &c.*

Homero subscribunt omnes Philosophi, & Legislatores. Ergo &c.

Deum nulli hominum nationi, nulli sexui; nullique ætati auxilia ad consequendum Deum vt bonum naturale, & supernaturale, non dedisse, ante, & post peccatum originale, & actuale, solosque impœnitentes reprobari ex præuisione impœnitentiæ finalis.

CAPVT XII.

ARTICVLVS I.

FIdeliter tenendum, nulli hominum conditioni, nulli sexui, nullique ætati defuisse, nullique defuturum fuisse

se ante peccatum Adæ, neque post peccatum auxilia Dei ad salutem; quæ consistit in fruitione Dei, vt est obiectum naturale, & iterum, vt supernaturale: illud viribus naturæ, hoc auxiliis supernaturalibus consequendum.

De primo certum est apud Theologos, & D. Thomam, quod homo ex viribus naturæ poterat amare Deum super omnia, seruareque omnia eius præcepta, & vitare omnia peccata mortalia, quibus obseruatis promeretur Deus, vt *in p.2.q.109.& seq.* palam est. Item quod habuit Adam originalem iustitiam pro se, ac suis; qua seruata supernaturaliter Deus adipiscendus erat, vt supra probatum est. *Ante peccatū omnibus data est gratia ad superna- turalia.*

„ Idem docet 2.*d.29.q.1.art.2.* o.ex eo quod naturalia Adæ „ integra, non poterant esse ociosa; Dicendum, quod ad „ Deum conuersus in primo instanti suæ creationis conse- „ quutus est gratiam.) Et *respons. ad 2.* Potentia natura- „ lis subministrat actus substantiam: & gratia informando „ actum, præbet efficaciam merendi. Et 3. *contra Gentes* 143. Quod beatitudo est finis omnium hominum. & ideò omnibus datur auxilium ad ipsam. Auxilium autem causat fidem, charitatem & spem *cap.151.152.153.* quæ virtutes sunt omnibus in præcepto, & ideo datur omnibus non respuentibus, & non repugnantibus: ideoque accipiunt omnes si velint.

De secundo, videlicet post peccatum auxilio generali remedioque Redemptoris omnium, est communis sententia Doctorum, congruens diuinæ prouidentiæ, & habetur *in textu 4.sent.d.1.§. Quæritur.* Quod si fides in Deum creatorem & gubernatorem cum protestatione exteriori vel interiori, sanabat à peccato originali, & actuali ad glo- „ riam æternam, iuxta illud Hebr. *Accedentem ad Deum oportet credere, quod sit, & inquirentibus se, remuneratio sit* &c. Hæc enim duo sunt nota cunctis hominibus, impressaque cordibus in lege naturæ, vt omnis homo sit inexcusabilis, etiam natus in syluis, educatus absque hominum disciplina, vt dicit 2.*d.28.q.1.art.3.* Idem *Rom.2.& Sap.13.* *De auxilio post peccatū.*

Quam fidem in Deum prouisorem, per humanationem

Verbi explicitam apud quosdam Hebræos, & Gentiles, implicitam apud Gentiles, remedium à Deo, cognito, vt prouisore, requirentes qualecumque dare voluisset, protestabantur Hebræi per signum circuncisionis, vt Christiani per baptismum: Gentiles per sacrificium, aut aliam ceremoniam, aut per solam interiorem animi applicationem, vt ibi concludit Greg. dicens, quod apud nos valet, aqua baptismi: hoc agit apud veteres, vel pro paruulis, sola fides: vel pro maioribus, virtus sacrificii; vel pro his, qui ex stirpe Abrahæ prodierunt, mysterium Circuncisionis.

Fides de Deo & de prouidētia eius cunctis ex natura, & protestatio per signa.

Prima prob. ex D. Thom.

Vnde D. Thomas 4. *d.*4. *q.* 3. *a.*1.0.ait. Diuersi status „mundi comparantur diuersis ætatibus vnius hominis, si„cut Aug. dicit *lib.*83 *quæst.* Vnde sicut nullus status mun„di fuit, in quo esset humano generi præclusa via salutis: ita nulla ætas hominis vnius est, in quo sibi via salutis præcludatur &c. Et *d.*1. q. 1. a. 2. sed contra. Aug. dicit contra Faustum, quod omnis religio habuit aliqua exteriora, in quibus conueniebant ad Deum colendum. Et *in resp. ad* 1. ait. Sacramenta exteriora esse necessaria, non simpliciter „quando sine his Deus potest sanare, sed ex maiori con„gruentia esse instituta &c. Et *resp. ad q.*3. *ad* 2. ait. Quod ante legem scriptam, erant tria sacramenta necessitatis, „vt sacramentum fidei, ad deletionem peccati originalis: „pœnitentiæ, ad deletionem actualis. Matrimonium, „ad multiplicationem humani generis.) Et *d.* 2. *q.* 1. *ar.* 5. „*ad q.* 3. ait. Sacramenta legis naturæ non erant ex præcep„to diuino obligantia, sed ex voto celebrabantur, secun„dum quod vnicuique dictabat sua mens, vt fidem suam „aliis exteriori signo profiteretur. Et *in ar.* 6. *resp. ad q.* 2. ait.

2.

3.

Tria Sacramenta naturalia omnibus, omni tempore, loco, & ætate.

„Quidam dicunt, quod non sufficiebat fides sine protesta„tione fidei facta per aliquod exterius signum. Et erat diffe„rentia inter paruulos & adultos, quantum ad hoc tan„tum, quod paruulis sufficiebat fides aliena cum exteriori „signo ab aliis facto: sed fides adultis propria cum signo ab „eis facto. Sed quia hoc non videtur consonare cum dictis

Sufficit sola fides relatio absque signo exteriori ad salutem paruuli vbique, & semper.

,, Gregorii in littera positis: Ideo alii probabilius dicunt, quod paruulis sufficiebat sola fides, sine omni signo exteriori. Non habitus fidei solum, sed motus eius relatus ad salutem pueri, in vi cuiusdam professionis fidei, quicunque esset ille, qui quoquo modo professionem fidei suæ ad puerum inferret.) Et *resp. ad* 2. ait: Quod mutatio sacramentorum, non minuit fidei efficaciam, sed auget, licet requirat signum exterius &c. Item *in eodem ar.* 6. ,, *in corp.* ait. Quod fides mediatoris in adultis propria, in paruulis aliena, necessaria erat.) Et *resp. ad* 2. Fides aliena non iuuabat, inquantum erat actus personæ; sed ex parte, illa, quæ respiciebat obiectum, scilicet Christum, quod erat medicina totius naturæ, in quo similitudinem habebat quandam cum sacramentis nostris: in quantum iustificabat ex opere operato, non autem ex opere operantis. Et per hoc patet responsio ad 3. Quia formatio & informitas fidei inparente, non impediebat effectum salutis in filio: ,, impediebat autem in ipso, quia informitas illa prouenie, bat ex aliquo quod erat contrarium saluti, scilicet ex peccato mortali.)

Mutatio Sacramentorũ non minuit fidei efficaciã

Fides etiam informis iustificabat paruulos ex opere operato.

Vide quam mirifice Patres, & mox D. Thomas, amplificant gratiam Dei, etiam vbi non habent expressum de hoc verbum Domini, ratione illuminati, ex ordine prouidentiæ argumentãdo, etiam in gentibus fuisse solam fidem remedium efficax, etiam si informis fuisset; ac ceremonias exteriores, nobis vocatas sacramenta, fuisse ex dictamine rationis, non ex instituto Dei, nisi quas Hebræi, & deinde Christiani acceperunt; quæ tamen nec valent, nisi, vt fidei protestationes ex diuino instituto, & non sicut emplastra chirurgorũ: & eadem fides operatur in nobis, & in omni natione: quę explicito remedio, nobis reuelato, carent. Quoniam Christus, vt ait S. Iustinus, est Dei Verbum, & Ratio, dictans in corde hominum rationalium, quid pro salute agendum est in omnibus gentibus. Ergo si nulli defuit remedium in vlla lege, natione & ætate: nullus vere reprobatus est antecedenter ad culpam, & ad neglectum remedii.

Nam quod magnificant pro statuendo defectu remedii Pseudothomistæ, in infantibus, in vtero & extra, sine baptismo morientibus, concordant Scholastici, quod commendatio fidelis possit illis ex Dei misericordia, non ex pacto, & promissione, sicut sacramentum in aqua accipientibus. Et cum obiiciunt cessasse Sacramentum fidei post baptismum, non recte dicunt, quoad substantiam, sed quoad ceremonias exteriores tantum, mutatas nimirum in lauacrum. Nam post Christi mortem, per quam consummationem & abolitionem, acceperunt vetera Sacramenta, & firmitatem noua: si quis ante promulgatum baptismum (quod factum est in Pentecoste Iudæis, Gentibus vero quando Euangelium illis est prædicatum ita sufficienter, vt conuinci deberent: vnde multis adhuc restat prædicandũ; nec obligantur ad baptismum. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt?) Si, inquam, quis circuncidisset tunc ante promulgatũ baptismũ infantes suos, saluati essent, non quidem, non ex circuncisione iam abolita, sed ex fide, testificata per illam, vel aliam ceremoniam saltem interiorem, vt omnes probant, præsertim Sotus *de iustitia & iure lib. 2. q. 5. ar. 4.* Nam D. Thomas 4. *d.* 2. *q.* 1. *ad q.* 2. respondens ad 3. dicit quod in vtero morientes non saluantur per Sacramentum baptismi, sed diuinitus mundari possunt. De qua saluatione sine baptismo inter Christianos dubitat Bern. *epist.* 77. propter hoc: quod non habemus expressam S. Scripturæ authoritatem. Non autem dubitat de salute eorum, qui Euangelium nondum audierunt, & commendant Deo pueros in fide prouisionis diuinæ. At, inquam, neque de salute infantium Gentilium, quos fides parentum commendat Deo, etiam informis, habemus verbum expressum. Sed sanctorum argumentatio pia fecit hoc dogma, vt omnes aiunt. Nam vt dicit S. Thomas *in. p.* vbi deest expressum verbum scriptum, recurrendum est ad verbum rationis naturalis, vt Patres prædicti fecerunt. Et propterea Caietanus, sublato dubio, dat omnibus carentibus aqua, & non potentibus baptizari, salutem ex sola parentum fide: Quoniam, ait, fidei Sacramentum non cessauit, nec

Sacramentũ fidei nunquam cessat, nec potest fieri inane, sed augeri per nouas ceremonias.

Hoc Bern. asserit in epist. ad Hug.

Quid de morientibus in vtero?

Bern. dubitat

Caiet. asserit.

Deus obligat ad impossibile. Et D. Thomas dicit, quod sicuti nulli statui mundi defuit remedium, ita nec vlli statui, & ætati hominis, ex diuina misericordia. Deesset autem, si in vtero, & extra vterum decedentibus, & impossibilitatem baptismi in aqua patientibus, non valeret baptismus flaminis, & quæ nunquam cessabit fides. Imò fides, vt dixit supra citatus S. Thomas, mutatione sacramentorum non minuta, sed aucta efficacius est. Item copiosa redemptio Christi diminuisset amplitudinem remedij, ex copia inopiam faciendo. Et propterea Bonauentura, Okam, Gabriel, Scotus, Durandus, & alij ex diuina misericordia piè credunt non baptizatos propter impossibilitatē, fide & commendatione Deo saluari. At ratiò naturalis afflata fide, sentiens de Deo in bonitate affluenti, & non in diminuta, idem astruit. Defectus enim aquæ si non nocet adultis, minus videtur nocere paruulis intra vel extra vterū: nam applicatio fidei ex intentione, non autem aquæ, saluat non potentes sibi prodesse. Sine aqua etiam innocentes saluati sunt, & aqua non valet sine fide: fides autem valet sine aqua.

Opinio Caiet scriptura & Theol. testimonio non est improbabilis.

Et quamuis, apud Castro Caietanus insimulatur hæresis Pelagianæ, non mihi videtur tanta macula dignus: cum Pelagiani gratiam tollant, & Caietanus dilatat etiam ad infantes sine baptismo morientes, quos S. Iustinus *in qq. ad Gen.* extra pœnas ponit, & multo magis Nazianzenus. Et Gregorius Nyssen. intra prouidentiam Redēptoris. Respondeant, quæso, Nysseno, nilne pro his redemptio valuit? An non est, vt ait Bern. qui redimat, neque qui saluos faciat eos? aut veniens Christus ad medendum omnibus, qui in Adam sunt infecti, oblitus est infantium: & frustra mentitur Dauid, dicens: *Nunquid obliuiscetur misereri Deus*, & *copiosa apud eum redemptio*: tam inops facta est, vt defectus aquæ ipsam exsufflet in eo qui non potest habere aquam? & veniens vt vitam habeant & abundantius habeāt, fecit vt qui habebant in sacram. naturali, nunc non habeant? Verè verba Caietani iussu Pij V. ob scandalum, vt aiunt, sunt deleta: Sed Caiet. non est condemnatus, nec benè examinata est adhuc

eius opinio, nec eius argumenta quispiam soluit: & post hæresim Lutheranam vtilis est opinio illius, tum ad gratiæ amplitudinem contra Pelagianos, tum ad tollendam temerariam prædestinationem hominum ad malum contra Lutheranos. Sed in omnibus his, Ecclesiæ doctrinæ me submitto.

At etiam pro iis non esset remedium in Christo quoad restitutionē puerorū ad bona supernaturalia, est tamē quoad naturalia ex sola conformitate cum Christo in naturalibus, quemadmodum ex D. Thomæ & sanctorum, & scholasticorum doctrina supra declaratum est. Vnde etiamsi ante diem Iudicij sint in limbo, vt videtur dicere Florentinum Concilium: non quidem conciliariter: ergo non de fide, in instructione postuma Armenorum. Tamen post iudicium cognituros, & amaturos Deum, vt obiectum naturale, & de eius bonis fruituros, docent Patres & S. Thomas, Scotus, Durandus, Lyranus, Catherinus, & alij. Hoc negant Perth. At concedunt instaurationem quoad corpus resuscitandum in integritate, incorruptibilitate, expers miseriæ: non autem quantum ad animam. Et mox secum pugnant docentes, quod corpus erit in tenebris & carcere: & tamen sine displicentia; quæ implicant contradictionem. Item mentiuntur circa animos. Deus enim magis instaurabit homines quoad naturalia animorum, quam corporum. Vnde SS. Aug. Thomas, & Beda aiunt, neminem sanasse Christum in corpore, quin prius sanauerit in anima. Quapropter paruulus in originali culpa defunctus, non differet à paruulo in naturalibus nato integritatibus, post iudicium. Quoniam peccatum originale non tollit bona naturalia, sed debilitat. Tollit autem supernaturalia. Ista autem debilitas auferetur, propter conformitatem cum Christo in naturalibus quando resurgemus. Ergo non differt. Propterea D. Thomas docet, quod intellectus & voluntas eorum conformis erit iustitiæ diuinæ, & non dolebunt de carentia visionis.

Vel post iudicium non differt paruulus in naturalibus constitutus à defuncto sine baptismo post origin. culpam.

Aluar. contra omnes Patres excepto forsan Aug. aliquando.

Mirum præterea, quod Perth. audent hosce pueros illis adnumerare, quibus dicetur, *Ite maledicti in ignem æternum:*

cum neque hoc sentiat vllus scholasticorum, excepto forsan Ariminensi: Neque sententia Dei in eos esset iusta. Fundatur enim in illa iustitia. *Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Sitiui* &c. *nudus eram* &c. *& non* &c. Propterea *ite in ignem æternum*. Sed isti pueri nunquam potuerunt facere hæc opera misericordiæ. Et propterea non possunt propter hanc horum omissionẽ damnari. Vnde ipse S. Thom. *super Matth* 25. cauet hoc dicere: sed quod iudicabuntur de peccato originali, & de baptismo, &c.

Ergo falso ponentur in numero taliter, & propter talia damnatorum: id quod Durandus, D. Thomas & scholastici meliores non acceptant; imo cum Patribus Greg. Nazian. & Nyss. & Orig. & Iustino ponunt eos in loco delitiarum naturalium; siue in hoc mundo, siue alibi: quoniam, vt docet ,, D. Thomas, licet sint æqualiter auersi ab incommutabili ,, bono, non tamen sua culpa, sed Adæ. Vnde sola fruitione beatificæ visionis incommutabilis boni priuantur. Non tamen sunt conuersi ad commutabile bonum, & ideo pœna , sensus non afficientur: & poterunt gaudere omnibus , bonis naturalibus etiam diuinis, licet ab eo separati per glo- , riam supernaturalem, vt supra probatum est.

Sed replicant Perth. Quoniam Aug. *Epist.* 107. ait, quod paruuli reddent rationem de his quæ gesserunt in corpore, vel per alios, idest quia fuere ab aliis baptizati, vel non baptizati, potati sanguine & cibati corpore, vel non cibati nec potati &c. *Contra pueros ex Aug.*

Respondeo, quod Augustinus loquitur de Apost. sententia 1. *Cor.* 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, quæ gessit, siue bonum, siue malum*: sed non ad hanc *Matth.* 25. *Ite maledicti in ignẽ æternũ* &c. *quia esuriui, & non dedistis mihi manducare*, &c. quæ non magis possunt improperari infantibus, quam canibus & capris. Imò longe minus, cùm nec naturaliter operari, nedum moraliter potuerint: nec legem audire, discere, & acceptare. Nescio quomodo ad tot impossibilia obliget Pseud. contra omnem iustitiam diuinam, & humanam. Item ipse S. Thom. *in Matth.* 25. dicit, *Responsio. Quod pueris non debeant pœna sensus ex peccato origin.*

quod infantes iudicabuntur solum de malo peccati origin. & de bono baptismi, quod ab aliis acceperunt, non autem de his, quæ per alios non fecerunt, aut fecerunt. Nam præterea dicitur illis. *Ite in ignem æternum*, qui nullo pacto infantibus debetur, iuxta doctrinam D. Thom. ob solam culpam orig. In quo dogmate discedit ab Augustino, ignem, gehennam, & tenebras infantibus minante ibidem, & *lib. de fide ad Pet. cap. 27. & lib. de pec. mer. & remiss. 24. & 25. & 5. Hippog.* M. & similiter omnes scholastici, qui quidem sequantur hic Augustinum in doctrina de gratia, non tamen & de disgratia. Cuius sermo excessit limites in odium Pelagianorum, vt dixit supra S. Thomas.

Vnde S. Thomas 2. d. 33. q. 2. a. 1. 0. inquit. (Pœna debet „ commensurari culpæ; defectus autem qui per originem „ traducitur, rationem culpæ habens, non per subtractionē, „ aut corruptionem alicuius boni, quod naturam humanam „ consequitur ex principiis suis, sed per subtractionem, & „ corruptionem alicuius boni, quod naturæ superadditum „ erat. Nec ista culpa ad hunc hominem pertinet, nisi secun„dum quod talem naturā habet, quæ hoc bono caret, quod „ in ea natum erat esse, & possibile conseruari. Et ideo nul„la alia pœna sibi debetur, nisi priuatio illius finis, ad quem „ donum subtractum ordinabat: ad quod per se humana natura attingere non poterat, hoc autem est diuina visio. Et „ ideo carentia huius visionis est propria, & sola pœna origi„nalis peccati post mortem. Si enim alia pœna sensibilis pro „ originali peccato post mortem infligeretur, puniretur iste, „ non secundum hoc quod culpari habuit, quia pœna sensi„bilis pertinet ad id quod personæ proprium est. Quia „ per passionem huius particularis, talis pœna est. Vnde si „ culpa non fuit operatione eius; ita nec pœna per passionē „ eius esse debet, sed solum per defectum illius, ad quod natura de se insufficiens erat. In aliis autem perfectionibus, & bonitatibus, quæ naturam humanam consequuntur ex „ suis principiis, nullum detrimentum sustinebunt pro „ peccato originali.

Cur paruuli non doleant de amissis super naturalibus.

Quibus verbis atque rationibus D. Thomæ condemnantur

tur, qui tenebras, gehennas, potentiarum naturalium infirmitatem, corporis prauitates, aut auersiones à Deo, vt bono naturali, aut aliud comminantur, quos excessisse *in q. de pœn. peccat. orig.* S. Thomas dixit. Vide hic etiam in responsione ad argumenta, vbi sanctus Thomas addit rationes alias multas pro salute puerorum, videlicet: quoniam non sunt auersi à Deo naturali bono, sed supernaturali. Item nec conuersi ad commutabile bonum, cuius delectatio accersit dolorem. Et in 2. argumento, *sed contra*. Non habent, ait, vermem conscientiæ, & ideò non dolent. Imò eorum vo-
,luntas est iusta, & ideo non dolent, neque de carentia, quo-
,niam conformatur diuinæ iustitiæ. Et item ait. In pueris,
,,tunc est recta ratio, nullo peccato actuali obliquata. Ergo
,, non turbabuntur de hoc, quod talem pœnam vitare non possunt. Nam, teste Seneca, perturbatio non cadit in sapientem.

Eadem dicit *q. de pœna peccati originalis art.* 3. Quod ni-
,, mirum non habent voluntatem inordinatam. Item
,, quod cognoscunt omnia naturalia, & Deum, vt naturæ
,, authorem & beatorem; non autem supernaturalem, quia
,, supernaturali cognitione carent.

6 Præterea *Mal. q. 5. a. 2.* tres ponit rationes, quibus non
, debetur vlla in corpore, vel anima paruulorum pœna, pro-
, pter peccatum originale, nisi carentia diuinæ visionis. Pri-
, mò, quoniam peccatum originale est vitium naturæ, non
, personæ, & ideo dabitur solum priuatio supernaturalium naturæ vitiatæ. Secundò, quoniam conuersioni ad bonum commutabile debetur pœna sensus, non autem auersioni ab incommutabili, nisi vt hoc priuetur. Tertiò, quoniam pœna sensus debetur actui culpabili, non potentiæ, & habilitati ad culpam, qualis est in peccato originali, sed sua priuatio. Sicuti homini ignoranti non datur Episcopatus, non autem punitur. Et *in resp.* quia esset minus peccatum quam veniale, quia minus habet de voluntario.

7 Item *in 2. d. 33. q. 2. a. 2. 1. o.* Primo reprobat eos, qui cum Perth. qui dicunt pueros propterea non dolituros carentia diuinæ visionis, quoniam habent intellectum obtenebratū,

Cognoscunt priuationem

„ &c. Imò, ait, cognoscent saltem, quæ naturali ratione in- „uestigari possunt, & multo plura. Secundò, reprobat eos „qui dicunt, quod cognoscunt Deum & gloriam, & priua- „tionem suam perfectè. At dolebunt de hoc mitissimè, „considerando quod non propria culpa priuati sunt. Cõtra „quos ait. Talis dolor non potest esse paruulis de tanti bo- „ni amissione. Tertiò, approbat docentes, quod pueri „perfectam habent cognitionem naturalium, & priuatio- „nis suæ causam. At non dolent aliquo pacto, quoniam „proportionem suam naturalem esse nullam ad vitam æter- „nam sciunt. Et sicut plebeius non dolet, quia non fit im- „perator, quoniam ad imperium nunquam fuit proportio- „natus &c. Sic nec ex principiis naturæ, nec per actus pro- „prios, nec per alienos potuere baptizari ad regnum. Ergo „non fuere proportionati vnquam. Ergo non dolebunt „de carentia visionis. Et subdit. Imo magis gaudebunt de „hoc, quod participabunt multum de diuina bonitate, & „perfectionibus naturalibus.

Nec dolent etiam mitissime.

Potius gaudebunt de Deo. 7. &c.

„ Et *in resp. ad* 2. dicit eos habere voluntatem benè ordi- „natam, ita quod non appetant quod eis erat impossibile. „Sicut in argumento, *sed contra*, dixerat; quoniam habent „rationem rectam, non obuiantem diuinæ iustitiæ. Et *resp.* „*ad* 5. quia donum Christi excedit culpam Adæ, non pu- „nit eos sensibiliter. Et *resp. ad* 5. ait. Quamuis pueri non ba- „ptizati, sint separati à Deo, quantum ad gloriã: tamen non „sunt ab eo penitus separati. Imo sibi coniunguntur per „participationem bonorum naturalium, & ideo possunt de „ipso gaudere naturali cognitione & dilectione.] Hæc S. Th. Vbi nunc tenebræ, ignorantia, infectio potentiarum, & scientia minor quam in hac vita Philosophis datur, & auer- sio, & alia mala, quæ Prædicatores disgratiæ tribuunt par- uulis ex D. Th. Siccine mentimur in tanta re? D. Thom. pe- nitus contrarium asserit, vt ex recitatis liquet: & Augusti- num aliter dicentem aliquando, corrigit: & nos illi im- pingimus ista hæc pro damnatione puerorum.

Contra Aluar.

9 Præterea D. Th. *in* 4 *d.* 43. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 3. Tam boni quam mali, inquit, conformãtur Christo in naturalibus, non autem

„ in gratuitis: Ideo omnes conformabuntur resurgendo in
„ reparatione vitæ naturalis, non autem in similitudine
„ gloriæ, nisi soli boni. Et *ad* 5. Qui mortui sunt in vtero,
„ quamuis renati non fuerint per susceptionem gratiæ, ta-
„ men resurgent propter conformitatem naturæ ad ipsũ.
Item Nyssenus *in lib. de Infantibus præarreptis*, dicit eos
non esse extra prouidentiam Christi, vt redemptor est. Ergo
resurgent perfecti corpore. Ergo & animo. Ergo & ad bo-
na saltem naturalia. Item Iustinus *in quæst. ad Orthodo-
xos*. Et Greg. Nazianzenus *oratione in Lauacrum*, Vigue-
rius, & Cather. & alij multi, quos in Theologia, & Antim.
consulimus.

Ex Doctorũ auctoritatibus.

*Ex eo quod Deus omnibus dat gratiã, & reme-
dium, potius iniustis quàm iustis: concluden-
dum esse, quod reprobationis causa, non est
decretum antecedens culpæ præuisionem:
neque præuisio culpæ, sed finalis modò impœ-
nitentia.*

ARTICVLVS II.

CVm igitur probauerimus, quod nulli statui hominum,
nullique ætati, sexui, aut nationi ante, & post culpam,
defuerit remedium à Deo pro salute consequenda, quæ est
ipse Deus, vt obiectum naturale, & vt supernaturale: quoniã
antecedenter & consequenter ad peccatum vult omnes sal-
uos, & per Deum non stat, quin saluentur secundum scri-
pturas: nunc quod nisi post finalem præuisionem culpæ non
finiendæ, & gratiæ non admittendæ, fit reprobatio, & con-
firmatur prædestinatio per contrariam præuisionem: facile
ex eo demonstrabimus, quia omnibus dat promissa gratiam
& legem possibilem seruatu, vel per gratiam; & vocat vs-
que ad mortis articulum. Idque declarare non minus sit
vtile.

Quod sola finalis impœnitentia præsciti a reprobati.

Ratio 1. *Si Deus fidelis: ergo non reprobat ante, nec post peccatum, sed post finalem impœnitentiam.*

Siquidem enim non solum iis, quos dicimus prædestinatos, sed etiam reprobatis dat gratiam Deus fideliter, omnesque vocat ad se non in dolo. Igitur non sunt verè reprobi, nisi ex præuisa finali impœnitentia, iuxta definitionem reprobationis in opusculo assignatam sapienter.

Sicut omnib. dat legem & promissa, ita etiam gratiã & remedia imò magis pro reprobis ac iniustis dat.

2 Quod autem omnibus det gratiam, ex eo patet, quoniam non abest per Deum: & quoniam pro omnibus mortuus est Redemptor, etiam pro reprobis, vt probat Apostolus, dicens: Quod pro omnibus mortuus est, nec solum pro iustis & prædestinatis: imò magis pro iniustis, vt dicitur *Rom.* 5. (*Christus cùm adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est, vix enim pro iusto quis moritur* &c. Et paulo infra. *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius*, &c. vbi S. Thomas ait *lect.* 3. (Commendat hoc mirabile, vt pro iniustis & impiis quis moriatur, cum vix pro iusto quis audeat mori? Et *F.* ait; Mors Christi

Mors Christi efficax pro omnibus.

„ fuit meritoria, & satisfactoria pro peccatis nostris: & in „ tantum Deo accepta, quod suffecit ad reconciliationem „ omnium hominum, etiam odientium Christum.] Vbi ly *sufficiens*, pro efficaci sumitur in doctrina S. Thomæ, vt ex eius locis supra probatum est. Præsertim *ex p. d.* 41. *q.* 1. *a.* 4. *ad* 3. vbi ait. Merita Christi habuerunt efficaciam in totam humanam naturam.

4 Item *Rom.* 5. ait Apost. *Quod sicut pro vnius delicto multi mortui sunt. Ita multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit.*] Vbi sanè per ly *multo magis*, & per ly *plures*, ostẽdit Apostolus, quod & intensiuè, & extensiuè plus gratia Dei in bonum potuit, fecit, dedit; quam peccatum Adæ in malum. Ergo, inquam, Christus, pro omnibus etiam iniustis, & reprobis mortuus est. Peccatores enim & iniustos, & impios, & inimicos vocat eos, pro quibus mortuus est. Et ideo concludit Apostolus, *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: ita per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem. Sicut enim per vnius inobeditionem peccatores constituti sunt multi; ita per vnius obeditionem iusti constituentur multi.* Vbi Apostolus ipse, & Patres Commenta-

tores docent, quòd ly *multi*, sumitur pro ly *omnes*: sumitur enim pro multitudine hominum omnium, & idem docet D. Thomas *ibidem lect.* 5. Et ait, quod sufficienter omnes saluati sumus, non autem efficienter, quoniam obstat aliquorum culpa finalis) vt sæpè docet. Non autem dicit vnquam, Reprobatio antecedens, vt docent Pseudothomistæ & Perthomistæ. Vel dic *omnes*, secundum voluntatem antecedentem: *multos*, secundum consequentem.

5 Præterea *Rom.* 8. dicitur, *Deus proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* id est gratias, dona, gloriam &c. vbi S. Thomas idem comprobando affert authoritatem *Isaiæ* 53. *Posuit in eo iniquitates omnium nostrum.* Sed Caluinistæ aiunt, solum prædestinatorum. Contra quos Ioan. iterum ait. *Est propitiatio pro peccatis, non solum nostris, sed etiam totius mundi.* Ergo & reproborum, & inimicorum. Imo & Christus dicit. *Non veni vocare iustos, sed peccatores* &c. &, *Non est opus bene valentibus medicus, sed male habentibus.* Ergo omnes sunt ante impœnitentiam finalem prædestinati antecedenter.

Hanc copiosam redemptionem supra probatam, iterum verba probant S. Tho. *in* 3. *d.* 13. *q.* 3. *ar.* 1. *ad* 3. Christus, vt Deus immediate causat gratiam in anima, sed humanitas dispositiue: quando totum genus humanum disponit ad susceptionem gratiæ tripliciter. Primo per fidem nostram. Secundo per operationem suam; satisfaciendo, & merendo, & orando pro omnibus. Tertio per affinitatem: quoniam ex hoc, quod nostram naturam assumpsit, humana natura est magis Deo accepta.) Semper ergo indifferenter pro toto genere humano sufficienter, & efficaciter dicitur Christus mortuus, & triplex dispositio in omnibus ex fide communi, satisfactione, merito, & creatione cõmuni, & affinitate cum omnibus, maxime autẽ in peccatoribus & inimicis, vt dicebat Apostolus, & ipse Christus.

Ergo non rectè Perthomista (*disp.* 30. *n.* 7.) docet omnes homines voluntate incompleta antecedenti ordinatos ad vitam beatam supernaturalem, non autem consequenti, & simpliciter, quia non omnibus vult hoc bonum, ex D.

Thoma *p.1.q.*23.3 *1.* Nos autem probauimus vera volun-tate paternali omnes ad vitam prædestinatos, & absoluta, si steterint, quales facti sunt à Deo, & inuitè, & ex acci-denti, sicut à proiiciente merces; deinde aliquos reprobari post impœnitentiam.

Item falso affirmat, quod Deus habet curam reprobo-rum antecedenter, sicut brutorum, ex D. Thoma *ver. q.* 5 *a. 7.* o. tanquā si non essent creati ad Dei imaginem, sed bestiarum; & non potius sint de se facti mox bestiæ: iuxta illud, *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insip. & similis factus est illis.*

Quod volūtas antecedens est verior voluntas & simpliciter consequēs secundum quid.

„ Item quod ait *disp.*34. *n.7.* Voluntas antecedens est ab-„ solutè considerata, non quia antecedit merita, & deme-„ rita. Consequenter vero considerata vero cum adiuncto, „ id est carentia maioris boni vniuersi, manifestationis iu-„ stitiæ in reprobis splendore; misericordia in electis &c. Deus hic voluntate saluat prædestinatos &c. Item *disp.*59. *n.*19. Præsciti sunt aliquando in gratia, & tunc vere merētur vitam æternam de condigno ex D. Th. *p.2.q.*114.*ar.*7.

Vera antecedentis, volunt. ratio est ante præuis. meritorum: non autem consid. mai. boni.

Contra quæ dicta ostendimus ex Damasceno, Chryso-stomo, & D. Tho. *p.p.q.*19.*ar.*6.1. *& p.d.*46.*q.*1.*a.*1. *& alibi;* quod voluntas antedens dicitur, quia antecedit præuisio-nem meritorum, & demeritorum; & non quia est volun-tas incompleta, & indeliberata, quæ solet esse solummo-do hominum dubitantium, vt docet S. Thomas *Mal. q.* 16. *ar.* 5. o. Et supra probauimus, quod voluntas simpli-citer est antecedēs paternaliter, ratione obiecti voliti; con-sequens vero ratione executionis iudicialis. Præterea Christus vult salutem omnium post peccatum, & moritur pro omnibus etiam reprobis inimicis, expectatque omnes ad pœnitentiam vsque in finem, quia *vult omnes saluos fa-cere*, ait Paulus; & quia *neminem vult perire*, ait Petrus; nec desertus deserit, vt probatum est. Ergo indoctissimè dici-tur Christus mortuus pro reprobis solum antecedenter, non consequenter. Imo, in quam, consequenter ad peccata, sed non finalia. *Vocat enim peccatores, non iustos.* Et multi sunt, „ qui post sacramentum pœnitentiæ, nedum Baptismi, „ la-

buntur mortaliter, & iterum confitentur, & millies relapsi resurgunt, iuxta illud Chrysostomi: *Peccasti? confitere; millies peccasti? millies confitere* &c. Ergo nisi simus Nouatiani, dicamus oportet, Deum neque desertum deserere nos vsque in finem, sed semper reuocare nos à malo, etiam induratos, iuxta *psal. 144. Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes elisos.* Vbi Chrysostomus ait. Etiam Iudam alleuat, sed vocatione vsus est in desperationem, non defectu gratiæ vocantis, sed sui. Ergo voluntas antecedens dicitur respectu finalis impœnitentiæ duntaxat. Consequens vero ad finalem gratiam, vt magis patet ex definitione reprobationis à D. Thoma adductæ.

Quando ergo dicitur, Deus desertus deserit: & alii dicunt, quod subtrahit gratiam obstinatis: intelligitur, quod de rigore iustitiæ deserit: sed de misericordia non deserit vsque ad finem. Et cum dicitur subtrahere gratiam, intellige in modum subtrahentis se habere, & pœnitentis, quoniam nos non suscipimus, vt patet ex dictis, præsertim *in 1. d. 37. q. 2. 7. ad 3.* Et quia non cogit per vim, vel per miraculum ad deserendum peccatum, vt dicit *p. d. 47. q. 1. 2. ad 4.*

Hic nota, qua fronte audent dicere reprobos esse in amicitia Dei non dolosa, si Deus statuit eos damnare veraciter & antecedenter ad culpas: ita quod à *capriccio*, & non ex culpa reprobat.

Deum dare gratiam & remedium omnibus. Ideoque peccatum non esse causam reprobationis, sed solam finalem impœnitentiam. Item dare negatiue, & contrarie repugnantibus, nedum dispositis: At non accipere repugnantes contrariè, sicut ex ignorantia & fragilitate.

ARTICVLVS III.

NOn solum autem Deus dat gratiam omnibus, ac remedia ante peccatum præuisum, sed etiam post peccatum originale, & actuale; vt ex hoc facile agnoscas, finalem impœnitentiam solam damnare homines in præsciētia Dei: vnde recte dixit in opusculo; Reprobatio est præ-„ scientia malitiæ non finiendæ, & præparatio pœnæ non „ terminandæ.

Quod autem positis in peccato datur gratia & remedium, potest ex iam dictis patere. Primo, quoniam Christus pro omnibus mortuus est, maxime autem pro iniustis, vt ait Apostolus. Imo ipse ait, *Non veni vocare iustos, sed peccatores*; & ideo positos in peccato vocat, iuuat, & erigit: vnde S. Thomas 3. *contra Gentes* 159. prius sic argumentatur: Quod si homo non resurgit à peccato, nisi per auxilium gratiæ, quod ipse non potest habere. Ergo sequitur quod „ iniustè culpatur post peccatum, si non resurgit; & iniustè „ accusatur, si cadit in peccatum, quod non potest vitare sine auxilio, quod in eius potestate non est. Ad quod respon-„ det. Licet aliquis per motum liberi arbitrii, diuinam „ gratiam nec promereri, nec acquirere possit: potest ta-„ men seipsum impedire, ne eam recipiat. Dicitur enim „ de quibusdam *Iob*.21. *Dixerunt Deo, Recede à nobis: scien-„ tiam viarum tuarum nolumus*, & *Iob*.24. *Ipsi fuerunt rebel-„ les lumini*. Et cum hoc sit in potestate liberi arbitrii impe-

dire

,, dire diuinæ gratiæ receptionem, & non impedire: Non ,, immerito in culpam reputatur ei, qui impedimentum ,, præstat gratiæ receptioni. Deus enim, quantum in se est, ,, paratus est omnibus gratiam dare. *Vult enim omnes saluos facere, & ad agnitionem veritatis venire*, vt dicitur 1. *Tim.* ,, 2. sed illi soli gratia priuantur, qui in se ipsos gratiæ impedimentum præstant, sicut sole mundum illuminante in cul- ,, pam imputatur ei, qui claudit oculos, si ex hoc aliquod ,, malum sequatur, licet videre non posset, nisi solis lumine præueniretur.] Idem dicunt omnes expositores in Ioan. 1. præsertim Chrysost. Igitur de mente S. Thomæ, omni existenti in peccato datur gratia, sed aliqui sua culpa non recipiunt.

3. Item 2. *d.* 28. *q. ar.* 2. docet hominem existentem in peccato posse omnia & singula peccata mortalia vitare, licet cum difficultate ex viribus naturæ. At *in* 3 *contra Gentes*, 106. dicit quod potest vitare singula, sed non omnia ex viribus naturæ, sed ex gratia posse vitare omnia; at sibi in culpam imputari, si non vitat, quoniam gratia ad vitandũ, nedum ad resurgendum, omnibus datur. Quod probat D. Thomas *in* 2. *d.* 28. *q.* 1. per illa verba *Eph.* 5. *Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Etenim quod per amicos possumus, per nos dicimur posse; vt dicit *p.* 2 *q.* 6. 3. *a.* 12. *ad* 6. Igitur, quia vere possumus per gratiam semper oblatam, vere peccamus, nisi exurgamus, & vitemus culpas: quoniam Deus asserit nos posse, & iubet facere quod possumus, & cum iubet, dat vt possimus, sicut dicit Augustinus, Leo, & Thomas, & Concilium Tridentinum.

4. Præterea 3. *contra Gentes* 161. docet aliquos relinqui in ,, peccato, quia volunt gratiam impedire, sed alios etiam no- ,, lentes eripi per immutationem voluntatis de nolle ad velle, sicut Paulus per miraculum, quod non facit omnibus. ,, Vnde ait 2. *d.* 18. *q.* 1. *a.* 3. *ad* 2. quod nec creatio, nec iustifi- ,, catio impiorum miraculosæ debent dici, quia quamuis sint ,, præter rationes seminales agentes ad perfectionem effe- ,, ctus, non tamen sunt præter eas disponentes. Dispositio

„enim corporis ad susceptionem animæ, & præparatio vo-
„luntatis ad susceptionem gratię, est per virtutem creaturæ
„collatam. Si enim sine tali præcedente præparatione, vel
„anima infunderetur, vel gratia conferretur, vtrumque mi-
„raculum dici posset, vt patet in formatione Adæ, & con-
uersione Pauli. Ergo de mente S. Thomæ, non solum gratia ordinaria datur peccatoribus, sed etiam miraculosa, quę est citra præparationem. Quoniam omni præparato datur ordinaria. Alibi tamen dicit, quod in Paulo præcessit dispositio lib. arb. quam Elimas respuit.

5. Præterea 1. *d.* 46. *q.* 1. *a.* 1. o. voluntas, ait D. Thomas,
„antecedens est, quæ vult omnes saluos, & propterea vt
„saluentur omnes, dat omnibus naturalia & gratuita eadem.
„Nam omnes fecit ad sui imaginem, dat potentias animæ
„consimiles, Redemptorem, gratias, & leges. Hoc enim di-
„cit, cum ait. Huius autem voluntatis antecedentis effectus
„est ipse ordo naturæ in finem salutis, & promouentia in fi-
„nem omnibus communiter proposita, tam naturalia, quam
„gratuita, sicut potentiæ naturales, & præcepta legis, & hu-
„iusmodi &c. Deinde addit, quod quia non omnes se præ-
„parant ad gratiam & præcepta, sed quidam sic, quidam
„non: Sequitur secunda voluntas, vt qui consentiunt, salu-
„tem consequantur, qui resistunt, damnentur. Quæ dici-
„tur voluntas consequens præscientiam operum, non tan-
„quam causam voluntatis, sed quasi voliti rationem. Hæc S. Thomas.

Verba aurea contra Perthomistas dicentes: Voluntatem consequentem non esse post præuisionem operum, sed perfectionem velleitatis, quæ velleitas est voluntas antecedens, & anceps illi, &c.

6. Item contra id, quod ait Perthomista: Naturalia & gratuita non esse omnibus data, nec finem eundem: nec media: sed aliis damnationem pro fine: illis gratiam, istis disgratiam pro mediis dant.

Et contra hos iterum S. Thomas *in opusc. allegat. cap.* 7. affirmat quod error sit dicere, quod voluntas Dei absoluta sine ratione, sit causa prædestinationis, & reprobationis.

Propterea dicendum vult, quod datur ratio ex præuisione meritorum. Deus enim *Eccles.* 1. *effundit sapientiam suam super omnia opera sua*. Augustinus etiam *lib.* 1. *super Gen. ad lit.* dicit. *Mouentur quidam dicentes, cur creauit Deus, quos futuros malos præsciebat?* Et respondens dicit, *quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret, vnde & ipsi aliquid facerent, quo, quidquid culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent* &c. Igitur ex præuisa malitia est reprobatio, & damnatio apud D. Thomam & Augustinum. Et Prosper *in defens. Augustini* idem docet, quod ex præuisis meritis, & demeritis in volũtate consequẽti fit Reprobatio apud Aug.

7. Item *ibidem c.* 6. *ad* 2. *q.* D. Thom. ostendit „ Deum „ nolle hominem carere gratia, ex eo quod hominẽ carere „ gratia est malum. Deus autem non vult nisi bonum: sed „ quia homo resistit gratiæ; iustum est ipsa carere. Et hanc iustitiam vult Deus: quoniam ipse dat, & isti nolunt accipere. Ergo, inquam, omnibus dat gratiam Deus, non solum se præparantibus, sed etiam non repugnantibus aliquando, imo & repugnantibus aliquando vt Paulo; dummodo tamen ex ignorantia, aut fragilitate repugnant: non si ex malitia. Idemque docet S. Thomas *p. d.* 40. *q.* 4. *a.* 2. eisdem verbis, quibus in opusculo.

8. Præterea *in Ioan lect.* 5. declarans illud. *Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum*, ait. In natura integra omnes poterant trahi, in corrupta habent omnes impedimentum tractionis, & omnes indigent trahi, Deus autem omnibus ad trahendum manum porrigit, quantum in se: & quod plus est, non solum attrahit manum accipientis, sed etiam auersos ad se conuertit: (*Threnorum vlt. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur psal.* 84. *Deus tu conuersus viuificabis nos*. Ex quo ergo Deus paratus est omnibus dare gratiam, non imputatur Deo, si aliquis non accipiat, sed ei, qui non accepit. Quare autem omnes auersos non trahit ad se, sed aliquos, licet sint omnes æqualiter auersi? Ratio datur in generali, vt illis effulgeat ratio iustitiæ, in his misericordiæ. In particulari autem non datur ratio.

Facienti quod in se, necessario dari gratiam necessitate infallibilis promissionis, & Dei bonitatis, non tamen ex iustitia. Item facere quod in se est, intelligendum ex viribus naturæ, & ex his, quæ animo non possunt deesse: alioquin implicat. Et quid sit mereri de condigno, & de congruo. Item primam præparationem citra miraculum & supernaturalitatem necessario esse ex naturalibus in adultis: ex capacitate in paruulis: Deo sic ordinante.

CAPVT XIII. ARTIC. I.

QVoniam & Perthomistæ docent ex D. Thoma, quod Deus præparantibus se ad gratiam, faciendo quod in se est ex viribus liberi arbitrii, per auxilium generale, non dat gratiam, nisi moueantur speciali auxilio gratuito, vel gratia habituali. Id quod non omnibus datur, sed paucis. Propterea ostendere oportet, quod erat in omnibus codicibus S. Thomæ, tanquam dignitas, seu maxima Theologica, quod Deus infallibiliter cunctis se se ex auxilio generali per vires liberi arbitrii præparantibus, dum faciunt quod in se est, dat gratiam gratum facientem; alioquin salus deficeret defectu Dei, non nostri. Contra. *Eccl. 15. Non dicas, per Deum abest* &c. At cum hac differentia, quod facienti quod in se est ex viribus liberi arbitrii, Deus dat gratiam necessario, necessitate bonitatis & promissionis, non autem iustitiæ, & obligationis: sed facienti quod in se est ex viribus naturæ, & motione supernaturali, etiam sola, datur gratia de iustitia, etiam infallibiliter.

Probatur primum, quod facienti quod in se est ex gratia, vel ex motione sola supernaturali ante infusionem gratiæ,

necessario datur gratia ex iustitia. Nam D. Thom. 1. 2. *q.* 112. *a.* 3. arguit primo sic. Glossa dicit. Deus recipit eum qui ad se confugit: aliter esset in eo iniquitas, quod est impossibile. Ergo impossibile est quod Deus non recipiat eum qui ad se confugit. Ex necessitate igitur gratiam assequitur: Tunc *in corpore articuli* docet, quod, vt liberum arbitriũ de se mouetur ad Deum, non recipit gratiam necessario, sed recipit necessario, vt mouetur à Deo. Et respondens ad primum ait, fore iniustitiam in Deo, si non reciperet eum, qui ad Deum confugit per gratiam informatus, vel motionem diuinam.

Et quoniam quidam Doctores dicebant mihi, D. Tho. dare gatiam de rigore iustiæ solum informatis habitu gratiæ; sed de congruo motis tantum supernaturali auxilio: & aliter sentire in libris sent. & aliter hic in summa: propterea adduco verba respons. ad 1. argum. *in summa*. Ad primum dicendum, quod Glossa illa, scil. *esset iniquitas in Deo si non reciperet*, &c. loquitur de illo, qui confugit ad „Deum per actum meritorium liberi arbitrii per gratiam „informati. Quem si non reciperet, esset contra iusti-„tiam, quam ipse statuit. Vel si referatur ad motum liberi „arbitrii ante gratiam, loquitur secundum quod ipsum cõ-„fugium hominis ad Deum est per motionem diuinam: „quam iustum est non deficere. Hæc S. Thom. Vbi manifeste in vtraque parte disiunctiuæ loquitur de rigore iustitiæ. (disiungit enim modos eiusdem rei, non rem.) Alioquin non responderet ad argumentum, quo quærit, si Deus est non iniustus, debet recipere ad se confugientem, secundum Glossam. Et respondet, quod esset iniustus, si non reciperet hominem motum à gratia Dei, vel ab auxilio Dei, non autem si ex naturalibus. Deus enim deficeret sibi, & nobis. *Iustum*, ait, *est non deficere*; ergo quoniam iniustum erat deficere, vt in argmento. Et ratio S. Thom. hic est fortior, quàm sua authoritas. Idem etiã docet *in* 4. *d.* 17. *q.* 1. 2. 20. *&* *d.* 28. *q.* *a.* 1. Et declarat: quod non est iustitia, quando liberũ arbitrium mouetur de se per generale auxilium, sed quãdo à Deo per gratiã, vel per motionem supernaturalem. In-

ſra autem patebit ex D. Thom. quod omnis gratia requirit præparationem, quæ quando eſt à Deo per motionem ſpecialem, datur neceſſitate iuſtitiæ: quando libero arbitrio per impulſum generalem dumtaxat, neceſſitate promiſſionis, ordinationis & affluentiæ bonitatis. Nec enim diceret nobis omnibus, ait Aug. *Venite*, ſi non poſſemus omnes venire: vel niſi daret omnibus, vt poſſemus de facto venire. Item *p.2.* D. Th. ait, quod ex vi lib. arb. meremur de congruo: ex vi gratiæ de condigno *q.114.a.3.* Itē ibidē *a* 1. Homo mereri poteſt, quia eſt liber. Item quia eſt ſic ordinatū à Deo. Et ideo eſt iuſtitia ſecundum quid. Quoniam Deus non fit debitor nobis, ſed ſibi promittenti, & ordinanti vt ob hoc mereamur, quia liberè & moti à nobis operamur, non ſicut naturales cauſæ, & ab alio motæ.

Qui autem dicunt Pelagianum eſse, quod ſcripſit in ſententiis, & retractatum eſse in ſumma: profectò faciunt D. Th per 25. annos Pelagianum ex ignorantia, vel malitia: Tot enim fere ſunt inter ſcriptionem ſuper ſentent. & ſcriptionem ſummæ. Quod ſtultum, nedum impium eſt dicere: Imò (inquam) (omiſso quod ſumma nō eſt tantæ autoritatis, quantæ libri ſent. vt ſupra oſtendimus) in ſumma & in quæſt. diſp. & in opuſc. & contra Gent. ſemper idem ſcripſit, vt monſtrauimus *ex p.2.q.*114. & amplius patebit in hoc artic. & duobus ſequentibus. Nec ſe retractare vſpiam innuit dicta priora, ſicuti ſolet in rebus magni momenti. Itē S. Chryſoſt. & Ambroſ. & omnes Patres ſupra citati, idem docent conſtanter: & ſolus Aug. inconſtanter, quem tamen Proſper *in lib. defenſ. Aug.* cum eiſdem ſentire docet. Et omnes fundantur in Apoſtolo *ad Rom.* 2. clarè dicente, quod *Gentes quæ non habent legem, naturaliter quæ ſunt legis faciunt.* Et in dogmate morali omnium Philoſophorum, & *in 2. Math.* 7. vbi Romani laudantur de virtutibus & actibus moralibus. Et qui gloſsāt ly *naturaliter. i. ex gratia*, textū peruertunt, petūt princ. & implicant contradi. vt probat S. Thom *in 2.d.5.q.2.a.1.* mox recitandus. Nec ſibi contradicit, exponens textum Pauli eadem Gloſſ. *naturaliter*, id eſt, *per naturam gratia informatam*: nam ipſe explicat ſe lo-

qui de his qui intrauerunt ad fidem, nec cum Pelagianis, ait, videamur sentire, quod omnia (nedum singula) præcepta legis potest homo implere ex naturalibus, hoc est, supernaturaliter meritorie. (Vide 2.*d*.18.*q*.1.3) Mox addit aliam Glossam: *Naturalia*, idest, *per lumen legis naturalis*, intelligunt & seruant præcepta. Vnde ex bonitate Dei merentur supernaturalia, non ex iustitia, sicut docet in libris sent. & in omnibus. Et *in p. 2 partis summæ*, *q*.114. vt conuincantur qui retractationem celebrant, iniuriose quidem. Atque quo amplius clarescat, videte D. Thom. *in a*. 1. Format enim argm. 1. quod homo non potest à Deo mereri, quoniam facit quod debet, vnde Deus non remanet debitor: sed satisfactionem accipiens, iuxta *Luc*. 17. *Cum hæc omnia feceritis, dicite serui inutiles sumus: quod debuimus, fecimus*. Tunc respondet S. Thom. *in* o. *& ad* 3. quod non potest mereri de condigno, nec Deus esse debitor, vt homo homini: sed ex præsupposita ordinatione Dei, quæ facit iustitiã secundũ quid, & Deum sibi non nobis debitorem: nisi quia sibi, & quia homo libere se mouet ad id quod Deus iubet, non sicut bruta seruiliter. Et *resp. ad* 1. ait homo „in quantum propria voluntate facit illud quod debet, me„retur: alioquin actus iustitiæ, quo quis reddit debitum, „non esset meritorius. Ergo dicit S. Tho. quamuis vt serui inutiles faciamus quod debuimus, tamẽ meremur, quia fecimus quod debuimus. Alioquin eiusdem esset conditionis qui facit, & qui non facit. Manifestè autem loquitur ex viribus naturæ: nam qui facit ex gratia, non est seruus inutilis, sed filius & vtilis, merens de condigno, vt dicit *in a*. 3. *ibidem*. Ergo secundum D. Thomam, nedum in aliis lib. sed etiam in summa, opera bona moraliter & naturaliter, aliquali iustitia sunt meritoria. Propterea infra allegandus, alibi dicit, quod quamuis opera Gentilium, laudata Hieronymo dicantur esse non bona, hoc intelligitur de bonitate supernaturali; non de morali. Sicuti si quis diceret, ait, hoc est non animal rationale, non sequitur: Ergo non est animal. Et luculenter monstrabimus, quod operibus naturalibus, quãuis de iustitia inceptis, tamen de ordinatione,

Vt serui meremur de cõgruo, vt filij de iustitia.

&

& præcepto Dei vt faciamus quod possumus, & de bonitate Dei dantis quod non possumus, adduntur tanquam aptis supernaturalia necessario, sicuti tribus iaculationibus naturalibus sagittarum Regis Ioas dare voluit Deus promissiones victoriæ triplicis; & si pluries iaculatus fuisset, pluries vicisset, 4. *Reg.* 13. Sic nec frustra nobis dicitur: *Præparate corda vestra Domino.* Quod autem D. Thomas non sit Pelagian. in sent. supra docuimus. Quoniam Pelagius dat naturæ, quod est gratiæ: iustitiæ, quod est misericordiæ; nos autem distinximus. Nunc demonstremus aliud assertum.

Hoc tamen prius sciendum, quod cum dicimus facere quod in nobis est; de virtute sermonis intelligitur, ex solis viribus lib. arb. moti generali auxilio: quo mouet Deus res omnes ad operandum. Nam si ex auxilio speciali, seu supernaturali, tunc illud non est in nobis, sed in Deo, vel in alio: vt probat Alexander Aphrodis. in tractatu inscripto, *De eo quod in nobis est*, & Arist. Senec. Plato, omnesque Philosophi, & Patres docent, nisi illud semper & necessario habere possimus, ita quod habendi potestas semper in nobis sit, quale est auxilium generale, quod semper adhibet Deus, vt author naturæ; vel auxilium amicorum verorum. Nam quod per amicos possumus, per nos posse dicimur, vt declarat S. Thomas 1. 2. *q.* 109. *ar.* 4. *ad* 2. Deus autem verus amicus, promissor fidelis &c.

Facienti quod in se est ex viribus natura necessario datur gratia supernaturalis. Probatio 1.

Probatur autem hæc doctrina ex D. Thoma *in* 2. *d.* 5. *q.* 2. *a.* 1. o. dicente. Quidam dicunt, quod ad conuersionem ,, meritoriam requiritur duplex gratia: vna gratum faciens, ,, quæ informat conuersionis actum, & meritorium reddit. Alia gratis data, à qua elicitur substantia actus, & quæ liberum arbitrium inclinat ad volendum: sed ,, istam gratiam ponere, non videtur necessarium, nisi ipsa libertas arbitrii gratia dicatur, quæ proculdubio à Deo ,, nobis est: vel aliquæ occasiones, quæ quandoque dantur ,, hominibus à Deo ad cõuersionem, vt instructio legis, & ,, castigatio ad humilitatem; & alia huiusmodi, sine quibus tamen possibile est gratiam consequi. Quia si homo

,, facit quod in se est Deus, dat ei gratiam. Ad hoc autem faciendum, non exigitur aliquid aliud. Illud enim ad quod ,, non potest per se liberum arbitrium, non est in homine, ,, vt faciat. Illud enim in nobis esse dicitur, cuius domini sumus. Vnde positio ista implicat contradictionem, dum ,, posuit, quod ad faciendum illud quod in nobis est, liberum arbitrium non sufficit. Et ideo aliter est dicendum, ,, quod ad eliciendum actum conuersionis ad Deum, sufficit liberum arbitrium, quod se ad habendam gratiam per ,, hunc actum præparat, & disponit: sed efficacia conuersionis ad meritum, non potest esse nisi per gratiam. Vnde vnus & idem motus est conuersionis liberi arbitrii, ,, in quo gratia infunditur, quæ est dispositio ad gratiam, ,, secundum quod exit à libero arbitrio; & meritorius, secundum quod gratia informatur.

Ad actum pium liberi arbitrii non requiritur gratia gratis data, nec gratum faciens, nec vlla motio, nisi generalis.

Hæc D. Thomas; vbi aperte demonstrat nullam requiri supernaturalem motionem, aut gratiam in libero arbitrio ad faciendum quod in se est; & qui secus dicit, secum pugnat, vt Perthomista. Mox addit in eodem contextu, quod necessario datur gratia se præparanti ex viribus liberi arbitrii absque alio auxilio supernaturali, probans hanc doctrinam exemplo dispositionis ad formam naturalem, in , cuius dispositionis fine necessario inducitur forma. Sed differentia hæc interest, quod in naturalibus semper requiritur tempus ad disponendum, in supernaturalibus vero ,vna volitio, & dispositio ad gratiam, etiam si instantanea, vt in Angelis. Ergo palam docet, dispositionem solius arbitrii absque gratia gratum faciente, aut gratis data sufficere ad habendum gratiam infallibiliter, vt præparatio necessaria.

3. Idem docet *ar.* 2. o. dicens. Si actus liberi arbitrii est meritorius gratiæ, ita actus informatus gratia est meritorius gloriæ.

4. , Idem *d.* 29. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 2. liberum arbitrium ministrat ,per se substantiam actus; gratia formam quoad meritum, ,non autem formam simpliciter naturalem, hæc enim est à , libero arbitrio, quod mouetur de congruo; at cum gratia,

Quid sit mereri de congruo, & de condigno.

seu motione supernaturali de condigno. Et Iauellus in his nititur sancti Thomæ verbis. Vnde in 2.d 27.q.1.a 3 o.ait.
,Dicitur aliquis mereri de condigno, quando inuenitur
, æqualitas inter meritum & præmium. In congruo autem
, æqualitas non inuenitur, sed ex liberalitate dantis munus
, tribuitur, quod dantem decet. Mox in ar. 4.o. Donum, ait,
, gratiæ nullo modo sub merito cadere potest eius, qui in
, puris naturalibus est: sed tamen opera bona ante donum
, gratiæ causant habilitatem ad gratiam, & secum honesta-
, tem & pulchritudinem. & iucunditatem, & per accidens
, affluentiam bonorum temporalium.

, Et resp. ad 4. ait (quod positis extra gratiam & indignis negatiue, Deus dat gratiã, quoniam habet aliquã dispositionẽ, ex quo dicuntur quodammodo ex congruo gratiã mereri. Nec Deus dans indignis negatiue est iniustus, sed liberalis. At indignis contrariẽ, non dat gratiam, quoniam resistũt. Et resp. ad 5. ait. Sunt opera ex viribus naturæ dispositiones remotæ, non merita ad gratiam. Ergo & præparatio, & non repugnantia sufficiunt ex Dei liberalitate ad gratiam.

Præterea in d. 28. q. 1. 3. o. dũ docet, quod tenemur seruare præcepta, & opera virtutum, vt assequamur gratiam & gloriam, quod non possumus facere meritorie de condigno, ait, hoc iubet facere quod possumus: hoc enim sufficit ad gratiam absque alio auxilio supernaturali, licet ex congruo
,, tantum, dicens. Cadit sub præcepto actus virtuosus, quan-
,, tum ad substantiam operis, & non quantum ad modum
,, agendi, quem circa ipsum ponit virtus. Hoc enim directe
,, illi præcipitur, quod statim in ipso est, vt faciat illud; non
,, autem est in homine, vt faciat actum virtutis eo modo,
,, quo virtuosus facit, priusquam habeat virtutem acquisi-
,, tam vel infusam &c. Deinde ait, quod præcepta potest
,, homo implere per liberum arbitrium, sine gratia gratis
,, data, vel gratum faciente, sed non sine Dei voluntate.
,, Et resp. ad 5 Si quis, ait, præparet se, faciendo quod in
,, se est, proculdubio gratiam consequeretur, per quam vi-
,, tam æternam mereretur. Deinde in ar. 4 sed contra pro-
,, bat ex authoritate Zach. 1. in nobis esse præparari ad gra-

,,tiam. Et iterum ex Anselmo dicente, quod aliquis non
,,habeat gratiam, non contingere ex hoc, quod non velit
,,eam Deus dare: sed quia homo non vult accipere &c. Mox
14. ,,*in corpore* probat, omne motiuum quo excitatur homo ad
,,conuertendum se, vt gratiam gratum facientem recipiat,
,,vt admonitio, prædicatio, flagellatio, aliaque mouentia
,,obiecta: dicitur gratia gratis data, & sine hoc non potest
,,homo præparari ad gratiam gratum facientem. Si autem
,,accipitur gratia pro dono infuso (id est supernaturali) gratis
,,dato, tunc, ait, falluntur, qui dicunt, absque hoc mune-
,,re non posse conuerti ad gratiam. Non enim oportet vt
,,actus, quibus se ad gratiam habendam præparat, sint natu-
,,ram humanam excedentes: sicut enim natura huma-
,,na se habet in potentia naturali ad gratiam: ita actus virtu-
,,tum naturalium se habent, vt dispositiones materiales ad
,,ipsam. Vnde non exigitur ad hoc, vt homo ad gratiam se
,,præparet, aliquod aliud lumen gratiæ præcedens, & præte-
,,rea secundum hoc esset abire in infinitum, eo quod lu-
,,men illud gratiæ gratis datæ, non datur alicui, nisi qui ad
,,illud recipiendum se præparauit, alias omnibus daretur.
,,Quod non potest intelligi, nisi forte gratia gratis data, di-
,,catur naturale lumen rationis, quod pertinet ad bona natu-
,,ralia, & non gratuita, nisi large accepta. Si enim præpara-
,,tione indiget talis gratia gratis data, tunc redibit quæstio
,,de ista præparatione, vtrum in eam homo possit ex se, vel
,,non; & tunc vel abiretur in infinitum, vel erit deuenire
,,ad aliquam gratiam, ad quam homo per se, potest præpa-
,,rare se, & non est ratio efficax, quare hoc magis in vna
,,gratia sit, quam in alia. Et ideo cum aliis magis consen-
,,tanee dicimus, quod ad gratiam gratum facientem haben-
,,dam ex solo libero arbitrio potest se homo præparare. Fa-
,,ciendo enim quod in se est, gratiam à Deo consequitur.
,,Hoc autem solum in nobis est, quod in potestate liberi ar-
,,bitrii constitutum est. At secundum hanc sui expositionem
,,exponendus est S. Thomas *in p. 2. q. 109. 6.* Quoniam ad
,,primum Dei motum gratuitum primam præparationem
,,reducit. Intellige necessariam ad obtinendum gratiam ex

Si in præparationibus non itur in infinitum necessario, prima præparatio est ex viribus naturæ. Quæ etiam sunt Dei gratiæ naturales ait S. Thom. Et sic intelligitur quod docet p. 2. q. 109. 6. o. Quod non est abire in infinitum in præparationibus: sed ad Deum mouentem vniuersaliter, per quodcunque donum, siue naturale, siue supernaturale: sunt enim dona gratuita suo quæque modo.

rigore iustitiæ, vt declarat *ibid. q.* 112. *a.* 3. non autem de congruo, hoc enim est ex naturalibus donis, vt semper docuit.

Et profectò istæ authoritates Sancti Thomæ efficacibus rationibus suffultæ, à Pseudothomistis & Perthomistis, dissimulatæ, omnem obstinatum animum, etiam Caluinisticum, si ratione stare velit, conuincere possent, quod ad gratiam gratum facientem habendum nulla prærequiritur motio supernaturalis gratum faciens, aut gratis data, sed sola libertas humana.

Et cum arguunt scioli *ex Hierem.* 10. *Non est in homine via eius, neque viri, vt dirigat gressus eius*) S. Thomas sic *in* 2 *d.* 28 *ar.* 4. *Obiectio Lutheri & Pseud.*

15. Respondet ad primum, quod directio gressus spiritualis „non potest esse nisi à Deo, sine cuius prouidentia nullum „bonũ contingit. Non tamen oportet quod per aliquem ha„bitum infusum fiat, si directio gressuum ad præparationẽ „ad gratiam gratum facientẽ, referatur.] Et *resp. ad* 2. Ho„mo non potest bonum facere sine auxilio, sed non opor„tet esse supernaturale. (Hoc enim indicat ly *infusum*) sed „motiuum exterius, vel interius. Et *ad* 3. ait; quod Paulus in „circũfuso lumine occasionaliter motus est, vt per liberum arbitrium se præpararet subitò ad gratiam. Et ad 4. *Responsio S. Thom. Præparatio ad gratiam ex congruo est ex natura viribus de condigno à motione Dei superna turali.*

17 Dicendum quod etiam ad fidem habendam, homo se præparare potest per id, quod in naturali ratione est: Vnde dicitur, quod si aliquis in barbaris nationibus faciat quod in „se est, Deus sibi reuelabit illud, quod est necessarium ad sa„lutem, vel inspirando, vel doctorem mittendo. Vnde non „oportet quod habitus fidei præcedat præparationem ad „gratiam gratum facientem; sed simul homo se præparare „potest ad fidem habendam, & alias virtutes, & gratiam habendum.] Hoc idem dicit 4. *dist.* 17. *q.* 1. 2. *ad q.* 1 *resp. ad* 4. vbi docet, & ad fidem per naturalia posse se præparare hominem, & ad gratiam. At *in ver. q.* 14. *a.* 11. & 24. *a.* 1. *ad* 2. & *a.* 15. o. Vbi sanè docet omnem hominem ex naturalibus posse disponi ad fidem & gratiam. Quoniam Deus non iubet impossibile, & omnes ad fidem & gloriam iubet venire &c. Nam quod non potest, ipse supplet. *Etiã in Paulo Præcessit præparatio.*

20 Quod autem deueniendum sit ad primam præparationem liberi arbitrij, quam facit sine gratia præcedenti, ne abeamus in infinitum, sed in naturalibus sistamus: iterum docet *S.* Thomas *ver.* 24. *ar.* 15. o. per optimas & insolubiles rationes. Quod autem supernaturaliter requiritur, non est in præceptio, sed à Deo datur iubente, vt faciamus, quod in nobis.

Plus potest conuersio hominis naturalis ad Deũ quam conuersio ad rem temporalem.

21 Præterea 4. *d.* 17. *q.* 1. *ar.* 3. *in* 2 *argumento*, ait. Conuersio ad Deum potentior ad habendum bonum, quam cõuersio ad rem temporalem ad malum. Sed conuersio ad bonum commutabile sufficienter inducit culpam. Ergo & e conuerso ad Deum sufficienter iustificat.] Deinde respondet ad 2. scil. Quod conuersio ad Deum sufficit ad gratiam obtinendam quantum in se est, sicut conuersio ad bonum commutabile sufficit ad culpam. Igitur validè Sanctus Thomas probat, quod magis potest homo conuerti ad Deũ ex naturalibus, quam ad bona caduca, & quod magis lucrati potest ibi, quàm hæ. Vbi nota quod vtitur ly *sufficienti*, pro efficaci.

22 Præterea *in p. d.* 41. *q.* 3. *a.* 3. o. docet prædestinationis non dari causam ex parte scientiæ. Quoniam Deus scit omnia propriam essentiam intuendo, quæ est omnium similitudo, & causa, non causatum. Similiter nec ex parte voluntatis quæ non habet alium finem, nisi bonitatem suã, quæ est intra, non extra. Sed tamen effectus voluntatis eius scilicet, ipsum volitum, ordinatum ad bonitatem suam, potest procedere ex aliqua causa, quam Deus præsciuit ab æterno, & istum ordinẽ causæ ad causatum Deus vult quod effectus sit, quia causa est: non autem ita quod causalitas referatur ad voluntatem, sed ad volitum. Et ista causa voliti, non volendi, dicitur ratio quædam voluntatis ex parte effectus. Sed hæc causa in quibusdam habet completam rationem causæ, & sufficienter inducit effectum prædestinationis. Sed diuersimode se habet nostra operatio, quia opus meritorium informatum gratia est causa meritoria gloriæ: sed opus bonum præcedens gratiam, non est causa meritoria eius, sed solum dispositio quædam.)

Ex quibus verbis docemur, prædestinationem antecedentem non habere causam, consequentem verò habere quoad primum effectum, id est gratiam, habere (inquam) ex parte nostri, id est dispositionem, id est opus non informatum gratia, ex solo nempè libero arbitrio in adultis, quod aliena fides & diligentia præstat infantibus, secundum verò effectũ, id est, gloriam habere causam, scilicet opus meritorium informatum gratiâ. Ergo necessariò requiri ex nobis præparationem ad gratiam. Ergo & posse nos disponere ex nobis per auxilium generale, & motiones exteriores non excedentes naturam, vt supra dicebat.

23 Amplius idem ostendens *in eodem articulo, resp. ad primum*, ex Ambr. desumptum; Qui Ambrosius introducit „ Deum dicentem: Dabo illi gratiam, quem scio ad me post „ errorem toto corde esse reuersurum. Ait ad 1. In illis ver„ bis Ambrosij non designatur, quod opus nostrum sit cau„ sa ipsius donationis gratiæ, sed solum dispositio quæ„ dam. Et hoc intelligatur non de opere sequente gratiam, „ quod virtutem merendi habet à gratia, & neque causa e„ ius est, neque dispositio ad ipsam, sed de opere præceden„ te ad ipsam, quod est dispositio ad ipsam gratiam. Illi e„ nim Deus proposuit gratiam infundere, quem præscit „ se præparaturum ad gratiam, non tamen propter præpa„ rationem, quæ de se non est sufficiens causa gratiæ, nec „ finis voluntatis eius: sed propter bonitatem suam: vult ta„ men vt iste habeat gratiam, si præparauerit se, vt coniũctio „ denotet dispositionem, & non causam. Sed respectu actus „ volendi diuini, non dicit dispositionem, neque causam.

24. Et *resp. ad* 2. ait, quod respectu primi effectus gratiæ ha„ bet rationem magis liberalitatis quam iustitiæ. Quia gra„ tia gratis datur. Vnde ex parte recipientis, non est assi„ gnare causam, quare dignus sit gratia, sed solum disposi„ tionem.

25 Formans etiam quintum argumentum, sic ait. Præde„ stinatio est voluntas salutis hominis, non tantum vt in„ telligatur de voluntate antecedente, quia hæc vult omnes „ homines saluos fieri, vt dicit Damascenus: sed de vo-

„ luntate consequenti. Cum igitur voluntas consequens „ respiciat merita, videtur quod præscientia meritorum sit causa prædestinationis. Mox *resp. ad* 5. ait. (In intellectu prædestinationis includitur voluntas consequens, quæ respicit „ opera, non quasi causam voluntatis: sed sicut causam meritoriam gloriæ, sicut præparatoriam ad gratiam. Idem dixit Prosper *de vocat. Gen. & in lib. defens. Aug.*

Etiam prædestinatio includit præscientiam meritorum ad gloriam, & dispositiones ad gratiã. Idem dixit Prosper in p lib. c.3. pro August.

Ex his agnoscimus, quod prædestinatio antecedens nulla merita, nec dispositiones respicit: consequens respicit merita ad gloriam, & dispositiones ad gratiam ex viribus liberi arbitrij. Ergo & præparanti se sic conferri gratiam ex liberalitate, & promissione, non ex iustitia, sed infallibiliter. At id ex seq. art. amplius id elucescet

Conclusio.

Hominem posse facere quod in se est, ac per hoc gratiam adipisci ex acceptatione Dei, etiam cum operatur solis viribus liberi arbitrij, Et cum est in peccato, posse vitare peccata committenda, item per dispositionem, & non repugnantiam dono Dei affici posse.

ARTICVLVS II.

QVod autem homo possit facere quod in se est ex viribus naturæ, ex iam dictis patet. Et iterum tota legis & Philosophorum virtus in hoc fundatur, quia possumus facere quod iubetur: & ad impos. nemo tenetur: & propterea non illudendo dicitur cunctis: *Præparate corda vestra Domino.* Et peccatoribus; *Exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*, & alibi, *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et, *Quare moriemini filij Israël*; &, *nolite obdurare corda vestra.* Nos autem non possumus respondere: Non possumus, aut tu non vis nos posse de facto, ait Aug. At nunc iterum probabitur ex D. Tho. & Philosophia morali. Dicit ergo „ *in p. sen.* 1. *d.* 48. *q.* 1. *ar.* 3. o. ad aliquid tenentur directè

quia

„ quia ſcilicet per ſe eſt in poteſtate noſtra, & ſic tenemur „ ad conformitatem, qua voluntas, id quod congruit, nos „ velle, & ſecundũ rectum finẽ vult, quia in vtrũque iſtorũ „ per naturalia noſtra poſſumus. Ad aliquid vero tenemur „ indirectè, ſicut ad habendam gratiam, quod ſecundum ſe „ non eſt in poteſtate noſtra, ſed in poteſtate noſtra eſt fa„ cere aliquid, quo facto habebimus gratiam. Et ſic tene„ mur etiam ad illam conformitatem, quæ eſt ſecundum formam charitatis. Vbi ſane potentiam rectè operandi dat homini per ſe & directe ex naturalibus, & ſic bene operari eſt per ſe in præcepto: nõ enim poteſt præcipi, quod non poſſumus. Præcipitur autem nobis operari iuſte ex Dei charitate, ſed hoc poſſumus indirecte, quatenus conſtituit Deus facienti quod in ſe eſt, adiungere gratiam & charitatem. Ergo poſſumus indirecte etiam habere gratiam. Et propterea Concil. Trid. ait, quod tenemur facere quod poſſumus, & petere quod non poſſumus. 1.

Homo poteſt oblique in gratiam, quatenus poteſt facere id, ad quod neceſſario ſequitur gratia.

2 Item oſtendit ſatis ſuperque *in 3. contra Gentes*, 159. vbi non ſolum facienti quod in ſe eſt, ſed etiam non repugnanti contrarie dari gratiam docuit. Et hoc nos poſſe probauit ibi, & in aliis locis ſupra citatis. Quoniam Deus, ait, iubet omnibus facere, quod in ſe eſt, ac ſe ſe præparare ad gratiam: *Mandata autem eius grauia non ſunt*, ait Apoſtolus, Ioan. *Nec impoſſibilia*, vt dicitur in Conc. Trid. Ergo vel omnes poſſumus, vel omnibus dat poſſe cum iubet, ſicut idem Concilium docuit, & S. Leo, dicens. *Iuſte inſtat præcepto, quia præuenit auxilio.* Ergo, inquam, vel generali, vel ſpeciali, dummodo ſufficiat de facto, nedum de poſſibili. Alioquin eſſet iniuſtus Deus, vt concludit Auguſtinus, Leo, Thomas, & alii. Nec Concil. Trid. vt quidam putant, aliter ſapit, cum & ad gratiam præparari hominem poſſe, & oblatam reſpuere ſtatuerit *in ſeſ. 6.* & impetrare non datã. Vnde cum de Matrim. loquitur contra Luther. dicentem cælibatum eſſe clericis impoſſib. ſi non habent gratiam ſpecialem: ait *ſeſſ. 24. c. 9.* quod ſi non habent, debent orare, quoniam dabit ipſam Deus. Reſp. Conc. eſſet nulla, niſi poſſent ex naturalibus ſe præparare, licet remo-

Item poteſt & non repugnando gratiam de facto habere.

ta præparatione acceptabili à Deo, quia promisit vt bonus; non quia dat vt iustus.

3. Iterum D. Thomas *2.d.29.q.2.a.1.* probat naturale esse „homini secundum intellectum, & voluntatem ferri in „bonum. Propendere tamen in malum, quod apparet bo-„num ex sensualitatis incentiuo impediente, non autem cogente accidit &c. Vnde concludit omnes homines posse bene operari, ac proinde præparari ad gratiam, absque auxilio supernaturali.

4. *Opinio Iouin.* Item *in eodem 2. d.28 q.1.1.* excludit primo opinionem Iouiniani, qui hominem propter hoc facit impeccabilem, quia solum naturam rationalem considerauit; quæ vt ratio-

Manichæi. nalis est, non peccat. Item excludit opinionem Manichæi, qui respiciens sensualem naturam, dixit, hominem necessario semper peccare, & nullam in eo esse libertatem arbitrii, quæ cohibeat sensualitatem. Deinde excludit opinio-

Pelagii. nem Pelagii dicentis, inesse in nobis liberum arbitrium adeo validum, vt possit se se determinare ad opus bonum, sicuti experimur, & resistere tentationibus sensualitatis, ac facere omne opus meritorium vitæ æternæ. Tan-

S. Thomæ. dem D. Thomas propriam adducit sententiam, quod videlicet in homine est sensualitas, & ratio, & liber. arb. quod potest de se omne opus bonũ, quod non excedit eius virtutẽ, Si enim excedat, quale est opus meritorium vitæ æternæ, non potest illud sine auxilio supernaturalis gratiæ.

5. Et *in resp. ad 1. & 2.* ait, quod non possumus velle, & co-„gitare, quasi ex nobis opera meritoria supernaturalia, vel opera fidei. Possumus autem moralia. Etenim hæc possumus ex viribus naturalibus, licet occasionem ab obiectis & prædicationibus, & inspirationibus ad bonum; Ad malũ enim sine inspiratione & motione Dei labimur, vt dicit Iacob 1. *Tentatur à propria concupiscentia abstractus, & illectus*: non à Deo.

Ad bonum ex inspiratione & motione boni ad malum sine inspiratione, & sine motione.

Et *in resp. ad 5.* Homo potest in omnem iustitiam ciuilem

6. etiam ex naturalibus, & etiam ante habitum virtutis, quæ per opus bonum acquiritur, quod facimus, quia possumus, & habituamur, vt facile, & iucunde possimus. Ergo omne

opus bonum, quod rationem humanam non excedit, potest homo.

Item *in 2. a.* docet hominem etiam in peccato existentem posse omne opus bonum morale efficere. Excluso enim illorum errore, qui nos ad malũ necessitari ex natura dicunt, vt Manichæi, deinde corrigit eos, qui dicunt per peccatum adeo naturalem virtutem esse imminutam, vt homo in peccato existens peccatum vitare non possit: potest tamen hoc, vel illud vitare mortale, non tamen omnia. Similiter nec omnia venialia. Potest etiam ad tempus stare ne cadat, non tamen diu.

Prima ratio.

Ex D Thom. homo existẽs in peccato, potest vitare omnia, & singula mortalia: venialia vero singula, sed non omnia ex viribus natura potest de facto, licet difficile: quod ante peccatum facile.

Contra hos subiungit S. Thomas, dicens. Ista positio multipliciter apparet falsa. Primo, quia cum peccatum bona naturalia non tollat, sed minuat illud quod ad naturam potentiæ naturalis pertinet, homo per peccatum „amittere non potest, etsi in illo infirmetur. Cum igitur „libera electio, vel fuga boni, seu mali, ad naturam liberi arbitrii pertineat, non potest esse, vt per peccatum subtrahatur homini facultas fugiendi peccata, sed solũ minuatur. Ita scilicet, quod illud peccatum, quod homo ante vitare facilè poterat, postmodum difficulter vitet. Similiter „quod inducunt de peccato veniali, non est simile. Quoniam „enim non possumus omnia venialia vitare, sed singula, præcipue propter primos motus, dicitur; ad quos non requi- 2.
„ritur deliberatio consensus. Sed sunt quidam subiti „motus, vnde dum vni obstare nititur, ex alia parte alius „motus insurgit; sed peccatum mortale requirit con- *Occurrit obiect.*
„sensum determinatum. Vnde si potest vitare hoc, „& illud: potest eadem ratione vitare omnia. Nec „iterum potest dici, quod ad tempus vitet, & non „diu. Quia liberum arbitrium resistens malo, non efficitur infirmius ad malum vitandum, sed multo fortius, *Occurrit obiectioni.*
„vnde multo magis potest postea peccatum vitare, quam „ante. Fortes ergo rationes adducit *S.* Thomas, quod ho- 3.
mo existens in peccato, potest viribus naturæ omnia, & singula vitare mortalia, non autem omnia venialia, licet singula. Et ad obiectionem addit. Non quidem potest vitare

Non potest vitare commissa, sed committenda potest & cessare à commissis sine gratia, non autem se liberare sine gratia. Pelag. error.

,,peccatum commissum: sed potest cessare ab eo, & vitare ,, omnia committenda. Non enim potest à præterito se li- ,, berare sine gratia, vt putat Pelagius. Potest autem à ,, committendis, sine gratia se abstinere, quantumcunque ,, in peccato mortali existat, sed per diuinam voluntatem ,, vniuersalem (id est per generale auxilium) qua omnia ,, bona causantur, & omnia mala repelluntur.,,

Durandus ait, potest cessare ab actu, non à reatu: & illa sufficit ad gratiam ex promiss. & boni.

3 Et *resp. ad* 2. ait. Libertas imminuta est per peccatum, non ablata. Potest liberum arbitrium, quod prius facile poterat, postea non sine difficultate & pugna, quantum ad vitationem mortalium, sed venialia omnia non potest vitare.

4 Ad 5. ait. Quicunque vitat peccatum, peccato resistit; vnde hoc potest facere etiam sine gratia. Non tamen propter hoc meretur præmium æternum. Non potest ad præmium, nisi qui meritorie operatur.

Sed vtrum se liberet sine gratia à pœna æterna, qui moraliter bonum operatur, & cesset à peccatis, alia est quæstio.

5 Mox *in art.* 3. & 4. ostendit, quod ex solis viribus naturæ liberi arbitrii hanc se præparat ad gratiam, sine præuio dono supernaturali, & vitat omnino mortalia, & ante & post peccatum si velit; & velle quidem debet, & potest de facto, etsi difficulter.

Contradictio in S. Thoma.

Sed contra hanc doctrinam S. Doctoris alia doctrina eiusdem obiicitur *in* 3. *contra Gentes* 160. vbi docet hominē existentem in peccato mortali posse singulos actus mortales ex viribus liberi arbitrii vitare, sed non omnes, nec diu. Idemque *p.* 1. *q.* 109. *a.* 1. 8.

Responsio.

Standum est doctrinâ posita in sent. 2. cum rationes fortiores. Et pro opin. 2. ratio non concludit, nisi &c.

Sed hoc nihil obest dogmati. Tum quia dicerem maioris auctoritatis esse libros sententiarios, cum præsertim Scotus, & alii Doctores eidem opinioni faueant. Tum quia rationes in sententiariis positas nemo soluere potest, nec D. Thomas soluit. Tum quia sustinet vtramque opinionem *in ver. q.* 22. *a.* 5. *ad* 7. & *q.* 24. *a.* 1. *ad* 10. & 12. Sed melius ait, defenditur libertas per primam. Mox vt videas dubium esse *in a.* 12. Iterum singula tam mortalia, quam venialia posse vitari docet: sed non omnia absque gratia, nec diu stare posse, quin peccet homo propter habitum vitiosum inclinantem ad malum. Quod sine præmeditatione &

conatu non potest vitare quis, quin operetur ex habitu. Non potest autem semper præmeditari, & vires omnes colligere. Idcirco & luxuriosum, & superbum ex habitu necessario aliquando luxuriare & superbire; & hoc liberè. Etenim libere inclinationem adeptus est, & libere inhæret illi, præponendo suam voluntatem diuinæ. Hæc ibi. Sed rationes istæ sunt debiliores positis *in 2. d.* 28. vbi ex diminutione liberi arbitrii concludebat solam difficultatem, & ex præmeditatione quę requiritur ad mortale, concludebat posse omne mortale vitari. Hic autem arguit ex habitu propensionem, quæ præuenit meditationē, sed nō concludit, quādo non præcessit habitus, sed actus: item nec nisi in eodem genere peccati concluderet: vt superbus, si non potest non superbire, potest tamen non adulterari, non furari, & alia omnia opera vitiosa vitare, vt concludebat in 2. sent. Neque iste habitus facit mortalem actum, nisi deliberate. Igitur stat prima opinio in robore.

At quamuis non staret: tamen non sequitur, quod homo non possit viribus naturæ vitare omnia mortalia, saltem indirecte, quatenus potest facere id ad quod sequitur gratia, vel non repugnare diuino influxui, omnibus præsentaneo, vt dicebat *contra Gentes* 159. *& in p. sent. d.* 28. *q.* 1. *art.* 9. *supra citatis. &* 48. *q.* 1. *art.* 3. *Responsio secunda pro concordia S. Thomæ, etiamsi verū esset, quod homo non potest vitare omnia mortalia directe, potest tamen indirectè omnia iuxta D. Thom.*

Et propterea subiūgit *in ver. q.* 24. *art.* 12. posse hominē, etsi non ex natura liberi arbitrij, saltem per gratiam, vitare omnia mortalia, non autem venialia omnia, nisi ex priuilegio, vt beata Virgo. Apostoli enim peccabant venialiter. *Confirmatio.* Imputari tamen nobis ad peccatum, si non vitamus omnia, ex eo quod possumus singula; & quia possumus etiam omnia per gratiam: quam omnis homo habere potest si se disponat, & optet. Natura enim homo bonum appetit: & naturalius, optimum: & in se habet semina virtutum meliora, quàm habitus & actus, vt probat idem S. Thomas *p.* 2. *q.* 63. Et hoc *in præfata quæst. ver.* 24. *at.* 12 *ad* 6. *secundæ clasis* docet. Quod enim, inquiens, per amicos facimus, per nos facimus. Et quod per amicos possumus, per nos possumus. Posse autem à peccato resurgere, docet idem S. Doctor *Cum vult homo resurgere à peccato, statim resurgit.*

per illam authoritatẽ *Ephes.5. Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*) simul ac ergò homo vult vere resurgere illuminatur, & hoc quilibet in se experitur. Et Apost. *Rom.2.* Gentiles absque lege naturaliter quæ sunt legis facere docuit posse: alioquin essent excusabiles.

Vltima probatio ex philosophia: 10. Idem etiam patet ex Philosophia morali: quam tuetur S. Thomas *in Ethicis*, vbi ait, hominem intemperatum per virtutis naturalis amorem, posse ad temperantiam naturæ conatu redire, vt dicit Aristoteles. Et de facto hoc probatur in Gentilibus, sicut Valerius Maximus scribit *in libro de mutatione morum, & fortunæ*, & Plutarchus, & Plato, & Isocrates, & omnes Philosophi & Poëtæ. Vnde Horatius.

" *Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:*
" *Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit:*
" *Dummodo culturæ patientem commodet aurem.*

Et ideò apud D. Thomam, homo de inobedientia Dei potest redire ad obedientiam, quatenus Deus est finis naturalis, & summum bonũ. Et hoc Caietanus cõcedit 1.2. *q.* 109. *a.* 7. Sed ait. Hoc non est Deo voluntatem simpliciter „ subiici, nisi secundum quid, scilicet, vt est author naturæ, „ vt autem simpliciter, obiectum indiget gratia, & charitate, id est supernaturali amicitia.

Sed ego è contra, inquam, quod secundum D. Thomam hoc nobis non est in præcepto directè, scilicet redire ad Deum per supernaturalem charitatem, sed redire quantum possumus per amorem naturalem, sed facere quantum possumus sufficit ad gratiam & charitatem adipiscendum, non ex rigore iustitiæ, sed ex Dei liberali misericordia, vt dicitur *p.* 2. *q.* 114. *a.* 7. *ad* 1. licet non mereatur de condigno, nec de congruo reparationem, vt dicit *in corp. art.* Tamen ex diuina acceptatione sufficit, (vt dicit Chrysostomus *in Psal.* 50.) hoc modicum nostrum, vt reparemur: Alioquin non præciperetur nobis. Vnde dicitur in Concilio Tridentino. *Cum iubet Deus quæ*

„*videntur nobis impossibilia, iubet facere quod possumus;*
„*& petere quod non possumus, & adiuuat vt possimus.* Item
p.2.q.112.a.3.o.& ad 1. docet quod esset iniustus Deus, si
„non acciperet in gratiā suam eos, qui ad ipsum confugiunt
„moti à gratia, vel auxilio præmouente supernaturaliter, sed
„absque præmouente speciali auxilio supernaturali, ex solo
„generali, qui confugiunt accipiuntur ex misericordia. Vnde
Ezech. R*euertere prauaricatrix meretrix, & ego recipiam te* &c. *Et, quotiescunque ingemuerit,* &c. Et, *nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat.* Et hoc tota vbique scriptura Dei, & vbique docet S. Thomas, & mox iterum probabitur.

Notandum autem prius, quod ait *ver.q.24.ar.*14.o. Du-
„plex bonum quoddam, quod est humanæ naturæ propor-
„tionatum; quoddam vero quod excedit humanæ naturæ
„facultatem. Et hæc duo bona, si de actibus loquamur,
„non differunt secundum substantiam actus, sed secundum
„modum agendi, puta ex charitate, & fine. Et *resp. ad* 1.
& 2. ait.

Nullum præceptum est homini impossibile, quia substan-
„tiam actus potest ex facultate liberi arbitrii, & in mo-
„dum ex dono gratiæ; quam si non habet, imputatur illi,
„quoniam non seruat mandata Dei, quoad substantiam, in
„quam potest. Verba sane aurea, sæpius decantata; hic autem expressius, & solennius, & tota antiquitas huic sententiæ fauet, exceptis illis, qui Deum intrudunt non bonum. Et quidē S. Doctor *hic in resp. ad* 9. Quod non modo quādo est
„in peccato, non potest homo diligere Deū ex charitate
„supernaturali, seu implere præcepta quoad modū; sed nec
„cum est solutus à peccatis. Homo enim non potest vo-
„lare, neque ligatus, neque solutus; nisi habeat alas. Et
„propterea illi solum præcipi, quod potest ex naturalibus.
„Cætera enim addit Deus necessario. Doctissime tandem probat hanc potentiam faciendi quod in nobis est, ita vt replicare non possint Perthomistæ *in* 2.*d.*41.*q.*1.*a.*2.o. Vbi assignat gradus morales consimiles naturalibus, in quibus primum est ens, secundum substantia, tertium corpus,

quartum animal, quintum homo per additionem; incedentes hac ratione, quod priores sublati tollunt posteriores. Si enim quis non est ens, non est substantia: Et si non est substantia, ergo neque corpus &c. At non è contra. Etsi enim non est quis homo, non propterea non est animal. Et si tollatur esse animalis, non tollitur esse substantiæ, & ens &c. Sic actus bonus primus in moralibus, & potentia ad illum naturalis, est sicut ens. Secundus est bonus ex genere, sicut substantia. Tertius ex circunstantia bona, sicut animal. Quartus ex charitate, per quam fit meritorius. Et hic est sicut hominis gradus in naturalibus. Et ideo si desinit esse meritorius, quia non ex charitate: non tamen desinit esse bonus ex circunstantia, vel ex genere &c. Ergo infideles faciunt actus bonos, etiamsi non meritorie, supernaturaliter diuinæ gratiæ Dei supernaturaliter attingibilis, tamen naturaliter ad Deum, & ad quoddam bonū &c.

Ait ergo *in Argumentis, sed contra.* Non datur consilium nisi de bono; sed consulitur infidelibus, vt aliqua de genere bonorum faciant. Ergo illorum actus non omnes sunt mali. Item nihil laudabile, nisi bonum: sed Hieronymus, & Augustinus laudant Gentiles de aliquibus operibus. Ergo aliqua opera illorum sunt bona. Itidem Romani laudantur, (addo) *in 2. Mach. 7.* de virtutibus, & actibus moralibus: Ergo possunt de facto absque gratia benefacere.

Et *in corp. art.* ait. Sicut in rebus naturalibus vna perfectio alteri superadditur, sic vt quædam res habeant vnā illarum & quædam duas, & sic deinceps: ita etiam in moralibus, contingit in actu considerare aliquam perfectionem, alii superadditam, ex quarum vnaquaque dicitur actus bonus. Et si aliqua illarum perfectionum desit, deerit bonitas, quæ est secundum perfectionem illam. Verbi gratia omnis actus, in quantum est actus, habet quandam essentialem bonitatem: secundum quam omne ens bonum est sed in aliquibus superadditur quædam bonitas ex proportione actus ad debitum obiectum, & secundum hoc dicitur

actus

"actus bonus ex genere. Et vlterius ex debita commensu-
, ratione circunstantiarum dicetur bonus ex circunstantia;
&sic deinceps, quousque perueniatur ad vltimã bonitatem,
cuius humanus actus est susceptiuus, qui est ex ordine in finem vltimum per habitum gratiæ & charitatis. Et ideo
, actus illorum, qui gratiam & charitatem non habent, hoc
" modo bonus esse non potest. Et hæc bonitas est, secun-
" dum quam meritorius dicitur, sed subtracto posteriori
" nihilominus remanet prius, vt in libro de causis dicitur.
" Vnde quamuis ab infidelium actibus subtrahatur ista bo-
" nitas, secundum quam meritorius dicitur: remanet tamen
" bonitas alia, vel virtutis politicæ, vel ex circunstantia, vel
" ex genere; Et ideo non oportet quod omnis eorum actus
" sit malus, sed solum sit deficientis bonitatis. Sicut quam-
" uis equus deficiat à rationalitate, quam homo habet, non
" tamen ideò malus est, sed habet bonitatem deficien-
" tem à bonitate hominis.

"3 Et *resp, ad* 1. dicit, quod actus infidelium omnes, qui ex
" infidelitate eliciuntur, sunt mali, sed non qui ex aliis ha-
" bitibus moralibus. Ad 2. ait. Quòd fides dirigit inten-
" tionem operantis ad vltimum finem; sed prudentia or-
" dinat etiam ad alios fines bonos, qui sunt ordinabiles, licet
" non ordinati ad vltimum, & ideo boni, vt sic.

"4. Ad 3. docet, quòd actus boni, etiamsi non ex fide, nec
" ex charitate, placent Deo, quia boni pro rata bonitatis e-
" orum, vnde ait. Sicut aliquid participat bonitatem, sic est
" Deo acceptum. Et ideo actus illi enunciantur simpliciter,
" Deo accepti, qui meritorij sunt completam bonitatem ha-
" bentes; sed tamen actus alij, secundum quod sunt boni
" ex genere, vel ex circunstantia, Deo placent, non tamen
" sicut remunerabiles æterno præmio.

5 Et ad 4. ait; quod non obligamur dirigere omnes actus
, bonos ad id, ad quod fides dirigit; quia præce-
, pta affirmatiua non obligant ad semper, quamuis semper;
, ideò sunt boni, si non ordinantur in peccatum.

Et ad 5. Quod si ex iudicio rationis operentur bonum, o-
erationes sunt bonæ.

D. Thomas nunquam retractauit hãc sent. sed in q. disp & in summa recõfirmauit.

6. Quapropter non desinam mirari eos, qui dicunt, nullum actum moraliter bonum fieri à peccatore, cum infidelis secundum D. Thomam etiam benè operetur ex prudentia naturali. Et *in p.2. q.* 109. licet dicat, hominem non posse omne bonum sibi naturale facere in natura corrupta; cuius contrarium dixit in 2. sent. tamen docet, quod ex gratia, quæ nulli deest, possit. Et *q.2. art.7. ad p.* si conatur homo fugere à peccato, recipit lumen gratiæ. Et *ar.* 8. *ad p.* respondet, quòd homo potest vitare singula mortalia, non omnia, nisi per gratiam. Et quia ex eius defectu est, quod homo ad gratiam habendam se non præpararet, propter hoc à peccato non excusatur, si sine gratia peccatum vitare non potest. Et *in art.*3. naturaliter docet hominem plus diligere Deum, quàm se. Et ideò sequitur, quod possit in bonum omne naturaliter. Et *resp. ad 3.* quod diligit Deum super omnia, non tamen supernaturaliter ex charitate. Nihil ergo nouum dicit in sum. quod non in sent. Vtrobique enim per bonos actus naturales ad Deum, vt bonum naturale: & per supernaturales, ad Deum, vt bonum supernat. nos præparat. & illam de misericordia ad istam dirigit, & istam ad gratiæ habitum & gloriam de iustitia.

Epilogus rationum. Et quidem si omnes eius codices consulas, necessariò intelliges apud D. Thomam homines posse ex naturalibus disponi ad gratiam, & ad peccata tollenda; quia in dispositionibus non est abire in infinitum. Et quia Deus acceptat ista bona naturalia etiam ab infideli, vt dispositiones ad fidem & gratiam, vnde sequitur gloria; & quod peccatum non tollit naturalia, etsi debilitat, gratia supplet, quæ datur omnibus non repugnantibus contrariè ex malitia finali, vt satis probatum est, & amplius probabitur. Nec propter hoc, principium salutis supernaturalis est ex nobis, vt arguunt pseud. Nam D. Thomas respondet quod ex donis naturalibus Dei ad naturale bonum: & ex supernaturalibus ad supernaturale *p. sen d.*38 *1.4 & alibi.* Et vtrobique principium est à Deo, qui ordinauit naturalia ad supernaturalia ex gratia. Et propterea, ait, infusio animæ & gratiæ non est miraculosa Quoniam licet in natura non habeant rationes

ſeminales, habent tamen diſpoſitiones ſeminales. Quid clarius, quid doctius?

Iterum ex D. Thomæ authoritate demonſtratur, Deum facienti quod in ſe eſt ex viribus liberi arbitrij, neceſſario infundere gratiam, non neceſſitate abſoluta, nec obligationis, ſed ſuppoſitionis, promiſſionis, & bonitatis: & facienti quod in ſe ex Dei gratia, vel motione ſupernaturali, dare ex iuſtitia, ſicut propriis viribus ex bonitate.

ARTICVLVS II.

QVod autem facienti quod in ſe eſt, Deus neceſſariò dat gratiam, non neceſſitate coactionis, aut obligationis ex iuſtitia, ſed neceſſitate bonitatis & promiſſionis, & ordinationis ſuæ.

Probat iterum D. Thomas *in 4. d. 17. q. 1 ar. 2 in arg. ſed contra*, vbi ait. [Quod qui ſe non præparat, non iuſtificatur: ſicut qui fecit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ergo præexigitur præparatio ex parte, noſtri. Probatio 1.

2 Et *in quæſtiuncula prima* probans, quod homo poteſt ſe „præparare, ait. Deus non præcipit homini impoſſibile: ſed „præcipit, vt ſe ad gratiam aliquid faciendo præparet. Ergo poſſibile eſt homini facere quod in ſe eſt. Propterea ait *Iacob. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.*

3 Mox *in quæſtiunc. 3.* probat, quod neceſſariò præparanti ſe infunditur gratia, ſic dicens *in argumento ſed contra.* (Impoſſibile eſt ſummam veritatem mentiri. Sed ita pro„miſit, ſe gratiam daturum ei, qui quod in ſe eſt facit, *Zach. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et *Apocal. 3 Si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum.* Ergo neceſſe eſt eum qui facit quod in ſe eſt, iuſtificari.

4 Mox *in corpore articuli* idem probat ratione, quoniam

ad præparationem in materia, sequitur necessario forma,
, & ideo in his qui vsum rationis habent, prærequiritur vo-
,, luntatis præparatio, ad quam necessario sequitur gratia;
non autem in pueris ante vsum rationis.

5 Et *in resp. ad* 1. ait. Quod præparanti se datur subito: nec
, præparatio præcedit tempore, sed natura, infusionem gra-
, tiæ. Et probat hæc exemplo naturalis materiæ, positæ in
vltima dispositione ad formam, quam immediatè recipit.
Similiter aliquando præparatio præcedit, vt in Centurione.
Aliquãdo simul fit, vt in Paulo. Sed necessariò requiri quod
in nobis est, probat per totum. Et *resp. ad primam quæ-
stione.* ait. Quod sicut materia debet habere dispositionem
, ad formam, & proportionem ad agens, sic in spiritualibus.
, In illis localis approximatio, est proportio: in his spiritua-
, lis approximatio. Et sicut duplex est præparatio materiæ,
, alia per ordinem naturalem ad formam, alia per remotio-
, nem impedimenti contrarii: sed proportio animæ ad Deũ
, per naturæ similitudinem, non est in potestate voluntatis.
Similiter nec proportio capacitatis gratiæ, quia hæc ei præ-
,, existunt à creatione. Vnde relinquitur, quod in ipsa vo-
,, luntate sit appropinquare Deo per affectum, & desideriũ,
,, & ordinari ad gratiam per remotionem impedimenti,
,, quod est peccatum. Et ideo per displicentiam peccati, &
,, affectum ad Deum, potest se aliquis præparare ad gra-
,, tiam. Et quando hæc duo efficaciter facit, dicitur
,, facere quod in se est, & gratiam recipit. De prima
,, hoc dicitur *Iacob. 4. Appropinquate Deo, & appropin-
,, quabit vobis.* De 2. *Apocal 3. si quis aperuerit, intrabo ad
eum.*)

Sicut materia in vltima dispositione statim recipit formã sic anima gratiam.

Præparatio per approximationẽ & per remotionem impedimenti est in nobis.

Etiam efficaciter se homo præparat.

. Ac deinde respondens ad argumenta docet, quod vo-
,, luntas prouocatur obiectis, prædicatione, reuelatione fla-
,, gellis, interiori motione ad faciendum quod in se est quo-
,, ad substantiam actus, quæ pedisequa est respectu gratiæ
,, gratum facientis: sed tamen est dispositio ad ipsam, ex ge-
,, nerali concursu Dei bonitatis) vt supra docuit hic, & plu-
, ries alibi: quoniam Dei gratuita voluntas, est vt benefacia-
mus.

Et resp. ad 5. inquit. Etiam qui fidem non habet per ge-
„neralem, vel naturalem Dei cognitionem, potest se ad fi-
„dem habendam præparare, & ad gratiam, si secundum suam
„cognitionem sibi displiceat peccatum, & ad Deum affe-
ctu feratur.

Infidelis per naturalia potest se ad fidem disponere.

Ex his ergo scimus, quæ præparatio requiritur, ne dum quod debemus nos præparare, & quod ad præparationem necessario succedit gratia etiam infideli, alioquin non tenetur præcepto de acceptanda fide: nunc autem addit qua necessitate. Quocirca *in resp. ad quæstiunc. 3.* ait. Duplex
„necessitas, alia absoluta, alia ex suppositione. De prima
„quidem necessitate loquendo, non est necesse eum gra-
„tiam recipere, qui se sufficienter ad gratiam parauit, quia
„neque per se necessitas, secundum quam Deum necesse est
„esse: neq; necessitas coactionis, aut prohibitionis in his, quæ
„diuina voluntate fiūt, cadere potest. Loquēdo enim de ne-
„cessitate, quæ ex suppositione diuini propositi, quo prop-
„ter beneuolentiā suæ voluntatis voluit vnicuique eā com-
„municare suam capacitatem: necesse est quod cuilibet ma-
„teriæ præparatæ forma infundatur. Non tamen eodem
„modo est in omnibus formis. Nam in naturalibus, quæ
„non sunt immediate à Deo, necessario recipiuntur neces-
„sitate absoluta respectu secundorum agentium: conditio-
„nata respectu Dei primi agentis, quia voluit sic fieri &c.
„Similiter formæ immediate à Deo, vt anima rationalis non
„recipitur necessario ex parte Dei, sed ex parte re-
„cipientis. Formæ autem (subdit) quæ non debentur
„naturæ, sicut gratiæ & virtutes immediate à Deo produ-
„ctæ, nihil habent de necessitate absoluta, sed solum de ne-
„cessitate ex suppositione diuini ordinis. Et sic respondet
„ad argumenta, quod nimirum bene probant non dari gra-
„tiam necessitate absoluta, propter præparationem, sed
„conditionata: hoc est ex promissione voluntaria suæ
„bonitatis. Et propterea gratia est gratia, vt dicendum est ad
primum argumentum: quoniam datur necessitate suppositionis, non absoluta, vt vas figuli præparatum non recipit formam necessitate absoluta, sed ordinante sic artifice

Qua necessitate dicitur gratia se praparanti dari non necessario.

Propositum Dei ad omnes.

Non necessitate absoluta sed suppositionis datur gratia se praparanti ex vi lib. arb.

Deo. Et actus ille, respondendo ad 3. non est meritorius ex se, sed ex Dei voluntate acceptante.

3. Est autem ex se, id est, de rigore, si faciat quod in se est ex motione diuina, vel saltem gratiæ gratum facientis, vt docet *in q.112 a.3. ad 1.*

Palam est ergo, quod necessario, necessitate promissionis datur gratia omni se præparanti per id, quod in se est ex viribus liberi arbitrii, apud S. Tho. non autem necessitate absoluta, nisi fiat præparatio etiam ex motione supernaturali, aut gratia gratum faciente.

Conclus. 4. Præterea adhuc probatur ista conclusio ex D. Thoma *opusc.61. corp.* 17. vbi ait. Actio actiuorum est in patiëte dis-„posito. Sol lucet sëper, sed non semper illuminat, ignis calet „semper, sed non semper calefacit, nisi dispositum: sic Deus „effluit semper, sed non influit, nisi recipienti, & disposito. „influere est dare. Et cuius est dare, eius est augere, vel ma-„gis dare. Vnde dicitur: *Adauge nobis fidem.* Verum quia „receptum est in recipiente per modum recipientis, non „recepti: Quod Deus sine mensura effluit, tu cum mensura „recipis. *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum;* Et ta-„men *vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram* „*donationis Christi.* Accipe ergo magis, & sic augetur quod „acceperas &c. Sed gratia datur sine merito, sed nõ sine „dispositione, quæ quandoque large meritum congrui „appellatur. Sicut ergo formam naturalem introducen-„dam antecedit positio nuda, dispositio & necessitas, quo-„rum primum, & vltimum intelligitur simplex, & quasi „punctuale, medium autem habens latitudinem. quam „contingit plus & minus &c. Quæ dispositio est per con-„uersionem ad Deum in vsu, vel in actu, secundum quod „patet ex naturalibus & gratis datis.

Dispositio nostra meritum congrui large appellatur.

„Quando autem facit totum, quod potest, & quod in se „est, tunc est necessitas ad habendam gratiam, non neces-„sitas coactionis Deo debitum imponens: sed necessitas „immutabilis, qua necesse est Deũ esse Deũ, & ideo bonum, „& ideo effluentem. & ideo accipienti dantem. Imo neque „hanc vltimam dispositionem vt necessariam liberalissi-

mus dator expectat, sed aliquo modo conuertenti se, & disponenti, etiam si non secundum totum quod in se est, multoties dat, *Iacob* 1. *qui dat omnibus affluenter.* Igitur secundum S. Thomæ doctrinam necessario infallibiliter, sicut necesse est Deum esse bonum, datur gratia disponenti se totaliter ex immutabili bonitate Dei; Imo nec disponenti se totaliter, sed solum non ponenti obicem, vt ex hoc textu patet, & *ex* 3. *contra Gentes* 159. *supra allegato*, vbi dari gratiam etiam peccatoribus omnibus, & recipi de facto non opponentibus contrariè impedimentum docet, probatque ex Apostolo, quia *vult omnes saluos facere*: Et ex Euangelio *Ioan.* 1. *quia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, nisi ipse claudat oculos. Imo disponenti se datur de congruo, si ex naturalibus docet *Heb.* 6. *lect.* 3. *de* de iustitia ex gratuitis.

, Et *in opusc. de præscientia & prædest. cap.* 6. *ad q.* 2. *&* 1. *d.* ,40. q. 4. *a.* 1. *&* 2. probat Deum velle solùm bonum: ,Et quia hominem carere gratia, non est bonum, ideoque ,non volitum à Deo, nisi in quantum per accidens fit bo-,num. Fit antem bonum, quia fit iustum. Iustum autem est ,hominem illum carere gratia, qui vult carere. Ergo si nolit homo carere, Deus non vult carere; sed dat gratiam ,necessario, quia Deus est bonus necessario, sicque ordinauit *ex p.* 2. *q.* 114. 1.

APPENDIX.

Quoniam omnes dispositos, & non repugnantes Deus recipit in gratiam, repugnantium vero aliquos: quærendum quare non omnes, & quos recipit.

CAPVT XIV.

ARTC. I.

QVoniam igitur satis superque probatum est de mente S. Thomæ, Deum omnes creaturas rationales factas *Epilogus demonstratorum.*

ad sui imaginem, vt Pater est, omnes approbasse simpliciter, antecedenter, & absolute ad hæreditatem naturalem & supernaturalem. Neminemq; reprobasse ab hæreditate naturali, sed solum supernaturali, nisi aliquos consequenter ad præuisionem culpæ, non cuiusque, sed finalis impœnitentiæ. Propter eaque dum sumus in via, nulli suam negare gratiã, sed cuilibet parato per suũ liberũ arbitrium, aut alterius auxilio fidei, si vsum rationis non habet, dispositoque recipere: vel saltem non repugnanti dare, quia Bonus est ipse Deus, vt dicunt Catholici: non quia meretur homo, vt Pelagiani, & insuper multos repugnantes Deum ad se trahere, vt dixit *in Ioan. 6. lect. 5. & 3. contra Gentes* 661. Restat, quamuis supra declaratum, amplius declarare, cur non omnes repugnantes trahit.

Ad hoc respondet D. Thomas *in præfatis locis, & in opusc. de præsc. & prædest. cap.* 7. quod in aliis non inuenit, in quo propitietur illis Deus, vt dicitur *Iob* 33. qualis Iudas, Pharao &c. In aliis inuenit, qualis Saulus; qui ait, *fui blasphemus, & persequutus Ecclesiam Dei, sed misericordiã consequutus, quoniam ignorans feci in incredulitate mea, amplius æmulator existens paternarum mearum traditionum* &c. Et hoc Stephanus reuelauit sanctæ Brigidæ *in lib.* 5.

Supra autem dixit, quod repugnantes contrarie ex malitia non trahit ad se, quia ipsi non trahuntur, non quia Deus non trahit: sed dispositos, & non repugnantes: itemque repugnantes ex ignorantia, & fragilitate, trahit omnes. Quocirca D. Thomas *in Rom. 2. lect.* 3. inquit. Est primus gradus dignitatis in hominibus, qui non ab aliis, sed à se ipsis inducuntur ad bonum; Secundus est eorum, qui inducuntur ab alio, sed sine coactione: Tertius eorum qui coactione (id est flagellis indigent) vt fiant boni. Quartus eorũ, qui nec coactione dirigi possunt ad bonum *Hier.* 2. *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt.* Itẽ in Pharaone & Elima accidit. Saulus autem, & Nabuc. conuertuntur consimilibus auxiliis (teste Chrys.) Et August. idem docet *de prædest. & grat. c.* 15.

Cur non omnes peccatores ad ipsum conuertuntur.

Ex his confirmatur, quod supra dicebamus cum Patribus

&

S.Thoma, quod Deus dat gratiam contrariantibus etiam vſque in finem: & quod, teſte Chryſ. ex Ezech. ſemper ſicut amator inſaniens amaſiam, currit poſt peccatores, dicens non ſimulatoriè. *Reuertere præuaricatrix meretrix: & recipiam te.*

Concluſio, recapitulatio, & confirmatio.

ERgo palam eſt, quòd Reprobatio ex præuiſione finalis impœnitentiæ fit apud D. Thomam: vnde reprobati apud eum & in omnibus ſcholis, vocantur Præſciti tantum; & non ex decreto derelinquendi aliquos, vt malos, niſi poſt peccatũ præſcitum, alioquin dicerentur etiam prædeſtinati ad malũ, vt natura mali. Itē nec Prædeſtinationē antecedētē eſſe neceſſariam, ſed conſequentem infallibilem, non ex decreto præcedenti, ſed ex præuiſione executionis noſtræ: ergò ex coexiſtentia futurorum in æternitate præſentialiter, nedum obiectiuè: vt in capitulo 5. oſtenſum eſt. Cuiuſmodi exiſtentiam nedum Scotiſtæ & Ieſuitæ, ſed etiam noſtrates quidam in Hiſpania negauerunt; & qui acceptant decreto ſubiiciunt inuicto, vt fiant res & ſic & tunc & taliter & ibi. Nec conſiderant quod Doctor S. vt ſaluaret contingentiam & libertatem faciendorum, reliquit decreti ineuitabilitatem, & ad coexiſtentiæ infallibilitatem confugit: à qua noſtri ad ineuitabilitatē incautè recurrunt, propterea, quod aduerſarij concludebant, quod ſi Deus ex coexiſtentia ſciret, à rebus ſcientiam acciperet. Cum animaduertere oportebat in ſententia S. Thomæ, Angelos cognoſcere naturalia & futura poſtquam ſunt, per innatas ſimilitudines & ideas illorum; ſicut & oculus, ſi haberet innatam lapidis ſpeciem, videret lapidem non capiendo ſpeciem ab ipſo, vt diximus *cap.5. art.3.* & quoniam Deus non exit de potentia ad actum, cum ſit puriſſimus æternus actus, præhabet ideationes omnium futurorum & ſui ſitæque voluntatis & volitorum, in productione verbi, manifeſtatiui & factiui entium, at ſolum manifeſtatiui non entium & malorum: nec propterea, dicebat D. Thom. futura erunt neceſſaria:

nec volitiones humanæ sunt decretæ ineuitabiliter. Nam Deus videns Petrum, quem decreuit facere liberum, videt indeterminationem eius ad actus pios & malos, prout in libero arbitrio sunt: & simul determinabilitates innumeras voluntatis, & non modo ad illum actũ, ad quem se determinabit, sed ad illũ & ad alios infinitos infinitisque modis variabiles, inter quos est ille, quo & ad quẽ se determinat Petrus. Ergo non accipit à Petro existente scientiam de Petro, nec ab existentia actus eius scientiam de illo actu: cum habeat illum & alios infinitos idealiter, quorum vni effectus correspondet. Patres Iesuitæ multi, vt saluarent libertatem ponunt in Deo præuisionem, non prædeterminationẽ, donec Deus videat actum, ad quem ex serie obiectorum inclinabitur. Subtiliter sanè: sed, puto, non effugiunt decretum ponendi Petrũ in tali serie, & non in alia: nec hominis libertatem tuentur omnino, si à serie determinatur infallibiliter: nam idem erit ac ineuitabiliter: vel si fallibiliter, tunc Dei omnimodam non saluant certitudinem. Voluntas enim non potest cognosci apud S. Thom. quorsum se inclinabit, & ad quem exibit actum, si verè libera est, nisi post actum: qui in nobis est post: in Deo verò neque ante neque post, sed præsens. Et mirum si expectant vt Deus prænoscat ex serie quæ fallibilis est, (nã Angelorũ in eadem serie positorum multi steterunt, multi corruerunt, ex libertate non ex serie: & in pessima positus serie Cornelius saluatur: at Iudas & Angelus in optima non saluantur, sed damnatur) cur non expectant nobiscum vt cognoscat ex coexistentia quæ est infallibilis? Item miror Perthom. qui saluant D. Thomam contra D. Thom. & Dei potentiam contra Dei bonitatem, vt notat Chrys. & Ambr.

Hæc dixerim, salua omnium reuerentia doctissimorum Iesuitarum & Perthomistarum, quorum admiror & laudo sedulum studium, sed bonum publicum quod & ipsi appetunt, non gloriola, nec præsumptio quod totum negotium grauissimum exploratum habeam, me ad scribendum impulit. Cordati & pij credent & intelligent. Sciolis & ambitiosis exosus ero. Reip. & Principibus credo probabor,

quoniam pacem & concordiam Reipub. cum Deo, & conscientiarum cum vtrisque pono, & remedium multiplico in flumine, in sanguine & in flamine proprio & communi, iuxta sapientiam sanctorum: quando aduersarij suspiciones pessimas inter nos & Deum ponunt: Disgratiam dilatant: redemptionem eiusque remedia depauperant: Deumque aut inopem aut subdolum, vel solum Fortem, & non Bonum & Sapientem faciunt. Propter quod Principes Tyranni fiunt, sine causa minimas ob voluptates populum affligentes, circumferētes & decipientes: sicut facit Caluini Deus sine causa, vt ostenderet iram suam irrationalem falsamque gloriam: & dum omnium se patrem dolosè declarat, non nisi quosdā decreto æterno ascitos suscipit in filios; cæteros verò iniustè & mendaciter dānat: non quia peccauerunt, sed quia noluit Deus eos prædestinare: ex non prædestinatione enim reprobatio, derelictio, & peccatum. Et tamen fingit se damnare, quia eos nō habuerunt aquam: quā non potuerunt habere: aut quia fecerunt actū, ad quē impulsi efficaciter, resistere non potuerunt. E contra populū seditiosum faciunt, solo metu externo leges obseruantem, dum putat Fato se vrgeri: & nasci homines iudicatos, non iudicandos. Quod argumentū facietes olim Galliarū Episcopi coegerūt Aug. & Prosperū aliter meliusque se se explicare: illū in libro cōtra articulos sibi impositos: istum in libro defensionis Aug. Ex tali enim sententia populi desperantes se se tradere impudicitiis, fraudibus, rebellioni, socordiæ: maximè autem contra Principes fruētes bonis præsentibus machinari (vnde Caluinus dominium paucorum, Lutherus popularem, prædicant in Ecclesia, irrepentem in politicam Principum) nam vulgus sic edoctum, ait. Bona cœlestia vel non sunt pro nobis: vel si sunt, adiudicata sunt: & similiter mala ab æterno. Vnde nec nos possumus mutare sortem bonam vel malam: nec augere vel minuere: omnia enim iam decreta sunt: nec Deus rogatus potest, cum sit immutabilis. Ergo nec pro bonis æternis acquirendis, nec pro malis æternis virandis est laborandum. Sed præsentibus fruamur per vim, per sophisma, per hypocrisim. Et sic ex hoc deinde bella rustico

rum, schismata & hæreses nouæ, Principibus exitiales: excusso conscientię fræno: assumpta opinione faciendi quidquid bonum pro seipis videtur.

Hæc cogita, piissime Rex, & aliis consideranda trade; nec solis viribus, sed rationibus mundo Christiano salus à Rege Christianissimo est propinanda. Vide Germaniam, Poloniam, Vngariam, Daniam, Angliam, Scandinauiam, partem regni tui, propter hoc dogma atrocissimum collapsas ex toto vel ex parte. Miserere: & Pater misericordiarum tibi præstò erit semper.

Nunc ad complementum doctrinæ addo expositionem 9. cap. ad Rom. in quo fundatos se putant sectarij: quam à D. Comite de Brassach, Oratore Christianissimæ S. Maiestatis apud S. Pontificem sæpè de his viriliter pieque disputante, rogatus confeci.

APPENDIX.

F. THOMÆ CAMPANELLÆ Ord. Prædicatorum Expositio super Cap. 9. Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos.

CONTRA SECTARIOS.

Ad petitionem Iohan. de Galard Comitis de Brassach Christianissimæ Maiestatis in Romana curia Oratoris contra sectarios disputantis.

Voniam, vt Hilarius docet, ex caussis dictorũ ratio, sensusque dicendi agnosci debet: quid contineat cap. 9. ad Rom. cuius expositionem à me poscis, Excellentissime Domine, vt Caluinistis in eo exultantibus, gloriatio auferatur: non intellgemus, nisi causas Apostoli dictorum prius enucleatas habuerimus.

Conueniunt Commentatores omnes, & contextus Apostolicæ epistolæ idem pandit: Apostolum scribere Romanis, qui Christi fidem acceperant, sed præuenti à Iudæis Romæ sub Tiberio, & Caligula, & Claudio, & Nerone morantibus, ex quo ipsorum regnum sub Romanorum ditionem venerat, iudaizabant: maxime autem qui conuersi erant ex iudaismo ad fidem Christi, dicentes, oportere obseruari legem Moysis, circuncidi, & ceremonialia prosequi: quoniam Christus, aiebant, non est contrarius, sed complementum legis: in causa erant, vt putarent Gentiles se non posse Christianos esse bonos per solam fidem: nisi, & legem obseruarent; ita vt opera fidei essent legalia simul; quoniam in lege erat promissio redemptionis. Contra quos Apostolus ostendit.

In primo cap. Euangelium esse salutem omni credenti, Iudæis, & Gentilibus, ex quacunque natione ; & eius neglectum esse ruinam : Nam iustitia, & ratio naturalis, quæ erga Deum proximumque diligit hominem, est omnibus communis : Idcirco, & qui legem naturalem, & scriptam, & qui solam naturalem acceperunt, obnoxii sunt iudcio Dei, benefacta, & malefacta iudicaturi : & sunt circa hoc omnes inexcusabiles. Omnibus enim notum est, Deum esse & remuneratorem & gubernatorem, dignũque cultu super omnia, vt rerum natura, & philosophia docet.

In secundo cap. ostendit & Gentes, & Iudæos esse iudicandos secundum opera moralia, non autem iuxta ceremonialia, quæ solum prosunt, quibus sunt signa vera moralium ex fide interiori manãtium. Siue ergo circuncisus, siue non circuncisus, iudicabitur secundum opera bona, & mala moralia. Ceremonia enim Circuncisionis, quod indicat, nõ quod facit, requirit, id est animæ circuncisionem, cuilibet nationi communem, quæ & quatenus vitia præscindit à se.

In tertio cap. dicit Iudæos præcellere Gentilibus in hoc, quod legem, & Patres imitabiles habuere sanctos, & promissiones communis Redemptoris. Quod si Iudæorum quidam non crediderunt, promissio Dei non euacuatur ; quoniam à quibuscunque recipitur fides Redemptoris, & opera fidei, siue sint Iudæi, siue Gentiles, illi saluantur per gratiam, & fidei opera, non per opera, quatenus ceremonialia. Qui autem fidem non recipiunt, etsi habent opera legis, damnantur: nam omnes peccauerunt in Adam, & omnes egent gratia redemptionis à peccato actuali, & originali : à quo lex non potest liberare, nec natura, nisi per fidem Dei omnium factoris, & gubernatoris, ideoque Redemptoris, & vt Patres exponunt, implicitam, in fide quod Deus est gubernator : vel explicitam, per se in prouectis, per parentes in paruulis : vbi & quibus reuelauit Redemtionis opus, suæ gubernationi congruum, meditari.

In quarto cap. probat, quod dicit, exemplo Abrahami, qui antequam circuncideretur, iustificatus est per fidem, qua credidit Deo, & per opera fidei, vt magis expli-

cat *Iacob.* 3. & non per legis opera ceremonialia, quæ non. ,,dum acceperat; etenim circuncisio data est ei, vt signaculum fidei, non vt saluans sine fide. Idcirco ex Dauid *psal.* 31. qui beatos dicit omnes, quibus Deus non imputat peccata, non quibus dat circuncisionem, & ceremonias: non enim propter hæc promisit salutem: sed propter fidem, qua Deo inhæremus corde. Imo lex solum ostendit, quod agere debes, & ideo operatur iram, quia non potest amplius quis per ignorantiam excusari. Sed fides, qua Deo credentes opera Dei operamur, non metu legis, sed Dei, cui confidimus, amore, saluat nos.

In quinto cap. nos lætificat, quia per fidem Christi reconciliati sumus Deo, cum essemus inimici propter peccatum originale, & actualia. Et qui Deo per Christum conciliatur, damnari non potest, non qui per legis susceptionem, quæ nos magis peccatores fecit, non sanauit, nisi in fide Redemptoris. Etenim ex Adam vsque ad Moysen, & à Moyse ad nos, id est, ante legem, & sub lege mors regnat, in quibus non est Christus (implicite vel explicite, vt docet S. Iust.) cuius gratia superabundat, postquam delictum per legem abundauit, excusatione sublata.

In sexto cap. hortatur homines exhibere se se Christo per opera fidei, & non manere in peccato, à quo resuscitati sumus cum Christo à mortuis resurgente, vt amplius ipse non moriatur, nec nos amplius peccemus.

In septimo cap. si mortui sumus cum Christo, & mortua est lex ceremoniarum, non amplius lege teneri nos docet, cum præsertim non possit nos sanctificare, sed tantum ostendere quid agendum, & quid fugiendum. Fides autem non solum agenda, & fugienda ostendit, sed etiam sanctificat, & concupiscentias frænat, Deo, cui fidimus, interius auxiliante, vt possimus agere & fugere.

In octauo cap. viuendum esse spiritu, per quem lex fideliter impletur: non carne, per quam falso, & apparenter tantũ tenetur, & seruatur à nobis more seruorum, aut mercenariorum. Illi enim qui spiritu viuunt, vere filii, atque hæredes vitæ æternæ, & testamenti sunt, & cohæredes

Christi, qui natura filius est, nos autem adoptione: si tamē compatimur Christo, vt conglorificemur. Nam nunc omnis creatura patitur expectans reuelationem filiorum Dei; & nos etiam Apostoli, qui sumus primitiæ filiorum, quibus in corde testificatur spiritus, quod sumus filii, & docet nos rogare, & petere à Patre, qui scit petitiones spiritus, exauditque etiam gemitus. Filiis enim diligentibus Patrem omnia cooperantur in bonum: quippe qui secundum propositum Dei vocati sunt sancti, non ex operibus tantum legis exterioribus. Hos enim non proposuit Deus, sed quos præsciuit, prædestinauit fieri filio suo conformes, vt ipse sit tanquam primogenitus inter fratres. Hos namque, quos præsciuit, prædestinauit, & vocauit, & vocatos iustificauit, & iustificatos glorificauit. Igitur nemo potest his contraire, neque accusare, neque condemnare, neque à Deo separare: cui coniuncti sunt charitate in Christo primogenito, per quem hæc omnia superant.

Ex quibus verbis vides, Excellentissime Domine, Paulum ponere salutem, non in operibus legis, vt legis sunt: sed vt fidei, qua credimus Deo & Filio eius, cui conformamur secundum propositum voluntatis Dei, & nostræ, non secundum ceremonias tantum, & auditionem legis. Spiritus hoc in loco sumitur non pro spiritu sancto, sed pro rationalitate mentis humanæ creata à spiritu sancto per dilectionem: qui spiritui nostro (ait) perhibet testimonium, quod filii Dei sumus; & quidem omnis virtus in sacra scriptura, quatenus regitur à Dei spiritu, qui nulli deest, dicitur spiritus, vt spiritus fidei, consilii, timoris, &c. Fides autem dicitur, qua Deo credimus, & Deum, & in Deum, quoniam in ipsum ferimur per spiritum fidei. Opera legis vocat solum ceremonialia: & aliquando etiam moralia, quatenus imperantur à lege iis, qui sub lege sunt, vt serui. Opera fidei vocat quæcunque opera, præsertim moralia, quatenus fiunt ex amore filiali comitante fidem, qua inhæremus Deo, & in Deum ferimur, à Deo in Deum edocti. Et hic amor est spiritus fidei, quatenus subditur spiritui sancto, & lex fidei dicitur: sicut lex scripta dicitur lex factorum apud Apost.

in

hæc in cartha, illa in corde. Ex his facile sensum Apostoli in sequenti cap. 9. præstantia tua Excellentissima percipiet.

Subiungit enim, quod etiam ipse Paulus idem sapiebat cum Iudæis, optans anathema esse, id est diuisum à Christo pro Iudæis: quorum est testamentum, & legis latio, & promissiones, & Christi genealogia: propter quæ debebant (dixi) præponi gentibus, & in Ecclesiastica prærogatiua, & in salute animarum; sed (nunc dico) non propterea quod gentes præferuntur, cecidit verbum Domini: nam non carnaliter, sed spiritualiter intelligitur, qui vere Iudæus est. Siquidem non præferuntur aliis circuncisi carne, sed corde, nec Israëlitæ carnales, sed spirituales, id est, non qui sunt ex carne Abrahæ, sed qui ex fide & spiritu imitantur Abraham fidelem; cuiuscumque sit nationis secundum carnem. Et hoc probat sex argumentis.

Primo, quoniam Abrahæ filii sunt Ismael, & Isaac; attamen Ismael non præfertur in sacerdotio & regno, quæ primogenitorum erant; nec in salute Redemptoris, quoniam filius promissionis est Isaac, quem Deus præcognouit, & fecit meliorem. Ismaelem vero præcognouit, sed non fecit deteriorem, nisi in prærogatiua Regni sacerdotalis, sed ipse persequens Isaacum reprobatur, non secutus propositum diuinum.

Secundo, ne putaret, propterea quod Isaac est filius promissionis, quam fecit Deus Abrahæ, vt esset Pater gentium *Genes.* 17. ac hæres mundi *Rom.* 4. solos filios Isaaci, vel omnes, salutem, & hereditatem Ecclesiasticam, & cœlestem, adepturos ex sola vi promissionis, & prædeterminationis, quantumuis malos, vt putant Caluinistæ, vel repugnantes diuinis donis: Addit, quod Rebecca vxor Isaaci peperit simul Esaü, & Iacob ex eodem concubitu, & tamen ille damnatur; quoniam & primo genituram sacerdotii & Regni amisit, & simul salutem æternam: Iacob autē vtramque adiit hæreditatem: vti Deus prædixerat *Mal. 1.* & *Gen.* 19. quod maior seruiret minori: antequam nascerentur, aut quicquam boni egissent, aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret.

ad præparationem in materia, sequitur necessario forma, , & ideo in his qui vsum rationis habent, prærequiritur vo- ,luntatis præparatio, ad quam necessario sequitur gratia : non autem in pueris ante vsum rationis.

5 Et *in resp. ad* 1. ait. Quod præparanti se datur subito:nec , præparatio præcedit tempore, sed natura, infusionem gra- , riæ. Et probat hæc exemplo naturalis materiæ, positæ in vltima dispositione ad formam, quam immediatè recipit. Similiter aliquando præparatio præcedit, vt in Centurione. Aliquādo simul fit, vt in Paulo. Sed necessario requiri quod in nobis est, probat per totum. Et *resp. ad primam quæstione.* ait. Quod sicut materia debet habere dispositionem ,ad formam, & proportionem ad agens, sic in spiritualibus. ,In illis localis approximatio, est proportio : in his spiritua- , lis approximatio. Et sicut duplex est præparatio materiæ, ,alia per ordinem naturalem ad formam, alia per remotio- , nem impedimenti contrarii:sed proportio animæ ad Deū ,per naturæ similitudinem, non est in potestate voluntatis. Similiter nec proportio capacitatis gratiæ, quia hæc ei præ- ,, existunt à creatione. Vnde relinquitur, quod in ipsa vo- ,,luntate sit appropinquare Deo per affectum, & desideriū, ,, & ordinari ad gratiam per remotionem impedimenti, ,, quod est peccatum. Et ideo per displicentiam peccati, & ,, affectum ad Deum, potest se aliquis præparare ad gra- ,, tiam. Et quando hæc duo efficaciter facit, dicitur ,, facere quod in se est, & gratiam recipit. De prima ,, hoc dicitur *Iacob. 4. Appropinquate Deo, & appropin-* ,, *quabit vobis.* De 2. *Apocal. 3. si quis aperuerit, intrabo ad eum.)*

Sicut materia in vltima dispositione statim recipit formã sic anima gratiam.

Præparatio per approximationẽ & per remotionem impedimenti est in nobis.

Etiam efficaciter se homo præparat.

Ac deinde respondens ad argumenta docet, quod vo- ,, luntas prouocatur obiectis, prædicatione, reuelatione fla- ,, gellis, interiori motione ad faciendum quod in se est quo- ,, ad substantiam actus, quæ pedisequa est respectu gratiæ ,, gratum facientis : sed tamen est dipositio ad ipsam, ex ge- ,, nerali concursu Dei bonitatis) vt supra docuit hic, & plu- , ries alibi: quoniam Dei gratuita voluntas, est vt benefaciamus.

Et *resp. ad 5.* inquit. Etiam qui fidem non habet per ge- ,neralem, vel naturalem Dei cognitionem, potest se ad fi- ,dem habendam præparare, & ad gratiam, si secundum suam ,cognitionem sibi displiceat peccatum, & ad Deum affe- ctu feratur.

Infidelis per naturalia potest se ad fidem dispo- nere.

Ex his ergo scimus, quæ præparatio requiritur, ne dum quod debemus nos præparare, & quod ad præparationem necessario succedit gratia etiam infideli, alioquin non tene- tur præcepto de acceptanda fide: nunc autem addit qua necessitate, Quocirca *in resp. ad quæstiunc. 3.* ait. Duplex ,,necessitas, alia absoluta, alia ex suppositione. De prima ,,quidem necessitate loquendo, non est necesse eum gra- ,,tiam recipere, qui se sufficienter ad gratiam parauit, quia ,,neque per se necessitas, secundum quam Deum necesse est ,,esse: neq; necessitas coactionis, aut prohibitionis in his, quæ ,,diuina voluntate fiũt, cadere potest. Loquẽdo enim de ne- ,,cessitate, quæ ex suppositione diuini propositi, quo prop- ,,ter beneuolentiã suæ voluntatis voluit vnicuique eã com- ,,municare suam capacitatem: necesse est quod cuilibet ma- ,,teriæ præparatæ forma infundatur. Non tamen eodem ,,modo est in omnibus formis. Nam in naturalibus, quæ ,,non sunt immediate à Deo, necessario recipiuntur neces- ,,sitate absoluta respectu secundorum agentium: conditio- ,,nata respectu Dei primi agentis, quia voluit sic fieri &c. ,,Similiter formæ immediate à Deo, vt anima rationalis non ,,recipitur necessario ex parte Dei, sed ex parte re- ,,cipientis. Formæ autem (subdit) quæ non debentur ,,naturæ, sicut gratiæ & virtutes immediate à Deo produ- ,,ctæ, nihil habent de necessitate absoluta, sed solum de ne- ,,cessitate ex suppositione diuini ordinis. Et sic respondet ,,ad argumenta, quod nimirum bene probant non dari gra- ,,tiam necessitate absoluta, propter præparationem, sed ,,conditionata: hoc est ex promissione voluntaria suæ ,,bonitatis. Et propterea gratia est gratia, vt dicendum est ad primum argumentum: quoniam datur necessitate suppo- sitionis, non absoluta, vt vas figuli præparatum non reci- pit formam necessitate absoluta, sed ordinante sic artifice

Qua necessitate dicitur gratia se præparanti dari non necessario.

Propositum Dei ad omnes.

Non necessitate absoluta sed suppositionis datur gratia se præparanti ex vi lib. arb.

Deo. Et actus ille, respondendo ad 3. non est meritorius ex se, sed ex Dei voluntate acceptante.

3. Est autem ex se, id est, de rigore, si faciat quod in se est ex motione diuina, vel saltem gratiæ gratum facientis, vt docet *in q.112 a.3. ad 1.*

Palam est ergo, quod necessario, necessitate promissionis datur gratia omni se præparanti per id, quod in se est ex viribus liberi arbitrii, apud S. Tho. non autem necessitate absoluta, nisi fiat præparatio etiam ex motione supernaturali, aut gratia gratum faciente.

Conclus. 4. Præterea adhuc probatur ista conclusio ex D. Thoma, *opusc.61. corp.* 17. vbi ait. Actio actiuorum est in patiēte dis,,posito. Sol lucet sēper, sed non semper illuminat, ignis calet ,,semper, sed non semper calefacit, nisi dispositum: sic Deus ,,effluit semper, sed non influit, nisi recipienti, & disposito. ,,influere est dare. Et cuius est dare, eius est augere, vel ma,,gis dare. Vnde dicitur: *Adauge nobis fidem.* Verum quia ,,receptum est in recipiente per modum recipientis, non ,,recepti: Quod Deus sine mensura effluit, tu cum mensura ,,recipis. *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum*; Et ta,,men *vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram* ,,*donationis Christi.* Accipe ergo magis, & sic augetur quod ,,acceperas &c. Sed gratia datur sine merito, sed nōn sine ,,dispositione, quæ quandoque large meritum congrui ,,appellatur. Sicut ergo formam naturalem introducen,,dam antecedit positio nuda, dispositio & necessitas, quo,,rum primum, & vltimum intelligitur simplex, & quasi ,,punctuale, medium autem habens latitudinem. quam ,,contingit plus & minus &c. Quæ dispositio est per con,,uersionem ad Deum in vsu, vel in actu, secundum quod ,,patet ex naturalibus & gratis datis.

Dispositio nostra meritum congrui large appellatur.

,, Quando autem facit totum, quod potest, & quod in se ,,est, tunc est necessitas ad habendam gratiam, non neces,,sitas coactionis Deo debitum imponens: sed necessitas ,,immutabilis, qua necesse est Deū esse Deū, & ideo bonum, ,,& ideo effluentem. & ideo accipienti dantem. Imo neque ,,hanc vltimam dispositionem vt necessariam liberalissi-

mus dator expectat, sed aliquo modo conuertenti se, & disponenti, etiam si non secundum totum quod in se est, multoties dat, *Iacob* 1. *qui dat omnibus affluenter.* Igitur secundum S. Thomæ doctrinam necessario infallibiliter, sicut necesse est Deum esse bonum, datur gratia disponenti se totaliter ex immutabili bonitate Dei; Imo nec disponēti se totaliter, sed solum non ponenti obicem, vt ex hoc textu patet, & *ex* 3. *contra Gentes* 159. *supra allegato*, vbi dari gratiam etiam peccatoribus omnibus, & recipi de facto non opponentibus contrariè impedimentum docet, probatque ex Apostolo, quia *vult omnes saluos facere*: Et ex Euangelio *Ioan*. 1. *quia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, nisi ipse claudat oculos. Imo disponenti se datur de congruo, si ex naturalibus docet *Heb.* 6. *lect.* 3. *de* de iustitia ex gratuitis.

„ Et *in opusc. de præscientia & prædest. cap.* 6. *ad q.* 2. & 1. *d.* „40. q. 4. *a.* 1. & 2. probat Deum velle solùm bonum: „Et quia hominem carere gratia, non est bonum, ideoque „non volitum à Deo, nisi in quantum per accidens fit bo„num. Fit antem bonum, quia fit iustum. Iustum autem est „hominem illum carere gratia, qui vult carere. Ergo si nolit homo carere, Deus non vult carere; sed dat gratiam „necessario, quia Deus est bonus necessario, sicque ordinauit *ex p.* 2. *q.* 114. 1.

APPENDIX.

Quoniam omnes dispositos, & non repugnantes Deus recipit in gratiam, repugnantium vero aliquos: quærendum quare non omnes, & quos recipit.

CAPVT XIV.

ART. I.

Epilogus demonstratorum.

QVoniam igitur satis superque probatum est de mente S. Thomæ, Deum omnes creaturas rationales factas

ad sui imaginem, vt Pater est, omnes approbasse simpliciter, antecedenter, & absolute ad hæreditatem naturalem & supernaturalem. Neminemq; reprobasse ab hæreditate naturali, sed solum supernaturali, nisi aliquos consequenter ad præuisionem culpæ, non cuiusque, sed finalis impœnitentiæ. Proptereaque dum sumus in via, nulli suam negare gratiã, sed cuilibet parato per suũ liberũ arbitrium, aut alterius auxilio fidei, si vsum rationis non habet, dispositoque recipere: vel saltem non repugnanti dare, quia Bonus est ipse Deus, vt dicunt Catholici: non quia meretur homo, vt Pelagiani, & insuper multos repugnantes Deum ad se trahere, vt dixit *in Ioan. 6. lect. 5. & 3. contra Gentes* 161. Restat, quamuis supra declaratum, amplius declarare, cur non omnes repugnantes trahit.

Ad hoc respondet D. Thomas *in præfatis locis, & in opusc. de præsc. & prædest. cap.* 7. quod in aliis non inuenit, in quo propitietur illis Deus, vt dicitur *Iob* 33. qualis Iudas, Pharao &c. In aliis inuenit, qualis Saulus; qui ait, *fui blasphemus, & persequutus Ecclesiam Dei, sed misericordiã consequutus, quoniam ignorans feci in incredulitate mea, amplius æmulator existens paternarum mearum traditionum* &c. Et hoc Stephanus reuelauit sanctæ Brigidæ *in lib.* 5.

Supra autem dixit, quod repugnantes contrarie ex malitia non trahit ad se, quia ipsi non trahuntur, non quia Deus non trahit: sed dispositos, & non repugnantes: itemque repugnantes ex ignorantia, & fragilitate, trahit omnes. Quocirca D. Thomas *in Rom. 2. lect.* 3. inquit. Est primus gradus dignitatis in hominibus, qui non ab aliis, sed à se ipsis inducuntur ad bonum; Secundus est eorum, qui inducuntur ab alio, sed sine coactione: Tertius eorum qui coactione (id est flagellis indigent) vt fiant boni. Quartus eorũ, qui nec coactione dirigi possunt ad bonum *Hier.* 2. *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt.* Itẽ in Pharaone & Elima accidit. Saulus autem, & Nabuc. conuertuntur consimilibus auxiliis (teste Chrys.) Et August. idem docet *de prædest. & grat. c.* 15.

Cur non omnes peccatores ad ipsum conuertuntur.

Ex his confirmatur, quod supra dicebamus cum Patribus

&

S.Thoma, quod Deus dat gratiam contrariantibus etiam vsque in finem: & quod, teste Chryſ. ex Ezech. ſemper ſicut amator inſaniens amaſiam, currit poſt peccatores, dicens non ſimulatoriè. *Reuertere præuaricatrix meretrix: & recipiam te.*

Concluſio, recapitulatio, & confirmatio.

ERgo palam eſt, quòd Reprobatio ex præuiſione finalis impœnitentiæ ſit apud D. Thomam: vnde reprobati apud eum & in omnibus ſcholis, vocantur Præſciti tantum; & non ex decreto derelinquendi aliquos, vt malos, niſi poſt peccatũ præſcitum, alioquin dicerentur etiam prædeſtinati ad malũ, vt natura mali. Itẽ nec Prædeſtinationẽ antecedẽtẽ eſſe neceſſariam, ſed conſequentem infallibilem, non ex decreto præcedenti, ſed ex præuiſione executionis noſtræ: ergò ex coexiſtentia futurorum in æternitate præſentialiter, nedum obiectiuè: vt in capitulo 5. oſtenſum eſt. Cuiuſmodi exiſtentiam nedum Scotiſtæ & Ieſuitæ, ſed etiam noſtrates quidam in Hiſpania negauerunt; & qui acceptant decreto ſubiiciunt inuicto, vt fiant res & ſic & tunc & taliter & ibi. Nec conſiderant quod DoctorS. vt ſaluaret contingentiam & libertatem faciendorum, reliquit decreti ineuitabilitatem, & ad coexiſtentiæ infallibilitatem confugit: à qua noſtri ad ineuitabilitatẽ incautè recurrunt, propterea, quod aduerſarij concludebant, quod ſi Deus ex coexiſtentia ſciret, à rebus ſcientiam acciperet. Cum animaduertere oportebat in ſententia S. Thomæ, Angelos cognoſcere naturalia & futura poſtquam ſunt, per innatas ſimilitudines & ideas illorum; ſicut & oculus, ſi haberet innatam lapidis ſpeciem, videret lapidem non capiendo ſpeciem ab ipſo, vt diximus *cap.5. art.3.* & quoniam Deus non exit de potentia ad actum, cum ſit puriſſimus æternus actus, præhabet ideationes omnium futurorum & ſui ſuæque voluntatis & volitorum, in productione verbi, manifeſtatiui & factiui entium, at ſolum manifeſtatiui non entium & malorum: nec propterea, dicebat D. Thom. futura erunt neceſſaria:

nec volitiones humanæ sunt decretæ ineuitabiliter. Nam Deus videns Petrum, quem decreuit facere liberum, videt in determinationem eius ad actus pios & malos, prout in libero arbitrio sunt: & simul determinabilitates innumeras voluntatis, & non modo ad illum actū, ad quem se determinabit, sed ad illū & ad alios infinitos infinitisque modis variabiles, inter quos est ille, quo & ad quē se determinat Petrus. Ergo non accipit à Petro existente scientiam de Petro, nec ab existentia actus eius scientiam de illo actu: cum habeat illum & alios infinitos idealiter, quorum vni effectus correspondet. Patres Iesuitæ multi, vt saluarent libertatem ponunt in Deo præuisionem, non prædeterminationē, donec Deus videat actum, ad quem ex serie obiectorum inclinabitur. Subtiliter sanè: sed, puto, non effugiunt decretum ponendi Petrū in tali serie, & non in alia: nec hominis libertatem tuentur omnino, si à serie determinatur infallibiliter: nam idem erit ac ineuitabiliter: vel si fallibiliter, tunc Dei omnimodam non saluant certitudinem. Voluntas enim non potest cognosci apud S. Thom. quorsum se inclinabit, & ad quem exibit actum, si verè libera est, nisi post actum: qui in nobis est post: in Deo verò neque ante neque post, sed præsens. Et mirum si expectant vt Deus prænoscat ex serie quæ fallibilis est, (nā Angelorū in eadem serie positorum multi steterunt, multi corruerunt, ex libertate non ex serie: & in pessima positus serie Cornelius saluatur: at Iudas & Angelus in optima non saluantur, sed damnatur) cur non expectant nobiscum vt cognoscat ex coexistentia quæ est infallibilis? Item miror Perthom. qui saluant D. Thomam contra D. Thom. & Dei potentiam contra Dei bonitatem, vt notat Chrys. & Ambr.

Hæc dixerim, salua omnium reuerentia doctissimorum Iesuitarum & Perthomistarum, quorum admiror & laudo sedulum studium, sed bonum publicum quod & ipsi appetunt, non gloriola, nec præsumptio quod totum negotium grauissimum exploratum habeam, me ad scribendum impulit. Cordati & pij credent & intelligent. Sciolis & ambitiosis exosus ero. Reip. & Principibus credo probabor,

quoniam pacem & concordiam Reipub. cum Deo, & conſcientiarum cum vtriſque pono, & remedium multiplico in flumine, in ſanguine & in flamine proprio & communi, iuxta ſapientiam ſanctorum: quando aduerſarij ſuſpiciones peſſimas inter nos & Deum ponunt: Diſgratiam dilatant: redemptionem eiuſque remedia depauperant: Deumque aut inopem aut ſubdolum, vel ſolum Fortem, & non Bonum & Sapientem faciunt. Propter quod Principes Tyranni fiunt, ſine cauſa minimas ob voluptates populum affligentes, circunferētes & decipientes: ſicut facit Caluini Deus ſine cauſa, vt oſtenderet iram ſuam irrationalem falſamque gloriam: & dum omnium ſe patrem doloſè declarat, non niſi quoſdā decreto æterno aſcitos ſuſcipit in filios; cæteros verò iniuſtè & mendaciter dānat: non quia peccauerunt, ſed quia noluit Deus eos prædeſtinare: ex non prædeſtinatione enim reprobatio, derelictio, & peccatum. Et tamen fingit ſe damnare, quia eos nō habuerunt aquam: quā non potuerunt habere: aut quia fecerunt actū, ad quē impulſi efficaciter, reſiſtere non potuerunt. E contra populū ſeditioſum faciunt, ſolo metu externo leges obſeruantem, dum putat Fato ſe vrgeri: & naſci homines iudicatos, non iudicandos. Quod argumentū faciētes olim Galliarū Epiſcopi coegerūt Aug. & Proſperū aliter meliuſque ſe ſe explicare: illū in libro cōtra articulos ſibi impoſitos: iſtum in libro defenſionis Aug. Ex tali enim ſententia populi deſperantes ſe ſe tradere impudicitiis, fraudibus, rebellioni, ſocordiæ: maximè autem contra Principes fruētes bonis præſentibus machinari (vnde Caluinus dominium paucorum, Lutherus popularem, prædicant in Eccleſia, irrepentem in politicam Principum) nam vulgus ſic edoctum, ait. Bona cœleſtia vel non ſunt pro nobis: vel ſi ſunt, adiudicata ſunt: & ſimiliter mala ab æterno. Vnde nec nos poſſumus mutare ſortem bonam vel malam: nec augere vel minuere: omnia enim iam decreta ſunt: nec Deus rogatus poteſt, cum ſit immutabilis. Ergo nec pro bonis æternis acquirendis, nec pro malis æternis vitandis eſt laborandum. Sed præſentibus fruamur per vim, per ſophiſma, per hypocriſim. Et ſic ex hoc deinde bella ruſtico

rum, schismata & hæreses nouæ, Principibus exitiales: excusso conscientię fræno: assumpta opinione faciendi quidquid bonum pro seipis videtur.

Hæc cogita, piissime Rex, & aliis considerandas trade; nec solis viribus, sed rationibus mundo Christiano salus à Rege Christianissimo est propinanda. Vide Germaniam, Poloniam, Vngariam, Daniam, Angliam, Scandinauiam, partem regni tui, propter hoc dogma atrocissimum collapsas ex toto vel ex parte. Miserere: & Pater misericordiarum tibi præstò erit semper.

Nunc ad complementum doctrinæ addo expositionem 9. cap. ad Rom. in quo fundatos se putant sectarij: quam à D. Comite de Brassach, Oratore Christianissimæ S. Maiestatis apud S. Pontificem sæpè de his viriliter pieque disputante, rogatus confeci.

APPENDIX.

F. THOMÆ CAMPANELLÆ Ord. Prædicatorum Expositio super Cap. 9. Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos.

CONTRA SECTARIOS.

Ad petitionem Iohan. de Galard Comitis de Brassach Christianissima Maiestatis in Romana curia Oratoris contra sectarios disputantis.

Voniam, vt Hilarius docet, ex causis dictorũ ratio, sensusque dicendi agnosci debet: quid contineat cap. 9. ad Rom. cuius expositionem à me poscis, Excellentissime Domine, vt Caluinistis in eo exultantibus, gloriatio auferatur: non intellgemus, nisi causas Apostoli dictorum prius enucleatas habuerimus.

Conueniunt Commentatores omnes, & contextus Apostolicæ epistolæ idem pandit: Apostolum scribere Romanis, qui Christi fidem acceperant, sed præuenti à Iudæis Romæ sub Tiberio, & Caligula, & Claudio, & Nerone morantibus, ex quo ipsorum regnum sub Romanorum ditionem venerat, iudaizabant: maxime autem qui conuersi erant ex iudaismo ad fidem Christi, dicentes, oportere obseruari legem Moysis, circuncidi, & ceremonialia prosequi: quoniam Christus, aiebant, non est contrarius, sed complementum legis: in causa erant, vt putarent Gentiles se non posse Christianos esse bonos per solam fidem: nisi, & legem obseruarent; ita vt opera fidei essent legalia simul; quoniam in lege erat promissio redemptionis. Contra quos Apostolus ostendit.

In primo cap. Euangelium esse salutem omni credenti, Iudæis, & Gentilibus, ex quacunque natione; & eius neglectum esse ruinam: Nam iustitia, & ratio naturalis, quæ erga Deum proximumque diligit hominem, est omnibus communis: Idcirco, & qui legem naturalem, & scriptam, & qui solam naturalem acceperunt, obnoxii sunt iudicio Dei, benefacta, & malefacta iudicaturi: & sunt circa hoc omnes inexcusabiles. Omnibus enim notum est, Deum esse & remuneratorem & gubernatorem, dignũque cultu super omnia, vt rerum natura, & philosophia docet.

In secundo cap. ostendit & Gentes, & Iudæos esse iudicandos secundum opera moralia, non autem iuxta ceremonialia, quæ solum prosunt, quibus sunt signa vera moralium ex fide interiori manãtium. Siue ergo circuncisus, siue non circuncisus, iudicabitur secundum opera bona, & mala moralia. Ceremonia enim Circuncisionis, quod indicat, nõ quod facit, requirit; id est animæ circuncisionem, cuilibet nationi communem, quæ & quatenus vitia præscindit à se.

In tertio cap. dicit Iudæos præcellere Gentilibus in hoc, quod legem, & Patres imitabiles habuere sanctos, & promissiones communis Redemptoris. Quod si Iudæorum quidam non crediderunt, promissio Dei non euacuatur: quoniam à quibuscunque recipitur fides Redemptoris, & opera fidei, siue sint Iudæi, siue Gentiles, illi saluantur per gratiam, & fidei opera, non per opera, quatenus ceremonialia. Qui autem fidem non recipiunt, etsi habent opera legis, damnantur: nam omnes peccauerunt in Adam, & omnes egent gratia redemptionis à peccato actuali, & originali: à quo lex non potest liberare, nec natura, nisi per fidem Dei omnium factoris, & gubernatoris, ideoque Redemptoris, & vt Patres exponunt, implicitam, in fide quod Deus est gubernator: vel explicitam, per se in prouectis, per parentes in paruulis: vbi & quibus reuelauit Redemtionis opus, suæ gubernationi congruum, meditari.

In quarto cap. probat, quod dicit, exemplo Abrahami, qui antequam circuncideretur, iustificatus est per fidem, qua credidit Deo, & per opera fidei, vt magis expli-

cat *Iacob.* 3. & non per legis opera ceremonialia, quæ non-,,dum acceperat; etenim circuncisio data est ei, vt signaculum fidei, non vt saluans sine fide. Idcirco ex Dauid *psal.* 31. qui beatos dicit omnes, quibus Deus non imputat peccata, non quibus dat circuncisionem, & ceremonias: non enim propter hæc promisit salutem: sed propter fidem, qua Deo inhæremus corde. Imo lex solum ostendit, quod agere debes, & ideo operatur iram, quia non potest amplius quis per ignorantiam excusari. Sed fides, qua Deo credentes opera Dei operamur, non metu legis, sed Dei, cui confidimus, amore, saluat nos.

In quinto cap. nos lætificat, quia per fidem Christi reconciliati sumus Deo, cum essemus inimici propter peccatum originale, & actualia. Et qui Deo per Christum conciliatur, damnari non potest, non qui per legis susceptionem, quæ nos magis peccatores fecit, non sanauit, nisi in fide Redemptoris. Etenim ex Adam vsque ad Moysen, & à Moyse ad nos, id est, ante legem, & sub lege mors regnat, in quibus non est Christus (implicite vel explicite, vt docet S. Iust.) cuius gratia superabundat, postquam delictum per legem abundauit, excusatione sublata.

In sexto cap. hortatur homines exhibere se se Christo per opera fidei, & non manere in peccato, à quo resuscitati sumus cum Christo à mortuis resurgente, vt amplius ipse non moriatur, nec nos amplius peccemus.

In septimo cap. si mortui sumus cum Christo, & mortua est lex ceremoniarum, non amplius lege teneri nos docet, cum præsertim non possit nos sanctificare, sed tantum ostendere quid agendum, & quid fugiendum. Fides autem non solum agenda, & fugienda ostendit, sed etiam sanctificat, & concupiscentias frænat, Deo, cui fidimus, interius auxiliante, vt possimus agere & fugere.

In octauo cap. viuendum esse spiritu, per quem lex fideliter impletur: non carne, per quam falso, & apparenter tantũ tenetur, & seruatur à nobis more seruorum, aut mercenariorum. Illi enim qui spiritu viuunt, vere filii, atque hæredes vitæ æternæ, & testamenti sunt, & cohæredes

hæc in cartha, illa in corde. Ex his facile sensum Apostoli in sequenti cap. 9. præstantia tua Excellētissima percipiet.

Subiungit enim, quod etiam ipse Paulus idem sapiebat cum Iudæis, optans anathema esse, id est diuisum à Christo pro Iudæis: quorum est testamentum, & legis latio, & promissiones, & Christi genealogia: propter quæ debebant (dixi) præponi gentibus, & in Ecclesiastica prærogatiua, & in salute animarum; sed (nunc dico) non propterea quod gentes præferuntur, cecidit verbum Domini: nam non carnaliter, sed spiritualiter intelligitur, qui vere Iudæus est. Siquidem non præferuntur aliis circuncisi carne, sed corde, nec Israëlitæ carnales, sed spirituales, id est, non qui sunt ex carne Abrahæ, sed qui ex fide & spiritu imitantur Abraham fidelem; cuiuscumque sit nationis secundum carnem. Et hoc probat sex argumentis.

Primo, quoniam Abrahæ filii sunt Ismael, & Isaac; attamen Ismael non præfertur in sacerdotio & regno, quæ primogenitorum erant; nec in salute Redemptoris, quoniam filius promissionis est Isaac, quem Deus præcognouit, & fecit meliorem. Ismaelem vero præcognouit, sed non fecit deteriorem, nisi in prærogatiua Regni sacerdotalis, sed ipse persequens Isaacum reprobatur, non secutus propositum diuinum.

Secundo, ne putaret, propterea quod Isaac est filius promissionis, quam fecit Deus Abrahæ, vt esset Pater gentium *Genes.* 17. ac hæres mundi *Rom.* 4. solos filios Isaaci, vel omnes, salutem, & hereditatem Ecclesiasticam, & cœlestem, adepturos ex sola vi promissionis, & prædeterminationis, quantumuis malos, vt putant Caluinistæ, vel repugnantes diuinis donis: Addit, quod Rebecca vxor Isaaci peperit simul Esaü, & Iacob ex eodem concubitu, & tamen ille damnatur; quoniam & primo genituram sacerdotii & Regni amisit, & simul salutem æternam: Iacob autē vtramque adiit hæreditatem: vti Deus prædixerat *Mal.* 1. & *Gen.* 19. quod maior seruiret minori: antequam nascerentur, aut quicquam boni egissent, aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret.

Huius loci explicatio videtur Chrysostomo, & Theophylacto, & Athanasio Constantinopolitano, & Origeni, & aliis, esse argumentatio Apostoli; & obiurgatio contra Iudæos præsumentes de carnali prærogatiua, quam ipsorum os obstruens, ostendit Apost. esse vanam, nisi electionem, & propositum Dei retineamus. Nam vere reprobatus est Esaii propter præuisum peccatum, vt idem Apost. *Hebr.* 12. declarat, dicens. *Ne quis profanus, sicut Esau, propter vnam escam vendidit primitiua*, id est sacerdotii ius, & Regni simoniace. Quod præuidens Deus odiuit antequam id faceret, aut nasceretur, vt Hieron. *in Malac.* & alii Patres probant, atque declarant. Iacob autem dilexit, vt quidam aiunt, ob præuisa merita, quæ quidem sunt causa occulta prædestinationis: ego tamen dico, quod non sunt causa prædestinationis, sicut reprobationis, vt recte D. Thomas *in opusculo de præscientia, & prædestinatione*; sed sunt effectus prædestinationis, & causæ permanentiæ in ea, sicut docet Apostolus Petrus: *Satagite*, inquiens, *vt per bona opera certam faciatis vocationem, & electionem vestram*:) quæ in voluntate præcedenti præuisionum peccati, & obstinationis in ipso, est omnium, vt declarat Chrysostomus *hom.* 1. *ad Ephes.* & Damasc. *de fide orthodoxa lib.* 3. Licet Scholastici non proprie vocent prædestinationem, nisi quæ sequitur in voluntate consequenti præuisionem permanentiæ in proposito, & operibus à Deo imperatis, quæ opera vt sint à Deo fit, & à libero arbitrio, vt dicitur in Conc. Trid. *sess.6.* Potest enim homo remanere in rectitudine, qua conditus est si velit: nec tamen hæc permansio est ab homine, sed à Deo, qui dedit rectitudinem, & seruat perpetua prouidentia & auxilio, nisi sponte deseramus illud, à quo non deserimur, nisi deserto: imo potest homo ex generali auxilio præparare se ad gratiam supernaturalem ex viribus naturæ, non de condigno per iustitiam accepturus eam: sed de conuenientia per bonitatem Dei, qui hoc promisit, vt probat sanctus Thomas 1 *d.41.q.1.art 3. & in 2.d.5.q.2.art.1. & d.28. q.1.a.4. & in 3.d.37 q.3 a 4. & in 4. d.27.q.1.art.1.q.2. & in resp. ad q. 2. & in opusc.* 61. 17. Neque hoc deinde in

summa retractatur, vt quidam volunt, vbi solum docet, quod præparanti se per liberum arbitrium motum auxilio Dei, aut informatum gratia datur amplius gratia ex iustitia solum, sicut expresse dicit, *in p. 2. q. 114. a. 3. ad* 1. Verum non negat, quod semper asseruit in locis supra citatis, dari gratiam necessario necessitate suppositæ promissionis, & liberalitatis Dei, dicentis *Zac.* 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et, *Iac.* 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Et *Apoc.* 3. *Ego sto ad ostium, & pulso: si quis aperuerit, intrabo ad illũ* &c. Quæ loca adducit D. Th. *in 4. dist.* 17. ad probandum, quod omnibus necessario datur gratia de necessitate iustitiæ, vel promissionis. Idẽ *in p. 2. q.* 114. *a.* 1.* Quapropter si hoc dictũ Mal. adducitur ab Apostolo, vt argumentum solũmodo ad obstruendum os Iudæorum, & iactantiam conterendã, profecto soluitur in 12. Heb. Sin vero doctrina est, intelligitur de odio reprobatiuo ipsius Esau, vel quoad sacerdotium tantum, vel de consequenti negatiuo gratiæ supernauralis, vt dicit, Scotus quoniam post peccatum Adæ, non omnibus datur vsque ad diuinæ essentiæ fruitionem. Vel de positiuo, quod solum est ob præuisam culpam, & obstinationem, & hoc dicunt Hier. Ambr. Orig. Chrys. & alii: nam si non ob culpam, tunc Deus odiret gratis, vel fecisset homines malos natura, proptereaque odibiles: Ergo Deus ipse esset malus, vt D. Thomas concludit, quando probat Angelos non potuisse peccare in primo instanti suæ creationis: ac proinde à malo creatore malitiam contraxissent. Idem dico, si Esau odio habitus esset ante culpæ præuisionem, & magis: Nam fuisset malus, & odibilis, non solum in primo instanti suæ creationis, sed ante, quando solum erat in mente Dei: ergo malitia eius esset à Deo, ac proinde odium: contra hoc dicitur *Sap.* 11. *Nihil odisti eorum, quæ fecisti.* & reddit rationem, *neque enim aliquid odiens fecisti, aut constituisti*, sicut videlicet seruus odit opus, quod facit inuitus, & coactus. Igitur cũ liber Sap. excludat à Deo odiũ gratis: & Epist. ad Heb. declaret odium ex præuisa culpa; & electio ex proposito nostro sit permanendi in rectitudine, quã accepi-

Probat quod homo ante auxilium speciale mereretur vt seruus ex Dei ordinatione: at cũ auxilio aut gratia mereretur vt filius ex condigno. Vtin ar. 4. & 3. Vide Centonem.

mus, vt Orig. & Chrysost. dicunt: vel ex proposito Dei conseruandi nos in ea, si velimus; vt alii dicunt: aut erigendi ex peccati massa ad gloriam suam, vt Augustino videtur: Consequens est, vt sit pura argumentatio, & non dogma: in hoc exemplo Apostoli de Iacob, & Esau. Vel intelligatur sicut PP. omnes intellexerunt, & exposuerunt, excepto Augustino. Quos omnes errasse Caluinus dicit, excepto Augustino. Nos autem è contra omnes rectè dixisse potius dicere debemus, excepto Augustino, quem tamen nobiscum esse sæpissime probauimus: siquidem semper docet, quod odium præsupponit culpam, saltem originalem, contra quam nos prouisionem generalem mox aperiemus in Redemptione. Sicut & in Cent. ostendimus.

Quod autem ita sit, ostendit sequens sermo Apost. Siquidem, quoniam possent adhuc Iudaizantes queri de sua postnabitione, cum essent de semine Iacob dilecti, subiungit contra illos argumenti confirmationem hanc. *Nunquid est iniquitas apud Deum*, quia Iacob diligit, & Esau odit ante benè, & malè facta? *Absit*, sic non est iniquitas (subaudi) quia Gentiles diligit, & Iudæos odit ante: ipse enim præscius est vtrorumque factorum. Probatque, quod dicit ex Dei responso *Exod.* 33. ad Moysen petentem, vt sibi demonstraret se, cui dixit: *Ostendam tibi omne bonum, & miserebor, cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit* &c. Ex quibus verbis concludit Apost. *Ergo non est currentis, nec volentis, sed miserentis Dei.* Quasi dicat, opera vestra nihil sunt, nisi quatenus Deus vult esse. Vbi Chrysost. sunt volentis secundario, sed Dei principaliter. Non enim excludit liberum arbitrium; sicuti nec cum dicitur in psal. *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam* &c. at si cum Domino, non frustra. Sed reuera iste locus est argumenti, & obiurgationis roboratio, non doctrina; sed soluitur Chrys. gloss. qua vtitur etiam Con. Trid.

4 Vt amplius ostenderet Apost. Iudæis proteruis vanã ipsorum iactantiam in operibus legis, subiungit: quod non solũ ad bonum nos voluntate Dei ducimur; sed etiam ad malũ, iuxta sacræ Scripturæ corticem, subdens. *Dicit enim Scri-*

plura Pharaoni, Exod. 9. *In hoc excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam & annuncietur nomen meum in vniuersa terra*, &c. Ex quibus verbis conclusionem facit Apost. *Ergo cuius vult miseretur*, sicut Mosi dixit: *& quem vult indurat*, vt Pharaoni dixit. Vndè videtur nil prodesse bona voluntas, bonaquè operatio nostra: & verè sic concludit argumentum, & hanc conclusionem habet Caluinus pro dogmate. Nos verò pro argumento in Iudæos, contendere volentes, quòd salus ipsorum modò erat. Quod et si etiam gentium; non tamen debebant præferri eis gentes in dignitate, & salute: Contra quos ait Apost. quid prometuitis? nonne Deus indurare, & misereri se dicit in sacra Scriptura? Tacere miseri, &c.

At isthæc obiurgatio dogma non facit, & cum verbis eius stat quoque, quod neminem Deus positiuè indurat, nec prædestinat ad indurationem, nec ad damnationem, vt patet ex aliis Scripturæ locis, & PP. omnium consensu, etiam Augustini; & item ex Conc. Arausic. & Mileuit. & Trid. Nam docent indurari homines à Deo, quia illis non dat gratiam: Non dat autem in pœnā peccati præcedentis. Est enim induratio, & obcęcatio peccatum in spiritum sanctum, ac simul pœna peccati, vt omnes fatentur. Dicitur etiam indurare, quia non vindicat scelera, sed sinit crescere, sicut Pater dicitur filio parare furcam, cum non castigat errantem; non quia impellit in errorem, ex Orig. Chrysost. aliisque Patribus. Imò semper inspirat bona vsque in finem, vt in Centone probamus.

Quod autem dicitur in textu: *Ad hoc ipsum excitaui te, vt* &c. Orig. exponit; Non feci te, sed suscitaui præuidens prauitatem tuam, quam ego non feci vsus sum illa, vt ostenderem meam virtutem, per quam vtor te pro flagello aliorum, & deinde castigo te ferocientem, vt fortis Iudex. Hanc expositionem afferunt omnes fermè Græci. At D. Thom.
„ exponit *excitaui te*, 1. ad Regni tui defensionem, & rebel-
„ lium punitionem: sed tu abusus hac motione mea ad bo-
„ num, vertisti in malum, persequens Moysen, & seruos
„ Dei per miracula probantes se missos à Deo. Hinc ego

„ visus sum hic præuisa peruersione tua ad meam iustitiam declarandam. Ordinat enim Deus mala, sed non facit, nec prædeterminat liberum arbitrium ad malum; sed solum ad bonum afflat, vt probat *in 2.d.28.q.1.ar.1.ad 3.*

Quapropter non excludit Deus bona opera nostra, sed laudem operum, atque meritum ad supernaturalia; non enim valent ad salutem, nisi ex gratia informante, aut mouente supernaturaliter; nisi dicas dispositiuè cum D. Th. Valent autem ad naturalia bona cum non informantur gratia, de qua dixit Mosi *miserebor cuius voluero* &c. Nec includit se operi malo, quando ait, *induraui Pharaonem* &c. nisi vt ordinator est, non author, aut suasor, aut impulsor: cum in tota sacra Scriptura, & lege æterna, & naturali, & positiua semper prohibeat opera mala, & iubeat bona: nec sibi ipsi contradicat vnquàm; sed fidelis in verbis suis sibi, & nobis sit; seque esse testetur. Quid enim scelestius, quam opinari Deum blasphemare Deum, quando homo blasphemat Deum? Quod dicunt qui Deum causam peccati actiuam, & prædeterminatiuam faciunt, aut actus, actionisque, sine qua non potest esse peccatum, faciunt in causam, & non solum cum causa, operantem efficaciter, vt secus facere homo nequeat.

Quinto sequitur Apost. obiurgationis vim ad confusionem contendentium cum Deo Iudæorum, vtque cōmodius sequatur: introducit Iudæum, aut Gentilem dicen-
„ tem; si Deus miseretur, & indurat ad libitum: cur queri-
„ tur contra nos, quia malefacimus, & legi suæ præcipienti
„ bonum, & vetanti malum, non obedimus? si quidem ipsemet, cuius voluntati nemo resistere potest, facit & nos obedire, & repugnare; emollit, & indurat, vt concludis tu ô Paule. (Hoc verè est argumentum Libertinorum filiorū Caluini; vnde concludunt nullum esse peccatum, cum fiat Deo.) Respōdet Paulus iterum increpans, validiusque hanc Iudæorum proteruiam, qua volebant Deum ipsis dumtaxat debere salutem, gratias, & dignitates, non autem aliis gentibus; ac proinde falsam esse prædicationem Apostolo-
„ rum, quòd Gentes essent participes, & concorporales, &

„cohæredes promissionum in Christo Iesu &c. dicens quasi „Tacete ô rebelles, perfidique: *quis es tu homo, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit, cur me „finxisti sic? An non habet potestatem figulus ex eadem massa „facere, aliud quidem vas in honorē, aliud in contumeliā?* &c. Hæc verba increpant præsumptionem serui irrationalis, quærentis rationē à Deo summè rationabilissimo, ac Domine, nec merentis responsum. Sic quando Christus interrogatur *Luc.* 20. ad retundendam audaciam non respondet, sed argumento excipit. Sic Apostolus fortiori argumento præsumptuosam interrogationem damnat. Quemadmodum si indoctus discipulus sapientissimum præceptorem suum obiurgaret interrogatione, cur ita sentis de elementis, aut de cœlo, aut de triangulo? similiter responderet præceptor indignabundus, quia sic mihi placet: Itidem, & Pater filio: Quamuis placitum illud esset rationis plenū, tamen non vult assignare rationem, vt audaciam conterat, sed maiore malleo addito confringatur. At si quis humiliter petat, meretur responsum. Vnde *Iob.* 9 dicitur: *Si volueris „contendere cū Deo, non poteris respondere ei vnū pro mille* &c. Profectò hæc metaphora de luto, & figulo cōcludit in cortice, quod nos nihil possumus boni, aut mali facere, nisi Deo prædeterminante, nec mereri, aut demereri; sed merita, & demerita, honorē, & contumeliam, accipere à Deo, quia sic Deus vult tāquam Dominus temerè *à capriccio*, non ratione, vt Mahometes, & Caluinus dicunt præcursores Antichristi, Qui teste Dan. *cap.* 11. adorabit Deum *Mahozin*, id est de fortitudine, & violentia, non de ratione, & sapientia, alios ad Paradisum, alios ad Gehennam præmittentem: contra quem tota S. Scriptura & naturale ius reclamat.

Ex locis S. Scripturarum desumpsit Apost. metaphoram de figulo & luto probatur quod locutus est argumentatiuè, non determinatiuè.

Verum enim vero hoc argumentum nihil concludere pro Libertinis, nec pro Caluino & Mahomete, sed obiurgationem esse ex pluribus Scripturæ locis, vnde hæc verba Apostolus desumpsit, palam est.

Siquidem *Sap.* 15. dicitur quod figulus de eodem luto fingit vasa, & quidem ollas, & cantharos, & Deos, 1. Idola culta ab Antiquis: & hoc iuxta suum ipsius arbitrium. At

1. Locus expenditur.

hæc authoritas nequaquam indicat, quod Deus faciat etiam nos vasa iræ, & misericordiæ, sed de nobis. Omnes enim fecit rectos, vt alibi ait, & ad imaginem, & similitudinem suã: sicut homo Pater filios facit ad suam imaginem itidem homines: ideóque omnes hæredes. Pediculos autem & vermes in suo ventre, & capite non facit ad sui imaginem. Propterea nec hæredes. Quapropter falsò concluditur ex hoc loco, quod Deus ita fecit homines, vt vasa: sed quod hominibus factis ad suam similitudinem, ac lapsis ad naturam luti propter peccata alios Deus recreat eripitque in honorẽ: alios in contumeliam, dum nolunt eripi, & recreari, iuxta illud: *In Christo non valet circuncisio, nec præputium, sed noua creatura.* Et hoc docet Augustinus *in lib. expositionis quarumdam propositionum Epistolæ ad Rom.* (*Tom.* 4.)

Iterum *Isaiæ* 45. repetitur hæc metaphora contra eos, qui dicebant de Cyro liberatore, & de Iudæis liberandis, & de nationum subiectione, & dominio, sic: *Væ qui contradicit fictori suo. Nunquid dicit lutum figulo, quid facis, & opus tuũ absque manibus est? Væ qui dicit Patri, quid generas? & mulieri, quid parturis?* Quæ verba non sunt de salute, & damnatione supernaturaliter, sed de Regnis & nationibus, & rerum mutationibus ad libitum Dei. Et tamen in his homo etiam habet meritum, & demeritum. Nam 1. *Mach.* 7. datur Romanis Imperium pro virtutibus suis moralibus, & apud Ieremiam Nabuchodonosori, vt seruiat Deo in vindictam. Ergò Apostolus non concludit ex hoc, quod Caluinus vult.

Tandem eadem metaphora repetitur I*er.* 18. Vbi Ieremias iubetur in domum figuli intrare; & cum videret ibi, quòd vas quod tunc fortè fingebatur, confractum esset: & conuersus figulus fecisset illud vas alterum, sicut illi placuit: Iterũ interrogatur Ieremias à Deo; *Nunquid sicut figulus iste non potero vobis facere domus Israel? ait Dominus: ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manũ mea domus Israel. Repente loquar aduersus gentẽ, & aduersus Regnũ, vt eradicem, & destruam illum &c. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod loquutus sum aduersus eam; agam & ego pœnitentiã super*

super malo, quod cogitaui, vt faciam ei; & subito loquar de gente, & regno &c. Ex quibus verbis nil probare potest Apostolus de salute, & damnatione *à capriccio* sine meritis, & demeritis. Tum quia loquitur Deus de salute, & ruina regnorum politica, non autem animorum: Tum quia opera Deus bona requirit in hoc textu, vt plantet: & mala, vt destruat: siquidem si malus relinquat malitiam, atque pœniteat, dicit Dominus se mutaturum sententiam. Vnde potius metaphora est contra sectarios. Et certò.

Præterea ipsemet Apost. respondet huic autoritati, & argumento *in 2. Tim. 2.* Vbi ait; quod *in eadem domo sunt vasa aurea, & argentea, lignea, & fictilia: & quædam in honorem, & quædam in contumeliam. Si quis ergo mundauerit se ab istis, fiet vas in honorem.*) Igitur Apost. soluit argumentum hoc iuxta sensum Ieremiæ, quod videl. mutamur in contumeliam, & in honorem, iuxta fidem, & opera, non tamen sine Deo: ergo sumus vasa mutabilia, non autem immutabilia (quemadmodum videtur Caluino dicere *Rom. 9.*) ex Dei prædeterminatione ita ad malum, vt ad bonum: alioquin non potuisset Ecclesia de Magdalena canere: *In vas translata gloriæ de vase contumeliæ*, cum Apostolo 2. *Tim.* 2. Ergo non intellexit Apost. concludere cum Caluino; sed tantum pudefacere præsumptionem iudaizantium, & quærentium à Deo rationem, tanquam ab homine æquali, vel minori se, quare elegit etiam Gentiles. Et hanc expositionem confirmat Orig. Chrys. Theoph. Ambr. & Aug. aliquando.

At si quis contendat, quòd Deus temerè condemnet insontes, vt suam ostenderet fortitudinem, is pro fortitudine laudat nequitiam irrationabilem, & ferociam; non quod verè virtus est; vti Mahometes, & Caluinus faciunt. Non enim datur virtus alteri contraria virtuti, & quæ non sit iustitia: quæ nimirum generalis virtus est, inquit Ambr. aliique Patres: & cum gloriantur Caluinistæ in Augustino, mentiuntur. Is enim dicit, iusto iudicio condemnari vasa iræ, sed occulto: non est autẽ iustũ, quod insontes cõdẽnat. Propterea que recurrit ad peccatum originale. Sed peccati originalis pœna est sola carentia supernaturalis visionis Dei, non autẽ

naturalis cognitionis & discretionis & gaudij de ipso Deo, vt probat S.Th. *in 2.d.33.a.2.q.2.* Tum quia per peccatum naturalia non tolluntur: Tum quia quod debilitatur, aut tollitur, per conformitatem cum Christo in naturalibus reformatur; ita vt omnes resurgant in mensuram ætatis plenitudinis Christi sani, & integri, vt dicitur *in 4. cont. Gent. & sent.* qui autem in gehennā dānātur, vtique etiam pœnā sensus patiuntur, & priuationem Dei, vt naturale, & supernaturale obiectum est. Ergo solum propter actualia peccata damnantur totali damnatione gehennæ. Ergo etsi infantes sint quasi lutum, alios enim per baptismum saluat ad gloriam, alios sine baptismo, pro quo nec fides parentum supplet, saluat solum à gehenna ad bona naturalia. Haud tamē concedit Aug. aut scholastici vlli præter Greg. Arim. quod damnentur, vt vasa figuli ad contumeliam, passionemque sensus. Igitur ex massa luti post peccatum Adæ omnes eripiuntur ad bona naturalia, qui conformantur Christo in naturalibus; proptereaque omnes resurgunt in mensuram ætatis plenitudinis Christi absque maculis, & ægritudinibus prioribus. At non omnes ad supernaturalia, nisi qui conformantur Christo, etiam in supernaturalibus per susceptionem sacramentorum in re vel in voto explicito, vel saltem implicito: sicuti de Socrate dicit S. Iustinus, & de aliis, qui parati sunt facere quidquid iusserit Deus: ergo & baptizari, licet ignorent præceptum de baptismo suscipiendo, vt docet Ber. *Epist.77.* & allegat pro se Amb. & Aug. & subdit. Non enim requiritur obeditio, vbi non præcesserit auditio; dicente Apostolo, *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* &c.

Tandem Apostolus respondet ad totam quæstionem, licet non explicite ad singulas partes, sicut Deus indurauit Pharaonem, vt dicitur *Exod.9.* & excæcauit Iudæos, vt dicitur *Isa 6.* non quidem positiue malitiam infundendo, aut impellendo, nec priuatiue auferendo gratiam datam: sed negatiue non præstando vlteriorem gratiam eis, qui primam respuerunt, tam interiorem qua tangit cor, quàm exteriorem, qua prædicauit eis per Mosem, & per prophe-

tas, & non correxit fortiter flagellis, ita vt non auderent amplius obniti; ac sicut filius non flagellatus fit deterior, ita & ipsi deteriores facti sunt: & nunc accidit in prædicatione Apostolorū. Propterea subdit, quod *Deus volens ostendere irā & potentiā, prius sustinet in multa patientia vasa iræ, aptata à seipsis per impænitentiam, à Deo autem per patientiā in interitum: vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam*: quos vocauit non solum ex Iudæis sectantibus legem scriptam, sed etiam ex gentibus legem naturæ habentibus, sicut dicit Oseas de gentibus, & Isaias de Iudæis. Igitur non fecit Deus vasa iræ, quamuis vtatur eis, postquam elegerunt obstinate peccatum, ad ostendendam suam iustitiam, sapientiam, & patientiam, sicut clarissime docet *in Eccl. cap.* 15. vbi contra eos, qui dicunt ex defectu gratiæ homines fieri vasa iræ, ait, *non dixeris, per Deum abest* (scil. quin saluus fiam) *quæ enim odit, ne feceris*) quasi dicat, es vas iræ, quia facis quæ Deus odit, & contra eos, qui dicunt Deum impellere hominem ad malum, vt ostendat in eis iram suam, sicut Caluinistæ. Sequitur in S. textu. *Non dicas, ille me implanauit, non enim necessarii sunt ei homines impii* &c. & in fine cap. addit: *Non concupiscit Deus multitudinem filiorum infidelium, & inutilium.* Concupisceret autem, si sibi essent vtiles, aut necessarii ad ostendendam vindictam, sicut faciunt stulti Tyranni, volentes videri potentes. Item aduersus eos, qui dicunt, hominem à Deo moueri ad peccatum, subiungit: *Deus reliquit hominem in manu consilii sui, adiecit mandata, & præcepta sua: si volueris mandata seruare, conseruabunt te &c. Apposuit tibi aquam, & ignem: ad quodcunque volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors; bonum, & malum, quod placuerit ei dabitur illi &c.* Deinde contra eos, qui dicunt, Deum præcipere, aut mouere ad peccatum, vel permittere peccatum moraliter (quod permittit solū physice) subiūgit, *nemini mādauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi &c.* Et hoc probatur, quia semper Deus prohibet peccatum in omni lege: ergo non iubet, neque permittit: permisso

& temporaliter secundum iustitiam legalem, sed non apud Deum supernaturaliter consequendũ, vt docuerat in cap 4.

Notandum, quod cum Paulus ydem commendar, & opera spernit, nõ loquitur de fide, vt credulitas est. Sic enim & Iudæi credunt aliquid boni, vt dixit idem Apost. *inc. 1. & 2. cap.* & Diaboli credunt & contremiscunt, vt Iacobus ait *in 2. cap.* sed de fide, vt in Deum tendit per amorem: quæ etiam alibi vocatur conscientia, cum dicit omne, quod non est ex fide peccatum est. Nec nomen hoc adæquat rationem huius fidei, nisi formam charitatis addas, sicut dixit, *Gal. 5. in Christo non valet circuncisio, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur, & viuit*, de qua Iacobus ait, *Fides sine operibus mortua est*: similiter ergo non spernit Apostolus opera, nisi legalia, & ceremonialia: quatenus in ipsis solis absque charitate ponitur spes salutis: non autem opera fidei: quæ iubentur in veteri, & nouo testamento. Si Gentilis (ait *Rom. 2.*) legem obseruet, præputium illius in circuncisionem reputabitur. Similiter circuncisio in præputium, si obseruet legem sine fide formata per charitatem erga Deum, & proximum. Et quidem tota scriptura Dei, & omnes leges naturales, ac positiuæ docent idem, vt proterui omnino sint & contumaces, ferique, qui aliter cum Caluino credunt, docentque.

Deinde in cap. 10. Apostolus ex parte declarat, quomodo Deus vtitur infidelitate Iudæorum occasionaliter ad salutem Gentium, & salute Gentium ad prouocandum Iudæos: ac simul gratias agit pro tantæ quæstionis solutione, dicens: *O altitudo diuitiarum* &c. Quamuis alii dicant, Apostolum per hæc verba admirari insolubilitatem: quod ex parte verum est: Attamen in c. 11. profitetur se quæstionẽ soluere multis verbis, & deinde cõcludit &c. O alt. Attamẽ nunquam in Apostolo videbis, neque in tota scriptura, quod dicunt Caluinistæ, fidem historicam solam saluare ex prædestinatione ad bonum, & infidelitatem damnare ex prædestinatione ad malum. Omnes enim Deus vult saluos facere voluntate paterna, & antecedenti præuisionẽ pec. originalis: non autem voluntate iudiciali, & consequenti:

nisi eos, qui exurgant, & fiunt vasa honoris per sacramenta: siquidem omnes prædestinat vt Pater, qui facit omnes ad sui imaginẽ, non autẽ vt iudex, qui deformatam peccato imaginem non admittit ad paternam hæreditatem. Et hanc esse sententiam D. Thomæ in Centone, ex eius verbis contexto, non obiter prolatis, sed sæpe, & ex proposito repetitis, Excellentiæ tuæ prudentissimæ satis superque demonstrauimus. Datum Tusculi die 22. Septembris 1632.

FINIS.

APPROBATIO PARISIENSIS.

NOS Fr. Iulianus Ioubert Doctor in Facultate Parisiensi, Vicarius Congr. Gallic. Ord. Præd. nostri autoritate Officij tenore præsentiũ P. magistro Thomæ Campanellæ, Parisiis sub protectione Regis Christianissimi commoráti, à R^mo. N. P. magistro Generali omnibus Prouincialibus ac Prioribus commendato, facultatem concedimus imprimendi & edendi Libros tres, inuictissimo Regi nostro ad patrocinium Fidei Catholicæ dedicatos, Regioque Diplomate ac Priuilegio munitos, videlicèt contra Atheistas Librum vnum Romæ impressum, & nũc denuò correctum, vnà cum defensione Bullarũ summorum Pontificum contra Iudiciarios: item de Gentilismo non retinendo q. 1. Item de Prædestinatione & Reprobatione, & auxiliis d. g. Centonem Thomisticum contra Hæreticos, & perperam de S. Thoma sentientes. Quos Libros approbatos partim Romæ à magistro S. P. & à nostra Religione, & à tribus Regentibus Studiorũ publicorum, partim Lutetiæ à Doctoribus Regiæ Academiæ Sorbonicæ (cuius iudicio solenniter in cœtu omnium, omnium applausu, & Dominorum Moderatorum Elogio exceptus prædictus Pater magister Campanella ingentem erga S. Ecclesiam Cath. Romanam, Fidémque Orthodoxam, zelum obedientiámque osten-

dens ſubmiſit) partim à Patribus Magiſtris noſtri Ordinis, à quibus examinari humiliter petiuit: Nos requiſiti, quò ex florentiſſimo Collegio noſtro S. Iacobi roborentur, pariter commendamus, vtque imprimantur & publicentur, quantam poſſumus de more licentiam impartimur. Dat. Lutetiæ in Conuentu S. Iacobi Ord. Præd. die 8. Decembris 1635.

Fr. IVLIANVS IOVBERT *humilis Vicarius Congregationis Gallicanæ Ord. Præd. manu propria.*

